

BIBLIOTHECA STRAHOVIENSIS

•13•

KRÁLOVSKÁ KANONIE PREMONSTRÁTŮ
NA STRAHOVĚ
2018

BIBLIOTHECA STRAHOVIENSIS 13

Redakce:

Hedvika Kuchařová, Jan Pařez, Evermod Gejza Šidlovský

Autoři:

Ignác A. Hrdina, Bořek Neškudla, Jan Pařez, Josef Smolka,
Pavel Trnka

Vydala:

Strahovská knihovna, Královská kanonie premonstrátů
na Strahově, Strahovské nádvoří 1, 118 00 Praha 1

Příspěvky neprošly jazykovou úpravou

Obálka:

Dle rkp. Strahovské knihovny DA II 19 navrhl Jan Pařez
a upravil Tomáš Zethner. Na zadní straně obálky
razítko Strahovské knihovny z 2. pol. 18. stol.

Vydání: první

Náklad: 500 ks

Tisk: DUOPRESS Mnichovo Hradiště

ISSN 1213-6514

ISBN 978-80-88009-11-5

© Strahovská knihovna

Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha 2018

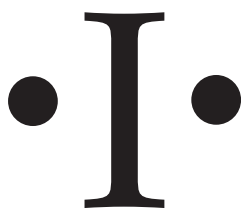
Obsah

I. MONASTERIALIA

Pavel Trnka: Správa kláštera Teplá ve středověku	7
Bořek Neškudla: Vincenc Macarius Frank a jeho vstup do Collegia Norbertina	237
Ignác Antonín Hrdina: Strahovský klášter a město Hořice	241

II. EX BIBLIOTHECA

Josef Smolka: J. Stepling a Strahovská knihovna – rukopis významný pro jeho pojetí heliocentrismu	251
Jan Pařez: Plánek Strahovské knihovny ve sbírce zlomků	261
Seznam zkratek	263
Spojení na autory	265
Spojení na redakci	265

MONASTERIALIA

Správa kláštera Teplá ve středověku

Pavel Trnka

Obsah k předchozí části Dějiny a diplomatika kláštera Teplá ve středověku (vyšla v Bibliotheca Strahoviensis 12): **Úvod** (s. 7). **Dějiny tepelského kláštera ve středověku** (s. 12). **Historiografie tepelské kanonie** (s. 12). **Tepelská kanonie do roku 1419** (s. 13). **Tepelská kanonie v letech 1420–1458** (s. 19). **Tepelská kanonie za opata Zikmunda Hausmanna** (s. 22). **Tepelská kanonie v letech 1507–1526** (s. 45). **Diplomatika kláštera Teplá** (s. 50). **Tepelské písemnosti** (s. 50). **Typologie diplomatického materiálu u premonstrátských kanonií ve středověku** (s. 50). **Listiny** (s. 51). **Otevřené listy** (s. 54). **Missivy** (s. 55). **Úřední knihy** (s. 55). **Tepelské listiny** (s. 61). **Vývoj před rokem 1458** (s. 61). **Listiny za opata Zikmunda Hausmanna** (s. 71). **Listiny z let 1507 až 1526** (s. 83). **Tepelské otevřené listy** (s. 84). **Tepelské missivy** (s. 93). **Význam tepelských missivů** (s. 93). **První doklady tepelských missivů** (s. 94). **Missivy za opata Zikmunda Hausmanna** (s. 98). **Missivy z let 1507 až 1526** (s. 114). **Tepelské úřední knihy** (s. 118). **Kopiáře** (s. 118). **Registra** (s. 127). **Ostatní úřední knihy** (s. 133). **Pečeti tepelského kláštera** (s. 137). **Dosavadní sfragistická bádání** (s. 137). **Typologie pečeti u premonstrátských kanonií ve středověku** (s. 138). **Konventní pečeť** (s. 139). **Větší opatská pečeť** (s. 140). **Menší opatská pečeť** (s. 144). **Signet** (s. 146). **Význam tepelských pečeti pro premonstrátskou sfragistiku** (s. 148). **Klášterní kancelář** (s. 148). **Typy písemností** (s. 148). **Personální zajištění kanceláře** (s. 150). **Prostorové vymezení kanceláře** (s. 152). **Závěr** (s. 152). **Seznam pramenů a literatury** (s. 155). **Seznam zkratk** (s. 162). **Zusammenfassung** (s. 164). **Obrazové přílohy** (s. 167).

Obsah ke stávající části: **Úvod** (s. 9). **Řádová správa a správa tepelské kanonie** (s. 10). **Ústřední premonstrátská správa** (s. 10). **Premonstrátský řád ve středověku** (s. 10). **Centrální správa premonstrátského řádu** (s. 12). **Kontakty Teplé s řádovým centrem** (s. 13). **Provinciální správa** (s. 19). **Provinciální správa premonstrátského řádu** (s. 19). **Církárie na území Čech a Moravy** (s. 19). **Teplá a provinciální správa** (s. 27). **Filiační systém** (s. 30). **Filiační systém v premonstrátském řádu** (s. 30). **Vztah Teplé ke Strahovu jako mateřskému klášteru** (s. 30). **Vztah Teplé k Chotěšovu jako dceřinému klášteru** (s. 32). **Správa tepelské kanonie** (s. 40). **Tepelské klášterství** (s. 47). **Vývoj pozemkového majetku tepelské kanonie ve středověku** (s. 47). **Prameny a literatura** (s. 47). **Období od založení do roku 1458** (s. 48). **Období let 1459–1506** (s. 67). **Období let 1507–1549** (s. 75). **Klášterní hospodářství** (s. 77). **Charakter hospodářství** (s. 77). **Rentové hospodářství** (s. 77). **Poddánské platy** (s. 77). **Klášterní městečka** (s. 80). **Režijní hospodářství** (s. 83). **Klášterní dvory** (s. 83). **Prameny a literatura** (s. 83). **Přehled tepelských klášterních dvorů ve středověku** (s. 84). **Terminologie a typologie panských dvorů tepelského kláštera** (s. 89). **Podoba a funkce klášterních dvorů** (s. 91). **Správa dvorů a otázka proboštství** (s. 95). **Personální zajištění dvorů a otázka konvršů** (s. 97). **Rybníkářství** (s. 101). **Prameny a literatura** (s. 101). **Přehled rybníků tepelského kláštera ve středověku** (s. 101). **Počátky rybníka Regent** (s. 103). **Správa rybníků tepelského klášterství** (s. 107). **Těžba** (s. 108).

Prameny a literatura (s. 108). Přehled těžby rud na tepelském klášterství ve středověku (s. 108). Správa hornictví a výnosy z těžby (s. 111). *Správa tepelského klášterství* (s. 112). Ústřední správa klášterství (s. 112). Nižší správní jednotky a jejich představitelé (s. 117). Panští úředníci na nejnižší úrovni (s. 119). *Farní správa* (s. 122). *Prameny a literatura* (s. 122). *Farní síť na území tepelského klášterství ve středověku* (s. 124). *Patronáty tepelského kláštera ve středověku* (s. 136). *Zapojení tepelských premonstrátů do farní správy* (s. 139). *Otázka inkorporací* (s. 144). *Tepelská fara na sklonku středověku* (s. 146). *Vztah mezi farní správou a správou kanonie* (s. 154). *Spor o desátky v pernarecké farnosti* (s. 159). *Klášter Teplá jako součást královské komory* (s. 161). *Klášter Teplá a úředníci královští či zemští* (s. 161). Královský prokurátor (s. 161). Kancléř (s. 163). Burian z Gutštejna a na Nečtinách (s. 163). Nejvyšší komorník Českého království (s. 163). Ostatní úředníci (s. 164). *Speciální berně a její zastavování* (s. 164). *Prameny a literatura* (s. 164). *Speciální berně a kláštery v Čechách* (s. 165). *Speciální berně a klášter Teplá* (s. 166). *Obrana kláštera* (s. 171). *Prameny a literatura* (s. 171). Vymezení pojmu a terminologie s přihlédnutím k Teplé (s. 172). *Obrana a oprávcí tepelského kláštera* (s. 173). *Zhodnocení oprav tepelského kláštera* (s. 183). *Závěr* (s. 184). **Přílohy: Hodnostáři z řad tepelských řeholníků ve středověku** (s. 189). *Tepelští řeholníci působící ve farní správě ve středověku* (s. 198). *Rejstřík členů tepelského konventu do roku 1526* (s. 207). *Seznam tepelských hejtmanů ve středověku* (s. 220). *Statky tepelského kláštera vyjma hroznětínského panství roku 1273* (s. 221). *Statky hroznětínského panství roku 1273* (s. 222). *Statky hroznětínského panství roku 1386* (s. 222). *Tepelské klášterství mezi léty 1459 a 1549* (s. 223). *Seznam pramenů a literatury* (s. 225). **Seznam zkratek** (s. 223). *Zusammenfassung* (s. 235).

Úvod

Tato studie bezprostředně navazuje na předchozí pojednání o dějinách, písemnostech a pečetích tepelské kanonie ve středověku.¹⁾ Oba příspěvky dohromady představují mírně upravenou disertační práci autora.²⁾ Ta byla z praktických důvodů při publikování rozdělena do dvou částí, což s ohledem na její obsahovou strukturu nebylo nakonec na škodu. Oproti původní práci, která se v některých kapitolách omezovala pouze na období tepelského opata Zikmunda Hausmanna (1459–1506), došlo k rozšíření na celý středověk.

Literatura ke správním otázkám spojeným s tepelskou kanonií není příliš bohatá. Nejvíce zmapován byl vývoj klášterního pozemkového majetku, kterému se věnovali zejména Kateřina Charvátová, Petr Kubín a Jaroslav Čechura.³⁾ Poslední z autorů se zabýval rovněž sekularizací statků tepelského kláštera po roce 1420 a jeho obranou.⁴⁾ K některým z jeho mnohých závěrů bylo však nutné zaujmout kritické stanovisko. Přínosná je diplomová práce Martina Doležela o vnitřní správě premonstrátských kanonií na středověké Moravě, která je napsána ve dvou rovinách. Jedna popisuje ideální stav na základě řádových statut a druhá přináší konkrétní doklady z moravského prostředí.⁵⁾ Jako inspirativní se v rámci celku o farní správě ukázal článek Jana Adámka *Patronáty milevského kláštera ve středověku*.⁶⁾

Předkládaná studie sestává ze čtyř celků. Jsou to: řádová správa a správa kanonie, tepelské klášterství, farní správa a záležitosti související s příslušností kláštera ke královské komoře. První okruh se dále dělí na ústřední premonstrátskou správu, provinciální správu, filiační systém a správu vlastního kláštera. V úvodu ústřední správy jsou stručně shrnuty středověké dějiny premonstrátského řádu. Poté je nastíněna centrální premonstrátská správa. Pozornost je zde rovněž věnována zachycení kontaktů Teplé s řádovým centrem. U provinciální správy jsou rovněž popsány její mechanismy. Zvláštní kapitola je věnována dějinám premonstrátského řádu na území Čech a Moravy. Přitom je řešena i otázka, zda spadaly české země po celý středověk do jedné cirkárie. Sledováno je též zapojení tepelských opatů do provinciální správy. Filiační systém premonstrátského řádu je vyložen se zvláštním zaměřením na české a moravské kanonie. V této souvislosti je rovněž zevrubně zmapován vztah Teplé jak k mateřskému Strahovu, tak k podřízenému Choťšovu ve středověku. Kapitola o správě kanonie se neomezuje pouze na tepelský klášter. Obsahuje přehled jednotlivých hodnostářů, u kterých je stručně charakterizována jejich pracovní náplň. Kromě toho je uváděn také nejstarší i nejmladší doložený výskyt napříč českými a moravskými kanoniemi s tím, že Teplé je věnována zvláštní pozornost.

Rovněž celek pojednávající o tepelském klášterství je dále strukturovaný. Tvoří ho tři tematické bloky: vývoj pozem-

- 1) **Trnka, P.:** *Dějiny a diplomatika kláštera Teplá ve středověku*, BS 12, 2017, s. 7–185.
- 2) **Trnka, P.:** *Diplomatika a správa kláštera Teplá ve druhé polovině 15. století*, disertační práce na Katedře PVH a archivního studia FF UK, Praha 2016.
- 3) **Charvátová, K.:** *Vývoj osídlení na panství kláštera v Teplé ve 13. století*, HG 28, 1995, s. 71–91; **Kubín, P.:** *Blahoslavený Hroznata. Kritický životopis*, Praha 2000, s. 168–187; **Čechura, J.:** *Vývoj pozemkové držby kláštera v Teplé v době předhusitské*, MZK 24, 1988, s. 205–225 a **Týž:** *Das Stift Tepl in den Jahren 1193 bis 1650. Ein Abriß seiner Wirtschaftsgeschichte*, Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen-Mähren-Schlesien 13, Königstein 1994, s. 9–24.
- 4) **Čechura, J.:** *Sekularizace církevních statků v husitské revoluci a některé aspekty ekonomického a sociálního vývoje v Čechách v době pozdního středověku*, HT 9, 1986–1987, s. 94–97; **Týž:** *Rozsah a dynamika sekularizace církevních statků v západních Čechách na počátku husitské revoluce (v letech 1419–1420)*, PHS 29, 1989, s. 59–60; **Týž:** *Sekularizace církevních statků v západních Čechách v letech 1421–1454*, ČNM, řada historická, 165, 1996, č. 1–2, s. 5 a **Týž:** *Dynamika aktivit pánů ze Švamberka na Plzeňsku v první třetině 15. století*, Jižní Plzeňsko 11, 2013, s. 86–87.
- 5) **Doležel, M.:** *Vnitřní poměry v mužských premonstrátských klášterech na středověké Moravě*, diplomová práce na Historickém ústavu FF MU, Brno 2009.
- 6) **Adámek, J.:** *Patronáty milevského kláštera ve středověku*, BS 4–5, 2001, s. 63–82.

kového majetku kanonie, klášterní hospodářství a vlastní vrchnostenská správa. Proměny rozsahu klášterního panství jsou sledovány ve třech časových etapách. První sahá do nástupu opata Zikmunda, další se zaměřuje na jeho funkční období. Třetí perioda je výjimečně protažena až do roku 1549. Tehdy totiž vznikl důležitý soupis klášterních statků. V rámci bloku o klášterním hospodářství jsou rozeznávány dva jeho typy: rentové a režijní. U rentového hospodářství jsou sesbírány doklady o výši poddanských platů ze středověkých a částečně také raně novověkých pramenů. Kromě toho je také sledován vývoj klášterních městeček – Teplá, Hroznětín a Úterý. Zmíněna je rovněž ves Mnichov. Z režijního hospodářství jsou vyzdvíženy klášterní dvory, rybníky a dolování. Po přehledu tepelských dvorů ve středověku je věnována pozornost jejich terminologii, typologii, funkci a správě. V souvislosti s dvory je řešena také otázka proboštsví a konvršů. U rybníků je sledována především jejich výstavba ve středověku. Opět je nastíněna možná správa. Speciálně zmapovány jsou počátky rybníka Regent. V rámci posledního pilíře režijního hospodářství je předložen přehled těžby rud na tepelském klášterství ve středověku a též nastíněna předpokládaná správa hornictví. Pojednání o klášterním panství uzavírá blok o vrchnostenské správě. Ten je rozdělen podle správních instancí na hejtmána, nižší správní jednotky a nejnižší patrimoniální úředníky. Jsou shrnuty zmínky o klášterních hejtmanech do roku 1526 a charakterizována jejich funkce. U druhé instance je řešena její možná existence. Na nejnižší úrovni jsou sledovány doklady o rychtářích a hajných.

Zevrubná pozornost je též věnována farní správě na území tepelského kláštera. Po naznačení majetnosti jednotlivých far na základě papežských desátků jsou rekonstruovány jednotlivé farní obvody. Jelikož je ale nedostatek dobových pramenů, jsou za tímto účelem využity též raně novověké matriky a farní relace. K tomu je podán výčet nejstarších zmínek o patrociniích jednotlivých farních kostelů. Další kapitoly se zabývají patronátními právy tepelských opatů a působením tepelských řeholníků ve farní správě ve středověku. Zvláštní péče je věnována osudům významné tepelské farnosti. Poslední dvě kapitoly se soustředí na propojení farní správy se správou kanonie a spor o desátky mezi pernařeckým plebánem a poddanými Jana z Gutštejna a na Trpístech v roce 1482.

Kapitoly posledního úseku jsou na první pohled poněkud nesourodé. Jejich pojitko představuje příslušnost tepelského kláštera ke královské komoře. Sledovány jsou nejprve častější kontakty Teplé s konkrétními královskými a zemskými úředníky, jako jsou zejména královský prokurátor, kancléř a nejvyšší komorník, v pozdním středověku. Zvláštní postavení má v tomto ohledu Burian z Gutštejna a na Nečtinách. Dalším tématem je speciální berně. Po stručném úvodu o tomto druhu daně následuje výklad o hromniční sumě placené tepelským klášterem ve středověku, o jejích zástavách českými panovníky a případném vyplácení premonstráty. K této skupině je volně připojena poslední kapitola této práce, která pojednává o tzv. obraně kláštera. Na úvod je vysvětlena terminologie na příkladu Teplé. Poté je předložen přehled o obranách a oprávcích tepelské kanonie ve středověku včetně závěrečného zhodnocení tohoto institutu.

Řádová správa a správa tepelské kanonie

Ústřední premonstrátská správa

Premonstrátský řád ve středověku

Počátky premonstrátského řádu (*ordo Praemonstratensis*) spadají do první poloviny 12. století a jsou úzce spojeny se sv. Norbertem, který byl původně kanovníkem kapituly v Xanten a poté potulným kazatelem.⁷⁾ Ten se svými následovníky založil roku

1120 v severní Francii v zalesněném údolí u Laonu klášter. Podle místa, kde byl vybudován, získal jméno Prémontré (*Praemonstratum*). Z názvu prvního kláštera bylo poté odvozeno i jméno pro nový církevní řád, ve kterém zavedl sv. Norbert zpřísněnou řeholi sv. Augustina. Jednalo se o řád řeholních kanovníků. Záhy se utvořila i ženská větev, tzv. druhý řád, přičemž konventy řeholnic byly zpočátku přičleňovány k mužským klášterům. Jednalo se o tzv. dvoukláštery. Netrvalo dlouho a již v první polovině 20. let 12. století přibýly k Prémontré další kanonie nového řádu: Floreffe v dnešní Belgii, Cappenberg ve Vestfálsku, Cuissy východně od Prémontré a sv. Martin v Laonu. Ve stejné době zřídil sv. Norbert v katolické církvi novou instituci – třetí řád. Jeho členové, z nichž první byl podle tradice hrabě Theobald z Champagne, se nazývali terciáři a byli to laikové přidružení k premonstrátské kanonii. Při návštěvě Říma roku 1126 se podařilo sv. Norbertu dosáhnout u papeže Honorio II. potvrzení premonstrátského řádu. Sám byl poté ve stejném roce zvolen arcibiskupem v Magdeburku, kde přeměnil tamní klášter Panny Marie na premonstrátský. Z Magdeburku se posléze stalo centrum misionářské a kulturní činnosti řádu ve východním Německu. Po odchodu sv. Norberta na východ si řeholníci v Prémontré zvolili za opata Huga z Fosse, který vydal první řádová statuta. Zároveň se také začala každoročně scházet generální kapitula. Sv. Norbert zemřel v roce 1134 v Magdeburku, kde byl též pochován. Čtyři roky po smrti zakladatele řádu zakázala generální kapitula dosavadní dvoukláštery a napříště měly být ženské kanonie zakládány ve větší vzdálenosti od mužských. Během 12. století se premonstrátské kláštery masivně rozšiřovaly po Evropě. Dokonce se také dočasně uchytily i v Palestině, kde ale jejich historie končí s pádem Akkonu v roce 1291. Řád během své existence získával nejružnější papežská privilegia, z nichž je možné zmínit např. vynětí řádu z pravomoci biskupů roku 1409.⁸⁾

Ve 13. století postupně klesal počet nových premonstrátských založení, až na jeho konci rozšiřování řádu takřka ustalo. Od 30. let 13. století měl generální opat své zastoupení v Římě v podobě prokurátora. V řádu postupně sílily snahy po zmírnění přísného řeholního života. Proto ke konci 13. století povolil papež Mikuláš IV. premonstrátům na cestách a na návštěvách mimo klášter konzumovat maso. Na změny nahromaděné za více jak půl druhého století existence řádu reagovala generální kapitula sestavením nových statut, které vešly v platnost v roce 1290. Ve 13. a na počátku 14. století dosáhl premonstrátský řád vrcholu svého rozšíření. S narůstající mocí a bohatstvím premonstrátského řádu polevovali někteří jeho členové v dodržování řeholních pravidel. Jeden z rozšířených prohrěšků představovalo soukromé vlastnictví premonstrátů, které se koncem 30. let 15. století pokusila z popudu papeže Evžena IV. vymýtit generální kapitula. Tento záměr ale neměl valných výsledků. Kromě toho pokračoval trend uvolňování řeholního

7) Z prací, které se věnují dějinám premonstrátského řádu, lze uvést např.: **Grassl, B. F.:** *Der Praemonstratenserorden, seine Geschichte und seine Ausbreitung bis zur Gegenwart*, APraem 10, 1934; **Backmund, N.:** *Geschichte des Prämonstratenserordens*, Grafenau 1986 a nejnověji **Ardura, B.:** *The order of Prémontré. History and spirituality*, De Pere 1995.

8) **Grassl, Der Praemonstratenserorden, s. 5–33, 56.**

života, což se projevilo koncem 15. století dalším zmírněním půstu v rámci řádu. Ten byl zredukován kromě středy, pátku a soboty na Advent a na období od devítníku do Velikonoc.⁹⁾ V této době se již řád pokoušel o vlastní reformu, jejímž projevem byla i nová statuta z roku 1505. Přes všechny snahy ale řád postupně upadal, na čemž měly vinu zejména decentralizační tlaky některých cirkárií a zavedení tzv. komendatárních opatů (tzn. dosazovaných a nikoli volených) ve francouzských cirkáriích.¹⁰⁾ Tento trend byl následně výrazně urychlen šířením reformace napříč Evropou.

Od jiných církevních řádů se premonstráti na první pohled odlišovali bílým řádovým oděvem. Kanovníci nosili vlněný hábit se škapulířem a cingulem. Naproti tomu laické bratry bylo možné poznat podle toho, že měli šedý hábit, škapulíř a plášť. Kromě toho byli ještě opásáni koženým páskem.¹¹⁾ A právě kvůli tomuto odlišení, tedy šedé barvě, se vzbouřili v roce 1234 konvrši v Prémontré. Rebelie byla však potlačena silou. Navíc v rámci dalšího odlišení od kanovníků si museli laičtí bratři od roku 1306 z příkazu generálního opata nechat narůst vousy.¹²⁾

Centrální správa premonstrátského řádu

V čele řádu stál generální opat (*abbas Praemonstratensis*), který byl zároveň představeným kanonie v Prémontré. Volen byl řeholníky tamního kláštera, přičemž volbě předsedali tři opati z nejstarších kanonií – z Cuissy, ze sv. Martina v Laonu a z Floreffy. Kromě toho byli přizváni ještě čtyři opati řádu. Zmíněným třem prelátům příslušely ještě další výsady. Každý rok měli vizitovat klášter v Prémontré a museli být požádáni o souhlas při majetkových transakcích kanonie.¹³⁾ Byli tedy ve srovnatelném postavení vůči Prémontré jako otec-opat vůči dceřinému klášteru.

Nejvyšší autoritu řádu představovala od doby generálního opata Huga z Fosse generální kapitula (*capitulum generale*), na které se měli každý rok scházet všichni představení premonstrátských kanonií.¹⁴⁾ Její usnesení byla závazná pro celý řád.¹⁵⁾ Zpočátku se kapitula konala v Prémontré na svátek sv. Diviše (9. října) a trvala tři dny (tj. 9. až 11. října).¹⁶⁾ Kvůli lepší dostupnosti začala kapitula od první poloviny 15. století zasedat i na jiných místech (např. St. Quentin, Brusel a St. Foillan).¹⁷⁾ Během 60. let 15. století došlo i ke změně termínu generální kapituly, která se od té doby scházela v neděli Cantate (tj. čtvrtá neděle po Velikonocích). Poměrně záhy začali získávat preláti z některých zemí, jako je například Anglie, Španělsko a Sasko, úlevy, co se týče účasti na kapitulách.¹⁸⁾ Zejména saské kanonie v čele s Magdeburkem se nechtěly podřídit opatovi v Prémontré a generální kapitule. To do jisté míry souviselo se skutečností, že Magdeburk byl biskupským sídlem sv. Norberta.¹⁹⁾

Dle usnesení generální kapituly z roku 1320 měla být ústřední řádová správa v Prémontré, tedy zejména generální kapitula, financována prostřednictvím řádového příspěvku (*talliae*), který měly každoročně odvádět všechny kanonie.²⁰⁾ Později se ale z něho

9) *Tamtéž*, s. 18, 50–60.

10) **Pařez, J.:** *Diplomatika a správa premonstrátské kanonie na Strahově v 16. století*, SAP 53, 2003, s. 433.

11) **Grassl, Der Praemonstratenserorden**, s. 7.

12) *Tamtéž*, s. 52.

13) *Tamtéž*, s. 9 a 31.

14) *Tamtéž*, s. 12 a 31.

15) Období do roku 1530 zpřístupňuje **Valvekens, J. B. (ed.):** *Acta et Decreta Capitulum Generalium Ordinis Praemonstratensis I-II*, APraem 42, 1966 a 45, 1969.

16) **Dolista, K. (ed.):** *Circaria Bohemiae, abbas Praemonstratensis et capitulum generale 1142–1541*, APraem 63, 1987, č. 3–4, s. 225. Ve 12. století kapitula zasedala pouze jediný den, kterým byl 9. říjen.

17) **Grassl, Der Praemonstratenserorden**, s. 56.

18) *Tamtéž*, s. 31.

19) *Tamtéž*, s. 51.

20) *Tamtéž*, s. 55.

stal poplatek prelátů, kteří se neúčastnili roční generální kapituly.²¹⁾ Výše odváděné sumy byla přizpůsobena možností konkrétního kláštera. Soupis premonstrátských kanonií z roku 1320 editovaný Le Paigem zahrnuje i výši poplatku většiny klášterů.²²⁾

Kontakty Teplé s řádovým centrem

Prameny z období let 1142 až 1541 týkající se kontaktů mezi opatem v Prémontré a generální kapitulou na straně jedné a kláštery české cirkárie, tedy i Teplou, na straně druhé editoval ve druhé polovině 80. let 20. století Karel Dolista.²³⁾ Tepelský konvent byl s řádovým centrem v relativně pravidelném styku, ač není doložena přímá účast nějakého tepelského opata na generální kapitule. Spojení s generálním opatem či kapitulou zajišťovali v případě potřeby sami řeholníci, přičemž cesta do Prémontré, případně St. Quentin nebo Mont St. Martin, jim mohla trvat kolem jednoho měsíce či déle.²⁴⁾ V záležitostech týkajících se celého konventu byli vysíláni většinou přední hodnostáři vybavení průvodním listem od tepelského opata: koncem roku 1458 sám převor Jiljí²⁵⁾ a v dubnu 1503 podpřevor Klement a bratr Jiří,²⁶⁾ který byl pravděpodobně cirkátorem.²⁷⁾ V případě, že se jednalo o zájem konkrétního řeholníka, vyřizoval si to dotýčný osobně. Roku 1503 se podařilo neznámému tepelskému řeholníkovi dostat díky falešnému průvodnímu listu až za generálním opatem Janem, od kterého získal svolení věnovat se světské životní dráze.²⁸⁾ O rok později předstoupil před téhož generálního opata bývalý chotěšovský probošt a tepelský řeholník Erhard Mugler, který si u něho vymohl navzdory svému velkému provinění kromě zrušení exkomunikace i řadu výhod.²⁹⁾ V Prémontré byl patrně též tepelský jáhen Kryštof Glaser, kterému generální opat Jan prominul nízký věk a doporučil ho k přijetí kněžského svěcení.³⁰⁾

Při zaměření se na důvody komunikace tepelské kanonie s řádovým ústředím je možné vymezit několik oblastí. Když bude ponecháno stranou ustanovování vizitátorů, kterému bude věnována pozornost níže, a záležitosti řádových řeholníků, jednalo se především o potvrzování či schvalování majetkových transakcí týkajících se kanonie, pověřování prelátů nebo jiných řeholníků specifickými úkoly, potvrzování nových opatů či jejich voleb, udělování nějakého povolení představeným kanonie, přenášení vrchního práva nad klášterem a řešení krizových situací uvnitř kanonie. První ze zmíněných činností týkající se majetkových operací nebyla zřejmě v 15. století již aktuální. Její doklady totiž spadají do 14. století. V roce 1340 povolil generální opat Jan tehdejšímu tepelskému opatu Benedovi zcizit statky a vsi na dobu života

21) Pichler, I. H. (ed.): *Urkundenbuch des Stiftes Schlägl*, Aigen i. M. 2003, s. 383, č. 354, pozn. 9.

22) Vydal Le Paige, J. (ed.): *Bibliotheca Praemonstratensis ordinis*, Parisiis 1633, s. 326–344 a Backmund, N.: *Monasticon Praemonstratense III*, Straubing 1956, s. 417–451.

23) Dolista (ed.), *Circaria*.

24) Představu o přibližné délce cesty je možné si utvořit na základě porovnání dat vyhotovení jednotlivých písemností, které na sebe bezprostředně navazují, tzn. žádosti a reakce na ni: 24. prosinec 1458 v Teplé – 31. ledna 1459 v Prémontré (*Tamtéž*, s. 288–290, č. 57 a s. 290–292, č. 58) – 29 dní; 7. duben 1503 v Teplé – 16. květen 1503 v St. Quentin (*Tamtéž*, s. 319–322, č. 91–93 a s. 324–326, č. 99) – 40 dní; 6. duben 1510 v Teplé – 9. květen 1510 v Mont St. Martinu (*Tamtéž*, s. 273–275, č. 119–120 a s. 276–278, č. 123) – 34 dní a 16. červen 1526 v Teplé – 24. červenec 1526 v Prémontré (*Tamtéž*, s. 290–291, č. 139 a s. 291–293, č. 140) – 39 dní. Výjimku představují dvě listiny z roku 1351, kde zřejmě došlo k většímu časovému prodloužení: 15. srpen v Chotěšově – 12. říjen v Prémontré (*Tamtéž*, s. 153–154, č. 37 a s. 154–155, č. 38) – 59 dní.

25) *Tamtéž*, s. 290, č. 58.

26) Jejich jména jsou známa díky dochovanému textu průvodního listu (*Tamtéž*, s. 321–322, č. 93).

27) U obou není uvedena v průvodním listu funkce, ale lze je snad ztotožnit s řeholníky stejného jména uvedenými v listu opatu v Prémontré a generální kapitule ze stejné doby (*Tamtéž*, s. 320–321, č. 92).

28) *Tamtéž*, s. 319–320, č. 91.

29) *Tamtéž*, s. 327, č. 103.

30) *Tamtéž*, s. 334–335, č. 111.

některých osob,³¹⁾ k čemuž došlo například v roce 1346, kdy kanonie pronajala dvůr v Janovci a ves Branišov.³²⁾ Dále potvrdil stejný generální opat na žádost chotěšovského probošta Petra v roce 1351 darování ročního platu pět hřiven pražských grošů ve vsi Beranov tepelskému klášteru na pítancie.³³⁾

Častější bylo pověřování tepelských prelátů specifickými úkoly ze strany generálního opata, které se většinou týkaly řešení problematických situací v rámci jiných kanonií. Roku 1218 uložil generální opat Gervasius tepelskému opatu Vilémovi a litomyšlskému opatu Heřmanovi vyšetřování ve strahovském klášteře.³⁴⁾ Na základě získaných informací poté sdělil generální opat tepelskému prelátovi, jak postupovat při urovnání vyhocených poměrů uvnitř strahovského konventu.³⁵⁾ Počátkem roku 1368 narovnal tepelský opat Heřman z pověření generálního opata Jana spor mezi proboštem a konventem speinshartského kláštera.³⁶⁾ Patrně toto angažování se vespeinshartských záležitostech vedlo o rok později k uzavření konfraternity mezi kláštery Speinshart a Teplá.³⁷⁾ Další zprávy o investigativním působení tepelských kanovníků v jiných premonstrátských kláštorech se vztahují k Chotěšovu. V říjnu 1464 přikázal opat v Prémontré Šimon spolu s generální kapitulou známému tepelskému řeholníkovi Jiljimu a dalším nejménovaným premonstrátům, aby navštívili chotěšovskou kanonii a jeho autoritou tam nařídili přítomným obojího pohlaví vrátit do 15 dnů tři papežské buly a privilegia, odňaté tamnímu proboštovi. Pokud by se tak nestalo, měli viníky exkomunikovat.³⁸⁾ O následném průběhu kauzy nejsou k dispozici prameny. Lze předpokládat, že byly písemnosti proboštovi vráceny, jelikož si 22. listopadu nechal veřejným notářem ověřit privilegium papeže Pia II. na pontifikálie z roku 1463.³⁹⁾ Naproti tomu průběh aféry z počátku 16. století spojené s chotěšovským klášteřem je poměrně dobře znám. Její odstartování inicioval sám panovník Vladislav Jagellonský, který se doslechl, že kaplani proboštsví a řeholnice kláštera v Chotěšově nežijí podle řádových pravidel. Proto 22. června 1504 nařídil administrátorovi pražského arcibiskupství Ambrožovi a tepelskému opatu Zikmundovi, aby se spolu s vhodnými osobami vydali do Chotěšova. Tam měli celou záležitost vyšetřit a zjednat nápravu.⁴⁰⁾ Pověření hodnotáři si k sobě přibrali scholastika pražské kapituly Jana Ondřeje, pražského kanovníka Tomáše, žateckého arcijáhna Pavla a planského děkana Václava a vývoj nabral rychlý spád. V důsledku skandálních odhalení, která vyplávala na povrch během vizitace, chotěšovský probošt Erhard Mugler rezignoval a již 29. července 1504 konvent zvolil nového probošta. Tím se stal tepelský podpřevor Klement.⁴¹⁾ Bývalý probošt se provinil milostným vztahem s řeholnicí Kateřinou Usilovskou, která mu dokonce porodila dítě. Hříšník byl potrestán exkomunikací. Erhard se ale nevzdal a vypravil se do Prémontré za generálním opatem Janem, kterého

31) *Tamtéž*, s. 147, č. 30.

32) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L61. Listina z 15. 6. 1346 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L61/> charter, citováno dle stavu 5. 11. 2015.

33) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 153–155, č. 37 a 38.

34) *Tamtéž*, s. 234–235, č. 7.

35) *Tamtéž*, s. 239–241, č. 11.

36) **Dolista, K. (ed.)**: *Speinshart und Tepl 1368–1540*, APraem 65, 1989, č. 1–2, s. 79–81, č. 1.

37) *Tamtéž*, s. 81–82, č. 2.

38) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 294–295, č. 61.

39) *NA, AZK, ŘP Chotěšov*, inv. č. 2207. Listina z 22. 11. 1464 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK/Chotesov/2207/> charter, citováno dle stavu 5. 11. 2015.

40) **Dolista, K. (ed.)**: *Reformatio monasterii Teplensis saeculo decimo quinto exeunte*, APraem 61, 1985, č. 3–4, s. 249–250, č. 26.

41) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L238. Opis listu z 29. 7. 1504 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L238/> charter, citováno dle stavu 5. 11. 2015.

žádal o osvobození.⁴²⁾ Přitom pomlčel o finanční situaci choťšovského kláštera a tvrdil, že pro něho získal přes 200 zlatých ročních důchodů. Ve skutečnosti však spíše zatížil choťšovskou kanonii velkými dluhy.⁴³⁾ Jeho úskok slavil úspěch a generální opat ho zprostředkoval exkomunikace a omilostnil ho. Zároveň přikázal 15. září 1504 tepelskému opatu Zikmundovi, aby přijal Erharda zpět do tepelského kláštera. Dále uložil řeholníkům i řeholnicím zachovávat ticho, aby dotyčného nemohli obviňovat. K tomu mohl provini-
nilý užívat během svého života majetek, který získal při svém působení v úřadu probošta. Trest mu navíc zredukoval na zákaz jedení masa vztahující se na každé pondělí po dobu jednoho roku a příkaz postit se 10 dnů od soboty po Všech svatých.⁴⁴⁾ Aby toho nebylo málo, byl ještě přiřčen bývalému proboštovi roční plat 25 zlatých, který mu měl vyplácet choťšovský klášter.⁴⁵⁾ Co se týče sestry sešlé na scesti, dosáhl Erhard její rehabilitace provedené generálním opatem.⁴⁶⁾ Takový velkorysý postup hlavy premonstrátského řádu pobouřil českého krále Vladislava, který se 13. listopadu 1504 obrátil patrně na tepelského opata Zikmunda. V listu mu přikázal vyzvat Erharda, aby se vzdal zmíněného platu. Pokud by tak dotyčný neučinil, hodlal to panovník řešit osobně.⁴⁷⁾ Po počátečním naprostém selhání řádového ústředí, které nebylo na začátku 16. století nikterak výjimečné,⁴⁸⁾ se zvedla vlna odporu, která ve výsledku vedla k tomu, že se touto kauzou zabývala v květnu 1506 generální kapitula. Ta rozhodla, že v případě potvrzení Erhardova zamlčení pravdy generálnímu opatovi odvolává zmíněný důchod a choťšovské řeholnice s novým proboštem zcela osvobozuje od jeho placení.⁴⁹⁾ Z toho tedy vyplývá, že se Erhard svého důchodu nevzdal. Celý případ byl uzavřen generální kapitulou, která zasedala o rok později, když odvolala také rehabilitaci sestry Kateřiny. Bylo rozhodnuto, že dotyčná má nosit šedý hábit a zůstat bez závoje jako odrazující příklad spolusestrám tak dlouho, dokud by za ní neprosily samy řeholnice pohnuté její kajícností.⁵⁰⁾ Celý tento případ je již názorným dokladem nastupujícího úpadku řádu ve všech jeho úrovních.

Pravidelná byla komunikace tepelské kanonie s řádovým ústředím v důsledku změny na postu tepelského opata. Koncem roku 1458 podal konvent tepelského kláštera zprávu generálnímu opatu Šimonovi prostřednictvím převora Jiljího o rezignaci svého opata Albrechta.⁵¹⁾ Svůj list v této věci připojil i český král Jiří. Generální opat zohlednil skutečnost, že tehdejší představený strahovského kláštera a zároveň otec-opat pro tepelský klášter nebyl schopen s ohledem na stav svého kláštera a konventu vykonávat vrchní právo nad Teplou, a pověřil proto koncem ledna roku 1459 speinshartského probošta Jirího zorganizovat volbu, na jejíž průběh měl dohlédnout, potvrdit zvoleného opata a nakonec ho uvést do úřadu.⁵²⁾ Ve stejném roce pak generální opat spolu

42) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 327–328, č. 103.

43) **Valvekens (ed.)**, *Acta et Decreta II*, s. 78.

44) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 327–328, č. 103.

45) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 332r.

46) **Valvekens (ed.)**, *Acta et Decreta II*, s. 90–91.

47) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 332r.

48) Například v roce 1503 potají uprchl z tepelského kláštera řeholník, který se poté vybavený zfalšovaným listem tepelského opata dostavil ke generálnímu opatovi, od kterého obdržel povolení věnovat se světské životní dráze. V reakci na to informoval tepelský opat Zikmund opata v Prémontré, že v Českém království hrozí více takových skandálů. Proto ho následně žádal, aby v případě, že by někomu jinému, kdo by na to neměl právo, vydal obdobné povolení, ho poté zrušil a jiné již nevydával. – **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 319–320, č. 91. V odpovědi přikazoval generální opat Zikmundovi, aby odvolal a zrušil jeho povolení udělené jistému bratrovi Janu Pralovi. – *Tamtéž*, s. 324–326, č. 99. Je pravděpodobné, že byl Jan Pral právě tím řeholníkem, který uprchl z kláštera.

49) **Valvekens (ed.)**, *Acta et Decreta II*, s. 78.

50) *Tamtéž*, s. 90–91.

51) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 288–290, č. 57.

52) *Tamtéž*, s. 290–292, č. 58.

s kapitulou dočasně převedl vrchní právo nad tepelskou kanonií ze strahovského opata na speinshartského preláta.⁵³⁾ V souvislosti s volbou opata Jana Fröstla roku 1507 není doložena komunikace s řádovým centrem, přestože se dá předpokládat. V případě jeho nástupce Petra informoval tepelský konvent v dubnu 1510 generálního opata o uskutečněné volbě.⁵⁴⁾ Zároveň žádal nový opat v jiném listu generálního opata o potvrzení své volby,⁵⁵⁾ k čemuž došlo během následujícího měsíce.⁵⁶⁾ I po další volbě v červnu 1526 psal tepelský konvent do Prémontré, aby nastínil situaci a zároveň požádal o confirmaci opata Antonína.⁵⁷⁾ Více než o měsíc později potvrdil generální opat Jakub Antonínův přechod ze strahovského opatství na tepelské.⁵⁸⁾

Jinou skupinu písemností pocházejících z premonstrátského řádového centra představují nejrozumnější povolení. Patrně nejčastější bylo svolení, aby hlava kanonie mohla získat od papeže pontifikálie, i když pro tepelský klášter se z období středověku nedochovalo. Tepelští opati totiž získali díky zakladateli kláštera bl. Hroznatovi právo nosit mitru a prsten od papeže Celestina III. již v roce 1197, což bylo v té době ještě dosti neobvyklé.⁵⁹⁾ To ale neplatí pro chotěšovskou kanonii, pro kterou existují taková povolení hned tři (1460, 1464 a 1485).⁶⁰⁾ V případě Chotěšova byla součástí všech tří privilegií též možnost zvolit si jednoho nebo dva řeholníky z tepelského konventu nebo odjinud za kaplany chotěšovského kláštera. Z povolení pro tepelské opaty je známo svolení generálního opata Jana z roku 1503 pro opata Zikmunda, aby mohl svým řeholníkům současným či budoucím odpustit lehčí i těžší hříchy a případně je osvobodit od mlčení a rehabilitovat je,⁶¹⁾ a z roku 1510 určené opatu Petrovi, podle kterého mohl opatřit panny chotěšovského kláštera závojem.⁶²⁾

Nejzajímavější oblast však představuje řešení vnitřních problémů tepelské kanonie. Ve 40. letech 14. století došlo ke sporu mezi tepelským opatem Benedou a dvěma tepelskými řeholníky, Vavřincem Puchelbergerem a Jindřichem Pražským. Bratři se přitom obrátili na generálního opata Jana, který následně přikázal strahovskému opatu Petrovi, milevskému opatu Mrákovu a chotěšovskému proboštu Petrovi, aby provedli speciální vizitaci tepelského kláštera.⁶³⁾ K další známé intervenci řádového ústředí došlo v roce 1467, kdy graduující spor mezi tepelským opatem Zikmundem na straně jedné a chotěšovským proboštem Jiřím na straně druhé již ohrožoval existenci obou klášterů. S ohledem na to, že chotěšovský prelát ignoroval nadřazenost tepelského otce opata vůči dcerině chotěšovskému klášteru, tedy jedno z elementárních pravidel premonstrátského řádu, a konflikt mezi oběma rivaly se naprosto vymkl kontrole, obrátil se tepelský opat oprávněně na generálního opata Šimona se stížností na probošta Jiřího. Hlava řádu reagovala předvoláním žalovaného probošta. Tento pokus o řešení krizové situace pomocí řádových mechanismů ale ztroskotал, jelikož do vnitřních záležitostí premonstrátského řádu radikálně zasáhl papežský legát Rudolf, který zrušil půhon včetně opatření generálního opata namířených proti proboštovi Jiřímu a dále přispíval k vyhrocování situace.⁶⁴⁾ O dalším působení

53) *Tamtéž*, s. 292–293, č. 59.

54) *Tamtéž*, s. 273–274, č. 119.

55) *Tamtéž*, s. 274–275, č. 120.

56) *Tamtéž*, s. 278–279, č. 124.

57) *Tamtéž*, s. 290–291, č. 139.

58) *Tamtéž*, s. 291–293, č. 140.

59) *Kubín, Blahoslavený Hroznata*, s. 119–120.

60) *Dolista (ed.), Circa*, s. 293–294, č. 60; s. 297–298, č. 63 a s. 309–310, č. 77.

61) *Tamtéž*, s. 324–326, č. 99.

62) *Tamtéž*, s. 280, č. 125.

63) *Tamtéž*, s. 147–148, č. 31.

64) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Tep-lensis I, ff. 83v–84r.

řádového centra ve zmírňování napětí mezi preláty nejsou k dispozici žádné konkrétní prameny. Pouze listina z května 1503 naznačuje rovněž roli Prémontré. Generální opat Jan v ní totiž mimo jiné přikazuje, aby bylo odvoláno svolení získané chotěšovským proboštem od jeho předchůdce, podle kterého nemusel prokazovat poslušnost tepelskému opatovi.⁶⁵⁾ Došlo tak k návratu stavu před propuknutím sporu mezi tepelským opatem a chotěšovským proboštem.

Role generálního opata a kapituly při reformování tepelského konventu a posléze i dalších konventů v Čechách a na Moravě byla okrajová. Známe je pouze list z května roku 1487, tedy z doby po provedení reformy konventu tepelské kanonie, ve kterém opat Hubert a generální kapitula píše českému králi Vladislavovi, že v Českém království je třeba zachovat církevní řády a provést reformu konventů, zvláště premonstrátských, a oceňují jeho působení v této záležitosti. Dále mu oznamují, že tepelské bratry, kteří odmítali žít reformovaným řeholním životem, osvobodili od poslušnosti opatu Zikmundovi, aby mohli odejít do jiných klášterů. Nakonec ho žádají, aby byl nakloněn premonstrátským kanoniím v Českém království, zejména tepelské, a vyslyšel jejich prosby.⁶⁶⁾

Navzdory reformě konventu se ale již počátkem 16. století začal projevovat pokles morálky některých řeholníků. Kromě již zmíněného útěku jednoho tepelského bratra či milostného vztahu chotěšovského probošta ěrharda s řeholnicí Kateřinou se udála ještě daleko hrůznější událost, která tehdy otřásla celou tepelskou kanonií a jejím okolím. Na samém počátku roku 1503 se dala dohromady skupina tepelských bratrů a světských osob, která začala plánovat loupežnou vraždu starého klášterního služebníka Martina Ćirlika. Ten pro klášter pracoval asi 30 let. Bandu tvořilo celkem šest lidí. Zarážející byla zejména skutečnost, že polovina z nich byli tepelští bratři: jáhen Jan Nurnberga, akolyta Jiří a konvrš Mikuláš. Ze světských pachatelů je znám jménem pouze opatův služebník Jan. O zbývajících se ví pouze jejich funkce, jeden byl služebníkem klášterního hejtmana a druhý byl švec. Zločín plánovali všichni tři bratři spolu se služebníkem opata tři až čtyři týdny.⁶⁷⁾ Náznaky, že se schyluje k něčemu strašlivému, zaznamenal bývalý tepelský hejtman Ondřej Hozlaur, který radil opatu Zikmundovi, aby jednomu z pachatelů omezil svobodu, jelikož od něho slyšel něco znepokojivého. Přestože předtím varoval i oběť, aby si dávala pozor,⁶⁸⁾ tak asi nečekal, že to skončí tragicky. Zločín se měl stát původně o osm dní dříve, ale klášterního služebníka tehdy zachránilo to, že nespál doma. V noci na 10. února už ale takové štěstí neměl. První úkol zločinců spočíval ve vylákání oběti z jejího obydlí. Toho se zhostil konvrš Mikuláš, který se pod záminkou předání vzkazu, že má jít služebník Martin za opatem, vydal k jeho obydlí. Na první zaklepání na dveře a výzvu oběť nereagovala. Až když Mikuláš podruhé zatloukl na dveře a zopakoval fiktivní vzkaz, tak služebník vstal, sestoupil po schodech a vydal se za opatem. Tím Mikulášova role skončila. Na Martina se mezitím při cestě přes hřbitov vrhli Mikulášovi

65) Dolista (ed.), *Circaria*, s. 324–326, č. 99.

66) Týž, *Reformatio*, s. 240–241, č. 20.

67) Týž, *Circaria*, s. 317–319, č. 90.

68) *SOkA Cheb*, Pkl Tepelá II, kart. č. 73, č. 40. List z 16. 2. 1503.

komplíci. Nurnberga oběť pevně chytnul, aby se nemohla bránit, zatímco na ni útočili opatův služebník, hejtmanův služebník a krejčí. O brutalitě útoku svědčí i skutečnost, že při něm byl Nurnbergovi amputován prst. Mrtvolu nechali ležet na místě činu, přičemž poraněný konvrš u ní pohodil svůj hábit. Ihned po vraždě všichni čtyři vtrhli do služebnickova obydlí, které prohledali, a nalezený majetek poté ukradli. I zde zanechal Nurnberga další stopu v podobě svého škapulíře. Nakonec tajně uprchl přes zeď kláštera. Stejně se patrně zachovali i další spiklenci. Z nich jediný akolyta Jiří aktivně nenapomáhal k vraždě a ani se neúčastnil vykradení obydlí oběti. Nedlouho po útěku byli všichni tři tepelští bratři chyceni a dopraveni na hrad Švamberk, kde byli 14. února vyslechnuti za přítomnosti žateckého arcijáhna Pavla, tepelského děkana Václava, tepelského převora Antonína, řeholníka Petra, kladrubského plebána Jiřího a planského kazatele Jindřicha. Během výslechu se všichni k činu doznali.⁶⁹⁾ Dne 16. února vyjádřil chebský hejtman Ondřej Hozlaur opatu Zikmundovi lítost nad činem, který bratři spáchali.⁷⁰⁾ O něco později byl zadržen a uvězněn také švec, na čemž měl zásluhu klášterní ochránce Jindřich ze Švamberka. Při výslechu na mučidlech dne 31. března 1503, při kterém byli přítomni tepelský hejtman a dva přísešní města Teplá, potvrdil výpovědi bratrů.⁷¹⁾ Dne 5. dubna byl v tepelském klášteře sepsán notářský instrument obsahující výpovědi vyslýchaných. Ten se stal přílohou listu opata Zikmunda a tepelského konventu ze 7. dubna určeného generálnímu opatu Janovi a kapitule, ve kterém je informují o vraždě spáchané v klášteře a zároveň je žádají, aby je kvůli tomu nezavrhovali a dali jim pokyny, jak mají postupovat.⁷²⁾ V témže dni vznikl i již zmíněný list opata Zikmunda určený pouze generálnímu opatovi týkající se uprchlého bratra.⁷³⁾ Tuto korespondenci doručili do St. Quentinu, kde zasedala ve dnech 14. až 16. května generální kapitula, řeholníci Klement a Jiří opatření průvodním listem od opata Zikmunda.⁷⁴⁾ Generální kapitula pak ve věci spáchání vraždy třemi tepelskými řeholníky rozhodla, aby přijel do Teplé osterhofenský opat Jan, který byl vizitátorem mimo jiné i pro českou cirkárii, a případ na místě prošetřil. Pokud by se ukázalo, že to dotyční opravdu spáchali, měl je odsoudit k doživotnímu žaláři v klášteře nebo na jiném vhodném místě o chlebu a vodě. V případě, že by se vizitátor nemohl uvolnit, mohl být nahrazen jiným premonstrátským prelátem.⁷⁵⁾ Již 20. června 1503 napsal opat Zikmund osterhofenskému opatu Janovi list, ve kterém na něho apeloval, aby přijal pověření generální kapituly a rychle jednal. Měl totiž obavy, že by násilníci mohli být v noci osvobozeni, jelikož klášter nebyl opevněný. Zároveň vizitátorovi poslal i zápis z výslechu provinilců. Nakonec ho žádal poslat odpověď po jeho poslu se dnem plánovaného příchodu. O čtyři dny později již odepisoval osterhofenský opat, že nemůže zatím říci datum svého příjezdu. Přitom slíbil, že se ho bude snažit co nejdříve sdělit.⁷⁶⁾ Dle analisty Václava Schillinga měl vizitátor vyslechnout svědectví a vynést poté rozsudek jménem generální kapituly. Akolyta Jiří, který se podílel pouze na

- 69) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 317–319, č. 90.
 70) *SOkA Cheb*, PkI Teplá II, kart. č. 73, č. 40. List z 16. 2. 1503.
 71) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 319, č. 90.
 72) *Tamtéž*, s. 320–321, č. 92.
 73) *Tamtéž*, s. 319–320, č. 91.
 74) *Tamtéž*, s. 321–322, č. 93.
 75) **Valvekens (ed.)**, *Acta et Decreta II*, s. 37–38.
 76) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Tepelensis I, f. 329r.

plánování hanebného činu, byl odsouzen k doživotnímu vězení. Jáhen Jan Nurnberga a konvrš Mikuláš byli s okovy na nohou společně zazdění pod nově vystavěnou klášterní knihovnou. Podle klášterní tradice jim měli někteří bratři potají denně nosit chléb nasáklý pivem, který jim podávali skrze nějaký otvor. Díky tomu je měli držet delší dobu při životě.⁷⁷⁾ V každém případě by takový postup příliš neodporoval původnímu usnesení generální kapituly.

Provinciální správa

Provinciální správa premonstrátského řádu

Jelikož se premonstrátský řád rozšířil již záhy po svém vzniku po celém tehdejší latinském světě, bylo nutné pro efektivní fungování řádové správy včlenit mezi řádové centrum a jednotlivé kanonie další správní článek. Tím se staly řádové provincie, které se někdy kolem roku 1200 začaly nazývat cirkárie (*circariae*).⁷⁸⁾ Jejich území často reflektovalo hranice států a rovněž zohledňovalo diecézní členění. Do roku 1320 se postupně konstitovalo přinejmenším 30 cirkárií,⁷⁹⁾ které dosahovaly největší koncentrace na území dnešní Francie a Německa. Pramenem k rozsahu jednotlivých cirkárií ve 13. a 14. století jsou čtyři různé soupisy kanonií uspořádané právě podle cirkárií.⁸⁰⁾

Pro jednu cirkárii byli generální kapitulou původně ustanovováni dva cirkátoři (*circatores*), pro něž se od první poloviny 13. století vžilo označení vizitátoři (*visitatores*).⁸¹⁾ Později byl jmenován jen jeden vizitátor, který si k sobě mohl přibrat pomocníka. Ten mohl být určen pro jednu či více cirkárií. Jednalo se o premonstrátského preláta, který ale nemusel být z kláštera nacházejícího se v cirkárii, pro kterou byl dotýčný ustanoven jako vizitátor. Funkční období vizitátora bylo nejčastěji stanoveno na jeden nebo na tři roky. Výtečným zdrojem informací o činnosti vizitátorů jsou zejména jejich pověřovací listiny. Např. z listiny generálního opata Jana z roku 1504 vyplývá, že vizitátor měl jednou ročně provádět společně s dalším premonstrátem vizitaci klášterů a v případě potřeby svolat shromáždění kněží kvůli řádovým záležitostem. Jeho druhým hlavním úkolem pak bylo vybírání každoročních řádových poplatků, za což měl vystavovat kvitanci.⁸²⁾ Přitom proti neplatičům mohl použít církevní tresty.⁸³⁾ Po vybrání celkové částky byl vizitátor povinen zajistit její předání generálnímu opatovi, za což obdržel rovněž kvitanci.⁸⁴⁾

Cirkárie na území Čech a Moravy

Necelé čtvrtstoletí po vzniku premonstrátského řádu začaly být zakládány kanonie též v českých zemích.⁸⁵⁾

77) *Tamtéž*, f. 126v.

78) **Grassl**, *Der Praemonstratensensorient*, s. 33 a **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 221.

79) **Backmund**, *Monasticon III*, s. 417–451.

80) Zpřístupněno *tamtéž*, s. 365–451.

81) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 225.

82) Výjimečně je k dispozici originál potvrzení z roku 1459, které vystavil speinshartský probošt Jiří jako vizitátor české cirkárie tepelskému opatu Zikmundovi, od kterého přijal v Plzni 10 uherských zlatých. – *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L138. List z 5. 9. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L138/charter>, citováno dle stavu 5. 11. 2015.

83) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 328–329, č. 104.

84) Její dochování není příliš časté. Jedna taková pochází z roku 1488. Vystavil ji generální opat Huberta a potvrzoval v ní windbergskému klášteru přijetí částky 42 rýnských zlatých odevzdaných klášteru bavorské cirkárie za léta 1484, 1485 a 1486. Částku předal bratr Pavel. – *BayHStAMünchen*, Kloster Windberg, Urkunden 723. Listina z 27. 4. 1488 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/DE-BayHStA/KU-Windberg/0723/charter>, citováno dle stavu 5. 11. 2015.

85) Počátky premonstrátů v Čechách a na Moravě shrnul v poslední době např. Ivan Hlaváček a Petr Kubín. – **Hlaváček, I.**: *Die Anfänge der Prämonstratenser im hochmittelalterlichen böhmischen Staat im Kontext der damaligen Ordensgeistlichkeit*, in: *Studien zum Prämonstratsorden*. (Usp. I. Crusius – H. Flachenecker), Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte 185, 2003, s. 281–310 a **Kubín**, *Blahoslavený Hrozenata*, s. 135–138.

Tento proces je možné rozdělit do dvou fází. První probíhala během 40. let 12. století. V rámci ní vznikly čtyři mužské kanonie: Strahov (*Mons Sion*, 1143), Litomyšl (*Mons Oliveti*, polovina 40. let), Želiv (1149), Hradisko (přelom 40. a 50. let) a dvě ženské: Doksany (kolem poloviny 40. let) a Louňovice (kolem roku 1150), z nichž pouze Hradisko se nacházelo na Moravě. Významnou roli při zakládání prvních premonstrátských kanonií sehrál olomoucký biskup Jindřich Zdík (Strahov, Litomyšl, Hradisko). Kromě toho se angažovali také kníže Vladislav II. s manželkou Gertrudou (Strahov, Doksany, Litomyšl) a pražský biskup Daniel (Želiv). Ve třech případech se nejednalo o zcela nové založení kláštera, jelikož došlo k nahrazení předchozích komunit premonstráty (Strahov, benediktini v Želivě a Hradisku). Litomyšlský klášter vznikl přeměnou tamního hradního kostela.⁸⁶⁾ První čtyři kanonie byly ještě osazeny z porýnských klášterů Steinfeld (Strahov a Želiv) a Dünnwald (Doksany a Louňovice). U Litomyšle a Hradiska není s jistotou znám původ prvních řeholníků.⁸⁷⁾ Dle soupisu kanonií z roku 1320 byla Litomyšl dceřiným klášteřem Želiva a Hradisko Strahova.⁸⁸⁾ Doksany jako ženský klášter spadaly pod Strahov a Louňovice pod Želiv. Toto nadějně rozšiřování premonstrátských kanonií v českých zemích přerušilo roku 1159 propuknutí papežského schisma. V rámci něho se český král Vladislav postavil společně s pražským biskupem Danielem na stranu císaře Fridricha Barbarossy, resp. vzdoropapežů Viktora IV., Paschala III. a Kalixta III., zatímco premonstrátský řád setrval při Alexandrovi III. Teprve po ukončení schismatu v roce 1177 mohlo být navázáno dalšími premonstrátskými fundacemi.⁸⁹⁾ Ty potom tvořily druhou a poslední fázi zakládání premonstrátských kanonií v českých zemích. Tentokrát vzniklo sedm klášterů, čtyři na Moravě a tři v Čechách. V 80. letech 12. století to byly Dolní Kounice (*Rosa Coeli*), Milevsko a Louka, v 90. letech Teplá a počátkem 13. století Chotěšov, Zábrdovice a Nová Říše. Na osazení nových konventů již vystačily domácí zdroje, kterými byly v případě mužských klášterů Strahov (Louka, Teplá a Zábrdovice) a Želiv (Milevsko). U ženských kanonií se uplatnily Doksany (Chotěšov a Nová Říše) a Louňovice (Dolní Kounice). Mateřské kláštery představovaly: pro Dolní Kounice Želiv, pro Chotěšov Teplá a pro Novou Říši Zábrdovice. S výjimkou Louky (zakladatel kníže Konrád Ota se svojí matkou Marií) byla druhá vlna ve znamení šlechtických založení. Zasloužili se o ně přední velmoži: Vilém z Kounic (Dolní Kounice), Jiří z Milevska (Milevsko), Hroznata (Teplá a Chotěšov), Lev z Klobouk (Zábrdovice) a Markvart z Hrádku (Nová Říše).

Tím byla soustava premonstrátských klášterů v českých zemích dokončena. Zároveň s kanoniemi se zde také utvořily cirkárie jako vyšší správní jednotky.⁹⁰⁾ Stanovit jejich přesný rozsah není ale snadné. Jednotlivé kanonie se totiž navenek neidentifikovaly pomocí příslušnosti k dané cirkárii, ale k diecézi, neboť cirkárie byly čistě řádovou záležitostí.

86) *Tamtéž*, s. 136 a **Hlaváček**, *Die Anfänge*, s. 297.

87) Dle Hlaváčka byl litomyšlský klášter osazen pravděpodobně ze Strahova. V případě Hradiska mělo jít o domácí konvent (Litomyšl, Želiv či Strahov). – *Tamtéž*, s. 297 a 299. Backmund, Dolista a Ardura se přiklánějí v obou případech ke Strahovu jako mateřskému klášteru. – **Ardura, B.** – **Dolista, K.**: *Prémontrés en Bohême, Moravie et Slovaquie*, Praha 1993, s. 9 a **Backmund, N.**: *Monasticon Praemonstratense I/2*, 2. ed., Berolini – Novi Eboraci 1983, s. 355 a 359.

88) **Backmund**, *Monasticon III*, s. 442.

89) **Hlaváček**, *Die Anfänge*, s. 299–300 a **Kubín**, *Blahoslavený Hroznata*, s. 136–137.

90) Nejpodrobněji se dosud věnoval problematice cirkárií v českých zemích Karel Dolista. – **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 221–223.

Z tohoto důvodu představují soupisy premonstrátských kanonií velmi cenný pramen pro vymezení cirkárií zejména ve 13. století. Podle prvního seznamu (*catalogus Ninivensis I*), který vznikl někdy mezi léty 1220 a 1240, existovaly vedle sebe „*circaria in Boemia*“, zahrnující Strahov, Želiv, Litomyšl, Milevsko a Teplou, a „*circaria in Moravia*“ s Loukou, Hradiskem a Zábrdovicemi.⁹¹⁾ Rovněž i druhý známý soupis (*catalogus Ninivensis II*) sestavený kolem roku 1235 se zaměřuje pouze na mužské kláštery a potvrzuje předchozí stav.⁹²⁾ Jistý posun zaznamenal v pořadí třetí přehled kanonií (*vetus registrum, catalogus Scheftlariensis*), který byl sepsán kolem roku 1270. Ten na rozdíl od předchozích reflektuje rovněž ženské kláštery, jež uzavírají skupinu kanonií z jedné diecéze. Opět setrvává rozdělení na dvě cirkárie. V rámci české cirkárie (*circaria Bohemie*) jsou uvedeny kromě již zmíněných kanonií také Chotěšov, Doksany a Louňovice. U moravské cirkárie (*circaria Moravie*) přibýly vedle dvou ženských klášterů, Dolních Kounic a Nové Říše, olomoucké diecéze i nově čtyři kanonie pasovské diecéze. Těmi byly Jeruše (*Geras*),⁹³⁾ Pernek (*Pernegg*), Himmelpforten ve Vídni (*Porta Coeli*) a Drkolná (*Schlügl, Plaga*).⁹⁴⁾ Lze předpokládat, že k připojení rakouských klášterů k moravské cirkárii došlo někdy po roce 1251, kdy se Přemysl Otakar II. stal rakouským vévodou.⁹⁵⁾ Poté je k dispozici pro středověk už pouze seznam z roku 1320. Tím, že je nejmladší, posloužil historikům jako základní pramen pro rekonstrukci systému cirkárií ve 14. století a případně i ve století následujícím. Podle něho se kanonie na území Čech, Moravy a Rakous nacházely v jedné cirkárii pod názvem „*circaria Bohemie*“. Na výčtu klášterů v rámci této provincie se nalézá Strahov, Doksany, Želiv, Louňovice, Litomyšl, Teplá, Milevsko, Dolní Kounice, Louka, Hradisko, Zábrdovice, Nová Říše, „*Bocka*“, Jeruše, Pernek, Himmelpforten ve Vídni, Drkolná a Speinshart.⁹⁶⁾ Z předloženého výčtu vyplývají dva důležité poznatky. V první řadě se zdá, že před rokem 1320 došlo k sjednocení dvou předtím samostatných cirkárií (české a moravské). Jak Norbert Backmund, tak Karel Dolista předpokládají, že tento stav setrval po celý zbytek středověku.⁹⁷⁾ Dále by se mohlo zdát, že se spojená cirkárie rozšířila o dvě další kanonie: tajemný klášter s názvem „*Bocka*“ a bavorský Speinshart. S ohledem na závažnost těchto zjištění nebude na škodu podrobit vybranou část seznamu kanonií z roku 1320 zevrubnější historické kritice, při které vyjde na povrch řada nesrovnalostí. „*Bocka*“, kterou interpretoval Backmund jako Brzesko z polské cirkárie, není jedinou chybně umístěnou kanonií.⁹⁸⁾ Rovněž u Speinshartu se dá o její příslušnosti k české cirkárii pochybovat, čemuž nasvědčuje hned několik indicií. Podle zápisu se mělo jednat o ženský klášter v pasovské diecézi s Teplou jako mateřským kláštelem. Skutečnost ale byla poněkud odlišná. Kromě toho, že to byl mužský klášter, tak se nalézal na území řezenské diecéze a byl dceřiným kláštelem Wiltenu.⁹⁹⁾ Navíc v jiných redakcích je Speinshart zařazen do cirkárie švábské a bavorské.¹⁰⁰⁾ Obdobně Drkolná se vyskytuje zároveň jak v české cirkárii, tak v cirkárii švábské a bavorské.¹⁰¹⁾

- 91) Backmund, *Monasticon III*, s. 385. Autor určil poslední kanonii na Moravě jako polské Brzesko. Dolista to poté uvedl na pravou míru. – Dolista (ed.), *Circaria*, s. 222.
- 92) Backmund, *Monasticon III*, s. 394.
- 93) Jeruše byla v předchozím seznamu přiřazena k bavorské cirkárii. – Tamtéž, s. 398.
- 94) Tamtéž, s. 412.
- 95) Dolista (ed.), *Circaria*, s. 223.
- 96) Backmund, *Monasticon III*, s. 441–443.
- 97) Týž, *Monasticon I/2*, s. 338 a Dolista (ed.), *Circaria*, s. 221.
- 98) Backmund, *Monasticon III*, s. 442.
- 99) Týž, *Monasticon I/1*, s. 24.
- 100) Týž, *Monasticon III*, s. 439.
- 101) Tamtéž, s. 440 a 443.

V každém případě je třeba přistupovat k tomuto pramenu na nejvyšš obzřetně. Lze tedy uzavřít, že z přehledu z roku 1320 se dá vyvozovat, že v té době byly cirkárie česká a moravská zřejmě spojeny, přičemž jejich rozsah zůstal stejný.

Ke konci první poloviny 14. století došlo v české cirkárii ke změně, když byl v roce 1344 litomyšlský klášter přetransformován na biskupskou kapitolu, s čímž pravděpodobně souhlasila jak kanonie, tak generální opat. Premonstrátská kanonie, z níž 28 řeholníků přešlo do biskupské kapituly, zřejmě existovala i nadále. V čele kapituly však nestál děkan, jak bývalo u těchto institucí zvykem, ale převor. Prvním litomyšlským biskupem se stal loucký opat Jan, na jehož místo přešel bývalý litomyšlský opat Jindřich Calta.¹⁰²⁾ Ve druhé polovině 14. století zasáhlo do života premonstrátských klášterů v Čechách a na Moravě opět papežské schisma (1378–1417).¹⁰³⁾ Během něho stáli opati v Prémontré na straně avignonských protipapežů, zatímco kanonie ve střední Evropě uznávaly římské papeže. Nastalé přerušování kontaktů tamních premonstrátských klášterů s řádovým centrem řešil římský papež Urban VI. roku 1382 tak, že pověřil strahovského opata Konráda svoláním generální kapituly premonstrátského řádu pro kláštery z německých zemí, českých zemí, Uher a Polska. Strahovští opati tedy dočasně vykonávali funkce generálních opatů. Tento stav trval přinejmenším do roku 1408, kdy Francie odmítla poslušnost tehdejšímu protipapeži Benediktovi XIII. Teprve poté mohly být obnoveny styky s Prémontré a generální kapitulou. Zároveň s tím skončila zmíněná role strahovských opatů.

Velmi zajímavý zápis z počátku 15. století je součástí seznamu strahovských opatů, který se nachází v rukopisu spolu se strahovským urbářem a jehož nejstarší část tam byla zapsána v roce 1410. Zpráva se vztahuje k prvnímu opatu Gezovi a pojednává o zakládání premonstrátských kanonií na blíže nespecifikovaném území. V roce 1140 měl být olomouckým biskupem Jindřichem Zdíkem a českým králem Vladislavem II. založen strahovský klášter, do kterého přišli premonstráti ze Steinfeldu. O devět let později měl být premonstrátský řád uveden pražským biskupem Danielem do Želiva. Roku 1150 měl být olomouckým biskupem a strahovským profesem Janem založen klášter v Hradisku a poté se měl řád rozšířit do Litomyšle, Zábřovic, Louky, Dolních Kounic, Jeruše, Perneku, Nové Říše, Louňovic, Milevska, Teplé, Chotěšova a Doksan.¹⁰⁴⁾ Je zřejmé, že pořadí kanonií v závěrečném výčtu více odpovídá geografickému umístění lokalit než době jejich vzniku. Nelze vyloučit, že daná zpráva zachycuje správní stav na počátku 15. století, přičemž vypočítává kanonie v rámci tehdejší cirkárie. Z toho by vyplývalo, že cirkárie byla stále tvořena jak českými, tak moravskými kanoniemi. Kromě nich jsou zmíněny ještě rakouské Jeruše a Pernek. Oproti soupisu z roku 1320 ale chybí rakouská Drkolná a Himmelpforten ve Vídni. V prvním případě bylo patrně důvodem začlenění kanonie do sousední cirkárie švábské a bavorské, jak již naznačuje výše uvedená

102) Nejedlý, Z.: *Dějiny města Litomyšle a okolí. Díl I. Dějiny kláštera a biskupství (do r. 1421)*, Litomyšl 1903, s. 98–101, 272; Hledíková, Z.: *Litomyšlské biskupství*, in: Litomyšl. Duchovní tvář českého města. (Usp. M. Skřivánek), Praha 1994, s. 30 a 32.

103) O tom Dolista, K.: *Premonstrátský řád a velké západní schisma (1378–1417)*, AUC–HUCP 31, 1991, č. 1, s. 63–71.

104) Zahradník, I.: *Doplňky k urbáři strahovskému z r. 1410*, PAM 21, 1904–1905 (1906), sl. 245.

ambivalence v příslušnosti Drkolné v rámci soupisu z roku 1320. Na nezmnění vídeňského konventu může mít vliv skutečnost, že od roku 1401 spadal klášter pod pravomoc místního ordináře.¹⁰⁵⁾

Zlé časy nastaly pro premonstrátský řád v českých zemích s propuknutím husitských válek,¹⁰⁶⁾ při kterých byly kláštery systematicky napadány a likvidovány. Premonstrátům se většinou podařilo kanonii opustit ještě před příchodem husitů, kterým tak zůstaly klášterní budovy na pospas. Od roku 1420 do první poloviny 30. let 15. století byly všechny české a moravské premonstrátské kanonie kromě Teplé postupně více či méně poničeny husity. Výjimku v tomto ohledu představuje klášter Hradisko, který byl z preventivních důvodů zbořen roku 1432 samotnými olomouckými měšťany. Konventy se nejčastěji uchýlily pod ochranu hradeb blízkých katolických měst (např. chotěšovské premonstrátky s proboštem do Plzně, želivští řeholníci na farnost do Jihlavy) či hradů (milevští kanovníci zprvu na Zvíkov¹⁰⁷⁾ a louňovický probošt na Choustník¹⁰⁸⁾ nebo jiných klášterů (milevští a litomyšlští kapitulárové na čas do Louky)¹⁰⁹⁾ a vlastních proboštsví (velká část milevských premonstrátů do Toužimi).¹¹⁰⁾ Ještě během 20. a 30. let se řeholníci a řeholnice vraceli zpátky do rozvalin konventů. To ale neplatilo o louňovických premonstrátkách, jejichž klášter již nebyl obnoven a které porůznu dožily.¹¹¹⁾ Také litomyšlští premonstráti se už nevrátili do Litomyšle a nadále přežívali na různých místech. Ničení konventů bylo často doprovázeno zabíráním či zastavováním klášterních zboží. Většina klášterů se po husitských válkách jen velmi těžko vzpamatovávala z utržených ran.

Další nepříjemnosti pro premonstrátský řád v Čechách a na Moravě s sebou přinesla ve druhé polovině 60. let a v 70. letech 15. století válka českých králů Jiřího z Poděbrad a Vladislava Jagellonského spolu s panskou jednotou a některými katolickými městy, do které se zapojil i uherský král Matyáš Korvín. V ní největší škody na klášterních budovách utrpěly kanonie Teplá a klášterní Hradisko, přičemž většina řeholníků z druhé uvedené kanonie se na čas uchýlila do Opavy.¹¹²⁾ Rovněž želivští premonstráti odešli v této době po svém vyhnání zástavním pánem opět do Jihlavy, kde setrvali až do vymření konventu ve druhé polovině 16. století.¹¹³⁾ Bouřlivé události 15. století se podepsaly na poklesu klášterní disciplíny u premonstrátských kanonií. V případě Teplé přiměly tamní poměry počátkem roku 1483 intervenovat českého krále Vladislava, jež pověřil administrátora pražského arcibiskupství Hanuše z Kolovrat dohlédnout na nápravu.¹¹⁴⁾ Tím byla zahájena reforma tepelského konventu, kterému přišli na pomoc tři řeholníci z Magdeburku.¹¹⁵⁾ V témže roce byla pravděpodobně zpřísněna

105) **Backmund**, *Monasticon* I/2, s. 386.

106) Premonstrátům v Čechách a na Moravě nejen za husitství se věnuje **Dolista, K.**: *Der Prämonstratenser-Orden in Tschechien. Niedergang und Wiederaufstieg im ständigen Wechsel vom 15. bis ins 20. Jahrhundert*, in: *Studien zum Prämonstratsorden*. (Usp. I. Crusius – H. Flache-necker), Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte 185, 2003, s. 619–620 a **Ardura**, *The order*, s. 179–180. O osudech jednotlivých kanonií v této pohnuté době stručně informují rovněž **Backmund**, *Monasticon* I/2, s. 338–395; **Grassl**, *Der Praemonstratenserorden*, s. 619 a encyklopedie klášterů (**Foltýn, D. – Sommer, P. – Vlček, P.**: *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1998 a **Foltýn, D. a kol.**: *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, Praha 2005).

107) **Adámek, J.**: *K osudům komunity milevského kláštera za husitských válek*, TA 9, 1999, s. 91.

108) **Šmahel, F.**: *Táborské vesnice na Podblanicku v letech 1420–1547*, SVPP 22, 1981, s. 171.

109) **Adámek, K osudům**, s. 92 a **Foltýn – Sommer – Vlček**, *Encyklopedie*, s. 798.

110) **Adámek, K osudům**, s. 93.

111) **Šmahel, Táborské**, s. 172.

112) O osudech hradířského kláštera ve druhé polovině 15. století a na počátku 16. století **Borovský, T.**: *Kláštery, panovník a zakladatelé na středověké Moravě*, Brno 2005, s. 211–217.

113) **Foltýn – Sommer – Vlček**, *Encyklopedie*, s. 707.

114) **Dolista (ed.)**, *Reformatio*, s. 223–225, č. 9.

115) *Tamtéž*, s. 231–232, č. 14 a s. 232–233, č. 15.

pravidla i v dceřiném chotěšovském klášteře.¹¹⁶⁾ Po úspěšném završení obnovy klášterní disciplíny během 80. let 15. století se Teplá stala centrem reformy premonstrátských kanonií v Čechách. Jako další se zřejmě rozhodl přistoupit k reformě želivský opat Petr, který v roce 1494 poslal na zkušenou do Teplé svého spolubratra Kryštofa a poté i spolubratra Wolfganga.¹¹⁷⁾ Naproti tomu strahovský opat Matouš s ohledem na nedostatek svých řeholníků požádal v roce 1499 tepelského opata Zikmunda o vyslání jednoho nebo dvou z tamějších bratrů do strahovského kláštera.¹¹⁸⁾ Jako poslední z mužských premonstrátských klášterů v Čechách reformoval svůj konvent milevský klášter, jehož opat Jiří se obrátil v roce 1512 na tepelského opata Petra s žádostí o poskytnutí alespoň jednoho tepelského bratra.¹¹⁹⁾ O tom, zda se reforma premonstrátského řádu uplatnila v ženském klášteře v Doksaněch či u kanonií na Moravě, chybí doklady. Uskutečněná reforma klášterní disciplíny v českých premonstrátských klášterech nemohla již odvrátit období úpadku, které se neodvratně blížilo.

V době poděbradské a jagellonské se tedy v Čechách nacházely čtyři mužské kláštery (Teplá, Strahov, Želiv, Milevsko) a dva ženské (Chotěšov a Doksany). K tomu je ale potřeba zmínit premonstráty patřící „*ke kostelu, který byl dříve nazýván katedrálím, nebo klášteru litomyšlskému řečeného řádu* [premonstrátského]“.¹²⁰⁾ I když litomyšlské biskupství přestalo reálně existovat, tak byla udržována kontinuita alespoň v části kanonikátů katedrálí kapituly, která se stala nejpozději od 70. let 15. století výlučně premonstrátskou („*capitulum canonicorum regularium cathedralis ecclesie Luthomislensis Praemonstratensis ordinis*“).¹²¹⁾ Obsazovány byly všechny základní hodnosti důležité pro chod kapituly: převor, kustod, kantor a scholastik. Nejprve jsou roku 1440 doloženi jako administrátoři kustod Mikuláš, scholastik Blažej a kanovník Jan, kteří tehdy vystavili listinu na oломouckém předměstí.¹²²⁾ Nejpozději od roku 1457 se administrace biskupství ustálila na převorovi a kustodovi.¹²³⁾ V zásadě se ale jednalo o titulární kanovníky, kapitula přišla o své zázemí i statky a jako taková nefungovala, jelikož zbylí kanovníci působili jako

- 116) *Tamtéž*, s. 237, č. 17. Srov. **Pátková, H.:** *Ženské kláštery v pohanských Čechách – premonstrátky*, in: Sanctimoniales. Zakony żeńskie w Polsce i Europie Środkowej (do przełomu XVIII i XIX wieku). (Usp. A. Radziwiński – D. Karczewski – Z. Zyglewski), Bydgoszcz – Toruń 2010, s. 161.
- 117) **Dolista (ed.),** *Reformatio*, s. 243–244, č. 22 a s. 247–248, č. 25.
- 118) *Tamtéž*, s. 246–247, č. 24.
- 119) *Tamtéž*, s. 251–252, č. 28.
- 120) *SOka Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L150. Opis listiny z 30. 7. 1463 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L150/charter>, citováno dle stavu 6. 11. 2015.
- 121) NA, AZK, ŘP Litomyšl, inv. č. 2387. Listina z 10. 2. 1474 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK/Litomysl/2387/charter>, citováno dle stavu 6. 11. 2015.
- 122) **Zemek, M. – Turek, A. (edd.):** *Regesta listin z lichtenštejnského archivu ve Vaduzu z let 1173–1526*, SAP 32, 1983, s. 259, č. 334.
- 123) NA, AZK, ŘP Litomyšl, inv. č. 2384. Listina z 16. 8. 1457 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK/Litomysl/2384/charter>, citováno dle stavu 6. 11. 2015; inv. č. 2385. Listina z 21. 10. 1458 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK/Litomysl/2385/charter>, citováno dle stavu 6. 11. 2015; inv. č. 2396. Listina ze 17. 8. 1498 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK/Litomysl/2396/charter>, citováno dle stavu 6. 11. 2015; inv. č. 2397. Listina z 16. 4. 1500 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK/Litomysl/2397/charter>, citováno dle stavu 6. 11. 2015; inv. č. 2398. Listina z 28. 2. 1501 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK/Litomysl/2398/charter>, citováno dle stavu 6. 11. 2015 a inv. č. 2399. Listina z 10. 7. 1501 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK/Litomysl/2399/charter>, citováno dle stavu 6. 11. 2015.

faráři na různých místech.¹²⁴⁾ O tom, že kapitula neměla své stálé místo, svědčí i skutečnost, že volbu louckého opata Jana litomyšlským biskupem provedlo roku 1474 šest kanovníků v louckém klášteře.¹²⁵⁾ V podobné situaci se nacházel po roce 1468 i želivský konvent, který se musel rovněž uchýlit do exilu. Menší část řeholníků v čele s opatem pobývala při farním kostele sv. Jakuba Většího v Jihlavě a větší část pak byla roztroušená po různých farách. Poměrně výstižně shrnuje v roce 1510 situaci českých kanonií řádový vizitátor ve své zprávě generálnímu opatu Janovi, která v překladu zní: „*Ovšem kláštery v Království českém nedaly žádné poplatky, protože byly zničeny a jejich statky z velké části uchvátili páni království, tak že kde dříve setrvala 40 nebo 50 bratrů, mohou žít jen dva nebo tři ve velké nouzi kvůli zachování místa.*“¹²⁶⁾ Tato charakteristika se bezpochyby vztahuje na Strahov,¹²⁷⁾ Želiv¹²⁸⁾ a Milevsko,¹²⁹⁾ částečně

- 124) Např. dlouholetý převor Eliáš Čech byl zároveň plebánem v Jindřichově Hradci, odkud také napsal v roce 1490 list strahovskému opatu Janovi. – *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L199. List z 13. 12. 1490 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L199/charter>, citováno dle stavu 6. 11. 2015. K roku 1492 jsou doloženy farářské prebendy kromě u zmíněného převora Eliáše také u kustoda Martina, scholastika Arnošta a kantora Mikuláše. – *NA*, *AZK*, *ŘP Litomyšl*, inv. č. 2395. Listina z 8. 7. 1492 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK/Litomyysl/2395/charter>, citováno dle stavu 6. 11. 2015.
- 125) Volitelé navíc vypověděli, že „*v rámci zločinného a bezbožného bezpráví byl také obsazen náš kostel litomyšlský a Albrecht Kostka ho dnes zadržuje se svými komplici, všechna zboží tohoto kostela, vsi, statky a dědiny jsou od té doby rozděleny mezi nepřátele a tyrany katolické církve. My však níže psaní, kteří jsme dosud díky boží milosti zbyli z kapituly téhož kostela, ačkoli jsme v exilu porůznu v Čechách a na Moravě ...*“ – *Tamtéž*, inv. č. 2387. Listina z 10. 2. 1474 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK/Litomyysl/2387/charter>, citováno dle stavu 6. 11. 2015. Dosavadní bádání předpokládá, že se část kapituly (konventu) přesunula z Litomyšle do Svitav, kde setrvala až do svého zániku 1554. – *Grassl, Der Praemonstratenserorden*, s. 55; *Dolista, Der Prämonstratenser-Orden*, s. 620; *Ardura, The order*, s. 179; *Backmund, Monasticon I/2*, s. 360 a 394–395; *Foltýn – Sommer – Vlček, Encyklopedie*, s. 345.
- 126) *Dolista (ed.), Circaria*, s. 275, č. 120.
- 127) Ještě v roce 1459 byli ve zpustošeném strahovském klášteře méně jak tři řeholníci. – *Tamtéž*, s. 293, č. 59. Dolista předpokládá, že v roce 1486 bylo strahovských profesů kolem sedmi a v roce 1498 kolem devíti. – *Týž, Reformatio*, s. 255. Roku 1517 se volby strahovského opata účastnilo kromě doksanského probošta Jana ještě pět členů konventu. – *Joester, I. (ed.): Urkundenbuch der Abtei Steinfeld*, Köln – Bonn 1976, s. 546, č. 751.
- 128) Král Jiří si vymínil roku 1468 při zastavení želivského kláštera, že bude zástavní pán Burian Trčka z Lípy vyživovat dva nebo tři premonstráty. – *Foltýn – Sommer – Vlček, Encyklopedie*, s. 707. Při volbě želivského opata v témže roce bylo přítomno celkem devět bratrů (převor, podpřevor, církátor, kustod, čtyři plebáni a jeden řeholník bez bližšího určení). Jeden z nich, Václav, farář v Jihlavě, byl zvolen opatem. – *SOA v Třeboni*, I/210, inv. č. 61. Listina ze 17. 8. 1468 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/61/charter>, citováno dle stavu 6. 11. 2015. Dle Dolisty neměl želivský klášter kolem roku 1480 ne více jak 20 členů (včetně řeholníků na farách). – *Dolista (ed.), Reformatio*, s. 255. V roce 1507 povolil papež Julius II. želivskému opatu Wolfgangovi sídlit spolu se dvěma nebo třemi spolubratry u jihlavského či jiného kostela. – *NA*, *ŘP*, inv. č. 173. Listina z 23. 4. 1507 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/RP/173/charter>, citováno dle stavu 6. 11. 2015. Na základě předložených údajů lze vyvozovat, že většina želivských premonstrátů se nacházela na farách, zatímco při jihlavském farním kostele sídlili kromě opata a plebána na počátku 16. století dva až tři řeholníci.
- 129) Podle odhadu Jana Adámka dosahoval počet milevských řeholníků k roku 1427 minimálně 16. – *Adámek, K osudům*, s. 94. Pro rok 1495 uvádí Dolista, že se v Milevsku nacházeli kromě opata stěží čtyři řeholníci (nezahrnuje bratry na farách). – *Dolista (ed.), Reformatio*, s. 255.

pak také na Chotěšov¹³⁰⁾ a Doksany¹³¹⁾. Netýká se ale Teplé, která patrně v daném roce neodváděla řádový poplatek (pravděpodobně proto, že její představený byl vizitátorem). Je ale doloženo, že v roce 1459 předal tepelský opat Zikmund tehdejšímu vizitátorovi, kterým byl speinshartský probošt Jiří, 10 uherských zlatých, přičemž dva zlaté si od něho ještě půjčil.¹³²⁾ Celkem měl tedy tepelský klášter platit do Prémontré 12 zlatých, což byla zřejmě stejná částka jako v době předhusitské. Rovněž poklesy členů tepelského konventu během druhé poloviny 15. století nebyly tak výrazné jako u jiných českých mužských kanonií. Jistý odliv řeholníků zaznamenala Teplá koncem 60. let 15. století v důsledku poničení kláštera a v 80. letech 15. století po provedení reformy.¹³³⁾ Ponecháme-li stranou zmíněné dva výkyvy, tak se v zásadě počet řeholníků pohyboval kolem 20 s mírně vzrůstající tendencí.¹³⁴⁾ Je tedy zřejmé, že Teplá představovala v pohusitské době díky množství řeholníků a hospodářské situaci nejvýznamnější premonstrátský klášter v Čechách.

Počet premonstrátských řeholních institucí na Moravě se v pohusitské době nezměnil. Obdobné postavení jako Teplá v Čechách zde měla Louka, jak mimo jiné vyplývá z překladu již zmíněné zprávy tepelského opata Petra z roku 1510: „... poplatky z jistých klášterů na Moravě, jak vybral vizitátor. Klášter loucký dal 12 zlatých, probošt kounický 4 zlaté, opat zábrdovický 3 zlaté, klášter Hradiště a klášter Nová Říše podrobené světskou rukou nedaly nic“. Louka tedy odváděla řádové poplatky ve stejné výši jako Teplá. Kromě toho i velikost jejich konventů byla srovnatelná.¹³⁵⁾

Jakalev 15. století a v první polovině 16. století vypadala premonstrátská provinciální správa na území Čech a Moravy? Nalezení odpovědi není, jak již bylo výše zmíněno, nikterak jednoduché. Dosavadní předpoklad, že Čechy, Morava a Rakousy příslušely do jediné cirkárie,¹³⁶⁾ se zdá být minimálně diskutabilní. Nasvědčuje tomu hned několik indicií, které naznačují, že se mohlo jednat o dvě různé cirkárie: českou a moravskou. Výrazným argumentem je skutečnost, že ve většině známých pramenů druhé poloviny 15. století a první poloviny 16. století je označení cirkárie ve spojení zároveň jak

130) Pro Chotěšov je výjimečně k dispozici kompletní seznam řeholnic v rámci listiny z roku 1516 o uzavření konfraternity se špitálem sv. Ducha in Sassia v Římě, podle které se v Chotěšově nacházelo 19 sester a probošt se dvěma kaplany. – NA, AZK, ŘP Chotěšov, inv. č. 2295. Listina z 10. 3. 1516 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK%7CChotesov/2295/charter>, citováno dle stavu 6. 11. 2015. Lze tedy předpokládat, že chotěšovskou kanonii sice nepostihlo v pohusitské době radikální zredukování osazenstva, ale byla nucena se potýkat s vysokou mírou jak zástav statků, tak zadlužení. O hospodářské situaci kláštera v 15. století Čechura, J.: *Chotěšov v 15. století*, MZK 27, 1991, s. 52–78.

131) V případě doksanského kanonie nedovolují prameny ani přibližné stanovení počtu sester. Zprávy o doksanském klášteře v pohusitské době shrnuje Pátková, *Ženské kláštery*, s. 151–161.

132) Dolista (ed.), *Speinshart*, s. 82–83, č. 4.

133) Týž, *Reformatio*, s. 214–215, č. 3; s. 227–228, č. 11; s. 229–230, č. 13 a s. 238–239, č. 18.

134) Koncem roku 1458 informuje 18 tepelských bratrů, mezi nimiž se nacházelo jen sedm plebánů, generálního opata Šimona o rezignaci opata Albrechta. – Týž, *Circaria*, s. 289, č. 57. Dolista soudí, že počet řeholníků k roku 1468 byl 25 a k roku 1507 24. – Týž, *Reformatio*, s. 255. Analista Václav Schilling uvedl, že opat Zikmund po roce 1483 nevysílal řeholníky k farním kostelům s výjimkou městečka Teplá, „ačkoliv často vyživoval 24 a více bratrů“. – NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 121v.

135) Již rok po vypálení kláštera, ke kterému došlo v roce 1425, se v něm sešlo 21 řeholníků (9 farářů, asi 2 vikáři a oltářníci), aby si zvolili nového opata. – MZA v Brně, E 57, sign. 1428 VI 25. Listina z 25. 6. 1428 viz virtuální archiv Monasterium http://monasterium.net/mom/CZ-MZA/E57/1428_VI_25/charter, citováno dle stavu 10. 11. 2015. Roku 1515 vstupuje loucký konvent tvořený opatem Pavlem a 23 řeholníky do konfraternity se špitálem sv. Ducha in Sassia v Římě. – Tamtéž, sign. 1515 IX 27. Listina z 27. 9. 1515 viz virtuální archiv Monasterium http://monasterium.net/mom/CZ-MZA/E57/1515_IX_27/charter, citováno dle stavu 10. 11. 2015.

136) Backmund, *Monasticon I/2*, s. 338 a Dolista (ed.), *Circaria*, s. 221.

s Čechy, tak s Moravou uvedeno v množném čísle.¹³⁷⁾ Další pádný argument představují akta generální kapituly premonstrátského řádu, ve kterých se vysloveně uvádí v letech 1502, 1504 a 1506 jiný vizitátor pro Čechy a jiný pro Moravu.¹³⁸⁾ K tomu je zapotřebí ještě dodat, že jeden vizitátor měl většínou na starosti několik cirkárií zároveň. Lze tedy vyvozovat, že řádové ústředí s největší pravděpodobností minimálně na počátku 16. století nechápalo Čechy a Moravu jako jednu cirkárii. Existenci dvou cirkárií může podporovat i pořadí jednotlivých území, respektive cirkárií v některých výčtech, kdy Čechy nejsou uvedeny společně s Moravou a nalézají se mezi nimi jiná cirkárie, jako je tomu v roce 1363 („*in circaria Boemie, Polonie, Austrie et Moravie*“),¹³⁹⁾ 1471 („*in regnis Ungarie, Bohemie et provinciis Bavarie, Swevie, Moravie, Austrie ac cyrcariis*“),¹⁴⁰⁾ 1476 („*in regnis, partibus et circariis Boemiae, Poloniae, Bavarie, Sueviae, Austriae, Slesiae, Moraviae*“ a „*in regnis, circariis et partibus Bohemie, Polonie, Bavarie, Austrie, Moravie et Slesie*“)¹⁴¹⁾ a 1478 („*in regnis et circariis atque partibus Ungarie et Bohemie, Polonie atque Moravie, ...*“)¹⁴²⁾. Oporu pro tuto teorii nabízí i písemnosti týkající se provinciální správy. Tak 8. února 1476 oslovil osterhofenský opat Jan z pozice vizitátora všechny premonstrátské preláty z Čech (tzn. opaty strahovského, tepelského, milevského a želivského, probošty chotěšovského a doksanského) a přikázal jim, aby se každý spolu s převorem nebo jiným rozumným bratrem dostavili za účelem vizitace a odevzdání řádových poplatků dne 19. března do Drkolné.¹⁴³⁾ To lze vyložit jako povolání zástupců všech kanonií z české cirkárie. Rovněž z již několikrát zmínované zprávy tepelského opata Petra z roku 1510 vyplývá, že kláštery v Čechách a kláštery na Moravě představovaly dva různé celky.¹⁴⁴⁾ V roce 1526 byl tepelský opat Antonín ustanoven vizitátorem pouze pro českou cirkárii („*circariae Bohemiae*“).¹⁴⁵⁾ O tom, že česká cirkárie zahrnovala pouze premonstrátské kláštery v Čechách, svědčí zpráva vizitátora Antonína z roku 1531.¹⁴⁶⁾ Na základě známých pramenů je tedy možné uzavřít, že nejpozději od poloviny 15. století se rozprostíraly na území Čech a Moravy dvě cirkárie, což trvalo nejméně do první poloviny století následujícího. S ohledem na nedostatek relevantních pramenů je třeba rezignovat na rámcové datování rozdělení cirkárie na českou a moravskou. Nelze také vyloučit, že kanonie v Rakousích mohly mít rovněž vlastní cirkárii. Ve zprávě z roku 1510 o vybírání řádových poplatků v Čechách a na Moravě totiž vůbec nefiguruje.¹⁴⁷⁾

Teplá a provinciální správa

Poprvé je tepelský opat doložen jako vizitátor roku 1356.¹⁴⁸⁾ Další zpráva se objevuje až roku 1504, kdy generální opat Jan ustanovil staříckého opata Zikmunda vizitátorem cirkárií české a moravské na tři roky.¹⁴⁹⁾ Těsně před smrtí v roce 1506

137) V rámci intitulace vizitátora z roku 1459 je uvedeno „*in circariis Bohemie ac Moravie*“. – *Tamtéž*, s. 165, č. 56. Rovněž listiny generálního opata Jana a případně i kapituly z let 1504, 1507 („*in circariis Boemiae et Moraviae*“) a 1510 („*in circariis et partibus Boemiae et Moraviae*“) chápou z hlediska gramatiky Čechy a Moravu jako dvě cirkárie. – *Tamtéž*, s. 328, č. 104; s. 336, č. 112 a s. 277, č. 123. Výjimku představuje zápis v aktech generální kapituly z roku 1506: „*monasteria Circariae Bohemiae et Moraviae*“. – *Valvekens (ed.)*, *Acta et Decreta II*, s. 99.

138) *Tamtéž*, s. 31, 55, 85 a 86.

139) *RBM VII*, s. 867, č. 1433.

140) *Dolista (ed.)*, *Circaria*, s. 302, č. 67.

141) *Týž*, *Reformatio*, s. 215, č. 4 a *Týž*, *Circaria*, s. 303, č. 69.

142) *Tamtéž*, s. 304, č. 71 a s. 303, č. 69.

143) *Dolista (ed.)*, *Reformatio*, s. 215–217, č. 4.

144) *Týž*, *Circaria*, s. 274–275, s. 120.

145) *Tamtéž*, s. 293–294, č. 141.

146) *Tamtéž*, s. 295–297, č. 143.

147) *Tamtéž*, s. 274–275, s. 120.

148) *Tamtéž*, s. 156, č. 40.

149) *Tamtéž*, s. 328–329, č. 104.

obdržel opat Zikmund opět na tři roky hodnost vizitátora s rozšířením i na Uhry.¹⁵⁰⁾ Jeho nástupce v opatském úřadu Jan Fröstl se roku 1507 stal rovněž vizitátorem ale se zredukovanou působností pouze pro Čechy a Moravu.¹⁵¹⁾ Díky tomu se na něho v květnu 1509 obrátil strahovský konvent, aby ze své funkce potvrdil strahovským opatem tepelského řeholníka Petra, kterého si zvolil s vůlí krále Vladislava.¹⁵²⁾ Volbu Petra ale neuznal steinfeldský opat Jan jako otec-opat Strahova, jelikož byla učiněna bez jeho vědomí.¹⁵³⁾ Navíc již v červenci provedli strahovští řeholníci novou volbu, ve které si vybrali bývalého opata Matouše, který před tím rezignoval kvůli svému věku a chatrnému zdraví. Petr byl totiž ještě předtím zvolen ve svém domovském klášteře opatem potom, co rezignoval opat a vizitátor Jan.¹⁵⁴⁾ Je tedy otázkou, zda k potvrzení Petra v úřadu strahovského opata vizitátorem vůbec došlo.¹⁵⁵⁾ Ani u nového tepelského opata Petra tomu nebylo jinak a již v roce 1510 byl ustanoven vizitátorem.¹⁵⁶⁾ Během svého působení v této funkci byl nucen řešit komplikovanou situaci kolem strahovského opatství, kde se po druhé rezignaci opata Matouše v únoru 1510 stal novým opatem loucký premonstrát Kašpar.¹⁵⁷⁾ Ten si během svého působení zřejmě díky špatnému hospodaření a svému způsobu života zneprátnil strahovské řeholníky.¹⁵⁸⁾ Těm došla trpělivost 23. července 1516,¹⁵⁹⁾ kdy svého opata uvěznil. Po dvou dnech věznění mu měli dát na vybranou, buď rezignuje, nebo by informovali premonstrátské preláty o jeho prohřešcích. Kašpar zvolil první možnost a 30. července se za přítomnosti administrátora Jana Žáka a pražských kanovníků vzdal svého úřadu. Za to si mohl ponechat postel, oblečení a knihy spolu s jinými věcmi. Navíc mu měl klášter vyplácet roční důchod 32 a půl zlatých. Poté byl zvolen celým konventem za nového opata tepelský převor Antonín. Zde vstupuje na scénu vizitátor Petr, který 5. října 1516 uvedl Antonína do úřadu, přičemž mu strahovští řeholníci včetně Kašpara slíbili poslušnost. Zhrzený Kašpar se ale nehodlal vzdát a začal spřádat úklady proti novému opatovi. Pro své sobecké plány získal spolubratry Jakuba a mladšího Ondřeje. Zatímco opat Antonín sloužil mši, Jakub se vloupal do opatova pokoje, kde zcižil nějaké peníze a notářský instrument o Kašparově rezignaci. Kromě toho donesl Kašparovi opatskou i konventní pečeť a ten je ihned zneužil. Po celou dobu hlídal bratr Ondřej, aby je nikdo nepřistihl. V noci na 16. října oba spolupachatelé uprchli i s lupem z kláštera. Kašpar toho pohotově využil k nátlaku na Antonína, na kterého sváděl zodpovědnost za krádež. Podvedení provinilci se ale záhy vrátili do kláštera a o všem vypovídali. Navzdory tomu se Kašparovi podařilo dosáhnout od kláštera, konventu a některých prelátů vydání listiny potvrzující jeho čest a dobrou pověst. Opět netrvalo dlouho a Kašpar začal spřádat nové úklady a chtěl být za každou cenu znovu opatem. Tentokrát ale vsadil na hrubou sílu. Potom, co na svou stranu získal některé

- 150) *Tamtéž*, s. 330–333, č. 108 a *Valvekens (ed.)*, *Acta et Decreta II*, s. 99.
- 151) *Dolista (ed.)*, *Circaria*, s. 335–339, č. 112.
- 152) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 337r.
- 153) *Joester (ed.)*, *Urkundenbuch*, s. 519–520, č. 699.
- 154) *Tamtéž*, s. 518, č. 698.
- 155) Václav Schilling přepokládal, že byl potvrzen v úřadu strahovského opata. – NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 135r.
- 156) *Dolista (ed.)*, *Circaria*, s. 276–278, č. 123.
- 157) *Joester (ed.)*, *Urkundenbuch*, s. 520, č. 702.
- 158) *Tamtéž*, s. 547, č. 753.
- 159) *Tamtéž*, s. 543, č. 746.

spolubratry, obsadilo klášter 29. prosince na jeho přání několik ozbrojených mužů. Za této situace se za Kašpara postavil konvent, ale přesto Antonín nechťel rezignovat a poté, co byl nakonec ze Strahova vypuzen, se obrátil o pomoc k tepelskému opatu Petrovi jako vizitátorovi. Ten zareagoval suspendováním jak Kašpara, tak jeho přívrženců. Do této situace se zároveň vložil administrátor pražského arcibiskupství, který postupně vyslechl obě strany sporu. Když se ale nic nezměnilo, vydal se vizitátor Petr spolu s chotěšovským proboštem Klementem a strahovským opatem Antonínem na Strahov, přičemž před sebe pohnal samozvaného opata. Kašpar ale pochopil dlouhodobou neudržitelnost svého postavení. Proto zcizil klášterní cennosti včetně privilegií, účtů a pečeti a odebral se mimo klášter. Ten přitom předal do rukou světských přátel, kteří měli zamezit v přístupu premonstrátským hodnostářům. Preláti ale nezaváhali a konvent nechali obsadit za pomoci síly.¹⁶⁰⁾ Tepelský opat Petr uvedl Antonína zpět do úřadu a Kašparovi přívrženci byli zřejmě zčásti uvězněni a zčásti s ním opustili klášter. Kašpar se uchýlil pod ochranu pražských nekatolíků a rozesílal listy se svojí obranou papeži a administrátorovi, které ale zůstaly bez odezvy. Dne 27. února 1517 se obrátil též na steinfeldského opata Jana.¹⁶¹⁾ Mezitím zneužíval pečeti, které měl v držení, k manipulacím s majetkem. Díky jeho kontroverznímu jednání ho opustili i poslední věrní spolubratři. Zároveň se jednalo o ustanovení arbitru k vyřešení tohoto sporu. I když byli nakonec oběma stranami vybráni, tak se Kašpar úmluvě vyhýbal. Proto vizitátor Petr, který byl rovněž mezi arbitry vybranými Antonínem, oslovil Kašparovy ochránce, aby ho vydali. Kašpar, který vycítil nebezpečí, se porůznu vypořádal s klášterními cennostmi a uprchl z Prahy.¹⁶²⁾ Na svém útěku opět rozesílal různé listy. Z adresátů je možné jmenovat např. papeže Lva X. či nejvyššího purkrabího Zdeňka Lva z Rožmitálu. Po uprchlíkovi se usilovně pátralo a počátkem května 1517 předpokládal strahovský opat Antonín, že by mohl pobývat v Plzeňském kraji.¹⁶³⁾ V červenci byl Kašpar těžce zraněn při potyčce s místními v jedné krčmě. To už se ale chýlila jeho dobrodružství ke konci. Úředník strahovského opata ho záhy vypátral a vizitátor Petr ho nechal přenést do tepelského kláštera.¹⁶⁴⁾ Opat Antonín mezitím napravoval škody způsobené rebelujícím bratrem Kašparem. Vykupoval nazpět klášterní cennosti včetně účtů a privilegií.¹⁶⁵⁾ Po zklidnění situace bylo třeba, aby Antonín konečně získal potvrzení svého úřadu od otce-opata. Zde mu přišel na pomoc opět tepelský opat Petr, který se 6. října 1517 obrátil na steinfeldského opata Jana a žádal ho o Antonínovo potvrzení.¹⁶⁶⁾ Koncem měsíce pak psal do Steinfeldu sám Antonín, který se mimo jiné snažil vysvětlit dosavadní vývoj na Strahově.¹⁶⁷⁾ Pomoci mu v tom měla i podrobná výpověď vizitátora Petra o celém dění.¹⁶⁸⁾ Na zmíněné prosby odpověděl steinfeldský opat Jan koncem listopadu 1517 dle předpokladů v zásadě kladně. Vizitátor Petr mohl

160) *Tamtéž*, s. 547–549, č. 753.161) *Tamtéž*, s. 544, č. 746.162) *Tamtéž*, s. 550, č. 753.163) *SOKA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 75. List z 6. 5. 1517.164) *Tamtéž*, kart. č. 73, č. 77. List z 24. 7. 1517.165) *Joester (ed.), Urkundenbuch*, s. 550, č. 753.166) *Tamtéž*, s. 546, č. 751.167) *Tamtéž*, s. 546–547, č. 752.168) *Tamtéž*, s. 547–550, č. 753.

jeho jménem potvrdit volbu Antonína a předat mu správu kláštera pod podmínkou, že prověří řádnost rezignace Kašpara, následné volby a vhodnost Antonína.¹⁶⁹⁾ V jiném listu žádal tepelského opata Petra o provedení vizitace ve strahovském klášteře.¹⁷⁰⁾ Nic tedy již nebránilo definitivnímu potvrzení Antonína v opatském úřadu. Dne 3. února 1518 proto strahovský konvent písemně požádal tepelského opata Petra o potvrzení Antonína strahovským opatem, což vizitátor učinil již 12. února.¹⁷¹⁾ Tím se definitivně uzavřela krize kolem úřadu strahovského opata, na jejímž vyřešení měl nemalý podíl právě vizitátor a tepelský opat Petr. Po jeho smrti v roce 1526 byl zvolen tepelským opatem zmíněný Antonín, který byl ještě v téže roce ustanoven od generálního opata Jakuba vizitátorem stejně jako jeho tři předchůdci.¹⁷²⁾ To už se ale dá mluvit o zvyku vybírat vizitátora z tepelské kanonie, což trvalo až do poslední čtvrtiny 16. století.¹⁷³⁾

169) *Tamtéž*, s. 550–551, č. 755.

170) *Tamtéž*, s. 551, č. 756.

171) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, ff. 345v–346v.

172) *Dolista (ed.), Circaria*, s. 293–294, č. 141.

173) *Pařez, Diplomatika*, s. 435.

174) *Grassl, Der Praemonstratenserorden*, s. 32.

175) *Backmund, Monasticon I/1*, s. 252.

Filiační systém

Filiační systém v premonstrátském řádu

Důležitou součástí premonstrátského řádu a jeho správy byl filiační systém. Díky němu byly jednotlivé kanonie na základě rodinných vazeb začleněny do řádové struktury. Nově založená kanonie byla podřízena mateřskému klášteru, který nad ní měl tzv. vrchní právo (*ius paternitatis*). Pro mužské kláštery byl otcem-opatem (*pater abbas*) představený kanonie, ze které byl daný klášter osazen, pokud později generální kapitula nerozhodla jinak. U ženských klášterů to byl zpočátku opat kláštera, se kterým ženská kanonie tvořila tzv. dvouklášter. U mladších kanonií to byl většinou prelát blízké mužské kanonie. Otec-opat měl vůči podřízenému klášteru práva i povinnosti. Předsedal volbě nového preláta dceřiného kláštera, který mohl také vizitovat a na jehož majetek mohl dohlížet. Kromě toho měl rovněž zasahovat jednak při sporech týkajících se dceřiného kláštera, ale i pokud tamní prelát neplnil svoje povinnosti.¹⁷⁴⁾

„Rodokmen“ většiny českých a moravských kanonií nebyl příliš dlouhý. Všechny tyto kláštery byly totiž podřízeny Strahovu (Doksany, Litomyšl, Louka, Teplá a Zábřdovice), respektive Želivu (Louňovice, Kounice a Milevsko) či jejich dceřinému klášteru (Hradisko, Chotěšov a Nová Říše). Přitom kanonie Strahov i Želiv byly osazeny ze Steinfeldu ve vestfálské církvi, který představoval dceřinou kanonií přímo Prémontré.¹⁷⁵⁾

Vztah Teplé ke Strahovu jako mateřskému klášteru

Tím, že v 90. letech 12. století přišli osadit tepelský klášter strahovští premonstráti, bylo dáno podřízení Teplé Strahovu. To se projevovalo v několika ohledech. Prinejmenším do 14. sto-

letí schvalovali strahovští opati donace tepelskému klášteru. Dokladem je listina z roku 1391 vydaná opatem Bohušem a konventem tepelského kláštera, ve které vyznávají, že jim řádový bratr Jan, řečený Hanka, a jeho příbuzní darovali ves Domaslavičky a zároveň se zavazují za ně sloužit mše. Na samotný závěr textu donaci schvaluje a potvrzuje strahovský opat Jan.¹⁷⁶⁾

Důležitou roli hráli strahovští preláti při změnách v úřadu tepelských opatů. Tak ku příkladu v roce 1449, když 8. května zemřel dosavadní tepelský opat Jan Čeněk a již 12. května zvolil konvent za svého nového představeného převora Václava, obrátili se chotěšovský probošt Václav, převor Jan a ostatní bratři právě na strahovského opata Jana, aby zmíněnou volbu schválil a nového opata uvedl do úřadu.¹⁷⁷⁾ Volby tepelského opata Albrechta roku 1455 se strahovský opat Jan Hankap dokonce osobně zúčastnil.¹⁷⁸⁾ O čtyři roky později nebyl údajně tentýž prelát schopný s ohledem na stav kláštera a konventu svou roli zastat. Proto pověřil generální opat Šimon koncem ledna 1459 speinshartského probošta Jiřího, aby dohlédl na volbu nového tepelského opata, potvrdil ho a uvedl do úřadu.¹⁷⁹⁾ Ještě téhož roku v říjnu převedl opat v Prémontré vrchní právo nad Teplou ze Strahova na Speinshart. To mělo platit do doby, než by strahovský konvent neměl alespoň tři nebo čtyři řeholníky.¹⁸⁰⁾ O dočasnosti této změny svědčí již volba Zikmundova nástupce Jana Fröstla roku 1507. Tehdy koncem ledna potvrdil strahovský opat Matouš na přání tepelského konventu nového opata.¹⁸¹⁾

Díky své poloze byl Strahov vhodným partnerem pro Teplou při různých jednáních, jak dokládají např. zmínky z 80. let 15. století. Počátkem února 1481 se strahovský opat Jan Starustka stal prostředníkem mezi českým králem Vladislavem a tepelským opatem Zikmundem. Panovník si totiž přál mluvit s tepelskými řeholníky žijícími mimo konvent a strahovský prelát, kterého měl relativně po ruce, mu to měl zajistit.¹⁸²⁾ O dva roky později se oba preláti, Jan a Zikmund, vydali společně do Saska, kde chtěli získat kvůli reformě tepelského konventu několik tamějších řeholníků.¹⁸³⁾ V roce 1485 měl strahovský opat Jan Starustka figurovat při jednáních s králem o vyrekamování tepelských poddaných z prací na Pražském hradě za finanční náhradu.¹⁸⁴⁾

Za zmínku stojí rovněž personální propojení obou kanonií. Nedostatek řeholníků strahovského konventu v pohusitské době přiměl tamější opaty doplňovat konvent z jiných klášterů. Zdá se, že nejpozději od konce 15. století byla Teplá hlavním dodavatelem premonstrátů, kteří byli navíc reformovaní. Jako první doložený řeholník z Teplé byl ve strahovském konventu kněz Mikuláš, který v roce 1489 vypovídal ohledně

176) „Et nos itaque Iohannes, permissione divina abbas Strahoviensis, predictam ordinationem et testamentum predictum ad piam supplicationem abbatis et ordinis conventus supradictorum laudamus, aprobamus et auctoritate nostra confirmamus in perpetuum valituram.“ – SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L89. Listina z 23. 4. 1391 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L89/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.

177) APH, AMK, Cod. XCII. Formulář pražského arcijáhna Martina, f. 23v.

178) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L154. Listina ze 4. 7. 1463 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L154/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.

179) Dolista (ed.), *Circaria*, s. 290–292, č. 58.

180) Tamtéž, s. 292–293, č. 59.

181) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L243. Listina z 28. 1. 1507 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L243/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.

182) Dolista (ed.), *Reformatio*, s. 219–220, č. 6.

183) Tamtéž, s. 228–229, č. 12.

184) SOKA Cheb, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 46. List z 23. 7. 1485.

tepelských poddaných v Nové Vsi.¹⁸⁵⁾ Roku 1499 žádal strahovský opat Matouš tepelského opata Zikmunda o poskytnutí jednoho nebo dvou řeholníků.¹⁸⁶⁾ Koneckonců i řada strahovských opatů přišla přímo z Teplé: 1497 Matouš,¹⁸⁷⁾ 1509 Petr,¹⁸⁸⁾ 1516 Antonín¹⁸⁹⁾ a 1526 Jan Kulmbach.¹⁹⁰⁾ Společně s Antonínem přišlo na Strahov i několik tepelských řeholníků.¹⁹¹⁾ V květnu 1517 měl ještě k dispozici tepelského bratra Bedřicha, přičemž žádal opata Petra o poskytnutí buď bratra Jana, nebo jiného kněze.¹⁹²⁾ Za probošty doksanského kláštera, dceřiného kláštera Strahova, mohli být ve druhé polovině 15. století a počátkem 16. století voleni rovněž tepelští profesové: před rokem 1456 Děpold z Rýzemberka,¹⁹³⁾ 1504 Stanislav,¹⁹⁴⁾ 1508 Jan Cziprer (Cipra)¹⁹⁵⁾ a 1517 Jan Puchauer.¹⁹⁶⁾ Zdá se, že za zmíněných strahovských opatů pocházejících z tepelského konventu panovali mezi Teplou a Strahovem nadstandardní vztahy, o čemž mimo jiné svědčí větší množství originálních missivů strahovských opatů adresovaných jejich tepelským protějškům dochovaných v klášterním archivu (pět Matoušových z let 1499 až 1508 a dokonce deset Antonínových z let 1517 až 1525).¹⁹⁷⁾

Vztah Teplé k Chotěšovu jako dceřinému klášteru¹⁹⁸⁾

Teplá i Chotěšov měly společného zakladatele, kterým nebyl nikdo jiný než velmož Hroznata. To společně s relativní blízkostí obou kanonií předurčovalo do jisté míry podřízenost Chotěšova vůči Teplé. Z toho pak vyplývalo pro tepelského opata několik práv a povinností vůči chotěšovské kanonii, které je možné soustředit do čtyř hlavních oblastí: povolování a potvrzování donací, vizitování a dostavení se v případě potřeby do Chotěšova, potvrzování chotěšovského probošta v jeho funkci a posílání řeholníků na proboštví.

Znamé případy první skupiny spadají do 14. století. V roce 1324 daroval probošt Pernold chotěšovskému konventu na pitancie roční plat osm hřiven, k čemuž dostal povolení od tepelského opata Petra.¹⁹⁹⁾ Roku 1335 daroval probošt Petr po poradě s otcem-opatem svému konventu opět plat na pitancie.²⁰⁰⁾ V roce 1353 souhlasil opat Beneda s tím, že probošt Petr odkázal konventu sester a bratrů díl vsi Hradec.²⁰¹⁾ Stejně tak, když o tři roky později dával probošt Jan témuž konventu proboštskou ves Zbůh, musel k tomu mít svolení opata Eiringa.²⁰²⁾ Též probošt Oldřich roku 1380 při darování platu ve vsi Hrobčicích konventu si

185) *Ústav PVH a archivnictví FF MU v Brně*, Vědecký aparát edice CDB, sign. 15. Fotokopie tepelského kopiáře, ff. 82v–83r.

186) **Dolista (ed.)**, *Reformatio*, s. 246, č. 24.

187) **Joester (ed.)**, *Urkundenbuch*, s. 486, č. 646.

188) *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 337r.

189) *Tamtéž*, f. 345r–v.

190) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L256. Listina ze 14. 7. 1526 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L256/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.

191) **Joester (ed.)**, *Urkundenbuch*, s. 549, č. 753.

192) *SOKA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 75. List z 6. 5. 1517.

193) **Backmund**, *Monasticon I/2*, s. 348 a *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L143. List z 2. 1. 1460 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L143/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.

194) *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 133r.

195) *SOKA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 46. List z 28. 10. 1508.

196) *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 138v.

197) *SOKA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 11. List z 9. 7. 1499 a kart. č. 73, č. 37. List z 24. 3. 1501; č. 41. List ze 4. 12. 1505; č. 44. List z 28. 1. 1506; č. 46. List z 28. 10. 1508; č. 57. Nedatovaný list strahovského opata Antonína; č. 75. List z 6. 5. 1517; č. 77. List z 24. 7. 1517; č. 79. List z 8. 10. 1517; č. 87. List z 9. 12. 1518; č. 88. List ze 13. 4. 1519; č. 99. List z 28. 4. 1519; č. 100. List z 22. 7. 1521; č. 105. List ze 14. 11. 1524 a č. 106. List z 13. 2. 1525.

198) Této problematice se autor věnoval také v příspěvku **Trnka, P.**: *Vztah Chotěšova a Teplé na konci středověku*, MZK – v tisku.

199) *RBM III*, s. 371, č. 14.

200) *RBM IV*, s. 82–83, č. 211.

201) *RBM V*, s. 732–733, č. 1634.

202) *RBM VI*, s. 275–276, č. 498.

neopomněl vyžádat od opata Heřmana povolení, který ho na konci proboštovy listiny udělil.²⁰³⁾ Chotěšovští preláti se také mnohdy obraceli na otce-opaty s prosbou o přivěšení opatské pečeti k jejich listinám. Jednalo se zejména o ustanovení z let 1380, 1384 a 1397 o výživě a ošacení řeholnic.²⁰⁴⁾ Kromě toho nechal opat Bohuš roku 1408 přivěsit svoji pečeť k výpovědi probošta Sulka, že z daru 15 kop grošů klášteru od řeholnice Vracky byl zakoupen plat ve vsi Luhově.²⁰⁵⁾ Stejně tak stvrdil opat Václav spolu se svým konventem prodej platu v Hoříkovicích proboštem Václavem chotěšovskému konventu v roce 1453.²⁰⁶⁾

Konkrétních zpráv o vizitování Chotěšova tepelským opatem ze středověku se nedostává. Pouze ve výroku hradištského opata Jiřího z roku 1465 ve sporu mezi tepelským opatem a jeho konventem na straně jedné a proboštem Jiřím a chotěšovským konventem na straně druhé hovoří třetí článek o tom, že se měl tepelský opat v případě potřeby dostavit na přání chotěšovského probošta, převorky a konventu do Chotěšova a k tomu měl alespoň jednou do roka vizitovat chotěšovský klášter.²⁰⁷⁾ K situaci, kdy se tepelský opat Zikmund dostavil do Chotěšova na přání probošta a převorky, došlo například roku 1492, když chtěl tehdejší probošt Tristram ze zdravotních důvodů rezignovat.²⁰⁸⁾

O poznání lepší pramenná základna je k volbám chotěšovských proboštů a k jejich potvrzování otcem-opatem, což platí zejména pro období druhé poloviny 15. století a počátku 16. století. Dochovalo se hned několik žádostí chotěšovského konventu adresovaných tepelským opatům ohledně potvrzení a uvedení zvolených proboštů. Nejstarší z nich je v podobě notářského instrumentu z roku 1454 sepsaného po volbě Jiřího Plotnera z Tachova.²⁰⁹⁾ I další žádost z roku 1485 vztahující se k proboštu Tristramovi, který byl zvolen již roku 1481, byla formou instrumentu, jež je ale znám pouze z opisu.²¹⁰⁾ Stejně tak zbylé žádosti převorky a chotěšovského konventu z let 1492, 1504, 1519 a 1523 se uchovaly díky jejich přepsání Václavem Schillingem do Tepelských análů.²¹¹⁾ Jak je tedy vidět, tak text tohoto typu písemnosti je k dispozici pro celou řadu chotěšovských proboštů Jiřím Plotnerem z Tachova počínaje a Matyášem konče. O poznání horší je to s konfirmacemi proboštů, které jsou známy svým obsahem z této doby pouze tři, přičemž dvě z nich, originál (1486) a opis (1481), se vztahují k témuž proboštu – Tristramovi.²¹²⁾ V poslední z roku 1519 potvrdil opat Petr Zikmunda chotěšovským proboštem.²¹³⁾ Formulář těchto písemností, jak žádosti, tak následné konfirmace, byl poměrně stabilní.

V rámci chotěšovského kláštera bylo vedle vlastních řeholnic i několik málo řeholníků, kteří bydleli v oddělené

203) „Et nos Hermannus, Dei et apostolice sedis gracia abbas monasterii Theplensis, supradictas donaciones, ordinaciones et dispositiones laudantes approbamus, ratificamus et easdem auctoritate nostra et ordinis per appensionem nostri sigilli confirmamus.“ – RBMV V/I/1, s. 53, č. 56.

204) Tamtéž, s. 51–52, č. 52; s. 97, č. 173 a s. 261–262, č. 576.

205) RBMV V/I/2, s. 133–134, č. 926.

206) NA, AZK, ŘP Chotěšov, inv. č. 2193. Listina z 20. 8. 1453 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK/Chotesov/2193/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.

207) Dolista (ed.), *Reformatio*, s. 208, č. 1.

208) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 117r.

209) NA, AZK, ŘP Chotěšov, inv. č. 2195. Listina z 20. 12. 1453 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK/Chotesov/2195/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.

210) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, ff. 102v–103v.

211) Tamtéž, ff. 118r, 128v–129r, 139r–v a 141r–v.

212) NA, AZK, ŘP Chotěšov, inv. č. 2246. Listina z 10. 7. 1486 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK/Chotesov/2246/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015 a NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, ff. 101v–102r.

213) Tamtéž, ff. 139v–140v.

budově, tzv. probošství. Kromě již zmíněného probošta, který obstarával správu klášterních statků, se jednalo o malý počet premonstrátů, kteří zajišťovali řeholnicím duchovní péči.²¹⁴⁾ Podle privilegií generálních opatů z let 1460, 1464 a 1485 si mohl chotěšovský probošt zvolit jednoho nebo dva řeholníky z Teplé nebo jiného premonstrátského kláštera za kaplany chotěšovské kanonie a jejich prelátů.²¹⁵⁾ Lze ale předpokládat, že v Chotěšově působili pouze premonstráti z Teplé. Této problematice se věnuje hradištský opat Jiří v bodu dva svého výroku z roku 1465, podle kterého posílal řeholníky do Chotěšova tepelský opat a chotěšovský probošt z nich poté ustanovoval převora a zpovědníka řeholnic. Po dobu působení v dceřiném klášteře podléhali tamnímu probošтови. V případě lehčích provinění měli být trestáni převorem, kdežto při těžších proviněních měli být posláni do Teplé k potrestání opatem.²¹⁶⁾ Při opodstatněném důvodu mohl probošt požádat tepelského opata, aby povolal zpět do Teplé některého z řeholníků a jako náhradu za něho poslal jiného profesa.²¹⁷⁾ O tom, že se tak někdy před rokem 1462 kvůli blíže nespecifikovanému skandálu skutečně stalo, vypovídal tepelský řeholník Jan z Plané.²¹⁸⁾ V konfirmačních knihách jsou ti premonstráti označováni jako profesové chotěšovského kláštera.²¹⁹⁾ Jménem je známo jak několik převorů,²²⁰⁾ tak i dva zpovědníci.²²¹⁾ Kromě těchto obedienciářů je už k roku 1274 doložen ještě sakristián kostela a kláštera („*custos ecclesie et monasterii*“).²²²⁾ Od roku 1335 působil některý z řeholníků také jako prokurátor nebo pitanciář („*procurator sive pitanciaris*“). Tehdy totiž věnoval probošt Petr chotěšovskému konventu plat 14 kop 24 grošů na pitancie a přitom ustanovil, aby byl zřízen tento hodnostář, který měl dle svého svědomí používat všechny peníze ze zmíněného platu na občerstvení konventu během Adventu a půstu.²²³⁾ Z pramenů pak tato funkce mizí až do roku 1492, kdy se objevuje jistý kněz Petr jako „*procurátor kláštera chotěšovského*“.²²⁴⁾ Při premonstrátském probošství v ženského kláštera mohl působit také infirmář neboli nemocník, jak dokazuje případ kounické kanonie v roce 1330.²²⁵⁾ U chotěšovského kláštera tato funkce ve středověku doložena není. Jinak chotěšovský probošt

- 214) Grassl, *Der Praemonstratenserorden*, s. 18.
- 215) Dolista (ed.), *Circaria*, s. 293–294, č. 60; s. 297–298, č. 64 a s. 309–310, č. 77.
- 216) Týž, *Reformatio*, s. 208, č. 1.
- 217) Koutná, D.: *Das Register des Klosters Chotieschau I*. Disertační práce na Univerzitě Řezno, Regensburg 1987, s. 132, č. 338.
- 218) SOkA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L149. List z 10. 2. 1462 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L149/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.
- 219) Jedná se o bratry Protivu 1376 (LC III-IV, s. 53), Lva 1390 (LC III-IV, s. 220), Konráda 1400 (LC VI, s. 22), Lipolda 1406 (SA V, s. 59, č. 224), Hynka 1409 (LC VI, s. 275), Václava Mnicha 20. léta 15. století (MVB VII, s. 501, č. 1229; s. 703, č. 1831), Ondřeje Zajička 1427 (LC VIII-X, s. 126) a Jana 1436 (LC VIII-X, s. 262).
- 220) Stopa zůstala po těchto převorech: 1371 Lev (LC II, s. 62), 1378 Hartman (CIM IV/1, s. 115, č. 166), 1385–1386 Lev (Tamtéž, s. 190, č. 129 a s. 192, č. 130), 1454 Jan (NA, AZK, ŘP Chotěšov, inv. č. 2196. Listina z 29. 9. 1454 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK/Chotesov/2196/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015 a SOkA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L144. List z 5. 1. 1460 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L144/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015) a 1466 Lukáš (NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 81v).
- 221) Doložení zpovědníci řeholnic jsou: 1466 Lukáš (Tamtéž, f. 81v) a před rokem 1535 Ondřej (Grassl, B. F. /ed./: *Das älteste Totenbuch des Praemonstratenser Chorfrauenstiftes Chotieschau (1200–1640)*, VKČSN, tř. I, 1930, s. 10).
- 222) Jmenoval se stejně jako zakladatel kanonie Hroznata. – CDB V/2, s. 377–378, č. 721.
- 223) RBM IV, s. 83, č. 211.
- 224) SOkA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L204. List ze 17. 7. [1492] viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L204/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.
- 225) Bistrický, J. – Spurný, F. – Václavěk, L. – Zemek, M. (edd.): *Moravské a slezské listiny liechtenštejnského archivu ve Vaduzu. 1173–1380 I*, Brno 1991, s. 94, č. 57.

si mohl na základě privilegia papeže Pia II. z roku 1463 volit svého zpovědníka z premonstrátů či ze světského kléru.²²⁶⁾ S ohledem na nízký počet řeholníků na chotěšovském proboštví bylo běžné, že každý z nich mohl ve svých rukou soustředit i více funkcí.²²⁷⁾ Časté bylo rovněž napojení chotěšovských řeholníků na farní kostel v Chotěšově.²²⁸⁾ Zdá se, že premonstrátů na proboštví, probošta nepočítaje, byli ve druhé polovině 15. století a na počátku 16. století většinou dva.²²⁹⁾ Výjimku v tomto ohledu představuje snad rok 1492, kdy byli na chotěšovském proboštví tři řeholníci. Kromě toho žil v chotěšovském klášteře mezi lety 1492 a 1510 ještě bratr Tristram z Chudenic, který po mozkové mrtvici rezignoval na úřad probošta. Jeho nástupce spolu s konventem mu zajišťoval stravu, ošacení, ubytování a důchod.²³⁰⁾ Během první poloviny 16. století spolu s úbytkem řeholnic poklesl k roku 1531 i počet premonstrátů na proboštví, kde působil pouze probošt a jeden kaplan.²³¹⁾

Chotěšovští probošti hráli důležitou roli při volbách tepelských opatů. Proto byli vždy k volbě tepelského preláta povoláni a teprve po jejich příchodu do Teplé se bratři sešli k volbě.²³²⁾ V roce 1459 byl probošt Jiří vybrán jako jeden z pěti volitelů, jejichž mluvčím se zároveň stal.²³³⁾ Po volbě skládal slib po-

- 226) NA, AZK, ŘP Chotěšov, inv. č. 2202. Listina z 16. 8. 1463 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK|Chotesov/2202/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.
- 227) Např. bratr Lukáš byl v roce 1466 zároveň převorem a zpovědníkem řeholnic. – NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 81v.
- 228) Roku 1371 byl převor Lev ustanoven chotěšovským plebánem (LC II, s. 62). V roce 1454 spravoval převor Jan rovněž chotěšovský farní kostel a kaplan Jan Prasatěř mu dělal vikáře (NA, AZK, ŘP Chotěšov, inv. č. 2196. Listina z 29. 9. 1454 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK|Chotesov/2196/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015 a SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L144. List z 5. 1. 1460 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L144/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015).
- 229) Při volbě chotěšovského probošta Jiřího v roce 1454 vystupují jako svědkové mj. řeholníci „Jan správce a Jan vikář kostela farního v Chotěšově“ (NA, AZK, ŘP Chotěšov, inv. č. 2196. Listina z 29. 9. 1454 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK|Chotesov/2196/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015). Tuto informaci ještě doplňuje výpověď bratra Jana z roku 1462, bývalého plebána farního kostela v Chotěšově a převora konventu řeholnic chotěšovského kláštera, který se v roce 1454 zúčastnil i s Janem Prasatěřem v ambitu chotěšovského kláštera potvrzení nového probošta Jiřího opatem Václavem a následného slibu poslušnosti učiněného Jiřím (SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L144. List z 5. 1. 1460 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L144/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015). Vyhotovení notářského instrumentu roku 1464 v Chotěšově byli přítomni opět dva bratři tepelského kláštera Habart a Lukáš (NA, AZK, ŘP Chotěšov, inv. č. 2207. Listina z 22. 11. 1464 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK|Chotesov/2207/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015). V roce 1485 figurují mezi svědky přítomnými ve vnitřním refektáři chotěšovského kláštera Ondřej a Jan, bratři konventuálové tepelského kláštera (NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 103v). Nejjistější je ale doklad z roku 1516, kdy došlo k uzavření konfraternity mezi chotěšovským klášterem a špitálem sv. Ducha in Sassia v Římě. V listině toto stvrzující byli kromě probošta Klementa a 19 sester uvedeni i kněží Jan Puchauer a Ondřej (NA, AZK, ŘP Chotěšov, inv. č. 2295. Listina z 10. 3. 1516 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK%7CChotesov/2295/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015).
- 230) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L204. List ze 17. 7. [1492] viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L204/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015 a Grassl, *Der Praemonstratenserorden*, s. 33.
- 231) Dolista (ed.), *Circaria*, s. 296, č. 143.
- 232) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L143. List z 2. 1. 1460 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L143/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.
- 233) *Tamtéž*, L136. Listina z 16. 3. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L136/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.

slušnosti novému opatu jako první chotěšovský probošt a po něm teprve ostatní řeholníci. Chotěšovský probošt, stejně jako řeholníci na farách či statcích tepelského a chotěšovského kláštera, se měli vždy dostavit na výzvu otcopata do Teplé.²³⁴⁾

Vztahy mezi tepelskou a chotěšovskou kaniiní bývaly většinou nekonfliktní. Problémy však nastaly v případě, že byl chotěšovský prelát příliš ambiciózní. To byl případ probošta Sulka (1391–1415) na přelomu 14. a 15. století.²³⁵⁾ Patrně k nejhoršímu vyhocení vzájemných vztahů mezi oběma kanoniemi došlo během třetí čtvrtiny 15. století, kdy probíhal spor mezi tehdejšími preláty – tepelským opatem Zikmundem Hausmannem (1459–1506) a chotěšovským proboštem Jiřím Plotnerem z Tachova (1454–1481). Jádrem sváru spočívalo v tom, že probošt nechťel být podřízen otcipatovi a také mu odmítal prokazovat poslušnost.²³⁶⁾ Co konkrétně vedlo chotěšovského prelata k takovému protivení se řádovým statutům, není již možné jednoznačně stanovit. Je ale pravděpodobné, že kořeny špatných vzájemných vztahů sahaly do doby starší, kdy oba žili v tepelském konventu. Možná mezi těmito ctižádostivými řeholníky panovala vzájemná rivalita. Když zvolily v roce 1454 chotěšovské řeholnice tepelského profesu Jiřího za probošta,²³⁷⁾ zastával Zikmund funkci tepelského převora.²³⁸⁾ Předtím, než byl tepelskými spolubratry vybrán za opata, spravoval faru v Chotěšově.²³⁹⁾ A byl to právě probošt Jiří, kdo 16. března 1459 oznámil řeholníkům jménem volitelů výsledek volby a zároveň požádal komisaře o její potvrzení.²⁴⁰⁾ Následující den pak s největší pravděpodobností společně s dalšími řeholníky slíbil novému opatovi poslušnost.²⁴¹⁾ Problémy se ale vynořily již záhy po volbě, jelikož se probošt Jiří odmítal podřídit Zikmundovi. Za této situace si tepelský opat začal obstarávat svědectví od řádových prelátů a starších řeholníků zejména o tom, že chotěšovští probošti vždy skládali přísahu poslušnosti tepelským opatům, kterým podléhali a kteří je potvrzovali v jejich úřadě. Nejprve v tomto duchu vypovídal 14. prosince 1459 strahovský opat Jan Hankap,²⁴²⁾ jako bývalý otec-opat tepelského kláštera, následovaný počátkem ledna 1460 doksanským proboštem Děpoldem z Rýzemberka, který byl původně tepelským řeholníkem,²⁴³⁾ protonotářem kanceláře pražského arcibiskupského dvora Martinem, jenž

234) *Tamtéž*, L154. Listina ze 4. 7. 1463 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L154/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.

235) *Trnka*, *Vztah*, v tisku.

236) *SoKa Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L154. Listina ze 4. 7. 1463 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L154/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.

237) *NA, AZK, ŘP Chotěšov*, inv. č. 2196. Listina z 29. 9. 1454 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK/Chotesov/2196/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.

238) Jako převor doložen mezi léty 1453 až 1457. – *AČ VII*, s. 655, č. 78 a *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 57v.

239) Chotěšovským plebánem byl krátce v letech 1458 a 1459. – *AČ VII*, s. 659, č. 85 a *SoKa Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L136. Listina z 16. 3. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L136/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.

240) *Tamtéž*, L136. Listina z 16. 3. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L136/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.

241) *Tamtéž*, L137. Listina ze 17. 3. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L137/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.

242) Osobně se zúčastnil volby opata Albrechta v roce 1455. – *Tamtéž*, L154. Listina ze 4. 7. 1463 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L154/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.

243) Sám byl přítomen složení slibu poslušnosti proboštem Václavem opatu Václavovi roku 1449. – *Tamtéž*, L143. List z 2. 1. 1460 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L143/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.

se jako veřejný notář účastnil několika voleb tepelských opatů,²⁴⁴⁾ starším tepelským řeholníkem Petrem z Rochleva žijícím v klášteře asi od roku 1416 a tepelským bratrem Janem, který v roce 1454 působil jako chotěšovský plebán a zároveň také jako převor chotěšovského klášteřa.²⁴⁵⁾ Probošt Jiří mezitím nezahálel a usiloval o posílení svého postavení. V říjnu roku 1460 se mu podařilo získat od generálního opata Šimona privilegium na provádění oblázky chotěšovských řeholnic, také mohl žádat papeže o udělení práva používat pontifikálie. Kromě toho si směl také zvolit jednoho nebo dva premonstráty za kaplany chotěšovské kanonie, kteří nemuseli být nutně z mateřského klášteřa.²⁴⁶⁾ O tom, že se spor mimo jiné týkal i řeholníků na proboštsství, svědčí výpověď chotěšovských řeholnic, učiněná v první polovině 60. let bezpochyby na žádost jejich probošta. Podle ní měl chotěšovský prelát právo poslat nevhodné kněze z proboštsství zpět do Teplé a žádat za ně od opata náhradu.²⁴⁷⁾ Stav vzdoru probošta Jiřího trval, a proto neunikl počátkem února 1461 pozornosti strahovského opata Jana Hankapa a milevského opata Martina, kteří v Teplé prováděli vizitaci. Společně pak jednali v tepelském klášteře s oběma stranami sporu a dosáhli toho, že chotěšovský probošt slíbil 5. února v místnosti bratra Jana před nimi a staršími tamního konventu poslušnost opatu Zikmundovi a zavázal se ji také dodržovat. Tím by se mohlo zdát, že smír ukončil rebelii probošta Jiřího. Následující vývoj ale svědčí o opaku. Dne 7. ledna 1462 vystavili oba arbitři potvrzení o usmíření a proboštově slibu poslušnosti, což učinili bezpochyby na přání opata Zikmunda.²⁴⁸⁾ O měsíc později podal svědectví ohledně podřízenosti chotěšovského probošta tepelskému opatu i patrně tehdy nejstarší člen tepelského konventu Jan z Plané.²⁴⁹⁾ V létě 1463 vyslal opat Zikmund bratra Jiljího do Prahy ke konzistoři s písemnostmi dokládajícími podřízenost chotěšovských proboštů, aby je nechal potvrdit administrátorem Hiláriem Litoměřickým, který tak učinil 4. července 1463 formou notářského instrumentu.²⁵⁰⁾ Lze tedy vyvozovat, že v praxi se po narovnání z roku 1461 nic nezměnilo a probošt Jiří dále odmítal reflektovat otce-opata. Navíc obdržel koncem července 1463 od papeže Pia II. právo používat pontifikálie a v polovině srpna ještě také možnost vybrat si vlastního zpovědníka, který by nebyl premonstrát.²⁵¹⁾ Tím bezpochyby vzrostlo zpupnému proboštovi ještě více sebevědomí. Je ale jisté, že v tomto počínání neměl podporu celé chotěšovské kanonie. Někdo z řeholníků nebo řeholnic mu totiž zcizil tři papežská privilegia.²⁵²⁾ Je až s podivem, že se proboštovi Jiřímu navzdory svému počínání odporujícímu řádovým pravidlům podařilo si naklonit generální

- 244) Přesněji řečeno volby opatů: Jana Čenka (1444), Václava (1449) a Jana Buně (1454). – *Tamtéž*, L154. Listina ze 4. 7. 1463 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L154/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.
- 245) Osobně přihlížel, když opat Václav potvrdil v ambitu v Chotěšově probošta Jiřího. – *Tamtéž*, L144. List z 5. 1. 1460 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L144/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.
- 246) Dolista (ed.), *Circaria*, s. 293–294, č. 60.
- 247) Koutná, *Das Register I*, s. 132, č. 338.
- 248) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L148. Listina ze 7. 1. 1462 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L148/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.
- 249) *Tamtéž*, L149. List z 10. 2. 1462 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L149/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.
- 250) *Tamtéž*, L154. Listina ze 4. 7. 1463 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L154/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.
- 251) NA, AZK, ŘP Chotěšov, inv. č. 2202. Listina z 16. 8. 1463 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK|Chotesov/2202/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015 a inv. č. 2207. Listina z 22. 11. 1464 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK|Chotesov/2207/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.
- 252) Dolista (ed.), *Circaria*, s. 294–295, č. 61.

kapitulu, která se v říjnu 1464 sešla v Prémontré. Z ní vzešly tři písemnosti důležité pro rebelujícího preláta, zatímco opat Zikmund přišel zkrátka. V první listině přikázal generální opat Šimon spolu s kapitulou bratru Jiljímu Rumpoldovi, tepelskému řeholníku a faráři v Pernarci, aby s dalšími premonstráty navštívil Chotěšov a jeho autoritou tam nařídil přítomným obojího pohlaví vrátit do 15 dnů tři papežské buly a privilegia, odňaté chotěšovskému proboštu. Pokud by se tak nestalo, měli viníky exkomunikovat.²⁵³⁾ Je pozoruhodné, že tímto úkolem nebyl pověřen sám otec-opat. Patrně se jednalo o vstřícné gesto kapituly vůči proboštovi Jiřímu tím, že do jeho kláštera vyslali řeholníka, se kterým byl pravděpodobně zadobře. Koneckonců chotěšovský probošt měl patronátní právo k farnímu kostelu v Pernarci, jehož plebánem byl právě Jiljí Rumpold. Dalším velkým úspěchem probošta Jiřího bylo jeho jmenování spolu se speinshartským opatem Jiřím na dva roky vizitátorem církví české, moravské a pomořanské.²⁵⁴⁾ K tomu všemu dosáhl ještě zopakování privilegia z října 1460.²⁵⁵⁾ O tom, že by se kapitula zabývala jeho neposlušností, nejsou zprávy. V každém případě situace byla po generální kapitule pro opata Zikmunda již neúnosná, a proto 12. listopadu po trojím pokárání probošta Jiřího za jeho vzdor exkomunikoval.²⁵⁶⁾ Pyšný probošt se ale nemínil vzdát a obrátil se o pomoc na krále Jiřího. Již 23. listopadu informoval panovník opata Zikmunda, že na žádost exkomunikovaného probošta ustanovuje, aby záležitost prošetřili premonstrátsí preláti. Pokud by se tak nestalo, hodlal se toho ujmout sám. Na závěr na něho naléhal, aby zrušil exkomunikaci a zmíněnému proboštovi nedělal problémy.²⁵⁷⁾ Opat Zikmund nakonec kapituloval a 28. listopadu odvolal exkomunikační výrok.²⁵⁸⁾ Král Jiří zatím pověřil hradištského opata Jiřího, aby celou záležitost prošetřil a letitý spor ukončil. Za tímto účelem vydal 20. března 1465 ustanovený arbitr výrok o 14 bodech. Hned v první klauzuli bylo stanoveno, že chotěšovští probošti měli slibovat poslušnost tepelským opatům po jejich volbě jako první volitelé a tepelští opati spolu s řeholníky je měli mít v úctě. Druhý bod se týkal řeholníků na proboštví, třetí příchodu tepelského opata do Chotěšova v případě potřeby a vizitací. Další body většinou pojednávaly o životě řeholníků a řeholnic.²⁵⁹⁾ Tuto listinu potvrdil o 10 dní později král Jiří.²⁶⁰⁾ Usmíření bylo však pouze iluzorní a oba preláti se připravovali, až přijde příležitost k dalšímu střetnutí. Ta se naskytla hned záhy koncem roku 1465 v souvislosti se vzrůstajícím napětím v Českém království mezi straníky českého krále Jiřího na straně jedné a zastánci papeže Pavla II. na straně druhé. Zatímco v tomto konfliktu zůstal opat Zikmund zpočátku věrný králi, tak probošt Jiří přešel do opačného tábora. Proto předtím, než v květnu 1466 královské síly opanovaly chotěšovský klášter,²⁶¹⁾ odešel probošt Jiří do svého domu v Plzni. Toho využil opat Zikmund a do chotěšovského kláštera dosadil na místo uprchlého představeného správce, kterým se stal tehdejší tepelský farář Habart. Probošt Jiří si na tento

253) *Tamtéž*, s. 294–295, č. 61.

254) *Tamtéž*, s. 295–297, č. 62.

255) *Tamtéž*, s. 297–298, č. 63.

256) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, f. 71r.

257) *Tamtéž*, f. 71v.

258) *Tamtéž*, ff. 71v–72r.

259) Dolista (ed.), *Reformatio*, s. 206–212, č. 1.

260) SOkA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L159. Listina z 30. 3. 1465 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L159/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.

261) Palacky, F. (ed.): *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbarländer im Zeitalter Georg's von Podiebrad (1450–1471)*, FRA II/20, Wien 1860, s. 400, č. 354.

postup stěžoval u papežského legáta Rudolfa, který přikázal 10. června plzeňskému arcijáhnovi Janovi z Bochova, aby pod trestem exkomunikace zapověděl tepelskému opatu a faráři, případně i dalším, postupovat proti Jiřímu a nařídil jim, aby mu dovolili užívat probošství včetně příjmů a důchodů.²⁶²⁾ Opat Zikmund ale neustoupil. Probošt Jiří využil své funkce ročního vizitátora a 30. července 1466 vymáhal jak na opatovi, tak na tepelském konventu pod výhrůžkou exkomunikace dlužné řádové poplatky. Ty mu měl Zikmund předat v jeho domě v Plzni do 15. srpna, kde by také obdržel příkazy od papeže.²⁶³⁾ V dalším listu tepelskému konventu obviňoval probošt Jiří opata Zikmunda, že se snaží odcizit od něho a chotěšovského konventu bratra Lukáše, převora a zpovědníka řeholnic. Dále tepelské řeholníky informoval, že bratr Habart dále setrvává ve své zatvřelosti.²⁶⁴⁾ Správci Habartovi však nejvíc přitížilo, že vpustil do chotěšovského kláštera královské jezdce, stejně jako opat Zikmund do tepelského kláštera a městečka Úterý, za což byli oba 14. dubna 1467 papežským legátem exkomunikováni.²⁶⁵⁾ Opat Zikmund ale slavil částečný úspěch, když se mu podařilo dosáhnout předvolání svého soka ke generálnímu opatu Šimonovi, který zároveň vydal i některá nařízení namířená proti proboštovi. V této době měli být také vyhnáni někteří řeholníci z chotěšovského probošství a tepelského kláštera kvůli věrnosti papeži. Na nastalou situaci reagoval legát Rudolf zrušením pŕihonu a příkazů generálního opata. Kromě toho zprostil vyhnané bratry poslušnosti tepelskému opatu a proboštovi Jiřímu dal povolení je umístit ke kostelům.²⁶⁶⁾ To už se ale dění vymykalo z rukou obou znepřátelených prelátů. Rovněž opat Zikmund byl nucen odejít do exilu, který našel v Chebu, a nad samotným tepelským klášteřem se stahovala mračna. Novým správcem chotěšovského kláštera byl králem Jiřím ustanoven tepelský řeholník Jan Ciněř, proti kterému brojil v srpnu a zářij 1467 ve svých listech administrátor Hilářiis Litoměřický.²⁶⁷⁾ To už ale letitý spor dvou prelátů pod hrozbou možného zániku obou kanonií ustupoval do pozadí. Kláštery ale přežily a jejich představení se mohli po smrti krále Jiřího vrátit z exilu.²⁶⁸⁾ V Chotěšově vzniklo přirozeně napětí mezi navrátilivším se proboštem Jiřím a bývalým správcem Habartem, ze kterého se mezitím stal chotěšovský plebán. Situace se uklidnila až v roce 1473, kdy Habart rezignoval a opustil Chotěšov. Za jeho nástupce vybral chotěšovský probošt Jiljího Rumpolda, který měl s největší pravděpodobností pořád jeho sympatie.²⁶⁹⁾ Zdá se, že až do smrti probošta Jiřího v roce 1481 byly jeho vztahy s otcem-opatem bezkonfliktní, i když patrně velmi chladné.

Z doby Jiřího nástupce Tristrama je drobná nejasnost ohledně jeho potvrzení otcem-opatem. Tepelské anály obsahují opis části notářského instrumentu z roku 1481, ve které potvrzuje opat Zikmund volbu tepelského řeholníka Tristrama proboštem a zároveň ho uvádí do úřadu.²⁷⁰⁾ Nový probošt ale tuto

262) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, ff. 79v–80r.

263) Dolista (ed.), *Reformatio*, s. 212–213, č. 2 a NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 81r.

264) *Tamtéž*, f. 81r.

265) *Tamtéž*, f. 83r–v.

266) *Tamtéž*, ff. 83v–84r.

267) AČ VI, s. 120, č. 11 a s. 122, č. 13.

268) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 98v a SOKA Cheb, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/6. List z 16. 6. 1471.

269) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, ff. 98v–99r.

270) *Tamtéž*, ff. 101v–102r.

konfirmaci z neznámého důvodu nedostal. Proto koncem června 1485 požádaly chotěšovské řeholnice otce-opata, aby probošta Tristrama potvrdil v úřadě.²⁷¹⁾ Opat Zikmund to učinil, ale s více jak ročním odstupem od žádosti (10. července 1486).²⁷²⁾ Důvody, proč tepelský prelát oddaloval potvrzení Tristrama proboštem, zřejmě souvisely s odmítáním reformy chotěšovského konventu jak proboštem, tak řeholnicemi.²⁷³⁾ Koncem 80. let byl však Tristram postižen mrtvicí a ochrnl. Kromě toho také přestal mluvit. Nepomohly mu ani výdaje konventu sester za lékaře. Proto znevýhodněný probošt i konvent povolali v dubnu 1492 do Chotěšova opata Zikmunda, který tam jako otec-opat přijal v sakristii chotěšovského kostela proboštovu rezignaci prostřednictvím pokývnutí hlavou. Přitom si Tristram přál od konventu sester zaopatření. Z toho důvodu napsal opat Zikmund 29. dubna 1492 louckému opatu Pavlovi a po nastínění situace ho žádal jako vizitátora, aby se dostavil 19. května do Chotěšova za účelem schválení zmíněného zaopatření.²⁷⁴⁾ Na tuto žádost ale reagoval 6. května 1492 druhý vizitátor a jerušský opat Václav, který nařídil Tristrama zaopatřit dle řádových statut.²⁷⁵⁾ V této věci byla mezi Tristramem a chotěšovským konventem uzavřena 17. července 1492 smlouva.²⁷⁶⁾ Tři dny poté již žádaly chotěšovské řeholnice otce-opata o potvrzení a uvedení nového probošta, za kterého si zvolily tepelského profesora Erharda.²⁷⁷⁾

Za probošta Erharda se opatu Zikmundovi podařilo získat od generálního opata Jana potvrzení, že chotěšovský probošt měl být podřízen tepelskému opatovi,²⁷⁸⁾ což je možné chápat jako tečku za děním v 60. letech 15. století. Probošt Erhard musel kvůli skandálu opustit svůj úřad. Této aféře, kterou byl nucen řešit opět otec-opat, a její dohře byla věnována pozornost výše v rámci ústřední premonstrátské správy.

Po Erhardovi nastoupil probošt Klement, za jehož působení si chotěšovský klášter půjčoval od mateřského kláštera peníze.²⁷⁹⁾ Kromě toho poskytovala Teplá chotěšovské kanonii víno.²⁸⁰⁾ V každém případě koncem 15. století a na počátku 16. století byly vztahy mezi oběma kláštery o poznání lepší než za probošta Jiřího Plotnera z Tachova.

Správa tepelské kanonie

Řeholní instituce premonstrátů bývají označovány v moderní době jako kanonie (*canonia*).²⁸¹⁾ V historických pramenech je ale nejčastěji používán termín klášter (*monasterium*, *stift*). Řeholníci žijící v klášteře tvořili tzv. konvent (*conventus*), který se každý den scházel v kapitulní síni ke kapitule (*capitula*). Správný chod celé kanonie zajišťovalo několik hodnotářů, jejichž systém byl pevně daný. Jedna z pěti částí řádových statut, která platila od konce 13. století do počátku 16. století, je věnována právě hodnotářům

271) *Tamtéž*, ff. 102v–103v.

272) NA, AZK, ŘP Chotěšov, inv. č. 2246. Listina z 10. 7. 1486 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK/Chotesov/2246/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.

273) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, ff. 102v–103v.

274) *Tamtéž*, f. 117r.

275) *Tamtéž*, f. 326v.

276) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L204. List ze 17. 7. [1492] viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L204/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.

277) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, f. 118r.

278) Dolista (ed.), *Circaria*, s. 325, č. 99.

279) V roce 1514 vydal probošt s konventem dluhopis na 150 kop českých grošů. – NA, AZK, ŘP Chotěšov, inv. č. 2291. Listina z 23. 10. 1514 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK/Chotesov/2291/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.

280) Roku 1516 žádal probošt od tepelského opata Petra zaslání sudu nebo dvou vína. – SOKA Cheb, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 50. List ze 4. 11. 1518.

281) Svátek, J.: *Organizace řeholních institucí v českých zemích a péče o jejich archivy*, SAP 20, 1970, zvláštní příloha, s. 526.

kanonie, přičemž každému je vyčleněna jedna kapitola.²⁸²⁾ Řazení kapitol jde v následujícím pořadí: opat (*abbas*), převor (*prior*), podpřevor (*subprior*), cirkátor (*circator*), kantor (*cantor*), hebdomadář výzvy (*hebdomadarius invitatorii*), knihovník (*armarius*), sakristián (*sacrista*), novicmistr (*magister novitiorum*), probošt (*provisor exteriorum*), celerář (*cellerarius*), šatný (*vestiarius*), infirmář (*servitor infirmorum*), pohostinný bratr (*frater hospitalis*), fortnýř (*portarius*) a čtenář při jídle (*lector mensae*). U některých funkcí bylo počítáno i s pomocníky či zástupci (*succentor*, *subcellerarius* a *subportarius*). V případě hebdomadáře a čtenáře při jídle se jednalo o funkce, jejichž vykonavatelé se po týdně měnili. Zmínky o jednotlivých hodnostech se nejčastěji objevují jako upřesnění jména řeholníka. Nejlepším zdrojem, ve kterém je pohromadě vedle sebe hned několik klášterních hodnostářů, bývají intitulační listiny a výčty svědků v listinách. Pořadí dignity v rámci skupiny většinou odpovídalo jejímu významu uvnitř kanonie.

V českých zemích byl hlavou kláštera opat (*abbas*, *abt*), který kanonii zastupoval navenek. Všichni řeholníci byli vůči němu vázáni slibem poslušnosti. V pozdější době již opat nežil společně s řeholníky v konventu, nýbrž měl k dispozici vlastní budovu uvnitř kláštera, která se nazývala prelatura. Opat byl s ohledem na svůj význam nejlépe podchyteným hodnostářem v pramenech. Pro středověk jsou známi patrně všichni tepelští opati jménem, Janem počínaje.²⁸³⁾ Až do první poloviny 14. století jsou zprávy spíše útržkovité. Zhruba od 40. let 14. století lze sestavit chronologii tepelských prelátů včetně vymezení jejich funkčních období.²⁸⁴⁾ Z pozdního středověku je navíc v několika pramenech podrobně zachycen průběh volby tepelského opata. Je to na příkladu Zikmunda Hausmanna.²⁸⁵⁾ Dne 17. listopadu 1458 rezignoval na svůj úřad tehdejší tepelský opat Albrecht, přičemž odevzdal klášterní privilegia a listinu udělující tepelským opatům právo nosit mitru. Stalo se tak před louckým opatem Přibyslavem suplujícím strahovského opata Jana Hankapa, který v té době nebyl patrně schopen svoji roli otce-opata zastat. Vlastní rezignaci byl věnován notářský instrument. Dne 24. prosince 1458 sepsali tepelští řeholníci list určený generálnímu opatu Šimonovi, ve kterém ho informovali o situaci a zároveň ho žádali o schválení Albrechtovy rezignace a povolení volby nového opata.²⁸⁶⁾ List s vyjádřením v této věci připojil i český král Jiří. Koncem prosince vyrazil s oběma listy a notářským instrumentem do Prémontré tepelský převor Jiljí. Generální opat Šimon na to zareagoval 31. ledna 1459 vydáním pověřovacího listu určeného speinshartskému proboštoví Jiřímu. V něm ho informoval, že s ohledem na stav strahovského kláštera zbavil tamějšího opata vrchního práva nad Teplou. Následně mu pak přikázal, aby šel do Teplé a přiměl tamní řeholníky stanovit si datum volby opata. Na ten den měl s sebou přivést jednoho nebo

282) Le Paige, J. (ed.): *Bibliotheca Praemonstratensis ordinis*, Parisiis 1633, s. 799–808. V poslední době rekonstruoval vnitřní poměry premonstrátských kanonií s přihlédnutím k Moravě zejména na základě řádových statut ve své diplomové práci Doležel, *Vnitřní poměry*.

283) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, f. 7v.

284) Nejvěrnější přehled opatů je podán v rámci **Backmund**, *Monasticon* I/2, s. 385–386.

285) Písemnosti týkající se jeho volby opatem je k dispozici hned několik: list tepelského konventu generálnímu opatovi s žádostí o schválení rezignace opata Albrechta a o povolení volby nového preláta (**Dolista** /ed./, *Circaria*, s. 288–290, č. 57), list generálního opata ustanovující speinshartského probošta komisařem volby (*Tamtěž*, s. 290–292, č. 58) a tři notářské instrumenty vypovídající o vlastní volbě (*SOka Plzeň-sever*, PkI Teplá I, L136. Listina z 16. 3. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L136/charter>, citováno dle stavu 18. 9. 2015; L137. Listina ze 17. 3. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L137/charter>, citováno dle stavu 18. 9. 2015 a L140. Listina z 11. 9. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L140/charter>, citováno dle stavu cit. 18. 9. 2015.

286) **Dolista** (ed.), *Circaria*, s. 288–290, č. 57.

dva premonstráty a dohlédnout na volbu. Také ho pověřil, aby rehabilitoval bratry, kteří ztratili právo volby. Zvoleného měl potvrdit a uvést do úřadu. Bratry měl donutit, aby dotyčnému byli poslušní. Proti případným odpůrcům měl použít církevní a řádové tresty či světskou pomoc.²⁸⁷⁾ Komisař volby Jiří se úkolu ihned zhostil a stanovil tepelským řeholníkům datum volby na 16. března 1459. K sobě si přibral premonstráty mistra Jana Trauttembergera a Fridricha Slamerstorffera a spolu s nimi se vydal do Teplé, kde před volbou prominul prohřešky některým bratřím. Vlastní volba pak probíhala tak, že konvent prvně zvolil ze svých členů Jana z Nepomyšle a chotěšovského faráře Zikmunda. Ti následně vybrali pět volitelů, kterými byli chotěšovský probošt Jiří, Jan Prasatěř, Jan z Plané, tepelský plebán Jan Ciněř a Jan Želézko. Konvent poté nahradil Jana Ciněře chotěšovským řeholníkem Eliášem. Volitelé nakonec vybrali zmíněného Zikmunda, přičemž výsledek vyhlásil chotěšovský probošt Jiří, který následně požádal speinshartského probošta Jiřího, aby volbu potvrdil.²⁸⁸⁾ Komisař tak učinil druhého dne, kdy také řeholníci slíbili novému opatovi poslušnost. Ten poté složil přísahu u hlavního oltáře. Následně všichni odešli na prelaturu, kde byla Zikmundovi předána správa kláštera.²⁸⁹⁾ Jednalo se tedy o svobodnou volbu, kdy si svého představeného volili sami řeholníci.

Druhým nejvyšším hodnostářem kanonie byl převor (*prior*), který stál v čele vlastního konventu a byl zástupcem opata. Nejstarším doloženým tepelským převorem je až Oto (1342–1346).²⁹⁰⁾

Hned za převorem stával v intitulacích podpřevor (*subprior* či *supprior*, *unterprior*), který byl jeho zástupcem. První zmínka o tomto hodnostáři v Teplé spadá do roku 1342, kdy je v této funkci uváděn Oldřich.²⁹¹⁾

Dalším obedienciářem, který se vyskytoval především v premonstrátských kanoniích,²⁹²⁾ byl cirkátor (*circator*). Z hlediska významu stál za podpřevorem. Jeho úkolem bylo především monitorovat prohřešky spolubratrů a poté o nich referovat na kapitule.²⁹³⁾ I když patřil cirkátor mezi nejdůležitější hodnostáře kanonie, je v tepelském klášteře doložen až poměrně pozdě teprve roku 1458, kdy je uveden jako cirkátor bratr Jan.²⁹⁴⁾ V předchozích známých intitulacích tento obedienciář nefiguruje. Naproti tomu u ostatních mužských kanonií v Čechách a na Moravě se tato funkce běžně objevuje v intitulacích od druhé poloviny 14. století.²⁹⁵⁾ O tepelském cirkátorovi je ale středověkých zmínek celkově velice málo.

Důležitým hodnostářem v kanonii byl rovněž kantor (*cantor*), který byl někdy nazýván také jako chórmistr.²⁹⁶⁾

287) *Tamtéž*, s. 290–292, č. 58.

288) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L136. Listina z 16. 3. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L136/charter>, citováno dle stavu 18. 9. 2015.

289) *Tamtéž*, L137. Listina ze 17. 3. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L137/charter>, citováno dle stavu 18. 9. 2015.

290) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 30r a *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L61. Listina z 15. 6. 1346 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L61/charter>, citováno dle stavu 27. 9. 2015.

291) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 30r.

292) Obdobný hodnostář působil i v cisterciáckých kláštorech. – **Lomičková, R.:** *Vizitační protokoly vyšebrodského kláštera ve 14. století (aneb co tamní cisterciáci dělali jinak než měli)*, in: *Historia monastica I*. (Usp. D. Foltýn – K. Charvátová – P. Sommer), CMP 3, Praha 2005, s. 89.

293) **Doležel**, *Vnitřní poměry*, s. 32.

294) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 289, č. 57.

295) První doklady o cirkátorovi v jiných kanoniích jsou následující: Želiv 1359 (**Čechura, J. (ed.):** *Zapomenuté listiny kláštera Želiv z předhusitského období*, JSH 67, 1988, s. 29, č. 4), Milevsko 1362 (*RBM VII*, s. 693, č. 1146), Louka 1374 (*CDM X*, s. 243, č. 228) a Strahov až 1400 (*RBMV V/II/2*, s. 49, č. 710).

296) Pod tímto označením se objevuje roku 1481 v Louce. – *MZA v Brně*, E 57, sign. 1481 XI 23. Listina z 23. 11. 1481 viz virtuální archiv Monasterium http://monasterium.net/mom/CZ-MZA/E57/1481_XI_23/charter, citováno dle stavu 22. 9. 2015.

Pověřen byl výchovou řeholníků ve zpěvu a vedením zpěvu v chóru. Za tímto účelem měl k ruce succentora (*succentor*).²⁹⁷⁾ Tu a tam je doložen v mužských kanoniích v Čechách a na Moravě již od druhé poloviny 14. století.²⁹⁸⁾ V Teplé se s ním ale setkáváme opět o poznání později. Prvním známým kantorem je zde až Jan v roce 1463.²⁹⁹⁾ Nutno však podotknout, že ani poté se tato funkce neobjevuje příliš často. Konkrétní doklady o pomocníkovi kantora jsou velice vzácné.³⁰⁰⁾

Hebdomadář výzvy (*hebdomadarius invitatorii*) měl zpívat při liturgii výzvy. Jeho funkční období trvalo týden,³⁰¹⁾ což byl také důvod, proč se tato funkce v pramenech téměř nevyskytuje. V tepelském prostředí je doložen jednou k roku 1373, kdy je zmiňován v souvislosti s donací od bývalého číhanského plebána Vyšemíra tepelskému konventu.³⁰²⁾

Knihovník (*armarius*) stejně jako novicmistr (*magister novitiorum*), který měl na starosti novice, a čtenář při jídle (*lector mensae*) nezanechali v pramenech českého prostředí stopy.

Další hodnostář dle statut v pořadí po knihovníkovi byl sakristián (*sacrista*), který byl v českých zemích označován spíše jako kustod nebo kustr (*custos*). Jeho hlavní náplní byla zejména péče o klášterní kostel a předměty potřebné k bohoslužbám.³⁰³⁾ První doklad o tomto hodnostáři, který není datovaný, je spojen s bývalým tepelským opatem Benediktem.³⁰⁴⁾ Snad ho lze zařadit do 50. let 13. století. Následujícím známým sakristiánem je až řeholník Liphard roku 1282.³⁰⁵⁾ Během 14. století se běžně vyskytuje v titulacích. Za zmínku ale stojí skutečnost, že v případě Teplé poslední středověká zmínka o klášterním sakristiánovi pochází z roku 1420.³⁰⁶⁾

V hospodářské oblasti hrál přední úlohu tzv. *provisor exteriorum*, který měl na starost hospodaření a majetek kláštera.³⁰⁷⁾ V českých a moravských kanoniích se ale toto označení objevuje spíše výjimečně.³⁰⁸⁾ Běžné je totiž hned od počátku tento hodnostář nazýván jako probošt (*praepositus*). Když velmož Hroznata vstoupil do kláštera, který sám založil, zastával až do své smrti právě důležitou funkci probošta.³⁰⁹⁾ Za zmínku stojí skutečnost, že po celý zbytek středověku se již v dobových pramenech tento hodnostář ve spojení s Teplou neobjevuje. Je možné, že kvůli úctě k osobnosti zakladatele či obavám před nebezpečným vzrůstem významu této funkce v tepelské kanonii nebyl nadále tento post obsazován. Této hypotéze však odporuje zmínka analisty Václava Schillinga, podle které roku 1498 nahradil na základě příkazu krále Vladislava zemřelého strahovského opata Jana z Prachatic tepelský profes Matouš, který

297) Doležel, *Vnitřní poměry*, s. 33.

298) Nejstarší zmínka pochází z Milevska a vztahuje se k roku 1362 (RBM VII, s. 693, č. 1146). Mladší doklady jsou z roku 1400 ze Strahova (RBMV V/I/2, s. 49, č. 710) a z roku 1426 z Louky (MZA v Brně, E 57, sign. 1428 VI 25. Listina z 25. 6. 1428 viz virtuální archiv Monasterium http://monasterium.net/mom/CZ-MZA/E57/1428_VI_25/charter, citováno dle stavu 22. 9. 2015.

299) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L155. Listina z 11. 11. 1463 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L155/charter>, citováno dle stavu 22. 9. 2015.

300) Jeden doklad pochází z Doksan, kde je v rámci intitulace z roku 1408 zmiňována hned za kantorkou Annou „*Zophia succentrix*“ (RBMV V/I/2, s. 143, č. 950).

301) Doležel, *Vnitřní poměry*, s. 47.

302) Ústav PVH a archivnictví FF MU v Brně, Vědecký aparát edice CDB, sign. 15. Fotokopie tepelského kopiáře, f. 73v.

303) Doležel, *Vnitřní poměry*, s. 34.

304) FRB I, s. XXVIII.

305) CDB VI/1, s. 278, č. 224.

306) Tehdy tuto funkci vykonával zřejmě pozdější opat Jan Buně. – SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L259. Opis listiny z 16. 9. 1420 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L259/charter>, citováno dle stavu 22. 9. 2015.

307) Doležel, *Vnitřní poměry*, s. 36. Výskytproboštů v mužských premonstrátských kanoniích v Čechách a na Moravě ve středověku se zvláštním zaměřením na tepelský klášter mapuje Trnka, P.: *Hroznata a úřad probošta v Teplé*, MZK – v tisku.

308) K roku 1373 doložen v louckém klášteře jistý „*Prziedota*“ jako „*prouisor monasterii*“. – CDM X, s. 205, č. 182.

309) Kubín, *Blahoslavený Hroznata*, s. 204–205.

do té doby působil jako „*externorum pro tempore provisor monasterii Teplensis*“.³¹⁰⁾

Jídlo a pití pro konvent zajišťoval celerář (*cellarius, cellarius*). Tento hodnostář byl od počátku 15. století nazýván i jako klíčník (*claviger*),³¹¹⁾ až toto označení postupně převládlo.³¹²⁾ Nejstarším doloženým celerářem v Teplé je v roce 1282 bratr Jindřich.³¹³⁾ Naposled se pak v pramenech objevuje roku 1409 celerář Jan.³¹⁴⁾ V roce 1386 je poprvé zmiňován klíčník, kterým byl řeholník Jan.³¹⁵⁾ Posledním doloženým klíčníkem je Jan Slavík roku 1442.³¹⁶⁾ Jeden z dokladů, že termíny celerář a klíčník označují tentýž úřad, poskytují intitulace z let 1385 a 1386. V roce 1385 následuje hned za podpřevorem Oldřichem celerář Jan, zatímco o rok později stojí vedle téhož podpřevora klíčník Jan.³¹⁷⁾ Za povšimnutí stojí situace ve středověké Louce, kde se s celerářem setkáváme pouze v první polovině 13. století.³¹⁸⁾ Naproti tomu klíčník se neobjevuje vůbec. Za to v letech 1374, 1377 a 1443 figuruje v rámci intulací označení obedienciáře, které není u jiných premonstrátských kanonií v českých zemích doloženo. Jedná se o *granaria*,³¹⁹⁾ který by se měl podle *Slovníku středověké latiny v českých zemích* starat o zásobování kláštera.³²⁰⁾ Lze usuzovat, že měl *granarius* svojí náplní velmi blízko k celeráři, respektive klíčníkovi, pokud se nejednalo o pojmenování označující téhož hodnostáře.

O oděv, obuv a ložní prádlo členů kláštera se staral šatný (*vestiarius*),³²¹⁾ který se v českých zemích pod tímto označením vyskytuje v intulacích poměrně vzácně, což platí nejenom pro premonstráty, ale například i pro cisterciáky. U prvního řádu jsou známy pouze dva případy. V roce 1377 se nalézá v intulaci listiny loucké kanonie mezi klášterními hodnostáři, jejichž pořadí vypadá následovně: opat, převor, podpřevor, sakristián, šatný, *granarius* a infirmář.³²²⁾ Obdobné postavení má šatný v rámci intulace hradištského kláštera z roku 1418, kde stojí hned za podpřevorem a po něm přichází už jen sakristián a infirmář.³²³⁾ Na základě jeho postavení v těchto dvou ojedinělých zmínkách z různých moravských kanonií lze vyvozovat, že v době předhusitské patřil k významným klášterním hodnostářům. Nabízí se proto otázka, zda nemůže za absenci jeho výskytu zejména u českých kanonií skutečnost, že měl tento obedienciář ještě jiné pojmenování, které řádová statuta neznají. Stejně jako tomu bylo v případě celeráře,

310) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 122v. Ve skutečnosti proběhla volba Matouše strahovským opatem už v roce 1497. – Joester (ed.), *Urkundenbuch*, s. 486, č. 645 a 646.

311) Celerář se vyskytuje u mužských premonstrátských klášterů v českých zemích vyjma Teplé pouze na Strahově, kde je naposledy součástí intitulace roku 1377 (Emmler, J. /ed./: *Decem registra censuum bohemica compilata aetate bellum husiticum praecedente*, Praha 1884, s. 256). V Doksanech je použito označení celerářka ještě roku 1415 (Týž /ed./: *Pozůstatky desk zemských Království českého 1541 pohořalých II*, Praha 1872, s. 117). Naproti tomu klíčnice je v ženských kanoniích poprvé doložena 1408 v Chotěšově (RBMV VI/2, s. 136, č. 933) a 1410 v Doksanech (Tamtéž, s. 157, č. 988). Výjimku v tomto ohledu představuje Hradiště, kde je zmíněn klíčník už k roku 1250 (CDB IV/1, s. 359, č. 197). Je třeba ale zdůraznit, že na Moravě se ani jedno z označení v intulacích příliš neobjevuje.

312) To, že byly obě funkce totožné, dokládá mimo jiné i Gebauer, J.: *Slovník staročeský (a – netbanlivost)*, Praha 1903–1916, s. 55 (hesla klíčnice a klíčník).

313) CDB VI/1, s. 278, č. 224.

314) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 47r.

315) CIM IV/1, s. 192, č. 130.

316) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L122. Listina z 21. 10. 1442 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L122/charter>, citováno dle stavu 22. 9. 2015.

317) CIM IV/1, s. 190, č. 129 a s. 192, č. 130.

318) CDB II, s. 190, č. 205 a CDB IV/1, s. 241, č. 143.

319) CDM X, s. 243, č. 228; CDM XI, s. 74, č. 85 a MZA v Brně, E 57, sign. 1443 III 10. Listina z 10. 3. 1443 viz virtuální archiv Monasterium http://monasterium.net/mom/CZ-MZA/E57/1443_III_10/charter, citováno dle stavu 22. 9. 2015.

320) *Slovník středověké latiny v českých zemích II (D-H)*, Praha 1986–1992, s. 879 (heslo *granarius*).

321) Doležel, *Vnitřní poměry*, s. 40–41.

322) CDM XI, s. 74, č. 85.

323) RBMV IV, s. 288, č. 689.

respektive klíčníka. Tím mohlo být označení komorník (*camerarius*, *cammermeister*, *cammerer*), který se v rozšířenějších intitulacích mužských premonstrátských klášterů v předhusitské době běžně objevuje po podpřevorovi nejčastěji spolu se sakristiánem,³²⁴⁾ což odpovídá doloženému postavení šatného v Louce a Hradišti. Dosavadní výklad funkce klášterního komorníka v obecné rovině není ale jednotný. Dle některých názorů měl komorník obhospodařovat finance.³²⁵⁾ Naproti tomu *Slovník středověké latiny v českých zemích* interpretuje klášterního komorníka poněkud široce jako mnicha, který bratrům v klášteře zaopatřuje vše potřebné k životu. Z příkladů výskytu v rámci slovníkového hesla však jednoznačně vyplývá, že tento hodnostář zajišťoval ošacení.³²⁶⁾ V této souvislosti je zřejmě vhodnější chápat latinské slovo *camera*, ze kterého je odvozeno pojmenování pro hodnostáře (*camerarius*), nikoli ve smyslu finančním, nýbrž jako místnost pro ukládání šatů,³²⁷⁾ tedy *vestiarium*. Tuto hypotézu podporuje i listina chotěšovského probošta Hartmana z roku 1380, ve které vydává ustanovení ohledně stravování a ošacení řeholnic. Uvádí totiž, že řeholnice měly po určité době vracet šaty do komory (*camera*), aby je poté mohly dostat mladší sestry.³²⁸⁾ Ve stejném duchu je například rovněž pokyn vizitátora cisterciáckého kláštera ve Vyšším Brodě komorníkovi, který měl do příští vizitace obstarat škapulíře žádajícím.³²⁹⁾ Z předložených skutečností vyplývá závěr, že v českých a moravských premonstrátských kanoniích se ujalo pro vestiáře spíše pojmenování komorník. Právě pod tímto označením je v Teplé poprvé doložen k roku 1342 ve spojení se jménem Oldřich.³³⁰⁾ Poté se tato funkce pravidelně vyskytuje v intitulacích až do roku 1439, kdy vystupuje jako poslední známý středověký tepelský komorník bratr Boček.³³¹⁾ U ostatních kanonií v cirkáriích české a moravské mizí tato funkce z intitulací již v době předhusitské.³³²⁾

Posledním hodnostářem, který se čteněji objevuje v intitulacích, je infirmář (*infirmarius*). Jak napovídá jeho staročeské označení *nemocník*, staral se v klášterní nemocnici (*infirmarium*) o nemocné spolubratry.³³³⁾ Nejvíce pronikal infirmář do intitulací v době předhusitské.³³⁴⁾ Nejstarší jménem doložený infirmář však pochází z Teplé roku 1358 a jmenuje se Jindřich.³³⁵⁾ Stejně tak i nejmladší středověká zmínka o tomto hodnostáři pochází z téže

324) V případě Teplé tuto skupinku rozšiřují ještě celerář a infirmář, u Louky opět infirmář a u Želiva cirkátor.

325) Např. dle Jiřího Adámka měl želivský komorník „vést finanční a hospodářskou správu kláštera a vyřizovat finanční záležitosti, týkající se klášterního jmění“ (Adámek, J.: *Řád premonstrátů Želiv* (1167), 1253–1950. *Inventář*, Třeboň 1965, s. 23). Martin Doležel dospěl k závěru, že komorník v premonstrátských kanoniích měl mít na starosti správu financí a kromě toho měl být i opatovým pobočníkem (Doležel, *Vnitřní poměry*, s. 48). V rámci cisterciáckého řádu předpokládá Kateřina Charvátová, že komorník odpovídal spolu se sklepníkem a pokladníkem za ekonomický chod kláštera (Charvátová, K.: *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420 I*, Praha 1998, s. 24).

326) *Slovník středověké latiny v českých zemích I (A–C)*, Praha 1977–1985, s. 497–498 (heslo *camerarius*).

327) *Tamtéž*, s. 492 (heslo *camera*).

328) RBMV V/I/1, s. 52, č. 52.

329) RBM IV, s. 193, č. 360.

330) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 30r.

331) CIM IV/1, s. 381, č. 270.

332) Naposledy je komorník doložen: 1367 v Louce (CDM XV, s. 92, č. 111), 1388 v Milevsku (SOA v Třeboni, II T 57, inv. č. 33. Listina z 20. 3. 1388 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAT/VelkostatekOrlik/33/charter>, citováno dle stavu 22. 9. 2015), 1406 v Hradišti (CDM XIII, s. 443, č. 409) a 1419 v Želivě (Čechura, J. / ed.: *Zapomenuté listiny*, s. 37, č. 16).

333) Doležel, *Vnitřní poměry*, s. 41.

334) Je doložen: 1362 v Milevsku (RBM VII, s. 693, č. 1146), 1366, 1367, 1377 a 1384 v Louce (CDM IX, s. 313, č. 415; CDM XV, s. 92, č. 111; CDM XI, s. 74, č. 85 a s. 309, č. 337), 1373 a 1378 v Želivě (Čechura / ed.: *Zapomenuté listiny*, s. 32, č. 9 a s. 33, č. 12) a 1418 v Hradišti (RBMV IV, s. 288, č. 689).

335) RBM VII, s. 3, č. 2.

kanonie z roku 1443, kdy tuto funkci vykonával pozdější opat Jan Čeněk.³³⁶⁾

Zbylí obedienciáři vystupující v premonstrátských statutech – pohostinný bratr (*frater hospitalis*) a fortnýř (*portarius*) – se v intitulacích téměř nevyskytují.³³⁷⁾ První z nich se měl starat o klášterní hosty a druhý pak obhospodařoval fortunu a podarovával chudé almužnou a jídlem.³³⁸⁾

V pramenech se ale někdy objeví i obedienciáři, o kterých statuta přímo nemluví. Jedná se o pitanciáře (*pitanciarus*, *pitancer*) a písaře (*notarius*). Kromě toho je možné zmínit též funkce vázané na opata, jako jsou kaplan a komorník.³³⁹⁾ Pitanciář z této skupiny poněkud vybočuje. Jeho jméno statuta sice neuvádí, ale stanovují jeho náplň, která měla spočívat ve spravování darů určených na přilepšení stravy řeholníků.³⁴⁰⁾ V tepelském klášteře je tento hodnostář doložený jménem pouze jednou k roku 1346,³⁴¹⁾ kdežto na Strahově a v Louce se v intitulacích běžně vyskytoval. Existenci tohoto hodnostáře v Teplé dokazuje ještě zmínka z roku 1373, podle níž „ze zbylých úroků, totiž 48 grošů, měl bratr pitanciář obstarat oběd a večeři konventu za výroční pobožnost zmíněného pana Vyšemíra“, který, jak již bylo řečeno, daroval klášteru jistou sumu za spásu své duše.³⁴²⁾ Později se však v pramenech již neobjevuje. Spíše výjimečně je jménem doložen klášterní písař, jako je tomu například v případě Erasma v Želivě roku 1400.³⁴³⁾

Poněkud nejistá je interpretace funkce bratra Jana, který je roku 1502 označován jako „*procurator*“.³⁴⁴⁾ Tehdy vypovídal spolu s převorem Antonínem, podpřevorem Klementem, cirkátorem Jiřím, bratry Jindřichem a Jiljím o nátlaku klášterních poddaných na opata a konvent. Jednalo se o bezpochyby důležitého klášterního hodnostáře. Toto označení se však v tepelské kanonii v souvislosti s řeholníkem jinak nevyskytuje. Jisté vodítko může poskytnout listina chotěšovského probošta Petra z roku 1335, ve které je *procurator* jiným označením pitanciáře („*procurator sive pitanciarus*“).³⁴⁵⁾ Přes tuto indicii není možné s ohledem na široký význam slova *procurator* přikročit k přesnému vymezení tohoto hodnostáře, i když souvislost s pitanciářem nelze vyloučit.

Jak podaný přehled hodnostářů ukazuje, tak ve druhé polovině 15. století nebyly již intitule nikterak rozsáhlé. Kromě převora a podpřevora do nich pronikali tu a tam pouze cirkátor a kantor. V jednom případě se také objevil *procurator*. Celkově se ale listin z druhé poloviny 15. století a počátku 16. století vydaných tepelským klášteřem příliš velké množství nedochovalo, což ve spojení s redukovanou podobou známých intitulací znemožňuje u většiny hodnostářů konventu rekonstrukci alespoň jejich částečné chronologie. Struktura obedienciářů tepelského kláštera však plně odpovídala řádovým statutům.

Z výše zmíněných důvodů není možné přesně sledovat postupování jednotlivých řeholníků po úřadech uvnitř kláštera. Zlomkovité zprávy dovolují pouze závěr, že jistý kariérní

336) SOKA Plzeň-sever, PkI Teplá I, L122. Listina z 21. 10. 1442 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TepláOPraem/L122/charter>, citováno dle stavu 22. 9. 2015.

337) Známí jsou pouze *porterius* Jan a *magister hospitum* Tomáš na Strahově ve 30. letech 14. století (Emler/ed./, *Decem registra*, s. 272).

338) Doležel, *Vnitřní poměry*, s. 43 a 46.

339) Jak kaplan, tak komorník jsou zmíněni ve svědecké řadě téže listiny z roku 1373, přičemž oba bylik dispoziční louckému opatovi. – CDM X, s. 205, č. 182.

340) Doležel, *Vnitřní poměry*, s. 61.

341) Tehdy zastával tuto funkci bratr Mikuláš. – RBM V, s. 38, č. 77.

342) Ústav PVH a archivnictví FF MU v Brně, Vědecký aparát edice CDB, sign. 15. Fotokopie tepelského kopiáře, f. 74r.

343) SOA v Třeboni, I/210, inv. č. 43. Listina z 23. 12. 1400 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/43/charter>, citováno dle stavu 22. 9. 2015.

344) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, f. 123v.

345) RBM IV, s. 83, č. 211.

postup existoval a v některých případech směřoval až k hodnosti převora. Lze předpokládat, že většina řeholníků si za svůj život vyzkoušela hned několik funkcí. Někteří k tomu získávali ještě zkušenosti během svého působení ve farní správě. Opaty tepelského kláštera byli většinou voleni řeholníci, kteří měli zkušenosti jak s vedením fary, tak s hodností převora či alespoň podpřevora.³⁴⁶⁾ Tyto funkce mohly posloužit jako odrazový můstek pro zvolení nejen tepelským opatem,³⁴⁷⁾ ale i prelátem jiných kanonií (Chotěšov, Strahov a Doksany).³⁴⁸⁾ Výjimku v tomto ohledu představuje tepelský opat Jan Čeněk (1444–1449), který předtím působil pouze jako infirmář (1420, 1439–1442).³⁴⁹⁾

Tepelské klášterství

Vývoj pozemkového majetku tepelské kanonie ve středověku

Prameny a literatura

Středověkých pramenů, které by vyjmenovávaly veškerý pozemkový majetek kláštera v určité době, je velice málo. S ohledem na to, že se nedochovaly kromě několika málo fragmentů žádné finanční písemnosti velkostatku, je třeba se obrátit k listinám klášterního archivu. V něm se nachází hned dva dokumenty vypočítávající všechny statky a pocházející z různé doby. První představuje papežská konfirmace Řehoře X. z 23. května 1273.³⁵⁰⁾ Druhá je pak o necelých dvě stě let mladší a byla vyhotovena dne 2. listopadu 1459 v královské kanceláři.³⁵¹⁾ Pro samotný závěr středověku jsou klíčová tzv. „*Registra Tepelská*“ obsahující soupis všech statků příslušejících ke klášteru, včetně zastavených, sepsaný 29. dubna 1549.³⁵²⁾ Tyto tři přehledy umožňují vytvořit srovnání mezi jednotlivými časovými úseky, které je možné doplnit ještě informacemi z dalších listin, které přináší větší či menší skupiny jmen tepelských vsí. Z nich je třeba zmínit zejména Hroznatovu závěť,³⁵³⁾ konfirmaci knížete Jindřicha Břetislava z března 1197,³⁵⁴⁾ konfirmaci papeže Honorie III. z roku 1219,³⁵⁵⁾ konfirmaci krále Václava I. z 6. února 1233,³⁵⁶⁾ klášterní privilegium pro městečko Hroznětín z 24. února 1386,³⁵⁷⁾ zástavní listinu krále Zikmunda Lucemburského z 9. února 1421³⁵⁸⁾ a listinu krále Vladislava Jagellonského z 22. prosince 1477.³⁵⁹⁾

Problematika vývoje pozemkové držby, a to zejména v nejstarším období existence kláštera, si zasloužila o poznání větší pozornost než jiná témata spojená s tepelskou kanonií. Tepelské klášterství

346) To lze prokázat u opata Heřmana (1365–1378), Václava (1449–1454) a Zikmunda Hausmanna (1459–1506).

347) Funkci převora zastávali opati Jan Buně (1454–1455), Albrecht (1455–1458) a Antonín (1526–1535).

348) Chotěšovskými probošty se stali převorové Tristram (1481–1491), Erhard Mugler (1492–1504) a Zikmund Gürl (1519–1521) a podpřevor Klement (1504–1519). Podpřevor Jan Cziprer se dostal na doksanské proboštství (1508–1517). Strahovským opatem se stal dlouholetý převor Antonín (1516–1526). U Matouše, který byl tepelským převorem v roce 1496, není prokázáno, zda jím byl i o rok později, kdy se stal strahovským prelátem.

349) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L259. Opis listiny z 16. 9. 1420 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L259/charter>, citováno dle stavu 22. 9. 2015 a L122. Listina z 21. 10. 1442 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L122/charter>, citováno dle stavu 22. 9. 2015; *CIM IV/1*, s. 381, č. 270.

350) *CDB V/2*, s. 351–352, č. 707.

351) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L142. Listina z 2. 11. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L142/charter>, citováno dle stavu 11. 11. 2015.

352) *NA*, SM, inv. č. 2646, sign. P 73/3/2, kart. č. 1672. Seznam statků tepelského kláštera z roku 1549.

353) *CDB I*, s. 323–325, č. 357.

354) *Tamtéž*, s. 325–327, č. 358.

355) *CDB II*, s. 161–162, č. 173.

356) *CDB III/1*, s. 31–32, č. 32.

357) *CIM IV/1*, s. 191–193, č. 130.

358) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L116. Listina z 9. 2. 1421 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L116/charter>, citováno dle stavu 11. 11. 2015.

359) *Tamtéž*, L180. Listina z 22. 12. 1477 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L180/charter>, citováno dle stavu 11. 11. 2015.

neopomenul ve své práci o kolonizaci ve 13. a 14. století již Josef Vítězslav Šimák, který se s ohledem na koncepci knihy věnoval zejména národnostní otázce a konkrétní vsi jmenoval spíše výjimečně, přičemž vycházel z velké části i z excerpce konfirmačních knih.³⁶⁰⁾ Rovněž Květoslava Haubertová okrajově pojednala o statcích kanonie v rámci své studie věnované nejstaršímu období v dějinách kláštera.³⁶¹⁾ Širší časový záběr si zvolil Jaroslav Čechura, který zevrubně zkoumal pozemkovou držbu kláštera až do roku 1419.³⁶²⁾ Přitom přišel s řadou nových závěrů a interpretací některých lokalit.³⁶³⁾ Opět na 13. století se zaměřila Kateřina Charvátová, která zpracovala vývoj osídlení na vybrané části klášterního panství, tzn. na centrální doméně, kolem Krukanic a na Hroznětínsku. Svůj článek doprovodila i názornými mapkami panství.³⁶⁴⁾ Nejnověji přehledně zmapoval stav pozemkového majetku tepelské kanonie do konce 13. století Petr Kubín v kritickém životopisu blahoslaveného Hroznaty a pro názornost též doplnil mapovými přílohami.³⁶⁵⁾ Z přehledových prací stojí za zmínku kniha Milana Hlinomaze o dějinách kláštera, do které autor zahrnul rovněž výběrově informace o pozemkovém majetku.³⁶⁶⁾

Období od založení do roku 1458

Tepelská kanonie dostala do vínku od svého zakladatele velmože Hroznaty, pokud se tak dá usuzovat z pozdější konfirmace knížete Jindřicha Břetislava, vlastní Teplou s příslušejícími vesnicemi. K tomu ještě obdržela i cla (tržní a placené u zemské brány).³⁶⁷⁾ Dostupné informace neumožňují přesnější vymezení rozsahu tepelského panství v samém počátku existence kláštera.³⁶⁸⁾ Když Hroznata učinil před svým plánovaným odchodem na křížovou výpravu roku 1197 závěť, pamatoval přirozeně rovněž na svou klášterní fundaci. Na dobu tří let svěřil fundátor do jejího užívání tři lokality nacházející se severovýchodně od Stříbra: Krukanice, od nich východně Hunčice a dále východně Trnovou. V případě, že by Hroznata na cestě zahynul, měly kanonii připadnout ještě další lokality v severních Čechách. Jednalo se o ves Jezví u České Lípy, Býčkovice, Klapý v okolí Litoměřic a Ovenec,³⁶⁹⁾ u kterého je nejisté určení.³⁷⁰⁾ Ještě roku 1197 Hroznatovu závěť potvrdil kníže Jindřich Břetislav, který navíc odevzdal klášteru území mezi Dolním Žandovem a pohraničním lesem.³⁷¹⁾ Následně ještě téhož roku nechal Hroznata potvrdit dosavadní donace klášteru papežem Celestinem III.³⁷²⁾ Také jeho nástupce na apoštolském stolci Inocenc III. konfirmoval roku 1202 kanonii statky darované zakladatelem, leč opět bez jejich vyjmenování.³⁷³⁾

O další rozmnožení klášterních statků se zřejmě opět zasloužil velmož Hroznata, který měl před svou cestou do Říma předat kanonii do dědičného držení trhovou ves Hroznětín (tehdejší Lichtenstadt) s přilehlým lesem. Sám ji získal od Přemysla Otakara I., když byl v jeho službách. Informace o tom se

360) Šimák, J. V.: *Pronikání Němců do Čech kolonizací ve 13. a 14. století*, Praha 1938, s. 50–51 a 78–80.

361) Haubertová, K.: *O nejstarších tepelských listinách*, Plzeň 1981.

362) Čechura, *Vývoj pozemkové držby*, s. 205–225. Článek je přeložen i do němčiny a rozšířen, Týž, *Das Stift Tepl*, s. 9–24. Název je ale poněkud zavádějící, jelikož podrobný výklad končí rokem 1419, respektive 1420.

363) Týž: *Poznámky k místopisu někdejšího tepelského kláštera*, Zpravodaj Místopisné komise ČSAV 23, 1982, č. 1–2, s. 13–20.

364) Charvátová, *Vývoj osídlení*, s. 71–91.

365) Kubín, *Blahoslavený Hroznata*.

366) Hlinomaz, M.: *Klášter premonstrátů Teplá*, Karlovy Vary 2003.

367) CDB I, s. 326, č. 358.

368) Srov. Charvátová, *Vývoj osídlení*, s. 74.

369) CDB I, s. 326, č. 358.

370) Existují dva různé výklady: Bubenec, dnešní část Prahy, nebo Soběnice u Litoměřic. Přehled dosavadních interpretací shrnuje Kubín, *Blahoslavený Hroznata*, s. 169, pozn. 13.

371) CDB I, s. 326, č. 358.

372) *Tamtéž*, s. 328–329, č. 360.

373) CDB II, s. 27, č. 30.

nacházejí ve zpadělané listině uvedeného panovníka, která se hlásí k roku 1213 a obsahuje mimo jiné dva články týkající se pozemkového majetku.³⁷⁴⁾

V prvním král potvrzuje kanonii na Hroznatovo přání právě zmíněný Hroznětín a ve druhém jí pak uděluje ves Dolní Žandov s územím táhnoucím se k pohraničnímu hvozdu, tedy potvrzuje zmíněnou donaci knížete Jindřicha Břetislava.³⁷⁵⁾ Řeholníci se tak snažili pojistit si tímto falzem své statky, které drželi po Hroznatově smrti, což se jim nakonec podařilo. V době, kdy byl Hroznata proboštem, vlastnila Teplá zřejmě část vsi Hradsko, nacházející se severovýchodně od Mělníka, kterou někdy před rokem 1217 prodala společně s johanity u kostela Panny Marie u paty Juditina mostu německým rytířům.³⁷⁶⁾ S odchodem fundátora na onen svět skončila doba, kdy klášter nabýval pozemového majetku převážně donacemi právě od svého zakladatele.³⁷⁷⁾ Pomyslnou tečku za touto etapou představuje confirmace statků tepelského kláštera papežem Honoriem III. z roku 1219, ve které jsou vypočítány jednotlivé lokality vyjma vesnic příslušejících ke vsi Teplé.³⁷⁸⁾ Jména statků ve vlastnictví kanonie jsou následující: ves Teplá se clem, ves Lichtenstadt (dnešní Hroznětín) s trhem a přiléhajícím lesem, dále vsi Dolní Žandov, Křivce, Pláň (východně od Bezdruzic),³⁷⁹⁾ Číhaná (severovýchodně od Stříbra), Pernarec, Černovice, Klapý, Ovenec,³⁸⁰⁾ Býčkovice, Rochov a dvůr v Litoměřicích. V majetku tepelského kláštera se

374) *Tamtéž*, s. 403, č. 368.

375) Dle Sáši Duškové je jádro listiny pravé, kdežto druhá část, do které spadají i ony dva články, byla přidána dodatečně po Hroznatově smrti někdy mezi lety 1217 a 1219. Přesto i tento „doplněk“ měl zachycovat stav k roku 1213. – **Dušková, S.:** *Dva zvláštní případy confirmačních listin Václava II. (Listina tepelská a herburská)*, in: Studie k české diplomatie doby přemyslovské, Rozpravy ČSAV 69, 1959, sešit 9, s. 97. Její závěry nejnověji potvrdil **Kubín**, *Blahoslavený Hroznata*, s. 197. Teorii, že si Hroznata ponechal Hroznětín až do své smrti, zastává **Haubertová**, *O nejstarších tepelských listinách*, s. 16–17.

376) CDB II, s. 123–124, č. 133.

377) **Charvátová**, *Vývoj osídlení*, s. 75.

378) CDB II, s. 161–162, č. 173.

379) V případě této lokality existuje několik různých interpretací. Nejpravděpodobnější z nich se zdá být Pláň u Bezdruzic. – **Profous, A.:** *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny III*, Praha 1951, s. 366 a **Kubín**, *Blahoslavený Hroznata*, s. 177. To bezpochyby dokládá i pořadí vsí v confirmaci, které reflektuje polohy jednotlivých lokalit, za Hroznětínem počínaje: Křivce, jihovýchodně od nich Pláň, pak Číhaná, na jih potom Pernarec a Černovice. Jiného názoru je **Haubertová**, která bez bližšího vysvětlení předpokládá, že se jedná o Planou u Mariánských Lázní. – **Haubertová**, *O nejstarších tepelských listinách*, s. 15. Naproti tomu **Šimák** tuto lokalitu s jistotou ztotožňuje s Chodovou Planou. – **Šimák**, *Pronikání Němců*, s. 80, pozn. 5. Z něho vychází Čechura, jenž pro své tvrzení snaží také tři argumenty. První, že klášter vlastnil ještě roku 1409 nějaký plat v Chodové Planě, za druhé postavení vůči dalším lokalitám v confirmaci (mezi Křivcemi a Číhanou) a za třetí Pláň by v budoucnu navazovala na další tepelské statky, a proto by se jí snažila kanonie udržet. Naproti tomu při ztrátě Chodové Planě by hrály roli zájmy krále. – **Čechura**, *Poznámky k místopisu*, s. 17–18; **Týž**, *Vývoj pozemkové držby*, s. 211, pozn. 47. K tomu je třeba dodat, že u prvního argumentu byla opomenuta skutečnost, že v roce 1409 premonstráti prodali plat na vsi Chodové Planě, kterou tehdy krátce vlastnili („auf unser dorf zu der Kotten Plan“). – **NK ČR**, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 47r. V tomto ohledu se zdá být hledání opory v jisté kontinuitě od 13. století velmi nejisté. Další argument buď vychází z předpokladu, že Číhaná v confirmaci představuje Číhanou ležící severozápadně od Teplé, nebo odporuje logice řazení vsí ve výčtu. Chodová Planá totiž leží výrazně západně jak od Křivců, tak od Číhané u Bezdruzic. První případ ale nelze akceptovat, jelikož vsi v okolí Teplé nejsou v confirmaci vůbec reflektovány. K poslednímu argumentu lze dodat, že roku 1219 Pláň ještě nesousedila s dalšími tepelskými statky. Navíc je možné pro srovnání uvést prodej vsi Louka klášterem roku 1354, která byla tehdy součástí kompaktního území tepelské centrální domény. – **RBM V**, s. 811–812, č. 845.

380) Jistou vesnici se jménem Ovenec získal král Václav II. v roce 1284 od chotěšovského kláštera výměnou za ves Hradec, přičemž mu kanonie ještě doplatila 50 freiberských hřiven stříbra. V listině vystupuje vedle chotěšovského probošta a konventu také tepelský opat, což bez pochyby souvisí s jeho postavením otce-opata vůči Chotěšovu (**RBM II**, s. 570–571, č. 1318). K tomu je přímo zmíněno, že měl Ovenec náležet chotěšovskému klášteru i dříve. Pokud se jedná o stejnou ves, jaká je součástí výčtu statků v papežské confirmaci z roku 1219, musela přejít nějakým způsobem do vlastnictví chotěšovské kanonie ještě před rokem 1273.

tedy objevuje celá řada nových statků. Celkově je možné rozdělit klášterství na pět odloučených celků. Vlastní jádro představuje klášter Teplá s okolními vesnicemi. Jihovýchodně se nalézal soubor pěti rozptýlených statků. Západně od centra ležel Dolní Žandov s přiléhajícím územím. Hroznětínský statek se rozprostíral severně od kláštera. Nejvzdálenější byly opět rozptýlené statky u Litoměřic (Býčkovice a možná Ovenec, respektive Soběnice) a u Libochovic (Klapý, Rochov), jejichž správním centrem byl patrně zmíněný dvůr v Litoměřicích.³⁸¹⁾ Vsi Býčkovice, Klapý a Ovenec se již objevily v confirmaci knížete Jindřicha Břetislava, podle které je měl v případě smrti velmože Hroznaty během výpravy dostat tepelský klášter.³⁸²⁾ Naproti tomu lokality, jež měla kanonie podle závěti dostat do držení na tři roky (Krukanice, Hunčice a Trnovou), na ni za Hroznatova života a ani po jeho smrti nepřešly. V případě vsi Klapý je velmi pravděpodobné, že Teplá obdržela pouze její část.³⁸³⁾ Zajímavá je otázka původu statků zahrnutých do confirmace.³⁸⁴⁾ U většiny z nich je relativně snadno zodpověditelná. Teplá s okolím představovala jistě prvotní donaci od zakladatele. Tu poté rozhojnil panovník o území s Dolním Žandovem. Ještě za svého života udělil zřejmě Hroznata kanonii hroznětínský statek. Je možné, že po jeho smrti připadly klášteru Býčkovice, Klapý, Ovenec a snad i Rochov s dvorem v Litoměřicích. Poněkud méně jednoznačné to je se statky ležícími jihovýchodně od Teplé. Zde není jasné, kdy se staly součástí klášterství, za jakých to bylo okolností a od koho byly získány. S ohledem na Krukanice, které dostal klášter od Hroznaty roku 1197 do užívání na tři roky,³⁸⁵⁾ lze očekávat, že fundátorovi patřil přinejmenším i sousední Pernarec a s ním sousedící Černovice. U Číhané je již vazba k fundátorovi hypotetická, stejně jako u vsi Pláň. Kdežto zařazení vsi Křivce mezi Hroznatovy statky je velice diskutabilní.³⁸⁶⁾ V okolí Křivců se měl totiž rozprostírat tak zvaný Jeruzalémský újezd, který měl patřit dle podvržené listiny knížete Bedřicha hlásící se k roku 1183 johanitům.³⁸⁷⁾ Z něho vsi Zahrádka, Staré Sedlo a Blažim přímo sousedí s Křivci. Navíc nelze vyloučit, že do újezdu patřilo i území pozdějších vsí Úterý a Olešovic,³⁸⁸⁾ které před rokem 1233 patřily českému králi a byly součástí vidčinského újezdu.³⁸⁹⁾ V každém případě se zdá, že Křivce byly ze všech stran odděleny cizími statky. Je možné, že zbylé Hroznatovy vsi získala Teplá až po jeho smrti. U Křivců způsob nabytí lze jen odhadovat.

Relativně dynamický vývoj pozemkového majetku tepelského klášterství pokračoval i po Hroznatově smrti. Roku 1228 obdržela kanonie od krále Přemysla Otakara I. a jeho syna Václava ves Dolní Kramolín. Tento zisk byl pro klášter velmi důležitý, jelikož tato lokalita do budoucna představovala jednak jihozápadní cíp centrálního tepelského panství, ale díky tamějšímu dvoru i správní centrum dané oblasti. Nejednalo se ale o běžnou královskou donaci, nýbrž o jistou kompenzaci za zabrané statky kláštera ve vsi Litoměřice

381) Čechura, *Vývoj pozemkové držby*, s. 207.

382) CDB I, s. 326, č. 358.

383) Lze usuzovat na základě toho, že později získala další její části. – CDB III/1, s. 187–188, č. 153 a s. 192–193, č. 158.

384) Haubertová zastává názor, že všechny statky pocházely od Hroznaty, přičemž Dolní Žandov, Křivce, Planou, Číhanou, Pernarec, Černovice, Hroznětín a Rochov zdědil klášter až po jeho smrti. – **Haubertová**, *O nejstarších tepelských listinách*, s. 15.

385) Dle Čechury dostal klášter ves Krukanice již při založení. – **Čechura**, *Vývoj pozemkové držby*, s. 212.

386) Čechura řadí Křivce mezi vsi v okolí Teplé, které klášter získal od zakladatele. – *Tamtéž*, s. 215, pozn. 75.

387) **Šimák, J. V.**: *Újezd jeruzalémský*, ČSPSČ 41, 1933, s. 141–143. Interpretaci jmen jednotlivých vsí újezdu mírně korigoval Karel Waska: Staré Sedlo, Blažim, Umř (dnes zaniklá), Krsoy, Zahrádka, Krsoy, Polínka, Kejšovice, Trhomné a Malměř (dnes zaniklá). – **Waska, K.**: *Národnostní vývoj městečka Úterý do poloviny 17. století*, MZK 17, 1981, s. 126.

388) **Šimák**, *Újezd jeruzalémský*, s. 143.

389) CDB III/1, s. 28–29, č. 30.

a v jejím okolí, která se uskutečnila až po intervenci mohučského arcibiskupa Siegfrieda II., pražského biskupa Jana II. a olomouckého biskupa Roberta.³⁹⁰⁾ Jedinečná příležitost jednat o majetkoprávních záležitostech s panovníkem se tepelským premonstrátním naskytla v červnu roku 1232. Tehdy totiž u příležitosti vysvěcení klášterního kostela pražským biskupem Janem II. navštívil Teplou i sám český král Václav I.,³⁹¹⁾ který při svém pobytu vydal klášteru dvě důležité listiny. První z nich byla zlistiněná 8. června v důsledku proseb řeholníků, aby jim vladař potvrdil privilegia, která obdrželi od jeho předchůdců ohledně hranic a majetků kanonie. Král Václav I. jim vyšel vstříc a konfirmoval jim území, kterým byly vytvořeny majetkové základy kláštera. Snad s ohledem na probíhající kolonizaci nejsou v privilegiu vyjmenovány jednotlivé vsi, ale rozsah území je definován pomocí vodních toků. Vymezení, které není úplně jednoznačné, zní následovně: od pramene řeky Teplé do místa, kde se do ní vlévá Zlatý potok alias Hluboká.³⁹²⁾ Význam této listiny pro rozsah tepelského panství na samém počátku existence kanonie nebyl dosud patřičně doceněn, jelikož potvrzené území lze s největší pravděpodobností ztotožnit s původní donací Hroznatý.³⁹³⁾ Hranici jím darovaného území by tvořilo na západě prameniště Teplé, nacházející se západně od Rájova. Dále hranice pokračovala přímo v podobě řeky Teplé či probíhala nedaleko od ní, a to až do zmíněného soutoku. Při stanovení jeho místa by mohlo být riskantní opírat se pouze o název potoku z 13. století, jelikož se jeho jméno mohlo do dnešní doby několikrát změnit. Proto je třeba použít ke srovnání zprávy ze 14. století o rozložení vsí v dané oblasti. Nejsevernější klášterní ves ležící navíc na levé straně od říčky Teplá v rámci centrální domény představovala Louka, o kterou kanonie roku 1354 přišla.³⁹⁴⁾ Lze tedy očekávat, že daný potok protékal severně od této vesnice. Při pohledu do mapy je možné zjistit, že severně od vsi Louka se skutečně nachází Zlatý potok, jenž se vlévá do Teplé nedaleko Bečova. Tento potok tedy zřejmě tvořil severní hranici panství. Západní hranice probíhala od prameniště Teplé směrem na sever podél královského lesa až ke Zlatému potoku. Z královského privilegia lze vyvozovat, že původní jádro klášterní državy tvořilo kompaktní území, které se z větší části definovalo pomocí vodních toků. Klášter Teplá tak získal touto listinou královskou garanci na poslední území, které nebylo v dosavadních konfirmacích konkrétně charakterizováno. Ve druhé listině, která byla sepsána 28. června, obdržela kanonie od krále Václava I. ves Únehle ležící severně od města Stříbra. Panovník se tím revanšoval za škody, které klášteru způsobil.³⁹⁵⁾ Kanonii se tak rozšířil soubor rozptýlených statků nacházejících se jihovýchodně od vlastního kláštera.

Je pravděpodobné, že již za králova pobytu v Teplé se připravovala klíčová transakce z hlediska vývoje klášterství, kterou završilo několik listin zpětně vydaných dne 6. února

390) CDB II, s. 307–308, s. 310. Dle Kubína bylo motivem zabránění pozemků plánované založení města Litoměřic. – Kubín, *Blahoslavený Hroznata*, s. 178.

391) Hlinomaz, *Klášter*, s. 30.

392) CDB III/1, s. 307–308, č. 310.

393) Srov. Haubertová, *O nejstarších tepelských listinách*, s. 17. Autorka zastává názor, že klášter neobdržel od českých panovníků v období od Hroznatovy smrti až do roku 1459 ani jedinou konfirmaci, která by potvrdzovala právo na konkrétní držbu klášterních vsí.

394) RBM V, s. 811–812, č. 845.

395) CDB III/1, s. 19–20, č. 21.

1233.³⁹⁶⁾ Taspočívala v tom, že klášter získal od královny Konstancie újezd moderně označovaný jako vidžinský, který bezprostředně sousedil s centrálním klášterním panstvím a byl tvořen řadou vsí, které královna předtím získala od svého syna Václava I. Za to měla kanonie na oplátku zaplatit německým rytířům 200 hřiven stříbra a odevzdat jim v hodnotě 400 hřiven stříbra svůj dvůr v Litoměřicích, vsi v okolí Litoměřic, jmenovitě Byčkovice, Nezly, Velký Újezd, a ves Brnou u Ústí nad Labem s vinicemi. Podle listiny královny Konstancie získal klášter Teplá následující vesnice: Vidžín, Úterý s jeho právy, Olešovice, Lštěň³⁹⁷⁾ (zaniklá, snad mezi Vidžínem a bývalými Dřevohryzy),³⁹⁸⁾ Bošov³⁹⁹⁾ (zaniklá, zřejmě mezi Vidžínem a bývalými Dřevohryzy),⁴⁰⁰⁾ Dřevohryzy, Starou Ves (zaniklá, nyní pravděpodobně Nový Dvůr u Dobré Vody),⁴⁰¹⁾ Dobrou Vodu, Němčice (zaniklá, v blízkosti Dobré Vody),⁴⁰²⁾ Hrstov⁴⁰³⁾ (zaniklá, patrně u Prachomet),⁴⁰⁴⁾ Prachomety, Otročina Tisovou.⁴⁰⁵⁾ Za povšimnutí stojí skutečnost, že v listině, ve které dává Václav I. své matce vidžinský újezd, jsou obsaženy kromě zmíněných vsí ještě tři další.⁴⁰⁶⁾ Ty jsou připojeny za Tisovou v pořadí Petrošovo⁴⁰⁷⁾ (zaniklá, snad u Berouna),⁴⁰⁸⁾ Chvalice (zaniklá, patrně u Berouna a Starého

- 396) Podrobně **Joachimová, J.:** *Fundace královny Konstancie a pražské statky německých rytířů*, Umění 16, 1968, s. 495–502.
- 397) Dle postavení v privilegii z let 1273 a 1459 je možné předpokládat, že je totožná s Ličany odvozovanými některými autory zejména na základě listiny z roku 1273 (**Sedláček, A.:** *Místopisný slovník historický království Českého*, 2. vyd., Praha 1998, s. 541; **Profous, A.:** *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny II*, Praha 1949, s. 607; **Roubík, F.:** *Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách*, Praha 1959, s. 127 a **Charvátová, Vývoj osídlení, s. 80, 85 a 86). Tomu by nasvědčovala i jistá grafická podobnost jmen: „Leschen“ (CDB III/1, s. 29, č. 30; s. 30, č. 31; s. 31, č. 32), „Loschem“ (Tamtéž, s. 72, č. 67), „Lichene“ (CDB V/2, s. 352, č. 707) a „Lstienie“ (SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L142. Listina z 2. 11. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L142/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015). Jako první vztáhl všechny zmínky k jedné vsi Jaroslav Čechura, který ale pro ni neměl ujednocené označení (Lštěn, Lštěň, Lštění – **Čechura, Vývoj pozemkové držby, s. 213, 214, pozn. 72 a s. 220, pozn. 130). Jeho výklad potom převzal Petr Kubín (**Kubín, Blahoslavený Hroznata, s. 180 a 183).******
- 398) Lokalizovat Lštění se pokusil již Sedláček, který ho umístil do oblasti mezi Vidžín, Žernovník, Jamný a Světec (**Sedláček, Místopisný slovník, s. 572). Jeho vymezení bylo následně přebíráno. Až Charvátová posunula místo určení o něco západněji na území mezi Heřmanovem, Vidžínem a Branišovem (**Charvátová, Vývoj osídlení, s. 80), což se zdá být pravděpodobnější.****
- 399) Sedláček uvádí jako Požhov (**Sedláček, Místopisný slovník, s. 722).**
- 400) Profous s Roubíkem umístili ves do blízkosti Žlutic (**Profous, A.:** *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny I*, Praha 1947, s. 130 a **Roubík, Soupis, s. 82). Naproti tomu jak Čechura, tak Charvátová zasadili Bošov k Vidžínu (**Čechura, Poznámky k místopisu, s. 15 – mezi Vidžínem a Dřevohryzy a **Charvátová, Vývoj osídlení, s. 80 – mezi Heřmanovem, Vidžínem a Branišovem).******
- 401) Takto uvádí Sedláček (**Sedláček, Místopisný slovník, s. 829) a je to běžně přijímáno.**
- 402) Dle Profouse se ves nacházela u Vidžína (**Profous, Místní jména III, s. 200). Charvátová opět zasazuje do oblasti mezi Heřmanovem, Vidžínem a Branišovem (**Charvátová, Vývoj osídlení, s. 80).****
- 403) U Sedláčka je pod jménem Chrstovo (**Sedláček, Místopisný slovník, s. 337). Profous dokonce rozlišuje dvě vsi: Hrstov a Chrstov (**Profous, Místní jména I, s. 692 a *II*, s. 64). Na to upozornil Roubík, jenž obě jména přiřadil jedné lokalitě (**Roubík, Soupis, s. 82). Charvátová pojmenovala ves jako Hrstovo (**Charvátová, Vývoj osídlení, s. 80, 85 a 86).********
- 404) Dle Profouse se Hrstov nalézal u Vidžína (**Profous, Místní jména I, s. 692). Charvátová má širší vymezení – mezi Heřmanovem, Vidžínem a Branišovem (**Charvátová, Vývoj osídlení, s. 80).****
- 405) CDB III/1, s. 29–31, č. 31.
- 406) Tamtéž, s. 29, č. 30.
- 407) Zmiňuje až Roubík (**Roubík, Soupis, s. 82). Charvátová zkrátila název na Petrošov (**Charvátová, Vývoj osídlení, s. 85).****
- 408) Lokalizace je v tomto případě nejistá. Oporu představuje pouze pořadí této vsi v jednom exempláři ze dvou listin Václava I., ve kterém je Petrošovo vsazeno mezi Beroun a Chvalice (CDB III/1, s. 31, č. 32). V ostatních výčtech následuje po Tisové. V těchto případech se zřejmě jednalo o předěl, kdy byly zmíněné tři vsi připojeny bez ohledu na geografickou návaznost k předchozím. Čechura se pokusil o lokalizaci dvakrát. Poprvé umístil hledanou ves do prostoru, který vymezují buď obce Tisová, Chvalice a Bohuslav (**Čechura, Poznámky k místopisu, s. 17), nebo Otročin, Tisová a Bohuslav (**Týž, Vývoj pozemkové držby, s. 213).****

Sedla)⁴⁰⁹⁾ a Bohuslav. Součástí transakcí týkajících se získání vidžínského újezdu byla i koupě patronátního práva k farním kostelům ve Vidžíně a v Úterý včetně vsi Beranova, která patřila k nadání vidžínského kostela, kláštelem Teplá od německých rytířů za 100 hřiven stříbra.⁴¹⁰⁾ Zlistinění tohoto aktu patří do souboru listin se stejným datem 6. února 1233.⁴¹¹⁾ Celou skupinu tzv. vidžínských listin uzavírá potvrzení Václava I. rovněž z 6. února 1233 o prodeji vidžínského újezdu klášteřu jeho matkou.⁴¹²⁾ Ta se dochovala dokonce ve dvou vyhotoveních (stejně jako listina, ve které Václav I. daroval královně-matce vidžínský újezd), přičemž jedno z nich obsahuje kromě 16 vsí získaných královnou od jejího syna navíc ves Beroun, kterou kanonie získala od německých rytířů spolu s úterským podacím. Také tento přírůstek si tepelští řeholníci nechali hned v následujícím roce potvrdit od papeže Řehoře IX.⁴¹³⁾ Při této příležitosti získali rovněž obecnou konfirmaci všeho majetku se zvláštním zdůrazněním vsi Dolní Žandov se vším příslušenstvím.⁴¹⁴⁾ Papežské konfirmace znovu naznačují mezník ve vývoji tepelského klášterství. Kanonie totiž získala ucelené území tvořené 16 vesnicemi a bezprostředně navazující z východu na původní panství udělené zakladatelem. Tím se centrální klášterní doména takřka zdvojnásobila. Na druhou stranu ale tepelští řeholníci de facto přišli o velkou část rozptýlených severočeských statků. Nezdá se však, že se jednalo ze strany premonstrátů o cílené budování koncentrovaného velkostatku tak, že by se záměrně zbavovali relativně vzdálených a rozptýlených držav.⁴¹⁵⁾ Dle všeho řeholníci očekávali, že se jim statky, předané německým rytířům, v budoucnu vrátí. Když se tak nestalo, rozhořel se mezi tepelskou kanonií a německými rytíři spor. Řeholníci totiž předpokládali, že zmíněné statky nebyly prodány, nýbrž jen zastaveny. Rozepře měla nakonec skončit až roku 1272, když tepelští kapitulárové rezignovali na znovuzískání severočeských statků.⁴¹⁶⁾

Zbytek 13. století byl ve znamení sporů s klášterními many a drobných majetkových přesunů, ke kterým se většinou nedochovaly prameny. Výjimku v tomto ohledu představuje získání dalších částí vsi Klapý u Libochovic v roce 1237. Jednu z nich koupil klášter za 200 hřiven stříbra od jistého Smila. Ten přitom věnoval kanonii část z daných peněz, za což mohl vstoupit do konfraternity. Celé to stvrdil král Václav I.,⁴¹⁷⁾ jenž navíc Teplé věnoval tzv. kladské dědiny v téže vsi o rozloze větší než 90 jiter, které měly klášteru způsobovat četné nesnáze.⁴¹⁸⁾ Z tohoto postupu kanonie vyplývá její snaha stále upevňovat své skromné statky v severních Čechách, přestože před čtyřmi lety fakticky ztratila většinu z nich. Z roku 1242 pochází listina vydaná nově zvoleným tepelským opatem Gerhardem,⁴¹⁹⁾ která si na tomto místě zaslouží velkou pozornost. Obsahuje totiž několik závažných informací k lokalitám na území klášterství, jež nebyly dosud zcela využity. To neplatí v případě místa vydání listiny („in curia

409) Již Sedláček umístil k Berounu při silnici do Úterý (**Sedláček**, *Místopisný slovník*, s. 341). Profous ztotožnil s lesem Qualitzen u Berouna a Starého Sedla (**Profous**, *Místní jména II*, s. 73).

410) *CDB III/1*, s. 32–33, č. 33.

411) Obsah této listiny se pokusila zasadit do souvislosti **Joachimová**, *Fundace královniny*, s. 498.

412) *CDB III/1*, s. 31–32, č. 32.

413) *Tamtéž*, s. 71–72, č. 67.

414) Její opis je dochován v tepelském kopiáři, ale není zahrnut do českého diplomatáře. – Ústav PVH a archivnictví FF MU v Brně, Vědecký aparát edice *CDB*, sign. 15. Fotokopie tepelského kopiáře, f. 55r.

415) Srov. **Čechura**, *Vývoj pozemkové držby*, s. 215.

416) **Joachimová**, *Fundace královniny*, s. 500.

417) *CDB III/1*, s. 187–188, č. 153.

418) *Tamtéž*, s. 192–193, č. 158. Termín kladské dědiny nebyl dosud jednoznačně vyložen. – **Pražák, J.**: *Kladské dědiny*, ZKČDAS 7, 1963, s. 21–37. Nejnověji nabízí možné vysvětlení **Žemlička, J.**: *Hereditates, que vulgareter claske vocantur* (Ještě k otázce „kladských“ dědin), in: Septuaginta Paulo Spunar oblata (70 + 2). (Usp. J. K. Kroupa), Praha 2000, s. 144–154.

419) *CDB IV/1*, s. 78–79, č. 16.

Teplensi nomine Crucanizz“), často uváděného jako doklad opětovného vlastnictví Krukanic klášterem. Zároveň se jedná o první zmínku existence tamějšího dvora. Krukanice získala kanonie Teplá do užívání již roku 1197 na základě Hroznatova testamentu, jak bylo řečeno. Mělo to ale být pouze na tři roky a v rámci papežské konfirmace z roku 1219 se Krukanice neobjevují (za předpokladu, že nejsou zahrnuty pod Pernarec). Z pramenů vystupují v souvislosti s Teplou právě až roku 1242. Lze z toho vyvozovat, že řeholníci získali dvůr v Krukanicích definitivně někdy mezi lety 1219 a 1242. Obsahově vypovídá listina o rozhodnutí čtyř arbitřů⁴²⁰⁾ ve sporu tepelského opata a jakéhosi nižšího šlechtice. Absence bližšího určení druhého účastníka rozepře znemožňuje stanovení jeho vztahu ke klášteru. Předmět sváru, uvedený jako „*hereditas*“ jménem „*Nelseov*“ v „*Chladrun*“, nebyl zatím uspokojivě interpretován.⁴²¹⁾ Přitom zřejmě nebylo vůbec reflektováno místní určení uvedené přímo v listině. Statek Nelžejev se dle všeho nalézal buď ve vsi Kladruby, nebo v její blízkosti.⁴²²⁾ Nejistota ale panuje rovněž při určení vsi Kladruby. Vodítko zde nabízí jeden z arbitřů, kterým byl Jindřich s označením „*parochianus de Chladrun*“. Toho je třeba chápat jako kladrubského faráře, jelikož se nezdá být pravděpodobné, že by byl jmenován jako rozhodčí sporu mezi klášterem a rytířem řadový farník. Kromě toho specifikování osoby pomocí příslušnosti k faře a nikoli k místu, kde dotyčný pobýval, je spíše výjimečné. Navíc je logické, aby byl jedním z arbitřů plebán, v jehož obvodu se objekt sporu nalézal. Pokud by se tedy jednalo o Kladruby s farním kostelem, bylo by možné vyloučit Kladruby nalézající se východně od Teplé. Za těchto okolností by zůstaly dvě lokality: Kladruby na jih od města Stříbra, patřící kladrubským benediktinům, a Ovesné Kladruby, jež bezprostředně sousedily s prvotním pozemkovým majetkem kanonie. V případě Ovesných Kladrub, by se jednalo o první pramenitou zmínku o této lokalitě. Podle svědků, z nichž všichni představovali drobné šlechtice z okolí Pernarce, respektive Krukanic,⁴²³⁾ a jednoho arbitra, jímž byl Hrděbor ze Všerub (též v blízkosti Pernarce), by se mohlo zdát, že i zmíněný Nelžejev se nacházel u Krukanic. Zvýšenou koncentrací osob z okolí Pernarce uvedených v listině, je ale možné vysvětlit místem vydání listiny a uzavření dohody. Dvůr v Krukanicích totiž představoval významné správní centrum panství jihovýchodně od Teplé. Lze tedy shrnout, že spor souvisel se statkem Nelžejev, který nemohl být z logiky věci vsí. To byl důvod, proč byl lokalizován pomocí Ovesných Kladrub. Arbitři nakonec rozhodli, že měl opat vyplatit druhé straně tři hřivny stříbra, dva kusy dobytka, dvě ovce a dvě prasata, což také učinil. Naproti tomu šlechtic slíbil požadovat neprávem zabrané meze zmíněného statku. Kanonie Teplá měla také napjaté vztahy s některými svými many, jak dokládá dohoda s Konrádem z Hohenbergu z roku 1242 ohledně platů

420) Jednalo se o Hrděbora ze Všerub, faráře v Ovesných Kladrubech Jindřicha a tepelské řeholníky Vícemila a Gebharda.

421) Sedláček uvádí pod heslem Nelžejev, že se jedná o dvorec či hospodářství mezi Střibrem a Plzní (**Sedláček**, *Místopisný slovník*, s. 637), což převzali Profous (**Profous**, *Místní jména III*, s. 197). Naproti tomu v českém diplomatáři je Nelžejev interpretován jako ves u Krukanic (CDB IV/2, s. 88).

422) V kodexu ztotožněny s Kladruby ležícími východně od Teplé (*Tamtéž*, s. 48).

423) Jména svědků byla následující: Beneš a Vavřinec z Pňovan, Walter z Krsova, Kojata z Popovic, Lezek z Ničové a Jindřich z Újezda nade Mží.

z Dolního Žandova.⁴²⁴⁾ V tomto případě se jedná o poslední zprávu vypovídající o vlastnictví zmíněné vsi klášteřem. Koncem 80. let 13. století měla kanonie problémy též s Albertem Albem z Falknova, řečeným Notaft, který jí dokonce způsobil škody v Hroznětíně. Ten nakonec slíbil odvádět tepelskému klášteři ze svých dědičných statků 10 hřiven stříbra ročně, přičemž vstoupil do závislosti na klášteři.⁴²⁵⁾

První komplexní přehled o klášterních statcích umožňuje až papežská konfirmace Řehoře X. z roku 1273.⁴²⁶⁾ Rozčlenění vsí do jednotlivých skupin v souvislosti s jejich pořadím v listině provedl Jaroslav Čechura.⁴²⁷⁾ Lze předpokládat, že výčet začíná vesnicemi rozprostírajícími se na území, které klášter získal od Hroznaty při svém založení. Patřily mezi ně Teplá s trhem, Jankovice, Rankovice, Tisová (snad zaniklá, mezi Babicemi a Rankovicemi),⁴²⁸⁾ Babice, Služetín, Štípkoklasy (zaniklá, mezi Služetínem a Hoštěcem),⁴²⁹⁾ Hoštěc, Horní Kramolín, Mrázov, Bezvěrov, Beranovka, Pěkovice a Křepkovice.⁴³⁰⁾ Dalších následujících pět vsí již získala kanonie patrně jiným způsobem: Zahrádka, Nezdice, Beroun, Hoštěc (zaniklý, mezi Berounem a Křivcemí)⁴³¹⁾ a Křivce. Dále výčet pokračuje vesnicemi tvořícími panství severovýchodně od města Stříbra: Rozněvice, Černovice, Pernarec, Krukanice,⁴³²⁾ Újezd (zaniklý, snad mezi Krukanicemi a Hvoždany),⁴³³⁾ Hvoždany, Pichl (dnešní Lípa), Číhaná, Lucko (zaniklé, mezi Číhanou a bývalou Budčín)⁴³⁴⁾ a Budeč. Poté navazují vsi tvořící vidžínský újezd přiléhající z východu k území sestávajícímu z vesnic první skupiny: Olešovice, Úterý, Nežichov (nepatří do vidžínského újezdu), Hrstov (zaniklá), Prachomety, Dobrá Voda, Němčice (zaniklá), Stará Ves (zaniklá), Vidžín, Lštění (zaniklá), Bošov (zaniklá), Děčkovice⁴³⁵⁾ (zaniklá, snad mezi bývalými Dřevohryzy a Branišovem),⁴³⁶⁾ Dřevohryzy, Kladruby, Beranov, Otročin (Landek) a Tisová. Po újezdu přechází výčet na soubor vsí nacházejících se na území, které bylo spolu

424) CDB IV/1, s. 76–77, č. 14.

425) RBM II, s. 633–634, č. 1468.

426) CDB V/2, s. 351–352, č. 707.

427) Čechura, *Vývoj pozemkové držby*, s. 214–215.

428) Čechura se domnívá, že se jedná o dnešní Tisovou. Naproti tomu Tisovou uvedenou následně v seznamu v rámci vidžínského újezdu považuje za zaniklou. – *Tamtéž*, s. 214, pozn. 72 a *Týž*, *Poznámky k místopisu*, s. 18.

429) Sedláček a po něm i Charvátová je ztotožnili se Štípkoklasy u Bezdržic (*Sedláček*, *Místopisný slovník*, s. 872 a *Charvátová*, *Vývoj osídlení*, s. 85). Až Čechura je umísťuje na základě pořadí v listině mezi Služetín a Hoštěc (*Čechura*, *Poznámky k místopisu*, s. 18).

430) Čechura předpokládá, že klášter získal od Hroznaty nanejvýš 16 vsí, mezi něž řadí kromě všech zmíněných i následující: Nezdice, Beroun, Hoštěc a Křivce (*Týž*, *Vývoj pozemkové držby*, s. 215, pozn. 75).

431) *Týž*, *Poznámky k místopisu*, s. 16.

432) Není jisté, zda se jednalo skutečně o ves. Jiné prameny naznačují, že to byl dvůr.

433) Blíže lokalizuje Kubín, dle kterého se nalézá na Krukanicku (*Kubín*, *Blahoslavený Hroznata*, s. 183).

434) Takto ho umístil již Sedláček (*Sedláček*, *Místopisný slovník*, s. 573).

435) Čechura používá různá pojmenování: Dečkovice a Děkovice (*Čechura*, *Vývoj pozemkové držby*, s. 214, pozn. 72 a s. 220, pozn. 130). Od něho převzal označení Dečkovice Kubín (*Kubín*, *Blahoslavený Hroznata*, s. 184).

436) Dle Antonína Profouse se nalézá asi u Branišova. – *Profous*, *Místní jména I*, s. 331. Kateřina Charvátová ji spolu s jinými zaniklými vesnicemi umísťuje do oblastí mezi dnešním Heřmanovem, Vidžínem a Branišovem. – *Charvátová*, *Vývoj osídlení*, s. 80. Nejdále od kláštera ji lokalizuje Petr Kubín, když ji uvádí v blízkosti Nežichova. – *Kubín*, *Blahoslavený Hroznata*, s. 184. V zástavní listině krále Zikmunda z roku 1421 je tato ves umístěna na konci výčtu za Branišovem a Janovcem (*SOkA v Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L116. Listina z 9. 2. 1421 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L116/charter>, citováno dle stavu 15. 10. 2015). V listině krále Jiříka z roku 1459 stojí Děčkovice před Dřevohryzy (*Tamtéž*, L142. Listina z 2. 11. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L142/charter>, citováno dle stavu 11. 11. 2015.).

s první skupinou zahrnuto do královské konfirmace z roku 1232. Ten obnáší vsi Adoltov⁴³⁷⁾ (zaniklá, mezi Tisovou, Poutnovem a Mnichovem), Mnichov, Rájov, Číhaná, Bohuslav a Popovice. Následují vesnice náležející se v jihozápadní části centrální državy kláštera, které byly získány patrně někdy po roce 1219: Chotěnov, Holubín, Dolní Kramolín, Ebrvinov⁴³⁸⁾ (patrně zaniklá, buď u Dolního Kramolína, nebo u Závěšína), Závěšín, Zádub, Milhostov, Úšovice, Vlkovice, Škvárov⁴³⁹⁾ (zřejmě zaniklá, u Vlkovic, nebo u Výškovic),⁴⁴⁰⁾ Výškovice a Vysočany. Tímto je ukončena centrální država a další vsi se nalézají v relativně větší vzdálenosti od vlastního kláštera. Nejprve se jedná o osamělou ves Oldřichov u Tachova a poté o tři vsi spolu sousedící a ležící západně od města Rakovníka: Pšovky, Klečetné a Soseň. Na závěr jsou pak uvedeny vsi na Hroznětínsku: Hroznětín, Ditreichsgrün⁴⁴¹⁾ (Dětřichov, zaniklá, mezi Hroznětínem a Hlubokým),⁴⁴²⁾ Hluboký (Tiefenbach), „Rinolisgrün“⁴⁴³⁾ (Rynoltov, zaniklá, mezi Hlubo-

- 437) Dle závěru Čechury je třeba Adoltov ztotožnit s Loukou (**Čechura**, *Poznámky k místopisu*, s. 15). S tím souhlasí i Kubín (**Kubín**, *Blahoslavený Hroznata*, s. 184). Tento postup se ale zdá být nesprávný a lze ho snadno vyvrátit. Ves Louka patřila klášteru do roku 1354, kdy ji premonstráti prodali Boršovi a Slávkovi z Rýzmburka (*RBM V*, s. 811–812, č. 1845). Tím byla Louka připojena k bečovskému panství, v rámci kterého zůstala i po celé 15. století, jak dokazuje urbář bečovského panství z roku 1542 (**Haubertová, K. – Hofmann, G. – Lešický, L.**: *Soupis západočeských urbářů 2. pol. 13. století–1773*, Plzeň 1993, s. 31, č. 2). Naproti tomu v královské konfirmaci klášterních statků z roku 1459 opět figuruje ves Adoltov. Nelze tedy pochybovat o tom, že Louka a Adoltov byly dvě různé vsi, které přinejmenším ve druhé polovině 14. století a v první polovině 15. století existovaly vedle sebe.
- 438) Jako Ebrvinov interpretoval Sedláček (**Sedláček**, *Místopisný slovník*, s. 185). Od něho převzali Profous a Charvátová (**Profous**, *Místní jména I*, s. 465 a **Charvátová**, *Vývoj osídlení*, s. 86). Jako první zmínil možnost ztotožnění Ebrzvinova s Martinovem Roubík (**Roubík**, *Soupis*, s. 80). Tuto myšlenku rozvinul Čechura, jenž považoval Ebrvinov za původní název pro Martinov (**Čechura**, *Poznámky k místopisu*, s. 16). K tomuto výkladu se kloní také Kubín (**Kubín**, *Blahoslavený Hroznata*, s. 184). Tato hypotéza se s ohledem na jedinou zmínku týkající se Ebrvinova a skutečnost, že právě v místě, kde se tato ves v rámci výčtu nachází, došlo k přerušení místní návaznosti, zdá být velice nejistá. Není totiž jasné, zda se tato lokalita nacházela spíše u Dolního Kramolína (nejjižnější ves ze skupiny), nebo u Závěšína (nejsevernější ves).
- 439) Čechura předpokládá, že se jedná o Stanoviště (**Čechura**, *Vývoj pozemkové držby*, s. 214, pozn. 72). Od něho přebírá Kubín (**Kubín**, *Blahoslavený Hroznata*, s. 184). Jako Škvarov či Škvárov chápe danou lokalitu Sedláček a po něm Profous, Roubík a Charvátová (**Sedláček**, *Místopisný slovník*, s. 863; **Profous, A. – Svoboda, J.**: *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny IV*, Praha 1957, s. 286; **Roubík**, *Soupis*, s. 80 a **Charvátová**, *Vývoj osídlení*, s. 86). Pro ztotožnění se Stanovištěm nejsou jednoznačné podklady, jelikož se zmíněná lokalita opět nalézá v rámci výčtu v místě předělu, kdy od Vlkovic je přeskočeno až k Výškovicím.
- 440) Takto lokalizoval již Profous (**Profous – Svoboda**, *Místní jména IV*, s. 286).
- 441) Sedláček označuje jako Jetřichov (**Sedláček**, *Místopisný slovník*, s. 366). Roubík připouští i variantu Dětřichov (**Roubík**, *Soupis*, s. 83).
- 442) Šimák usuzuje, že by se mohlo jednat o Bystřici (**Šimák**, *Pronikání Němců*, s. 50). Roubík umísťuje do blízkosti Hroznětína (**Roubík**, *Soupis*, s. 83).
- 443) Roubík uvádí kromě Rynoltova také variantu Rynoltsgrün (**Roubík**, *Soupis*, s. 83). Čechura s Charvátovou používají mj. označení Rinolsgrün (**Čechura**, *Vývoj pozemkové držby*, s. 214, pozn. 72 a **Charvátová**, *Vývoj osídlení*, s. 86).

kýma Oldřiš),⁴⁴⁴ Oldřiš (Ullersgrün), Bernhartsgrün⁴⁴⁵ (zaniklá, mezi Oldřiš a Hlubkým),⁴⁴⁶ Fojtov (Voitsgrün), Lída (Linding), Merklín (Merkelsgrün), Lužec (Kammersgrün), Odeř (Edersgrün), oddělené Jindřichovice (Heinrichsgrün, u Kraslic),⁴⁴⁷ které se nalézaly západně od Hroznětínska, Děpoltovice (Tüppelsgrün), Ruprechtov (Ruppelsgrün), Nivy (Spittengrün) a „Witkesgrün“ (nejisté určení).⁴⁴⁸ Tím dostal klášter Teplá potvrzeno celkem 84 míst. Stav dochovaných pramenů umožňuje alespoň částečnou bilanci vývoje pozemkového majetku kláštera převážně od poloviny 30. let 13. století do roku 1273. V rámci vidčinského újezdu patrně zanikly vsi Chvalicea Petrošovo, zatímco nově založeny byly Děčkovice a zřejmě také Kladruby.⁴⁴⁹ Ze vsí doložených před polovinou 13. století klášter ztratil Dolní Žan-

- 444) Šimák nabízí variantu, že by se mohlo jednat o bývalý Popov (**Šimák**, *Pronikání Němců*, s. 50).
- 445) Pelikán náhodně ztotožňuje s Verneřicemi u Duchcova (**Pelikán**, J.: *Rozsah panství tepelského*, ČSPS 59, 1951, s. 190). U Profouse se tato lokalita nachází pod dvěma hesly: Wersgrün (Zálesí) a Bernetzgrün (**Profous – Svoboda**, *Místní jména IV*, s. 502 a **Profous**, *Místní jména I*, s. 56). Roubík je rovněž rozlišuje, přičemž přidává vedle označení Bernetzgrün ještě názvovou variantu Bernardsgrün (**Roubík**, *Soupis*, s. 83). Čechura, Charvátová a Kubín ztotožňují ves v listině s dnešním Zálesím, aniž by reflektovali Profousův Bernetzgrün (**Čechura**, *Vývoj pozemkové držby*, s. 214, pozn. 72, s. 220, pozn. 130 a s. 222; **Charvátová**, *Vývoj osídlení*, s. 86 a **Kubín**, *Blahoslavený Hroznata*, s. 185). Určení lokality jako Zálesí odporuje logice řazení vsí ve výčtu klášterního privilegia pro Hroznětín z roku 1386, kde jdou po sobě Merklín, Lída, Oldřiš, Bernhartsgrün, Hluboký a Bystřice (*CIM IV/1*, s. 192, č. 130). Kdyby se jednalo o Zálesí, musela by tato ves následovat už po Lípě, jelikož se Zálesí nachází více jak 2 km severně od Lipy. V takovém případě by se jednalo o nejsevernější ves tepelského klášterství, která by ležela v těsné blízkosti Jáchymova, což se zdá být nepravděpodobné.
- 446) Roubík umísťuje svůj Bernetzgrün k Bystřici (**Roubík**, *Soupis*, s. 83).
- 447) Jako Jindřichovice u Kraslic určil již Sedláček (**Sedláček**, *Místopisný slovník*, s. 373). Naproti tomu Charvátová ztotožnila tuto lokalitu s dnešním Podlesím, dříve známým také pod německým názvem Halmesgrün, přičemž do 16. století se mělo údajně používat označení Heinrichsgrün. V takovém případě by Jindřichovice spadaly do Hroznětínska a přímo by sousedily s další klášterní vsí Nivy. Předchozí identifikaci ale podporuje skutečnost, že roku 1340 koupil se souhlasem tepelského kláštera ves Jindřichovice jistý Petr Plíko z Nejdku, který o rok později přijal od krále Jana Lucemburského v léno hrad Nejdek spolu s vesnicemi Suchá a Heřmanov (*RBM IV*, s. 314, č. 798; s. 401, č. 1007). Z nich právě ves Heřmanov přímo sousedila s Jindřichovicemi u Kraslic. Za zmínku stojí i dnes zaniklá obec Hanušov ležící severovýchodně od Hroznětína, která by byla uvnitř sousedního panství. Německy se nazývala Honnersgrün. Matriky ostrovské fary však ukazují, že německý název prošel od 60. let 16. století následujícím vývojem: „Heinrichsgrün“ – „Heinrisgrün“ – „Heimmersgrün“. – *SOA v Plzni*, SbM, inv. č. 318, sign. Ostrov 1, N 1561–1603 viz bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů Porta fontium <http://www.portafontium.eu/register/soap-pn/ostrov-01>, citováno dle stavu 1. 10. 2017 a následující svazky.
- 448) Vyvozovat bližší lokalizaci jen na základě postavení ve výčtu vsí je velmi nejisté, jelikož se tato ves nachází na samém konci seznamu. V zásadě nepodložené je tedy umístění do blízkosti vsi Nivy, která této lokalitě předcházela. V dosavadní literatuře se vyskytují dvě interpretace. Podle první, zastávané Sedláčkem, Šimákem, Pelikánem a Profousem, se jedná o Vítkov u Kraslic neboli dnešní Loučnou, která od západu sousedí s Jindřichovicemi (**Sedláček**, *Místopisný slovník*, s. 962; **Šimák**, *Pronikání Němců*, s. 50; **Pelikán**, *Rozsah panství*, s. 180 a **Profous – Svoboda**, *Místní jména IV*, s. 467 a 562). S druhou variantou přišel Čechura, který chápal ves jako zaniklou u okolí Hroznětína (**Čechura**, *Poznámky k místopisu*, s. 19). Tuto možnost přejal i Kubín (**Kubín**, *Blahoslavený Hroznata*, s. 185). Za zpřesnění této varianty lze chápat závěr Charvátové, podle které představuje Witkesgrün zaniklou ves na místě dnešního Víteckého dvora u Podlesí. Takto by to zapadalo do jejího pojetí, podle kterého veškeré vsi na Hroznětínsku tvořily ucelené území. Z dostupných informací je nesnadné jednoznačně rozhodnout, která z nastíněných možností je nejvíce reálná. Snad se dá předpokládat, pokud by to měla být Loučná, že by byla ve výčtu vsí uvedena hned vedle Jindřichovic a nikoli až na konci. To by tedy ukazovalo, že je spíše správná druhá varianta.
- 449) Dosud se předpokládalo, že Kladruby ležící východně od Teplé figurovaly v rámci tzv. Kojatova testamentu z roku 1227 (*CDB II*, s. 301, č. 303; **Sedláček**, *Místopisný slovník*, s. 412 a další). To by znamenalo, že kanonie získala Kladruby po roce 1227 již jako fungující ves. Poloha těchto Kladrub ale naznačuje, že spadaly do vidčinského újezdu, který původně patřil českému králi a od první poloviny 30. let 13. století tepelskému klášteru. Proto se nabízí hypotéza, zda nejsou v Kojatově závěti uvedeny Ovesné Kladruby, které se názvem ve 13. století patně ještě neodlišovaly od jiných Kladrub. Navíc tato ves není zahrnuta do confirmace z roku 1273 a poprvé je jinak doložena až k roku 1363 (*LC I-2*, s. 16). Přítom patrociniu sv. Vavřince tamějšího farního kostela naznačuje, že k založení vsi došlo snad do poloviny 12. století (**Boháč**, Z.: *Patrocinia v Čechách v době předhusitské a barokní*, in: *Pražské arcibiskupství 1344–1994*. (Usp. Z. Hledíková – J. V. Polc), Praha 1994, s. 168).

dov, Pláň, Únehle, ale i veškeré severočeské državy. Celkově ale byly přírůstky vsí v rámci klášterství větší než vlastní úbytky. Poprvé jsou doložena jména 19 míst, nacházejících se na území, jež klášter obdržel od zakladatele. Není možné však zjistit, které z těchto lokalit vznikly až kolonizací kláštera.⁴⁵⁰⁾ Patrně mimo toto území se již nacházely vesnice Zahradka, Nezdice, Beroun a Hoštce, které premonstráti získali nově. Další přírůstky zahustily rovněž statky ležící severovýchodně od města Stříbra. V této oblasti se jednalo o vsi Rozněvice, Pichl (dnešní Lípa), Hvoždany, Ujezd, Lucko a Budeč. Východně od centrálního panství se klášteru podařilo získat ves Nežichov, která byla zatím oddělena cizími statky. Výrazně rozšířil klášter své panství jihozápadním směrem od Teplé, kde se kromě již známého Dolního Kramolína objevilo nově dalších 11 vsí. V tomto případě se ale s největší pravděpodobností nejednalo o kompaktní území, jelikož tamější vsi s farními kostely, Ovesné Kladruhy a Pístov, zřejmě tvořily cizí enklávy v rámci tepelského centrálního panství. Nejednalo se ale o výjimečnou situaci, protože přinejmenším rovněž vesnice Staré Sedlo byla v cizích rukou.⁴⁵¹⁾ Kromě toho se podařilo klášteru získat i několik rozptýlených statků nalézajících se ve větší či menší vzdálenosti od hranic tepelského klášterství. Těmi byly tři vsi u Rakovníka a jedna u Tachova. V rámci odlehlého Hroznětína vzniklo před rokem 1273 patrně v důsledku klášterní kolonizace asi 14 vsí. Navíc bylo, jak se zdá, původní území rozšířeno přinejmenším o jednu vzdálenou ves. Na základě dosavadních poznatků je možné charakterizovat politiku tepelských premonstrátů uplatňovanou při budování velkostatku ve 13. století. Jejich hlavní snahou byla kumulace pozemkového vlastnictví, která byla v první řadě zaměřena na přímé okolí centrální domény a méně pak na Krukanicko. Na druhé straně se ale nebránili pořizování i vzdálených a relativně rozptýlených statků v regionu. Nemalou pozornost pak jistě věnovali zušlechťování Hroznětína. Jako jistou kompenzaci za rezignování na severočeské statky lze spatřovat malé ucelené území západně od Rakovníka, na němž se nacházely tři vsi. Jako prostředek této politiky jim posloužily koupě, ale možná též směny či odkazy. Nezdá se, že by se kanonie cíleně zbavovala statků rozptýlených po širším regionu.⁴⁵²⁾ Tepelským kanovníkům se tímto způsobem podařilo vytvořit k roku 1273 poměrně rozsáhlé klášterství sestávající ze čtyř různě velikých celků. Největší byla přirozeně centrální doména, jejímž střediskem byl vlastní klášter a na které se nacházelo 54 vsí. Další v pořadí bylo Hroznětínsko s asi 15 vesnicemi a centrem v Hroznětíně. O něco menší byl komplex 10 lokalit spravovaných dvorem v Krukanicích. Poslední bylo malé území západně od Rakovníka s pouhými třemi vesnicemi, které bylo zároveň i nejvzdálenější državou (cca 75 km od kláštera).

O devět let později obdržel klášter Teplá od papeže Martina IV. další confirmaci majetku, v níž se ale hovoří v obecné

450) Charvátová, *Vývoj osídlení*, s. 75.

451) CDB I, s. 424, č. 404.

452) Srov. Čechura, *Vývoj pozemkové držby*, s. 215.

rovině o všech statcích.⁴⁵³⁾ Koncem 80. let 13. století vedl tepelský klášter spor s Albrechtem ze Žeberka, tehdejšímu držitelem tachovského panství svěřeného mu králem, o les rozprostírající se západně od prameniště řeky Teplá až k potoku Lity (snad dnešní Třebízského potok), který tvořil část západní hranice tepelského panství. Premonstráti rozepří vyhráli a král Václav II. jim opakovaně držení tohoto lesa potvrdil – nejprve v roce 1288 a poté roku 1298.⁴⁵⁴⁾ Z toho vyplývá, že oproti roku 1232, kdy hranici klášterství představoval pramen Teplé, došlo do konce 13. století k jejímu posunutí o několik málo kilometrů na západ. Poslední známá majetková transakce 13. století se vztahuje k roku 1300, kdy koupil tepelský opat Ivan (1298–1300)⁴⁵⁵⁾ 10 masných krámů v městě Teplá od tamějšího měšťana Oldřicha Bílého a jeho ženy Kunly za 28 hřiven řezenských denárů.⁴⁵⁶⁾

Pro 14. století se dochovalo více informací k pozemkovému majetku kláštera Teplá, které ale neumožňují úplně zrekonstruovat majetkové přesuny v rámci klášterství. Na jejich základě lze alespoň rámcově vymezit základní trendy. V zásadě až do první dekády 15. století se tepelští řeholníci aktivně snažili navyšovat své příjmy zejména koupěmi vsí, pozemků či platů. Roku 1322 se tepelské kanonii podařil výborný tah, když koupila od Abrahama ze Žichlic a jeho syna Haranta vsi Janov a Branišov za 210 hřiven pražských grošů neboli 224 kop grošů.⁴⁵⁷⁾ Tím došlo ke scelení severovýchodní části centrálního panství, přičemž ves Nežichov byla napříště přímo propojena se zbytkem klášterství. Další přírůstek se nacházel uvnitř sousedního bezdružického panství v Nové Vsi. Jednalo se o dva a půl úroční země, kterou v roce 1330 klášter koupil za 20 kop pražských grošů od Vyšemíra z Bezdržic. Poddaní na této půdě žijící měli odvádět vrchnosti roční plat 3 kopy 2 a půl pražského groše.⁴⁵⁸⁾ Snad již tehdy se mohlo jednat o tři osedlé, jako tomu bylo v roce 1459.⁴⁵⁹⁾ V roce 1341 se pokusila kanonie v čele s opatem Benedou (1340–1356)⁴⁶⁰⁾ založit nové klášterní panství. Za tímto účelem koupila hrad Komberk spolu se dvěma vesnicemi, Dolní Vlkyší a Kůští, a mlýnem v Malesicích.⁴⁶¹⁾ Centrem tohoto komplexu byl zmíněný hrad, jenž se nacházel asi 12,5 km východně od Černovic, což byla tehdy nejižnější klášterní vesnice. Tímto krokem si řeholníci patrně snažili vynahradit ztrátu nějakého pozemkového majetku, kterým snad mohly být državy západně od Rakovníka. Tento smělý plán se ale nezdařil, jelikož vypukl záhy spor o nově získané statky mezi klášterem a Žofií, vdovou po Ojří z Komberka, který premonstráti nakonec roku 1350 prohráli.⁴⁶²⁾ Z dlouhodobého hlediska byla pro kanonii významnější koupě poloviny vsi Boněnov i s tamější tvrzí, která bezprostředně sousedila s klášterními Výškovicemi, od Stupka z Boněnova roku 1360, jenž druhou polovinu vsi prodal Benedovi z Volfštejna.⁴⁶³⁾ Naproti tomu poněkud nekonceptní se zdá být koupě úročního dvora v Milkově klášterem od Freimunda z Milkova roku 1364.⁴⁶⁴⁾ Tento statek totiž nebyl pro klášterství s ohledem na svou polohu mezi Lestkovem a Krasíkovem příliš perspektivní. Kromě toho, že

453) CDB VI/1, s. 247–248, č. 196.

454) RBM II, s. 618, č. 1435 a s. 764–765, č. 1778.

455) Backmund, *Monasticon I/2*, s. 385.

456) RBM II, s. 797, č. 855.

457) RBM III, s. 326, č. 816.

458) Tamtéž, s. 644–645, č. 1650.

459) SOkA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L142. Listina z 2. 11. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L142/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015.

460) Backmund, *Monasticon I/2*, s. 385.

461) RBM IV, s. 395–396, č. 994.

462) RBM V, s. 437, č. 838.

463) RBM VII, s. 422–423, č. 696 a s. 423–424, č. 697.

464) RBM VIII, s. 87–88, č. 134.

se nalézal relativně ve větší vzdálenosti od jižní hranice centrálního panství kanonie, tak blízkost sídla Švamberků do značné míry vylučovala do budoucnosti územní rozšiřování této državy ve prospěch kláštera. Patrně někdy na přelomu 14. a 15. století získali tepelští řeholníci alespoň dočasné zázemí na Starém Městě pražském, když si tam pořídili dům, který byl v jejich vlastnictví alespoň v letech 1401 až 1418.⁴⁶⁵⁾ V roce 1402 si klášter přikoupil od Chvala z Očina roční plat ve výši jeden a půl kopy pražských grošů na jeho vsi Očíně, která se nalézala asi 11 km západně od dvora v Krukaničích.⁴⁶⁶⁾ Někdy mezi léty 1404 a 1409 se podařilo tepelským řeholníkům rozšířit centrální doménu na jihozápadě o Chodovou Planou,⁴⁶⁷⁾ kterou pravděpodobně koupili od Hynka z Fojcperka. Zdá se, že v rámci této transakce byla tvrz v Dolním Kramolíně patrně společně se dvorem a vsí pronajata či zastavena právě Hynkovi z Fojcperka, který se v roce 1410 uváděl jako sedící v Kramolíně. K tomu ještě dlužil klášteru 12 kop a 40 pražských grošů,⁴⁶⁸⁾ což mohlo zřejmě souviset s tímto komplikovaným obchodem. Ze zisku Chodové Plané se ale řeholníci netěšili dlouho, jelikož o ni přišli zhruba někdy kolem roku 1420.⁴⁶⁹⁾

Oproti tomu doklady ze stejného období o tom, že by klášter rozprodával svůj pozemkový majetek, jsou spíše výjimečné. Tak v roce 1354 prodal opat Beneda spolu s konventem v důsledku dlouholetých sporů o hranici panství svoji ves Louku, jež patrně vznikla v rámci klášterní kolonizace po roce 1273, bratrům Boršovi a Slávkovi z Rýzmburka. Tím přišlo klášterství v rámci centrální domény o svou nejseverněji položenou ves, která byla přičleněna k bečovskému panství. Při této příležitosti došlo ke stanovení nové hranice mezi panstvími, kterou představovaly vodní toky. Těmi byly dnešní Pramenský potok (tehdejší Rota) vlévající se do řeky Teplé a Teplá od tohoto místa až do soutoku s Otročinským potokem, který tvořil rovněž hranici panství.⁴⁷⁰⁾ Další zpráva o prodeji spadá až do roku 1409 a týká se platu ve výši 7 kop pražských grošů na klášterní vsi Chodové Plané, který klášter prodal Janu Köpleinovi a jeho ženě Markétě za 70 kop pražských grošů.⁴⁷¹⁾ V tomto případě bylo motivem pravděpodobně shánění finanční hotovosti na výplatu Švamberkům.⁴⁷²⁾

Jako prostředek k získávání buď vyšších peněžních částek, nebo pravidelného příjmu sloužil klášteru zejména v první polovině 14. století pronájem klášterních vsí a dvorů okolním šlechticům na dobu určitou či na dobu jejich života. První doložený případ se vztahuje k roku 1316, kdy opat Vyšemír spolu s konventem pronajal klášterní vesnice Budeč, Lucko a Číhanou na dobu 10 let rytíři Jetřichovi z Gutštejna, jenž za to měl kanonii odvádět roční plat 9 a půl hřivny pražských grošů. Pronájem se vztahoval také na klášterní dvůr nacházející se v první ze zmíněných vsí. Lze vyvozovat, že dvůr byl předtím vypleněn a poničen, což mohlo být

465) **Hlinomaz**, *Klášteř*, s. 94.

466) **SOKA Plzeň-sever**, Pkl Teplá I, L96. Listina z 6. 4. 1402 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L96/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015.

467) Ještě v roce 1404 prezentovali kněze k tamnímu farnímu kostelu Hynek z Fojcperka a Dobrohost (LC VI, s. 121), kdežto roku 1409 je Chodová Planá zmiňována jako klášterní ves (SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L98. Opis listiny z 20. 10. 1409 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L98/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015 – dostupná pouze zadní strana dvojlistu).

468) *AC VI*, s. 459–460, č. 10.

469) **Sedláček, A.**: *Hrady, zámky a torze království Českého XIII*, Praha 1905, s. 196.

470) *RBM IV*, s. 594, č. 1468; *RBM V*, s. 811–812, č. 1845 a *RBM VI*, s. 51, č. 86.

471) **SOKA Plzeň-sever**, Pkl Teplá I, L98. Opis listiny z 20. 10. 1409 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L98/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015 – dostupná pouze zadní strana dvojlistu.

472) Již v následujícím roce totiž tepelští premonstráti vyplatili Švamberkům 800 kop pražských grošů, z celkových 2000 kop, které jim zastavil na klášteře král Václav IV. (*AC VI*, s. 458–459, č. 9).

důvodem jeho pronájmu. Jetřich z Gutštejna se totiž zavázal obnovit čtyři popluží a kromě toho měl dvůr dobře opevnit a opravit jeho budovy.⁴⁷³⁾ V pohnutých časech druhé dekady 14. století pronajal klášter ještě další ze svých dvorů, který se nalézal v Dolním Kramolíně. Nový nájemce Arkleb z Tisové měl držet dvůr až do své smrti, za což klášteru zaplatil 40 kop pražských grošů. Tomu byl ale kvůli loupežím a plenění zabrán majetek, přičemž samotný dvůr byl v roce 1319 dobyt královskými silami. Český panovník Jan Lucemburský pak záhy vrátil dvůr klášteru, což také dvakrát potvrdil.⁴⁷⁴⁾ Další pronájem je doložen o 10 let později. Tehdy si Markvart z Úlic pronajal na dobu svého života od opata a konventu tepelského kláštera ves Březí včetně svobodného statku, za což jim měl každý rok odvádět čtyři a půl kopy pražských grošů.⁴⁷⁵⁾ K poslednímu známému pronájmu ve 14. století došlo v roce 1346. Klášter tehdy potřeboval získat finance na zaplacení daně panovníkovi, proto pronajal za 100 kop pražských grošů dvůr v Janovci a vesnici Branišov vladykovi Heřmanovi na dobu jeho života.⁴⁷⁶⁾

Další možnost, jak mohl klášter získávat hotové peníze, představovalo převádění již existujících klášterních vsí z českého práva na právo zákupní. Na to kanonie obdržela roku 1341 privilegium od krále Jana Lucemburského, které následně potvrdil i jeho syn Karel, moravský markrabě. Podle něho mohli tepelští premonstráti vysazovat své vsi na emfyteutickém právu, dokud by tím celkově nezískali částku 1000 kop pražských grošů (myšleno zejména z podacího neboli arhy), které pak mohli využít na zisk dalších statků.⁴⁷⁷⁾ K prvnímu přímo doloženému převodu klášterní vsi z českého práva na právo zákupní došlo roku 1358 pod tlakem velkých dluhů a týkal se vsi Černovice. Tehdy přijali premonstráti od tamějších obyvatel jednorázový poplatek zvaný arha neznámé výše. Kromě toho se poddaní zavázali odvádět své vrchnosti každý rok z jednoho lánu 16 pražských grošů na sv. Jiří a na sv. Havla a kolem sv. Václava pak čtyři strychy žita tepelské míry, dva strychy ječmene, dva strychy ovsa, jeden strych pšenice, půl strychu hrachu, jednu husu, šest kuřat, třicet vajec a dva sýry.⁴⁷⁸⁾ V tomto případě se jedná o jeden z mála zachovaných soupisů poddanských povinností ze středověku v rámci tepelského klášterství, a to včetně naturálních dávek. Význam této zprávy stoupá ještě s ohledem na skutečnost, že Černovice měly nejúrodnější půdu ze všech klášterních vsí. K roku 1576 je navíc k dispozici opět seznam povinností tamních 18 osedlých, přičemž na základě srovnání naturálních dávek s rokem 1358 je možné odhadovat, že obyvatelé Černovic obhospodařovali 32 lánů.⁴⁷⁹⁾

Nejpozději ještě za opata Petra (1324–1335)⁴⁸⁰⁾ probíhala klášterní kolonizace centrální domény, i když ta se patrně chýlila již ke svému konci. Jejím výsledkem byla přinejmenším ves Kaplice („Kappelz“) nacházející se při hranicích klášterství nedaleko Úšovic. Ale kvůli přílišné blízkosti královského lesa

473) *Ústav PVH a archivnictví FF MU v Brně*, Vědecký aparát edice CDB, sign. 15. Fotokopie tepelského kopiáře, ff. 81v–82r. Pro RBM III je neznámá.

474) RBM III, s. 212, č. 516 a s. 231–232, č. 552.

475) *Tamtéž*, s. 615–616, č. 1566.

476) SOkA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L61. Listina z 15. 6. 1346 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L61/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015. RBM V ji neznají.

477) RBM IV, s. 371–372, č. 924 a s. 372, č. 926. Zdá se, že za Jana Lucemburského nebyla takováto královská privilegia ničím výjimečným (Čechura, J.: *Velkostatek kláštera Osek v letech 1310–1419*, ČNM, řada historická, 160, 1991, s. 29).

478) RBM VII, s. 3–4, č. 2.

479) Obyvatelé Černovic měli v roce 1576 odvádět kromě peněžních platů i 12 slepic, 16 kop vajec, 128 strychů žita permarecké míry, 64 strychů ječmene, 31 strychů a větel pšenice, 16 strychů hrachu, 32 hus a 64 strychů ovsa (Pelikán, J.: *Odprodej některých vsí kláštera Tepelského v r. 1576*, ČSPS 56, 1948, s. 142).

480) Backmund, *Monasticon* I/2, s. 385.

musela být z příkazu panovníka zrušena, jelikož se obával případného neregulovaného kácení jeho hvozdu. Obdobně na tom byly i dříve založené Úšovice, které měly být přemístěny a k nimž měly být přičleněny polnosti zrušené Kaplice.⁴⁸¹⁾ Poněkud jiný přístup zvolil opat Beneda, když společně s konventem povolil svému manu Jindřichu Tullingerovi a jeho synům vysadit v rámci klášterství novou ves zvanou Sítiny (Rauschenbach). Dotyční použili k jejímu založení svůj les „Colung“ a pole, které rozdělili mezi rolníky. Po smrti Jindřicha vysadil klášter koncem roku 1346 zmíněnou ves dědičně jeho synům Bohuslavovi, Oldřichovi a Konrádovi, kteří se na oplátku zavázali odvádět pravidelný roční plat osm kop pražských grošů.⁴⁸²⁾ Vesnice tedy patřila bratrům Tullingerům. Tento vývoj je ale třeba zasadit do širších souvislostí. Zhruba před půl rokem daroval totiž klášter statky, které na něho spadly jako odúmrtí po tepelském rychtáři Janu Puchelbergerovi, právě vdově Alžbětě a jejím bratrům, tedy synům zmíněného Jindřicha Tullingera. Jednalo se zejména o práva k cínovým dolům v okolí Sítin.⁴⁸³⁾ Těžba zde patrně hrála důležitou roli. Obdobná situace nastala v případě vsi Jindřichovice, která ještě v roce 1273 patřila klášteru.⁴⁸⁴⁾ Někdy před rokem 1340 ale přešla do rukou bratrů Konráda a Jana Stumpfů, klášterních poddaných z Hroznětína, kteří ji v roce 1340 prodali s povolením kláštera za 32 kop pražských grošů Petru Plikovi z Nejdku. Za povšimnutí stojí skutečnost, že i k této vsi patřily cínové doly. Kanonii měl majitel platit pravidelně na sv. Martina 50 pražských grošů, přičemž klášter si vymínil podmínku, že bude moci tuto ves vykoupit za uvedenou cenu.⁴⁸⁵⁾ Je tedy zjevné, že obě vsi vlastnili těžební podnikatelé. Je možné, že držba vsí měla dotyčným pomoci pokrýt náklady spojené s těžbou cínu. Majitelé vesnic byli zároveň v podřízeném postavení vůči klášteru (poddaní, manové). Rovněž Petr Plik z Nejdku hovořil o opatovi a konventu jako o svých pánech. Nelze tedy vyloučit, že tyto vsi a doly patřili klášterním manům. K manské soustavě tepelského kláštera ve středověku je velice málo pramenů, i když bezpochyby existovala již za zakladatele Hroznaty.⁴⁸⁶⁾ Konkrétní doklad manství pro 14. století je obsažen v narovnání z roku 1397 mezi tepelským opatem Bohušem (1384⁴⁸⁷⁾–1414⁴⁸⁸⁾) a Bohuslavem Tullingerem, který je označen jako služebník kláštera. Jeho sídlem byl manský dvůr v Mnichově. Podle jednoho článku listiny byl povinen v případě potřeby sloužit s kuší klášteru. Bezpochyby bylo více takových manských dvorů v rámci tepelského klášterství, stejně jako tomu bylo u choťšovské kanonie.⁴⁸⁹⁾ Jako léno přijal na dobu svého života Mikuláš z Kfely roku 1351 od tepelských premonstrátů dům se zahradou u Bystřice nedaleko Hroznětína.⁴⁹⁰⁾ Bystřice je tak poprvé zmiňována v souvislosti s tepelským klášterstvím, i když z této zmínky přímo nevyplývá, že by klášter část této vsi vlastnil. Lze to ale předpokládat.⁴⁹¹⁾

- 481) *RBM IV*, s. 398, č. 99.
- 482) *RBM V*, s. 38–39, č. 77 a s. 39–40, č. 78.
- 483) *RBM IV*, s. 690, č. 1726.
- 484) *CDB V/2*, s. 352, č. 707.
- 485) *RBM IV*, s. 314, č. 798.
- 486) *Kubín, Blahoslavený Hroznata*, s. 171.
- 487) *LC III-IV*, s. 166.
- 488) *Backmund, Monasticon I/2*, s. 385.
- 489) *Čechura, Chotěšov*, s. 66–68.
- 490) *RBM V*, s. 571, č. 1191.
- 491) V roce 1386 vlastnili tepelští řeholníci polovinu vsi Bystřice (*CIM IV/1*, s. 192, č. 130).

Odkazy a donace sehrály při rozšiřování klášterních statků spíše vedlejší roli. Na rozdíl od jiných klášterů se tepelské kanonii ve 14. století šlechtické dary vyhýbaly.⁴⁹²⁾ Z panovníckých donací je známo pouze udělení patronátního práva ke kostelům v Senomatech a Kněževsi Janem Lucemburským v roce 1327.⁴⁹³⁾ Z toho se dá vyvozovat, že klášteru v této době ještě patřily vsi Soseň, Klečetné a Pšovky, přičemž poslední ze jmenovaných ležela v přímém sousedství Senomat. Knězeves se nacházela severovýchodně od drobného komplexu klášterních vsí na Rakovnicku. Podacího se panovník zřejmě vzdal na přání tepelských premonstrátů, kteří měli přinejmenším do druhé čtvrtiny 14. století ambice budovat západně od Rakovníka odloučenou část klášterství. Jelikož se ale jedná o poslední zmínku týkající se klášterních držav na Rakovnicku, lze očekávat, že se tepelští kanovníci těchto plánů někdy během 14. století z neznámých příčin vzdali. Další známá donace byla od chotěšovského probošta Petra, který koupil roční plat pět hřiven pražských grošů ve vsi Beranov a následně jej roku 1351 daroval tepelské kanonii na přilepšení stravy řeholníků.⁴⁹⁴⁾ Celé to pak nakonec nechal potvrdit premonstrátským opatem Janem.⁴⁹⁵⁾ O tři roky později pamatoval na tepelské řeholníky borský farář Beneda, který jim odkázal pravidelný plat dvou kop pražských grošů.⁴⁹⁶⁾ Obdobně postupoval také bývalý plebán v Číhané Vyšemír, který zanechal kanonii v roce 1373 60 kop pražských grošů. Opat s konventem za to ale nekoupili nějaké platy, jak si přál autor testamentu, nýbrž nechali z peněz vybudovat rybník pod klášterem.⁴⁹⁷⁾ Další doložená donace má pro klášterství velký význam, jelikož díky ní bylo centrální panství rozšířeno v jižní části o ves Domaslavičky. Roku 1391 se o to zasloužil Jan, řečený Hanka, spolu se svými příbuznými. I v tomto případě byl iniciátorem duchovní. Zmíněný Jan byl totiž řádový bratr. Poddaní z nové vesnice měli své vrchnosti odvádět roční plat pět kop 36 míšeňských grošů.⁴⁹⁸⁾

Je zjevné, že ve 14. století nebyly klášterní statky častým předmětem královských zástav. Výjimku v tomto ohledu tvoří zástava několika zlatých dolů v Českém království, mezi kterými byly i doly v Teplé, roku 1337 králem Janem Lucemburským Petrovi z Rožmberka.⁴⁹⁹⁾ O pět let později vrátil tentýž panovník tepelské kanonii zničené zlaté doly nalézající se v dubovém lese V háji, které jí měly být neprávem odňaty.⁵⁰⁰⁾

Pro dobu předhusitskou není dostupný žádný dobový soupis všech statků tepelského klášterství srovnatelný s papežskou konfirmací z roku 1273. O to cennější je alespoň dílčí výčet vsí a jejich částí patřících klášteru na Hroznětínsku, který je obsažen v klášterním privilegii z roku 1386.⁵⁰¹⁾ Z něho vyplývá, že nejsevernější klášterní panství sestávalo koncem 14. století z následujících lokalit: město Hroznětín a vsi „Brun“ (patrně zaniklá, snad mezi Hroznětínem a Ruprechtovem),⁵⁰²⁾ Ruprechtov, Děpoltovice, Fojtov, Lužec, Odeř, Merklín, Lípa, Oldříš, Bernhartsgrün (zaniklá), Hluboký,⁵⁰³⁾ polovina Bystrice (Langgrün),

492) Čechura, *Vývoj pozemkové držby*, s. 216.

493) *RBM III*, s. 525, č. 1342.

494) *RBM V*, s. 547, č. 1131.

495) *Tamtéž*, s. 558, č. 1155.

496) *Tamtéž*, s. 841, č. 1920.

497) *Ústav PVH a archivnictví FF MU v Brně*, Vědecký aparát edice CDB, sign. 15. Fotokopie tepelského kopiáře, ff. 73r–74r.

498) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L89. Listina z 23. 4. 1391 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L89/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015.

499) *RBM IV*, s. 178–179, č. 432.

500) *Tamtéž*, s. 431, č. 1070.

501) *CIM IV/1*, s. 191–193, č. 130.

502) Dle Antonína Haase by se mohlo jednat o Horní Žďár (*Tamtéž*, s. 194, č. 130), čemuž ale neodpovídá postavení lokality ve výčtu.

503) V tomto případě není úplně zřejmé, zda premonstrátům patřila celá ves, nebo pouze její polovina. V listině krále Jiřího z roku 1463, která obsahuje opis latinského privilegia, je Hluboký brán jako celý. Naproti tomu v německém překladu listiny ověřeném veřejným notářem roku 1563 je uvedena jen jeho polovina (*Tamtéž*, s. 192–193, č. 130).

Nivy a polovina Jindřichovic. Vsi jsou vyjmenovány podle své zeměpisné polohy: centrum Hroznětín, poté vsi rozprostírající se kolem něj, nejprve západně, pak severně, východně a nakonec jižně. Celý výčet uzavírají odloučené Jindřichovice. Pomocí srovnání soupisů z let 1273 a 1386 lze charakterizovat proměnu hroznětínských držav mezi zmíněnými mezníky. Klášter během té doby ztratil Ditreichsgrün, „*Rinolisgrun*“ a „*Witkesgrun*“, u nichž nelze vyloučit, že zanikly.⁵⁰⁴⁾ Kromě toho přišla kanonie o polovinu Jindřichovic a snad také o polovinu Hlubokého. Naproti tomu se nově objevila ves „*Brun*“ a polovina Bystřice. Lze tedy předpokládat, že Hroznětínsko mělo relativně stabilní územní rozsah.

Počátkem 15. století končí období pomalého rozšiřování území klášterství a nastupuje etapa snah tepelského kláštera o udržení svého pozemkového vlastnictví. Patrně z důvodu zvýšených finančních požadavků nejprve krále Václava IV. a po něm i jeho bratra Zikmunda Lucemburského byla kanonie nucena postupně prodávat některé platy či statky. Počátky lze spatřovat již ve zmíněném prodeji ročního platu na Chodové Plané roku 1409.⁵⁰⁵⁾ V září 1420 prodal opat Racek (1415–1444)⁵⁰⁶⁾ spolu s tepelským konventem vidžínským poddaným klášterní dvůr ve Vidžíně za 20 kop pražských grošů, za což měli vesničané odvádět roční plat 10 kop grošů.⁵⁰⁷⁾ Někdy v této době prodal klášter též Chodovou Planou Zbyňkovi z Kočova.⁵⁰⁸⁾ Počátkem roku 1421 povolil dokonce král Zikmund kanonii prodej platů z klášterních statků až do výše 2000 kop pražských grošů.⁵⁰⁹⁾ I když se nedochovaly konkrétní doklady, je pravděpodobné, že okolnosti přiměly řeholníky přinejmenším k zástavám. V tomto ohledu se panovnické aktivity jak Václava IV., tak Zikmunda Lucemburského omezovaly ve vztahu k tepelské kanonii téměř výlučně na zápisy související se speciální berní, jak je blíže nastíněno v kapitole Speciální berně a její zastavování. Jedinou známou výjimku zde představuje listina krále Zikmunda z února 1421, kterou zastavil Vilémovi z Pnětluk, držiteli nedaleké Štědré, šest klášterních vsí kvůli jejich ochraně za 375 kop pražských grošů. Tím si panovník koupil od Viléma jeho vojenskou službu s 30 koňmi na dobu 26 týdnů za účelem zabezpečení města Stříbra. Zastavené vesnice – Nežichov, Prachomety, Bezděkov, Branišov, Janovec a Děčkovice⁵¹⁰⁾ – tvořily severovýchodní část centrálního tepelského panství, která tak zůstala přinejmenším do let 1453–1454 v cizích rukou.⁵¹¹⁾ Daleko více ale poškodil král Zikmund tepelskou kanonii na samém konci husitských válek, když přiměl roku 1434 opata Racka, aby mu podstoupil klášterní statky na Hroznětínsku, které posléze přičlenil k hradu Loket. Za to měl klášter obdržet od panovníka 1500 kop pražských

504) Čechura předpokládá, že všechny tři zanikly před rokem 1386 (Čechura, *Vývoj pozemkové držby*, s. 222–223).

505) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L98. Opis listiny z 20. 10. 1409 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L98/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015 – dostupná pouze zadní strana dvojlistu.

506) Backmund, *Monasticon* I/2, s. 385.

507) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L259. Opis listiny z 16. 9. 1420 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L259/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015.

508) Sedláček, *Hrady XIII*, s. 196.

509) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L114. Listina z 2. 1. 1421 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L114/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015.

510) Tamtéž, L116. Listina z 9. 2. 1421 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L116/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015. Čechura nevylučuje možnost, že Vilém z Pnětluk získal vsi již předtím v letech 1419–1420. – Čechura, *Rozsah a dynamika*, s. 59.

511) Zástavní list byl předložen revindikační komisi, která jej nenalezla v královských registrech (AČ I, s. 529, č. 190).

grošů,⁵¹²⁾ k čemuž ale nedošlo.⁵¹³⁾ Tím přišlo tepelské klášterství o druhý největší komplex statků a napříště se mělo skládat pouze z centrální domény a nedalekého krukaničského panství.

V polovině 20. let 15. století se změnil majitel vsi Sítiny, kterou ve 40. letech 14. století povolil opat Beneda vysadit Jindřichu Tullingerovi.⁵¹⁴⁾ Jeho potomek Bohuslav spolu s ženou Anežkou a bratry Jenema Albrechtem prodal v roce 1425 vesnici s mlýnem a právy k cínovým dolům a hutím Janu Junischovi a jeho ženě za 297 kop pražských grošů.⁵¹⁵⁾ Netrvalo ale dlouho a vypukl spor stejně jako dříve mezi klášterem a Bohuslavem Tullingerem (1397)⁵¹⁶⁾ tak i mezi novými majiteli, písařem Junischem z Teplé a jeho synem Erasmem, na jedné straně a kanonií na straně druhé, který byl řešen roku 1447 prostřednictvím tří ubrmanů. Jejich narovnání obnášelo čtyři články.⁵¹⁷⁾ Podle prvního měli otec a syn odvádět premonstrátům roční plat osm kop grošů, který se zavázali platit ze Sítin již Tullingerové roku 1346.⁵¹⁸⁾ Druhá klauzule říkala, že Junischové neměli stát o vyplacení sítinských luk a lesa „Cholunk“. Třetí bod stanovoval, že titíž měli platit ze mlýna „Holczmül“ klášteru půl strychu máku. Poslední článek omezoval právo Junischů těžit rudy v rámci klášterství pouze na území ohraničené Úšovickým a dnešním Pramenským potokem. K definitivnímu odstranění třetí plochy došlo až s likvidací sítinské enklávy uvnitř tepelského klášterství, k čemuž došlo za opata Albrechta (1455–1458)⁵¹⁹⁾, kterému se spolu s konventem podařilo na přelomu let 1455 a 1456 odkoupit od dětí zemřelého Erasma Junische ves Sítiny i s cínovými doly a hutěmi za 225 kop českých grošů.⁵²⁰⁾ I když část financí pro tento obchod získal tepelský prelát patrně zástavou vsi Křivce Bohuslavovi ze Švamberka,⁵²¹⁾ došlo k zadlužení kláštera.⁵²²⁾

Z doložených majetkových transakcí před rokem 1459 je třeba ještě zmínit prodej dvora v městě Teplá nacházejícího se vedle fary opatem Václavem (1449–1454)⁵²³⁾ a konventem Bártlovi, synu Matery, za 15 kop grošů.⁵²⁴⁾ Opatu Albrechtovi se kromě

512) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L119. Listina z 29. 9. 1434 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L119/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015.

513) Z tohoto důvodu bylo Hroznětínsko uvedeno jak v královské konfirmaci z roku 1459 (*Tamtěž*, L142. Listina z 2. 11. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L142/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015), tak v soupisu klášterních statků z roku 1549, kde bylo výslovně zapsáno, že za prodaný Hroznětín s příslušenstvím nedostal konvent dosud zapláceno (NA, SM, inv. č. 2646, sign. P 73/3/2, kart. č. 1672. Seznam statků tepelského kláštera z roku 1549, f. 8r).

514) *RBM V*, s. 38–39, č. 77.

515) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L117. Listina z 19. 12. 1425 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L117/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015.

516) *Tamtěž*, L94. Listina z 25. 5. 1397 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L94/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015.

517) *Tamtěž*, L126. Listina z 15. 11. 1447 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L126/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015.

518) *RBM V*, s. 39–40, č. 78.

519) *Backmund*, *Monasticon I/2*, s. 385.

520) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L129. Listina z 8. 12. 1455 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L129/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015; L130. Listina z 8. 12. 1455 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L130/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015 a L131. Listina z 2. 2. 1456 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L131/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015.

521) *Tamtěž*, L172. Listina z 1. 9. 1473 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L172/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015.

522) Ještě počátkem roku 1461 se například Markolt z Blažima a jeho syn Jeroným přeli s tepelským klášterem o dluhy po bývalém opatu Albrechtovi (*Tamtěž*, L145. Listina z 2. 2. 1461 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L145/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015).

523) *Backmund*, *Monasticon I/2*, s. 385.

524) *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, ff. 57v–58r.

již zmíněné koupě nové vsi podařilo v srpnu 1456 také získat pro klášter velmi důležité privilegium od krále Ladislava Pohrobka. Ten v něm udělil tepelským opatům právo vykoupit klášterní statky, které byly zcizené či zastavené.⁵²⁵⁾ Tím se kanonii otevřela cesta k znovuzískání šesti vesnic zastavených již roku 1421.

Alespoň zpětně umožňuje doplnit mezery v pozemkovém vývoji klášterství před nástupem opata Zikmunda (1459–1506)⁵²⁶⁾ do úřadu konfirmace krále Jiřího z listopadu 1459.⁵²⁷⁾ Při jejím srovnání s papežskou konfirmací z roku 1273 a dalšími zprávami vyplývá, že v období let 1273 až 1459 zanikly kromě zmíněných vesnic na Hroznětínsku také vsi Štípkoklasy, Hoštce, Hrstov, Němčice, Tisová, Újezd, zřejmě Ebrvinov a patrně i Škvárov. Z odloučených lokalit ztratila kanonie jak malý komplex vsí ležících západně od Rakovníka (Klečetné, Pšovky a Soseň), tak i Oldřichov nacházející se východně od Tachova. Soubor nově získaných statků je pak třeba doplnit o Hostičkov, polovinu Boněnova, Stanoviště, Martinov, Pís-tov, Ovesné Kladruby, část Poutnova, Bezděkov a Staré Sedlo v rámci centrální domény.

Lze tedy celkově shrnout, že základy pozemkového majetku kláštera byly položeny již jeho zakladatelem. Jednalo se o Tep-lou a její okolí, Pernarec a okolí, Hroznětínsko a vsi na Litomě-řicku. Pro centrální doménu byla klíčová koupě vidžinského újezdu v první polovině 30. let 13. století, kdy bylo zároveň zahájeno postupné ztrácení vsí v severních Čechách, které skončilo počátkem 70. let 13. století. Jakousi náhradu za ně patrně představovalo několik vsí u Rakovníka, kde plánovali premonstráti další odloučenou část svého klášterství. Mezitím byla cíleně rozšiřována jak centrální doména směrem jihozá-padním, tak komplex vsí kolem Krukanic. Na Hroznětínsku zřejmě probíhala během 13. století čilá kolonizace. Po celé 14. století pokračovalo postupné zvětšování centrálního pan-ství o jednotlivé vsi sousedící s klášterními statky, i když se jeho tempo pozvolna zpomalovalo, až na počátku 15. století ustalo. Patrně někdy v první polovině 14. století přišla kanonie o ostrůvek statků na Rakovnicku a po neúspěšném pokusu přičlenit ke klášterství odloučený hrad Komberk s blízkým okolím ve 40. letech 14. století se ustálila struktura tepelského klášterství na třech vzájemně oddělených celcích: centrálním panství, Hroznětínsku a Krukanicku. Nelze ale opomenout ani proměnlivou skupinku, která byla tvořena rozptýlenými lokalitami patřícími klášteru. Prostředkem k získávání nových statků byla ve 14. století hlavně koupě a naproti tomu dary byly spíše výjimkou. Při manipulaci s klášterními statky byly běžné pronájmy. K prodeji vsí se klášter uchýloval ojediněle. Situace se ale změnila s příchodem husitství. Hned v jeho počátcích se dostala severovýchodní část centrální domény do cizích rukou, když ji král Zikmund na dlouhou dobu zastavil. Řeholníci byli navíc nuceni okolnostmi prodávat některé statky, z čehož nejcitelnější ztrátu představovalo předání Hroznětínska

525) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L133. Listina z 23. 8. 1456 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeploPraem/L133/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015.

526) *Backmund, Monasti-con I/2*, s. 385.

527) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L142. Listina z 2. 11. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeploPraem/L142/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015.

panovníkovi roku 1434. Zbytek první poloviny 15. století byl ve znamení udržování stávajícího stavu. Od druhé poloviny 50. let 15. století se začala objevovat praxe zastavování vsí klášterem.

Období let 1459–1506

O stavu pozemkového majetku tepelského kláštera při nástupu nového opata Zikmunda informuje výtečný pramen, kterým je potvrzení krále Jiřího z 2. listopadu 1459. Tapřináší zprávu nejen o stavu městeček a vsí, ale i o patronátních právech opata a o klášterních rybnících.⁵²⁸⁾ Soupis tehdejších tepelských statků ve volném překladu zní: město Teplá se vším příslušenstvím a clem jak tržním tak při bráně zemské, město Úterý s patronátním právem a vším příslušenstvím, vsi Jankovice, Rankovice, Hoštěc, Babice, Služetín, Ovesné Kladruby s patronátním právem, několik osedlých v Bezvěrově, Mrázov, Beranovka, Pěkovice, Křepkovice,

528) *Tamtěž*, L142. Listina z 2. 11. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L142/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015. Listinu využili při vytváření svých místopisů jak Sedláček (*Sedláček, Místopisný slovník*), tak Profous (*Profous – Svoboda, Místní jména I–IV*). Lokality v ní obsažené interpretoval s několika nepřesnostmi také Josef Pelikán (*Pelikán, Rozsah panství*, s. 180). Nejnověji určil jednotlivá místa Čechura, který přitom došel k závěru, že listina zachycuje stav k roku 1419 (*Čechura, Vývoj pozemkové držby*, s. 220–222). Svě tvrzení dokládá několika vesnicemi uvedenými v konfirmaci, které dle jeho názoru klášter v roce 1459 vlastnit nemohl. Jelikož se jedná o závažnou hypotézu, je třeba se podívat na jednotlivé důkazy podrobněji. Za prvé, ves Březí, kterou si měla kanonie prý pronajmout roku 1329 od Markvarta z Úlic na dobu jeho života, byla evidována v berním rejstříku z roku 1379 jako šlechtický majetek. Zde je nutné uvést na pravou míru nejprve záležitost pronájmu, jelikož ve skutečnosti v roce 1329 patřila ves Březí klášteru, který ji tehdy pronajal Markvartovi z Úlic (*RBM III*, s. 615–616, č. 1566). Výskyt Březí v berním rejstříku plzeňského kraje lze vysvětlit jednoduše. Jednalo se totiž pouze o svobodné popluží, které se nacházelo ve vsi a ke kterému se vázala polovina podacího k tamnímu kostelu. Druhá polovina patronátního práva pak patřila tepelskému opatu (*AC IX*, s. 517, č. 699). Není proto důvod se domnívat, že by vesnice Březí nemohla patřit roku 1459 klášteru. Jako druhý argument posloužil autorovi Vidžín, který měl být roku 1379 rovněž v šlechtických rukou. Premonstrátům měl patřit pouze tamější dvůr s příslušenstvím a robotou, který 16. září 1420 prodal Vidžínským. Toto datum posloužilo autorovi jako terminus ante quem vzniku soupisu majetku. Vysvětlení, proč Vidžín figuroval v berním rejstříku, je obdobné jako u předchozí lokality. Ve vesnici, která patřila klášteru, se nacházely ještě dva zemanské statky (*Sedláček, Místopisný slovník*, s. 955). Navíc z opisu klášterní listiny o prodeji tamějšího dvora roku 1420 jasně vyplývá, že Vidžínští byli v té době klášterními poddanými („našim chudým lidem tudíž z Vidžína“ – *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L259. Opis listiny z 16. 9. 1420 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L259/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015). Za třetí, v listině je prý uvedena celá Nová Ves, ačkoli v roce 1330 koupila kanonie v této vsi pouze „duas terras“. V listině je ale ve skutečnosti napsáno, že klášter vlastnil roku 1459 pouze „tres rusticos in Noua Villa“ (*Tamtěž*, L142. Listina z 2. 11. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L142/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015), což konečkonců uvádí ve výčtu i sám autor (*Čechura, Vývoj pozemkové držby*, s. 220, pozn. 130). Další zdůvodnění se pak opírá o přítomnost vsí, které byly zastaveny po roce 1420. V tomto případě ale není důvod, proč by zastavené vsi neměly figurovat v seznamu klášterních statků. Poslední důkaz souvisí s přítomností Hroznětínska, které bylo roku 1434 prodáno. Zde spočívá vysvětlení ve skutečnosti, že za tyto statky nedostal klášter zaplacenou. Uvedením vsí se zdůrazňoval nárok na nevyplacenou částku. Proto byly vsi na Hroznětínsku uvedeny v podobě, v jaké se vyskytovaly v papežské konfirmaci z roku 1273. Stejně tak byl symbolicky zmíněn Hroznětín v soupisu klášterních statků z roku 1549, kde byly vyjmenovány i zastavené statky (NA, SM, inv. č. 2646, sign. P 73/3/2, kart. č. 1672. Seznam statků tepelského kláštera z roku 1549, ff. 6v–8r). Ani jeden z argumentů při zevrubnějším rozboru neobstál, a proto nelze akceptovat výše zmíněnou teorii. S touto je vlastně v rozporu i skutečnost, že seznam obsahuje rovněž Sítiny, které koupil klášter teprve na přelomu let 1455 a 1456 (*SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L129. Listina z 8. 12. 1455 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L129/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015; L130. Listina z 8. 12. 1455 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L130/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015 a L131. Listina z 2. 2. 1456 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L131/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015).

Domaslavičky, Nezdice, Beroun, Zahrádka, Staré Sedlo, tři osedlí v Nové Vsi, Křivce s patronátním právem, Olešovice, Rozněvice, Černo-vice, Pernarec s patronátním právem, Krukani-ce,⁵²⁹ Hvoždany, Pichl (dnešní Lípa), Číhaná s patronátním právem, Lucko (zaniklá), Budeč, Břeží, Vidžín s patronátním právem, Lštění (zaniklá), Bošov (zaniklá), Děčkovice (zaniklá), Dřevohryzy, Beranov, Kladruby, Dobrá Voda, Stará Ves (zaniklá), Branišov, Janovec (zaniklá), Nežichov, Bezděkov, Prachomety, Otročin s patronátním právem, Tisová, Poutnov s několika dvory,⁵³⁰ Adoltov (zaniklá), Mnichov s patronátním právem, Bohuslav, Popovice, Sítiny, Rájov, Číhaná, Zádub, Závašín, Milhostov, Vlkovice, Úšovice, Martinov, Stanoviště, Chotěnov, Holubín, Dolní Kramolín, Pístov s patronátním právem, Vysočany, Výškovice, Boněnov, Hostičkov, Horní Kramolín, město Hroznětín, Ditreichsgrün (zaniklá), Hluboký, „Grun“ (patrně zaniklá),⁵³¹ „Rinolisgrun“ (zaniklá), Oldříš, Děpoltovice, Bernhartsgrün (zaniklá), Fojtov, Lípa, Merklín, Lužec, Odeř, Jindřichovice, Ruprechtov, Nivy, „Witkesgrun“ (zřejmě zaniklá) se všemi jejich právy a příslušenstvím, rybníky Podhora u Ovesných Kladrub, Betlémský u Mrázova, Starý rybník u kláštera a rybník u Děčkovic. Struktura výčtu má vnitřní logiku. Nejprve jsou uvedena dvě městečka a poté teprve vsi v závislosti na jejich poloze. Mezi vesnicemi se nachází i lokality, z nichž klášteru patřila jen jejich část (Bezvěrov, Nová Ves a zřejmě i Poutnov). Listina vyjmenovává nejdříve vsi, které se nacházejí v okolí kláštera – severozápadně, pak západně, jižně a jihovýchodně. Poté přichází na řadu komplex vesnic oddělený od centrálního panství. Po jeho vyčerpání navazuje výčet ve východním okolí kláštera a pokračuje přes severovýchod na severní část centrální domény. Následuje vyjmenování vsí při jejím severozápadním, západním a nakonec jihozápadním okraji. Na závěr pak přichází lokality Hroznětínska, které v zásadě odpovídají papežské konfirmaci z roku 1273. Zde ale nebyl účel zmapovat skutečný stav, nýbrž zdůraznit nárok kanonie na nevyplacenou prodejní sumu 1500 kop českých grošů. Statky jako takové nebyly od roku 1434 v rukou tepelských premonstrátů.⁵³² Opat Zikmund tedy převzal klášterství, které se skládalo ze dvou více méně kompaktních celků: centrální domény, zahrnující dvě městečka, 57 vsí a část jedné vesnice,

529) Ve skutečnosti se jednalo se o panský dvůr.

530) V listině sice stojí „*Putnowo cum aliquot curiis*“, ale s ohledem na následující souvislosti se zdá být pravděpodobné, že výstižnější překlad by zněl „*několik dvorů v Poutnově*“. Jako vysvětlení zde může posloužit rozhodnutí zemského soudu z roku 1488 ve sporu mezi opatem Zikmundem a Janem z Pintic o přechovávání uprchlého Pinticova čeledína klášterním rychtářem v Otročině (Emler, J. /ed./: *Pozůstatky desk zemských Království českého 1541 pohořalých I*, Praha 1870, s. 182, č. 126). Lze předpokládat, že zmíněný čeledín mohl utéci právě z Poutnova, který sousedí s Otročínem. Tomu by mohlo nasvědčovat i několik zpráv z konce 30. let a ze 40. let 16. století, podle kterých drželi část Poutnova Pinticové z Pintic: 1539–1541 Kryštof a jeho otec Volf (*Tamtéž*, s. 319–320, č. 275; s. 320, č. 276; s. 356, č. 428 a s. 369, č. 479) a 1549 Jan (NA, SM, inv. č. 2646, sign. P 73/3/2, kart. č. 1672. Seznam statků tepelského kláštera z roku 1549, f. 7v). V roce 1576 patřilo tepelskému klášteru v Poutnově 12 dvorů, kdežto ostatní osedlí včetně poplužního dvora příslušeli dětem Kryštofa z Pintic. Již v té době bylo zmíněných 12 klášterních osedlých zastaveno Pinticům (Pelikán, *Odprodej*, s. 141). Na základě vyřčeného lze vyslovit teorii, že již v roce 1459, kdy je Poutnov poprvé spojován s tepelským klášterem, byla část této vsi zahrnující i poplužní dvůr ve světských rukou.

531) Existence této vsi je nejistá. Nelze totiž vyloučit, že slovo Grun by mohlo být součástí předchozího jména, které by tak bylo zkomoleno („*Tiphenpachgrun*“). Na druhou stranu se nabízí ztotožnění s vesnicí „*Brun*“, která je jmenována ve výčtu vsí Hroznětínska v rámci privilegia z roku 1386 (*CIM IV/1*, s. 192, č. 130). Grun jako samostatnou lokalitu chápal Pelikán, který ji ale identifikoval jako Grün neboli Louku u Bečova (Pelikán, *Rozsah panství*, s. 180), což by bylo velmi nepravděpodobné.

532) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L119. Listina z 29. 9. 1434 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L119/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015.

a 10 vsí v okolí Krukanic. Kromě toho patřili kanonii ještě tři osedlí žijící v Nové Vsi, která ležela uvnitř bezdružického panství. Naproti tomu uvnitř tepelského klášterství byla část Bezvěrova a Poutnova v cizích rukou. Přínejmenším jedna klášterní ves – Křivce – měla v roce 1459 zástavního pána. V případě Nežichova, Prachomet, Bezděkova, Branišova, Janovce a Děčkovice to nelze jednoznačně vyloučit, jelikož není známo, kdy byly vyplaceny. Na možnou zástavu Dřevohryz by ukazoval predikát jistého Buška z Prachomet, který seděl roku 1461 v Dřevohryzech.⁵³³⁾ Je pravděpodobné, že kanonii mělo patřit v té době rovněž osm dvorů ležících na území třebelského panství ve vsi Ostrovce, čtyři na jižním konci vsi nalevo od silnice z Ošelína a tři na horním konci, přičemž poslední se nacházel naproti nim přes cestu.⁵³⁴⁾ Poddanský plat z těchto dvorů měl činit 12 kop 48 pražských grošů. Ve výčtu královské konfirmace se dvory nenacházely snad proto, že si je uzurpoval Jan z Volfštejna a na Třebli spolu se synem Vilémem, kteří vrátili dvory klášteru teprve na základě příkazu krále Jiřího v květnu roku 1461.⁵³⁵⁾

Právě zábory od okolní šlechty spolu se zástavami představovaly pro klášterní majetek ve druhé polovině 15. století největší nebezpečí. Instituce zástavy klášterních statků či platů mohl využívat kromě samotného kláštera i panovník, který se k tomuto kroku v případě Teplé uchýlil výjimečně. V době poštěbrské a jagellonské se tak stalo patrně jenom v roce 1469 potom, co kanonie definitivně přešla do protijiríkovského tábora. V důsledku čehož král Jiří zastavil postupně mezi červnem a prosincem ves Čerňovice (Jindřichovi a Janovi z Úlic za 600 uherských zlatých),⁵³⁶⁾ plat 12 kop pražských grošů ze vsi Ostrovce (Vavřincovi a Kašparovi z Videršperka za 150 kop českých grošů)⁵³⁷⁾ a ves Poutnov s mlýnem (Kuneši Pellarovi za 200 rýnských zlatých).⁵³⁸⁾ Opatu Zikmundovi se ale podařilo nebezpečný vývoj zvrátit, když získal od hieropolitánského biskupa a komisaře křížové výpravy Jana koncem května 1470 povolení navštívit krále Jiřího.⁵³⁹⁾ Vyjednávání s panovníkem bylo úspěšné a zástavy z jeho strany ustaly. Jinak tomu ale bylo se zapisováním statků samotným klášterem, k čemuž docházelo v případě, že se řeholníci dostali do finančních těžkostí. Taková situace nastala v roce 1463, kdy opat spolu s konventem dlužil Humprechtovi z Kočova a na Chodové Plané 50 kop českých grošů, a proto mu v té sumě zastavil na pět let Nový mlýn pod Úšovnicemi a Zátockou louku.⁵⁴⁰⁾ Pro kanonii jistě nebyl problém tuto zástavu

533) *Tamtéž*, L146. Listina z 22. 5. 1461 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L146/> charter, citováno dle stavu 12. 11. 2015.

534) Ukazuje na to obrat v listině, že dvory „od starodávna příslušely k klášteru Teplskému“.

535) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L146. Listina z 22. 5. 1461 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L146/> charter, citováno dle stavu 12. 11. 2015. Jedná se o první doklad toho, že ostrovecké dvory patřily tepelskému klášteru.

536) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, f. 256r.

537) *Tamtéž*, f. 260v.

538) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L170. Listina z 22. 12. 1469 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L170/> charter, citováno dle stavu 12. 11. 2015. Patrně se nejednalo o celou ves, ale pouze jen o její část, která patřila klášteru. V případě bezemenného mlýna je možné ztotožnění s mlýnem nazývaným „*Rotenmühle*“, z něhož pocházel jistý Albrecht Mulner, poddaný Hanuš Spera, v jehož prospěch intervenovala jeho vrchnost u opata Zikmunda v roce 1481. Albrecht měl totiž spor s klášterním poddaným Wagenerem z Číhané, který řešil rychtářspolus radou v Mnichově (NK ČR, sign. Teplá B.45. List z 5. 9. 1481 na zadním předešlém). Místní souvislosti nevylučují, že se „*Rotenmühle*“ mohl nacházet v blízkosti Poutnova.

539) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, f. 96r-v.

540) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L155. Listina z 11. 11. 1463 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L155/> charter, citováno dle stavu 12. 11. 2015.

poté vyplatit, když se jednalo o relativně malou částku a zástava byla ještě časově omezená. Jiné to bylo v roce 1466, kdy tepelští premonstráti potřebovali větší částky zejména na financování podpory krále Jiřího. Jistě z tohoto důvodu obdrželi od téhož panovníka v polovině prosince 1465 povolení, že si mohli vypůjčit částku od 100 do 1000 kop českých grošů, nebo zastavit v téže sumě klášterní statky.⁵⁴¹⁾ Řeholníci nejprve v březnu 1466 zastavili Tepelským za 200 kop grošů plat 20 kop pražských grošů na krčmě v jejich městečku a posléze v červenci Markvartovi z Hrádku za 246 kop pražských grošů ves Rozněvice.⁵⁴²⁾ Na počátku 70. let se dostal klášter opět do finančních těžkostí, jelikož jeho městečka i vesnice utrpěly díky probíhající válce škody, a nebyly tudíž schopny odvádět poddanské platy.⁵⁴³⁾ Řeholníci byli proto nuceni v roce 1472 zastavit dvůr Krukanice za 300 kop pražských grošů a ves Pernarec za 364 uherských zlatých a 146 kop míšeňských grošů.⁵⁴⁴⁾ Neznámo kdy, snad roku 1466 nebo 1472, zastavil opat Zikmund ves Boněnov s mlýnem pod horou Nedvězí Jindřichu Bavarovi ze Švamberka.⁵⁴⁵⁾ Mnohdy mohlo dojít po nějaké době ke změně zástavního pána. Tak v roce 1489 získal zástavní listy na ves Čerňovice od Jana z Úlic, kterému král Vladislav v roce 1474 rozšířil zástavu na dobu jeho života,⁵⁴⁶⁾ Bohuslav ze Švamberka.⁵⁴⁷⁾ Zástava Poutnova přešla po smrti Kunce Pelara roku 1477 na Hanuše Spera a vdovu po Pelarovi.⁵⁴⁸⁾ Ves Křivce byla dokonce v roce 1473 se souhlasem kláštera dále zastavena Bohuslavem ze Švamberka švamberskému hejtmanu Mikulášovi z Příbrami.⁵⁴⁹⁾ Rovněž ves Boněnov i s mlýnem nezůstala v rukou původního zástavního majitele, Jindřich Bavor ze Švamberka ji totiž postoupil Jiříkovi Bezdrůžickému z Kolovrat.⁵⁵⁰⁾ Zrušit ale takovou zástavu nebylo pro klášter vůbec jednoduché, jelikož na to musel shromáždit dostatečné finance. Příhodnější podmínky pro postupné vyplacení se kanonii naskytly po roce 1486, kdy se začalo těžit stříbro při severozápadní hranici centrálního panství. Zdá se, že v první řadě se řeholníci snažili získat zpět statky zastavené králem. Je pravděpodobné, že opatu Zikmundovi se to podařilo ve všech třech případech královských zástav: Čerňovic (1490),⁵⁵¹⁾ platu v Ostrovčích (po 1487 a před 1506)⁵⁵²⁾ a Poutnova

- 541) *Tamtéž*, L163. Listina z 15. 12. 1465 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeploPraem/L163/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015.
- 542) *Tamtéž*, L165. Listina z 12. 3. 1466 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeploPraem/L165/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015 a L166. Listina z 9. 7. 1466 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeploPraem/L166/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015.
- 543) *SOKA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/8. List z 25. 1. 1472.
- 544) *Sedláček, A. (ed.): Zbytky register králův římských a českých z let 1361–1480*, Praha 1914, s. 282, č. 1859.
- 545) *Soupis český psaných listin a listů do roku 1526 I. 3/1*, Praha 1980, s. 1211–1212, č. 5032.
- 546) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 256r–v.
- 547) *Tamtéž*, f. 257r–v.
- 548) *Ústav PVH a archivnictví FF MU v Brně*, Vědecký aparát edice CDB, sign. 15. Fotokopie tepelského kopiáře, ff. 41r–42r.
- 549) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L172. Listina z 1. 9. 1473 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeploPraem/L172/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015.
- 550) *Soupis I. 3/1*, s. 1211–1212, č. 5032.
- 551) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L195. Listina z 20. 4. 1490 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeploPraem/L195/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015.
- 552) V roce 1487 řešil komorní soud spor mezi bratry z Videršperka a Jiříkem Cebivským o 20 kop platu v Ostrovčích, který původně patřil tepelskému klášteru a který Jiřík zadržoval (AC VIII, s. 477–478, č. 556). Podle analisty Václava Schillinga měl opat Zikmund vyplatit Kašparu z Videršperka za ves Ostrovce, respektive za plat, 180 kop míšeňských grošů (NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 130r). Zmíněná částka ale neodpovídá zástavní sumě, která činila 150 kop českých grošů neboli 300 kop míšeňských grošů (*Tamtéž*, f. 260v). I když je uvedena zaplacená suma zřejmě chybná, lze ze zprávy vyvozovat, že za opata Zikmunda skutečně proběhlo vyplacení zmíněného platu.

(po 1480/1481 a před 1506).⁵⁵³⁾ Ke statkům zastaveným samotnou vrchností se nedostávají zprávy v prame-
nech,⁵⁵⁴⁾ ale lze očekávat, že velkou část z nich se podařilo řeholníkům vyplatit ještě za opata Zikmunda: ves Křivce (po 1483)⁵⁵⁵⁾ a dvůr Krukanice (po 1483, před 1501).⁵⁵⁶⁾ To se ale netýkalo Boněnova, který byl zastaven až do roku 1529.⁵⁵⁷⁾ Lze tedy shrnout, že zástavy nebyly pro klášter příliš výhodné, jelikož často trvaly i několik desítek let (Černo-
vice 21 let či Boněnov více jak půl století). Po tuto dobu se musel konvent obejít bez poddanských platů ze zapsaných statků. Navíc hrozilo riziko, že by se již nemuselo podařit některou ves vyplatit.

Další ohrožení soudržnosti klášterství představovala násilná zabírání statků okolní šlechtou, ke kterým docházelo zejména za války mezi králem Jiřím a pan-
skou jednotou. Kanonii nezachránila ani opatova snaha z dubna 1466 svěřit klášter i s majetky pod ochranu papeže.⁵⁵⁸⁾ Část tepelských statků si uzurpovali někdy v období poslední čtvrtiny roku 1467 a první čtvrtiny roku následujícího sousedé z řad panské jednoty.⁵⁵⁹⁾ Jednalo se v první řadě o Jindřicha mladšího z Plavna, do jehož moci se dostala severozá-
padní část centrálního klášterního panství (Jankovice, Hoštěc, Babice, Rájov, Číhaná, Bohuslav, Popovice, Rankovice a mlýny).⁵⁶⁰⁾ Napro-
ti tomu jihovýchodní část centrální domény obsadil

553) Roku 1480 ještě intervenoval Hanuš Sper u tepelského opata za poddaného z Poutnova (NK ČR, sign. Teplá C.62. List z 13. 7. 1480 na zadním přidešti). Podobně se také zastával o rok později svého poddaného z mlýna „Rotemühle“ (NK ČR, sign. Teplá B.45. List z 5. 9. 1481 na zadním přidešti), který měl patrně zastavený společně s Poutnovem. Dle Tepelských análů vyplatil opat Zikmund Hanuš Sperovi za znovuzískání Poutnova 160 kop míšeňských grošů (NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 130r). V případě, že by byl kurz jeden rýnský zlatý za 24 pražských grošů, odpovídala by vydaná suma původní zástavní částce 200 zlatých rýnských. Horní časová hranice pro vyplacení je ale vymezena až smrtí opata Zikmunda roku 1506.

554) To se týká zejména Pernarce a Rozněvic.

555) Přinejmenším ještě v roce 1483 byl zástavním pánem stále Mikuláš z Příbrami (SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L205, p. 11. Opis listiny z 9. 5. 1483 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L205/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015).

556) K roku 1483 je doložen jistý Zdebor z Prachomet a na Krukanicích, který byl s největší pravděpodobností tehdejší zástavním pánem klášterního dvora (Tamtéž, L205, p. 11. Opis listiny z 9. 5. 1483 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L205/charter>, citováno dle stavu 12. 11. 2015). Naproti tomu z missivu představeného minoritského kláštera ve Stříbře z roku 1501 jasně vyplývá, že byl krukanický dvůr v rukou tepelských řeholníků, kteří v něm měli svého správce (SOKA Cheb, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 35. List z 26. 8. 1501).

557) Zerlik, L. A.: *Das Stift Tepl in der Zeit der Glaubensspaltung, von 1521–1559 (I)*, APraem 37, 1961, č. 3–4, s. 276.

558) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 78v.

559) Analista Schilling přiřadil obsazení statků k roku 1468 (Tamtéž, f. 92v), což poté převzal i Hlinomaz (Hlinomaz, Klášter, s. 95). Naproti tomu Waska předpokládá, že se tak stalo už v roce 1467, alespoň tedy v případě Úterý (Waska, Národnostní vývoj, s. 127). V dobových pramenech se objevuje první zmínka o zabrání statků až v září 1468, kdy opat Zikmund zmiňoval v listu Jindřichovi staršímu z Plavna své právo na statky uzurpované Bohuslavem ze Švamberka (NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 92r). Za nepřímý důkaz je možné považovat list Jindřicha mladšího z Plavna, který ve svém missivu z 19. dubna 1468 žádal tepelské řeholníky o posláni sítí k lovu srnců a zajíců, protože k nim za tímto účelem poslal jejich poddaného z Rankovic (Tamtéž, f. 91r). Tuto ves si totiž uzurpoval zmíněný pán z Plavna. Dolní časovou hranici období pak tvoří bezpochyby vyrabování konventu lidmi okolních katolických šlechticů 29. května 1467 (Tamtéž, f. 319r–v).

560) Poprvé jsou jmenovitě doloženy v listině krále Vladislava z roku 1477 (SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L180. Listina z 22. 12. 1477 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L180/charter>, citováno dle stavu 18. 11. 2015). Schilling doplňuje výčet ještě o ves Tisovou a mlýny „Stronmühl“ a „Schirentinger mühl“, který se měl počátkem 17. století jmenovat „Rotemühl“ (NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 92r). Zabraní těchto lokalit není ale možné již dnes podepřít dobovými prameny. Jen je třeba zmínit, že již roku 1481 existoval v této oblasti mlýn, který se nazýval „Rotemühle“ (NK ČR, sign. Teplá B.45. List z 5. 9. 1481 na zadním přidešti).

Bohuslav ze Švamberka, který zde měl zastaveny už od druhé poloviny 50. let 15. století Křivce. S jistotou je možné doložit, že se jednalo o městečko Úterý a sousední ves Olešovice, i když zabraných klášterních statků ze strany Švamberka bylo prokazatelně více.⁵⁶¹ Na zabírání klášterního zboží participovali zřejmě i další okolní šlechtici papežské strany,⁵⁶² ale ti drželi statky jen omezenou dobu.⁵⁶³ Znovuzískání odtržených statků představovalo pro opata Zikmunda velmi náročný úkol, který měl mít ještě dlouhé trvání. Prvně bylo třeba přesvědčit papeže, aby nedovolil definitivní zcizení klášterního majetku. Z těchto důvodů se tepelský prelát v únoru 1469 vydal či plánoval vydat k papežskému legátu Vavřincovi vybaven doporučením od Buriana z Gutštejna a dalších devíti členů rodu.⁵⁶⁴ Opatovo úsilí nakonec slavilo úspěch a uzurpátorům se nepodařilo legalizovat jejich kořist. Patrně počátkem roku 1474 byla učiněna za zprostředkování Zdeňka ze Šternberka a Viléma z Rýzmberka dohoda mezi klášteřem a Bohuslavem ze Švamberka. Podle té měl šlechtic vrátit všechny vsi a zboží s výjimkou městečka Úterý, jež si měl ponechat do doby, než by se v království vracela dobytá území, a jedné nejmenované vsi, kterou měl spolu se svým synem Hynkem užívat doživotně.⁵⁶⁵ Tuto smlouvu potvrdil počátkem roku 1474 jak zemský sněm,⁵⁶⁶ tak král Vladislav.⁵⁶⁷ V případě pánů z Plavna se sněm usnesl tak, že měli vrátit klášteři jeho statky, aniž by požadovali nějaké poplatky.⁵⁶⁸ Navíc ještě v březnu téhož roku získal tepelský prelát od krále Vladislava velké privilegium, ve kterém panovník kromě toho, že potvrdil klášteři privilegia vydaná jeho předchůdci a obecně všechny klášterní statky, tak rovněž povolil kanonii vyplatit zastavená zboží. Přitom přislíbil, že statky kláštera nebudou českými králi napříště zastavovány.⁵⁶⁹ Navzdory tomu se ale ani jeden z uzurpátorů nehodlal snadno nabyté kořisti vzdát. Bohuslav ze Švamberka si vymohl počátkem srpna 1475 novou úmluvu, která pro něho byla výhodnější než ta předchozí a o níž se zasloužil Burian z Gutštejna a na Nečtinách. Tentokrát měl Švamberk vrátit klášteři všechny majetek, který mu zabral, kromě městečka Úterý a vsi Olešovice. Ty mohl držet až do doby, než by se v Čechách vracela dobytá zboží. Na oplátku měli řeholníci postoupit Bohuslavovi a Hynkovi na dobu jejich životů ves Čerňovice i s mlýnem. Vedle toho měla kanonie ještě oběma jmenovaným platit po tři roky vždy na sv. Havla a sv. Jiří 15 kop grošů.⁵⁷⁰ Opat spolu s konventem

561) V narovnání mezi klášteřem a Bohuslavem ze Švamberka z roku 1475 je výslovně uvedeno, že mocný šlechtic má postoupit „všeho zboží Tepelského, v kteréž jse jest uvázal byl tuto válku a v držení jest, kromě Úterého a Volešovic“ (SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L175. Listina z 8. 8. 1475 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L175/charter>, citováno dle stavu 18. 11. 2015). Analista na tomto místě uvádí jmenovitě ještě Křivce a Čerňovice (NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 92v). To se ale nezdá příliš pravděpodobné, jelikož Křivce měl Bohuslav ze Švamberka v době uzurpace v zástavě a Čerňovice i s mlýnem měl opat spolu s konventem podle zmíněného narovnání teprve postoupit Bohuslavovi a jeho synu Hynkovi.

562) *Tamtéž*, f. 92v.

563) Nejpozději do počátku roku 1474 se vsi, kterých se zmocnili nejmenovaní sousedé, vrátily zpět klášteři, jelikož zemský sněm v Benešově řešil jen klášterní statky zabrané pány z Plavna a Bohuslavem ze Švamberka (AČ IV, s. 472, č. 18).

564) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L169. List z 10. 2. 1469 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L169/charter>, citováno dle stavu 18. 11. 2015.

565) Zachováno v pozdějším potvrzení krále Vladislava (NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, ff. 258v–259r).

566) AČ IV, s. 472, č. 18.

567) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, ff. 258v–259r.

568) AČ IV, s. 472, č. 18.

569) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L173. Listina z 20. 3. 1474 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L173/charter>, citováno dle stavu 18. 11. 2015.

570) *Tamtéž*, L175. Listina z 8. 8. 1475 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L175/charter>, citováno dle stavu 18. 11. 2015.

svoji část dohody ještě téhož roku splnil, když zapsal klášterní ves Černovice spolu s mlýnem doživotně Bohuslavovi a jeho synovi.⁵⁷¹⁾ Zřejmě i šlechtický soused se prozatím držel úmluvy a předal tehdy klášteru zabrané vsi. Zato Jindřich mladší z Plavna nesplnil podmínky benešovské smlouvy, i když byl v březnu 1475 napomínán jak králem Vladislavem, tak patrně i Zdeňkem ze Šternberka.⁵⁷²⁾ Tehdy získal na svou stranu českou královnu Johanu, která se za něho přimlouvala u vladaře.⁵⁷³⁾ Ještě v roce 1477 zadržoval Jankovice, Hoštěc, Babice, Rájov, Číhanou, Bohuslav, Popovice, Rankovice a mlýny.⁵⁷⁴⁾ Opat Zikmund tedy naléhal na krále Vladislava, který v říjnu 1479 přikázal pánovi z Plavna, aby vsi klášteru konečně vrátil. Očekávaný účinek se ale opět nedostavil.⁵⁷⁵⁾ Zdá se, že českých panovník ještě několikrát pána z Plavna upomínal, než se dotyčný ukořistěných statků vskutku vzdal. Stalo se tak asi někdy po polovině 80. let 15. století.⁵⁷⁶⁾ Rovněž s Bohuslavem ze Švamberka byly ještě komplikace, jelikož odmítal odevzdat Úterý s Olešovicemi, přestože se jinde v Čechách vracela dobytá zboží. Roku 1480 se na něho v tomto duchu obrátil opat Zikmund spolu s konventem, ale neuspěli, jelikož se jejich soused vymlouval na to, že rovněž Jan z Vřesovic držel stále jeho zboží odňaté od manětínského panství.⁵⁷⁷⁾ Řeholníci se proto obrátili se stížností na krále Vladislava, který počátkem června 1480 Švamberkovi přikázal, aby se zachoval podle smlouvy z roku 1475.⁵⁷⁸⁾ Je ale zřejmé, že ani panovníkova intervence nepomohla, jelikož ještě v roce 1483 je zmiňován na Úterý jistý Jeroným z Blažima.⁵⁷⁹⁾ Lze pouze odhadovat, že se městečko Úterý a ves Olešovice mohly vrátit klášteru někdy v první polovině 80. let 15. století. Za zmínku stojí skutečnost, že klášter ještě navíc vynaložil za vykoupení Úterý 100 kop míšeňských grošů.⁵⁸⁰⁾ Je tedy možné, že v 90. letech tepelští řeholníci už opět spravovali celé své území, vyjma zastavených vsí.

Probíhající vojenské konflikty mnohdy ohrožovaly přímo existenci některých vsí. Válka ve druhé polovině 60. let a v 70. letech 15. století měla z tohoto pohledu pro tepelské klášterství fatálnější důsledky než husitské války. Ku příkladu ves Janovec měla být několik let před rokem 1476 vypálena a opuštěna jejími obyvateli. Opat Zikmund využil toho, že byla vesnice zničená, a rozhodl se na jejím území nechat vybudovat stejnojmenný rybník (dnešní Blažejský).⁵⁸¹⁾ Navíc ze srovnání královské confirmace (1459) a soupisu statků (1549) vyplývá, že řada lokalit je naposledy doložena právě

571) Zíbrt, Č. (ed.): *Z dějin zámku a panství Zvíkova II*, ČMKČ 82, 1908, s. 227.

572) AČ V, s. 361, č. 78.

573) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 112r–v.

574) SOkA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L180. Listina z 22. 12. 1477 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L180/charter>, citováno dle stavu 18. 11. 2015.

575) O tom informuje pouze analista Schilling (NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 101r).

576) Poslední známý list krále Vladislava v této záležitosti adresovaný pánovi z Plavna se dochoval bez datace, ale podle místa vydání (Pražský hrad) se dá vyvozovat, že byl sepsán nejdříve v dubnu 1485 (*Tamtéž*, f. 112r–v). Analista ho řadí do roku 1483, což se ale zdá být s ohledem na zmíněné místo vydání a itinerář krále Vladislava chybné. Pokud by totiž missiv opravdu vznikl v roce 1483, musela by být jako místo vydání uvedena Praha.

577) Zíbrt (ed.), *Z dějin*, s. 227. V edici je chybně uveden rok 1486, kdežto v originálu je hůře čitelný rok 1480 (NK ČR, sign. XVII.C.14. Soupis švamberského archivu na Zvíkově – rukopis není foliován ani paginován). Navíc Tristram, který byl spoluvydavatelem listu, byl tepelským převorem jen do roku 1481, kdy se poté stal chotěšovským proboštem.

578) AČ XV, s. 35–36, č. 79.

579) SOkA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L205, p. 11. Opis listiny z 9. 5. 1483 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L205/charter>, citováno dle stavu 18. 11. 2015.

580) Zdrojem je pouze analista Schilling (NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 130r).

581) Opět je třeba spoléhat pouze na analistovo líčení (*Tamtéž*, f. 99r).

ve zmíněné listině krále Jiřího.⁵⁸²⁾ Jedná se o šest vsí: Adoltov, Bošov, Děčkovice, Lštění, Starou Ves a Lucko. Přitom ještě další dvě vesnice, Popovice a Pichl (dnešní Lípa), soupis tepelského zboží z poloviny 16. století nezná. Nelze tedy vyloučit, že tyto lokality mohly dočasně zaniknout. V každém případě ve skupině vsí, které jistě přestaly existovat, naprosto dominují lokality z bývalého vidžínského újezdu, tzn. z východní okrajové části centrálního tepelského panství. Lze se proto právem domnívat s ohledem na osud Janovce, že obzvláště toto území bylo v rámci tepelského klášterství nejvíce postiženo válečnými operacemi. Přitom je třeba rovněž zdůraznit, že se vojenské přepady klášterních vsí neděly za působení opata Zikmunda pouze v souvislosti s válkou mezi pražskými králi a panskou jednotou. Z pozdější doby jsou doložena přinejmenším dvě napadení tepelského klášterství. Obě postihla západní část centrálního panství, jelikož byla vedena z německých zemí. První zorganizoval v roce 1494 jistý měšťan z bavorského města Kitzingen a měly být při něm zapáleny některé nejmenované vesnice, odehnán dobytek a chyceni někteří poddaní. Další útok postihl kanonii roku 1502, kdy přitáhli vojáci šlechtice Jindřicha Roteru z Mísně, kteří měli zcela vypálit ves Vlkovice a vyloupit vesnice Závášín, Zádub a Rájov. Přitom bylo údajně zabito šest poddaných a dvacet odvedeno.⁵⁸³⁾ Zdá se, že v této době byl klášter schopen způsobené škody odstraňovat a k zanikání vsí již v důsledku vypálení nedocházelo.

Nejenom za válek bylo ohroženo území tepelského kláštera. I v dobách míru musel opat Zikmund odrazet pokusy dotírávého souseda Jana Trpístského z Gutštejna, který se snažil zejména v letech 1486 a 1487 nenápadně posouvat hranice svého panství na úkor klášterství. Nejprve si nárokoval pole ležící při hranicích procházejících mezi jeho Trstěnicemi a klášterními vesnicemi Stanovištěm, Chotěnovem a Holubínem u křižovatky dvou cest, přičemž jedna vedla do Trstěnic a druhá, označovaná jako Stará, do Mnišského lesa. Výpovědi řady poddaných obou vrchností z počátku září 1486 zpečetěné bratry Buškem a Viktorinem ze Žeberka a na Plané pak prokázaly, že pole patřilo od dávné doby klášteru a že hranici panství tvořila právě zmíněná Stará cesta.⁵⁸⁴⁾ Již počátkem listopadu stejného roku narovnali Bušek ze Žeberka a na Plané a Ctibor z Volfštejna a na Třebli spor mezi znesvářenými sousedy, kdy jedním ze tří bodů bylo stanovení hranice opět u Trstěnic. Ta měla být značena kameny a měla ji představovat Nová cesta.⁵⁸⁵⁾ Patrně hranic poblíž Trpíst se týkal další spor,⁵⁸⁶⁾ který řešil purkrabí Pražského hradu Mareš ze Švamberka spolu s rytířem Václavem z Brodce. Tentokrát Jan Trpístský z Gutštejna popíral, že by hranici panství tvořil tamější potůček, a snažil se své území tak rozšířit. Arbitři ohledali místo a vyslechli svědky, kterými „mnogo starých lidí bylo s obí

582) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L142. Listina z 2. 11. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L142/charter>, citováno dle stavu 18. 11. 2015 a NA, SM, inv. č. 2646, sign. P 73/3/2, kart. č. 1672. Seznam statků tepelského kláštera z roku 1549, ff. 2r–8r.

583) Tyto události jsou známy díky výkladu tepelského analyty (NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, ff. 119r a 123v).

584) Ústav PVH a archivnictví FF MU v Brně, Vědecký aparát edice CDB, sign. 15. Fotokopie tepelského kopiáře, ff. 84r–87r.

585) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L205, pp. 14–15. Opis listiny ze 7. 11. 1486 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L205/charter>, citováno dle stavu 18. 11. 2015.

586) Jako jediné konkrétní místo je zmíněna „hora, jenž slove Jestřebie“, kterou se nepodařilo lokalizovat. Lze se ale opírat o tvrzení Mareše ze Švamberka, podle kterého přijel „na meze ku panu Janovi Trpiestskému z Gutštejna“. Jelikož neuvedl jiné určující místo, lze předpokládat, že přijel k sídlu dotyčného šlechtice, kterým byla tvrž v Trpístech.

stran". Ti v zásadě potvrdili opatovo tvrzení, „že ten potok jest meze“. Když Trpístského plány opět zmařily výpovědi poddaných, tak se poradil se svými přáteli a poté uznal potok za právoplatnou hranici svého panství.⁵⁸⁷⁾ Zdá se tedy, že opatu Zikmundovi se dařilo držet nenasytného souseda na uzdě, i když ho to patrně stálo nemalé úsilí.⁵⁸⁸⁾

Období opata Zikmunda nebylo charakteristické rozšiřováním pozemkového majetku tepelského kláštera. Prelát se zaměřoval zejména na vyplacení zástav a znovuzískání zabraných statků. Na nákupy nového zboží se prostě nedostávaly finance. Situace se začala měnit až od 90. let 15. století, tedy na samém sklonku jeho spravování kláštera. Řadu investic zahájila koupě manského dvora v Mnichově od Kašpara z Neuperga za 150 kop pražských grošů v dubnu 1495.⁵⁸⁹⁾ V tomto případě mohly motivy získání dvora souviset s přetvářením Mnichova v tržní městečko. O rok později v březnu vyhověl král Vladislav prosbě opata Zikmunda a převora Matouše a svolil, aby si mohl klášter koupit platy a důchody ve výši 30 až 40 kop pražských grošů a poté si je nechat zapsat do zemských desek.⁵⁹⁰⁾ Buď v této době, nebo spíše už v první polovině 60. let 15. století koupil opat Zikmund dům v Plzni, který měl přijít kanonii na 483 kop míšeňských grošů. Přitom za jeho obnovu byla poté vynaložena ještě obdobná částka.⁵⁹¹⁾ První datovaná zmínka o domu tepelského opata pochází z počátku června 1501.⁵⁹²⁾ Ve stejném roce v říjnu uskutečnil tepelský prelát výtečný tah, když se mu podařilo od sester z Kočova a na Chodové Plané dokoupit druhou polovinu dnešního rybníka Regent včetně mezí okolo splavu a pod hrází až do potoka za vysokou částku 600 kop českých grošů.⁵⁹³⁾ Kromě toho nelze vyloučit, že mezi statky kláštera se mohly dočasně zařadit zemanský dvůr ve Štipoklasech u Číhané (někdy po roce 1492) a Křínov u Plané (možná po roce 1504).⁵⁹⁴⁾

Období let 1507–1549

Než bude přikročeno k interpretování soupisu klášterních statků z roku 1549, jednoho z nejdůležitějších pramenů pro vývoj pozemkového majetku, který je bezpochyby relevantní i pro druhou polovinu 15. století, je třeba alespoň stručně nastínit hlavní majetkové transakce období let 1507 až 1549, jejichž znalost je pro porovnání s Jiříkovou konfirmací z roku 1459 nezbytná. Celkově lze charakterizovat vymezený časový úsek z hlediska území klášterství jako relativně neměnný, pokud by nebyly

587) *Tamtéž*, L205, pp. 15–16. Opis listiny z 13. 3. 1487 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L205/charter>, citováno dle stavu 18. 11. 2015.

588) Doloženy jsou ještě dva spory Jana Trpístského. Jeden vedl s pernareckým farářem o desátky už v roce 1482 (APH, AMK, Cod. VI-6. Administrátorská akta Václava z Krumlova, Jana z Krumlova, Hilária Litoměřického a Pavla Poučka, pp. 243–246). Ve druhé rozeprě, která není datována, byl protistranou opět tepelský opat a jednalo se o vedení vody z potoka u Krukakanic (*Ústav PVH a archivnictví FF MU v Brně*, Vědecký aparát edice CDB, sign. 15. Fotokopie tepelského kopiáře, ff. 83v–84r).

589) *Tamtéž*, ff. 66v–68r.

590) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L215. Listina z 18. 3. 1496 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L215/charter>, citováno dle stavu 18. 11. 2015.

591) Tyto informace zprostředkovává Schilling (NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 130r).

592) **Strnad, J. (ed.):** *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad II*, Plzeň 1905, s. 425–426, č. 522.

593) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L226. Listina z 19. 10. 1501 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L226/charter>, citováno dle stavu 18. 11. 2015.

594) Napovídaly by tomu listiny bývalých majitelů uložené dodnes v klášterním archivu (*Tamtéž*, L202. Listina z 12. 4. 1492 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L202/charter>, citováno dle stavu 18. 11. 2015 a L240. Listina z 8. 10. 1504 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L240/charter>, citováno dle stavu 18. 11. 2015. V případě dvora ve Štipoklasech to předpokládá též Sedláček (*Sedláček, Hradý XIII*, s. 127).

zohledněny zástavy. Úspěch slavil opat Antonín (1526–1535)⁵⁹⁵, kterému se podařilo v roce 1529 více jak po půl století vyplatit ves Boněnov od Wolfganga z Racova a na Bezdužicích za 663 zlatých.⁵⁹⁶ Kromě toho měl koupit i nějaké statky v Bezvěrově a Mnichově.⁵⁹⁷ Za stejného preláta zažila ale kanonie obrovskou pohromu, když v roce 1530 zastavil král Ferdinand I. Janu Pluhovi z Rabštejna a na Bečově velké množství klášterních statků v obrovské sumě 10 000 rýnských zlatých. Konkrétně se jednalo o městečko Mnichov, dva selské statky v Pramenech,⁵⁹⁸ vsi Tisovou, Otročin, Bohuslav, Popovice, Rájov, Číhanou, Sítiny s přiléhajícím mlýnem „Heroltsmul“,⁵⁹⁹ Poutnov, Rankovice, Zádub, Závišín, klášterní dvůr a selský dvůr v Dolním Kramolíně spolu se dvěma mlýny,⁶⁰⁰ Chotěnov, Holubín, Pístov, Stanoviště a Martinov.⁶⁰¹ Netrvalo dlouho a již v roce 1534 získal Jan Pluh do zástavy za 2000 rýnských zlatých od panovníka další tři klášterní vsi: Úšovice, Vlkovice a Milhostov.⁶⁰² Tak ztratili tepelští premonstráti kontrolu nad západní, severozápadní a severní částí centrálního panství a zároveň přišli i o necelou čtvrtinu příjmů z poddanských platů.⁶⁰³ O deset let později pak zastavil Kašpar Pluh z Rabštejna dále vsi Otročin a Poutnov v sumě 3000 rýnských zlatých Jindřichovi z Plavna.⁶⁰⁴ Tím jsou vyčerpány zhruba nejdůležitější události a lze tedy přistoupit k vlastnímu soupisu klášterních statků z roku 1549, který obsahoval následující lokality: město Teplá společně se vsí Jankovice příslušející k městskému právu, městečko Úterý dohromady se vsí Olešovice patřící rovněž k městskému právu, vesnice Křepkovice, Pěkovice, Beranovka, Bezvěrov, Mrázov, Domaslavičky, Hostičkov, kde patřilo klášteru 16 osedlých a ostatní Mořici Šlikovi, Boněnov, Výškovice, Vysočany, Ovesné Kladruby, Milhostov, Horní Kramolín, Služetín, Hoštěc, Babice, Rankovice, Beranov, Kladruby a tamější panský dvůr, Prachomety, Bezděkov, Branišov, Nežichov, Dobrá Voda, Dřevohryzy, Vidžín, Krivce, Zahrádka, Staré Sedlo, Beroun, Nezdice, Nová Ves, kde byli dva klášterní osedlí a ostatní patřili k Bezdužicím, Ostrovce, kde bylo osm klášterních dvorů a zbytek příslušel k Třebli, Pernarec a panský dvůr Krukanice, Černovice, Rozněvice, Březí, Hvoždany, Číhaná a Budeč. Dále následovaly statky zastavené Janu Pluhovi z Rabštejna a na Bečově: městečko Mnichov, Rájov, Číhaná, Stanoviště, Bohuslav, Otročin, který byl v držení Jindřicha z Plavna, Tisová, Sítiny, Zádub, Závišín, Chotěnov, Martinov, Holubín, Pístov, Dolní Kramolín, kde se nalézaly pouze dva mlýny, Poutnov, který držel také Jan z Pintic, Prameny, kde byli dva klášterní osedlí, panský dvůr Dolní Kramolín, Úšovice a Vlkovice. Na konec je uvedeno městečko Hroznětín se vším příslušenstvím a u toho informace, že bylo klášterem prodáno císaři Zikmundovi a dosud nebylo konventu zapláceno.⁶⁰⁵ Když dojde k zanesení vyjmenovaných lokalit do mapy a následnému srovnání se stavem k roku 1459, je možné vynést zajímavý závěr. Pokud zůstanou stranou vsi, které s největší pravděpodobností zanikly či byly zmíněny výše, vyplne, že se území tepelského

595) **Backmund**, *Monasticon* I/2, s. 386.

596) **Zerlik**, *Das Stift*, s. 275.

597) **Hlinomaz**, *Kláster*, s. 44.

598) Zpřesněno – **Profous** – **Svoboda**, *Místní jména* IV s. 12.

599) Zpřesněno – **Profous**, *Místní jména* III, s. 546.

600) Zpřesněno – **Profous**, *Místní jména* II, s. 365.

601) **Zerlik**, *Das Stift*, s. 277.

602) *Tamtéž*, s. 278.

603) NA, SM, inv. č. 2646, sign. P 73/3/2, kart. č. 1672. Seznam statků tepelského kláštera z roku 1549, ff. 6r a 8r.

604) *SOkA Plzeň-sever*, PKl Teplá I, L274. Listina z 23. 4. 1544 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L274/> charter, citováno dle stavu 18. 11. 2015.

605) NA, SM, inv. č. 2646, sign. P 73/3/2, kart. č. 1672. Seznam statků tepelského kláštera z roku 1549, ff. 2r–8r.

klášterství během zhruba 100 let téměř nezměnilo. Nově se objevili dva osedlí v Pramenech, které jinak patřily k bečovskému panství. Nelze vyloučit, že tento přírůstek může mít souvislost se zahájením těžby stříbra v tamější oblasti ve druhé polovině 80. let 15. století. Naproti tomu ves Hostičkov již není brána jako čistě klášterní, jako tomu bylo roku 1459. To ale není žádná novinka, jelikož přinejmenším od roku 1465 se o ni dělil klášter s Prokopem ze Švamberka.⁶⁰⁶⁾ Opačná situace nastala u vsi Bezvěrova, která patřila klášteru v roce 1549 již celá, což je zřejmě důsledek zmíněných aktivit opata Antonína.⁶⁰⁷⁾ Tepelské klášterství se tedy jeví z hlediska svého území jako velice stabilní celek, který úspěšně přečkal během druhé poloviny 15. století, jak válečné dění a zábory, tak vlny zástav v 60. letech a první polovině 70. let. Nemalou zásluhu na tom měl opat Zikmund, který po zkonsolidování klášterství v 80. letech začal opět pozvolna nakupovat nemovitosti.

Klášterní hospodářství

Charakter hospodářství

Hospodářství tepelského kláštera mělo smíšený ráz, jelikož zahrnovalo složku jak rentovou, tak režijní. Jejich vzájemný poměr se postupně během středověku měnil. Lze ale předpokládat, že po celou dobu převažovalo rentové hospodářství. V něm hrála bez pochyby velmi významnou roli klášterní městečka. Ve druhé polovině 15. století ale dočasně poklesly příjmy z klášterních statků kvůli zástavám nebo uzurpacím. Do popředí se proto dostávalo režijní hospodářství, kdy se opat Zikmund patrně snažil řešit situaci podporou rybníkářství a těžby rud, zatímco produkce z dvorů obhospodařovaných klášterem spíše stagnovala.

Rentové hospodářství

Poddanské platy

Přestože dávky od poddaných představovaly zřejmě hlavní část klášterních příjmů, nedochovalo se z období středověku příliš konkrétních zpráv o jejich výši. Jsou k dispozici pouze k několika málo lokalitám. Jedná se o dvě vsi uvnitř klášterství (Čerňovice a Domaslavičky) a dále o poddané ze dvou vesnic ležících na území cizích panství (Nová Ves a Ostrovce). Nejzveřejněji je zmapována poddanská renta Čerňovic, která je rozepsána v rámci emfyteutické listiny z roku 1358. Podle ní měli tamější obyvatelé odvádět rentu jak v penězích, tak naturáliích. Dvakrát v roce, na svatého Jiří a na svatého Havla, měli platit 16 českých grošů z jednoho lánu. Naproti tomu naturální renta se odevzdávala na svatého Václava a obnášela z jednoho lánu čtyři strychy tepelské míry žita, dva strychy ječmene, dva strychy ovsy, jeden strych pšenice, půl strychu hrachu, jednu husu, šest kuřat, 30 vajec a dva sýry. Na místo roboty platili rolníci dvakrát ročně, na svátek Očištění Panny Marie a na svatého Jakuba, celkovou sumu čtyř kop pražských grošů

606) SOKA Plzeň-sever, PkI Teplá I, L162. Listina z 27. 7. 1465 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L162/> charter, citováno dle stavu 18. 11. 2015.

607) Hlinomaz, *Klášter*, s. 44.

a čtvrt hřivny. Dále bylo také stanoveno, že na obecné berni se měli podílet 25 českými groši z lánu. Dýmné platili dle zvyku.⁶⁰⁸ Zdrojem zprávy o poddanském platu ze vsi Domaslavičky je rovněž klášterní listina. V té se roku 1391 opat Bohuš společně s konventem zavázal sloužit mše za osoby, které jim darovaly zmíněnou ves. Její obyvatelé platili na svatého Jiří tři kopy bez 12 českých grošů a stejnou částku i na svatého Havla.⁶⁰⁹ Další zpráva o výši peněžní renty se vztahuje k 2,5 země v Nové Vsi, kterou klášter v roce 1330 koupil od Vyšemíra z Bezdržic. Osedlí na této půdě odváděli roční úrok tři kopy a dva a půl českých grošů.⁶¹⁰ V zásadě poslední známá informace o konkrétní výši peněžní renty pochází z roku 1461 a podle ní vlastnila kanonie ve vsi Ostrovce osm dvorů, přičemž každý dvůr měl dvakrát ročně platit úrok 48 pražských grošů.⁶¹¹ Klášterní osedlí z uvedené vsi tedy odváděli své vrchnosti 12 kop 48 českých grošů ročně. Když král Jiří v roce 1469 tento plat zastavil, hovořil v této souvislosti pouze o 12 kopách.⁶¹² Naproti tomu v roce 1477 král Vladislav slíbil, že v budoucnu nebudou čeští panovníci zastavovat plat 13 kop pražských grošů ze vsi Ostrovce.⁶¹³ V obou případech se ale bez pochyby ve skutečnosti jednalo o úrok ve výši 12 kop a 48 českých grošů. Alespoň rámcovou představu o výši peněžní renty z několika málo vsí mohou poskytnout dochované zlomky dvou výběrčích rejstříků z klášterního velkostatku. První z nich pochází z druhé poloviny 13. století a zahrnuje Úterý (104 jmen včetně šesti mlynářů) a Olešovice (27 jmen). Jednotlivé záznamy jsou v něm tvořeny pouze jménem a finanční částkou, jejíž měna není zcela zřejmá. O rozsahu půdy rejstřík mlčí.⁶¹⁴ Z těchto důvodů je třeba rezignovat na využití tohoto pramene. Druhý rejstřík, z něhož se dochovaly dva fragmenty, spadá zřejmě do první poloviny 15. století a kromě jednoho osedlého a sedmi mlynářů z neznámé vsi obsahuje poplatky osedlých z Dobré Vody. Přesněji řečeno se jedná o 18 jmen.⁶¹⁵ Zbylí poplatníci jsou zřejmě zahrnuti pod pojmem „obec“,⁶¹⁶ který je uveden na závěr. V tomto zápisu chybí jak plošná jednotka, tak finanční částka. Z vlastního rejstříku je možné vyvodit, pokud to čitelnost textu dovolí, že z uvedených 18 osedlých byli zřejmě dva lánici, dva třičtvrtělánici a 14 půlláníků. Láník platil 12 českých grošů, třičtvrtěláník 8 grošů a půlláník 6 nebo 8 grošů. Stav dochování a patrně i nekompletní výčet poplatníků ale neumožňují stanovit celkovou částku za vesnici.

Dosavadní přehled vypovídá o existenci renty peněžní a naturální. Nelze však pochybovat o tom, že někteří klášterní poddaní vykonávali rovněž robotu. Přínejmenším pro 15. století je k dispozici několik dokladů roboty vztahujících se k jednomu poli ležícímu při hranici klášterního panství poblíž Trstěnic. Dle výpovědi z roku 1486 jezdili orat „knězi opatovi na robotu“ starý Tulman z Chodové Plané, když za mlada sloužil jako pacholek v Holubíně, a dříve starý Mojžíš z Holubína. Jiný druh roboty tam vykonávala například matka Petra Zajdkara z Mil-

608) RBM VII, s. 3, č. 2.

609) SOkA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L89. Listina z 23. 4. 1391 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TepláOPraem/L89/charter>, citováno dle stavu 12. 10. 2015.

610) RBM III, s. 644, č. 1650.

611) SOkA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L146. Listina z 22. 5. 1461 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TepláOPraem/L146/charter>, citováno dle stavu 12. 10. 2015.

612) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis, f. 260v.

613) SOkA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L180. Listina z 22. 12. 1477 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TepláOPraem/L180/charter>, citováno dle stavu 12. 10. 2015.

614) Waska, *Národnostní vývoj*, s. 128–129.

615) NK ČR, sign. Teplá MS. C.1. Zlomky výběrčího rejstříku z první poloviny 15. století na přideštích. Čtení původního textu znesnadňují v některých případech i znemožňují novodobé přelepy a nápisy.

616) Srov. Nový, R.: *Poddaní v husitské revoluci*, HT 4, 1981, s. 98.

hostova, která žala obilí.⁶¹⁷⁾ Je pravděpodobné, že zmíněné pole patřilo ke klášternímu dvoru v Dolním Kramolíně.

Dochované prameny neumožňují stanovit strukturu poddanské renty v rámci tepelského klášterství. Pouze je možné shrnout, že se uplatnily všechny druhy renty (peněžní, naturální i robota), z nichž s největší pravděpodobností převažoval první typ. Peněžní úrok byl odevzdáván v běžných termínech – na svatého Jiří (23. dubna) a svatého Havla (16. října). Další informace o výši peněžní renty hned z 10 vsí zároveň (Tisové, Poutnova, Boněnova, Hostíčková, Domaslaviček, Ostrovců, Nové Vsi, Rozněvic, Budče a Čerňovic) pochází až z roku 1576, kdy se kanonie chystala zmíněné statky prodat.⁶¹⁸⁾ Právě při této příležitosti došlo ke zmapování mimo jiné též poddanských povinností. Promítat stav poddanské renty z druhé poloviny 16. století do století 15. by mohlo být velice zavádějící, proto bude nadále věnována pozornost pouze čtyřem z „pošacovaných“ vesnic: Domaslavičkám, Čerňovicím, Nové Vsi a Ostrovcům, ke kterým jsou k dispozici údaje i ze středověku. Ve vsi Domaslavičky v roce 1576 pobývalo osm osedlých. Když bude opomenuta robota 10 ženců, která byla vykonávána za udělené svobody od vrchnosti, a 24 grošů za půl libry pepře, zůstane z povinností pouze peněžní renta. Ta obnášela dvě kopy 48 grošů na svatého Jiří a stejnou částku na svatého Havla. Naproti tomu 18 poddaných z Čerňovic, kteří hospodařili na nejúrodnější půdě klášterství, odvádělo všechny druhy renty. Peněžní obnášela tři kopy 48 grošů při Hromnicích, stejnou částku při sv. Jakubu, devět kop 31 grošů při svatém Jiří. Naturálie představovaly 462 (tj. 7 ½ kopy a 12) slepic, 960 vajec, 128 strychů žita pernarecké míry, 64 strychů ječmene, 31 strychů a větel pšenice, 16 strychů hrachu, 32 hus a 64 strychů ova. Na robotu měli postavit 62 ženců. V případě Nové Vsi platili dva klášterní osedlí kromě poplatku za svobody na svatého Jiří jednu kopu grošů a na svatého Havla jednu kopu 30 grošů. V rámci vsi Ostrovce patřilo klášteru sedm osedlých, z nichž jeden držel dva lány. Ti odváděli úrok ve výši 12 kop 48 grošů dvakrát do roka. Poplatek za svobodu nelze opět reflektovat. Lze tedy shrnout, že osedlí ze vsí Domaslavičky, Nová Ves a Ostrovce platili v 15. století pouze peněžní rentu. V případě Domaslaviček, Čerňovic a Ostrovců se její výše v zásadě nezměnila za předpokladu, že groše uvedené v soupisu z roku 1576 byly české. Snad pouze plat z Ostrovců, který vychází dvojnásobně, byl uveden v groších míšeňských. U Čerňovic lze sledovat jen nepatrný rozdíl. Celoroční renta za 32 lánů v roce 1358 by činila 17 kop čtyři pražské groše. Naproti tomu v roce 1576 představuje součet tří částí platu sumu 17 kop sedm grošů. Vyšší rozdíl je zřetelný u Nové Vsi, kde příjem poklesl z tří kop dvou a půl českého groše na dvě kopy 30 grošů. Tuto zdánlivou nesrovnalost je možné však vysvětlit úbytkem klášterních osedlých v Nové Vsi. K roku 1459 se v tamější vsi nalézali tři osedlí,⁶¹⁹⁾ kdežto v roce 1549 to byli již jen dva.⁶²⁰⁾ U vesnice Čerňovice došlo k převedení

617) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis, ff. 270r a 271r.

618) Pelikán, *Odprodej*, s. 142–143.

619) SOkA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L142. Listina z 2. 11. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L142/> charter, citováno dle stavu 12. 10. 2015.

620) NA, SM, inv. č. 2646, sign. P 73/3/2, kart. č. 1672. Seznam statků tepelského kláštera z roku 1549, f. 5r.

poplatku za robotu na reálnou robotu. Naturální dávky pak v zásadě odpovídají roku 1576 rozsahu 32 lánů podle emfyteutické smlouvy z roku 1358. Z předložených faktů lze vyvozovat závěr, že výše poddanské renty byla prakticky neměnná, a to přinejmenším až do druhé poloviny 16. století.

Přehled o celkové výši příjmů kanonie z peněžní renty podává soupis klášterních statků z roku 1549. Podle něho z klášterních statků plynula suma 604 kop 12 míšeňských grošů a šest parvů,⁶²¹⁾ což nebylo v porovnání s předhusitskými příjmy jiných klášterů mnoho.⁶²²⁾ Není ale pochyb o tom, že celková částka peněžní renty tepelského kláštera během 15. století klesala. Velký vliv na to měla zejména jak ztráta Hroznětínska roku 1434, tak pustnutí a zánik řady klášterních vsí zejména ve druhé polovině 15. století. S ohledem na pravidelná vydání kanonie, z nichž lze jmenovat např. speciální berni (200 kop českých grošů)⁶²³⁾ a opravní peníze (25 kop českých grošů), která ukrávala nemalou část z výnosu rentového hospodářství, lze vyvozovat na nezanedbatelnou roli režijního hospodářství.

Klášterní městečka

Městečka na území tepelského klášterství, která se postupně vyvinula z trhových vsí, hrála v rentovém hospodářství velmi důležitou roli. Nejpozději od první poloviny 13. století měl klášter k dispozici tři vsi, ve kterých se konaly týdenní trhy. Jednalo se o Teplou, Úterý a Hroznětín. Přičemž je možné přímo doložit trh nejprve v Hroznětíně (1219) a posléze v Teplé (1273).⁶²⁴⁾ V případě Úterý vypovídá o existenci trhu a o dni v týdnu, kdy k němu docházelo, samotný český název vsi, jenž je doložen již k roku 1233.⁶²⁵⁾ Význam trhu pro tuto lokalitu se uchovalo rovněž v latinském a německém jménu (Novum Forum a Neumarkt).⁶²⁶⁾ Lze předpokládat, že spádové oblasti zmíněných lokalit pokrývaly nejdůležitější části klášterství. Jejich obvody není možné pro období středověku přesně konkretizovat, ale nebude asi daleko od pravdy tvrzení, že klášterní poddaní ze západní části centrální domény a z oblasti kolem vlastního kláštera docházeli na trh do Teplé, kdežto východní část centrální domény spolu s odloučeným Krukanickem obhospodařoval trh v Úterý. Na trh v Hroznětíně pak docházeli obyvatelé z Hroznětínska. Zdá se tedy, že většina klášterních poddaných si vystačila s týdenními trhy uvnitř klášterství.⁶²⁷⁾ Vymezení úterského tržního obvodu, které pochází až z roku 1604, plně podporuje výše stanovenou hypotézu. Spádová oblast Úterý totiž zahrnovala většinu tehdy existujících původních vsí vidžínského újezdu (Dřevohryzy, Dobrá Voda, Prachomety a Vidžín) spolu s přiléhajícími vesnicemi na severovýchodě (Bezděkov, Nežichov a Branišov) a jihozápadě (Zahrádka, Staré Sedlo a Křivce). Kromě toho patřily

621) Jedná se o součet příjmů ze zboží v rukou kláštera (470 kop 26 míšeňských grošů) a ze zastavených statků (133 kop 49 míšeňských grošů a šest parvů). – *Tamtéž*, ff. 6r a 8r.

622) Jaroslav Čechura vypočítal, že roční peněžní příjem strahovského kláštera z jeho statků činil roku 1410 minimálně 760 kop českých grošů (*Čechura, J.: Urbář kláštera Strahov z roku 1410*, BS 1, 1995, s. 33) a v případě břevnovského kláštera se jednalo v roce 1406 dokonce o 1203 kop 58 českých grošů (*Čechura, J. – Ryantová, M.: Urbář kláštera Břevnov z roku 1406*, ČNM, řada historická, 161, 1992, č. 3-4, s. 92).

623) První jistá zpráva o výši speciální berně pochází z roku 1418 (*CIM II*, s. 901, č. 701). Z pramenů ale nevyplývá, zda zůstala po celé 15. století nezměněná, když příjmy kanonie v podobě peněžní renty od poddaných výrazně poklesly.

624) U obou lokalit zmíněno v rámci výčtu klášterních statků: „*villam de Lyhtenstat cum foro*“ (*CDB II*, s. 162, č. 173) a „*villam Teplensem cum foro*“ (*CDB V/2*, s. 352, č. 707).

625) *CDB III/1*, s. 29, č. 30.

626) *Hoffmann, F.: Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha 2009, s. 50 a 60.

627) *Charvátová, Vývoj osídlení*, s. 81.

do této skupiny i lokality v okolí krukanického dvora (Číhaná, Hvoždany, Pernarec, Březí a Černovice).⁶²⁸⁾ Pro úplnost výčtu je třeba ještě přičíst též samotné Úterý s Olešovicemi.

Přímo k přerodu klášterních trhových vsí na městečka nejsou k dispozici žádné prameny. Proto nezbývá než se pokusit vymezit alespoň časový úsek, kdy k tomu pravděpodobně došlo.⁶²⁹⁾ Všechna tři místa jsou ještě roku 1273 zmiňována v papežské konfirmaci jako vesnice.⁶³⁰⁾ První z nich je doloženo jako městečko Hroznětín již k roku 1282, pokud se tak dá usuzovat podle jeho nově zavedeného názvu Lucida Civitas.⁶³¹⁾ Poté následují konkrétní zmínky jak pro Teplou (1300), tak pro Úterý (1346).⁶³²⁾ Lze očekávat, že povyšování klášterních trhových vsí na městečka probíhalo přibližně ve stejné době. Stalo se tak s největší pravděpodobností v poslední čtvrtině 13. století.⁶³³⁾

Patrně netrvalo dlouho a tepelskému městečku se jako prvním v rámci klášterství podařilo získat výroční trh na svatého Jiljí (1. září), který pak na prosbu vrchnosti obnovil císař Karel IV. v roce 1365. Za to mu Tepelští zaplatili nemalou částku 80 kop pražských grošů.⁶³⁴⁾ Město tedy nedlouho po svém povýšení prosperovalo. Klášterní panství si ale muselo na relativně dlouhou dobu vystačit pouze s jedním jarmarkem. Teprve nový opat Zikmund se záhy potom, co se ujal vedení kanonie, zasloužil o navýšení výročních trhů. Na základě jeho žádosti udělil král Jiří městu Úterý 19. listopadu 1459 první jarmark na svátek Narození Jana Křtitele (24. června) a hned 17. června 1460 druhý na neděli před Nanebevzetím Panny Marie.⁶³⁵⁾ Naproti tomu město Teplá získalo další výroční trh patrně až na počátku 16. století, kdy opat spolu s konventem svolili roku 1503, aby se konal v pondělí po svátku Nanebevstoupení Páně.⁶³⁶⁾ Zdůvodnění takové prodlevy zřejmě spočívá v extrémně napjatých vztazích mezi městečkem a jeho vrchností po celou druhou polovinu 15. století. Tomu nasvědčují i dvě privilegia z let 1460 a 1466, které městu udělil král Jiří. Obě totiž získali Tepelští bez přispění kláštera. V prvním jim byla potvrzena všechna práva a privilegia, přičemž jako odvolací instance od městského soudu jim bylo stanoveno královské město Plzeň.⁶³⁷⁾ Ve druhém, které způsobilo vyhrocení vztahů mezi řeholníky a jejich poddanými, získali povolení, aby se mohli opevnit.⁶³⁸⁾ Stalo se tak bez vědomí vrchnosti v době, kdy si král Jiří vytvářel opěrné body v západních Čechách proti panské jednotě. Opat se spolu s řeholníky snažil následně dosáhnout odvolání této milosti, což se jim podařilo teprve v roce 1496, kdy král Vladislav odvolal Jiříkovo privilegium.⁶³⁹⁾ Jarmarky představovaly vítaný zdroj příjmů jak pro města, tak pro klášter. Například Tepelští platili své vrchnosti z každého výročního trhu jednu a půl kopy českých grošů.⁶⁴⁰⁾ Kromě poddanské peněžní renty, jejíž výši nelze v případě městeček stanovit, plynuly konventu příjmy také z krčem v nich provozovaných. Takový plat je doložen roku 1466 z Teplé a obnášel 20 kop grošů tzv. „krčemných peněz“ na svatého Jiljí.⁶⁴¹⁾ S městem Teplou souvisí

628) Waska, K.: *Dějiny poddanského městečka Úterý do konce 17. století*, diplomová práce na Katedře PVHa archivního studia FF UK, Praha 1975, s. 87.

629) Podrobně se věnoval otázce, kdy se Teplá stala městem, Hlinomaz, M.: *Kdy se stala Teplá městem? Pokus o určení vzniku městské lokality do konce 13. století*, Historický sborník Karlovarska 9, 2003, s. 7–21.

630) CDB V/2, s. 352, č. 707.

631) CDB VI/1, s. 278, č. 224.

632) Přímo je uvedeno „in civitate Teplensi“ či „civem nostrum Teplensem“ (RBM II, s. 797, č. 1855) a „civibus in Novofovo“ (RBM V, s. 7, č. 1).

633) Srov. Waska, *Národnostní vývoj*, s. 126. Autor předpokládá, že Úterý se vyvinulo v městečko až v první polovině 14. století.

634) CIM IV/1, s. 138–139, č. 90.

635) Pichler (ed.), *Urkundenbuch*, s. 409–410, č. 377 a CIM IV/2, s. 56, č. 349 (jen regest).

636) CIM IV/3, s. 64, č. 689.

637) CIM IV/2, s. 70–71, č. 366.

638) *Tamtéž*, s. 123–124, č. 401.

639) *Tamtéž*, s. 124–125, č. 401.

640) CIM IV/3, s. 64, č. 689.

641) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L165. Listina z 12. 3. 1466 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L165/charter>, citováno dle stavu 12. 10. 2015.

i další známý příjem. Podle konfirmace majetku z roku 1459 mělo klášteru patřit clo v městské bráně a také v zemské bráně.⁶⁴² Někdy během druhé poloviny 15. století přešlo vybírání cla v Teplé do světských rukou, pokud k tomu ovšem nedošlo už dříve. V roce 1483 měl v Teplé svého celníka Burian z Gutštejna a na Nečtinách.⁶⁴³ Naproti tomu v roce 1501 ustanovil tamního celníka pán z Rýzemberka.⁶⁴⁴ Neznámo, kdy získalo městečko od krále Vladislava Jagellonského privilegium blíže nespecifikovaného obsahu.⁶⁴⁵

Kromě panovníků mohla udělovat privilegia městečkům též sama vrchnost. V případě kláštera Teplá k tomu docházelo potom, co zemřela řada poddaných na mor. Kanonie se tím snažila udržet kontinuitu držby gruntů. Privilegia vždy obnášela právo dědit majetek nehledě na pohlaví a garanci pro pachatele trestných činů na nezabavení majetku, pokud by se do osmi dnů přihlásili soudu. První vlna vydávání klášterních milostí přišla po veliké morové epidemii roku 1381.⁶⁴⁶ První listinu získali v roce 1385 tepelští měšťané společně s obyvateli sousedních Jankovic. Kromě zmíněných výhod obdrželi ještě právo užívat velkou a malou pečeť a vést městskou knihu.⁶⁴⁷ V následujícím roce obdrželi stejná privilegia klášterní poddaní na Hroznětínsku, kteří mohli navíc užívat všechna práva jako město Teplá.⁶⁴⁸ Druhá a poslední vlna privilegií tohoto obsahu přišla po moru v letech 1433 a 1434.⁶⁴⁹ I tentokrát byly vystaveny dvě listiny: jedna v roce 1437 obyvatelům vsi Mnichov a druhá roku 1439 městečku Úterý, sousedním Olešovicím a mlýnům příslušejícím k městečku. Mnichovští obdrželi kromě dvou zmíněných výsad (volné dědění a nezabavování majetku proviničním, kteří by se přihlásili) také práva města Teplá.⁶⁵⁰ Naproti tomu Úterští obdrželi navíc právo na pečetění velkou a malou pečetí a vedení městské knihy.⁶⁵¹ V rámci narovnání mezi klášterem Teplá a městečkem Teplá vydal opat spolu s konventem v roce 1503 listinu, která obsahovala mimo jiné několik výsad pro město. Bylo potvrzeno odvolávání do Plzně, vedení městských knih, svobodné dědění a odkazování majetku a užívání velké a malé pečeti. Nově pak získali Tepelští již zmiňovaný druhý jarmark a právo pečeti červeným voskem.⁶⁵² To následně potvrdil i král Vladislav.⁶⁵³ Nakonec se městečku podařilo získat od své vrchnosti svolení k vystavění opevnění, k čemuž došlo roku 1509.⁶⁵⁴

Někdy v této době se rozšířila skupina klášterních městeček o Mnichov, který obdržel uvedené klášterní privilegium již v roce 1437.⁶⁵⁵ V roce 1493 získal navíc od krále Vladislava práva městečka Teplé

642) *Tamtéž*, L142. Listina z 2. 11. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L142/charter>, citováno dle stavu 12. 10. 2015.

643) *Tamtéž*, L205, p. 11. Opis listiny z 9. 5. 1483 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L205/charter>, citováno dle stavu 13. 10. 2015.

644) *SOKA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 515, A3108/2. List z 20. 6. 1501.

645) Opis privilegia byl zachycen v mladší části dnes nezvěstného tepelského kopiáře na foliích 120r–125r. – *Ústav PVH a archivnictví FF MU v Brně*, Vědecký aparát edice CDB, sign. 15. Fotokopie tepelského kopiáře, poznámky s rozepsáním obsahu rukopisu.

646) *Hlinomaz*, *Klášter*, s. 33.

647) *CIM IV/1*, s. 189–191, č. 129.

648) *Tamtéž*, s. 191–193, č. 130.

649) *Hoffmann*, *Středověké město*, s. 492.

650) *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, ff. 51v–52r.

651) *CIM IV/1*, s. 381–383, č. 271.

652) *CIM IV/3*, s. 61–65, č. 689.

653) *Tamtéž*, s. 65–67, s. 690.

654) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L246. Listina z 6. 3. 1509 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L246/charter>, citováno dle stavu 13. 10. 2015.

655) Z jeho textu („*iudex et iurati totaque communitas pauperum et fidelium nostrorum villae dictae Heremita alias Einsidel*“) vyplývá, že se jednalo o ves. – *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 51v. Někteří autoři považují Mnichov za městečko právě od roku 1437. – *Pelant, J.: Města a městečka Západočeského kraje*, Plzeň 1984, s. 196; *Kuča, K.: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV*, Praha 2001, s. 67 a *Hlinomaz, Kdy se stala Teplá městem?*, s. 11.

k provozování obchodu, vaření piva a výrobě sladu.⁶⁵⁶⁾ Již o tři roky později, ale panovník milosti, které udělil Mnichovu a které by zároveň vadily klášteru, odvolal.⁶⁵⁷⁾ V této listině vystupuje Mnichov stále jako pouhá ves. Poprvé se mluví o městečku až roku 1530.⁶⁵⁸⁾

To, že klášterní městečka představovala důležitou finanční sílu v rámci klášterství, dokládá mimo jiné skutečnost, že jak Teplá, tak Úterý často vystupovaly jako ručitelé při finančních transakcích kláštera. Roku 1442 ručily za to, že opat Racek spolu s konventem vyplatí Zbyňkovi z Kočova 250 kop českých grošů.⁶⁵⁹⁾ Jako ručitelé jsou opět představitelé těchto městeček doloženi v roce 1463, kdy byli opat Zikmund a konvent dlužní Humprechtovi z Kočova a na Chodové Plané 50 kop grošů.⁶⁶⁰⁾ V roce 1466 byli dokonce Tepelští schopni vyplatit své vrchnosti 200 kop grošů, za což získali do zástavy plat „krčemných peněz“ z jejich města.⁶⁶¹⁾ Asi nejvýstižněji charakterizuje význam Teplé a Úterý v rámci rentového hospodářství list opata Zikmunda z 25. ledna 1472 adresovaný purkmistru a radě města Chebu, ve kterém prosil dva jejich spoluměšťany, bratry Werndly, Erharda a Nikla, aby klášteru posečkali se splácením dluhu. Zdůvodňoval to tím, že řada klášterních poddaných byla zahubena, některé statky kanonie byly zabráný a hlavně že z Teplé, ani z Úterý, ani ze vsí nedostal klášter kvůli válce peněžní rentu.⁶⁶²⁾ Nemalé příjmy z městečka Úterý byly bezpochyby jedním z předních motivů, proč ho Bohuslav ze Švamberka koncem 60. let 15. století obsadil a odkládal jeho vydání až do 80. let 15. století. V rámci městeček se přirozeně rozvíjela i řemesla, která byla organizována do cechů. Konkrétní doklady o této instituci se vztahují k Úterý, kde v roce 1442 zřejmě existoval cech řezníků a pekařů.⁶⁶³⁾ Z roku 1446 se dokonce dochoval řád tamějšího ševcovského cechu.⁶⁶⁴⁾

Lze tedy shrnout, že klášterní městečka, kterými byly ve druhé polovině 15. století Teplá a Úterý, hrála v rentovém hospodářství významnou roli, jelikož platila oproti vším větší poddanský úrok. Kromě toho odváděla do klášterní komory další peníze v podobě různých poplatků, například z krčem či trhů.

Režijní hospodářství

Klášterní dvory

Prameny a literatura

Problematicke hospodářských dvorů kláštera Teplá ve středověku nebyla doposud věnována soustředěná pozornost. Na této situaci má bez pochyby největší podíl nevalné dochování pramenů, které by reflektovaly hospodářské provozy kláštera. Pro Teplou totiž nezůstaly ze středověku takřka žádné ucelenější hospodářské prameny, jako jsou urbáře, účty či inventáře. Proto je badatel odkázán na sporadické zmínky v listinách nebo listech, které mají v každém případě povahu jednotlivin. Navíc se zčásti jedná o informace, které vypoví-

656) *Pelant, Města*, s. 196.

657) *CIM IV/2*, s. 124–125, č. 401.

658) Ve výčtu lokalit je uveden v podobě „*markt Ainsidl*“. – *Profous, Místní jména III*, s. 113.

659) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L122. Listina z 21. 10. 1442 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L122/> charter, citováno dle stavu 13. 10. 2015.

660) *Tamtéž*, L155. Listina z 11. 11. 1463 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L155/> charter, citováno dle stavu 13. 10. 2015.

661) *Tamtéž*, L165. Listina z 12. 3. 1466 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L165/> charter, citováno dle stavu 12. 10. 2015.

662) *SOkA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/8. List z 25. 1. 1472.

663) *Winter, Z.: Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století*, Praha 1906, s. 697.

664) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L125. Listina z 2. 2. 1446 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L125/> charter, citováno dle stavu 13. 10. 2015.

dají o existenci hospodářských dvorů nepřímo. Jelikož i těchto indicií je zoufale málo na to, aby z nich mohl být zrekonstruován systém klášterních dvorů včetně jejich funkcí a jejich místa ve správě panství, je třeba vzít v potaz rovněž mladší prameny, které již spadají do raného novověku. Jedná se zejména o soupis statků tepelské kanonie z roku 1549⁶⁶⁵⁾ a o inventář kláštera a jeho hospodářských provozů pořízený po smrti opata Jana Mausköniga roku 1585.⁶⁶⁶⁾ Za této situace je velice užitečná analogie s hospodářskými dvory jiných klášterů, kdy zejména k některým cisterciáckým řeholním domům je k dispozici o poznání více informací.

Spíše okrajově se věnovala tepelským hospodářským dvorům Kateřina Charvátová,⁶⁶⁷⁾ která se již od 80. let 20. století soustředí na problematiku klášterních dvorů v Čechách v době předhusitské jednak obecně,⁶⁶⁸⁾ ale především v rámci cisterciáckých klášterů. Těm věnovala nejen třísvazkovou monografii *Dějiny cisterckého řádu v Čechách*,⁶⁶⁹⁾ ve které nechybí u jednotlivých klášterů pojednání o jejich ekonomice včetně informací o dvorech, ale i řadu studií.⁶⁷⁰⁾ Pokud se jedná o téma klášterních velkostatků v předhusitské době, je třeba zmínit Jaroslava Čechuru, který na toto téma napsal rovněž nemalé množství článků. V rámci nich se často zabýval i klášterními dvory, přičemž se neomezoval výlučně na cisterciácký řád,⁶⁷¹⁾ nýbrž také zabrousil jak do premonstrátského,⁶⁷²⁾ tak i benediktinského prostředí.⁶⁷³⁾ Za zmínku stojí též článek Petra Chotěbora a Zdeňka Smetánky, kteří se pokusili o typologii panských dvorů na české středověké vesnici z archeologického hlediska.⁶⁷⁴⁾

Přehled tepelských klášterních dvorů ve středověku

Ekonomika premonstrátských kanonií v Čechách byla tvořena nejen poddanskými dávkami ze vsí, ale z menší části též hospodářskými dvory, které měly ve své režii. Jednotlivé kláštery disponovaly v době předhusitské i několika takovými dvory.⁶⁷⁵⁾ Tak například Jaroslav Čechura předpokládá na základě dochovaného urbáře z roku 1410, že strahovský klášter provozoval ve vlastní

665) NA, SM, inv. č. 2646, sign. P 73/3/2, kart. č. 1672. Seznam statků tepelského kláštera z roku 1549.

666) *Tamtéž*, inv. č. 2646, sign. P 73/3/17, kart. č. 1674. Inventář tepelského kláštera z roku 1585.

667) Jsou to dvě studie, ve kterých autorka podává přehled ji v dané době známých dvorů kláštera Teplá: **Charvátová, K.:** *Hospodářské dvory ve světle písemných pramenů (Ke stavební podobě dvorů řádů benediktinského, premonstrátského a cisterckého)*, AH 12, 1987, s. 290 a **Táž,** *Vývoj osídlení*, s. 79.

668) **Táž,** *Hospodářské dvory*, s. 287–299 a **Táž:** *Inventáře klášterních dvorů*, AH 15, 1990, s. 125–134.

669) **Táž:** *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420 I–III*, Praha 1998–2009.

670) Z nich stojí za to jmenovat alespoň ty z hlediska dvorů zásadní: **Táž,** *Hospodářství osekého kláštera v 1. polovině 14. století*, ČsCH 28, 1980, s. 239–258; **Táž:** *Vztah dvorů k vesnickému osídlení na panstvích cisterciáckých klášterů v Čechách*, AH 11, 1986, s. 461–467 a **Táž:** *Středověké dvory sedleckého kláštera*, PSČ 7, 1993, č. 2, s. 32–39.

671) Jedna studie je dokonce věnována přímo dvorům z hlediska terminologického (**Čechura, J.:** *Grangia sive curia. Termíny, významy a mýty cisterciáků v Čechách ve vrcholném a pozdním středověku*, ČNM, řada historická, 169, 2000, č. 3–4, s. 12–41). Z článků pojednávajících o hospodářském vývoji jednotlivých cisterciáckých klášterů stojí z hlediska klášterních dvorů za zmínku především pojednání o Plasech, Sedleci a Oseku (**Týž:** *Hospodářský vývoj plaského kláštera v době přemyslovské*, HG 18, 1979, s. 258–261; **Týž:** *Dvě studie k sociálně ekonomickému vývoji klášterního velkostatku v předhusitských Čechách*, SNM-A, 42, 1988, č. 1, s. 22–28 a **Týž,** *Velkostatek*, s. 33–37).

672) Podrobnější pozornost si od tohoto autora zasloužily dvory Strahova a Chotěšova (zejména **Týž,** *Urbář*, s. 38–40 a **Týž,** *Chotěšov*, s. 61–67).

673) Zde stojí za zmínku především dvory břevnovského kláštera (**Čechura – Ryantová,** *Urbář*, s. 95–96 a **Týž:** *Hospodářství kláštera Břevnov na počátku 15. století*, in: *Milénium břevnovského kláštera (993–1993)*. (Usp. I. Hlaváček – M. Bláhová), Praha 1993, s. 201–202).

674) **Chotěbor, P. – Smetánka, Z.:** *Panské dvory na české středověké vesnici*, AH 10, 1985, s. 47–56.

675) **Charvátová,** *Inventáře*, s. 289.

režii sedm dvorů.⁶⁷⁶⁾ V případě chotěšovské kanonie došel tentýž autor k závěru opět na základě urbáře, tentokrát z roku 1367, že existovalo alespoň 10 dvorů.⁶⁷⁷⁾ Pro tepelské klášterství není možné stanovit přesný počet jeho hospodářských dvorů, což platí pro celý středověk. První ucelenou představu o stavu klášterních dvorů podává až soupis všech statků příslušejících ke klášteru pořízený 29. dubna 1549, ve kterém se hovoří o třech panských dvorech označovaných jako *maierhof*. Těmito dvory jsou Kladruby („*Bohmisch Klodraw und eyn mayerhof doselbst*“), Krukanice („*Pernharttz und der mairhof Krukanicz*“) a Dolní Kramolín⁶⁷⁸⁾ („*mayerhof Kremling*“).⁶⁷⁹⁾ Aby byl přehled kompletní, je třeba k nim připočíst ještě dvůr, který byl součástí vlastního kláštera. Tento stav potvrzuje inventář pořízený roku 1585, který již uvádí v následujícím pořadí podle vzdálenosti od vlastního kláštera všechny čtyři hospodářské dvory: v klášteře Teplá („*mayerhof im closter Top-pel*“), Kladruby („*mayerhof Kladrles*“), Dolní Kramolín („*hof Kramling*“) a Krukanice („*mayerhof zu Bernharts, Krukanicz genandt*“).⁶⁸⁰⁾ U všech uvedených dvorů lze předpokládat jejich existenci už od středověku, i když není vždy přímo doložená v prame-nech. To se týká zejména Kladrub, ve kterých je poprvé zmi-ňován hospodářský dvůr právě v roce 1549. Jinak samotná ves Kladruby je prvně doložená jako součást tepelského kláš-terství v konfirmaci papeže Řehoře X. z roku 1273.⁶⁸¹⁾ S nej-větší pravděpodobností odpovídá stav klášterních dvorů k roku 1549, resp. 1585, při nejmenším i druhé polovině 15. století. Pro posílení tohoto předpokladu poslouží nastínění vývoje hospodářských dvorů na tepelském velkostatku od konce 12. do počátku 16. století na základě drobných zmínek v prame-nech.

První indicii o možné existenci dvora poskytuje již Hroz-natova závěť z roku 1197,⁶⁸²⁾ ve které zakladatel odkazuje klášteru mimo jiné „*statky s veškerým dobyttem*“ a „*své služeb-níky a služky*“.⁶⁸³⁾ Z toho se dá usuzovat, že kromě blíže neu-rčených vsí získala mladá kanonie snad také hospodářský dvůr či dvory, jak již naznačila Květoslava Haubertová.⁶⁸⁴⁾ Ta případný dvůr umísťuje buď do Teplé (pravděpodobně má v tomto případě na mysli trhovou osadu), nebo do jejího okolí. Vedle toho se ale nabízí ještě třetí varianta, a to ztotož-nění s dvorem v rámci klášterního areálu.

K roku 1219 zmiňuje papežská konfirmace Honoria III. mezi statky tepelského kláštera dvůr v Litoměřicích („*curtim etiam Noui Montis super Albiam*“),⁶⁸⁵⁾ který zřejmě představoval správní centrum severočeských klášterních statků.⁶⁸⁶⁾ Kano-nie ho ale nedržela dlouho, jelikož již v první polovině 30. let 13. století předala „*curiam in Lutomiric*“ spolu s většinou taměj-sích statků německým rytířům.⁶⁸⁷⁾

Další zpráva spadá až do roku 1242 a je na rozdíl od těch předchozích o poznání jednoznačnější. Navíc má rovněž po-měrně velkou vypovídací hodnotu. Zdrojem poznání je zde listina nově zvoleného tepelského opata Gerarda z roku 1242,

676) Mělo se jednat o dvo-ry v Pátku nad Ohří, Volenicích, Petříně, dva ve Střešovicích a Dolních Chabrech (Čechura, *Urbář*, s. 39). Naproti tomu dle Charvátové to byly pouze tři dvory (Chý-ně, Mneteš a Trysko-vice), které navíc Če-chura řadí mezi pro-najaté (Charvátová, *Hospodářské dvory*, s. 290).

677) Měly to být následu-jící dvory: Dobřany, Hánov, Chotěšov, Kře-nice, Losiná, Luhov, Maškov, Sedlec, Zá-luží a Zbůch (Čechu-ra, *Chotěšov*, s. 61).

678) Dvůr v Dolním Kra-molíně je evidován spolu s dalšími ves-nicemi jako zástava Janu Pluhovi na Bečově.

679) NA, SM, inv. č. 2646, sign. P 73/3/2, kart. č. 1672. Seznam stat-ků tepelského klášte-ra z roku 1549, ff. 4r, 5v a 7v.

680) *Tamtéž*, inv. č. 2646, sign. P 73/3/17, kart. č. 1674. Inventář tepel-ského kláštera z roku 1585, ff. 9v, 10v, 11r a 12r.

681) CDB V/2, s. 352, č. 707.

682) CDB I, s. 323–325, č. 357.

683) Použito z překladu Hroznatovy závěti od Karla Dolisty. – Hlinomaz, M.: *Ději-ny kláštera premonstrá-tek Chotěšov*, České Budějovice 2009, s. 164.

684) Haubertová, *O nej-starších tepelských lis-tinách*, s. 10.

685) CDB II, s. 162, č. 173.

686) Čechura, *Vývoj pozem-kové držby*, s. 207.

687) CDB III/1, s. 30, č. 31.

kteřá byla vyhotovena na tepelském dvoře jménem Krukanice („*in curia Teplensi nomine Krucanizz*“).⁶⁸⁸ Tato zmínka představuje nejstarší zprávu o tepelském dvoře obhospodařovaném ve vlastní režii. Vlastnictví tohoto dvora je bezpochyby starší a nelze vyloučit, že ho klášter získal společně se stejnojmennou vsí. Ta je poprvé uvedena v konfirmaci Hroznatovy závěti českým knížetem Jindřichem Břetislavem z roku 1197.⁶⁸⁹ Krukanice a další dvě vsi daroval západočeský velmož Hroznata na tři roky klášteru. Pokud by se již z plánované výpravy nevrátil, měly vsi připadnout kanonii natrvalo, což se ale nestalo.⁶⁹⁰ Nezbyvá tedy nic jiného než se spokojit se závěrem, že klášter získal ves i dvůr Krukanice někdy před rokem 1242.⁶⁹¹

Kateřina Charvátová dokládá pro 13. století dva hospodářské dvory tepelského kláštera (Krukanice a Dolní Kramolín), které mohla kanonie získat již vybudované a fungující. Zároveň však nevylučuje možnou existenci dalších dvorů, které by neměly charakter samostatných sídelních jednotek.⁶⁹² Tuto podmínku jistě splňuje jak hospodářský dvůr v areálu kláštera, tak dvůr ve zmíněných Kladrubech (doložen až 1549). Dvůr Dolní Kramolín poprvé vystupuje z pramenů počátkem 14. století, a to hned dvakrát. Tato lokalita je obsažena ve dvou listinách krále Jana Lucemburského z konce druhé dekady 14. století⁶⁹³, ve kterých vracel klášteru dvůr Dolní Kramolín („*municione sive curia Cremling*“⁶⁹⁴) a „*curiam Chremeling*“⁶⁹⁵). Ten totiž předtím pronajala kanonie Arklebovi z Tisové na dobu jeho života za 40 kop pražských grošů. Nový nájemce patrně využíval opevněný dvůr jako základnu pro své loupeživé nájezdy do okolí. Proto mu byl zabrán majetek, přičemž samotný dvorec byl v roce 1319 dobyt královskými silami a posléze navrácen klášteru. Pronájem tím přirozeně skončil, aniž by měl Arkleb z Tisové nárok na náhradu. Ze zmínky ve druhé Janově listině odvozuje Kateřina Charvátová existenci dvora Kramolín též ve 13. století,⁶⁹⁶ s čímž je třeba souhlasit.

První polovina 14. století je ale bohatší na pramenné zmínky klášterních dvorů, než by se mohlo na první pohled zdát. Roku 1316 pronajal opat Vyšemír spolu s konventem rytíři Jetřichovi z Gutštejna na 10 let tři klášterní vsi Budeč, Lucko a Číhanou. Důležité je to na tomto místě z toho důvodu, že ve vesnici Budeč se nacházel klášterní dvůr („*in curia predictae ville nostre Buch*“ a „*curia nostra*“), který byl rovněž součástí pronájmu. Nájemce měl za to odvádět klášteru roční plat devět a půl hrivny grošů. Z kontextu vyplývá, že dvůr byl někdy předtím zřejmě vypleněn a poničen, v důsledku čehož přestal asi fungovat. Jetřich z Gutštejna se totiž zavázal, že postaví silné opevnění kolem dvora a zároveň že také opraví budovy. Kromě toho měl rovněž obnovit čtyři popluží, z nichž měl dávat každý rok konventu třetí díl z vypěstovaného obilí. Řeholníky měl k tomu ještě zásobovat čtyřvěderním sudem piva a buď kusem polovičního dobytka, nebo jedním prasetem.⁶⁹⁷ Lze vyvozovat, že klášter původně obhospodařoval tento dvůr ve vlastní

688) CDB IV/1, s. 78–79, č. 16.

689) CDB I, s. 325–327, č. 358.

690) Kubín, *Blahoslavený Hroznata*, s. 170–171.

691) Tamtéž, s. 178.

692) Charvátová, *Vývoj osídlení*, s. 79. Je ale dost dobře možné, že v případě Krukanic se jednalo o samostatný dvůr.

693) RBM III, s. 231–232, č. 552. Zde je Josefem Emlerem, který bere za začátek roku 1. leden, listina datována k 30. prosinci 1319. Naproti tomu Jaroslav Fiala bere za začátek roku 25. prosince a klade datum vzniku k 30. prosinci 1318. – Fiala, J.: *Klášter premonstrátů Teplá 1197–1950. Inventář I*, 1967, s. 7; RBM III, s. 212, č. 516.

694) Tamtéž, s. 231, č. 552.

695) Tamtéž, s. 212, č. 516.

696) Charvátová, *Vývoj osídlení*, s. 79.

697) Listina je dochována v opisu v tepelském kopiáři, ale RBM III ji nezná. – Ústav PVH a archivnictví FF MU v Brně, Vědecký aparát edice CDB, sign. 15. Fotokopie tepelského kopiáře, ff. 81v–82r.

režii snad už v poslední čtvrtině 13. století,⁶⁹⁸ ale v důsledku pronájmu se z něho patrně postupně stal alodiální dvůr. Tomu by mohl nasvědčovat register v rámci tepelského kopiáře z počátku 16. století charakterizující zmíněnou listinu z roku 1316, který zní „*super villas Buch, Lugk, Zihans et curiam sive allodium in Buch*“.⁶⁹⁹ V každém případě se dvůr v Budči poté již ve středověkých pramenech neobjevuje.

Obdobná situace nastala i v roce 1346. Tehdy opat Beneda a konvent pronajali rytíři Heřmanovi na dobu jeho života ves Branišov a dvůr v Janovci („*curiam in Ianowetz*“) za 100 kop pražských grošů. Přitom bylo blíže specifikováno, že v případě Heřmanovy smrti by veškeré osivo, které by bylo na polích příslušejících ke dvoru, připadlo klášteru. Stamějsími zvířaty a nemovitým majetkem mohl libovolně nakládat.⁷⁰⁰ V tomto případě nemohl existovat předpokládaný klášterní dvůr příliš dlouho, jelikož klášter koupil jak ves Janov, tak Branišov teprve roku 1322.⁷⁰¹ Zda klášter po vypršení pronájmu dvůr spravoval vlastními prostředky, či ho opět pronajal, nebo ho dokonce zrušil, nelze jednoznačně stanovit, jelikož se dvůr v pramenech již neobjevuje. Napříště je totiž zmiňována pouze ves Janovec (1421 a 1459),⁷⁰² která byla na konci 60. let nebo v první polovině 70. let 15. století vypálena, v důsledku čehož přestala de facto existovat a na jejím místě byl klášterem vybudován stejnojmenný rybník.⁷⁰³

Instituce pronajímání, respektive zastavování, klášterních dvorů byla využívána i na počátku 15. století, pokud se tak dá uvažovat na základě toho, že Hynek z Fojcperka, který dlužil tepelské kanonii 12 kop a 40 pražských grošů, byl „*seděním v Kramolíně*“.⁷⁰⁴ Je možné, že přechod dvora v Dolním Kramolíně do rukou Hynka z Fojcperka souvisel s tím, že před rokem 1409 získal klášter zřejmě právě od něho ves Chodovou Planou.⁷⁰⁵

Na existenci dalšího, dosud neznámého dvora ve Vidžíně („*duvor v Vidžíně*“) ukazuje až záznam o jeho prodeji klášterem tamější vsi za 20 kop českých grošů roku 1420.⁷⁰⁶ Ves Vidžín spolu s vidžínským újezdem získal klášter koupí od královny-matky Konstancie již roku 1233.⁷⁰⁷

K dočasnému rozšíření počtu klášterních dvorů došlo koncem 15. století tím, že opat Zikmund koupil společně s konventem v roce 1495 dvůr v Mníchově od Kašpara z Neubergeru za 150 kop českých grošů.⁷⁰⁸ Tím opat dosáhl protažení sítě dvorů až k samé severozápadní hranici panství. Dvůr se ale

698) Budeč jako ves je poprvé doložena mezi statky tepelského kláštera k roku 1273 (CDB V/2, s. 352, č. 707).

699) *Ústav PVH a archivnictví FF MU v Brně*, Vědecký aparát edice CDB, sign. 15. Fotokopie tepelského kopiáře, f. 81v. Alodiální dvory se pokusil na základě břevnovského urbáře charakterizovat Čechura s Ryantovou (Čechura – Ryantová, *Urbář*, s. 96–97).

700) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L61. Listina z 15. 6. 1346 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L61/charter>, citováno dle stavu 14. 10. 2015. RBM V tuto listinu nereflektuje.

701) *RBM III*, s. 326, č. 816.

702) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L116. Listina z 9. 2. 1421 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L116/charter>, citováno dle stavu 14. 10. 2015 a L142. Listina z 2. 11. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L142/charter>, citováno dle stavu 14. 10. 2015.

703) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 99r.

704) *AC VI*, s. 460, č. 10.

705) V roce 1404 byl patronem farního kostela v Chodové Planě ještě Hynek z Fojcperka (*LC VI*, s. 121), kdežto v roce 1409 patřila ves již klášteru (NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 47r).

706) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L259. Opis listiny z 16. 9. 1420 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L259/charter>, citováno dle stavu 14. 10. 2015. Srov. Čechura, *Vývoj pozemkové držby*, s. 221.

707) CDB III/1, č. 31, s. 29–31. Podrobněji Kubín, *Blahoslavený Hroznata*, s. 179.

708) *Ústav PVH a archivnictví FF MU v Brně*, Vědecký aparát edice CDB, sign. 15. Fotokopie tepelského kopiáře, ff. 60v–62r.

ukázal jako neperspektivní. Nemalý podíl na tom měla jistě také skutečnost, že se Mnichov nacházel na nepříteli úrodné půdě.⁷⁰⁹ Mnichovskému dvoru mohl uškodit i loupežný vpád Jindřicha Rottera z Míšně roku 1502 do západní části tepelského panství, při kterém byl mimo jiné odháněn dobytek.⁷¹⁰ Zanedlouho se klášter rozhodl dvůr zrušit a jeho areál nakonec odprodal za opata Antonína roku 1526 tamější obci.⁷¹¹

Z doby působení opata Zikmunda jsou k dispozici ještě dvě zprávy vztahující se ke krukaničskému dvoru. Podle první byl „dvůr řečený Krukanič“⁷¹² patrně roku 1472 zastaven opatem za 300 kop grošů. Tuto transakci posléze potvrdil rovněž král Vladislav.⁷¹³ Tehdejší zástavní pán není sice znám, ale o 10 let později vystupoval jako svědek pernareckého faráře Jana ve sporu s Janem z Trpíst o desátky jistý „Zdebor z Prachomet et in Krukawicz“.⁷¹⁴ Hned následující rok se objevil v roli spoluvydavatele jedné listiny „Stibor von Prachomet zu Krukanič“.⁷¹⁵ S největší pravděpodobností se jednalo o stejnou osobu. V případě jména Stibor se patrně jedná o zkomoleninu jména Zdebor vzniklou při opisu listiny v rámci notářského instrumentu.⁷¹⁶ Dvůr byl ale nejpozději roku 1501 opět v rukou kláštera, o čemž svědčí druhá zmínka. Tu obsahuje list kvardiána minoritského kláštera ve Stříbře Jeronýma, který v něm žádal představeného tepelské kanonie, aby poskytl jeho mnichům pšenici z klášterního dvora u Pernarce („in curia vestra circa Pernartkyss“),⁷¹⁷ známého též pod označením Krukanič.

Další relevantní doklad se vynořuje až roku 1530 a týká se opět dvora v Dolním Kramolíně („der mayerhof und pawrshof zu Krembling“).⁷¹⁸ Za zmínku stojí ještě obohacení krukaničského dvora roku 1559 o louky získané opatem Janem Kurzem a konventem od Matouše Čány z Pernarce, které s ním vyměnili za polovinu popluží v Březi spadlého na ně odúmrtí.⁷¹⁹

I přes značnou torzovitost a nevyváženost informací, které nedovolují stanovit přesný počet hospodářských dvorů tepelského kláštera, lze vyvozovat, že kanonie v době předhusitské disponovala minimálně čtyřmi dvory. Těmi jsou kromě dvora přímo v areálu kláštera Dolní Kramolín, Krukanič a Vidžín. Pro tuto dobu se dá snad uvažovat již i o přítomnosti dvora v Kladru-bech. Nelze ale vyloučit, že tehdy mohl mít klášter více dvorů. Především pro oblast Hroznětínska se sama nabízí možnost existence alespoň jednoho dalšího hospodářského komplexu. Patrně dočasnou roli v režijním hospodářství tepelského kláštera sehrály dvory v Budči a v Janovci, které byly již v první polovině 14. století pronajímány.

709) *Tereziánský katastr český II*, Praha 1966, s. 209.

710) Postiženy byly vysloveně vesnice Vlkovice, Závišín, Zádub a Rájov. – NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 123v. Přitom Rájov je vzdálený od Mnichova pouhých pět kilometrů.

711) **Gnirs, A.**: *Topographie der historischen und kunstgeschichtlichen Denkmale in den Bezirken Tepl und Marienbad*, Augsburg 1932, s. 85.

712) NA, ČDK, rkp. 2450, č. knihy 148. Registra královských zápisů z let 1453 a 1454, p. 564.

713) **Sedláček (ed.)**, *Zbytky*, s. 282, č. 1859.

714) APH, AMK, Cod. VI-6. Administrátorská akta Václava z Krumlova, Jana z Krumlova, Hilária Litoměřického a Pavla Poučka, p. 245.

715) *SOka Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L205, p. 11. Opis listiny z 9. 5. 1483 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L205/charter>, citováno dle stavu 14. 10. 2015.

716) Tento předpoklad podporuje opis listu z roku 1467 zahrnutý do Tepelských análů, ve kterém se objevuje nižší šlechtic opět s přídomkem „von Brachomet“. Vlastní jméno je ale i tentokrát nepřesně zaznamenáno v podobě „Zbedor“, správně tedy Zdebor (NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 319r).

717) *SOka Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 35. List z 26. 8. 1501.

718) **Profous**, *Místní jména I*, s. 691.

719) *SOka Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L281. Listina z 5. 5. 1559 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L281/charter>, citováno dle stavu 14. 10. 2015.

Příznivější pro počty klášterních dvorů u premonstrátů jsou prameny například pro oblast severní Francie a jižní Belgie, kde si premonstrátské kláštery vytvářely vlastní systém hospodářských dvorů záhy po svém založení. Tyto soustavy sestávaly přibližně ze čtyř až osmi dvorů, přičemž v některých případech přesáhl jejich počet i číslo 10. Samo řádové centrum Prémontré získalo své nejdůležitější hospodářské provozy během prvních tří až čtyř desetiletí své existence.⁷²⁰⁾ Obdobné to bylo také u cisterciáckého řádu, přičemž počet čtyř až pěti grangií odpovídal nejmenším opatstvím.⁷²¹⁾ V případě Teplé je možné předpokládat, že definitivní síť hospodářských dvorů vznikala zároveň s utvářením koncentrovaného klášterního velkostatku již během 13. století. Ani jeden z uvedených dvorů netvořil zpočátku samostatnou sídelní jednotku, díky čemuž nemusely být jmenovitě uvedeny v jediných dvou ucelených středověkých výčtech klášterních statků, které jsou součástí konfirmace jednak papeže Řehoře X. z roku 1273, tak českého krále Jiřího z Poděbrad z roku 1459. Pro uvedený předpoklad svědčí i skutečnost, že téměř všechny vsi, jejichž osudy byly spojeny s klášterními dvory, kanonie získala během 13. století. A je tedy možné, že zároveň s vesnicemi obdržela také již fungující dvory.⁷²²⁾

Je třeba rezignovat na rekonstrukci právního vztahu jednotlivých dvorů ke klášteru Teplá během středověku, jelikož pro to nejsou prameny. V zásadě lze shrnout, že bylo zřejmě běžné některé dvory dočasně pronajímat okolní drobné šlechtě, což se dělo především v první polovině 14. století (1316 Budeč, před rokem 1319 Dolní Kramolín a 1346 Janovec), naproti tomu v 15. století klášter v případě potřeby dvory spíše zastavoval (před rokem 1410 Dolní Kramolín a 1472 Krukanice). Po husitských válkách tvořily zřejmě systém hospodářských provozů kláštera Teplá čtyři dvory (Dolní Kramolín, Teplá, Kladruby a Krukanice), které byly v zásadě rovnoměrně rozmístěny po klášterním panství. V případě Janovce je existence tamějšího režijního dvora ještě ve druhé a třetí čtvrtině 15. století nejistá.

Terminologie a typologie panských dvorů tepelského kláštera

Klášterní dvory na území tepelského velkostatku byly ve středověku označovány běžnými pojmy, jako byly v latině *curia*, výjimečně *municio*, v němčině *maierhof* a v češtině *dvůr*. Nabízí se ale otázka, jaký byl v latinských textech souvisejících s tepelským klášterem vztah mezi termíny *curia* a *villa*,⁷²³⁾ na kterou se na závěr této podkapitoly pokusí autor odpovědět.

Dosavadní dělení panských dvorů v českém prostředí není příliš složité. Chotěbor a Smetánka rozlišují na české středověké vesnici dvory rezidenční a dvory podnikatelské. V rezidenčních dvorech měl vlastník sídlit nebo je jinak přímo užívat. Naproti tomu dvory z druhé skupiny se nalézaly na území vlastníka a měly funkci jak správní, tak hospodářskou. V případě dvorů

720) Lohrmann, D.: *Die Wirtschaftshöfe der Prämonstratenser im hohen und späten Mittelalter*, in: *Die Grundherrschaft im späten Mittelalter I.* (Usp. H. Patze), Sigmaringen 1983, s. 213.

721) Charvátová, *Dějiny I.*, s. 38.

722) Srov. Táž, *Vývoj osídlení*, s. 79.

723) Čechura při zaobírání se terminologickými otázkami v souvislosti s dvory upozoroval, že zejména ve 12. století docházelo v českém listinném materiálu ke kolísání mezi slovy *villa* a *curia* (Čechura, *Grangia*, s. 19 a 23).

tepelského kláštera by se jednalo převážně o podnikatelské dvory. Dočasně by do první skupiny mohly patřit dvory, které byly pronajaty či zastaveny některému okolnímu nižšímu šlechtici, přičemž by na nich dotýčný sídlil. To by byl zřejmě případ dvora v Dolním Kramolíně (do roku 1319 Arkleb z Tisové, kolem roku 1410 Hynek z Fojcperka)⁷²⁴ a Krukanic (1482–1483 Zdebor z Prachomet)⁷²⁵. Jiný způsob členění používá Čechura, který rozeznává také dva typy: dvůr ležící ve vsi, nazývaný podle ní, a dvůr jako samostatná sídelní jednotka s vlastním názvem.⁷²⁶ V případě, že by pojem *villa* označoval v tepelských pramenech striktně ves, spadaly by všechny klášterní vsi bez pochyb do první skupiny. Jistě do ní patří dvory v Litoměřicích, Budči, Janovci, Vidžíně, Mnichově a Kladrubech. U zbylých dvou, Krukanic a Dolního Kramolína, to není zcela jasné. Jelikož se k oběma dochovalo více zmínek než k ostatním dvorcům, je možné se zde pokusit vymezit jejich vztah k venkovskému osídlení ve středověku.

Lokalita Krukanice poprvé vystupuje z pramenů v roce 1197 v listině knížete Jindřicha Břetislava, kde jsou uvedena pouze jménem bez bližšího vymezení („*Villam etiam Thirnow et Vnchice et Crucanice*“).⁷²⁷ Z druhé zprávy z roku 1242 jasně vyplývá, že se jméno Krukanice vztahovalo ke klášternímu dvoru („*in curia Teplensi nomine Crucanizz*“).⁷²⁸ Naproti tomu obě confirmace majetku, papežská z roku 1273 a královská z roku 1459, řadí Krukanice mezi klášterní vesnice.⁷²⁹ K tomu je třeba dodat, že v první listině se v zásadě vyskytují pouze vsi, mezi nimiž se nachází lokalita „*curia Adoldi*“, o které se nedá říct nic bližšího. Stejná situace je i ve druhé písemnosti, ve které se nově vyskytují i dvě městečka. Další zmínka o Krukanicích se vztahuje k roku 1472, kdy byl „*dvůr řečený Krukanice*“ zastaven.⁷³⁰ Mnohem jednoznačnější je obrat v jednom missivu z roku 1501, který zní „*in curia vestra circa Pernartkyss*“.⁷³¹ Z něho vyplývá, že krukanický dvůr byl vymezen pomocí nejbližší vsi, kterou představoval Pernarec. Lze tedy předpokládat, že místní jméno Krukanice se vztahovalo pouze ke dvoru a ves stejného jména přinejmenším na počátku 16. století neexistovala. Tento závěr jednoznačně podtrhuje soupis klášterního majetku z roku 1549, ve kterém stojí vedle sebe na jednom řádku „*Pernharttz und der mairhof Krukanicz*“.⁷³² Zdá se tedy, že existence vesnice se jménem Krukanice ve středověku je velice nejistá. Pokud by to byla pravda, znamenalo by to, že obě zmíněné confirmace použily termín *villa* jako ekvivalent pro sídelní jednotku menší než městečko, dvůr nevyjímaje.

Poněkud jiný případ představuje Dolní Kramolín. V roce 1228 získal klášter od krále Přemysla Otakara I. a jeho syna Václava „*villam Cramolin*“.⁷³³ Roku 1319 však král Jan vrátil klášteru „*curiam Chremsling*“.⁷³⁴ Tím je tedy poprvé doložen „*curia Cremling*“.⁷³⁵ Zde stojí za povšimnutí skutečnost, že dvůr se přímo jmenoval Kramolín a že ani v jednom ze dvou případů nebyl vymezen pomocí vsi Dolní Kramolín (tzn. *curia*

724) RBM III, s. 231, č. 552 a AČ VI, s. 460, č. 10.

725) APH, AMK, Cod. VI-6. Administrátorská akta Václava z Krumlova, Jana z Krumlova, Hilária Litoměřického a Pavla Poučka, p. 245 a SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L205, p. 11. Opis listiny z 9. 5. 1483 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L205> charter, citováno dle stavu 14. 10. 2015.

726) Čechura, J.: *Kláštérní velkostatek v předhusitských Čechách – základní tendence hospodářského vývoje a metodologická východiska dalšího studia*, AH 10, 1985, s. 397.

727) CDB I, s. 326, č. 358.

728) CDB IV/1, s. 79, č. 16.

729) CDB V/2, s. 352, č. 707 a SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L142. Listina z 2. 11. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L142> charter, citováno dle stavu 14. 10. 2015.

730) NA, ČDK, rkp. 2450, č. knihy 148. Registra královských zápisů z let 1453 a 1454, p. 564.

731) SOKA Cheb, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 35. List z 26. 8. 1501.

732) NA, SM, inv. č. 2646, sign. P 73/3/2, kart. č. 1672. Seznam statků tepelského kláštera z roku 1549, f. 5v.

733) CDB II, s. 308, č. 310.

734) RBM III, s. 212, č. 516.

735) *Tamtéž*, s. 231, č. 552.

in Cremling), což bylo u dvorů ležících uvnitř vsi běžné. V obou zmíněných konfirmacích z let 1273 a 1459 vystupuje Dolní Kramolín logicky jako ves.⁷³⁶⁾ Jasnější zpráva pochází z roku 1530, kdy panovník zastavil mimo jiné „*der mayerhof und pawrshof zu Kremling sambt zwayen mulen dabey*“.⁷³⁷⁾ V soupisu klášterních statků z roku 1549 se k Dolnímu Kramolínu vztahují dva záznamy: „*mayerhof Kremling*“ a „*Kremling do synd nit mer den zwei muelen*“.⁷³⁸⁾ V případě této lokality lze předpokládat, že klášter koncem 20. let 13. století opravdu získal ves Dolní Kramolín. Není ale jasné, zda panský dvůr v její blízkosti kanonie dostala spolu se vsí nebo si ho sama vybudovala. V každém případě je pravděpodobné, že po zbytek středověku vedle sebe koexistovaly ves a dvůr. Vesnické osídlení ale postupně ustupovalo do té míry, že v roce 1530 zahrnovalo pouze jeden selský dvůr a dva mlýny a roku 1549 už pouze zmíněné mlýny. Dle nastíněné interpretace dochovaných pramenů by tedy krukaničský dvůr představoval samostatnou sídelní jednotku, a spadl tak jako jediný ze známých tepelských dvorů do druhé skupiny, kdežto kramolínský dvůr je třeba zařadit do skupiny první.

Lze proto shrnout, že pojem *villa* nemusel vždy označovat pouze ves, ale v některých případech mohl znamenat i dvůr (přínejmenším Krukance v královské konfirmaci z roku 1459).

Podoba a funkce klášterních dvorů

O podobě hospodářských dvorů tepelské prameny shodně mlčí. Ale díky závěru Kateřiny Charvátové, že v základních rysech se dvory premonstrátů neliší od dvorů jiných vrchností,⁷³⁹⁾ je možné zde aplikovat opět analogii. Podle ní byl areál dvora lehce opevněn, na což poukazuje i označení dvora v Dolním Kramolíne jako „*municione sive curia*“,⁷⁴⁰⁾ a obsahoval několik typických staveb. Mezi ně nejčastěji patřily: budova s vlastním opevněním, obytný dům, sýpka, stáje a chlévy.⁷⁴¹⁾ V případě alespoň některých dvorů kláštera Teplá je třeba počítat rovněž s kaplí.⁷⁴²⁾ Na její přítomnost v Krukancích nepřímo ukazuje pobyt právě zvoleného tepelského opata Gerarda na tamějším dvoře v roce 1242.⁷⁴³⁾ Dalším možným stavením na území dvora mohl být mlýn. Dle Dietricha Lohrmanna bylo pro premonstrátské dvory charakteristické jejich časté propojování právě s mlýny.⁷⁴⁴⁾ Na tepelském velkostatku se toto objevuje minimálně v rámci klášterního dvora v Teplé, kde je uváděn mlýn k roku 1467. Tehdy měly být dle analisty Václava Schillinga vypáleny všechny budovy kláštera s výjimkou jednoho mlýna.⁷⁴⁵⁾ Pravděpodobně stejný mlýn je zmiňován v listu Jindřicha mladšího z Plavna z dubna 1468, ve kterém žádá tepelský konvent o zapůjčení srnčích a zaječích sítí. V případě nevyhovění jeho žádosti jim totiž vyhrožuje vypálením onoho mlýna.⁷⁴⁶⁾ Je tedy vidět, že dvůr představoval uzavřený komplex tvořený nejenom hospodářskými budovami, ale i stavbami obytného či případně vojenského charakteru.

736) CDB V/2, s. 352, č. 707 a SOkA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L142. Listina z 2. 11. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L142/charter>, citováno dle stavu 14. 10. 2015.

737) Profous, *Místní jména II*, s. 365.

738) NA, SM, inv. č. 2646, sign. P 73/3/2, kart. č. 1672. Seznam statků tepelského kláštera z roku 1549, f. 7v.

739) Charvátová, *Hospodářské dvory*, s. 292.

740) RBM III, č. 552, s. 231.

741) Charvátová, *Hospodářské dvory*, s. 292.

742) Srov. Doležel, *Vnitřní poměry*, s. 55 a Charvátová, *Hospodářské dvory*, s. 292. Autorka prezentuje existenci kaple na dvoře jako znak odlišující cisterciácké hospodářské dvory od dvorů benediktinů a premonstrátů.

743) CDB IV/1, č. 16, s. 78–79.

744) Lohrmann, *Die Wirtschaftshöfe*, s. 213. Kromě toho uvádí také provázání dvora s kostelem a právem na desátek, což nelze na území tepelského panství doložit.

745) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 85v.

746) *Tamtéž*, f. 90v.

Z toho nutně vyplývá, že klášterní dvory plnily hned několik funkcí zároveň, z nichž některé měly pro kanonii velký význam. V první řadě mezi ně patří funkce hospodářská a správní. Je třeba rovněž zmínit též okrajové účely, ke kterým mohly dvory v případě potřeby sloužit. Těmi jsou obrana a dočasně ubytování opata či řeholníků. Skutečnost, že dvory bývaly ohrazené, z nich dělá jisté opěrné body vrchnostenské správy, které teoreticky mohly poskytnout v případě ohrožení útočiště poddaným z okolí. Dvůr v Dolním Kramolíně přímo tvořil výspu tepelského panství na jihozápadě a jeho součástí byla patrně i tvrz.⁷⁴⁷⁾ Nelze ale vojenský význam dvorů přeceňovat, jelikož v případě regulérní války hrály pouze okrajovou roli. Pro nedostatek pramenů není možné ověřit, zda se dvory nějakým způsobem uplatnily při přepadu klášterních statků buď v roce 1494, nebo 1502.⁷⁴⁸⁾ Další z funkcí, ubytování, platí zejména pro dvůr v Krukanicích. Jeho poloha zhruba v polovině cesty mezi klášteřem a královským městem Plzní z něho dělá ideální místo pro nocleh jak opata, tak řeholníků, kteří se vydali na cesty. Dokladem o pobytu opata v Krukanicích je listina z roku 1242, která byla na tomto dvoře sepsána.⁷⁴⁹⁾ U ostatních dvorů je tento účel díky jejich relativní blízkosti klášteru celkem nepodstatný.

Větší význam měla u klášterních dvorů správní funkce, i když konkrétní podklady pro tuto problematiku v pramenech chybí a v literatuře tomu doposud nebyla věnována takřka žádná pozornost. Pouze Jaroslav Čechura a Petr Kubín zmiňují dvůr Krukanice jako správní centrum klášterní državy na severovýchod od Stříbra.⁷⁵⁰⁾ Vedle toho uvádí ještě první autor ze zmíněné dvojice Kramolín jako „jedno ze správních center klášterního velkostatku“.⁷⁵¹⁾ Jisté vodítko zde mohou poskytnout poznatky Kateřiny Charvátové ohledně správy panství cisterciáckého kláštera v Oseku v první polovině 14. století. Z nich vyplývá, že dvory pravidelně rozmístěné po celé državě tvořily jakýsi mezičlánek mezi správním centrem panství, tedy klášteřem, a jednotlivými poddanskými vesnicemi. Klášterní poddaní při dvorech robotovali a mohla být na nich soustředěna část poddanských dávek. K tomu dodává poměrně zásadní zjištění, že se dvory staly rovněž místem nižšího soudnictví.⁷⁵²⁾ Bezpochyby některé ze jmenovaných závěrů lze aplikovat i na tepelský velkostatek ve 14. a 15. století. Klášter Teplá představoval rovněž správní centrum celého panství. To se dělilo v době předhusitské do tří částí: statky koncentrované kolem kláštera Teplá, vsi severovýchodně od Stříbra a Hroznětínsko na sever od Karlových Varů. Správní středisko klášterních zboží na Hroznětínsku zřejmě představovalo proboštství u kostela sv. Petra a Pavla,⁷⁵³⁾ přičemž klášterní dvory v této oblasti nejsou doloženy. U komplexu vsí na severovýchod od Stříbra byl správním centrem jistě dvůr Krukanice. U poslední části panství, která byla nejrozsáhlejší, bylo hned několik dvorů. Ty byly relativně rovnoměrně situovány na území klášterství: Dolní Kramolín na okraji jihozápadní části, Kladruby v severovýchodní

747) Sedláček, *Hrady XIII*, s. 196.

748) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, ff. 119r a 123v.

749) CDB IV/1, č. 16, s. 78–79.

750) Čechura, *Vývoj pozemkové držby*, s. 215 a Kubín, *Blahoslavený Hroznata*, s. 178.

751) Čechura, *Vývoj pozemkové držby*, s. 218.

752) Charvátová, *Hospodářství oseckého kláštera*, s. 251.

753) Foltýn – Sommer – Vlček, *Encyklopedie*, s. 240.

a Vidžín ve východní. Během první poloviny 15. století klášter přišel o celé Hroznětínsko a dvůr ve Vidžíně, ale zbylá struktura zůstala zachována. Lze předpokládat, že přinejmenším klášterní poddaní ze vsí na severovýchod od Stříbra s ohledem na větší vzdálenost kláštera Teplá a cestu přes území cizí vrchnosti, odevzdávali poddanské dávky do Krukanic. Vykonávání robotních povinností některých poddaných při dvorech je doloženo na příkladu dvora ve Vidžíně, který byl v roce 1420 klášterem prodán „*také s tú robotú té jmenované vsi*“.⁷⁵⁴⁾ Danou vsí je zde myšlen Vidžín, který dvůr koupil. Roli dvorů v nižším soudnictví není možné jakkoliv doložit.

V zásadě byly ale dvory pro klášter nejdůležitější z hlediska hospodářství, a to produkci ve vlastní režii. Své místo zde měla jak rostlinná, tak živočišná výroba, pokud lze soudit z dochovaného inventáře z roku 1585⁷⁵⁵⁾ a z analogií k jiným klášterům. V rámci rostlinné výroby bylo na prvním místě obilnářství. Na pěstování plodin má vliv úrodnost půdy, proto je vhodné porovnat bonitu půdy jednotlivých vsí klášterství s rozmístěním hospodářských dvorů.⁷⁵⁶⁾ Celkově se dá konstatovat, že v rámci tepelského panství ve druhé polovině 15. století převažují méně kvalitní půdy. Zhruba polovinu zaujímají půdy s hodnotou sedm, hodnoty šest a osm jsou zastoupeny přibližně po jedné pětině. Spíše výjimečně se objevuje půda s číslem pět a pouze ves Černovice obdržela čtyřku. Bezpochyby nejúrodnější částí tepelského panství je jižní polovina komplexu vsí s centrem v Krukanicích, přičemž sem patří i zmíněná vesnice s indexem čtyři. Další v pořadí, ale již s poměrně horší půdou, je severní polovina dislokovaných statků a oblast jihozápadní části državy kolem kláštera Teplá, kde se nachází dvůr Dolní Kramolín. Půdy s hodnotou šest se ještě nachází přímo ve středu panství kolem městečka Teplá. Sem se také řadí dvůr v areálu kláštera a dvůr v Kladrubech, ač ten sám je již na půdě s hodnotou sedm. Na stejně úrodné půdě ležel i dvůr v Budči, který byl zmíněn pouze na počátku 14. století. Naopak nejhorší je situace ohledně bonity ve zbytku hlavní klášterní državy, a to v části severozápadní, severovýchodní, jihovýchodní a jižní. Z toho vyplývá, že klášterní dvory byly situovány do míst s úrodnější půdou. Výjimku zde tvořily dvory v Mnichově, ve Vidžíně a v Janovci. Všechny tři se nacházely v méně úrodných částech panství, první na severozápadě a zbylé dva na východě. I v případě vidžínského dvora se nabízí hypotéza, že tento moment mohl hrát větší či menší roli při rozhodnutí kláštera tento dvůr prodat, k čemuž došlo v roce 1420.⁷⁵⁷⁾ Nelze vyloučit, že se klášter svých dvorů, které se nehodily na pěstování plodin, postupně zbavoval tím, že je prodával svým poddaným, respektive vsím, v nichž se dvory nacházely. Kvůli nedostatku pramenů hospodářské povahy pro 15. století lze sáhnout k již zmíněnému inventáři z raného novověku, jelikož je nepravděpodobné, že by během 16. století došlo k razantnímu přebudování zemědělské výroby

754) *SOkA Plzeň-sever*, PkI Teplá I, L259. Opis listiny z 16. 9. 1420 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L259/charter>, citováno dle stavu 14. 10. 2015.

755) *NA, SM, inv. č. 2646, sign. P 73/3/17, kart. č. 1674*. Inventář tepelského kláštera z roku 1585.

756) Informace o bonitě půdy poskytuje tereziánský katastr – *Tereziánský katastr II*, s. 208–211. Používá se systémem hodnocení od jedné do osmy, kdy jedna označuje nejúrodnější půdu.

757) *SOkA Plzeň-sever*, PkI Teplá I, L259. Opis listiny z 16. 9. 1420 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L259/charter>, citováno dle stavu 14. 10. 2015.

na klášterních dvorech. Z něho vyplývá, že z obilí se pěstovalo žito, oves a pšenice. Nejvíce bylo uskladněno ovesa (celkem 260 korců), zatímco žito a pšenice bylo podstatně méně (24 a 8 korců). K tomu je třeba ještě připočíst 13 korců žita na semeno a 60 korců nevymláčeného obilí. Rozložení po jednotlivých dvorech bylo značně nevyrovnané. Na dvoře v Teplé nebylo žádné obilí, zatímco v Krukanicích bylo pouze obilí určené k dlouhodobějšímu skladování (tzn. nevymláčené). Hlavní množství se ale nacházelo v Dolním Kramolíně (oves, žito, pšenice) a Kladrubech (oves a žito na setbu). V Kramolíně jako jediném bylo k dispozici menší množství hrachu. Vyjma Krukanic disponovaly dvory rovněž zemědělskou technikou, kterou představovaly vozy a pluhy (Teplá: 8 vozů a 4 pluhy, Kramolín: 5 vozů a 2 pluhy a Kladruby: 3 vozy a pouze 1 pluh).⁷⁵⁸⁾ Jako tažná síla zde byli používáni koně. V zásadě se dá předpokládat, že absence zemědělského zařízení v Krukanicích byla kompenzována v rámci roboty, kdy robotující poskytl vlastní vozy a pluhy. Dvůr v Teplé pravděpodobně primárně nesloužil k ukládání obilí. Taková byla situace v roce 1585.⁷⁵⁹⁾ Pro starší období jsou k dispozici pouze pramenné střípky. K roku 1501 se dá předpokládat, že v rámci dvora v Krukanicích byla koncem srpna uložena pšenice. Žádal ji totiž minoritský kvardián ze Stříbra pro sebe a své bratry na chleba.⁷⁶⁰⁾ V případě dvora ve Vidžíně jsou k dispozici informace o jeho obecném příslušenství v době prodeje. Patřily k němu tehdy městiště s poplužím a louky.⁷⁶¹⁾

Ze zvířat se na dvorech v roce 1585 chovalo několik druhů: ovce (1964 kusů), hovězí dobytek (230 kusů), prasata (147 kusů) a tažní koně (40). Největší koncentrace zvířat byla při dvoře přímo v Teplé (cca 58 % všech zvířat), na dalším místě pak následoval dvůr v Krukanicích (cca 38 %). V Kramolíně a Kladrubech, které hrály v živočišné výrobě okrajovou úlohu, nebyly zaevidovány žádné ovce a u druhého ze dvorů ani prasata.⁷⁶²⁾ S ohledem na to, že Kateřina Charvátová prokázala u cisterciáckého kláštera ve Vyšším Brodě, že se chovy zvířat ve 14. století základním způsobem neměnily,⁷⁶³⁾ nelze brát údaje o stavu hospodářského dobytka na klášterních dvorech tepelského klášterství ke konci 16. století za zcela nevyhovující o situaci v pozdním středověku. Je možné si z nich vytvořit alespoň rámcovou představu o živočišné specializaci jednotlivých dvorů. Ve dvoře kláštera Teplá je také jako v jediném doloženo skladování ryb, což bezpochyby souvisí s jídelníčkem řeholníků. Z toho bylo asi 97 % kaprů a zbytek tvořily štiky.⁷⁶⁴⁾

Z dostupných informací lze usuzovat, že se v klášterních dvorech 15. století scházely jednak plodiny z vlastní produkce dvorů, ale i poddanské naturální dávky. Na dvorech probíhala jak rostlinná, tak živočišná výroba. Pěstoval se zejména oves, žito, pšenice a v menší míře hrách. Obilnářství převažovalo u dvorů v Dolním Kramolíně a v Kladrubech. Dvory v Teplé a Krukanicích se vedle obilnářství daleko více věnovaly

758) NA, SM, inv. č. 2646, sign. P 73/3/17, kart. č. 1674. Inventář tepelského kláštera z roku 1585.

759) Srov. **Charvátová**, *Inventáře*, s. 126–127.

760) *SOkA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 35. List z 26. 8. 1501.

761) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L259. Opis listiny z 16. 9. 1420 viz virtuální archiv *Monasterium* <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L259/charter>, citováno dle stavu 14. 10. 2015.

762) NA, SM, inv. č. 2646, sign. P 73/3/17, kart. č. 1674. Inventář tepelského kláštera z roku 1585. Srov. **Charvátová**, *Inventáře*, s. 127.

763) **Táží**, *Dějiny II*, s. 46.

764) NA, SM, inv. č. 2646, sign. P 73/3/17, kart. č. 1674. Inventář tepelského kláštera z roku 1585.

živočišné výrobě, přičemž se jako jediné zaměřovaly na chov ovčí. Kromě nich se rovněž choval hovězí dobytek, prasata a tažní koně. O případných řemeslných provozech při dvorech nejsou k dispozici žádné zprávy. Nelze vyloučit, že část produktů z vlastního hospodářství byla určena k prodeji na trzích větších městských center, ve kterých mohl mít klášter svůj dům či dvorec. Doloženy jsou pouze dva domy, pro předhusitské období na Starém Městě pražském a pro počátek 16. století v Plzni. V Praze měl dům, zmiňovaný v letech 1401 a 1418, v první řadě sloužit opatovi jako zázemí při jeho tamějších pobytech.⁷⁶⁵⁾ U druhého domu tepelského opata, který v roce 1501 sousedil s domem plzeňského soukeníka Duchka Purkrábka, se zdá být souvislost s městským trhem zjevnější.⁷⁶⁶⁾

Správa dvorů a otázka probošství

Dle řádových statut měl stát v čele dvora správce, který byl nejčastěji nazýván jako *magister curiae*. Mohl jím být jak kněz, tak laik. Jeho nadřízeným byl *provisor exteriorum*, v českém prostředí známý spíše pod označením probošt. Správce dohlížel na práci a měsíčně měl skládat účty buď opatovi, nebo jiné pověřené osobě.⁷⁶⁷⁾ Doklady o této funkci pro tepelský velkostatek ve středověku jsou výjimečné. Jeden z nich se objevuje v již několikrát zmíněném listu z roku 1501 adresovaném tepelskému opatu Zikmundovi. Jeho pisatel, minoritský kvardián ze Stříbra, v něm použil obecný termín „*procurator*“ pro označení správce dvora v Krukanicích.⁷⁶⁸⁾ Další dvě zprávy se stejnou výpovědní hodnotou pochází z doby předhusitské. Jsou součástí intitulací dvou listin tepelského kláštera, německé z roku 1385 a latinské o rok mladší.⁷⁶⁹⁾ V nich je uveden kanovník Martin s funkcí probošta v Kramolíně („*probst zu Kramolín*“ a „*praepositus in Kremolyn*“). Tento údaj představuje jistý interpretační problém. Uvedená funkce se totiž bezpochyby váže ke klášternímu dvoru v Dolním Kramolíně, ale termín probošt se běžně nepoužíval pro správce dvora. S touto zprávou pracoval už Jaroslav Čechura, který konstatoval bez bližšího vysvětlení, že „*v Kramolíně bylo ve 14. století probošství, jedno ze správních center klášterního velkostatku*“.⁷⁷⁰⁾ Termínem probošství je možno označit každý úřad, jehož vykonavatel užíval titul probošt.⁷⁷¹⁾ Co ale tato funkce ve skutečnosti obnášela?

Před vlastním pokusem o interpretaci titulu probošta v Kramolíně je třeba zmínit, že v obou intitulacích se objevuje i člen konventu Hanka, u jehož jména je rovněž titul probošt, ale tentokrát s místním určením v Hroznětíně („*probst zu der Lichtenstadt*“ a „*praepositus in Lucida Civitate*“).⁷⁷²⁾ V tomto případě se nejedná o ojedinělou zmínku o hroznětínském proboštovi,⁷⁷³⁾ což svědčí o existenci probošství jako pobočného domu na vydělené části klášterního panství, tedy na Hroznětínsku.⁷⁷⁴⁾ Tato instituce tepelských premonstrátů byla začle-

765) Hlinomaz, *Klášter*, s. 94.

766) Strnad (ed.), *Listář II*, s. 425–426, č. 522.

767) Doležel, *Vnitřní poměry*, s. 55; Lohrmann, *Die Wirtschaftshöfe*, s. 216.

768) SOKA Cheb, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 35. List z 26. 8. 1501.

769) CIM IV/1, s. 189–191, č. 129 a s. 191–193, č. 130.

770) Čechura, *Vývoj pozemkové držby*, s. 218.

771) Foltýn, D.: *K typům a funkcím cisterciáckých probošství v předhusitských Čechách*, in: 900 let cisterciáckého řádu. Sborník z konference konané 28.–29. 9. 1998 v Břevnovském klášteře v Praze. (Usp. K. Charvátová), Praha 2000, s. 79.

772) CIM IV/1, s. 190, č. 129 a s. 192, č. 130.

773) Již k roku 1282 je doložen probošt Oldřich (CDB VI/1, s. 278, č. 224). Kromě toho existují přinejmenším ještě další tři zmínky, k roku 1298o bratru Gebhardovi jako proboštovi (RBM II, s. 766, č. 1782) a k rokům 1339 a 1342 obecně o probošství či proboštovi (RBM IV, s. 276, č. 703; s. 432, č. 1073).

774) Ves Hroznětín je poprvé doložena v majetku kanonie Teplá ve zpadělané listině krále Přemysla Otakara I. hlásící se k roku 1213 (CDB II, s. 403, č. 368) a následně v konfirmaci papeže Honorio III. z roku 1219 (*Tamtéž*, s. 162, č. 173).

něna též do *Encyklopedie českých klášterů*,⁷⁷⁵⁾ jejíž spoluautor Dušan Foltýn předpokládá, že funkce tamějšího probošta byla spjata s výkonem farní správy.⁷⁷⁶⁾ Přestože není možné dohledat uvedeného Hanku, jediného známého probošta ze 14. století, v konfirmačních knihách,⁷⁷⁷⁾ jsou k dispozici jiné indicie dokazující, že byl probošt správcem hroznětínské fary.⁷⁷⁸⁾ Ta byla s největší pravděpodobností inkorporovaná k tepelskému klášteru. O tom, zda byli v Hroznětíně spolu s proboštem také další tepelští řeholníci, prameny mlčí. Lze očekávat, že proboštsství bylo správním centrem hroznětínské državy tepelského kláštera a kromě toho mělo snad rovněž funkci hospodářskou. Osud pobočného domu se zřejmě uzavřel roku 1434, kdy byla kanonie nucena prodat statky v Hroznětíně císaři Zikmundovi za 1500 pražských grošů.⁷⁷⁹⁾ Z dalších známých premonstrátských pobočných domů v českých zemích je možné jmenovat proboštsví milevského kláštera v Toužimi,⁷⁸⁰⁾ želivské kanonie v Kněžicích a hradišského opatství v Knínici u Boskovic a v Oldřišově.⁷⁸¹⁾ Pro všech pět zmíněných proboštsví lze vymezit pět společných rysů. Nacházela se na odloučených částech klášterních dominií. Představovala správní střediska okolních statků. Od vlastního kláštera byla ve vzdálenosti přesahující 60 km.⁷⁸²⁾ Byla situována při farních kostelech a probošti byli současně místními faráři. Nyní, když byla podána charakteristika premonstrátského proboštsví jako filiálního domu, je třeba se vrátit zpět k otázce údajného proboštsví v Dolním Kramolíně a pokusit se stanovit, do jaké míry splňuje vymezené znaky. Nenachází se na dislokované části tepelského panství. Správní středisko ve smyslu předchozích proboštsví, tedy jakési náhrady za vzdálený klášter, tvořit nemohlo, jelikož bylo vlastní centrum celého velkostatku vzdáleno pouze asi 15 km. Kromě toho se nacházel Dolní Kramolín na samotné jihozápadní hranici panství, což by nebylo pro správní centrum příliš výhodné. Navíc tamější klášterní dvůr byl schopen uspokojovat správní a hospodářské potřeby kláštera sám. Nejbližší farní kostel se nacházel v sousedním Pístově vzdáleném asi 2,5 km, přičemž jeho správou byli pověřováni výhradně světští kněží. V rámci dvora lze pouze předpokládat možnou přítomnost menší kaple. Jak je vidět z předchozího srovnání, tak údajné proboštsví v Dolním Kramolíně nesplňovalo ani jeden ze stanovených rysů. Nutně se tedy nemohlo jednat o doložený typ proboštsví typický pro premonstrátské prostředí v českých zemích, čemuž nasvědčuje i postavení kramolínského probošta vůči hroznětínskému proboštovi v intitulaci. Zatímco hroznětínský byl v listině z roku 1385 na pátém a o rok později na osmém místě, kramolínský zaujímal v první listině třetí místo od konce, tedy osmou příčku, a v roce 1386 byl dokonce předposlední na desátém místě.⁷⁸³⁾ Z toho lze předpokládat, že uvedené tituly byly různého významu

775) Foltýn – Sommer – Vlček, *Encyklopedie*, s. 240.

776) Foltýn, *K typům*, s. 94.

777) Pro období let 1374 až 1396 je totiž v konfirmačních knihách bílé místo. V roce 1374 nastoupil na hroznětínskou faru bratr Ctibor (LC III-IV, s. 9), ale v roce 1396 ji opustil již bratr Mikuláš (LC V, s. 248).

778) V roce 1298 měl probošt Gebhard uvést společně s dalšími představiteli farní správy z okolí jistého Arnolda k faře v Kynšperku nad Ohří (RBM II, s. 766, č. 1782). Druhý doklad poskytl tepelský opat Beneda, když v roce 1342 přeměnil desátky z klášterních vsí Děpoltovica a Fojtova ležících nedaleko Hroznětína na věčný plat čítající šest kop grošů, z nichž kopa měla příslušet právě hroznětínskému proboštovi a zbylých pět kop komoře opata (RBM IV, s. 432, č. 1073).

779) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L119. Listina z 29. 9. 1434 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L119/charter>, citováno dle stavu 14. 10. 2015.

780) Foltýn – Sommer – Vlček, *Encyklopedie*, s. 673.

781) Foltýn a kol., *Encyklopedie*, s. 363–364, 365 a 462.

782) Hroznětín cca 63 km, Kněžice cca 67 km, Knínice u Boskovic cca 67 km, Oldřišov cca 100 km a Toužim dokonce asi 141 km.

783) CIM IV/1, s. 190, č. 129 a s. 192, č. 130.

a zřejmě označovaly dvě naprosto odlišné funkce se stejným názvem. Termín probošt je tedy sám o sobě značně vágní.⁷⁸⁴⁾ Lze se ale opřít o typologii proboštsství stanovenou Dušanem Foltýnem na příkladu cisterciáků.⁷⁸⁵⁾ Po vyřazení proboštsství při špitálu a oratoria zůstanou ve hře v zásadě dvě možnosti, a to hypotetické proboštsství jako hospodářský dvůr či pouhé označení úřadu hodnostáře. První varianta, ve smyslu pobočného domu s více kanovníky se ale nezdá být v polovině 80. let 14. století příliš aktuální, jelikož v roce 1381 přešla přes tepelské panství morová epidemie, která výrazně zasáhla jak konvent včetně opata Heřmana, tak poddané.⁷⁸⁶⁾ Za situace, kdy bylo třeba personálně konsolidovat konvent, se nezdá pravděpodobné, že by si klášter vydržoval filiální dům v místě, kde to navíc nemělo pádné opodstatnění. V případě, že by měli kanovníci potřebu manuálně pracovat, mohli tak činit ve dvoře přímo v Teplé nebo v bližších Kladubech⁷⁸⁷⁾. Předchozí poznatky tak naznačují, že řeholník Martin se stal správcem dvora v Dolním Kramolíně. Zřejmě to ale bylo již v době, kdy nebylo běžné, aby tento úřad zastával kanovník. Možná, že na tuto nestandardní situaci měla vliv morová rána, která mohla vyvolat nedostatek vhodných adeptů na post správce mezi laiky. Za takových okolností mohl nový šafář, který byl členem tepelského konventu, obdržet titul probošt místo používaného označení *magister curiae*. Pro tuto hypotézu nasvědčuje rovněž skutečnost, že se titul probošt předtím ani potom neobjevil ve spojení s některým dvorem.

Ve druhé polovině 15. století se již na tepelském velkostatku žádná proboštsství ve smyslu pobočných domů nenacházela. Stranou samozřejmě zůstává proboštsství při panenském klášteře v Chotěšově. Rovněž správci dvorů jsou laikové, což dokládá mimo jiné opis listu tepelského konventu z roku 1458 poslaný do Prémontré. V něm jsou uvedeni buď všichni členové konventu, nebo alespoň jeho velká část včetně sedmi plebánů. Žádný *magister curiae* či *praepositus* se mezi nimi nenachází.⁷⁸⁸⁾

Personální zajištění dvorů a otázka konvršů

Informace ohledně pracovníků na dvorech kláštera Teplá ve středověku jsou v pramenech velice vzácné. Na základě analogií a několika málo zmínek se dá předpokládat,⁷⁸⁹⁾ že dvory využívaly pro zajištění svého provozu pravděpodobně čtyři skupiny pracujících. Jednalo se o vlastní čeledě, robotníky, námezdné síly a konvrše. Asi největší díl práce odváděla čeleď, která je v Tepelských análech třikrát obecně zmíněna. Jednak k roku 1467, kdy kapitulárové popisují v listu pražskému administrátoru Hiláriovi Litoměřickému vyplnění kláštera okolní katolickou šlechtou. Vlastní vyličení uzavírají konstatováním, že musí hladovět a trpět bídou spolu se svou čeledí.⁷⁹⁰⁾ Další zpráva následuje hned po roce v souvislosti s již zmiňovaným mlýnem v areálu klášterního dvora, který měl být v té době

784) Srov. Foltýn, D.: *Celly a proboštsství kláštera sv. Jana Křtitele na Ostrově. Zamyšlení nad problematikou benediktinských pobočných domů v raně středověkých Čechách*, in: Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa. (Úsp. P. Sommer), Praha 2006, s. 378 a Týž, *K typům*, s. 79 a 94.

785) *Tamtéž*, s. 94–95.

786) Hlinomaz, Klášter, s. 33.

787) Za předpokladu, že tam byl již tehdy hospodářský dvůr obhospodařovaný klášterem.

788) Dolista (ed.), *Circaria*, s. 289, č. 57.

789) Pracovním silám při klášterních dvorech se věnovala Charvátová, *Inventáře*, s. 127 a 131. Nejvíce pozornosti opět věnovala speciálně jednotlivým cisterciáckým klášterům. – Týž, *Hospodářství*, s. 245 a 246; Týž, *Dějiny I*, s. 275, 277; Týž, *Dějiny II*, s. 46, 120 a 231.

790) „... wir musten hungern und khummer leiden sambt mit unsern gesend etc.“ – NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 319v.

podle analisty Václava Schillinga obýván právě čeledí.⁷⁹¹⁾ Naposled vystupuje čeleď z pramenů zprostředkovaných opět Schillingem až v roce 1505 u příležitosti ustanovení zvláštního správce opatem, který měl dohlížet mimo jiné i na čeleď.⁷⁹²⁾

Robotní povinnosti se pravděpodobně vázaly na sezónní práce. Když se ponechá stranou výskyt ustálené formulace „*mimo jich poplatky a roboty spravedlivé obtěžovati*“ uplatněné v královských zástavních listinách na klášterní vsi Čerňovice a Poutnov z roku 1469,⁷⁹³⁾ zůstanou pouze dva relevantní zdroje k robotním povinnostem na tepelském velkostatku z 15. století. První pochází z roku 1420, kdy klášter prodal dvůr ve Vidžíně „*a také tu robotu té jmenované vsi*“.⁷⁹⁴⁾ Druhý doklad představuje výpověď poddaných ve věci sporu o hranici, respektive o pole, mezi opatstvím a panstvím Jana Trpístského z Gutštejna z roku 1486, ve které jsou výjimečně uváděny také druhy robot.⁷⁹⁵⁾ Zmíněné pole dle výpovědi patřilo odedávna tepelskému opatovi a nacházelo se na hranici panství mezi vesnicemi Stanoviště, Chotěnov a Holubín na straně jedné a Trstěnicemi na straně druhé. A zrovna na tomto poli dle výpovědi dříve robotovali někteří klášterní poddaní. Jistý Tulma z Chodové Plané, když byl mladým pacholkem a sloužil v Holubíně, tam jezdil orat, stejně jako Mojžíš z Holubína a další.⁷⁹⁶⁾ Naproti tomu matka Petra Zajdkara z Milhostova tam v rámci roboty chodila sekat obilí.⁷⁹⁷⁾ Všichni tak činili ještě předtím, než se Zikmund Hausmann ujal úřadu tepelského opata. Není pochyb o tom, že pole, na které si dělal zálušk Jan Trpístský z Gutštejna, spravoval klášterní dvůr v nedalekém Dolním Kramolíně. Robotní povinnosti nebyly ale celoplošnou záležitostí a týkaly se jen některých vsí, jak dokládá například dochovaná emfyteutická smlouva z roku 1358, jíž vysadil opat Eiring společně s konventem ves Čerňovice na nákupním právu. Podle této listiny měli obyvatelé dané vsi místo roboty platit dvakrát ročně čtyři kopy pražských grošů.⁷⁹⁸⁾ Lze předpokládat, že robotní povinnosti se týkaly ve větší míře vsí, které se nacházely v blízkosti dvorů. O námezdních silách mlčí prameny zcela.

Působení další skupiny opět charakterizuje nedostatek informací. Jedná se o laické bratry neboli konvrše (lat. *conversi* a něm. *leye brüder*). Jelikož byli rovněž členy řádu jako kanovníci, oproti kterým měli nižší postavení, je třeba jim věnovat větší pozornost. Téma laických bratrů není v českém prostředí příliš frekventované,⁷⁹⁹⁾ což bezpochyby souvisí se stavem pramenů k dané problematice. Konvrši se totiž v pramenech na rozdíl od kanovníků objevují o poznání méně. Od kapitulářů se kromě frekvence dochování zpráv odlišovali též tím,

791) *Tamtéž*, f. 90v.

792) *Tamtéž*, f. 129v.

793) *Tamtéž*, f. 256r (Čerňovice). V druhé listině na Poutnov je formule poněkud rozšířena: „*mimo jich poplatky a roboty spravedlivé proti vůli jich obtěžovati*“ (SOkA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L170. Listina z 22. 12. 1469 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L170/charter>, citováno dle stavu 14. 10. 2015).

794) SOkA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L259. Opis listiny z 16. 9. 1420 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L259/charter>, citováno dle stavu 14. 10. 2015.

795) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, ff. 268v–271r.

796) *Tamtéž*, ff. 270r a 271r.

797) *Tamtéž*, f. 271r.

798) RBM VII, s. 3, č. 2.

799) Otázkou konvršů v cisterciáckém řádu se zabývala **Charvátová**, *Dějiny I*, s. 15, 17, 24–28 a 39. Rovněž s přihlédnutím k cisterciákům se pokusil o přehled výskytu termínu konvrš v českých pramenech do roku 1419 **Čechura**, *Grangia*, s. 30–31. O laických bratrích nejenom u cisterciáků pojednal **Charvát**, *P.: Laičtí bratři v českých, především cisterciáckých klášterech do roku 1300*, in: *Od knížat ke králům. Sborník k příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*. (Usp. E. Doležalová – R. Šimůnek), Praha 2007, s. 219–229. Pro premonstrátské prostředí shrnul tuto problematiku **Doležel**, *Vnitřní poměry*, s. 52–54.

že skládali nižší sliby, získávali jen nižší stupně svěcení a většinou pocházeli z nižších sociálních skupin. Obecně se dá říci, že žili jak v klášteře, kde mívali své křídlo konventu s vlastním refektářem a dormitářem, tak snad také při dvorech. Jejich hlavním úkolem byla manuální práce, jako je působení v klášterních dílnách, obdělávání polí či péče o hospodářská zvířata. Úkolování mohli být celerárem, šatným nebo správcem dvora.⁸⁰⁰⁾

Nejvíce pronikali konvrši zejména do dvou typů pramenů. Jedním z nich jsou listiny, přesněji řečeno jejich svědecké řady, ve kterých mohou v nejlepším případě vystupovat ve skupinách po čtyřech nebo pěti.⁸⁰¹⁾ Tento zdroj je ale relevantní především pro starší období zhruba do 13. století. Jedním z nejcennějších pramenů na výskyt laických bratří jsou klášterní nekrologia,⁸⁰²⁾ která se dají využít i v případě tepelského klášteře. Zde je k dispozici kromě poměrně mladého tepelského nekrologia také o poznání starší nekrologium chotěšovské, které je z tohoto důvodu daleko významnější.⁸⁰³⁾ Jeho nejstarší vrstva byla zapsána jistým Šimonem, který snad pocházel z Plané,⁸⁰⁴⁾ v roce 1489. Vzhledem k tomu, že bývá rok úmrtí uváděn pouze výjimečně, poslouží rok vzniku nejstarší části jako východisko pro datování velké většiny nejstarších zápisů (*ante quem*), které nelze blíže časově zařadit. Naproti tomu u tepelského nekrologia je bližší datování prvních zápisů u jednotlivých dnů nemožné, jelikož byl základní text nekrologia zapsán až v první polovině 30. let 18. století. Přesto má tepelské nekrologium svůj význam pro studium nejen konvršů ve středověku. Může totiž posloužit jako srovnávací materiál, ze kterého mohou být doplňovány některé záznamy, jež nejsou obsaženy v chotěšovském nekrologiu.⁸⁰⁵⁾ Oba rukopisy mohou přispět k poznání alespoň přibližného poměru konvršů a kanovníků, případně i k hrubému odhadu počtu konvršů na přelomu 15. a 16. století. Je třeba ale zohlednit, že nekrologia nezaznamenávají celou realitu, ale v lepším případě se k ní mohou pouze blížit. Z různých důvodů totiž docházelo během věků s přepisováním nekrologií k vytrácení některých záznamů. Otázkou také zůstává, zda se všechny zprávy o úmrtí dostaly do původního rukopisu. I přesto s reflektováním jisté míry nepřesnosti je možné získat studiem nekrologií zajímavé poznatky a dále s nimi potom případně pracovat. Pokud se týče jmen kanovníků a konvršů v klášteře Teplá a při klášteře v Chotěšově, tak jsou obě nekrologia velice podobná a odlišují se pouze v jednotlivostech. V chotěšovském nekrologiu je v nejstarší vrstvě zaveden funkční a přehledný systém označování připojovaných k jednotlivým jménům. Pro zmíněný účel jsou důležité následující skupiny, které se kromě konvršů kryjí se stupni svěcení: akolyté, jáhnové a kněží, přičemž součástí takového záznamu bývá i spojení „*frater noster*“. V některých případech se u jména nachází pouze informace, že byl dotýčný jejich bratr. Tehdy

800) Řada poznatků z cisterciáckého prostředí je platná též pro premonstrátské kláštery: **Charvátová**, *Dějiny I*, s. 24 a 28. Podrobněji, mimo jiné i o duchovní činnosti konvršů: **Doležel**, *Vnitřní poměry*, s. 52–54. Dle předpokladu Čechury byla instituce konvršů v českém prostředí nepočetná a do značné míry tvořena členy šlechtických rodů (**Čechura**, *Grangia*, s. 31).

801) **Lohrmann**, *Die Wirtschaftshöfe*, s. 218.

802) Zejména z nich čerpal informace do své studie **Charvát**, *Laičtí bratři*, s. 221, 223–225.

803) NK ČR, sign. Teplá MS. D.40 a D.33. Tepelské nekrologium I–II; *Tamtéž*, sign. XIII.G.20. Chotěšovské nekrologium. Jeho nepříteliš zdařilou edici vydal Basil Grassl (**Grassl** /ed./, *Das älteste Totenbuch*).

804) V místě, kde je uvedeno místo původu písaře, je pergamen poškozen a lze přečíst pouze „P.na“. Možným řešením tedy může být právě Planá, jak naznačil již Josef Truhlář (*Tamtéž*, s. 2).

805) Jako příklad mohou posloužit nejvyšší prelátí obou klášterů. Z tepelských opatů působících před rokem 1526 je v chotěšovském nekrologiu zaznamenáno pouze devět oproti téměř kompletnímu výčtu 22 v tepelském nekrologiu. Naproti tomu soupis chotěšovských proboštů není na základě ani jednoho z obou nekrologií zdaleka vyčerpávající. Tentokrát se ale nekrologia od sebe příliš neliší (chotěšovské devět jmen a tepelské překvapivě deset).

může pomoci srovnání právě s tepelským nekrologiem, ve kterém bývá bližší určení, pokud se tam hledaná osoba nachází. Bohužel tepelské nekrologium nepoužívá titul konvrš, ale omezuje se pouze na dělení na bratry a otce. To tepelské nekrologium z hlediska vypovídací hodnoty poněkud znevýhodňuje oproti chotěšovskému nekrologiu, jelikož termín bratr zastřešuje jak konvrše, tak zároveň i akolyty a jáhny. Proto budou následující čísla vycházet z chotěšovského nekrologia. To do roku 1489 obsahuje 44 záznamů, ve kterých je přímo uvedeno, že se jedná o konvrše. K tomu se dá přiřadit ještě pět blíže nespecifikovaných bratrů, kteří by podle záznamů v tepelském nekrologiu mohli být rovněž laickými bratry. Navzdory tezi, že konvrši mohli získávat nižší formy svěcení, ponecháme stranou akolyty, u kterých budeme předpokládat, že nebyli laickými bratry. Mezi konvrši se vyskytují jména jak česká, tak německá. Podoba některých z nich ukazuje na 13. století. Pro srovnání postačí období od roku 1489 do poloviny 16. století. Horní hranice je spíše orientační s ohledem na datování některých zápisů jen na základě písma. Tehdy je doložen výslovně jen jeden laický bratr a u tří bratrů a jednoho spolubratra se dá uvažovat o jejich příslušnosti ke konvršům. Pro možnost početního srovnání jsou třeba ještě počty kanovníků, které jsou následující: do roku 1489 122 a pro následující období snad 26. Údaje z tepelského nekrologia jsou využity pouze v případě tepelských opatů. Uvedené hodnoty vznikly sečtením počtu tepelských opatů, převorů tepelských i chotěšovských, příslušných farářů, akolytů, jáhnů a kněží. V tomto případě je třeba rezignovat na doplňování seznamu jmen z jiných pramenů, což by bezpochyby čísla o poznání navýšilo. Lze ale předpokládat, že ztráta záznamů snad postihla obě skupiny, kanovníky i konvrše, relativně rovnoměrně. Na základě uvedených údajů je možné stanovit přibližné procentuální zastoupení konvršů v rámci kláštera, které je pro období do roku 1489 asi 28,7 % a pro následující dobu zhruba 16,1 %. Tyto výsledky jsou spíše orientační už s ohledem na charakter vstupních údajů. Přesto první údaj k zastoupení není příliš vzdálen od výpočtů Petra Charváta pro kláštery Ostrov, Podlažice a Doksany, které se pohybují mezi 32 % a 36 %.⁸⁰⁶⁾ Nižší hodnotu lze vysvětlit širším časovým záběrem. Mimo nekrologia se ve středověkých pramenech vyskytuje konvrš jen výjimečně. K roku 1316 je k dispozici obecná zmínka naznačující existenci laických bratrů v Teplé. V listině týkající se pronájmu tří klášterních vsí a klášterního dvora v Budči je totiž élanek, že nájemce měl ze čtyř popluzí patřících ke dvoru odevzdávat každý rok třetí díl z vypěstovaného obilí opatu a konventu, respektive konvršovi nebo komukoliv, koho by tam pro to poslali.⁸⁰⁷⁾ V roce 1503 se laický bratr Mikuláš podílel na loupežné vraždě klášterního úředníka přímo v Teplé,⁸⁰⁸⁾ za což byl odsouzen k zaldění společně s jedním spolupachatelem z řad řeholníků.⁸⁰⁹⁾

806) Srov. Charvát, *Laičtí bratři*, s. 224 a 225.

807) *Ústav PVH a archivnictví FF MU v Brně*, Vědecký aparát edice CDB, sign. 15. Fotokopie tepelského kopiáře, f. 81v.

808) Dolista (ed.), *Circaria*, s. 317, č. 90.

809) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, f. 126v.

Je tedy možno shrnout, že ani kanonie Teplá se nevyhnula všeobecnému trendu probíhajícímu jak u cisterciáků, tak premonstrátů ohledně postupného poklesu počtu konvršů.⁸¹⁰⁾ Lze předpokládat, že největší počet laických bratří byl ve 13. století. Konkrétní počty konvršů v klášteře Teplá není možné po celý středověk stanovit, pouze se dá odhadovat, že na přelomu 15. a 16. století byl jejich počet velmi nízký, přičemž jménem jsou bezpečně známi pouze dva – zmíněný Mikuláš a Filip⁸¹¹⁾. K této době máme doloženou přítomnost laického bratra přímo v klášteře, takže lze předpokládat, že působil i na tamějším hospodářském dvoře.

Rybníkářství

Prameny a literatura

Na rozdíl například od hospodářských dvorů se rybníky objevují v pramenech častěji. Nejlepší zdroj informací k tomuto tématu představují Tepelské anály, ve kterých Václav Schilling věnuje rybníkům na území klášterství relativně velkou pozornost.⁸¹²⁾ Využit se dá rovněž řada listin a listů z různých archivů, které se týkají ve většině případů záležitostí kolem rybníka Regent.⁸¹³⁾

Největší pozornosti se v poslední době do-slalo rybníkům středověkého kláštera Teplá od Milana Hlinomaze.⁸¹⁴⁾ Tuto problematiku zohledňuje též Pavel Zahradník ve své studii o stavebním vývoji kláštera, přičemž ale opomíjí rybníky vybudované právě za opata Žik-munda Hausmanna.⁸¹⁵⁾

Přehled rybníků tepelského kláštera ve středověku

Od pozdního středověku hrálo rybníkářství důležitou roli v rámci hospodářství kláštera Teplá. V tomto ohledu nepředstavovalo tepelské klášterství žádnou výjimku, jelikož obdobná situace byla ve 14. a 15. století například u dceřiného Chotěšova⁸¹⁶⁾ či u většiny cisterciáckých klášterů v Čechách.⁸¹⁷⁾ Hlavní význam rybníků spočíval zejména v chovu ryb, které měly uspokojovat především potřebu konventu. S ohledem na neustále vzrůstající počet rybníků se dá očekávat, že část produkce mohla být určena pro trh.⁸¹⁸⁾

810) Srov. **Charvátová**, *Dějiny I*, s. 25; **Lohrmann**, *Die Wirtschaftshöfe*, s. 219.

811) NK ČR, sign. XIII.G.20. Chotěšovské nekrologium, f. 31r.

812) *Tamtéž*, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, ff. 99r, 100r–101r, 116r, 123r a 130r. Důležité jsou také písemnosti týkající se rybníku Regent zachycené v análech na ff. 178v–282v.

813) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L142. Listina z 2. 11. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L142/charter>, citováno dle stavu 15. 10. 2015; L183. Listina z 9. 1. 1479 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L183/charter>, citováno dle stavu 15. 10. 2015; L184. Listina ze 14. 1. 1479 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L184/charter>, citováno dle stavu 15. 10. 2015; L200. List z 18. 7. 1491 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L200/charter>, citováno dle stavu 15. 10. 2015; L214. List z 2. 2. 1495 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L214/charter>, citováno dle stavu 15. 10. 2015; L226. Listina z 19. 10. 1501 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L226/charter>, citováno dle stavu 15. 10. 2015 a L228. Listina ze 4. 3. 1502 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L228/charter>, citováno dle stavu 15. 10. 2015.

814) **Hlinomaz**, *Kláster*, s. 33, 37, 42, 94 a 95.

815) **Zahradník, P.**: *Stavební dějiny premonstrátského kláštera Teplá (I. část)*, Sborník Muzea Karlovarského kraje 19, 2011, s. 9 a 12.

816) Podrobněji **Čechura**, *Chotěšov*, s. 55–56 a **Hlinomaz**, *Dějiny kláštera*, s. 71, 110 a 111.

817) **Charvátová**, *Dějiny I*, s. 187, 234, 235; *II*, s. 46, 123, 167, 169, 170 a 288.

818) V roce 1478 Bušek ze Žeberka a na Plané prodal Žlutickým kromě svého podílu ryb z rybníka Betléma i čtyři a půl kopy z klášterního dílu. – *SOKA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 36. List z 19. 9. 1478.

Již roku 1346 jsou obecně zmiňovány rybníky u Branišova.⁸¹⁹⁾ Lze tedy předpokládat, že se v okolí této vsi nacházely alespoň dva rybníky neurčité velikosti a neznámého jména. První zmínka o založení rybníka pochází z Tepelských análů a vztahuje se k roku 1373, kdy měl tehdejší opat Heřman za 60 kop z odkazu zříditi jakýsi rybník pod klášteřem.⁸²⁰⁾ Jeho lokalizace je nejistá, jelikož je uveden pouze jako nový rybník.⁸²¹⁾ Milan Hlinomaz ho umísťuje západně, respektive severozápadně od kláštera.⁸²²⁾ Z rybníků doložených pro předhusitské období připadá v úvahu pouze Starý rybník, který je z nich situován nejbližší ke klášteru, a to jižně. Další zpráva pochází až z roku 1459 a je součástí konfirmace klášterního majetku králem Jiřím.⁸²³⁾ V ní jsou uvedeny čtyři rybníky, které v daném roce klášteru náležely. Jedná se o rybníky existující pravděpodobně i v dnešní době: „Podhor“ u Ovesných Kladrub, „Bethleem“ u Mrázova, Starý rybník u kláštera a rybník při vsi Děčkovice. Jsou to tedy: vodní nádrž Podhora, Betlémský rybník a Starý rybník. Pouze u posledního rybníka je problematické určení,⁸²⁴⁾ jelikož určující ves Děčkovice je již zaniklá a její lokalizace je rovněž nejasná. Lze tedy shrnout, že ve 14. století, respektive do roku 1459, byla rybníční síť tepelského velkostatku budována jednak přímo v blízkém okolí kláštera (Starý rybník, Betlém a Podhora), ale i v jeho severovýchodní části v okolí Branišova.

Pro dobu působení opata Zikmunda je již dochováno více zpráv o zakládání rybníků. V roce 1476 nechal opat vybudovat hned dva rybníky. Jednalo se o dva a půl km severovýchodně od kláštera vzdálený rybník Pirka („Pirkentaich“). Druhý rybník vznikl opět u Branišova na místě vsi Janovec, která byla před několika lety vypálena a obyvateli opuštěna a podle které získal své jméno („Janowitz“).⁸²⁵⁾ Pravděpodobně se dá ztotožnit s dnešním Blažejským rybníkem, který byl v němčině označován také jako Kapellen-teich.⁸²⁶⁾ Jak český, tak německý název souvisí s nedalekou kaplí sv. Blažeje postavenou ve 30. letech 18. století. Roku 1479 byla uzavřena smlouva mezi opatem Zikmundem a sousední vrchností z Chodové Planě o společné stavbě rybníka Regent na hranici jejich panství u Dolního Kramolína,⁸²⁷⁾ která byla dokončena až v roce 1492.⁸²⁸⁾ Druhou část tohoto rybníka klášter dokoupil až roku 1501.⁸²⁹⁾ Podrobněji je o tomto rybníku pojednáno v následující podkapitole. K dalšímu

819) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L61. Listina z 15. 6. 1346 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L61/charter>, citováno dle stavu 15. 10. 2015. RBM V ji neznají.

820) Zahradník, *Stavební dějiny*, s. 9.

821) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 41v. Milan Hlinomaz předpokládá, že se jedná o jeho název, tedy Nový rybník. – Hlinomaz, *Dějiny kláštera*, s. 33 a 94. S ohledem na to, že se jinak v pramenech žádný rybník s takovým názvem nevyskytuje a v dnešní době se tak žádný rybník nejmenuje, lze předpokládat, že se v tomto případě jedná pouze o charakteristiku daného rybníka. Stejně tak to chápe Pavel Zahradník. – Zahradník, *Stavební dějiny*, s. 9.

822) Hlinomaz, *Dějiny kláštera*, s. 33 a 94.

823) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L142. Listina z 2. 11. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L142/charter>, citováno dle stavu 15. 10. 2015.

824) Milan Hlinomaz ho identifikuje jako Ovčí rybník ležící asi jeden a půl kilometru východně od kláštera. – Hlinomaz, *Dějiny kláštera*, s. 95. S tím není možné se ztotožnit hlavně ze dvou důvodů. Prvním je rozdílná lokalizace vsi Děčkovice a druhým skutečnost, že Ovčí rybník vznikl patrně až později v roce 1518. – Zahradník, *Stavební dějiny*, s. 12.

825) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 99r.

826) Sommer, J. G.: *Das Königreich Böhmen, statistisch-topographisch dargestellt*. Sechster Band. Pilsner Kreis, Prag 1838, s. 271; Hlinomaz, *Dějiny kláštera*, s. 95.

827) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L183. Listina z 9. 1. 1479 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L183/charter>, citováno dle stavu 15. 10. 2015.

828) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 279r.

829) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L226. Listina z 19. 10. 1501 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L226/charter>, citováno dle stavu 15. 10. 2015.

známému rozšíření sítě rybníků opatem Zikmundem došlo roku 1480, kdy nechal vybudovat dva rybníky v Mnišském lese, které jsou v análech odlišeny jako horní a dolní.⁸³⁰⁾ Pouze na základě této informace nelze jednoznačně stanovit, o jaké konkrétní rybníky se jednalo. Milan Hlinomaz uvádí ke zmiňovanému roku založení Mnišského rybníka (Münchteich),⁸³¹⁾ který je dnes prvním z řady rybníků na Senném potoce zakončené Regentem. Mezi nimi se dále nacházejí Horní rybník (Jankateich), Prostřední rybník (Mestelteich) a Dolní rybník (Bitterfalkteich). K založení dvou nepojmenovaných rybníků v roce 1480 jsou k dispozici zprávy o nákladech na jejich vybudování. V případě prvního se jednalo o 40 kop míšeňských grošů, pět korců pšenice, pět korců ovsu a jeden hrachu. Druhý přišel klášter na 20 kop míšeňských grošů a na chleby z jednoho strychu.⁸³²⁾ Prameny ke vzniku jiných konkrétních rybníků ve druhé polovině 15. století mlčí. Pouze Tepelské anály souhrnně zmiňují, že opat Zikmund Hausmann nechal vybudovat kromě Regenta také „jedenáct malých a středně velkých rybníků, za které vydal blíže neurčenou částku“. Kromě toho dal ještě opravit zmíněný rybník Podhora, za což údajně vydal 300 kop grošů míšeňských.⁸³³⁾ Z podaného přehledu vyplývá, že se opat Zikmund zaměřoval na zahušťování dvou výše zmíněných rybníkářských center – v okolí kláštera (Pirka) a Branišova (Janovec neboli Blažejovský rybník). Zároveň ale vytvářel novou soustavu rybníků v Mnišském lese v jihozápadní části klášterství (Regent a dva nejmenované rybníky).

Pro úplnost je třeba uvést, že v této činnosti pokračoval též opat Petr, který přispěl vodnímu hospodářství přinejmenším třemi rybníky v okolí kláštera. První z nich vznikl v roce 1517 u kláštera směrem k městečku Teplá a dostal jméno Petersteich.⁸³⁴⁾ S ohledem na umístění a na to, že mělo jít o velkou vodní plochu, by se mohlo jednat o dnešní Pivovarský rybník. Již o rok později vznikly zbylé dva rybníky: Sladovský (Malzteich) u městečka Teplá a Schafteich,⁸³⁵⁾ přičemž za první zaplatil klášter 90 kop míšeňských grošů a za druhý o 30 kop míšeňských grošů méně.⁸³⁶⁾ Během středověku ovlivnili tepelští opati budováním rybníků výrazně podobu krajiny.⁸³⁷⁾

Počátky rybníka Regent

Jméno dnešního rybníka Regent je výsledkem postupného vývoje. V pramenech poslední čtvrtiny 15. století a počátku 16. století se tento rybník objevuje buď pod německým označením „Rengspach“ či „Rangspach“, nebo pod českým „Rajns poch“ či „Rejnšpach“. Tepelský analista používá na počátku 20. let 17. století již jméno „Regenspach“. V prvním vojenském mapování z druhé poloviny 18. století je zachycen výsledek další proměny, při které byla druhá část

830) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 101r.

831) Hlinomaz, *Dějiny kláštera*, s. 95. Bohužel autor neuvádí zdroj, ze kterého získal tuto informaci.

832) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 101r.

833) *Tamtéž*, f. 130r. – Václav Schilling zmiňuje v rámci závěrečného sumárního výčtu počínů opata Zikmunda u číslovek pouze kopy bez dalšího bližšího určení. Ale z některých výdajů zároveň zachycených v listinách se dá vyvozovat, že analista zde převáděl s největší pravděpodobností všechny sumy uvedené v českých groších na míšeňské groše v kurzu 1 český groš = 2 míšeňské groše.

834) Zahradník, *Stavební dějiny*, s. 12.

835) *Tamtéž*, s. 12; NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 139r. – Zde je uveden druhý rybník jako Ober Schafteich. Zřejmě se jedná o současný Ovčí rybník situovaný východně od kláštera.

836) *Tamtéž*, f. 139r.

837) Proměnám rázu krajiny v důsledku činnosti kláštera nejen tepelského se věnoval Hlinomaz, M.: *Krajiny tří klášterů (Teplá, Chotěšov, Vyšší Brod). Nástin problematiky*, in: *Krajina jako antropologická čítanka*. (Usp. T. Blažková – P. Červinková), Praha 2015, s. 211–227.

názvu (Pach) nahrazena slovem Teich. Tato nová podoba (Regensteich) přetrvala v němčině až do 20. století. Rybník Regent patří mezi největší v rámci tepelského velkostatku a díky tomu, že vznikl jako projekt dvou sousedních vrchností, se k jeho počátkům dochovalo nadstandardní množství pramenů. Ty umožňují nahlédnout do problematiky zakládání a budování rybníků na tepelském klášterství za opata Zikmunda.

Osudy rybníka Regent se dají sledovat již od roku 1479, kdy 9. ledna uzavřeli opat Zikmund s tepelským konventem na straně jedné a Jindřich Lantvist z Rebersreutu a na Chodové Plané spolu se synem Kryštofem na straně druhé smlouvu o stavbě rybníka na hranici svých panství. Podle ní ho měli vybudovat na společné náklady, osadit a využívat.⁸³⁸⁾ S ohledem na finanční nákladnost bylo vysazování ryb v kooperaci se sousední vrchností zřejmě relativně běžnou záležitostí i u rybníků celých patřících klášteru, jak ukazuje příklad rybníku Betléma z roku 1478. Tehdy se opat Zikmund a konvent domluvili s Buškem ze Žeberka a na Plané, že společně osadí zmíněný rybník a výnos si potom rozdělí. Tato spolupráce v sobě ale nesla poměrně velký potenciál pro možný spor. V tomto případě nastal problém ve chvíli, kdy Bušek ze Žeberka prodal své ryby včetně čtyř a půl kopy z klášterního podílu Zlutičským, aniž by se o výtěžek rozdělil. Opat Zikmund to nechtěl nechat bez povšimnutí a po dobrém se hlásil o svá práva. Šlechtický soused ho ale odbyl argumentem, že měl v porovnání s klášterem větší náklady.⁸³⁹⁾ Případný vývoj sporu není možné kvůli absenci pramenů dále sledovat. Výše psaná smlouva o stavbě rybníka „*Rajnspoch*“ také stanovila, že po jeho vybudování měly obě strany povolat čtyři vybrané osoby, kterými byli ustanoveni Zikmund Gefeller ze Starého Sedliště, Kašpar Froš z Buršengrina, Kašpar z Videršperka a Erazim z Raušengrina, k vymezení obou částí rybníka a jejich následnému ocenění. Majitel lépe oceněné strany měl doplatit protistraně vzniklý rozdíl. Pokud by mezitím někdo z těch čtyř zemřel, měli za něho přijmout toho, kdo vyměřoval rybník. Jestli by se mezi sebou ti čtyři nedomluvili, měli vybrat ubrmana. Pokud by jedna strana chtěla svůj díl zastavit či prodat, měla ho nejprve nabídnout k odkoupení té druhé. Obě strany se navíc zavázaly předložit tuto smlouvu českému králi Vladislavovi k potvrzení.⁸⁴⁰⁾ To se stalo záhy již 14. ledna, kdy panovník nejenom potvrdil tuto smlouvu, ale zároveň se zavázal za sebe i své nástupce nezastavovat klášterní polovinu rybníka.⁸⁴¹⁾ Poté se začaly přípravné práce pomalu rozbíhat.

Opat Zikmund si spolu s Kryštofem z Rebersreutu najal chebské obyvatele na ocenění budoucího rybníka. Ti se k tomu ale neměli, proto byli oba zadavatelé nuceni se obrátit dne 15. února 1481 na purkmistra a radu města Chebu, aby jim pomohli zjednat nápravu.⁸⁴²⁾ Po vyřešení této záležitosti začala vlastní stavba rybníka. Vztahy mezi oběma stranami se ale začaly zhoršovat a již během vlastního budování vznikaly rozpory. Snad proto byla roku 1487 zmíněná smlouva o stavbě rybníka spolu s jejím

838) *SOka Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L183. Listina z 9. 1. 1479 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeploPraem/L183/charter>, citováno dle stavu 15. 10. 2015 a L228. Listina ze 4. 3. 1502 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeploPraem/L228/charter>, citováno dle stavu 15. 10. 2015.

839) *SOka Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 36. List z 19. 9. 1478.

840) *SOka Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L183. Listina z 9. 1. 1479 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeploPraem/L183/charter>, citováno dle stavu 15. 10. 2015.

841) *Tamtéž*, L184. Listina ze 14. 1. 1479 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeploPraem/L184/charter>, citováno dle stavu 15. 10. 2015.

842) *SOka Cheb*, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/18. List z 15. 2. 1481.

královským potvrzením zapsána do desk zemských z příkazu krále Vladislava zprostředkovaného hofmistrem Janem z Roupova.⁸⁴³⁾ Dle Václava Schillinga spočívalo jádro sporu v tom, že Kryštof Lantvist chtěl nejenom lepší část rybníka, ale i potok z něho vytékající, což se naopak nelíbilo tepelskému opatovi.⁸⁴⁴⁾ Ten proto požádal 29. června 1491 purkmistra a radu města Chebu, aby vyslali 3. července své přísežné měřiče vyměřit rozestavěný rybník.⁸⁴⁵⁾ Ti za účasti opatem povolaných purkmistra a tří konšelů města Planá následně stanovili, že klášterní část rybníka zaujímala 62 jiter a 3,5 záhonu. Naproti tomu díl Kryštofa Lantvisty z Rebersreutu činil 104 jiter a 4,5 záhonu, přičemž rozdíl dosáhl 42 jiter a jednoho záhonu.⁸⁴⁶⁾ Z toho vyplývá, že klášter držel z celkové plochy rybníka Regent, která obnášela přibližně 55,35 ha, 37,4 % (tedy asi 20,69 ha).⁸⁴⁷⁾ Spor ale dále přetrvával. Kryštof z Rebersreutu si počátkem února 1492 dokonce stěžoval v této věci u Jana z Janovic, tehdejšího nejvyššího pražského purkrabího a hejtmána Českého království, na nedodržování smlouvy tepelským opatem. Výsledkem bylo Janovo doporučení zmíněný rybník prvně dostavět a poté se dohodnout. Jestliže by to nebylo možné po dobrém, nevyloučil případné soudní řešení.⁸⁴⁸⁾

To se už ale pomalu schylovalo k dokončení stavby. Pravděpodobně při této příležitosti opat Zikmund opět požádal 10. května 1492 purkmistra a radu města Chebu o zapůjčení jejich přísežných měřičů. Tehdy však ještě nevěděl, ve který den je bude potřebovat.⁸⁴⁹⁾ Tím byl nakonec 21. květen, kdy se z příkazu hejtmánů Českého království sešli u téměř dokončeného rybníka za účelem urovnání rozepře Mareš ze Švamberka a ve smlouvě uvedení ubrmané Kašpar Froš z Buršengrina, Kašpar z Videršperka, Erazim z Raušengrina a nově Hynce Gryš z Mences, který nahradil Zikmunda Gefellera ze Starého Sedliště. Po ohledání vynesli tito rozhodčí výrok obsahující několik následujících bodů. Pomocí zeminy z místa na straně Kryštofa z Rebersreutu, kde se dělal splav společným nákladem, měli dokončit navýšení staré hráze až ke druhému splavu na opatově straně tak, jak bylo započato. Oba splavy měli společným nákladem podložit kamenem. Při budoucích opravách je neměli zvyšovat ani snižovat. Rovněž tarasy i trubky měli opravovat společným nákladem. Rybník měli společně dostavět do čtyř týdnů od 24. července a poté napustit. Jakmile by byl rybník napuštěn, měly obě strany poskytnout po dvou vozech mezníků a jejich poddaní je měli rozmístit okolo celého rybníka. Potom měl být rybník zase vypuštěn. Po vypuštění měla každá strana během tří týdnů zajistit dva přísežné měřiče a dát vědět ubrmanům, aby mohli stanovit termín. Pokud by strany nechtěly zůstat při prvním vymezení hranice, měly svolat na daný den staré lidi k výpovědi. Po stanovení hranice panství měli měřiči změřit rybník na šířku i délku, prvně stranu opata a pak Kryštofa. Větší zatopená plocha z Kryštofova panství měla být kompenzována loukami z kramolínského území nejbližší k sousednímu panství. Vzájemné stížnosti by strany

843) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 101r.

844) *Tamtéž*, f. 116r.

845) *SOkA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/38. List z 29. 6. 1491.

846) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L200. List z 18. 7. 1491 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TepláOPraem/L200/charter>, citováno dle stavu 15. 10. 2015.

847) Bezpochyby jsou údaje uvedené v chebské míře. V listině je navíc zmíněn i vztah mezi jitem a záhonem (1 jito = 14 záhonů), díky kterému je možné provést převod do metrické soustavy. Lze vycházet z údaje, že chebské jito mohlo odpovídat 0,3323 ha. – **Hofmann, G.:** *Metrologická příručka pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy*, Plzeň 1984, s. 61.

848) *SOkA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 5. List z 9. 2. 1492.

849) *Tamtéž*, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/40. List z 10. 5. 1492.

odevzdaly písemně ubrmanům k posouzení. Škody spojené s rybníkem měly přestat řešit.⁸⁵⁰⁾ Obratem připojili ubrmani ještě dodatek, podle kterého měl opat s konventem odevzdat louky pod rybníkem a Kryštof z Rebersreutu mohl používat malý potůček, který vytékal z rybníka, na rozdíl od velkého potoka patřícího opatovi.⁸⁵¹⁾

K uklidnění situace toto narovnání ale zdaleka nevedlo a počátkem roku 1495 hájil zájmy tepelského kláštera královský podkomoří a hejtman Českého království Albrecht z Leskovce, když se obrátil na českého krále Vladislava se stížností na Kryštofa Lantvistu, který nedodržel smlouvu o stavbě rybníka z roku 1479. Panovník vyslyšel prosbu a napsal představitelům zemského soudu, aby přiměli Lantvistu plnit podmínky úmluvy. Pokud by tak neučinil, měli proti němu zakročit.⁸⁵²⁾ Přesto napětí kolem rybníka Regent dále pokračovalo, a to i po smrti Kryštofa Lantvisty z Rebersreutu,⁸⁵³⁾ kdy se do čela panství Chodová Planá postavila vdova Anežka. Opat Zikmund s ní chtěl v této věci jednat již v dubnu 1496. Za tímto účelem žádal purkmistra a radu města Chebu, aby mu poskytli jejich hejtmana Ondřeje Hozlaura jako prostředníka. Měl s ním totiž velmi dobré vztahy.⁸⁵⁴⁾ Kromě toho od nich potřeboval opět půjčit jejich přísežného měřiče.⁸⁵⁵⁾

K dalšímu posunu v záležitosti rybníka Regent došlo v polovině roku 1499, kdy bratři z Hrádku Linhart a Jan zprostředkovali dohodu mezi tepelským opatem Zikmundem a konventem na jedné straně a sestrami z Kočova a na Chodové Plané Anežkou, Apolenou a Markétou na straně druhé. Nově byla vytyčena mez na hrázi. Podle úmluvy měla každá strana opravovat svoji část cesty a strouhu u svého splavu na hrázi a mohla ji také sama využívat. Naproti tomu měly společně pečovat o most přes strouhu pod hrází, aby po něm mohli svobodně jezdit poddaní. Obdobně jako v předchozím narovnání z roku 1492 se měly obě strany smířit bez náhrady s poškozením svého území, které bylo způsobeno v souvislosti s výstavbou rybníka. Tentokrát ale byl vyspecifikován charakter újmy. V případě opata a konventu bylo „*dno zryto a zkaženo sypáním na hráz*“, kdežto pozemek při Chodové Plané byl „*zkažen a zryt za mezemi rybníčními při splavu vození na hráz*“. Do 11. listopadu měla být vložena trubka do strže a nad ní udělán splav, jak bylo stanoveno mj. Janem ze Žeberka a na Plané, přitom měla být opravena stará trubka. Také druhý splav u Chodové Plané měl být opraven. Nově je zmiňováno vybudování plotu u splavů, což se mělo stát během dvou týdnů od 23. dubna následujícího roku. Poté 1. května měl být rybník osazen. Dne 29. června měly obě vrchnosti společně poslat posla do Chebu pro měřiče, přičemž do tří týdnů od vyměření rybníka mělo být vše splněno dle smlouvy Mareše ze Švamberka z roku 1492. Určena byla také maximální hranice pro napuštění vody odpovídající vyměřenému území rybníka. Poprvé byl stanoven trest za porušení uvedených ustanovení, který představovala pokuta 20 kop českých grošů.⁸⁵⁶⁾

850) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, ff. 278v–280v.

851) *Tamtéž*, ff. 280v–281r.

852) *SOka Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L214. List z 2. 2. 1495 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L214/> charter, citováno dle stavu 15. 10. 2015.

853) Musel zemřít někdy mezi 2. únorem 1495 a 2. dubnem 1496. – *Tamtéž*, L214. List z 2. 2. 1495 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L214/> charter, citováno dle stavu 15. 10. 2015 a *SOka Cheb, AM Cheb*, kart. č. 514, A3086/43. List z 2. 4. 1496.

854) V letech 1488–1492 a 1507–1508 působil jako tepelský hejtman. Vedle toho sháněl klášteru různé zboží, zejména mořské ryby, přestože už nebyl jeho úředníkem. – NK ČR, sign. Teplá B.92. List z 10. 3. 1506 na předním přidešti a přední předsádce; *SOka Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 62. List z 10. 6. 1512.

855) *Tamtéž*, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/43. List z 2. 4. 1496.

856) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, ff. 281r–282v.

Definitivní konec táhnoucím se svárům mezi soudními vrchnostmi kvůli rybníku ležícímu na hranici jejich panství přineslo až odkoupení jeho druhé části opatem Zikmundem a konventem tepelského kláštera od Anežky z Kočova a jejich sester Apoleny a Markéty 19. října 1501 za 600 kop českých grošů. V rámci smlouvy bylo stanoveno několik podmínek. Znovu bylo zopakováno, že rybník nemá být napouštěn víc, než je vyměřeno. Pokud by se rybník vylil v důsledku přívalové vody, neměl tepelský opat zopovídat za škody a nikdo nesměl lovit na loukách ryby. Tepelský opat mohl rovněž nárokovat škody způsobené obyvateli Chodové Plané či jejich vrchností. Meze okolo splavu a pod hrází až po potok byly prodány klášteru. Celá transakce měla být vložena do desk zemských.⁸⁵⁷ Klášter ale nebyl schopen tak velkou částku vyplátit okamžitě, proto ještě 2. března následujícího roku vystavil zmíněným sestrám dluhopis na 200 kop českých grošů.⁸⁵⁸ O dva dny později si nechal opat Zikmund pro jistotu pořídit od purkmistra a rady města Plzně vidimát původní smlouvy o stavbě rybníka z roku 1479.⁸⁵⁹ Teprve po získání i druhé části rybníka klášterem se mohl Regent plně uplatnit v rámci klášterního vodního hospodářství.

Správa rybníků tepelského klášterství

Z nastíněného přehledu není pochyb o tom, že doba působení opata Zikmunda Hausmanna představovala rozkvět rybníkářství na tepelském velkostatku. Na přelomu 15. a 16. století měl klášter devět přímo doložených rybníků,⁸⁶⁰ k nimž se dá připočít ještě sedm rybníků neznámých.⁸⁶¹ Celkový počet pravděpodobně překročil 16 s ohledem na menší rybníky, které nemusely být prameny vůbec reflektovány. Kromě toho plocha dvou z nich činila více než 50 ha (Podhora a Regent). Přestože se ale dochovalo na tuto dobu poměrně slušné množství informací k problematice rybníků, panuje naprostá absence jakýchkoli zpráv týkajících se jejich správy. Nelze tedy potvrdit ani vyloučit, že na tepelském klášterství působili specializovaní úředníci. Například na rožmberské doméně jsou doložení již ve druhé polovině 15. století tzv. fišmistři neboli porybní, kteří dohlíželi na vlastní rybníční hospodářství, k němuž také vedli patřičné evidenční pomůcky.⁸⁶² S ohledem na počet rybníků a jejich hospodářský význam pro klášter lze předpokládat, že musela existovat i jejich adekvátní správa.

857) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L226. Listina z 19. 10. 1501 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L226/charter>, citováno dle stavu 15. 10. 2015.

858) *Tamtéž*, L227. Listina z 2. 3. 1502 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L227/charter>, citováno dle stavu 15. 10. 2015.

859) *Tamtéž*, L228. Listina ze 4. 3. 1502 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L228/charter>, citováno dle stavu 15. 10. 2015.

860) Z nich čtyři (Betlém, Starý rybník, Podhora a rybník zaniklých Děčkovice) pochází z doby před rokem 1459.

861) *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 130r. – Václav Schilling zde uvádí potom, co zmínil rybník Regent, že opat Zikmund nechal vybudovat dalších 11 malých a středních rybníků. V rámci tohoto čísla se zřejmě skrývají rybníky: Pirka, Janovec a dva rybníky v Mnišském lese (horní a dolní). Z toho vyplývá, že opat Zikmund založil ještě sedm dnes neznámých rybníků.

862) **Šimůnek, R.:** *Správní systém šlechtického dominia v pozdně středověkých Čechách. Rožmberská doména 1418–1472*, Praha 2005, s. 228.

Těžba

Prameny a literatura

Těžbu rud na tepelském velkostatku ve středověku dokládá jen několik zmínek v listinách.⁸⁶³⁾ Výjimečný pramen představuje zápis o založení těžářstva z roku 1486,⁸⁶⁴⁾ který oproti předchozím listinám dovoluje nahlédnout poněkud hlouběji do sledované problematiky. Obraz poznání v některých ohledech doplňují také Tepelské anály.⁸⁶⁵⁾

Nejnověji se dotkl otázky středověké těžby na území kláštera v Teplé Milan Hlinomaz v rámci svého pojednání o klášterních dějinách.⁸⁶⁶⁾ Dolování rud na tepelském panství zohlednil ve své práci o kolonizaci Čech také Josef Vítězslav Šimák.⁸⁶⁷⁾ Pro 14. století se pokusil shrnout pramenné informace k důlnímu podnikání na tepelském velkostatku Jaroslav Čechura.⁸⁶⁸⁾ Okrajově zmiňují těžbu stříbra ve svých studiích rovněž Karel Dolista a Michaela Baumlová.⁸⁶⁹⁾ V zásadě byl ale zájem o téma těžby na území tepelského kláštera limitován nedostatkem relevantních pramenů.

Přehled těžby rud na tepelském klášterství ve středověku

První doklady o dolování na území tepelského kláštera spadají do druhé čtvrtiny 14. století a souvisí s těžbou zlata. V roce 1337 zastavil český král Jan Lucemburský Petrovi z Rožmberka mimo jiné pět svých zlatých dolů, mezi kterými se nacházely též doly v Teplé.⁸⁷⁰⁾ O pět let později vrátil kanonii tentýž panovník patrně stejné zlaté doly, které jí byly neprávem odebrány a které byly nyní zničeny. V listině jsou tyto doly umístěny do dubového lesa označovaného jako „In Hay“,⁸⁷¹⁾ který je snad možné ztotožnit s dnešním lesem nazývaným V Háji nacházejícím se asi kilometr severně od městečka Teplá při stejnojmenné říčce. Kromě zlata se nejpozději v první polovině 14. století těžilo také železo. Bylo to ale na odděleném území klášterství v lese u města Hroznětín. Právě tyto železné doly spolu s hamry a mlýny dovolil český král Karel IV. v roce 1350 klášteru obnovit.⁸⁷²⁾

Z kovů se těžil v první polovině 14. století ještě cín, a to přinejmenším na dvou různých místech klášterství. Jednak to bylo v Jindřichovicích, které ještě roku 1273 patřily kanonii.⁸⁷³⁾ V roce 1340 je ale drželi klášterní poddaní Konrád a Jan Stumpfův z Hroznětína, kteří prodali v témže roce se souhlasem kláštera ves spolu s cínovými doly Petru Plikovi z Nejdku za 32 kop pražských grošů. Nový majitel slíbil, že bude platit klášteru ročně na sv. Martina 50 pražských grošů a že kanonie bude moci tuto ves vykoupit za uvedenou cenu.⁸⁷⁴⁾ Nejpozději v roce 1386 disponovali řeholníci opět polovinou Jindřichovic.⁸⁷⁵⁾ Další cínové doly se nacházely na straně Českého lesa mezi Ušovickým potokem a Zlatým potokem („versus nemus Bohemicala a flumine Auscha usque ad ripam Goltwasser“). Ty držel do roku 1346 tepelský rychtář Jan Puchelberger, který zemřel v zajetí. Po jeho smrti pak doly spadly

863) *RBM IV*, s. 314, č. 798; s. 431, č. 1070; s. 690, č. 1726; *RBM V*, s. 447, č. 861; s. 811, č. 1845 a *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L94. Listina z 25. 5. 1397 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L94/charter>, citováno dle stavu 16. 10. 2015; L179. Listina z 24. 1. 1477 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L179/charter>, citováno dle stavu 16. 10. 2015 a L192. Listina z 24. 8. 1486 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L192/charter>, citováno dle stavu 16. 10. 2015.

864) *SOKA Cheb*, Pkl Teplá II, inv. č. 695, kart. č. 124, f. 12. Záznam o založení těžářstva z 27. 7. 1486.

865) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, ff. 114r, 239r–v.

866) *Hlinomaz, Klášter*, s. 33, 38 a 39.

867) *Šimák, Pronikání Němců*, s. 51, 59 a 78.

868) *Čechura, Das Stift*, s. 17.

869) *Dolista, K.: Tepelský klášter v pozdní gotice a renesanci*, MZK 5, 1967, s. 178 a *Baumlová, M.: Tisky v knihovně tepelského opata Zikmunda Hausmanna*, BS 6-7, 2004, s. 140.

870) *RBM IV*, s. 178–179, č. 432.

871) *Tamtéž*, s. 431, č. 1070.

872) *RBM V*, s. 447, č. 861.

873) *CDB V/2*, s. 352, č. 707.

874) *RBM IV*, s. 314, č. 798.

875) *CIM IV/1*, s. 192, č. 130.

jako odúmrtí na klášter. Potom, co vdova Alžběta se svými bratry Tullingery, Oldřichem, Bohuslavem a dalšími, slíbila zaplatit dluhy po nebožtíkovi, darovali jim opat Beneda a konvent všechna práva ke zmíněným cínovým dolům. Přitom jim ještě udělili právo těžby i jiných kovů s podmínkou, že pro klášter měla být na jejich náklad jedna šichta a ze tří ostatních měli odvádět pouze urburu neboli desátý díl.⁸⁷⁶⁾ Předtím založil Jindřich Tullinger se svými syny s povolením kláštera v blízkosti dolů ves Sítiny, kterou po jeho smrti vysadil klášter dědičně jeho synům Bohuslavovi, Oldřichovi a Konrádovi, kteří za to měli kanonii každoročně platit osm kop pražských grošů.⁸⁷⁷⁾ V roce 1354 prodal opat Beneda spolu s konventem ves Louku Boršovi a Slávkovi z Rýzmburka, v důsledku čehož se Tullingerům zmenšila oblast, na které mohli těžit kovy. Ta napříště zahrnovala území mezi Úšovickým potokem a potokem Rota (dnešním Pramenským potokem). Smlouva ohledně prodeje Louky zahrnovala též klauzuli týkající se případného zahájení nové těžby cínu při hranici na obou stranách panství. Každá ze stran mohla v takovém případě svobodně používat vodu z potoka.⁸⁷⁸⁾ Koncem 14. století došlo mezi tepelským opatem Bohušem a „služebníkem“ kláštera Bohuslavem Tullingerem, který držel manský dvůr v Mnichově, ke sporu ohledně cínových dolů. K narovnání mezi nimi došlo v roce 1397. Při této příležitosti byly poprvé zmíněny i hutě zaměřené na zpracování vytěžené rudy. Podle dohody měly Bohuslavovi náležet všechny cínové doly před lesem i v něm spolu s hutěmi. Naproti tomu případné nové doly na stříbro, zlato, železo a jiné kovy měl využívat klášter. Kromě toho obdržel Bohuslav úřad mnichovského rychtáře a zároveň byl povinen v případě potřeby sloužit s kuší klášteru.⁸⁷⁹⁾ S důlním podnikáním končí rodina Tullingerů v roce 1425, když Bohuslav Tullinger seděním na Mnichově spolu s manželkou Anežkou a jejich syny Jenem a Albrechtem prodali za 297 kop českých grošů ves Sítiny včetně cínových dolů a hutí Janu Junischovi z Teplé a jeho ženě.⁸⁸⁰⁾ Noví majitelé – písař Junisch z Teplé a jeho syn Erasmus – se zanedlouho rovněž dostali do konfliktu s klášterem, který mělo v roce 1447 vyřešit narovnání od Hynka Krušiny ze Švamberka a dvou dalších uhrmanů obsahující čtyři body. Z nich poslední se v zásadě týkal potvrzení Junischova práva těžby rud, které se vztahovalo na již zmiňované území „od řeky Úšavy až do potoka řečeného Ratiopotok“ neboli dnešního Pramenského potoka.⁸⁸¹⁾ Zřejmě k definitivnímu odstranění třecích ploch došlo na přelomu let 1455 a 1456, kdy klášter odkoupil za 225 kop pražských grošů ves Sítiny včetně cínových dolů a hutí od Jana Junische, syna zemřelého Erasma.⁸⁸²⁾ K tomu, zda klášter nadále spravoval uvedené cínové doly sám,

876) RBM IV, s. 690, č. 1726.

877) RBM V, s. 38–39, č. 77 a s. 39–40, č. 78.

878) *Tamtéž*, s. 811, č. 1845.879) SOkA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L94. Listina z 25. 5. 1397 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L94/charter>, citováno dle stavu 16. 10. 2015.880) *Tamtéž*, L117. Listina z 19. 12. 1425 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L117/charter>, citováno dle stavu 16. 10. 2015.881) *Tamtéž*, L126. Listina z 15. 11. 1447 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L126/charter>, citováno dle stavu 16. 10. 2015.882) *Tamtéž*, L129. Listina z 8. 12. 1455 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L129/charter>, citováno dle stavu 16. 10. 2015; L130. Listina z 8. 12. 1455 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L130/charter>, citováno dle stavu 16. 10. 2015 a L131. Listina z 2. 2. 1456 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L131/charter>, citováno dle stavu 16. 10. 2015.

nebo je někomu pronajal, nejsou v pramenech zprávy. Přesná lokalizace těchto cínových dolů je ale nejistá.⁸⁸³⁾ Lze alespoň předpokládat, že se nacházely v severovýchodní části klášterní centrální državy. Zdá se tedy, že klášter se přinejmenším do poloviny 15. století těžbou cínu přímo nezabýval a spokojil se pouze s poplatky od tehdejších majitelů dolů, kterými byli klášterní poddaní či manové.

K jistému oživení důlní činnosti došlo během působení opata Zikmunda Hausmanna, čehož prvním náznakem je privilegium českého krále Vladislava z roku 1477, ve kterém uděluje tepelskému klášteru mimo jiné právo těžby zlata, stříbra a ostatních kovů na jeho panství.⁸⁸⁴⁾ Klášter tak mohl sám zakládat doly a výnosy z nich využívat pro svoji potřebu. Již v tomto privilegiu se zrcadlí opatova hospodářská politika, která byla založena na programové orientaci na těžbu stříbrné a zlaté rudy.

Mezníkem tepelského hornictví se stal rok 1486, a to hned ze dvou důvodů. Především koncem července byl založen důl, respektive šachta, pojmenovaný jako Bohorodička („*Mutter Gotz*“). Zároveň bylo k němu ustaveno těžařstvo sestávající z opata Zikmunda, Fritze Hamerschmida z Pramenů, který našel místo vhodné pro těžbu, pána z Plavna, hraběte Arnošta, Jana Hofera, Raussengrinera, faráře z Mnichova a Oldřicha ze Zedwitz.⁸⁸⁵⁾ Místní ukotvení tohoto důlního díla není na první pohled zřejmé.⁸⁸⁶⁾ Nejpravděpodobnější se zdá umístění do východního či jihovýchodního okolí vsi Prameny.⁸⁸⁷⁾ Ta se nachází zhruba 12 km vzdušnou čarou od městečka Teplá a v německém jazyce se nazývá Sangenberg, což je slovo graficky podobné termínu „*Sonneberg*“ vyskytujícímu se v pramenech. Vesnice Prameny sice nepatřila ve druhé polovině 15. století tepelskému klášteru, ale ležela hned při hranici klášterství. Navíc přinejmenším od roku 1530 patřili kanonii v této vsi dva osedlí.⁸⁸⁸⁾ Poslední indicii představuje skutečnost, že místo, kde byl zaražen důl, objevil Fritz Hamerschmid, který pocházel právě z Pramenů. Ještě v témže roce v měsíci srpnu se podařilo opatu Zikmundovi získat pro kanonii další královské privilegium podporující klášterní hornictví a potvrzující stávající situaci. Král Vladislav v něm jednak potvrdil již zmiňované privilegium krále Jana Lucemburského ohledně zlatých dolů z roku 1342, ale zároveň povolil klášteru, aby si mohl na svém panství těžit rudy různých kovů,⁸⁸⁹⁾ čímž prakticky zopakoval část obsahu svého vlastního privilegia z roku 1477. Opat Zikmund se paralelně s otevřením stříbrného dolu snažil oživit i tradiční těžbu zlata.

883) Dle Antona Gnirse se nacházely spolu s hutí v okolí Mnichova, respektive v blízkosti Sítin (Gnirs, *Topographie*, s. 83 a 317). Jaroslav Fiala umístil důl k Mnichovu (Fiala, *Klášter*, s. 15), což převzal Milan Hlinomaz (Hlinomaz, *Klášter*, s. 33). Jan Kořán spojuje těžbu cínu v období do konce 14. století se vsí Prameny, kterou ale klášter v této době nevlastnil (Kořán, J.: *Přehledné dějiny československého hornictví I*, Praha 1955, mapová příloha).

884) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L179. Listina z 24. 1. 1477 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L179/charter>, citováno dle stavu 16. 10. 2015.

885) SOKA Cheb, Pkl Teplá II, inv. č. 695, kart. č. 124, f. 12. Záznam o založení těžařstva z 27. 7. 1486.

886) Přímou dobovou písemností je uvedeno poněkud vágní určení u Teplé („*gan der Toppl*“). V raně novověkém regestu na zadní straně listu je obsažena v jistém ohledu zavádějící lokalizace „*bey Sonneberg*“ – *Tamtěž*, f. 12. Záznam o založení těžařstva z 27. 7. 1486. Stejný termín se objevuje též v Tepelských análech „*ad villam Sonneperg*“ či „*ad Senneperg*“ – NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, ff. 114r a 115r.

887) Karel Dolista se striktně držel termínu „*Sonneberg*“ raně novověkých pramenů a místo určil jako dnešní Slunečnou. – Dolista, *Tepelský klášter*, s. 178. Naproti tomu Milan Hlinomaz a Michaela Baumlová shodně umísťují doly do vsi Prameny. – Hlinomaz, *Klášter*, s. 39 a Baumlová, *Tisky*, s. 140.

888) Profous – Svoboda, *Místní jména IV*, s. 12.

889) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L192. Listina z 24. 8. 1486 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L192/charter>, citováno dle stavu 16. 10. 2015.

Ohledně zpracování železné rudy na území tepelského panství ve druhé polovině 15. století je k dispozici pouze zpráva, že v roce 1493 „*jest hamr na kněze opata Teplského zboží*“.⁸⁹⁰⁾

Z února 1517 pochází zmínka o existenci blíže nespecifikované šachty u Tisovského vrchu („*an Dissauer perg ... am schacht*“).⁸⁹¹⁾ S ohledem na skutečnost, že tato informace pochází z torza textu missivu, není možné ji blíže specifikovat.

Lze tedy shrnout, že nejpозději od první poloviny 14. století se na území tepelského klášterství těžilo přinejmenším zlato, železo a cín. Od 80. let 15. století, kdy byla zjevná snaha ze strany opata oživit hornictví, zřejmě nově přistoupila těžba stříbra.

Správa hornictví a výnosy z těžby

V zásadě ani pro jedno avizované téma neexistují dobové prameny. Pouze se dá předpokládat, že ve starší době klášter ohledně těžby nepodnikal ve vlastní režii. To platí v případě cínu alespoň do roku 1455.⁸⁹²⁾ Bezpochyby klášterní vrchnosti náležel díl vytěžené rudy – urbura neboli 10. díl.⁸⁹³⁾ Aktivní role tepelského opata v dolování se dá spojit až se Zikmundem Hausmannem, předním členem těžářstva, které zajišťovalo od roku 1486 chod stříbrného dolu u Pramenů.⁸⁹⁴⁾ O existenci klášterního úředníka, jenž by byl pověřen správou zlatých a stříbrných dolů na tepelském panství, se dá jen spekulovat. Na rožmberské doméně tuto funkci zastával úředník označovaný jako perkrychtěj.⁸⁹⁵⁾

S ohledem na téměř naprosté zničení středověkých účetních materiálů je nutné rezignovat na jakékoli sumární závěry ohledně příjmů kláštera z těžební činnosti. Pouze díky několika málo peněžním částkám, které Václav Schilling zakomponoval spolu s odkazem na výnos ze stříbrných dolů do Tepelských análů, je možné vytvořit alespoň pro rámcovou představu přehled střípků vypovídajících o využití příjmů z těžby stříbra. Údaje pravděpodobně čerpal z tehdy ještě existujících účetních materiálů. Jednalo se o dvě stříbrné sochy: Spasitele, respektive Vzkříšení,⁸⁹⁶⁾ za 170 rýnských zlatých a Panny Marie za 130 rýnských zlatých. Dále výčet obnáší velkou monstranci, na kterou bylo použito 30 hřiven stříbra, za 500 rýnských zlatých a malou monstranci za 30 rýnských zlatých, přičemž obě klášter získal v roce 1489. Z výnosů dolů měl opat nechat zhotovit také roucha, dalmatiky a hedvábné kápě.⁸⁹⁷⁾ V tomto případě měl analista pravděpodobně na mysli následující položky, které zahrnul na konec kapitoly věnované období opata Zikmunda Hausmanna do výčtu porízených předmětů: červený ornát s dalmatikou a kápí za 350 rýnských zlatých, zelený ornát s celým příslušenstvím za 250 rýnských zlatých a bílý ornát s příslušenstvím za 100 rýnských zlatých.⁸⁹⁸⁾ Zmíněný výčet, který editoval Karel Dolista,⁸⁹⁹⁾ obsahuje více artefaktů, jako jsou například další liturgické předměty, liturgické knihy či umělecká díla, ale u nich není možné jednoznačně doložit původ financí k jejich pořízení. Je totiž nutné mít na paměti, že klášter

890) AČ XV, s. 66, č. 134.

891) NK ČR, sign. Teplá MS. fragm. 147. Zlomky tepelských register missivů z let 1516 a 1517, f. 4v.

892) SOkA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L129. Listina z 8. 12. 1455 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TepláOPraem/L129/charter>, citováno dle stavu 16. 10. 2015 a L130. Listina z 8. 12. 1455 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TepláOPraem/L130/charter>, citováno dle stavu 16. 10. 2015.

893) RBM IV, s. 690, č. 1726.

894) SOkA Cheb, Pkl Teplá II, inv. č. 695, kart. č. 124, f. 12. Záznam o založení těžářstva z 27. 7. 1486.

895) Šimůnek, *Správní systém*, s. 242.

896) Možnou totožnost obou soch, které v análech vystupují na různých místech, připustil již Karel Dolista. – Dolista, *Tepelský klášter*, s. 178.

897) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, ff. 114r, 115r a 129v.

898) Tamtéž, f. 129v.

899) Dolista, *Tepelský klášter*, s. 192–193.

měl k dispozici i další zdroje příjmů kromě stříbrných dolů.⁹⁰⁰⁾

Správa tepelského klášterství

Ústřední správa klášterství

Střediskem veškeré správy klášterství byl bezpochyby tepelský klášter, přičemž v jejím čele stál opat. Ve vrchnostenských záležitostech ho zastupoval klášterní hejtman neboli úředník. V latinských a německých pramenech označovaný jako „capitaneus“, „hauptmann“ či též „antmann“ a „anwalt“. Obecně se soudí, že hejtman měl dozor nad poddanými ve všech záležitostech, jménem vrchnosti také jmenoval či potvrzoval rychtáře, vykonával vyšší soudnictví nad poddanými a fungoval jako odvolací instance od soudů rychtářů. Kromě toho vyřizoval rovněž stížnosti poddaných a účastnil se výročních soudů jednotlivých vsí.⁹⁰¹⁾ Nelze vyloučit, že součástí jeho kompetence byla i kontrola vrchnostenského hospodářství.⁹⁰²⁾

Patrně první zmínka o takovém úředníkovi tepelského kláštera spadá už do roku 1329 v souvislosti s pronájmem klášterní vsi Březí Markvartovi z Úlic, který díky tomu mohl soudit přečiny tamějších poddaných. Výjimku představovala pouze tři těžká provinění – vražda, znásilnění a krádež, která měl nadále řešit opat nebo jeho úředník („suus officialis“).⁹⁰³⁾ Další možný doklad této funkce je podstatně mladší a navíc nejistý. V roce 1454 předložil revindikační komisi jistý Jindřich z Horušan jménem tepelského opata listinu císaře Zikmunda z roku 1434,⁹⁰⁴⁾ ve které se panovník zavazoval zaplatit klášteru dlužnou částku 1500 kop českých grošů za statky na Hroznětínku.⁹⁰⁵⁾ Nebude snad daleko od pravdy předpoklad, že dotýčný nižší šlechtic držící tvrz Kokašice nedaleko Bezdržic,⁹⁰⁶⁾ který hájil před komisí zájmy kanonie, mohl být právě tepelský hejtman.

Poprvé je s jistotou doložen v tomto úřadě Zdislav ze Stropčic, když v roce 1455 spolu s dalšími svědčil o prodeji vsi Sítiny Janem Junischem a jeho sourozenci tepelskému klášteru.⁹⁰⁷⁾ Tentýž nižší šlechtic se objevuje ještě v letech 1456 až 1459 při různých finančních transakcích souvisejících s chotěšovským klášterem (1456 jako ručitel při prodeji platu kanonií, 1458 zpečetil zástavu louky jedním dobřanským měšťanem chotěšovskému faráři a 1459 opět přivěsil svoji pečeť na zástavní list chotěšovského kláštera), ale to již není spojován s funkcí tepelského hejtmana.⁹⁰⁸⁾ Další známý nejvyšší úředník kanonie je Zikmund Kelnar ze Žandova, který v roce 1466 zpečetil dvě klášterní zástavní listiny.⁹⁰⁹⁾ Z rodu Kelnarů ze Žandova

900) Milan Hlinomaz uvádí, že díky příjmům z těžby stříbra v 80. letech 15. století opat Zikmund zvelebil a nákladně vyzdobil klášterní kostel za 4000 rýnských zlatých (stříbrné sochy světců). – Hlinomaz, *Klášter*, s. 39. To převzala i Michaela Baumlová. – Baumlová, *Tisky*, s. 140.

901) Hledíková, Z. – Janák, J. – Dobeš, J.: *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*, Praha 2005, s. 231 a 234.

902) Hanzal, J.: *Patrimoniální úředníci a úřady v době předbělohorské*, SAP 19, 1969, s. 445.

903) RBM III, s. 615, č. 1566.

904) AČ II, s. 189, č. 340.

905) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L119. Listina z 29. 9. 1434 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeploOPraem/L119/charter>, citováno dle stavu 20. 10. 2015.

906) Sedláček, *Hrady XIII*, s. 57.

907) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L129. Listina z 8. 12. 1455 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeploOPraem/L129/charter>, citováno dle stavu 20. 10. 2015 a L130. Listina z 8. 12. 1455 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeploOPraem/L130/charter>, citováno dle stavu 20. 10. 2015.

908) Koutná, *Das Register II*, s. 326 a 369; NA, AZK, ŘP Chotěšov, inv. č. 2198. Listina z 31. 10. 1458 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK/Chotesov/2198/charter>, citováno dle stavu 20. 10. 2015.

909) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L165. Listina z 12. 3. 1466 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeploOPraem/L165/charter>, citováno dle stavu 20. 10. 2015; L166. Listina z 9. 7. 1466 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeploOPraem/L166/charter>, citováno dle stavu 20. 10. 2015.

nebyl prvním, kdo se věnoval úřednické dráze, jelikož jistý Bohuslav působil již v letech 1466 a 1467 jako purkrabí na Tachově.⁹¹⁰⁾

Poté stopy hejtmanů mizí, a to až do první poloviny 80. let 15. století, kdy v roce 1482 opat zmiňuje ve svém listu Jindřicha Hemerleina.⁹¹¹⁾ Ten o rok později spolu s dalšími písemně vypovídal o oprávněném vybírání cla v městečku Teplá.⁹¹²⁾ V roce 1484 se obrátil Bušek ze Žeberka a na Plané na opata Zikmunda s žádostí, aby rozkázal svému hejtmanovi přimět dva klášterní poddané, respektive rukojmí zaplatit jistou částku.⁹¹³⁾ Bezpochyby měl na mysli zmíněného Jindřicha Hemerleina, od něhož se dochovala první písemnost vydaná z pozice klášterního hejtmana. Jedná se o missiv z 26. července 1484 adresovaný purkmistru a radě města Chebu ve věci jistého Michela Gareysena, patrně tepelského poddaného, kterému dlužil jeden chebský měšťan.⁹¹⁴⁾

Nástupcem Hemerleina, jenž zemřel počátkem roku 1497,⁹¹⁵⁾ se stal patrně Ondřej Hozlaur (či z Hozlaur), který v roce 1488 zastupoval tepelského opata u zemského soudu v záležitosti otročínského rychtáře.⁹¹⁶⁾ S největší pravděpodobností byl již v této době klášterním hejtmanem, ač je výslovně doložen v této funkci až o dva roky později, kdy doprovodil opata Zikmunda do Kadaně, kde působil tepelský prelát jako jeden z rozhodčích ve sporu o podací v Karlových Varech.⁹¹⁷⁾ Ve stejném roce opět zastupoval svého pána u soudu, tentokrát ale komorního, ve sporu s poddanými Jindřicha Rozvadovského o svobodné popluží v Březi.⁹¹⁸⁾ Z prvního funkčního období Ondřeje Hozlaura se dochovaly dva originály jeho missivů z roku 1491, které napsal do Chebu v zájmu klášterních poddaných, kterým dlužili peníze tamější měšťané.⁹¹⁹⁾ Z roku 1492 je k dispozici zpráva, že hejtman Ondřej Hozlaur informoval opata Zikmunda o tom, že jistý Czbycker, který byl ve sporu s klášteřem, se zavázal k jednání v Chebu.⁹²⁰⁾ I tentokrát se zdá, že Ondřej nebyl jediný člen rodiny, který se vydal na úřednickou dráhu. Lze doložit Martina Hozlaura, který působil roku 1496 jako hejtman na Kynžvartě.⁹²¹⁾ Sám Ondřej přešel během 90. let 15. století do služeb města Chebu, kde působil přinejmenším v letech 1496 až 1506 rovněž jako hejtman.⁹²²⁾ Přesto ale zůstal nadále v kontaktu s tepelským klášteřem. V polovině února 1503 vyjádřil opatu Zikmundovi politování nad vraždou spáchanou v klášteři a zároveň napsal Tepelským, aby za těchto okolností prokázali opatovi svoji poslušnost.⁹²³⁾ V březnu roku 1506 poslal Ondřej tepelskému konventu např. sušené tresky, přičemž tamějšího převora ujistil, že řeholníkům zajistí, co budou potřebovat.⁹²⁴⁾ Krátce na to si Anežka z Kočova přála, aby

910) Siegl, K.: *Die Kataloge des Egerer Stadtarchivs*, Eger 1900, s. 293.

911) *SOKA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/21. List ze 14. 2. 1482.

912) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L205, p. 11. Opis listiny z 9. 5. 1483 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L205/charter>, citováno dle stavu 20. 10. 2015.

913) *SOKA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 26. List z 8. 4. 1484.

914) *Tamtéž*, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/26. List z 26. 7. 1484.

915) *Tamtéž*, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 14. List ze 16. 2. 1497.

916) *Emler, (ed.), Pozůstatky I*, s. 182, č. 126.

917) *NA*, ŘP, inv. č. 154. Listina z 6. 2. 1492 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/RP/154/charter>, citováno dle stavu 22. 10. 2015.

918) *AČ IX*, s. 517, č. 699.

919) *SOKA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/34. List z 19. 1. 1491 a A3086/35. List z 1. 6. 1491.

920) *Tamtéž*, A3086/42. List z 21. 9. 1492.

921) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L217. List z 27. 11. 1496 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L217/charter>, citováno dle stavu 22. 10. 2015 a *SOKA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 15. List z 28. 11. 1496.

922) *Tamtéž*, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/43. List z 2. 4. 1496 a *NK ČR*, sign. Teplá B.92. List z 10. 3. 1506 na předním přidešti a přední předsádce.

923) *SOKA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 40. List z 16. 2. 1503.

924) *NK ČR*, sign. Teplá B.92. List z 10. 3. 1506 na předním přidešti a přední předsádce.

se vyúčtování mezi ní a představeným tepelské kanonie ujal právě Ondřej Hozlaur.⁹²⁵⁾

Správu tepelského velkostatku převzal po Ondřejovi Hynce Gryš z Mences,⁹²⁶⁾ který zastával úřad hejtmana v letech 1496 až 1498.⁹²⁷⁾ Klášter tím získal zkušeného úředníka, který předtím působil jako tachovský hejtman (1494–1495).⁹²⁸⁾ Též z jeho působení zůstaly zachované dva listy. V prvním ze srpna roku 1496 žádal Chebské o poslání kata k opatovu soudu do Mnichova.⁹²⁹⁾ Někdy v této době také požadoval po stejných měšťanech, aby zadrželi jistého Elbognera, který se podílel na okradení jeho sluhů. Ti mu vyšli vstříc, dotyčného vyslechli a jeho výpověď mu poslali, na což reagoval ve druhém známém missivu, ve kterém pravdivost zmíněné výpovědi popíral.⁹³⁰⁾ Další doklad, vztahující se k Hynci Gryšovi jako hejtmanu, spadá do roku 1497, kdy se na něho obrátil Mikuláš ze Štampachu a žádal ho, aby dluh po zemřelém Jindřichu Hemerleinovi, za který pisatel ručil, byl zaplacen z jeho pozůstalosti.⁹³¹⁾ Naposledy je pak uveden jako tepelský hejtman v listopadu 1498, kdy se podílel na narovnání jednoho sporu o sirotčí statek.⁹³²⁾ Poté změnil působišť a vrátil se ke své předchozí práci na tachovském panství.⁹³³⁾

Dalším hejtmanem v pořadí byl Bohuslav Bohuš z Otěšic a z Částkova, který pocházel z pravděpodobně klientského rodu s bližším vztahem ke kanonii.⁹³⁴⁾ Už jeho otec Bohuš z Otěšic zastával různé úřady (1471–1474 purkrabí na Tachově a 1478 hejtman na Hluboké).⁹³⁵⁾ On sám pak poprvé vstoupil do služeb tepelského kláštera patrně roku 1499. Hned v tomto roce se obrátil nejprve na chebského faráře a následně, když plebán nereagoval, napsal přímo chebskému purkmistru Tomanu Bitmerovi a požádal ho o přesvědčení tamějšího faráře, aby přiměl jednu ženu splatit dluh klášternímu poddanému ze Sítin.⁹³⁶⁾ Jak dlouho tento nižší šlechtic pracoval pro premonstráty, není jasné, ježto následuje období několika let, kdy je funkce hejtmana zmiňována, aniž by byla dána do souvislosti s konkrétním jménem.

Když byl v roce 1502 v Sokolově zadržen klášterní poddaný z Mnichova kvůli dluhu poddanému Mikuláše Šlika z Holíče a Sokolova, stěžoval si opat Zikmund písemně přímo Šlikovi. Přitom argumentoval tím, že si u něho ani u jeho úředníka na zmíněného poddaného dotyčný nikdy nestěžoval. Poté po žádosti o propuštění na adresáta apeloval, aby v případě, že by někdo ze Šlikových poddaných měl něco s tepelskými poddanými, s tím přišel k němu či jeho úředníku.⁹³⁷⁾ Z této formulace jasně vyplývá, že hejtman zastupoval tepelského opata v záležitostech poddaných. Jistě také dohlížel na vnitřní bezpečnost klášterství, jak ukazuje jeho osobní účast koncem března 1503 při výslechu ševce na mučidlech, který se zúčastnil spiknutí za účelem loupežné vraždy klášterního úředníka. Za zmínku stojí rovněž skutečnost, že mezi pachateli figuroval i hejtmanův služebník.⁹³⁸⁾ Ze stejného roku je rovněž přímý doklad toho, že hejtman zastupoval tepelského preláta i v oblasti soudnictví,

925) *SOkA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 43. List z 23. 3. 1506.

926) Česká podoba jména je zde uváděna dle Augusta Sedláčka (*Sedláček, Hraďy XIII*, s. 102 a 103), ale pravděpodobně se jednalo o Němce, který byl i v českém textu označován jako „Heintz Griess z Mences“ (AČ X, s. 516, č. 934).

927) *SOkA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/44. List z 20. 8. 1496 a AČ X, s. 516, č. 934.

928) *Sedláček, Hraďy XIII*, s. 102 a *Siegl, Die Kataloge*, s. 293.

929) *SOkA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/44. List z 20. 8. 1496.

930) *Tamtéž*, A3086/46. List z 31. 8. 1496.

931) *SOkA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 14. List z 16. 2. 1497.

932) AČ X, s. 516, č. 934.

933) Jako tachovský hejtman zmiňován roku 1505 (*Sedláček, Hraďy XIII*, s. 102) a naposled 1519 (*Siegl, Die Kataloge*, s. 293).

934) Ze stejného rodu pocházel i tepelský opat Bohuš (1384–1414).

935) *Sedláček, Hraďy XIII*, s. 102, 106 a *Týž: Hraďy, zámky a torze království Českého VII*, Praha 1890, s. 137.

936) *SOkA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/49. List z 17. 6. 1499.

937) *Tamtéž*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 38. List z 18. 5. 1502.

938) *Dolista (ed.), Circaria*, s. 318, č. 90.

tedy na městských soudech či na výročních soudech vsí. Opat Zikmund totiž spolu s konventem vydal listinu určenou městečku Teplá, ve které mimo jiné vyjádřil, že „*chtěli-li bychom kdy při súdu jich hejtmána svého přisaditi nemo [!] sami při tom seděti, to my i naši budoucí dobře učiníti můžeme*“.⁹³⁹⁾ Počátkem roku 1505 ubezpečoval opat Zikmund Chebské, že bude informovat svého vyššího úředníka („*amptlaut*“) o provinění klášterního poddaného vůči nim a jejich poddaným.⁹⁴⁰⁾ Lze předpokládat, že také v tomto případě se jednalo o hejtmana. Tomu by nasvědčoval i o několik málo dní mladší opatův list, ve kterém oznamoval purkmistru a radě města Chebu, že jeho hejtman je pryč, ale jakmile se vrátí, tak mu předá jejich list týkající se zmíněného klášterního poddaného.⁹⁴¹⁾

Již v této době byl pravděpodobně tepelským hejtmánem Petr Levhart z Vidžina, který je poprvé doložen svým missivem ze 14. února 1505. V něm se omlouval Chebským, že na jejich psaní nemohl reagovat, jelikož byl pryč.⁹⁴²⁾ V červenci téhož roku žádal purkmistra a radu města Chebu, aby nechali vrátit klášternímu poddanému jeho koně.⁹⁴³⁾ Když potřeboval hejtman koncem roku 1505 kata k tomu, aby ho jeho správce („*verwalter*“) využil při mučení, opět se obrátil o pomoc k Chebským.⁹⁴⁴⁾ V březnu roku 1506 si postěžovala Anežka z Kočova opatu Zikmundovi, že ohledně vyúčtování mezi ní a klášteřem psala předtím tepelskému hejtmánovi a že nedostala odpověď.⁹⁴⁵⁾ V květnu 1506 psal Petr Levhart znovu do Chebu ohledně navrácení čtyř koní klášternímu poddanému.⁹⁴⁶⁾ Daleko zajímavější ze správního hlediska je jeho list z prosince 1506, ve kterém žádal Chebské, aby zadrželi škůdce kláštera a vydali mu je.⁹⁴⁷⁾ Je tedy jasné, že tepelský hejtman vykonával vrchní „policejní“ funkci v rámci klášterství. Měl totiž stíhat ty, kteří by ničili či kradli majetek kanonie a ohrožovali poddané.

S novým opatem Janem nastoupil roku 1507 na krátkou dobu i staronový hejtman Ondřej Hozlaur,⁹⁴⁸⁾ který již v dubnu následujícího roku chtěl úřad opustit. Zmiňoval se o tom totiž v listu chebskému purkmistrovi Ondřeji Payerovi z 19. dubna 1507, kde rovněž popsal následující události. Když o svém úmyslu informoval tehdejšího klášterního oprávněnce Albrechta z Kolovrat a na Libštejně, bylo mu jím doporučeno, aby to sdělil tepelskému opatu. Poté přenocoval v klášteře jistý Jindřich z Trautenberka, bývalý hejtman valdsaského kláštera,⁹⁴⁹⁾ který se o plánovaném Hozlaurově odchodu doslechl a patrně projevil o jeho místo zájem. Ondřej Hozlaur mu nabídl pomoc a Trautenberk se v této věci vydal na Krupku za klášterním oprávněncem.⁹⁵⁰⁾ Ten po jednání napsal dne 14. dubna 1508 tepelskému opatovi Janovi list, ve kterém ho informoval, že s ohledem na plánovaný Hozlaurův odchod vybral za jeho nástupce zmíněného Trautenberka. Dotyčný měl přispět k tomu, aby „*na hospodárstvie i jiném zbožie ten klášter bohatl*“. Přitom

939) CIM IV/3, s. 64, č. 689.

940) SOKA Cheb, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/53. List z 5. 1. 1505.

941) Tamtéž, A3086/53. List ze 14. 1. 1505.

942) Tamtéž, A3086/54. List ze 14. 2. 1505.

943) Tamtéž, A3086/57. List z 12. 7. 1505.

944) Tamtéž, A3086/58. List ze 17. 11. 1505.

945) SOKA Cheb, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 43. List z 23. 3. 1506.

946) Tamtéž, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/60. List z 26. 5. 1506.

947) Tamtéž, A3086/62. List z 26. 12. 1506.

948) Petr Levhart je naposledy doložen ve funkci hejtmána 26. prosince 1506 (Tamtéž, A3086/62. List z 26. 12. 1506), kdežto 2. ledna 1507 je znám missiv hejtmána Ondřeje Hozlaura (Tamtéž, A3089/1. List z 2. 1. 1507). Nový opat Jan Fröstl byl zvolen někdy před 28. lednem 1507 (SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L243. Listina z 28. 1. 1507 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L243/charter>, citováno dle stavu 3. 11. 2015).

949) V úřadě doložen roku 1500. – StA Amberg, Kloster Waldsassen, Urkunden 975. List z 30. 3. 1500 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/DE-StAAm/Waldsassen/975/charter>, citováno dle stavu 3. 11. 2015.

950) SOKA Cheb, AM Cheb, kart. č. 514, A3089/6. List z 19. 4. 1508.

doufal, že ho tepelský prelát přijme. Smlouvu mezi opatem a Trautenberkem stanovující odměnu za službu měl uzavřít Jetřich z Gutštejna.⁹⁵¹⁾ Tato zevrubná zpráva je důležitá nejen díky popisu postupu nastolení hejtmána, ale také kvůli zmínce o propojení hejtmána s klášterním hospodářstvím. Zda zmíněný Trautenberk skutečně nastoupil do služeb tepelského kláštera jako hejtman, není jasné. V každém případě počátkem března 1509 spravoval tepelské klášterství již Bohuslav Bohuš z Otěšic a z Částkova,⁹⁵²⁾ který s touto pozicí měl své zkušenosti už z roku 1499. V úřadu je naposledy zachycen v červenci 1510.⁹⁵³⁾ U Ondřeje Hozlaura se dá předpokládat, že z tepelského klášterství přešel do služeb Chebu, jelikož v letech 1512 až 1514 znovu vystupoval jako chebský hejtman.⁹⁵⁴⁾ Z dalších tepelských hejtmánů jsou před rokem 1526 doloženi: Vavřinec ze Širntinku (1511–březen 1515),⁹⁵⁵⁾ Jiljí Grys z Mences (srpen 1516),⁹⁵⁶⁾ opět Vavřinec ze Širntinku (prosinec 1516–1518),⁹⁵⁷⁾ Jindřich z Kleisentalu (1521)⁹⁵⁸⁾ a znovu zřejmě Vavřinec ze Širntinku (1525).⁹⁵⁹⁾ Z významných událostí první čtvrtiny 16. století, při kterých vystupoval tepelský hejtman, je třeba zmínit dvě. První z roku 1521, kdy klášterní úředník pátral po novici Janu Behemovi, který vykradl sakristii a s lupem uprchl. Dostižen byl až ve Wittenberku, kde byl na čas i uvězněn. Hejtmanovi se rovněž podařilo dosáhnout toho, že část ukradených předmětů se vrátila zpět klášteru.⁹⁶⁰⁾ Kromě toho je třeba ještě zmínit povstání klášterních poddaných, ke kterému došlo v roce 1525. To plně propuklo během jednání opata, převora a hejtmána s některými poddanými v městě Teplá. Hejtman se přitom marně snažil uklidnit rozvášněný dav. Do potlačení rebelie měli dle rozhodnutí nejvyššího správce Koruny české Karla z Minsterberka klášter chránit hejtman Lorenc ze Širntinku a Jan Pluh z Rabštejna.⁹⁶¹⁾

Na základě srovnání jednotlivých osob, které zastávaly úřad tepelského hejtmána ve druhé polovině 15. století a první čtvrtině 16. století, je možné stanovit několik společných rysů. Všechny z nich pocházely z nižších šlechtických rodů, jejichž členové se dost často věnovali úřednické kariéře. Bylo běžné, že dotyční vystřídali za svůj život několik zaměstnavatelů, a působili tak postupně jako vrchnostensští úředníci na různých panstvích v regionu. Je tedy možno hovořit o profesionálních úřednících. Pokud lze soudit podle podoby jmen, byli tepelskými hejtmány ve druhé polovině 15. století a v první polovině 16. století zejména Němci pocházející z bližšího či vzdálenějšího okolí kláštera.

Výše zmíněné doklady vypovídající o náplni činnosti klášterních hejtmánů nikterak nevybočují od dosavadních obecných poznatků vztahujících se k tomuto úředníku, jenž měl v zastoupení vrchnosti funkci hospodářskou, správní a soudní. V zásadě měl dohlížet jak na celé hospodářství velkostatku, tak na poddané. Jménem majitele panství jmenoval či potvrzoval jednotlivé rychtáře. Do jeho kompetence spadalo i vyšší soudnictví nad poddanými. Kromě toho vyřizoval rovněž

951) *Tamtéž*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 47. List ze 14. 4. 1508.

952) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L246. Listina z 6. 3. 1509 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L246/charter>, citováno dle stavu 3. 11. 2015.

953) *SOkA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 514, A3087/6. Koncept listu z 20. 7. 1510.

954) *SOkA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 62. List z 10. 6. 1512 a AM Cheb, kart. č. 514, A3087/14. List ze 17. 4. 1514.

955) *Tamtéž*, A3087/7. List ze 7. 1. 1511 a A3087/12. List z 12. 3. 1515.

956) *Tamtéž*, A3087/17. List z 11. 8. 1516.

957) NK ČR, sign. Teplá MS. fragm. 147. Zlomky tepelských register missivů z let 1516 a 1517, f. 9r a *SOkA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 514, A3087/23. List z 2. 5. 1518.

958) *SOkA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 101. List ze 7. 10. 1521.

959) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 145r.

960) *Tamtéž*, f. 141v.

961) *Tamtéž*, ff. 143v–145r.

odvolání od soudů rychtářů a stížnosti poddaných, což se dělo na výročních soudech vsí, kterých se účastnil stejně jako soudů poddanských měst.⁹⁶²⁾ Přitom je možné upozornit ještě na některé skutečnosti. Hejtman také řešil stížnosti sousedních vrchností na poddané pod svou správou. Zároveň byl též nejvyšším policejním úředníkem v rámci velkostatku. Stíhal nejrůznější zločince a škůdce kláštera, a to i mimo území klášterství. Obdobou tepelského hejtmána u dceřiné chotěšovské kanonie byl tzv. vladař kláštera.⁹⁶³⁾

Kláštevní hejtman měl bez pochyby k dispozici několik pomocníků, kteří jsou v pramenech podchyceni spíše výjimečně. Roku 1496 byl sluhovi („*knecht*“) tehdejšího hejtmána Hynce Gryse sebrán kůň a zbroj jistým Wolfgangem Kurmreuterem a Elbogenerem.⁹⁶⁴⁾ V roce 1503 se neznámý služebník hejtmána („*famulus capitanei*“) stal spolupachatelem zákeřné vraždy tepelského úředníka Martina.⁹⁶⁵⁾ V případě tepelského klášterství nelze doložit existenci hejtmanova písaře.⁹⁶⁶⁾ V každém případě missivý opatovy i hejtmanovy v záležitostech poddaných vycházely ze stejné kanceláře, jak dokládají fragmenty register missivů a rozborů písařských rukou.

Konkrétní informace o jiných úřednících sídlících v klášteře v zásadě chybí. Jménem je znám pouze jistý Martin Čirlik, který po 30 let působil jako úředník či služebník kláštera („*officialis domini abbatis*“, „*servitor dicti monasterii*“), kde také bydlel a roku 1503 tam byl dokonce brutálně zavražděn kvůli svému majetku.⁹⁶⁷⁾ Nic bližšího o jeho funkci v rámci vrchnostenské správy není ale známo. Jiný doklad o úředníkovi centrální správy pochází z roku 1505. Bohužel ani tentokrát není zpráva příliš konkrétní. Vyplývá z ní, že dotyčný funkcionář byl označován jako „*verwalter*“ neboli správce, přímo podléhal hejtmanovi a měl patrně funkci policejního charakteru, jelikož měl zařizovat výslechy na mučidlech.⁹⁶⁸⁾

Nižší správní jednotky a jejich představitelé

Otázka existence nižších správních jednotek, tedy mezičlánků mezi ústřední správou dominia a nejnižšími články patrimoniální správy, na území tepelského klášterství je s ohledem na nedostatek relevantních pramenů poměrně komplikovaná. V tomto případě ale poskytuje dosavadní odborná literatura nejednoznačné údaje pro srovnání, a to téměř výhradně pouze pro předhusitské období. Obecně se správou církevních velkostatků zabývali Rostislav Nový a Jaroslav Čechura. První ze jmenovaných dospěl k závěru, že v předhusitské době církevní velkostatky sestávaly z menších správních jednotek. Střediskem každého takového obvodu byl hospodářský dvůr, v jehož čele stál správce (*procurator*), který měl zejména shromažďovat peněžní a naturální dávky od poddaných příslušejících k danému dvoru.⁹⁶⁹⁾ Zároveň však na jiném místě předpokládal, že církevní velkostatek býval dělen na tzv. rychty, které byly obdobou purkrabství u světských velkostatků.⁹⁷⁰⁾ Přitom

962) Hledíková – Janák – Dobeš, *Dějiny správy*, s. 231, 232 a 234; Hanzal, *Patrimoniální úředníci*, s. 445 a 451.

963) Srov. Čechura, J.: *Vladaři chotěšovského kláštera*, in: *Husitství – reformace – renesance*. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela I. (Usp. J. Pánek – M. Polívka – N. Rejchrtová), Praha 1994, s. 239–250.

964) *SOkA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/46. List z 31. 8. 1496.

965) Dolista (ed.), *Circaria*, s. 317–318, č. 90.

966) Srov. Hledíková – Janák – Dobeš, *Dějiny správy*, s. 232; Hanzal, *Patrimoniální úředníci*, s. 445 a 451.

967) Dolista (ed.), *Circaria*, s. 317–319, č. 90; *SOkA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 40. List z 16. 2. 1503 a Valvens (ed.), *Acta et Decreta II*, s. 37–38.

968) *SOkA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/58. List ze 17. 11. 1505.

969) Nový, R.: *Struktura feudální renty v předhusitských Čechách*, ČsČH 9, 1961, s. 72 a Týž: *Finanční písemnosti předhusitského velkostatku v Čechách*, AUC, Phil. et hist. 5 (ZPVH 3), 1975, s. 48.

970) Týž: *Písemnosti vrchnostenské správy do 16. století*, in: *Československá diplomatika I.* (Usp. A. Hůščava – J. Šebánek – Z. Fiala), Praha 1965, s. 197.

později jako příklad uvedl cisterciácké klášterství Zlatá Koruna.⁹⁷¹⁾ Bohužel ale nevymezil vzájemný vztah mezi hospodářskými dvory a rychtami. O to se pokusil v prostředí cisterciáckých klášterů právě Jaroslav Čechura. Ten postavil jak dvory, tak rychty neboli rychtářství v rámci instancí vrchnostenské správy na stejnou úroveň. Rozlišuje tzv. systém dvorcový a rychtový, z nichž poslední představuje vyšší formu správy.⁹⁷²⁾ Nejprve měly tvořit správní centra českých cisterciáckých klášterství hospodářské dvory.⁹⁷³⁾ To se nemělo týkat pouze Zlaté Koruny, kde se dvorcový systém vůbec neuplatnil.⁹⁷⁴⁾ Ve 14. století pak měl probíhat proces nahrazování správních funkcí dvorů rychtami,⁹⁷⁵⁾ v jehož důsledku se správní jednotkou cisterciáckých klášterů stala rychta. Tu dokládá u Plas, Mnichova Hradiště, Vyššího Brodu a zejména u Zlaté Koruny,⁹⁷⁶⁾ u které přináší několik zajímavých závěrů. V místech, kde byly rychty, se nacházely i farní kostely. Pod jedno rychtářství spadalo zpravidla více než 10 vsí, které ho prstencovitě obklopovaly. Velmi důležité je zdůraznění, že zlatokorunská rychtářství nebyla totožná s vesnickými rychtami, kterým byla nadřazená.⁹⁷⁷⁾ Poněkud jiný pohled na tuto problematiku vnáší Robert Šimůnek na příkladu rožmberské domény, do které ve druhé polovině 15. století patřilo i zmíněné zlatokorunské klášterství. Ten vůbec nevymezuje „vyšší“ rychty a zná pouze rychty venkovské a městské.⁹⁷⁸⁾

Uvedené „vyšší“ rychty jsou pro středověk v zásadě doložitelné pouze u některých cisterciáckých klášterů. U klášterů premonstrátského řádu, pokud k nim existují v nějaké podobě dochované urbáře, nic nenavědčuje existenci rychtářství ve smyslu správního mezičlánku mezi ústřední správou velkostatku a vesnickými rychtáři už ve středověku. V případě chotěšovského klášterství byl odloučený encovanský statek spravován hejtmanem panství sídlícím v Encovanech,⁹⁷⁹⁾ jinak se zřejmě ve správě menších obvodů uplatnily alespoň některé hospodářské dvory.⁹⁸⁰⁾ U strahovského kláštera měli na počátku 15. století řídit správní záležitosti úředníci sídlící ve dvorech.⁹⁸¹⁾ První doklady existence „vyšších“ rychet u premonstrátských kanonií spadají až do první poloviny 17. století a vztahují se k Želivu (1611) a Teplé (1631).⁹⁸²⁾ Želivské klášterství tehdy zahrnovalo osm rychet, tvořených dvěma až devíti lokalitami (čtyřikrát třemi vesnicemi a jedenkrát dvěma, čtyřmi, pěti a devíti vesnicemi). Naproti tomu obvody devíti rychet tepelského velkostatku obnášely od jedné do dvanácti vsí (jedenkrát se vyskytovala rychta s jednou, třemi, čtyřmi, osmi, dvanácti vesnicemi a čtyřikrát se šesti vesnicemi). V případě tepelského klášterství odpovídaly území jednotlivých rychet až na některé výjimky předpokládaným obvodům středověkých farností (rychty Ovesné Kladruby, Vidžín, Pernarec, Číhaná, Otročin stejnojmenným farnostem, rychta Bezvěrov tepelské farnosti, rychta Staré Sedlo bývalé křívecké farnosti, rychta Úšovice pístovské farnosti a rychta Sítiny mnichovské farnosti). Přesto ale není možné vyvozovat, že tento správní systém platil již

- 971) **Týž:** *Písemnosti vrchnostenské správy do 16. století*, in: Česká diplomatika do r. 1848. (Usp. J. Šebánek – Z. Fiala – Z. Hledíková), 2. dopl. vyd., Praha 1971, s. 183.
- 972) **Čechura,** *Velkostatek*, s. 22.
- 973) **Týž,** *Grangia*, s. 13.
- 974) **Týž:** *K některým otázkám hospodářského a správního systému cisterciáckých klášterů*, ČsČH 29, 1981, s. 237.
- 975) **Týž,** *Dvě studie*, s. 28.
- 976) **Týž,** *Grangia*, s. 14a **Týž,** *K některým otázkám*, s. 254.
- 977) *Tamtéž*, s. 236, 237 a 240.
- 978) **Šimůnek,** *Správní systém*, s. 177–178.
- 979) **Nový, R.:** *Urbář encovanského statku chotěšovského kláštera (Poznámky k chotěšovskému urbáři z r. 1367)*, Litoměřicko 17–20, 1981–1984, s. 73 a 76.
- 980) *Srov. Čechura,* *Chotěšov*, s. 61–65.
- 981) **Týž,** *Urbář*, s. 42.
- 982) **Kalný, A.:** *Soupis urbářů jihočeských archivů 1378–1773 II*, České Budějovice 1977, s. 392 a 393 a **Haubertová – Hofmann – Lešický,** *Soupis*, s. 133.

v 15. století, jelikož pro to není ani jediné opory v pramenech.

V zásadě již v nejstarší době lze předpokládat nižší správní jednotky v rámci tepelského klášterství přinejmenšímu oddělených držav. Pro vsi na Litoměřicku to byl patrně dvůr v Litoměřicích, stejně jako vsi na Krukanicku spadaly pod dvůr Krukanice. Správním centrem Hroznětínska bylo bezpochyby do roku 1434 probostství v Hroznětíně. Jinak je existence dalších správních mezičlánků nejistá. Lze očekávat, že se nezastavené či nepronajaté klášterní dvory podílely na správě alespoň tím, že soustřeďovaly poddanské platy ze svého okolí. Spíše se zdá být pravděpodobné, že v 15. století na tepelském klášterství nebyla obdoba „vyšších“ rychtářství cisterciáckých velkostatků.

Panští úředníci na nejnižší úrovni

Nejnižší článek přímé správy nad poddanými představovali vesniční a městští rychtáři. Rychtář je v latinských pramenech nazýván termínem *iudex* a v německých označením *richter*. První doklady tohoto úřadu na území tepelské kanonie spadající už do 14. století. Přirozeně se však týkají městských rychtářů v Teplé (1346, 1381, 1385 a 1399)⁹⁸³⁾ a Hroznětíně (1386).⁹⁸⁴⁾ Výjimku v tomto ohledu představuje rychta v Mnichově, která je zmíněna k roku 1397.⁹⁸⁵⁾ Rovněž prameny první poloviny 15. století jsou velmi skoupé a datované zprávy z tohoto období jsou pouze tři: Teplá (1413), Mnichov (1437) a Úterý (1446).⁹⁸⁶⁾ Pro druhou polovinu století prvních dokladů razantně přibývá: Domaslavičky (1457),⁹⁸⁷⁾ Hostíčkov (1465),⁹⁸⁸⁾ Vidžín (60. léta 15. století?),⁹⁸⁹⁾ Sítiny (1481),⁹⁹⁰⁾ Černoovice (1482), Pernarec (1482), Rozněvice (1482),⁹⁹¹⁾ Holubín (1486),⁹⁹²⁾ Nezdice (1486),⁹⁹³⁾ Otročin (1488)⁹⁹⁴⁾ a Zahrádka (15. století).⁹⁹⁵⁾ Pro alespoň zdánlivou úplnost výčtu doložených rychet na území tepelského klášterství je třeba doplnit ještě Poutnov (1509).⁹⁹⁶⁾ Zajisté, že předložený přehled není a ani s ohledem na charakter dochovaných pramenů nemůže být vyčerpávající. I pohled

- 983) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L62. Listina z 16. 6. 1346 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeploPraem/L62/charter>, citováno dle stavu 4. 11. 2015; L65. Listina ze 14. 12. 1346 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeploPraem/L65/charter>, citováno dle stavu 4. 11. 2015; L87. Listina z roku 1381 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeploPraem/L87/charter>, citováno dle stavu cit. 4. 11. 2015; *CIM IV/1*, s. 190, č. 129 a NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 46v.
- 984) *CIM IV/1*, s. 192, č. 130.
- 985) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L94. Listina z 25. 5. 1397 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeploPraem/L94/charter>, citováno dle stavu 4. 11. 2015.
- 986) *Tamtéž*, L106. Listina z 20. 5. 1413 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeploPraem/L106/charter>, citováno dle stavu 4. 11. 2015; NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 51v a *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L125. Listina z 2. 2. 1446 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeploPraem/L125/charter>, citováno dle stavu 4. 11. 2015.
- 987) *APH*, AMK, Cod. VI-3. Kopiář tepelských děkanů z let 1420–1462, f. 33r.
- 988) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L162. Listina 27. 7. 1465 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeploPraem/L162/charter>, citováno dle stavu 4. 11. 2015.
- 989) *APH*, AMK, Cod. VI-3. Kopiář tepelských děkanů z let 1420–1462, lístek za f. 44.
- 990) *SOKA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/20. List z 30. 10. 1481.
- 991) *APH*, AMK, Cod. VI-6. Administrátorská akta Václava z Krumlova, Jana z Krumlova, Hilária Litoměřického a Pavla Poučka, p. 245.
- 992) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 270r.
- 993) *Ústav PVH a archivnictví FF MU v Brně*, Vědecký aparát edice CDB, sign. 15. Fotokopie tepelského kopiáře, f. 83r.
- 994) *Emler (ed.), Pozůstatky I*, s. 182, č. 126.
- 995) NK ČR, sign. Teplá C.71. Zlomek seznamu klášterních poddaných na zadním přidešti.
- 996) *SOKA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 514, A3087/2. List z 1. 4. 1509.

do mapy naznačuje, že se musí jednat o pouhý výběr z tehdejších rychet. Nejlépe zdokumentovanou část tepelského velkostatku představuje oblast jižního Krukanicka, kde v 80. letech 15. století měly vlastního rychtáře přinejmenším klášterní vsi Pernarec, Černovice i Rozněvice. Za zmínku stojí skutečnost, že v roce 1631 patřily podle tepelského urbáře tyto tři vsi včetně Březí do rychty Pernarec.⁹⁹⁷⁾ Z této části tepelské domény by se dalo vyvozovat, že venkovské rychty měly spíše menší obvody zahrnující často jen jednu ves, ve které rychtář sídlil. Někteří rychtáři ale mohli spravovat navíc i některé okolní vesnice, jak ukazuje příklad Mrázova, který vlastního rychtáře s největší pravděpodobností neměl.⁹⁹⁸⁾

Venkovští rychtáři kromě toho, že byli úředníci vrchnosti, tak stáli zároveň i v čele samosprávy poddaných daného místa. Městští rychtáři ztratili někdy v období od konce 90. let 14. století do konce 30. let 15. století přední pozici v rámci samosprávy na úkor purkmistra.⁹⁹⁹⁾ Skutečnost, že rychtáři zastupovali svoji vrchnost, dokládá několik málo zmínek v pramenech. Dvakrát se hovoří o rychtáři přímo jako o opatově úředníku: 1489 v souvislosti s rychtářem nezdickým („*opat vyslával úředníka svého a zejména Petra, rychtáře z Nezdic*“)¹⁰⁰⁰⁾ a 1503 tepelským („*úředník aneb rychtář náš*“).¹⁰⁰¹⁾ Důvěru opata v tepelského rychtáře lze sledovat počátkem roku 1472, kdy byl tento úředník vyslán svojí vrchností do Chebu, aby tam jejím jménem jednal s purkmistrem a radou.¹⁰⁰²⁾ O úzkém sepejetí mezi tepelským prelátem a tepelským rychtářem vypovídá i pomluva, kterou počátkem 16. století šířil mnichovský farář. Podle ní měl opat chtít po svém rychtáři, aby zmíněného plebána zabil.¹⁰⁰³⁾ I když se zdá být toto obvinění nepravděpodobné, ukazuje na úzké napojení rychtáře na opata.

Ohledně činnosti rychtářů není v pramenech k dispozici příliš zpráv. Lze ale vyvozovat, že hlavní náplň spočívala ve funkci policejní a soudní. Dle privilegia vystaveného klášterem pro městečko Teplá z roku 1503 měly být vydány rychtáři osoby, které by se provinily proti městu, k uvěznění. Poté měl rychtář informovat vrchnost o míře provinění. Vinu dotyčného měl posoudit městský soud.¹⁰⁰⁴⁾ Nutno dodat, že soudní řízení vedl za účasti přísežných představujících poradní orgán rovněž rychtář,¹⁰⁰⁵⁾ přičemž se ho mohl účastnit buď sám opat, nebo jeho hejtman. Rychtář měl také na starost trestání podle práv a svobod měšťanů.¹⁰⁰⁶⁾ Městské soudy zasedaly v rámci tepelského klášterství

997) Haubertová – Hofmann – Lešický, *Soupis*, s. 133.

998) Lze tak usuzovat na základě fragmentu soupisu osedlých z 15. století, který zahrnuje dvě vsi: Mrázov a Zahrádku. V případě Zahrádky je na prvním místě výčtu jmen uveden jistý „*Martin rychtář*“, zatímco u Mrázova nefiguruje nikdo se stejným označením. – NK ČR, sign. Teplá C.71. Zlomek seznamu klášterních poddaných na zadním přidešti. Srov. Hledíková – Janák – Dobeš, *Dějiny správy*, s. 234.

999) Rychtář spolu s přísežnými zastupuje městskou samosprávu v Hroznětíně roku 1386 a v Teplé v letech 1385 a 1399 (*CIM IV/1*, s. 190, č. 129 a č. 130, s. 192; NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 46v). Naproti tomu roku 1439 již vystupují purkmistr a přísežní městečka Úterý (*CIM IV/1*, s. 381, č. 270). V listině o tři roky mladší se objevují purkmistr a konšelé jak v Teplé, tak v Úterý (*SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L122. Listina z 21. 10. 1442 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L122/charter>, citováno dle stavu 4. 11. 2015. Srov. Waska, *Dějiny*, s. 58).

1000) *Ústav PVH a archivnictví FF MU v Brně*, Vědecký aparát edice CDB, sign. 15. Fotokopie tepelského kopiáře, f. 83r.

1001) *CIM IV/3*, s. 64, č. 689.

1002) *SOKA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/9. List z 29. 1. 1472.

1003) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L241. Listina z 8. 10. 1505 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L241/charter>, citováno dle stavu 4. 11. 2015.

1004) *CIM IV/3*, s. 64, č. 689.

1005) Hledíková – Janák – Dobeš, *Dějiny správy*, s. 206.

1006) *CIM IV/3*, s. 64, č. 689.

do roku 1434 na třech místech: v Teplé, v Úterý a v Hroznětíně. Za odvolací instanci pro městečko Teplá určil král Jiří roku 1460 královské město Plzeň,¹⁰⁰⁷⁾ což roku 1503 potvrdil opat Zikmund spolu s konventem.¹⁰⁰⁸⁾ Městečko Hroznětín se mohlo řídit na základě privilegia z roku 1386 právním řádem města Teplá.¹⁰⁰⁹⁾ Stejnou výsadu obdržela již roku 1437 i ves Mnichov,¹⁰¹⁰⁾ která se stala skutečným městečkem teprve během první čtvrtiny 16. století. Stejnou situaci lze očekávat rovněž v případě městečka Úterý, i když to není doloženo prameny.¹⁰¹¹⁾ Mimo městečka soudili drobné pře na nejnižší úrovni venkovští rychtáři spolu s přísežnými.¹⁰¹²⁾ Tak například v roce 1481 rozhodoval mnichovský rychtář spolu s tamními přísežnými spor mezi tepelským poddaným Wagenerem ze sousední Číhané a poddaným Hanuše Spera Albrechtem Mulnerem z Červeného mlýna u Poutnova ohledně prodeje másla.¹⁰¹³⁾ O šest let později řešil stejný soud rozepři mezi poddaným města Chebu a klášterním poddaným z Otročina.¹⁰¹⁴⁾ Zdá se tedy, že mnichovský soud hrál již ve druhé polovině 15. století důležitou roli pro severozápadní část klášterství, ač sídlil ve vesnici. Je zřejmé, že tepelské klášterství nedisponovalo vlastním katem, proto bylo nutné si ho půjčovat od někoho z okolí. V roce 1467 se tak dvakrát obrátili purkmistr a rada městečka Teplá na Chebské s prosbou o posláni jejich kata, jelikož měli ve vězení zlé lidi.¹⁰¹⁵⁾ Obdobně se v roce 1496 na purkmistra a radu města Chebu obrátil i tepelský hejtman, který potřeboval kata k opatovu soudu do Mnichova.¹⁰¹⁶⁾ Jiný hejtman zase žádal roku 1505 od Chebských kata pro výslech na mučidlech.¹⁰¹⁷⁾

Je možné shrnout, že rychtáři tepelského opata měli bezpochyby funkci jak soudní, tak policejní, což plně odpovídá poznatkům i z jiných domén. Kromě toho je pravděpodobné, že také dohlíželi na pořádek na vsi a chránili panský majetek v okolí.¹⁰¹⁸⁾ Nelze vyloučit, že hráli rychtáři i roli ve finanční správě tím, že vybírali úroční platy ve svém obvodu.¹⁰¹⁹⁾

Zajímavá je otázka správy klášterních poddaných nalézajících se mimo hranice vlastního klášterství. Díky dvěma výjimečným pramenům, které se dochovaly, je možné ji alespoň částečně zodpovědět. První ze zmíněných se týká vsi Hostíčkov, kde se nacházeli poddaní jak kláštera, tak pána ze Švamberka. Jedná se o listinu Prokopa ze Švamberka vydanou v roce 1465, ve které vydavatel vypovídá, že obec tvořená z obojích poddaných si ze svých členů volila rychtáře i přísežné. Přitom měli také společné soudy. Klášterní poddaní odváděli platy opatovi, který je také v případě provinění trestal.¹⁰²⁰⁾ Druhá výpověď, jež pochází z roku 1489, se vztahuje ke klášterním poddaným v Nové Vsi. Tehdejší strahovský kanovník Mikuláš, který byl původně členem tepelského konventu, dokládá, že opatovi poddaní příslušeli ke stejnému soudu jako ostatní lidé z Nové Vsi pána Bezdrůžického. Přitom opat posílal k soudu svého úředníka, kterým byl nejčastěji nezdický rychtář Petr. Pokud byl klášterní poddaný odsouzen, „v tom jest hleděl k knězi opatovi jako ku pánu svému a jemu se z té viny modlil a žádnému

- 1007) *CIM IV/2*, s. 58–59, č. 351.
- 1008) *CIM IV/3*, s. 62, č. 689.
- 1009) *CIM IV/1*, s. 193, č. 130.
- 1010) *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 52r.
- 1011) *Waska, Dějiny*, s. 89.
- 1012) **Hledíková – Janák – Dobeš, Dějiny správy**, s. 234. Srov. **Kadlec, J.:** *Hospodářské poměry na panství třeboňského kláštera v 15. a 16. stol.*, JSH 47, 1978, s. 14.
- 1013) *NK ČR*, sign. Teplá B.45. List z 5. 9. 1481 na zadním předeští.
- 1014) *SOkA Cheb, AM Cheb*, kart. č. 514, A3086/33. Koncept listu z 26. 12. 1487.
- 1015) *Tamtéž*, kart. č. 515, A3106/8. Listy z 18. 2. a 3. 4. 1467.
- 1016) *Tamtéž*, kart. č. 514, A3086/44. List z 20. 8. 1496.
- 1017) *Tamtéž*, kart. č. 514, A3086/58. List ze 17. 4. 1505.
- 1018) **Hledíková – Janák – Dobeš, Dějiny správy**, s. 234.
- 1019) Srov. **Kadlec, Hospodářské poměry**, s. 15 a **Šimůnek, Správní systém**, s. 178.
- 1020) *SOkA Plzeň-sever, Pkl Teplá I*, L162. Listina z 27. 7. 1465 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L162/charter>, citováno dle stavu 4. 11. 2015.

jinému“.¹⁰²¹⁾ Na základě obou uvedených příkladů je možné provést zobecnění, že klášterní poddaní žijící mimo hranice tepelského klášterství příslušeli do obce dané vsi a zároveň podléhali tamnímu soudu, ke kterému mohl opat poslat svého zástupce v podobě rychtáře z blízké klášterní lokality. To se zřejmě dělo pouze v případech poddaných nacházejících se nedaleko hranic klášterství. V případě odsouzení příslušelo potrestání klášteru, stejně jako poddanské dávky.

Z nejnižších klášterních úředníků jsou v pramenech ještě zachyceni hajní působící v lesní správě. Informace o nich podávají dva opisy výpovědí ve sporech kláštera s jeho sousedem Janem Trpístským z Gutštejna z 80. let 15. století. První pramen, který je informačně výživnější, zaznamenává výpovědi poddaných obou vrchností učiněné roku 1486 ve sporu o hranici panství nedaleko Trstěnic.¹⁰²²⁾ Zprávy z tohoto zdroje se vztahují patrně k jednomu lesnímu revíru neboli hájemství,¹⁰²³⁾ které zahrnovalo tehdejší Mnichovský les (dnešní Mnišský les) a jeho blízké okolí. Zmíněné hájemství spravovalo několik hajných, kteří pocházeli ze dvou okolních vesnic, ze Stanoviště a z Chotěnova. Jednalo se o klášterní poddané, z nichž někteří z druhé poloviny 15. století jsou známi jménem: Šimra z Chotěnova (později se stal poddaným Jana Trpístského z Gutštejna), otec Čeňka z Chotěnova, Václav a Durek ze Stanovišť. Vybírala si je klášterní vrchnost („když jest otci jeho v ty časy poručeno bylo, aby hajným byl v Boru“). Za úkol měli hlídat Mnišský les až k hranici panství včetně tamního pole, ze kterého si hajní mohli brát tzv. základ a sbírat žaludy. Pravděpodobně se jednalo o služební lán. Hajným mohli pomáhat v hlídání i jiní poddaní, jako například Šimra z Chotěnova, který se později stal sám hajným. Naproti tomu hajný Durek ze Stanovišť, když onemocněl, delegoval svoji pravomoc na svého syna Beneše. Ten při obchůzce načapal v poli sekající syny Fuse z Trstěnice. Ihned jim zabavil ukradenou úrodu a sekeru. Ti na něho zavolali svého otce, který se nacházel nedaleko. Fus po počátečním sebevědomém vystupování, když zjistil, že je Beneš synem hajného, ustoupil a šel se domluvit s Benešovým otcem. Z druhého pramene, který není datován, vyplývá, že v Pernarci se nalézal jeden hajný, který povoloval kácení dřeva.¹⁰²⁴⁾

Farní správa

Prameny a literatura

Prameny pro oblast jak farní správy, tak celkově církevní správy jsou výjimečné četností svého dochování, a to již pro období druhé poloviny 14. století. Na prvním místě je třeba zmínit několik řad úředních knih zástupných orgánů na centrální úrovni církevní správy, z nichž nejdůležitější pro zkoumání farní správy jsou zejména konfirmační knihy a soudní akta generálních vikářů. Obě řady se také již ve druhé polovině 19. století dočkaly svého zpřístupnění široké

1021) Ústav PVH a archivnictví FF MU v Brně, Vědecký aparát edice CDB, sign. 15. Fotokopie tepelského kopiáře, ff. 82v–83r.

1022) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, ff. 269r–270v.

1023) O správních obvodech hajných tepelské prameny mlčí, ale lze spoletat v této obecné rovině na analogii s rožmberskou doménou. – Šimůnek, *Správní systém*, s. 213.

1024) Ústav PVH a archivnictví FF MU v Brně, Vědecký aparát edice CDB, sign. 15. Fotokopie tepelského kopiáře, f. 84r.

odborné veřejnosti formou edic.¹⁰²⁵⁾ Nelze ale opomenout ani registra papěžských desátků, která byla také vydána a v nichž je mimo jiné zmapována struktura církevní správy v pražské diecézi.¹⁰²⁶⁾ Pro období poděbradské a jagellonské se dochovaly poněkud modifikované úřední knihy katolické konzistoře, zvané akta administrátorů, které se doposud nedočkaly vydání.¹⁰²⁷⁾ Přímo pro dějiny tepelského děkanátu má klíčový význam dochování kopiáře dvou tepelských děkanů, respektive čelivských farářů z let 1420 až 1473, přičemž jádro zápisů je soustředěno jednak do první poloviny 20. let, ale zároveň také do let 40., 50. a počátku 60.¹⁰²⁸⁾ Jako další zdroj informací posloužily listiny a listy, ve kterých se objevují jednotlivé zprávy. Zajímavé údaje k této problematice poskytuje opět první svazek Tepelských análů.¹⁰²⁹⁾

Zmíněné edice ovlivnily směr bádání, které se tak doposud orientovalo v rámci farní správy především na předhusitské období. Do popředí se dostalo studium patronátů. Z premonstrátských klášterů se studie o svých patronátech do první poloviny 15. století dočkaly Chotěšova a Milevska.¹⁰³⁰⁾ z nichž první práce poskytuje relevantní informace k tepelskému klášteru, jelikož k některým farám prezentoval chotěšovský probošt tepelské řeholníky. Kvůli národnostní otázce vy excerpoval z konfirmačních knih záznamy týkající se některých far na tepelském území Josef Vítězslav Šimák.¹⁰³¹⁾ Přímo tepelských patronátů se letmo dotkla Zdeňka Hledíková v „programovém“ článku věnovaném patronátním právům rovněž v předhusitské době na příkladu především západních a jihozápadních Čech.¹⁰³²⁾ Informace ke kostelům na území větší části tepelského klášterství se nachází v 30. a 50. svazku *Soupisu památek historických a uměleckých v Království českém*, které jsou věnovány okresům Stříbro, Teplá a Mariánské Lázně.¹⁰³³⁾

1025) *LC I-X a SA I-VII.*

1026) **Tomek, V. V. (ed.):** *Registra decimarum papalium*, Praha 1873.

1027) Pro pohusitské období jsou relevantní zejména čtyři rukopisy: *APH, AMK, Cod. VI-6, VI-7, VI-8 a XC-VIII.* Administrátorská akta. Obsah jednotlivých svazků vyjma posledního rozepsal v omezené míře **Podlaha, A.:** *Catalogus codicum manu scriptorum, qui in Archivio capituli metropolitani Pragensis asservantur*, Pragae 1923. Administrátorskými akty se zabývali především Zdeňka Hledíková pro druhou čtvrtinu 15. století, Antonín Mařík pro poděbradskou dobu a Veronika Macháčková pro dobu jagellonskou. – **Hledíková, Z.:** *Administrace pražské diecéze na sklonku první poloviny 15. století*, in: Hledíková, Z.: *Svět české středověké církve*, Praha 2010, s. 354–369; **Táž:** *Zápisy z manželských sporů – nepovšimnutý pramen 15. století*, in: Pocta Josefu Petráňovi. Sborník prací z českých dějin k 60. narozeninám prof. dr. Josefa Petráně. (Usp. Z. Beneš – E. Maur – J. Pánek), Praha 1991, s. 79–93; **Mařík, A.:** *K postavení katolické církve v Čechách v době poděbradské (Činnost katolických administrátorů za Jiřího z Poděbrad)*, FHB 7, 1984, s. 101–196; **Týž:** *Administrátoři a svatovítká kapitula v době poděbradské. Úřad administrátorů pod jednou a jeho představitelé*, SAP 51, 2001, s. 313–358; **Týž:** *Teritoriální rozsah katolické církevní správy v době Jiřího z Poděbrad na základě administrátorských akt*, in: *Církevní správa a její písemnosti na přelomu středověku a novověku*. (Usp. I. Hlaváček – J. Hrdina), AUC, Phil. et hist. 2, 1999, Z PVH 15, s. 213–240; **Týž:** *Odras činnosti administrátorů pod jednou doby Jiřího z Poděbrad v západních Čechách*, MZK 24, 1988, s. 169–204 a **Macháčková, V.:** *Církevní správa v době jagellonské (Na základě administrátorských akt)*, FHB 8, 1985, s. 235–290.

1028) *APH, AMK, Cod. VI-3.* Kopíř tepelských děkanů z let 1420–1462. Obsah tohoto rukopisu přiblížil **Hrdina, J.:** *Písemná komunikace nižších duchovních v katolických Čechách husitského věku*, in: *Od symbolu k slovu. Podoby středověké komunikace*. (Usp. M. Hlavačková), Bratislava 2016, s. 93–100.

1029) *NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1.* *Annales monasterii Teplensis I.*

1030) **Schmidt, G.:** *Die Patronatspfarren und die Proepste des ehemaligen Klosters Chotieschau, Ord. Praem., im Mittelalter*, APraem 12, 1936, s. 46–66, 131–142 a **Adámek, Patronáty**, s. 63–82.

1031) **Šimák, Pronikání Němců**, s. 78–79. Zaměřil se na farní kostely v Teplé, Otročině, Mnichově, Pistově, Vidžíně, Ovesných Kladrubech a Křivcích.

1032) **Hledíková, Z.:** *Ke studiu a možnostem využití patronátních práv v předhusitských Čechách*, FHB 7, 1984, s. 43–99. – Autorka zpřístupňuje poznatky svých studentů ze semináře, které jsou místy zavádějící.

1033) **Kamper, J. – Wirth, Z.:** *Topographie des historischen und Kunst-Denkmale. Der politische Bezirk Mies*, Prag 1911 a **Gniirs, Topographie.**

Velmi užitečný je článek Antonína Maříka o teritoriálním rozsahu katolické církevní správy za Jiřího z Poděbrad,¹⁰³⁴⁾ který přináší konkrétní doklady far a farářů. S ohledem na nedostatek zpráv z druhé poloviny 15. století může pomoci i srovnání s pozdějším stavem farní správy, což umožňuje článek Josefa Hanzala zabývající se církevními poměry v západních Čechách zhruba o 100 let později.¹⁰³⁵⁾ Již zmíněný Antonín Mařík také zprostředkovává ve své studii zaměřené na činnost administrátorů v západních Čechách řadu zápisů v administrátorských aktech, které se vztahují k tepelské kanonii.¹⁰³⁶⁾ K tomu je třeba doplnit, že jeho výklad je často zavádějící. Celkově se ale dá říci, že tepelské patronáty či farní správa na území kláštera za opata Zikmunda zůstaly dosud mimo zájem moderních historiků.

Farní síť na území tepelského klášterství ve středověku

Farní správa jako taková se na území tepelského kláštera konsolidovala patrně již během první poloviny 13. století, i když doloženy pro tuto dobu jsou pouze tři farní kostely. Svatostánky ve Vidžíně a Úterý jsou zmiňovány k roku 1233.¹⁰³⁷⁾ Z roku 1242 pak pochází zpráva o farnosti v Ovesných Kladrubech.¹⁰³⁸⁾ Pro 13. století je ještě nepřímo doložen farní kostel v Hroznětíně v souvislosti s existencí tamějšího probošství, které je poprvé zmiňováno roku 1282.¹⁰³⁹⁾ Další fara je výslovně uvedena až k roku 1346 v Mnichově.¹⁰⁴⁰⁾ Celkový pohled na síť farních kostelů na tepelském klášterství umožňuje až rejstřík papežských desátků z roku 1352,¹⁰⁴¹⁾ který zároveň obsahuje i první písemné doklady o existenci pro zbývajících kostelů, které se nacházely v Otročíně, Teplé, Pístově, Pernarci, Křivcích, Číhaně a Březí. Těmi se uzavírá výčet všech 12 far nalézajících se v předhusitské době na klášterním území.

Téměř všechny fary spadaly pod žatecké arcijáhenství s výjimkou Březí, které se nacházelo již v sousedním plzeňském arcijáhenství a stejnojmenném děkanátu.¹⁰⁴²⁾ Hroznětínsko bylo součástí loketského děkanátu. Naproti tomu zbytek území klášterství se rozprostíral v severní části děkanátu, který získal své jméno podle tepelské farnosti. V 15. století ale ustoupil význam kostela v Teplé v rámci tohoto děkanátu do pozadí ve prospěch far v Čelivi, Plané a nakonec Tachově. Tento stav nepochybně ovlivnily i spory kolem tepelské fary na přelomu 15. a 16. století. Svědectví o tom podávají například i faráři zastávající v 15. a na počátku 16. století úřad děkana, mezi kterými nefiguruje jak tepelský farář, tak žádný jiný správce fary z tepelského klášterství. Jako tepelští děkani postupně působili čelivský farář Ondřej (1420–1425),¹⁰⁴³⁾ planský plebán Martin (do roku 1441),¹⁰⁴⁴⁾ čelivský farář Matěj (1442–1470)¹⁰⁴⁵⁾

- 1034) **Mařík**, *Teritoriální rozsah*, s. 213–240.
- 1035) **Hanzal, J.**: *Církevní poměry v západních Čechách ve druhé polovině 16. století*, MZK 23, 1987, s. 89–102.
- 1036) **Mařík**, *Odras činnosti*, s. 169–204.
- 1037) „... *parochiam nostram in Withsin et aliam in Utheri* ...“ – CDB III/1, s. 32, č. 33.
- 1038) „*Heinricus, parrochianus de Chladron*“ – CDB IV/1, s. 79, č. 16.
- 1039) „*Vlricus prepositus Lucide civitatis*“ – CDB VI/1, s. 278, č. 224.
- 1040) „... *ad parrochialem ecclesiam in Heremita* ...“ – RBM V, s. 39, č. 77.
- 1041) **Tomek (ed.)**, *Registra*, s. 72–73, 86.
- 1042) Plzeňskému děkanátu se věnuje: **Schmidt, O.**: *Farní síť plzeňského děkanátu do doby husitské*, MHB 18, 2015, č. 1, s. 7–99.
- 1043) **APH**, **AMK**, Cod. VI-3. Kopíř tepelských děkanů z let 1420–1462, ff. 20v–21r a 20r–v. Pro rok 1425 je zmiňován čelivský farář pouze obecně, ale lze předpokládat, že se rovněž jednalo o kněze Ondřeje.
- 1044) Toho roku rezignoval. Následně byla na popud žateckého arcijáhna Petra svolána odstupující děkanem Martinem a černošínským farářem Martinem konvokace kléru děkanátu do Teplé či na jiné místo. Ta zvolila novým děkanem pravděpodobně opět čelivského faráře (*Tamtěž*, f. 34v).
- 1045) *Tamtěž*, f. 33v a **APH**, **AMK**, Cod. VI-7. Administrátorská akta Hilária Litoměřického a Hanuše z Kolo vrat, p. 108.

a planský plebán Ondřej Rauber (1478).¹⁰⁴⁶ K rokům 1479–1482 a 1487–1489 je ve funkci tepelského děkana doložen Václav, farář v Plané,¹⁰⁴⁷ který zřejmě působil jako děkan opět mezi léty 1502 a 1504.¹⁰⁴⁸ Mezitím v letech 1492 až 1496 je uváděn jako správce děkanátu tachovský farář Pavel Porkmendl,¹⁰⁴⁹ který se posléze stal žateckým arcijáhnem.¹⁰⁵⁰ O zmíněném Václavovi se v letech 1482 a 1504 hovoří dokonce jako o planském děkanovi. K definitivnímu přejmenování děkanátu došlo během 16. století, kdy se začal oficiálně označovat jako tachovský.¹⁰⁵¹

Představu o významu jednotlivých far a jejich hierarchii si lze utvořit mimo jiné na základě výše papežských desátků.¹⁰⁵² Podle velikosti odváděných částek kurii v předhusitské době je možné vymezit tři skupiny far. První skupinu tvořily tři nejbohatší fary, které platily pololetně od 39 do 24 grošů a mezi něž patřily Teplá (39 grošů), Pernarec (30 grošů) a Číhaná (24 grošů). Další skupina v pořadí je nejrozsáhlejší a její členové odváděli již o poznání méně, tedy od 18 do 12 grošů. Částka 18 grošů se týkala Úterý a Vidžína, 15 grošů musely dodávat Otročin a Pístov. Suma 12 grošů byla závazná pro Hroznětín, Ovesné Kladruby a Břeží. Zbývající fary, Křivce a Mnichov, byly nejhudší a platily méně než 10 grošů: Křivce 9 grošů a Mnichov dokonce pouhých 6 grošů.

Důležitou výpovědní hodnotu o postavení zmíněných farností má také rozsah jejich obvodů. Zatímco první ukazatel je prameně dobře podchycen alespoň pro předhusitskou dobu, tento se potýká s akutním nedostatkem dobových informací. Proto zde bude třeba přistoupit k pokusu o rekonstrukci možného teritoriálního rozsahu farností na základě jednotlivých dobových zpráv, které jsou značně omezené. Z tohoto důvodu je nezbytné využít pro srovnání rovněž relativně mladší prameny z konce 16. století a ze století následujícího, ve kterých jsou přímo definovány jednotlivé farní obvody. Tyto raně novověké prameny představují jednak nejstarší matriky far,¹⁰⁵³ ale i farářské relace zejména z roku 1677.¹⁰⁵⁴ I když lze předpokládat, že s ohledem na geografické podmínky nedošlo do 17. století

1046) APH, AMK, Cod. XCVIII. Administrátorská akta Prokopa z Plzně a Stanislava z Velvar, f. 20r.

1047) SOkA Cheb, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 33. List z 15. 9. 1479; APH, AMK, Cod. VI-6. Administrátorská akta Václava z Krumlova, Jana z Krumlova, Hilária Litoměřického a Pavla Poučka, p. 244 a Podlaha, *Catalogus*, s. 105 a 108.

1048) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 123v a SOkA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L238. Listina z 29. 7. 1504 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L238/charter>, citováno dle stavu 2. 9. 2015.

1049) SOkA Cheb, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 4. List ze 7. 10. 1492 a č. 18. List z 10. 10. 1496.

1050) Jako arcijáhn doložen pro léta 1498 až 1504. – Eršil, J. – Pražák, J.: *Archiv pražské metropolitní kapituly II. Katalog listin a listů z let 1420–1561*, Praha 1986, s. 154, č. 441 a SOkA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L238. Listina z 29. 7. 1504 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L238/charter>, citováno dle stavu 2. 9. 2015.

1051) Hanzal, *Církevní poměry*, s. 94.

1052) Tomek (ed.), *Registra*, s. 72–74 a 86.

1053) Jednotlivé matriky jsou uloženy v SOA v Plzni a zpřístupněny prostřednictvím bavorsko-české sítě digitálních historických pramenů Porta fontium <http://www.portafontium.eu>.

1054) Z roku 1677 se dochovaly farářské relace z obou vikariátů, na jejichž území se tepelské klášterství rozprostíralo. Jednalo se o Stříbro a Horní Slavkov (NA, APA I, inv. č. 1327, sign. B12/1. Farářské relace 1677 – Plzeňsko, vik. Stříbro a inv. č. 1330, sign. B12/4. Farářské relace 1677 – Loketsko, vik. Horní Slavkov). Mladší anketa proběhla roku 1700 či krátce po něm již v rámci nových vikariátů Tachov a Dolní Jamné (NA, APA I, inv. č. 1353, sign. B13/13. Farářské relace 1700 – Plzeňsko, vik. Tachov a inv. č. 1373, sign. B14/13b. Farářské relace 1700 – Loketsko, vik. Dolní Jamné). Jednalo se o dotazníky obsahující 42 otázek, které byly určené jednotlivým farářům vikariátu. Pro zpětné vymezení farních obvodů je klíčová otázka číslo šest, která měla zjistit, kolik vsí patřilo ke kostelu a kolik duší a z jakých vsí chodilo na přijímání. O výpovědní hodnotě tohoto pramene o středověkých poměrech pojednala Pátková, H.: *Aktuální informace nebo obraz dávných dob? Možnosti využití farářských relací pro studium středověku na příkladu Podbrdská roku 1700*, PH 22, 2014, č. 2, s. 379–386.

k výrazným změnám hranic farností, bude výsledek alespoň z části nejistý. Následující rekonstrukce bude vycházet z rozsahu tepelského panství, který je definován v konfirmaci krále Jiřího z roku 1459, respektive v případě Hroznětínska i v klášterním privilegiu z roku 1386.¹⁰⁵⁵⁾ Stranou budou ponecháni klášterní poddaní, kteří se nacházeli mimo vlastní panství, tedy ve vsích Ostrovce, Nová Ves a Jindřichovice. Přesnější stanovení farních hranic komplikují také klášterní vsi, které zanikly někdy mezi léty 1386/1459 a 1549 a jejichž lokalizace je dnes nejasná.¹⁰⁵⁶⁾ Přirozeně ani nejsou podchyceny v pozdějších matrikách. Další problém představují kostely v Březi a v Křivcích, které v době vzniku nejstarších matrik neměly již farní status, a proto byly jejich bývalé farnosti přičleněny k sousedním farám.¹⁰⁵⁷⁾

Bezpochyby nejrozsáhlejší farnost obklopovala kostel v městečku Teplá a zahrnovala jistě vlastní Teplou,¹⁰⁵⁸⁾ Jankovice¹⁰⁵⁹⁾ a Nezdicí.¹⁰⁶⁰⁾ Na základě analogie z pozdější doby lze očekávat, že do farnosti příslušely též Beranov, Kladruby, Křepkovice, Pěkovice, Beranovka, Bezvěrov, Mrázov, Horní Kramolín, Hoštět, Služetín, Babice, Poutnov a Rankovice.¹⁰⁶¹⁾ Předpokládáný počet 16 obcí tvořících tepelskou farnost plně odpovídá výši papežského desátku, a podtrhuje tak význam tepelské fary nejenom v rámci klášterství, ale i děkanátu.

Jihozápadní hranici panství kopírovala pístovská farnost pravděpodobně tvořená 10 vesnicemi, z nichž Pístov, Ho-

1055) *SOka Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L142. Listina z 2. 11. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L142/charter>, citováno dle stavu 2. 9. 2015 a *CIM IV/1*, s. 192, č. 130.

1056) Jedná se o následující vsi, jejichž poloha se dá alespoň odhadovat na základě postavení ve výčtu: Lucko (snad mezi Číhánou a Budčí), Lštění, Bošov (někde mezi Vidžínem a bývalými Dřevohryzy), Děčkovice (snad mezi Branišovem a Dřevohryzy), Stará Ves (na místě dnešního Nového Dvora – **Profous** – **Svoboda**, *Místní jména IV*, s. 517. Tomuto určení odpovídá i poloha mezi Dobrou Vodou a Branišovem.), Adoltov (někde mezi Tisovou, Poutnovem a Mnichovem), Bernhartsgrün (mezi Oldříši a Hlubokým) a nejistý „Brun“ (snad mezi Hroznětínem a Ruprechtovem). Výjimku představuje ves Janov alias Janovec, o které se ví, že stála v místech dnešního Blažejovského rybníka.

1057) Poslední známý farář v Březi, jménem Jakub, byl ustanoven v roce 1423. – *LC VIII-X*, s. 36. Někdy poté přestal farář při tamějším kostele působit, což se stalo nejpозději v 80. letech 15. století. – *SOka Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L205, p. 18. Opis listiny z 30. 6. 1488 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L205/charter>, citováno dle stavu 3. 9. 2015. Naproti tomu plebán v Křivcích je prokazatelně doložen ještě koncem 15. století. Z roku 1496 je totiž dochován opatův list, kterým je na uprázdněnou faru při křiveckém kostele prezentován Mikuláš. – *SOka Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 17. List z 11. 11. 1496. V publikovaném seznamu far tachovského děkanátu pocházejícím z roku 1573 se Březi již nevyskytuje. Křivce („Křitce“) v něm jsou sice uvedeny, ale s ohledem na kolátora, kterým je Jiřík Trpístský, se může jednat spíše o záměnu s Kšicemi. – *Hanzal, Církevní poměry*, s. 96. V každém případě v nejstarší matrice úterské fary, která byla vedena pro narozené a zemřelé od roku 1622, jsou Křivce již součástí této farnosti. – *SOA v Plzni*, SbM, inv. č. 2325, sign. Úterý 1, N/Z 1622–1658 viz bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů Porta fontium <http://www.portafontium.eu/register/soap-pn/utery-01>, citováno dle stavu 3. 9. 2015.

1058) Dochován opis výpovědi dvou bývalých tepelských měšťanů z roku 1496, podle které byl městský desátek odevzdáván klášteru a nikoli tamějšmu faráři. – *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 285r.

1059) Známá obdobná výpověď, která je zmíněna v předchozí poznámce, dvou obyvatelů Jankovic z roku 1492 (*Tamtéž*, f. 284r).

1060) Roku 1496 uvádí Blažej z Plané v rámci zprávy tepelskému opatovi o vizitaci tepelské fary manželský spor v Nezdicích (*SOka Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 20. List napsaný před 21. 2. 1496).

1061) *SOA v Plzni*, SbM, inv. č. 213, sign. Teplá 1, N/O/Z 1594–1615 viz bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů Porta fontium <http://www.portafontium.eu/register/soap-pn/tepla-mesto-01>, citováno dle stavu 3. 9. 2015. – Jedná se o nejstarší dochovanou matriku z tepelského panství. *NA*, APA I, inv. č. 1330, sign. B12/4. Farářské relace 1677 – Loketský, vik. Horní Slavkov, f. 285v. Zde je v rámci výčtu vsí uveden i Rájov, který ale spíše patřil k mnichovské faře, jejíž plebán tuto ves rovněž začlenil do své farnosti. – *Tamtéž*, f. 93r.

lubín, Martinov, Úšovice a Vlkovice jsou výslovně doloženy již k roku 1501.¹⁰⁶²⁾ Do farnosti mohly dále patřit vsi Dolní Kramolín, Chotěnov, Stanoviště, Úšovice a Boněnov.¹⁰⁶³⁾ V poslední jmenované vsi byla vybudována někdy během zástavní držby pánů na Bezdruzicích kaple (60./70. léta 15. století až 1529),¹⁰⁶⁴⁾ která způsobovala újmu sousednímu lestkovskému faráři.¹⁰⁶⁵⁾

Mezi pístovskou a tepelskou farností se rozprostírala spádová oblast farního kostela v Ovesných Kladrubech pravděpodobně zahrnující Ovesné Kladruby, Zádub, Závišín, Milhostov, Vysočany a Výškovice,¹⁰⁶⁶⁾ tedy šest vsí.

Severozápadní část klášterství s drobným přesahem do sousedního panství obhospodařovala fara v Mnichově. Kromě Sítin, které jsou doloženy jako součást farnosti již od svého vysazení v roce 1346,¹⁰⁶⁷⁾ jsou ostatní vsi výslovně uvedeny až v matrice z druhé poloviny 17. století a ve farářské relaci z roku 1677.¹⁰⁶⁸⁾ Patřily mezi ně Rájov, Číhaná, Popovice, Bohuslav, Mnichov a Louka, která ležela již v sousedním bečovském panství.¹⁰⁶⁹⁾ Za takovéto situace by měl mnichovský farář na starost sedm vsí.

K mnichovské farnosti z východu a k tepelské ze severu přiléhala otročinská farnost, která se rozprostírala jak na panství tepelském, tak hlavně toužimském. Vsi Brť a Měchov ležící za hranicí klášterství jsou spojovány s otročinskou farností už v roce 1516.¹⁰⁷⁰⁾ Dle mladších pramenů patřila k farnosti také toužimská Proseč a tepelské vsi Otročin a Tisová.¹⁰⁷¹⁾ Jednalo se tedy o menší farní okrese čítající pouze pět obcí.

Východní část klášterního území pokrývala vidžínská farnost, jejíž východní hranice se shodovala s hranicí tepelského panství a kterou dle matriky a relací ze 17. století tvořily vedle Vidžína také Dřevohryzy,

1062) Zde se dochoval výjimečný pramen pro farní správu v podobě mandátu, ve kterém žatecký arcijáhen Pavel z Tachova přikázal místnímu faráři, aby jeho farníci ze zmíněných pěti vsí zaplatili dluhy plebánovu předchůdci Jakobovi. – *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L225. List ze 4. 10. 1501 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L225/charter>, citováno dle stavu 3. 9. 2015.

1063) *SOA v Plzni*, SbM, inv. č. 346, sign. Pístov 1, N/O/Z 1634–1710 viz bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů Porta fontium <http://www.portafontium.eu/register/soap-pn/pistov-01>, citováno dle stavu 3. 9. 2015. *NA*, APA I, inv. č. 1330, sign. B12/4. Farářské relace 1677 – Loketsko, vik. Horní Slavkov, f. 200r. Podle farářských relací byl Boněnov nejpozději od roku 1677 součástí farnosti Ovesné Kladruby. – *Tamtéž*, f. 60r a *NA*, APA I, inv. č. 1373, sign. B14/13b. Farářské relace 1700 – Loketsko, vik. Dolní Jamné, f. 52r.

1064) Přesná doba, kdy získal Jiřík z Kolovrat a na Bezdruzicích Boněnov, není známa. – *Soupis I. 3/1*, s. 1211, č. 5032. *Zerlik*, *Das Stift*, s. 275.

1065) *Zíbrt (ed.)*, *Z dějin*, s. 228.

1066) *SOA v Plzni*, SbM, inv. č. 179, sign. Ovesné Kladruby 1, N/O/Z 1616–1643 viz bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů Porta fontium <http://www.portafontium.eu/register/soap-pn/ovesne-kladruby-01>, citováno dle stavu 3. 9. 2015 a *NA*, APA I, inv. č. 1330, sign. B12/4. Farářské relace 1677 – Loketsko, vik. Horní Slavkov, f. 60r; inv. č. 1373, sign. B14/13b. Farářské relace 1700 – Loketsko, vik. Dolní Jamné, f. 52r. Farářské relace uvádí navíc ještě Boněnov, jenž dříve patrně příslušel k vedlejší pístovské farnosti.

1067) Toho roku stanovil tepelský klášter, že budoucí obyvatelé Sítin budou platit desátek do mnichovského farního kostela. – *RBM V*, s. 39, č. 77.

1068) *SOA v Plzni*, SbM, inv. č. 338, sign. Mnichov 1, N/O/Z 1648–1688 viz bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů Porta fontium <http://www.portafontium.eu/register/soap-pn/mnichov-01>, citováno dle stavu 3. 9. 2015 a *NA*, APA I, inv. č. 1330, sign. B12/4. Farářské relace 1677 – Loketsko, vik. Horní Slavkov, f. 93r.

1069) Klášter ji totiž v roce 1354 prodal Boršovi z Bečova a jeho bratru Slávkovi z Rýzmburka. – *RBM V*, s. 811–812, č. 1845.

1070) V té době došlo ke sporu otročinského faráře Kryštofa s jeho farníky z uvedených dvou vsí. – *SOkA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 56. Nedatovaný list otročinského faráře. Podrobněji o tom *Zerlik*, *Das Stift*, s. 264.

1071) *SOA v Plzni*, SbM, inv. č. 175, sign. Otročin 1, N 1647–1673 viz bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů Porta fontium <http://www.portafontium.eu/register/soap-pn/otrocin-01>, citováno dle stavu 3. 9. 2015 a *NA*, APA I, inv. č. 1330, sign. B12/4. Farářské relace 1677 – Loketsko, vik. Horní Slavkov, f. 163r.

Dobrá Voda, Branišov, Nežichov, Bezděkov a Prachomety.¹⁰⁷²⁾ Lze předpokládat, že k farnosti patřily též zaniklé vsi Janov, Děčkovice a Stará Ves. Na základě toho by vyplývalo, že vidžínský plebán mohl spravovat až 10 vsí. U dalších již neexistujících obcí není zařazení jednoznačné. Bošov a Lštění by se mohly teoreticky nalézat ve farnosti buď tepelské, nebo vidžínské. V případě Adoltova je situace ještě komplikovanější, jelikož se zřejmě nacházel v lokalitě, kam zasahovaly tři farní obvody, mnichovský, tepelský a otročínský.

Zbylou jihovýchodní část pokrývaly dvě farnosti, Úterý a Křivce. Zde rekonstrukci komplikuje skutečnost, že jak v nejstarší úterské matrice z let 1622 až 1658,¹⁰⁷³⁾ tak v šesté odpovědi úterského faráře z roku 1677 jsou obsaženy též vsi zrušené křivécké farnosti, jejíž kostel byl ponížen na pouhou kapli.¹⁰⁷⁴⁾ Jisté vodítko ale nabízí farářská anketa z roku 1700, ve které je již kostel v Křivcích označen jako filiální a dokonce jsou vypočteny i vsi, které k němu příslušely.¹⁰⁷⁵⁾ Podle toho by úterská farnost zahrnovala pouze dvě sídelní jednotky, městečko Úterý a nedalekou ves Olešovice. Naproti tomu k filiálnímu, dříve farnímu kostelu by příslušelo hned pět vsí: samotné Křivce, dále Staré Sedlo, Beroun, Zahrádka a Kamýk ze sousedního bezdružického panství. Pro toto vymezení může být oporou i hledisko vzdálenosti, jelikož pro obyvatele pěti vyjmenovaných vsí byl bližší kostel v Křivcích než v Úterý.

Za předpokladu striktního přidržení se obsahu konfirmace z roku 1459 se zdá, že jediný případ, kdy zasahovala na území tepelského klášterství farnost, jejíž kostel sídlil v sousedním panství, se týkal vsi Domaslavičky a Hostičkov, které měly příslušet k faře v Lestkově.¹⁰⁷⁶⁾ U první vsi je tento stav doložen již k roku 1450.¹⁰⁷⁷⁾

Situace na odděleném klášterním území rozprostírajícím se severovýchodně od města Stříbra byla patrně následující. Severní část duchovně obhospodařoval plebán v Číhaně, v jehož farnosti jsou doloženy již v roce 1359 Hvožďany.¹⁰⁷⁸⁾ Při práci s nejstarší matrikou Číhaně je nutné opět vyčlenit vsi, které se vyskytují nárazově a do farnosti dlouhodobě nepatřily. To se týká zejména vsí z dočasně připojené farnosti kostela v Uněšově. Po této selekci nakonec zůstanou vedle klášterních vsí – Číhaná, Budeč a již zmínovaných Hvožďan – také vesnice cizích vrchností: Skupeč, Něšov, Štipoklasy a Vojtěšín.¹⁰⁷⁹⁾ Nejisté je zařazení posledních dvou lokalit, jelikož

1072) *SOA v Plzni*, SbM, inv. č. 3126, sign. Vidžín 1, N/O/Z 1621–1699 viz bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů Porta fontium <http://www.portafontium.eu/register/soap-pn/vidzin-01>, citováno dle stavu 3. 9. 2015 a NA, APA I, inv. č. 1330, sign. B12/4. Farářské relace 1677 – Loketsko, vik. Horní Slavkov, f. 290v; inv. č. 1373, sign. B14/13b. Farářské relace 1700 – Loketsko, vik. Dolní Jamné, f. 13r–v.

1073) *SOA v Plzni*, SbM, inv. č. 2325, sign. Úterý 1, N/Z 1622–1658 viz bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů Porta fontium <http://www.portafontium.eu/register/soap-pn/utery-01>, citováno dle stavu 3. 9. 2015. – Je třeba odfiltrovat lokality vyskytující se nárazově nebo pouze dočasně.

1074) NA, APA I, inv. č. 1327, sign. B12/1. Farářské relace 1677 – Plzeňsko, vik. Stříbro, f. 132r.

1075) *Tamtéž*, inv. č. 1353, sign. B13/13. Farářské relace 1700 – Plzeňsko, vik. Tachov, f. 101r.

1076) *SOA v Plzni*, SbM, inv. č. 3342, sign. Lestkov 1, N/O/Z 1649–1681 viz bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů Porta fontium <http://www.portafontium.eu/register/soap-pn/lestkov-01>, citováno dle stavu 3. 9. 2015 a NA, APA I, inv. č. 1327, sign. B12/1. Farářské relace 1677 – Plzeňsko, vik. Stříbro, f. 122r a inv. č. 1353, sign. B13/13. Farářské relace 1700 – Plzeňsko, vik. Tachov, f. 98r.

1077) Toho roku nařídili administrátoři pražského arcibiskupství faráři v Ovesných Kladrubech, aby pohnal před jejich soud rychtáře z Domaslaviček, jeho cizoložnici a řeholníka Jana Ciněře, faráře v Teplé, který se jim opovážil poskytnout svátosti. Oba hříšníci tak konali proti vůli Jana, svého faráře v Lestkově. – *APH*, AMK, Cod. VI-3. Kopíř tepelských děkanů z let 1420–1462, f. 33r.

1078) Tehdy místní farář Vyšemír specifikoval desátky odváděné ze dvou usedlostí právě ve Hvožďanech. – *RBM VII*, s. 232, č. 351.

1079) *SOA v Plzni*, SbM, inv. č. 759, sign. Číhaná 1, N/O/Z 1635–1716 viz bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů Porta fontium <http://www.portafontium.eu/register/soap-pn/cihana-01>, citováno dle stavu 3. 9. 2015.

soupisy v rámci farářských relací je neuvádí.¹⁰⁸⁰⁾ Lze se domnívat, že součástí farnosti byla patrně také dnes zaniklá ves Lucko. Jednalo by se tak přibližně o osm vsí v rámci farního obvodu.

O jižní polovinu odloučených klášterních statků se původně dělily dvě farnosti se svatyněmi v Pernarci a v Březí, přičemž druhý kostel měl v 17. století již status pouhé kaple. Pro pernareckou farnost je k dispozici jedinečný pramen, který představuje zápis v administrátorských aktech z roku 1482 popisující průběh sporu mezi pernareckým farářem Janem a Janem z Trpíst o placení desátků obyvateli ze vsi Trpísty. Z toho klíčový pro farní správu je soupis plebánových svědků, mezi kterými se s největší pravděpodobností nacházejí zástupci všech obcí spadajících do této farnosti. Vedle nižších šlechticů Zdebora z Prachomet a na Krukanicích, Jindřicha Vlčka z Příčiny a Linharta z Hrádku jsou to rychtář, konšelé a celá obec vsí Pernarec a Čerňovice, rychtář se všemi sousedy ze vsí Rozněvice a všechna obec vsí Málkovic.¹⁰⁸¹⁾ Lze tedy odvodit, že se pernarecká farnost skládala na počátku 80. let 15. století ze tří tepelských vsí (Pernarec, Rozněvic a Čerňovic), dvora Krukanice a dvou cizopanských obcí (Trpíst a Málkovic).

V případě vymezení farního obvodu kostela v Březí je třeba opět hledat oporu v raně novověkých prameňech. Odpověď pernareckého faráře na šestou otázku dotazníku poskytuje jisté vodítko. Kromě výše zmíněných lokalit totiž ještě uvádí „*ex pago Seslas 3 villae*“, bohužel ale nejsou tyto vsi vyjmenovány.¹⁰⁸²⁾ Naštěstí tento nedostatek kompenzuje matrika z první poloviny 18. století, která patrně obsahuje jména vsí obou původních farností. Po vyčlenění vesnic patřících již ve středověku k pernareckému kostelu zůstanou tři lokality: Pichl (dnešní Lípa), Níčová a Březí,¹⁰⁸³⁾ které s vysokou pravděpodobností tvořily ve středověku březskou farnost. Ta mohla de facto ještě roku 1482 existovat, zatímco o šest let později již kostel nebyl obsazen farářem.¹⁰⁸⁴⁾ Dle geografických souvislostí nelze vyloučit, že služeb březského faráře mohli využívat i obyvatelé ještě jiných vsí, jako např. Chrástova, což ale nelze přímo doložit.

Dle středověkých pramenů byly součástí poslední hroznětínské farnosti dvě vsi: Fojtov a Děpolovice. V roce 1342 přeměnil tepelský klášter tamním obyvatelům desátek na roční plat 6 kop pražských grošů.¹⁰⁸⁵⁾ Z okolních far (Nejdek,¹⁰⁸⁶⁾ Ostrov¹⁰⁸⁷⁾ a Sedlec¹⁰⁸⁸⁾ jsou však od druhé poloviny 16. století zachovány matriky, díky nimž je možné odhadnout hranici farnosti, kterou obklopovaly. Lze předpokládat, že pod hroznětínského plebána spadaly kromě samotného městečka Hroznětín i vsi Oldříš, Merklín, Lípa, Odeř, Děpolovice, Ruprechtov, Lužec a Bystrice. Je možné, že v době existence hroznětínského

1080) NA, APA I, inv. č. 1353, sign. B13/13. Farářské relace 1700 – Plzeňsko, vik. Tachov, f. 32r a inv. č. 1373, sign. B14/13b. Farářské relace 1700 – Loketsko, vik. Dolní Jamné, f. 7r.

1081) APH, AMK, Cod. VI-6, Administrátorská akta Václava z Krumlova, Jana z Krumlova, Hilária Litoměřického a Pavla Poučka, p. 245.

1082) NA, APA I, inv. č. 1327, sign. B12/1. Farářské relace 1677 – Plzeňsko, vik. Stříbro, f. 20r.

1083) SOA v Plzni, SbM, inv. č. 2253, sign. Pernarec 1, N/O/Z 1704–1764 viz bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů Porta fontium <http://www.portafontium.eu/register/soap-pn/pernarec-01>, citováno dle stavu 3. 9. 2015.

1084) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L205, p. 18. Opis listiny z 30. 6. 1488 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L205/charter>, citováno dle stavu 3. 9. 2015.

1085) RBM IV, s. 432, č. 1073.

1086) SOA v Plzni, SbM, inv. č. 164, sign. Nejdek 1, N/O/Z 1562–1597 viz bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů Porta fontium <http://www.portafontium.eu/register/soap-pn/nejdek-01>, citováno dle stavu 1. 10. 2017.

1087) Tamtéž, inv. č. 318, sign. Ostrov 1, N 1561–1603 viz bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů Porta fontium <http://www.portafontium.eu/register/soap-pn/ostrov-01>, citováno dle stavu 1. 10. 2017.

1088) Tamtéž, inv. č. 196, sign. Sedlec 1, N/O/Z 1571–1648 viz bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů Porta fontium <http://www.portafontium.eu/register/soap-pn/sedlec-001>, citováno dle stavu 1. 10. 2017.

probošství do farního obvodu spadly i klášterní vsi Hluboký, Nivy a Fojtov, které se objevují v matrikách sousedních far. Obyvatelé prvních dvou to měli však blíže do Hroznětína než do Ostrova, respektive Sedlece. Z Fojtova byla sice do Hroznětína delší cesta oproti Nejdku, ale je k dispozici výše zmíněný doklad. Nastíněnou rekonstrukci v zásadě podporuje i nejstarší zachovaná hroznětínská matrika z let 1739 až 1784.¹⁰⁸⁹⁾ Součástí hroznětínské farnosti byly roku 1386 zřejmě také zaniklé vesnice: „Brun“ a Bernhartsgrün. Je tedy zřejmé, že do roku 1434 odpovídalo panství tepelských premonstrátů na Hroznětínsku tamnímu farnímu obvodu.

Z nastíněného přehledu vyplývá, že se všechny středověké doklady o příslušnosti vsi k farnímu kostelu shodují s raně novověkým vymezením farností, což ukazuje na jistou stabilitu spádových oblastí jednotlivých farních kostelů v rámci tepelského klášterství. Lze tedy považovat s ohledem na akutní nedostatek dobových pramenů alespoň částečně nejstarší matriky a farářské relace za relevantní pramen pro rekonstrukci středověkých farností. Na základě odhadované podoby farních obvodů lze vyvodit několik důležitých závěrů. V rámci klášterství byla zajišťována farní správa takřka výhradně pomocí kostelů sídlících na klášterním území vyjma dvou vsí, Domaslaviček a Hostičkova, které patřily k lestkovské faře nacházející se na sousedním panství. To bylo způsobeno skutečností, že klášter získal obě lokality patrně během 14. století či první poloviny 15. století,¹⁰⁹⁰⁾ tedy v době, kdy už byly konstituovány jednotlivé farní obvody. Naproti tomu faráři v Mnichově, Otročině, Křivcích, Číhaně, Pernarci a Březí se starali o cizí poddané. V případě Pístova, Ovesných Kladrub, Mnichova, Vidžína, Úterý a v zásadě i Teplé, Křivců a Hroznětína je možné sledovat, že se farnosti přizpůsobily hranicím tepelského panství.

Z hlediska rozsahu jednotlivých farních obvodů lze vymezit opět tři skupiny. Z nichž první je tvořena pouze tepelskou a hroznětínskou farností a charakterizují ji relativně velká území. V prvním případě tvořilo farní obvod díky větší hustotě osídlení přinejmenším 15 vsí soustředěných kolem kostela v městečku Teplá. V hroznětínské farnosti se v roce 1386 nalézalo snad 14 lokalit. Většina farností ale spadá do druhé kategorie, pro niž je typické přibližně stejně velké území obsahující pět až 10 vesnic. Sem patří Křivce, Otročín, Ovesné Kladruby, Pernarec, Mnichov, Číhaná, Pístov a Vidžín. Poslední skupina obnáší malé farnosti, kterými byly Úterý a Březí. Tato nevyrovnanost patrně vedla k tomu, že byl farní obvod kostela v Křivcích během 16. století včleněn do úterské farnosti. V případě kostelů v Teplé a Křivcích prokazatelně koresponduje velikost jejich obvodů s výší papežských desátků.

1089) *Tamtěž*, inv. č. 1061, sign. Hroznětín 1, N/Z 1739–1784 viz bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů Porta fontium <http://www.portafontium.eu/register/soap-pn/hroznetin-01>, citováno dle stavu 1. 10. 2017. Je třeba vyčlenit vsi, jejichž existence je doložena až pro raný novovek: Podlesí (**Profous**, *Místní jména I*, s. 514), Velký Rybník (**Profous**, *Místní jména III*, s. 620), Pstruží (**Profous – Svoboda**, *Místní jména IV*, s. 9) a Velflík (*Tamtěž*, s. 493).

1090) Domaslavičky obdržel klášter darem roku 1391 a Hostičkov je poprvé zmiňován v souvislosti s kanonií až roku 1459. – *SOka Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L89. Listina z 23. 4. 1391 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeploPraem/L89/charter>, citováno dle stavu 3. 9. 2015 a L142. Listina z 2. 11. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeploPraem/L142/charter>, citováno dle stavu 3. 9. 2015. V případě vsi Hostičkov je navíc velmi pravděpodobné, že klášteru patřila pouze jeho část, i když konfirmace krále Jiřího z roku 1459 ji uvádí jako celou. – *Srov. Tamtéž*, L162. Listina z 27. 7. 1465 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeploPraem/L162/charter>, citováno dle stavu 3. 9. 2015.

Zajímavá je také otázka vzdáleností jednotlivých vsí od jejich farních kostelů. Průměrná dostupnost duchovní péče pro zmíněné farnosti se pohybovala kolem 3 km vzdušnou čarou. Přitom nejdále museli poddaní docházet za svým plebánem z Fojtova (74 km), Lužce (6,2 km), Lípy (5,6 km), Prachomet, Nežichova (5,5 km), Děpoltovic (5,2 km), Rájova a Bezvěrova (5 km). Nejhorší průměrná dostupnost byla ve farnostech vidžínské, hroznětínské (4,2 km) a dále pak tepelské a křivecké (3,8 km). Naproti tomu nejbližší měli věřící do kostelů v Úterý (1 km), Březí (1,75 km) a Číhaně (2,6 km).

V této předpokládané podobě přechaly farnosti na tepelském panství téměř bez správních změn husitské války. U většiny kostelů jsou doloženy pomoci záznamů v konfirmačních knihách, administrátorských aktech a kopií tepelských děkanů do konce první poloviny 15. století katoličtí kněží, kteří podléhali konzistoři pod jednou.¹⁰⁹¹⁾ Pouze u dvou far, Březí a Mnichov, se zprávy nedostávají, přičemž poslední zápisy o konfirmacích končí rokem 1423 v případě Březí a rokem 1417 pro mnichovský kostel,¹⁰⁹²⁾ tedy ještě před propuknutím husitských bouří. Během nich utrpěl škody přinejmenším kostel v Ovesných Kladrubech, který byl vyloupen, vypálen a z velké části pobořen husity. Přitom ještě v roce 1446 se nacházel v nevyhovujícím stavu a představitelé Ovesných Kladrub byli nuceni shánět finanční prostředky na jeho rekonstrukci.¹⁰⁹³⁾ Dále husitství zasáhlo městečko Úterý, nad kterým byl vyhlášen patrně někdy v první polovině 20. let 15. století interdikt. Netrval ale příliš dlouho, jelikož ještě během 20. let povolil olomoucký biskup Jan jako administrátor pražské arcidiecéze, aby mohly být slouženy v Úterý mše katolickými kněžími u přenosných oltářů s vyloučením exkomunikovaných, daných do klatby a husitů.¹⁰⁹⁴⁾

Fary na území tepelského klášterství zůstaly katolické i během působení opata Zikmunda. Opět je možné doložit katolické plebány. V případě tepelské fary se dokonce jedná o relativně velké množství zmínek na rozdíl od ostatních kostelů, ke kterým se dochovaly pouze náhodné údaje: Pístov po roce 1483 a 1501,¹⁰⁹⁵⁾ Ovesné Kladruby 1457, 1473 a 1492,¹⁰⁹⁶⁾ Mnichov 1467 a 1477,¹⁰⁹⁷⁾ Otročin 1456 a 1516,¹⁰⁹⁸⁾ Vidžín před rokem 1457, 1460

1091) Poslední zprávy v konfirmačních knihách o ustanovení kněze k farnímu kostelu jsou následující: Pístov 1427 (*LC VIII-X*, s. 136), Pernarec 1429 (*Tamtéž*, s. 152), Hroznětín 1430 (*Tamtéž*, s. 157), Teplá, Vidžín, Ovesné Kladruby 1433 (*Tamtéž*, s. 186 a 187), Otročin, Číhaná 1434 (*Tamtéž*, s. 230 a 238), Křivce a Úterý 1435 (*Tamtéž*, s. 241 a 251). Kromě toho jsou k dispozici ještě následující zmínky: Pístov asi 40. léta (*APH*, *AMK*, Cod. VI-3. Kopiař tepelských děkanů z let 1420–1462, f. 12r), Ovesné Kladruby 1445 a 1446 (*Tamtéž*, ff. 58v–59r), Vidžín 20. léta a počátek 40. let (*Tamtéž*, ff. 22r–v, 68r a 77v), Křivce 1450 (*Tamtéž*, ff. 31v–32r) a Úterý první polovina 20. let, po 1442, 1445 a 1450 (*Tamtéž*, ff. 33v, 46r, 72r–v a **Hledíková**, *Administrace*, s. 362).

1092) *LC VII*, s. 234 a *LC VIII-X*, s. 36.

1093) *APH*, *AMK*, Cod. VI-3. Kopiař tepelských děkanů z let 1420–1462, ff. 58v–59r.

1094) *Tamtéž*, f. 25v. Srov. **Hlinomaz**, *Klášter*, s. 35.

1095) **Pátková, H.**: *Honorarios ex statu ecclesiatico vel saeculari. Řížencové bratrstvo v Teplé na sklonku středověku*, in: *Ve znamení Koruny české*. (Usp. L. Březina – J. Konvičná – J. Zdichynec), Praha 2006, s. 260 a *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L225. List ze 4. 10. 1501 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L225/charter>, citováno dle stavu 7. 9. 2015.

1096) *APH*, *AMK*, Cod. VI-3. Kopiař tepelských děkanů z let 1420–1462, f. 33r; *AC V*, s. 350, č. 62 a *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L204. List ze 17. 7. [1492] viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L204/charter>, citováno dle stavu 7. 9. 2015.

1097) *APH*, *AMK*, Cod. VI-7. Administrátorská akta Hilária Litoměřického a Hanuše z Kolovrat, p. 56; Cod. XCVIII. Administrátorská akta Prokopa z Plzně a Stanislava z Velvar, ff. 31v, 32r.

1098) *Tamtéž*, Cod. VI-5. Administrátorská akta Václava z Krumlova a Hilária Litoměřického, f. 94v a *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 138r.

a 1473,¹⁰⁹⁹ Křivce 1458, 1467, 1490 a 1496,¹¹⁰⁰ Úterý 1455, před rokem 1457, 1458, 1460, 1467 a 1477,¹¹⁰¹ Číhaná 1458¹¹⁰² a Pernarec 1458, 1464, 1467, 1482 a 1495.¹¹⁰³ Zcela mimo zájem pramenů zůstala fara v Březí a její správci, která, jak již bylo výše zmíněno, definitivně zanikla patrně v 80. letech 15. století. Duchovní správa za opata Zikmunda byla nejvíce narušena v druhé polovině 60. let 15. století v důsledku válečného dění a interdiktů, který byl uvalen v roce 1467 jak na samotný klášter, tak na jednotlivé farní kostely v rámci jeho panství. Přitom již v květnu 1466 byl úterský kostel obsazen silami Jiřího z Poděbrad.¹¹⁰⁴ V případě městečka Teplá motivovala královská posádka tepelské měšťany dokonce k nedodržování interdiktů za pomoci jistého mnicha Matěje, který roku 1467 sloužil mše v jejich farním kostele.¹¹⁰⁵ Nejpozději od konce června 1467 se tepelští řeholníci opakovaně pokoušeli dosáhnout u administrátora pražského arcibiskupství Hilária Litoměřického povolení sloužit mše alespoň v klášteře.¹¹⁰⁶ Toho ale nepřesvědčila ani intervence Bohuslava ze Švamberka v říjnu téhož roku.¹¹⁰⁷ Výjimku v tomto ohledu představuje farní kostel v Mnichově, v němž povolil administrátor patrně již počátkem září na žádost Jindřicha z Plavna boží službu.¹¹⁰⁸ Klášter se dočkal svolení sloužit mše za zavřenými dveřmi s vyloučením heretiků a exkomunikovaných až v prosinci 1467, které mu udělili tři komisaři stanovení papežským legátem Rudolfem.¹¹⁰⁹ Toto svolení zopakoval počátkem března 1469 i generální komisař křížové výpravy a hieropolitánský biskup Jan, který ho rozšířil o jejich katolické fary.¹¹¹⁰ Znovu byla poddaným tepelského kláštera, vyjma Tepelských a těch, kteří se před katolíky schovali za hradby, dočasně povolována boží služba během roku 1470 administrátorem Hanušem z Kolovrat (do 29. dubna, do 28. června a 24. srpna). Přitom si konvent mohl určit, na jakých místech se tak bude dít.¹¹¹¹ Snad v důsledku vojenských operací vyhořel kolem

- 1099) *APH*, AMK, Cod. VI-3. Kopíř tepelských děkanů z let 1420–1462, ff. 33r, 38r, 39v a 78v–79r.
- 1100) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 289, č. 57; *AČ VI*, s. 121, č. 12; *SOka Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L198. List z 3. 11. 1490 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L198/charter>, citováno dle stavu 7. 9. 2015 a *SOka Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 17. List z 11. 11. 1496.
- 1101) *APH*, AMK, Cod. VI-3. Kopíř tepelských děkanů z let 1420–1462, ff. 33r, 38r, 44r a 61v; **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 289, č. 57; *SOka Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L149. List z 10. 2. 1462 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L149/charter>, citováno dle stavu 7. 9. 2015; *AČ VI*, s. 121, č. 12 a *APH*, AMK, Cod. XCVIII. Administrátorská akta Propoka z Plzně a Stanislava z Velvar, list za f. 22.
- 1102) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 289, č. 57.
- 1103) *Tamtéž*, s. 289, č. 57 a NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 319r–v; *SOka Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L156. Listina z 11. 10. 1464 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L156/charter>, citováno dle stavu 7. 9. 2015; *APH*, AMK, Cod. VI-6. Administrátorská akta Václava z Krumlova, Jana z Krumlova, Hilária Litoměřického a Pavla Poučka, pp. 243–246 a **Bäumlová**, *Tisky*, s. 151.
- 1104) **Palacky (ed.)**, *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens*, s. 400, č. 354.
- 1105) *Tamtéž*, s. 458, č. 395.
- 1106) Doloženy jsou dva listy. První se před 1. červencem 1467 obrátil na administrátora řeholník a bývalý opat Albrecht (*APH*, AMK, Cod. VI-7. Administrátorská akta Hilária Litoměřického a Hanuše z Kolovrat, p. 42) a poté před 1. zářím opět křivecký farář Albrecht spolu s úterským plebánem Matějem (*AČ VI*, s. 121, č. 12). Obsah odpovědi na druhý z listů chybně interpretoval Antonín Mařík, který zaměnil osud kláštera s osudem fary křivecké a úterské, a došel tak k mylnému závěru, že v roce 1467 byly fary vypáleny a jejich faráři oloupeni a vyhnáni (**Mařík**, *Odras činnosti*, s. 202 a **Týž**, *Teritoriální rozsah*, s. 226).
- 1107) *AČ VI*, s. 124, č. 15.
- 1108) *APH*, AMK, Cod. VI-7. Administrátorská akta Hilária Litoměřického a Hanuše z Kolovrat, p. 56. – V rámci popisu není uvedeno, který konkrétní administrátor list vydal, přičemž datační formule postrádá rok. Dle obsahu se dá ale předpokládat, že list vznikl v roce 1467.
- 1109) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, ff. 88v–90r.
- 1110) *Tamtéž*, ff. 94v–95r.
- 1111) *APH*, AMK, Cod. VI-7. Administrátorská akta Hilária Litoměřického a Hanuše z Kolovrat, pp. 96, 104 a 108.

roku 1473 farní kostel v Pístově, který se podařilo opravit a následně byl v polovině roku 1495 vysvěcen světicím biskupem merseburské diecéze Janem.¹¹¹²⁾ Stavebních úprav se počátkem 90. let 15. století dočkal také kostel sv. Jiljí v Teplé. Ty byly pravděpodobně financovány převážně městskou radou.¹¹¹³⁾ Na tomto místě je třeba zmínit, že na přelomu 15. a 16. století měl opat Zikmund velmi napjaté vztahy s mnichovským knězem Michalem do té míry,¹¹¹⁴⁾ že plebán obviňoval patrona svého kostela z plánování své vraždy. Je tedy možné shrnout, že katolická farní správa přečkala kromě husitství na tepelském panství relativně bez úhony. Tento stav pokračoval i za opata Zikmunda.

K výrazným proměnám farní správy došlo během první poloviny 16. století. První náznaky se objevily v otročínské farnosti, kde se v roce 1516 rozhořel spor mezi farářem Kryštofem a farníky z vsí Brť a Měchov kvůli poplatkům. Když se vesničané zdráhali platit, odmítal jim plebán udělovat svátosti. To je přímělo k rozhodnutí přestat platit desátky Kryštofovi a přejít k faře v Krásném Údolí. Otročínský plebán za to své rebelující farníky pohнал před soud administrátora pražského arcibiskupství, podle jehož výroku se měli vrátit pod jurisdikci otročínského faráře. Oni toho ale nedbali a po nějaké době přešli společně s Krásným Údolím na luterskou víru, přičemž desátek platili správci fary v Krásném Údolí.¹¹¹⁵⁾ Netrvalo ale dlouho a koncem 40. let 16. století odpadl od katolické víry i sám otročínský plebán stejně jako správce sousední mnichovské fary.¹¹¹⁶⁾ Vliv na to, že obě nejsevernější fary klášterství přestaly být katolické, měli bezpochyby jejich tehdejší držitelé. U Otročina to byl Jindřich z Plavna a u Mnichova Jan Pluh z Rabštejna. V soupisu tachovského děkanátu z roku 1573 byla zařazena mezi nekatolické fary kromě mnichovské i nově pístovská.¹¹¹⁷⁾ Fara v Otročíně se tam nevyskytuje vůbec.

Na tomto místě je třeba ještě zmínit otázku patrocinií, která mohou být nápomocna při odkrývání počátku farní správy.¹¹¹⁸⁾ Středověké zmínky o zasvěcení kostela nejsou příliš časté. U zde zkoumaných svatostánků jsou takové zprávy jen ve čtyřech případech, a to ještě z velké většiny až ze samého konce středověku. Zásahu na tom mají především dochované

1112) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 122r. Zmiňuje **Dolista**, *Tepelský klášter*, s. 179.

1113) Dne 21. února 1492 žádali Teplští purkmistra a radu města Chebu, aby jim pomohli při stavbě kostela. Chtěli u nich totiž koupit 1000 cihel. – *SOkA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 515, A3107/2. List z 21. 2. 1492.

1114) Roku 1505 bývalý tepelský rychtář Jan Čipera vypověděl před plzeňskou městskou radou, že zmíněný mnichovský kněz byl zapleten do jeho únosu do německých zemí, ke kterému došlo před několika lety. Plebán měl totiž únosce u sebe přechovávat a podporovat. Proto, když ho Čipera po nějaké době náhodou potkal jdoucího do kláštera, začal mu za pomoci oštěpu vyhrožovat. Za dané situace mu kněz slíbil, že za sebe nebude muset výkupné zaplatit. Na základě toho jej Čipera propustil. Příliš mu to ale nepomohlo, jelikož nakonec musel výkupné stejně zaplatit, a navíc kněz Michal začal tvrdit, že tepelský opat navedl svého rychtáře, aby ho zabil. To ale Čipera razantně popřel. – *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L241. List z 8. 10. 1505 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L241/charter>, citováno dle stavu 7. 9. 2015. Z toho vyplývá, že vztahy mezi opatem Zikmundem a mnichovským farářem Michalem musely být velmi vyhrocené, když si kněz dovolil opata veřejně obviňovat z navádění k vraždě.

1115) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 138r. Převyprávěl **Zerlik**, *Das Stift*, s. 264.

1116) *APH*, AMK, Cod. VI-10. Administrátorská akta Valentina Hahna ze Střebra a Jana Podbradského z Pouchova, p. 189.

1117) **Hanzal**, *Církevní poměry*, s. 97.

1118) Problematikou patrocinií v Čechách se nejvíce zabýval Zdeněk Boháč. – **Boháč, Z.:** *K otázce využití zasvěcení kostelů v oboru historické geografie*, ČsČH 16, 1968, s. 571–584; **Týž:** *Časové vrstvy patrocinií českých měst a jejich význam pro dějiny osídlení*, HG 4, 1970, s. 7–41; **Týž:** *Patrociniia kostelů při nejstarších klášterech a kapitulách v českých zemích*, HG 5, 1970, s. 51–77; **Týž:** *Patrociniia románských kostelů v Čechách*, HG 8, 1972, s. 31–52; **Týž:** *Patrociniia jako jeden z pramenů k dějinám osídlení*, ČsČH 21, 1973, s. 369–388; **Týž:** *K raně středověkému osídlení Čech*, HG 11, 1973, s. 209–228 a **Týž:** *Patrociniia v Čechách*, s. 164–178.

prezentační a konfirmační listy. Pro kostel svatého Martina v Křivcích jsou k dispozici dokonce dva prezentační listy tepelského opata Zikmunda, jeden z roku 1490 a druhý z roku 1496.¹¹¹⁹⁾ Naproti tomu o zasvěcení tepelského kostela svatému Jiljímu jsou informace hned z několika různých zdrojů. Nejstarší z nich představuje zápis v konfirmační knize z roku 1386.¹¹²⁰⁾ Zbývajících středověkých zpráv potom pochází z relativně stejné doby a jsou přibližně o 100 let mladší. Prameny v tomto případě tvoří: opis zřizovací listiny oltáře Nanebevzetí Panny Marie v tamějším kostel z roku 1463,¹¹²¹⁾ konfirmační list administrátora pražského arcibiskupství Pavla a průvodní list vystavený tepelským plebánem Pavlem, přičemž oba byly sepsány v roce 1496.¹¹²²⁾ Zmínka o zasvěcení sv. Jiljímu se nalézá též ve statutech různěcového bratrstva založeného roku 1483 v Teplé, která vznikla pravděpodobně nedlouho po jeho ustanovení.¹¹²³⁾ Další doložené pozdně středověké patrocinium se týká kostela v Úterý, který byl zasvěcen svatému Janu Křtiteli. Předtím, než budou ale vyjmenovány bezpečně doložené zmínky, je třeba zmínit nepřímý doklad z konce 12. století. Ten souvisí s falzem listiny knížete Bedřicha z roku 1183, podle které měli johanité v darovaném Jeruzalémském újezdu vystavět kostel sv. Jana Křtitele. Dle Josefa Vítězslava Šimáka se v tomto případě jednalo o počátky právě úterského kostela, kolem něhož poté vznikla ves.¹¹²⁴⁾ První přímá zpráva pak pochází zřejmě až z roku 1445, kdy v tamějším kostele znovuzřídili úterští měšťané s povolením tepelského opata oltář k počtě všemohoucího Boha, Panny Marie a sv. Mikuláše.¹¹²⁵⁾ Podruhé je zasvěcení uvedeno roku 1495. Tehdy na tamější kostel pamatoval ve své závěti Heřman ze Žernovnicka.¹¹²⁶⁾ Patrocinium sv. Vavřince kostela v Ovesných Kladrubech uzavírá skupinu středověkých dokladů a objevuje se hned dvakrát v opisech listů z let 1445 a 1446, které vznikly v souvislosti se sháněním finančních prostředků na opravu kostela.¹¹²⁷⁾ Zasvěcení ostatních farních kostelů v rámci tepelského klášterství jsou známa až z mladší doby. Jedná se o kostel sv. Mikuláše v Pernarci,¹¹²⁸⁾ kostel sv. Václava v Číhaně,¹¹²⁹⁾ kostel sv. Petra v Mnichově,¹¹³⁰⁾ kostel sv. Bartoloměje v Pístově,¹¹³¹⁾ kostel sv. Jakuba apoštola ve Vidžíně,¹¹³²⁾ kostel Nanebevzetí Panny Marie v Březi¹¹³³⁾ a kostel sv. Petra a Pavla v Hroznětíně.¹¹³⁴⁾ V případě Pístova může na stáří tamějšího patrocinia ukazovat zpráva v tepelských análech o třech oltářích v kostele po jeho obnovení v roce 1495, podle které byl druhý oltář na levé straně

1119) *SOka Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L198. List z 3. 11. 1490 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L198/charter>, citováno dle stavu 7. 9. 2015 a *SOka Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 17. List z 11. 11. 1496.

1120) *LC III-IV*, s. 177.

1121) *APH*, AMK, Cod. VI-6. Administrátorská akta Václava z Krumlova, Jana z Krumlova, Hilária Litoměřického a Pavla Poučka, p. 97.

1122) *SOka Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L218. List ze 14. 12. 1496 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L218/charter>, citováno dle stavu 7. 9. 2015 a *SOka Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 22. List z 13. 2. 1496.

1123) **Pátková, H.:** *Bratrstvie ke cti Božie. Poznámky ke kultovní činnosti bratrstev a cechů ve středověkých Čechách*, Praha 2000, s. 160.

1124) **Šimák, Újezd**, s. 141 a 143.

1125) *APH*, AMK, Cod. VI-3. Kopíř tepelských děkanů z let 1420–1462, lístek za f. 76v. – Zde je jméno světce zkráceno v latinském textu jen na iniciálu I., která odpovídá Janovi.

1126) **Strnad (ed.), Listář II**, s. 339, č. 410.

1127) *APH*, AMK, Cod. VI-3. Kopíř tepelských děkanů z let 1420–1462, f. 58v. – Ve druhém případě je označení světce opět zkráceno na první písmeno L.

1128) *NA*, APA I, inv. č. 1327, sign. B12/1. Farářské relace 1677 – Plzeňsko, vik. Stříbro, f. 20r.

1129) *Tamtěž*, inv. č. 1353, sign. B13/13. Farářské relace 1700 – Plzeňsko, vik. Tachov, f. 30r.

1130) *Tamtěž*, inv. č. 1330, sign. B12/4. Farářské relace 1677 – Loketsko, vik. Horní Slavkov, f. 93r.

1131) *Tamtěž*, inv. č. 1330, sign. B12/4. Farářské relace 1677 – Loketsko, vik. Horní Slavkov, f. 200r.

1132) *Tamtěž*, inv. č. 1330, sign. B12/4. Farářské relace 1677 – Loketsko, vik. Horní Slavkov, f. 290v.

1133) *Tamtěž*, inv. č. 1327, sign. B12/1. Farářské relace 1677 – Plzeňsko, vik. Stříbro, f. 20r.

1134) **Kuča, K.:** *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II*, Praha 2000, s. 333.

zasvěcen mimo jiné sv. Bartoloměji, který byl uveden na prvním místě.¹¹³⁵⁾ S určením patrocinia poslední svatyně, která se nacházela v Otročině, je to značně komplikované. Nejstarší informace o zasvěcení sahá pouze do 17. století, kdy v Otročině stály dva svatostánky: tehdejší farní kostel Božího těla a kaple sv. Michaela. Přitom ale není jasné, který z nich plnil ve středověku farní funkci. Stejně tak je proto nejisté zasvěcení tamějšího středověkého farního kostela.¹¹³⁶⁾ S ohledem na zjištění Zdeňka Boháče, že u vzorku čítajícím přes 2000 předhusitských kostelů v Čechách došlo během historického vývoje ke změně zasvěcení pouze u sedmi procent z nich,¹¹³⁷⁾ je možné akceptovat výše uvedená patrocinia i pro středověk. Při aplikování poznatků Zdeňka Boháče ohledně časových vrstev patrociní v Čechách na kostely tepelského klášterství dojde k vymezení dvou skupin.¹¹³⁸⁾ První by tvořily kostely, jejichž vznik by teoreticky spadl přibližně do období do poloviny 12. století. Jednalo by se o svatyně v Úterý, Hroznětíně, Mnichově, Číhaně a Ovesných Kladrubech. Druhá skupina by se pak skládala z kostelů pocházejících zhruba z rozmezí let 1150–1250, mezi které by patřily kostely v Křivcích, Pernarci, Pístově, Vidžíně a Teplé. Mimo navrženou typologii zůstal svatostánek v Březí, jelikož mariánské zasvěcení bylo všeobecně oblíbené nehlédě na časové období.¹¹³⁹⁾ Otročin, u kterého jsou teoreticky ve hře dvě patrocinia, by za těchto okolností vystupoval v obou skupinách (v první se sv. Michaellem a ve druhé s Božím tělem). Jistou kontrolu tohoto modelu mohou zpětně poskytnout nejstarší doklady existence kostelů v Úterý, Vidžíně a Ovesných Kladrubech, které se u prvních dvou vztahují k roku 1233 a u posledního k roku 1242. V případě Vidžína spadá první zmínka (1233) přímo do vymezeného intervalu let (1150–1250). U ostatních dvou lze jistě předpokládat, že uvedené kostely vznikly dříve, než o nich utkvěla zpráva v pramenech. V zásadě toto zařazení do časových vrstev odpovídá výše stanovenému předpokladu, že k definitivnímu utvoření sítě farních kostelů na území tepelského klášterství došlo nejpozději v první polovině 13. století.

Pro zmapování zasvěcení jednotlivých oltářů ve farních kostelech v pozdním středověku je k dispozici na rozdíl od klášterního kostela Panny Marie¹¹⁴⁰⁾ a kaple Všech svatých¹¹⁴¹⁾ velice málo pramenů zmínek. Pouze ke kostelu v Pístově existují relativně ucelené informace, podle kterých měl v roce 1495 tři oltáře: hlavní svatých Barbory, Kateřiny, Anny, Marie Magdaleny, Doroty a Apoleny a dva postranní, nalevo svatých Bartoloměje, Jana Evangelisty, Jana Křtitele, Erasima, Wolfganga, Mořice a deseti tisíc rytířů a napravo svatých Martina, Jiřího, Vavřince, Václava, Víta a Michala.¹¹⁴²⁾ Z oltářů úterského kostela je znám pouze oltář svatého Mikuláše, který zřídili roku 1445 úterští měšťané se svolením tepelského opata, přičemž ho opatřili

1135) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 122r.

1136) **Pátková, H.:** *Několik poznámek ke kostelu sv. Michaela v Otročině*, Sborník muzea Karlovarského kraje 16, 2008, s. 345.

1137) **Boháč, Patrocinia v Čechách**, s. 176.

1138) *Tamtéž*, s. 168; **Boháč, Patrocinia jako jeden z pramenů**, s. 375 a **Týž, K některým geografickým aspektům**, s. 159.

1139) **Boháč, Patrocinia v Čechách**, s. 168.

1140) V roce 1490 obsahoval klášterní kostel podle odpustkové listiny následující oltáře: hlavní oltář s obrazem Panny Marie, oltář svatého Jana Evangelisty uprostřed kostela a postranní oltáře sv. Anny a sv. Petra (s obrazy sv. Petra a sv. Zikmunda). – NK ČR, sign. Teplá MS. fragm. 124. Nezpečetěná odpustková listina z roku 1490. Uvádí **Dolista, Tepelský klášter**, s. 179. Podle analisty Václava Schillinga měl nechat opat Zikmund zhotovit také obraz pro oltář sv. Ondřeje. – NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 129v.

1141) Kaple se nacházela nedaleko brány kláštera po pravé straně a měla tři oltáře: hlavní zasvěcený Všem svatým, jižní postranní čtrnácti svatým pomocníkům a severní postranní jedenácti tisíc panen. – *Tamtéž*, f. 116r. Zmiňuje **Dolista, Tepelský klášter**, s. 179.

1142) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 122r.

platem osmi kop grošů a svěřili katolickému klerikovi.¹¹⁴³⁾ Tentýž oltář je zmíněn v roce 1455 u příležitosti výměny oltářníka.¹¹⁴⁴⁾ Poněkud více zmínek se vztahuje k farnímu kostelu v Teplé, ve kterém je postupně doloženo hned několik oltářů. V roce 1463 proběhlo založení oltáře Nanebevzetí Panny Marie, jenž se nacházel uprostřed kostela mezi oltáři svatých apoštolů a svatě Kateřiny.¹¹⁴⁵⁾ K roku 1478 je zmiňován jistý Václav Herman jako oltářník sv. Vavřince v Teplé.¹¹⁴⁶⁾ Navíc o pět let později byl se vznikem růžencového bratrstva v Teplé zřízen i jeho oltář Panny Marie, při němž měl být vydržován jeden kněz.¹¹⁴⁷⁾ Z toho by tedy vyplývalo, že ve farním kostele sv. Jiljího v Teplé bylo po roce 1483 přinejmenším pět oltářů.

Patronáty tepelského kláštera ve středověku

O způsobu, jakým se dostala patronátní práva do rukou tepelské kanonie, je toho známo velmi málo. S určitostí lze říct, že po získání vidžínského újezdu přikoupil klášter za 100 hřiven od německých rytířů patronátní právo ke kostelům v Úterý a Vidžíně spolu se vsí Beranov, která byla věnována druhému z uvedených svatostánků.¹¹⁴⁸⁾ Další zpráva o patronátech pochází až z roku 1327, kdy český král Jan Lucemburský daroval kanonii patronátní právo ke kostelům v Senomatech a Kněževsi,¹¹⁴⁹⁾ které se nacházely nedaleko Rakovníka (Senomaty asi 5,5 km západně a Kněževs přibližně 8 km severozápadně). Volba těchto míst nebyla náhodná, jak by se na první pohled mohlo zdát. Klášter totiž nejpozději od roku 1273 vlastnil v této lokalitě západně od Rakovníka tři vsi: Pšovky, Klečetné a Soseň.¹¹⁵⁰⁾ Z toho se dá vyvozovat, že ještě ve druhé polovině 20. let 14. století existovala snaha řeholníků budovat v této oblasti odloučené panství obdobně jako Hroznětínsko. Tato strategie byla ale ještě během první poloviny 14. století opuštěna a klášter o tamější vsi i patronátní práva přišel.¹¹⁵¹⁾ Stalo se tak zřejmě někdy před rokem 1361, kdy byl již držitelem patronátního práva ke kostelu v Kněževsi český král Karel IV.¹¹⁵²⁾ Stejný panovník je v roce 1390 doložen jako patron kostela v Senomatech.¹¹⁵³⁾

Celkový pohled na patronáty tepelského kláštera umožňují až prameny druhé poloviny 14. století a z větší části první poloviny 15. století, z nichž nejvýznamnější jsou konfirmační knihy. Díky nim je známo, že nejpozději od předhusitské doby měl tepelský opat patronátní právo ke kostelům v Teplé, Otročině, Mnichově, Ovesných Kladrubech, Pístově, Křivcích, Úterý, Vidžíně, Číhaně, Pernarci a Hroznětíně.¹¹⁵⁴⁾ Kromě úplného podacího k těmto 11 kostelům disponoval tepelský opat ještě částečným patronátním právem ke kostelu v Březí,

1143) APH, AMK, Cod. VI-3. Kopiář tepelských děkanů z let 1420–1462, lístek za f. 76v. – Opis není datován, ale Zdeňka Hledíková uvádí zřízení oltáře v Úterý k roku 1445. – Hledíková, *Administrace*, s. 362.

1144) APH, AMK, Cod. VI-3. Kopiář tepelských děkanů z let 1420–1462, f. 44r.

1145) *Tamtéž*, Cod. VI-6. Administrátorská akta Václava z Krumlova, Jana z Krumlova, Hilária Litoměřického a Pavla Poučka, pp. 97–100.

1146) *Tamtéž*, Cod. XCVIII. Administrátorská akta Prokopa z Plzně a Stanislava z Velvar, ff. 56v a 57r.

1147) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, f. 323r–v.

1148) CDB III/1, s. 32, č. 33.

1149) „iura patronatus ... in Semomate et in Herndorff“ – RBM III, s. 525, č. 1342.

1150) CDB V/2, s. 352, č. 707.

1151) Dle Jaroslava Čechury byla hlavním motivem, proč si klášter vsi neponechal, jejich velká vzdálenost od centrální državy. – Čechura, *Vývoj pozemkové držby*, s. 215.

1152) LC I/1, s. 150–151.

1153) LC V, s. 10.

1154) Nejstarší doklady aplikování patronátního práva tepelským opatem jsou následující: 1356 Hroznětín (LC I/1, s. 44), 1357 Mnichov (*Tamtéž*, s. 35), 1358 Teplá (MVB II, s. 347, č. 874), Křivce (LC I/1, s. 60), 1359 Pístov (*Tamtéž*, s. 111), 1360 Vidžín (*Tamtéž*, s. 128), 1362 Pernarec (*Tamtéž*, s. 192). Existuje sice záznam o prezentování kněze již k roku 1360, ale ten neobsahuje údaj o patronovi. – *Tamtéž*, s. 113), 1363 Úterý (LC I/2, s. 12), Ovesné Kladruby (*Tamtéž*, s. 16), 1365 Otročin (*Tamtéž*, s. 67) a 1391 Číhaná (LC V, s. 96).

o které se dělil s místním šlechtickým rodem.¹¹⁵⁵⁾ Pro úplnost je třeba ještě zmínit prezentování kněze Alberta ke kostelu v Chodové Plané tepelským opatem Bohušem v roce 1413.¹¹⁵⁶⁾ V tomto případě se jedná o jedinou zmínku, dle které měl mít tepelský klášter podací k tomuto kostelu. V předchozích záznamech konfirmačních knih týkajících se Chodové Plané vystupují jako patroni páni ze Švamberka společně s místními rytíři,¹¹⁵⁷⁾ kdežto v roce 1424 již prezentuje faráře Zbyněk z Kočova a na Chodové Plané.¹¹⁵⁸⁾ Tato epizoda má ale jednoduché vysvětlení. Tepelský klášter totiž koupil někdy před rokem 1409 tvrz v Chodové Plané i se vším statkem včetně patronátního práva.¹¹⁵⁹⁾ Tento nový majetek ale zůstal součástí tepelského panství pouze několik let.¹¹⁶⁰⁾ Z nastíněného přehledu patronátů kláštera vyplývá, že se tepelským opatům podařilo nejpozději do druhé poloviny 14. století soustředit ve svých rukou patronátní práva ke všem farním kostelům nacházejícím se na území klášterství. Jen v případě kostela v Březí byli nuceni se o podací dělit s místní nižší šlechtou. Lze ale předpokládat, že k získávání patronátních práv docházelo již během 13. století. Jak se zdá, tak kanonie příliš neusilovala o podací ke kostelům mimo své panství.

Ke snížení počtu tepelských patronátů došlo roku 1434, kdy se musel klášter vzdát spolu s celým Hroznětínskem pravděpodobněji podacího k tamějšímu kostelu. Kromě toho přestal patřit někdy mezi roky 1482 a 1488, či ještě dříve působit při kostele v Březí farář.¹¹⁶¹⁾

Stav patronátních práv rekapituluje krátce po nástupu opata Zikmunda královská konfirmace klášterního majetku z roku 1459, která vyjmenovává patronátní práva ke kostelům v Teplé, Úterý, Ovesných Kladrubech, Křivcích, Pernarci, Číhané, Vidžíně, Otročině, Mnichově a Pístově.¹¹⁶²⁾ Ve výčtu chybí pouze kostel v Březí. To je ale s největší pravděpodobností způsobeno buď tím, že klášter disponoval pouze polovičním patronátním právem, nebo možností, že v té době mohl být tamější kostel již opuštěn. Tento stav patronátů v zásadě setrval beze změny až do 16. století, kdy byla zrušena fara v Křivcích.¹¹⁶³⁾

1155) První známé společné prezentování, které je zároveň prvním doloženým k tomuto kostelu, se vztahuje k roku 1359. – *LC I/1*, s. 95.

1156) *LC VII*, s. 95.

1157) *LC III-IV*, s. 40, 57, 127 a *LC VI*, s. 121.

1158) *LC VIII-X*, s. 74.

1159) V roce 1409 je v listině opata Bohuše a tepelského konventu ves Chodová Planá uváděna jako klášterní. – *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 47r-v. Naproti tomu August Sedláček předpokládá, že ke zmíněné koupi došlo až roku 1413. – *Sedláček, Hradky XIII*, s. 196. Srov. *Hledíková, Ke studiu*, s. 54.

1160) Analista Václav Schilling se domníval, že zmíněná ves byla klášterem prodána někdy kolem roku 1421. – *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 49v. Podle Sedláčka byl od roku 1420 majitelem Zbyněk z Kočova. – *Sedláček, Hradky XIII*, s. 196.

1161) Mezi svědky pernareckého faráře ve sporu o desátky s Janem z Trpíst v roce 1482 nevystupují žádní poddaní z březské farnosti. – *APH*, AMK, Cod. VI-6. Administrátorská akta Václava z Krumlova, Jana z Krumlova, Hilária Litoměřického a Pavla Poučka, p. 243. Naproti tomu k roku 1488 se již vztahuje přímá zmínka o tom, že v Březí nebyl farář. Zároveň se počítá rovněž s možností, že by plebán v Březí již nemusel nikdy být. – *SOka Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L205, p. 18. Opis listiny z 30. 6. 1488 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L205/charter>, citováno dle stavu 9. 9. 2015. Dle Antonína Podlahy fara zanikla za husitských válek. – *Podlaha, A.: Posvátná místa království českého. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů a i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království Českém. Řada 1., Arcidiecése pražská. Díl II., Vikariáty Berounský, Bystřický a Plzeňský*, Praha 1908, s. 309.

1162) *SOka Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L142. Listina z 2. 11. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L142/charter>, citováno dle stavu 9. 9. 2015.

1163) Josef Hanzal uvádí k roku 1573 tepelského opata jako kolátora u far v Teplé, Ovesných Kladrubech, Vidžíně, Pernarci, Úterý, Číhané, Pístově a Mnichově. – *Hanzal, Církevní poměry*, s. 96–97. Ve výčtu chybí kostel v Otročině. Seznam patronátů tepelského kláštera z roku 1650 zakomponovaný do soupisu poddaných podle víry zahrnuje kromě osmi uvedených far již také Otročin. – *Soupis poddaných podle víry z roku 1651. Plzeňsko-Klatovsko II*, ed. M. Zahradníková, Praha 2003, s. 573–574.

Pro druhou polovinu 15. století je zmínka v pramenech vztahujících se k patronátům jen několik. Proto není možné posoudit, do jaké míry mohl tepelský opat reálně uplatňovat v tomto ohledu svá práva. Především za války ve druhé polovině 60. let a v 70. letech byla situace pro klášter značně komplikovaná. V této době se okolní katoličtí páni zmocnili některých statků kláštera, na kterých se nacházely též farní kostely. Jednalo se o Úterý a Křivce, které uchvátil Bohuslav ze Švamberka.¹¹⁶⁴⁾ Paradoxně byl od roku 1465 ten samý šlechtic z příkazu papežského legáta Rudolfa zároveň obráncem tepelského kláštera.¹¹⁶⁵⁾ Tuto funkci patrně zneužil k zasahování do obsazování některých far na klášterním území. Stalo se tak například koncem roku 1473, kdy Bohuslav ze Švamberka poslal opatu Zikmundovi list, ve kterém ho stroze informoval, že „*dal faru v Ovesných Kladrubech Albrechtovu Mayndlovu synu*“. List pak zakončil očekáváním, že adresát nebude novému faráři činit překážky a že mu vyjde vstříc.¹¹⁶⁶⁾ Zprávy o opatově reakci se nedochovaly, ale s největší pravděpodobností Zikmundovi nezbylo nic jiného, než to akceptovat. Ke stejnému roku se vztahuje i zpráva týkající se farního kostela ve Vidžíně, který se tehdy ocitl bez svého správce. Proto povolil pražský arcijáhen Prokop z Plzně tepelskému oltářníkovu, uvedenému jako „*I. Kuku*“, aby dočasně sloužil mše u přenosného oltáře v tamějším kostele.¹¹⁶⁷⁾

V 80. letech 15. století se začala navíc komplikovat situace kolem podacího ke kostelu v Březí, který byl již nějakou dobu bez faráře. Došlo totiž k tomu, že svobodné popluží v Březí koupil společně s druhou polovinou podacího k tamějšímu kostelu od dědiců Havlovce z Březí jistý Suchý z Málkovic, který byl poddaným Jindřicha z Rozvadova. Po jeho smrti pak s poplužím hospodařili jeho bratři Šimon a Kuba. Netrvalo ale dlouho a mezi vlastníky obou polovin patronátního práva, tedy tepelským klášterem a bratry z Málkovic, došlo k rozepřím. Spory museli dokonce řešit dva ubrmani, Lorenc z Videršperka, hejtman na Švamberku, a Markvart z Úlic. Ti v polovině roku 1488 vydali rozhodnutí o čtyřech následujících klauzulích. Za prvé měly obě strany mít polovinu podacího. Za druhé ani jedna strana neměla nic brát z kněžského popluží, myšleno tedy hlavně obilí. Za třetí lidé z Málkovic měli platit kostelu v Březí dvakrát ročně kopu míšeňských grošů za užívání zádušních polí a luk. A za čtvrté obě strany měly ustanovit ke správě platů a užitků ze zmíněného popluží svého kostelníka, a to až do doby, než by byl kostel opět obsazen farářem. Nakonec ale ani tato úmluva nepřinesla klid a napětí vyvrcholilo tím, že opat Zikmund dal bratry z popluží vyhnat. To Jindřich z Rozvadova nenechal bez povšimnutí a obrátil se v roce 1490 na komorní soud.¹¹⁶⁸⁾ Jak se tato kauza vyvíjela dál, nelze sledovat z důvodu absence jakýchkoli zpráv.

Ze samotného sklonku 15. století se dochovalo několik dobových písemností týkajících se patronátního práva tepelského opata. Jedná se o dva Zikmundovy listy, kterými prezentuje kněze ke kostelu sv. Martina v Křivcích, a jeden list

1164) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 92v.

1165) Palacky (ed.), *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens*, s. 374–375, č. 343.

1166) AČ V, s. 350, č. 62.

1167) APH, AMK, Cod. VI-3. Kopiař tepelských děkanů z let 1420–1462, f. 39v.

1168) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L205, pp. 17–19. Opis listiny z 30. 6. 1488 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L205/charter>, citováno dle stavu 9. 9. 2015 a AČ IX, s. 517, č. 699.

pražského „administrátora“ Pavla, kterým naopak potvrzuje faráře ke kostelu sv. Jiljí v Teplé. V prvním z 3. listopadu 1490 žádá opat Zikmund Pavla, probošta pražského a zderazského kostela a vizitátora pražského arcibiskupství, aby byl dán na faru v Křivcích, která se uprázdnila rezignací správce Jana, Leonard Pistorius z Teplé.¹¹⁶⁹⁾ Význam tohoto pramene zvyšuje fakt, že zároveň existuje v administrátorských aktech záznam z 13. listopadu o následné confirmaci jmenovaného Leonarda z Teplé k farnímu kostelu v Křivcích, kdy jako exekutor byl stanoven pístovský plebán Jakub.¹¹⁷⁰⁾ Ve druhém listu z 11. listopadu 1496 žádá Zikmund stejného příjemce, aby byl ustanoven opět ke křivecké faře, osiřelé rezignací Víta z Plané, Mikuláš, syn Jana Thübel, kovotepce z Úšovic.¹¹⁷¹⁾ V posledním listu potvrzuje Pavel, probošt pražského a zderazského kostela, tepelského profes Pavla správcem fary v Teplé.¹¹⁷²⁾ Na základě těchto několika málo dokladů se dá vyvozovat, že pokud opat Zikmund dosazoval k farám světské kleriky, tak se snažil, aby tito duchovní pocházeli, bylo-li to možné, buď z klášterních městeček či vsí (Teplá a Úšovice), nebo alespoň ze sousedních panství (Planá).

Zapojení tepelských premonstrátů do farní správy

Někteří z tepelských řeholníků se výrazně uplatnili ve farní správě. Mohli působit zejména při farách, ke kterým měl patronátní právo klášter tepelský nebo chotěšovský. Z předhusitské doby jsou doloženy i případy, že profesové vypomáhali se správou far v okolí. Tak například k farnímu kostelu v Nejdku, který se nacházel západně od Hroznětína, byl dvakrát po sobě ustanoven tepelský bratr, který do té doby působil jako plebán v Hroznětíně. V roce 1396 to byl Mikuláš, se kterým si o dva roky později vyměnil místo bratr Jan.¹¹⁷³⁾ Ten na svůj post rezignoval až v roce 1411 a od té doby spravovali faru v Nejdku opět světskí klerikové.¹¹⁷⁴⁾ Obdobně působili řeholníci po nějakou dobu na faře v Dolní Bělé ležící severovýchodně od Číhané a východně od Úterý. V roce 1395 tam nahradil zemřelého světského kněze Matěje tepelský profes Jan.¹¹⁷⁵⁾ Po jeho rezignaci v roce 1407 nastoupil rovněž tepelský řeholník Racek.¹¹⁷⁶⁾ Stejně tak působil tepelský řeholník Jan Slavík v letech 1408 až 1413 při farním kostele v Erpužicích, který se nalézá jihozápadně od Pernarce.¹¹⁷⁷⁾ Racek, správce fary v Měčíně, se dokonce stal v roce 1415 tepelským opatem, a proto byl vystřídán řeholníkem Janem.¹¹⁷⁸⁾ Ten ale obratem vyměnil kostel v Měčíně za svatostánek ve Vidžíně se světským klerikem Matějem Strnadem.¹¹⁷⁹⁾ Z dostupných údajů vyplývá, že výpomoc řeholníků při cizích farách probíhala na přelomu 14. a 15. století.

Z far, ke kterým měl patronátní právo tepelský klášter, byly pravidelně obsazovány řeholníky kostely v Teplé, Úterý,

1169) *SOka Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L198. List z 3. 11. 1490 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L198/charter>, citováno dle stavu 9. 9. 2015.

1170) *APH*, AMK, Cod. VI-10. Administrátorská akta Hanuše z Kolovrat, Pavla Poučka, Ambrože z Plzně, Blažeje z Plané a Jana Žáka, p. 178. Neúplný výtah zpřístupnila Macháčková, *Církevní správa*, s. 281.

1171) *SOka Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 17. List z 11. 11. 1496.

1172) *SOka Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L218. List ze 14. 12. 1496 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L218/charter>, citováno dle stavu 14. 9. 2015.

1173) *LC V*, s. 148 a 298.

1174) *LC VII*, s. 28.

1175) *LC V*, s. 228.

1176) *LC VI*, s. 211.

1177) *SA VI*, s. 324, č. 527 a *LC VII*, s. 85.

1178) *Tamtéž*, s. 149–150.

1179) *Tamtéž*, s. 151.

Pernarci, Ovesných Kladrubech, Hroznětíně a Číhaně. Dělo se tak nejpozději od druhé poloviny 14. století,¹¹⁸⁰⁾ i když tato praxe sahala s největší pravděpodobností hlouběji do historie. Skupina těchto far se rozšířila na samém konci předhusitské doby, když roku 1415 posledního světského plebána ve Vidžíně nahradil řeholník Jan,¹¹⁸¹⁾ po němž již následovali další tepelští profesové. V zásadě u všech zmíněných far působili podle konfirmačních knih až do husitské doby jediné řeholníci.¹¹⁸²⁾ Pouze v případě správce kostela v Pernarci Oldřicha, který zemřel v roce 1400, není ze zápisu v konfirmačních knihách zcela jasné, zda se jednalo o světského kněze, či řeholního kanovníka.¹¹⁸³⁾ Dá se ale očekávat, že dotyčný byl rovněž členem tepelského konventu stejně jako jeho předchůdci a následovníci. Poslední známou změnu v první polovině 15. století představuje fara v Křivcích. Její správy se totiž ujali od roku 1435 rovněž tepelští řeholníci, počínaje bratrem Jakubem, který nahradil světského kněze Tomáše odcházejícího ke kostelu v Hořovicích.¹¹⁸⁴⁾ Ohledně fary v Hroznětíně se dá očekávat, že nedlouho po ztrátě Hroznětínska roku 1434 a konce probošství se uzavřela i řada jejích správců tvořená tepelskými řeholníky. Lze tedy shrnout, že tepelský klášter z celkových 11 kostelů, ke kterým měl patronátní právo, jich vlastními silami spravoval ve druhé polovině 14. století šest a od roku 1415 dokonce sedm.

Abyste bylo možné si utvořit úplnou představu o zapojení tepelských řeholníků do farní správy do 30. let 15. století, je nutné nastínit rovněž situaci kolem kostelů, ke kterým vlastnil podací chotěšovský klášter.¹¹⁸⁵⁾ Tamější probošti prezentovali v předhusitské době plebány ke kostelům v Chotěšově neboli Kostelci,¹¹⁸⁶⁾ Dobřanech, Horních Sekyřanech, Staňkově, Touškově,¹¹⁸⁷⁾ Holýšově, Hrušovanech a Prachově, přičemž poslední dva kostely se nacházely u Litoměřic. Poprvé je doložen řeholník v Horních Sekyřanech, když na místo tamějšího faráře byl roku 1274 ustanoven sakristián chotěšovského kláštera Hroznata.¹¹⁸⁸⁾ Poté se vyskytují premonstráti rovněž při fary v Hrušovanech, a to v první čtvrtině 14. století. Jednalo se o bratra Jakuba v roce 1312 a o bratra Lubolda o 10 let později.¹¹⁸⁹⁾ Naproti tomu počátkem 15. století spravovali faru již světské kněží.¹¹⁹⁰⁾ Ve druhé polovině 14. století byli dosazováni řeholníci k farám v Chotěšově a Dobřanech.¹¹⁹¹⁾ U Chotěšova se dá předpokládat, že se tak dělo rovnou od založení fary roku 1352,¹¹⁹²⁾ i když první doklad je až z roku 1366. V této době působili patrně profesové dočasně i ve Staňkově, pokud lze soudit podle

1180) Nejstarší doklady působení tepelských profesů při jmenovaných farárech se s výjimkou Pernarce kryjí s nejstaršími doklady uplatnění patronátního práva: 1356 Hroznětín (LC I/1, s. 44), 1358 Teplá (MVB II, s. 347, č. 874), 1360 Pernarec (LC I/1, s. 113), 1363 Úterý (LC I/2, s. 12), Ovesné Kladruby (Tamtéž, s. 16) a 1391 Číhaná (LC V, s. 96).

1181) LC VII, s. 151.

1182) Poslední záznamy v konfirmačních knihách vypovídající o působení premonstrátů jsou následující: 1429 Pernarec (LC VIII-X, s. 152), 1430 Hroznětín (Tamtéž, s. 157), 1433 Teplá, Vidžín (Tamtéž, s. 186), Ovesné Kladruby (Tamtéž, s. 187) a 1435 Úterý (Tamtéž, s. 251).

1183) „... per mortem d. Vlrici ...“ – LC VI, s. 20. V konfirmačních knihách se ale objevují pod označením „dominus“ i řeholníci, jak ukazuje příklad bratra Mikuláše Greczera, který byl do roku 1398 farářem v Nejdku a poté v letech 1398 až 1401 farářem v Hroznětíně. Zatímco v rámci záznamu pro Nejdk je uveden jako „dominus“ (LC V, s. 298), tak u Hroznětína již vystupuje s titulem „frater“ (Tamtéž, s. 298 a LC VI, s. 50).

1184) LC VIII-X, s. 241. Jedná se zároveň o poslední záznam v konfirmačních knihách ke kostelu v Křivcích.

1185) O tom podrobně Schmidt, *Die Patronatspfarren*, s. 53–66.

1186) Sedláček, *Místopisný slovník*, s. 441 a Profous, *Místní jména II*, s. 323.

1187) Myšlena ves Touškov označovaná též někdy jako Hartmanův Touškov.

1188) CDB V/2, s. 377–378, č. 721.

1189) RBM IV, s. 777, č. 1977 a s. 787, č. 2010.

1190) LC VI, s. 255.

1191) Řada řeholníků je v konfirmačních knihách zahájena pro Dobřany rokem 1357 (LC I/1, s. 52) a pro Chotěšov rokem 1366 (LC I/2, s. 75).

1192) Hlinomaz, *Dějiny kláštera*, s. 52.

člena řádu Petra řečeného Prus, který měl provizi k tamějšímu kostelu.¹¹⁹³⁾ V roce 1409 se opět připojil také farní kostel v Horních Sekyřanech, kde po smrti světského klerika nastoupil profes Hynek,¹¹⁹⁴⁾ a zahájil tak dočasnou posloupnost řeholníků. Všechny tři fary spravovali premonstráti přinejmenším do 30. let 15. století.¹¹⁹⁵⁾ Pro úplnost je třeba ještě uvést bratra Lipolda, který v roce 1406 spravoval faru ve Staňkově.¹¹⁹⁶⁾ Jako řeholník byl ale spíše výjimkou, jelikož jeho předchůdci byli světští kněží. Také je nutno zmínit, že v pramenech jsou někteří řeholníci charakterizováni jako profesové chotěšovského kláštera.¹¹⁹⁷⁾ Dotyční byli jistě tepelskými řeholníky, kteří v době prezentování k dané fáře působili při chotěšovském proboštví. Z doposud předložených faktů vyplývá, že chotěšovský klášter využíval pro správu svých osmi far o poznání méně služeb řeholníků než klášter Teplá. Ve druhé polovině 14. století se jednalo pravděpodobně pouze o dvě fary, přičemž jejich počet se od počátku 15. století zvýšil na tři. Jistě to lze vysvětlit tak, že chotěšovská kanonie byla ženskou řeholní institucí a počet kanovníků, kteří při ní působili, byl velmi omezený. Proto byl Chotěšov nucen využívat řeholníky z tepelského kláštera, jehož možnosti byly ale rovněž limitovány hlavně díky podílu jeho členů na správě vlastních far. Největší zapojení tepelských profesů do farní správy probíhalo od roku 1396 přibližně do konce 20. let 15. století, kdy na farách sloužilo přinejmenším devět až deset řeholních kanovníků zároveň.

Pro období od konce 30. let do konce 50. let 15. století je k dispozici minimum pramenů pro obsazení sledovaných far.¹¹⁹⁸⁾ O to důležitější je opis listu tepelského konventu z 24. prosince 1458 adresovaný premonstrátskému opatovi, na jehož konci jsou vypsáni buď všichni členové konventu, nebo alespoň jejich velká většina, a to včetně sedmi řeholníků působících na farách. Ti byli uvedeni v následujícím pořadí hned za cirkátorem: Jan, tepelský farář, Habart, farář v Liticích, Matěj, farář v Číhané, Zikmund, farář v Chotěšově, Jan, farář v Krivcích, Jan, farář v Pernarci, a Jakub, farář v Úterý.¹¹⁹⁹⁾ Z toho by se dalo vyvozovat, že z tepelských far přešly pod

1193) *RBM VII*, s. 314, č. 492.

1194) *LC VI*, s. 275.

1195) Poslední záznam v konfirmačních knihách je v případě Chotěšova k roku 1435 (*LC VIII-X*, s. 239), Dobřan k roku 1436 (*Tamtéž*, s. 262) a Horních Sekyřan k roku 1416 (*LC VII*, s. 200). Sekyřanského faráře Václava, který patrně figuruje i ve zmíněném záznamu konfirmačních knih, zachycují k roku 1437 Tepelské anály. – *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 51v.

1196) *SA V*, s. 59, č. 224.

1197) Jedná se o bratry Protivu 1376 (*LC III-IV*, s. 53), Lva 1390 (*Tamtéž*, s. 220), Konráda 1400 (*LC VI*, s. 22), Lipolda 1406 (*SA V*, s. 59, č. 224), Hynka 1409 (*LC VI*, s. 275), Václava Mnicha 20. léta 15. století (*MVB VII*, s. 501, č. 1229; s. 703, č. 1831), Ondřeje Zajíčka 1427 (*LC VIII-X*, s. 126) a Jana 1436 (*Tamtéž*, s. 262).

1198) Výjimku v tomto ohledu představují bratr Václav, farář v Horních Sekyřanech roku 1437 (*NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 51v), řeholník Jan Čeněk, plebán v Teplé roku 1439 (*CIM IV/1*, s. 381, č. 270), který se ujal fary již roku 1433 (*LC VIII-X*, s. 186), farář v Ovesných Kladrubech Mikuláš roku 1446, který byl patrně již světským klerikem (*APH*, *AMK*, Cod. VI-3. Kopiář tepelských děkanů z let 1420–1462, ff. 58v–59r) a správce chotěšovského farního kostela Jan, který byl přítomen roku 1454 volby nového probošta Jiřího Plotnera z Tachova. – *NA*, *AZK*, *ŘP Chotěšov*, inv. č. 2196. Listina z 29. 9. 1454 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK/Chotesov/2196/charter>, citováno dle stavu 14. 9. 2015. Tentýž Jan v roce 1460 vypověděl, že funkci chotěšovského plebána zastával už za probošta Václava. – *SOA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L144. List z 5. 1. 1460 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L144/charter>, citováno dle stavu 14. 9. 2015. Uvést je třeba rovněž tepelského plebána Jana Cinéře, který byl konfirmován k fáře někdy před rokem 1457. – *APH*, *AMK*, Cod. VI-3. Kopiář tepelských děkanů z let 1420–1462, f. 33r.

1199) *Dolista (ed.)*, *Circaria*, s. 289, č. 57.

správu světských kleriků Ovesné Kladruby, Hroznětín, Vidžín a z chotěšovských pak Dobřany a Horní Sekyřany. Naproti tomu poprvé je doložen řeholník při kostele v Číhané. V případě Litic se nejedná o překvapení, protože se v konfirmačních knihách dochoval záznam z počátku roku 1457, podle kterého byl na základě prezentace chotěšovského probošta Jiřího ustanoven ke kostelu v Liticích profes tepelského kláštera Habart. Stalo se tak po smrti světského kněze Zikmunda.¹²⁰⁰ Zdá se tedy, že se počet řeholníků působících ve farní správě ustálil na sedmi, z toho pět bylo prezentovaných tepelským opatem a dva chotěšovským proboštem. Pokles počtu řeholníků působících ve farní správě měl patrně souvislost se zmenšením tepelského konventu.

Pro následující desetiletí je několik jednotlivých zmínek, ze kterých nejčastěji vyplývá pouze jméno správce daného kostela. Tepelští plebáni budou na tomto místě ponechání stranou, jelikož jim bude věnována patřičná pozornost v následující podkapitole zaměřené pouze na tepelskou faru. Další v pořadí dle výčtu farářů je litický plebán. V této funkci je doložen v letech 1459¹²⁰¹ až 1464¹²⁰² později velmi známý Eliáš Čech,¹²⁰³ který, ač přestoupil v roce 1463 do premonstrátské kapituly v Litomyšli, si se svolením papeže mohl ponechat litickou faru.¹²⁰⁴ Poslední zpráva o řeholníkovi při tamějším kostele pochází z roku 1467 a zmiňuje bratra Jana.¹²⁰⁵ O správci farnosti v Číhané prameny mlčí.¹²⁰⁶ Oproti tomu k farářům v Chotěšově je o poznání více zpráv. Zmíněný Zikmund spravoval chotěšovskou faru do roku 1459, kdy se stal tepelským opatem.¹²⁰⁷ Z dalších plebánů je znám až bratr Habart, který je poprvé uveden k roku 1469,¹²⁰⁸ přičemž v roce 1473 dobrovolně rezignoval. Důvodem jeho odstoupení mělo být dlouhodobé napětí mezi ním a proboštem Jiřím, které mělo své kořeny v letech 1466 a 1467. Tehdy totiž Habart během proboštova pobytu v Plzni spravoval z pověření tepelského opata Zikmunda chotěšovský klášter. Probošt Jiří údajně zamýšlel nahradit neoblíbeného řeholníka na faře dokonce světským knězem, ale vidina porušení staré tradice obsazování chotěšovské fary tepelskými řeholníky ho od jeho úmyslu měla odradit.¹²⁰⁹ Výsledek byl ale nakonec ten, že se rozhodl prezentovat tepelského řeholníka Jiljího,¹²¹⁰ který faru spravoval přinejmenším do roku 1480.¹²¹¹ S velkou pravděpodobností se v tomto případě jednalo o Jiljího Rumpolda. Do křiveckého kostela byl poslán bývalý opat Albrecht, což se stalo patrně v roce 1460.¹²¹² Ve spojení s tamním kostelem je zmíněn ještě v roce 1467.¹²¹³ Není jasné, zda Albrecht spravoval křiveckou faru až do své smrti

1200) LC VIII-X, s. 264–265.

1201) Pokorný, P. R.: *Knihovna Eliáše Čecha*, BS 2, 1996, s. 131.

1202) NA, AZK, ŘP Chotěšov, inv. č. 2207. Listina z 22. 11. 1464 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK/Chotestov/2207/charter>, citováno dle stavu 14. 9. 2015.

1203) O jeho kariéře komplexně pojednal Pokorný, *Knihovna*, s. 131–135. Jeho životní osudy po opuštění tepelského konventu popsal Teplý, F.: *Dějiny města Jindřichova Hradce II/2*, Jindřichův Hradec 1932, s. 38–40.

1204) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L150. Opis listiny z 30. 7. 1463 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L150/charter>, citováno dle stavu 14. 9. 2015.

1205) APH, AMK, Cod. VI-7. Administrátorská akta Hilária Litoměřického a Hanuše z Kolovrat, p. 38.

1206) Karel Dolista se domnívá, že výše uvedený Matěj rezignoval před 8. lednem 1467. – Dolista (ed.), *Circaria*, s. 290, č. 57.

1207) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L136. Listina z 6. 3. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L136/charter>, citováno dle stavu 14. 9. 2015.

1208) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 95r.

1209) *Tamtéž*, f. 98v.

1210) Dochován opis prezentačního listu chotěšovského probošta Jiřího z 22. ledna 1473. – *Tamtéž*, ff. 98v–99r.

1211) APH, AMK, Cod. XCVIII. Administrátorská akta Prokopa z Plzně a Stanislava z Velvar, list za f. 37.

1212) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 66r.

1213) AČ VI, s. 121, č. 12.

roku 1473.¹²¹⁴⁾ Při kostele v Pernarci působil jako plebán jeden z nejvýznamnějších tepelských řeholníků druhé poloviny 15. století, kterým byl Jiljí Rumpold z Tachova. S touto funkcí je spojován v letech 1464 až 1467.¹²¹⁵⁾ Již jmenovaný farář úterského kostela Jakub působil ve své funkci alespoň do roku 1462.¹²¹⁶⁾ Z jeho nástupců prameny zaznamenaly pouze bratra Matěje k roku 1467 a řeholníka Jakuba o deset let později,¹²¹⁷⁾ přičemž nelze vyloučit, že se jedná o tutéž osobu.

V 70. letech a počátkem 80. let takřka mizí řeholníci na farách z pramenů vyjma zmíněných Jakuba v Úterý (1477) a Jiljího v Chotěšově (1480). Pouze k roku 1482 je v rámci administrátorských akt uveden plebán v Pernarci Jan, který se přel. o desátek s Janem z Gutštejna a na Trpístech.¹²¹⁸⁾ Ze souvislosti vyplývá, že dotyčný byl tamějším farářem přinejmenším již v předcházejícím roce. Jednalo se ale s největší pravděpodobností už o světského kněze, jak napovídá opakované označení „*dominus*“. Je to doba, kterou charakterizuje úpadek disciplíny tepelského konventu, který se jistě nevyhnul ani řeholním správcům far. Zřejmě z tohoto důvodu chtěl mluvit s tepelskými řeholníky žijícími mimo řeholi při farních kostelech či jinde sám český král Vladislav. Proto si dal 31. ledna 1481 k sobě předvolat strahovského opata Jana Starustku, kterému přikázal svolat vybrané tepelské premonstráty na Strahov. Strahovský prelát napsal 6. února list tepelskému opatu Zikmundovi, ve kterém ho informoval o panovníkově přání, přičemž pro správce far stanovil termín na 22. února.¹²¹⁹⁾ K tomu, jak dopadlo setkání s králem, se nedochovaly žádné informace. Situace s pokleslou morálkou řeholníků se tím ale nezlepšila, ba přímo naopak. Došlo to dokonce tak daleko, že se to opět doneslo až k panovníkovi. Problém spočíval mimo jiné v potulování premonstrátů spravujících fary. Situace si nakonec vynutila zásah krále Vladislava, který 20. ledna 1483 pověřil administrátora pražského arcibiskupství Hanuše z Kolovrat, aby požadoval na tepelském opatovi provedení reformy klášterní disciplíny a povolání řeholníků z far.¹²²⁰⁾ Zároveň napsal přímo opatu Zikmundovi, kterému již dříve přikázal zjednat nápravu. Členové tepelského konventu měli zmíněnému administrátorovi ukázat svoji práci na reformě.¹²²¹⁾ Zikmund se tedy pustil do provádění reformy, v rámci níž povolal zpět do konventu všechny řeholníky pobývající na farách. V případě pernarecké fary se zdá být pravděpodobné, že byla spravována světským klerikem již předtím, jak bylo výše řečeno. Po úspěšném obnovení klášterní disciplíny se mohl vrátit ke správě farnosti pouze tepelský plebán. Dle Václava Schillinga byli k ostatním farním kostelům od té doby ustanovováni světští kněží.¹²²²⁾ Toto tvrzení pod-

1214) Dle Karla Dolisty rezignoval před 8. lednem 1467. – **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 289, č. 57. To se zdá nepravděpodobné, jelikož ještě 1. září 1467 je nazýván jako Albrecht v Křivcích. – *AC VI*, s. 121, č. 12.

1215) *SOka Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L156. Listina z 11. 10. 1464 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L156/charter>, citováno dle stavu 14. 9. 2015 a NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 319r.

1216) *SOka Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L149. List z 10. 2. 1462 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L149/charter>, citováno dle stavu 14. 9. 2015.

1217) *AC VI*, s. 121, č. 12 a *APH*, AMK. Administrátorská akta Prokopa z Plzně a Stanislava z Velvar, Cod. XCVIII, list za f. 22.

1218) *Tamtéž*, Cod. VI-6. Administrátorská akta Václava z Krumlova, Jana z Krumlova, Hilária Litoměřického a Pavla Poučka, pp. 243–246.

1219) **Dolista (ed.)**, *Reformatio*, s. 219–220, č. 6.

1220) *Tamtéž*, s. 223–225, č. 9.

1221) *Tamtéž*, s. 225–227, č. 10.

1222) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 121v. – Analista soudí, že důvodem, proč opat nenechal žádného z bratrů žít mimo konvent ani po reformě, byl buď příkaz krále, nebo odpor administrátorů pražského arcibiskupství.

poruje několik málo doložených jmen farářů z následujících desetiletí. Z 90. let 15. století jsou to zejména čtyři už zmínění světší plebáni v Křivčích: Jan, Leonard Pistorius, Vít a Mikuláš.¹²²³⁾ Rovněž chotěšovští faráři už nebyli řeholníky, což dokládá roku 1492 kněz Bohuslav a roku 1523 zesnulý Jan Čapek.¹²²⁴⁾ Také u plebána v Pernarci Vincencia v roce 1495 se dá očekávat, že byl světským klerikem.¹²²⁵⁾ Je možné, že při správě far s patronátním právem tepelského opata nebo chotěšovského probošta vypomáhali také chebští františkáni či plzeňští dominikáni.¹²²⁶⁾ Tepelští řeholníci se začali opět zapojovat do farní správy už během 16. století.¹²²⁷⁾

Otázka inkorporací

V rámci farní správy je třeba věnovat pozornost také otázce možných inkorporací. Nejprve by ale bylo vhodné zasadit tento institut do teoretického rámce.¹²²⁸⁾ Na tomto místě lze inkorporaci obecně definovat jako spojení fary s klášteřem (či kapitulou, univerzitou apod.) na základě kanonického práva. Rozlišují se dva základní druhy inkorporace. Jednak tzv. „*incorporatio in usus proprios*“, která se vztahovala pouze na temporálie, tedy právo užívat kostel a obročí. Duchovní péči zajišťoval kněz ustanovený ordinářem, jemuž byl prezentován klášteřem, respektive jeho představeným. Duchovnímu příslušel příjem, zvaný „*congrua*“, který mu měl stačit na živobytí. Druhý typ, označovaný jako „*incorporatio in usus proprios et pleno iure*“, obnášel kromě temporálií i spirituálie, což je vlastní duchovní funkce. Kněz byl v tomto případě ustanovován a odvoláván pouze představeným klášteře, aniž by se na tom podílel ordinář. U obou druhů přejímal farní oprávnění klášteř,¹²²⁹⁾ ale jeho skutečným vykonavatelem se stal tzv. věčný vikář (*perpetuus vicarius*) klášteřního představeného.¹²³⁰⁾ Při kostelech na území klášteřů působili zpočátku světší kněží, ale postupně se zapojovali do duchovní správy i řeholníci.¹²³¹⁾ Patronátní právo se mohlo stát východiskem pro inkorporaci. Tu prováděl představený diecéze se souhlasem své kapituly. Celý akt měl být na závěr potvrzován papežskou kurií.¹²³²⁾ Doklady o inkorporaci tedy mohou představovat inkorporační listina či případná papežská confirmace.

V případě far, ke kterým měl tepelský klášter patronátní právo, se nedochovaly žádné písemnosti, jež by vypovídaly o uskutečnění inkorporace. Z tohoto důvodu je nezbytné vycházet z nepřímých indicií. Jednu z možných cest, jak doložit inkorporaci, představuje zmapování titulatury duchovních při sledovaných kostelech.¹²³³⁾ Tento postup ale nepřinesl požadované výsledky. Rozbor totiž prokázal, že prameny termino-

1223) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L198. List z 3. 11. 1490 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L198/charter>, citováno dle stavu 14. 9. 2015 a *SOKA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 17. List z 11. 11. 1496.

1224) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L204. List ze 17. 7. [1492] viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L204/charter>, citováno dle stavu 14. 9. 2015 a Grassl (ed.), *Das älteste Totenbuch*, s. 28.

1225) Bäumlová, *Tisky*, s. 151. Jméno Vincencius se nevyskytuje v nekrologiu jak chotěšovském (Grassl (ed.), *Das älteste Totenbuch*, s. 7–40), tak tepelském (NK ČR, sign. Teplá MS. D.40 a D.33. Tepelské nekrologium I-II).

1226) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, f. 121v. – Analista tuto možnost uvádí pouze v souvislosti s obsazením míst kaplanů při tepelském farním kostele.

1227) Roku 1573 spravovali premonstráti faru v Teplé, Ovesných Kladrubech a Vidžíně. – Hanzal, *Církevní poměry*, s. 96.

1228) Přímo inkorporaci je věnováno heslo v *Lexikon des Mittelalters* V, München 1991, s. 427. U nás se tomuto tématu s přihlédnutím k historii věnuje zejména Zedníček, M.: *Vztah mezi farností a řeholní společností*, Dialog Evropa XXI, 14, 2004, č. 1–4, s. 72–75.

1229) *Lexikon*, s. 427; Zedníček, *Vztah*, s. 73.

1230) Hledíková, Z.: *Farní síť ve středověkých Čechách a možnosti jejího studia*, in: *Církevní topografie a farní síť pražské církevní provincie v pozdním středověku*. (Usp. J. Hrdina – B. Zilynská), CMP 8, Praha 2007, s. 28.

1231) Zedníček, *Vztah*, s. 75.

1232) Kraf, P. – Mutlová, P. – Stehlíková, D.: *Řeholní kanovníci sv. Augustina v Lanškrouně. Dějiny a diplomatář kláštera*, Praha 2010, s. 45–47.

1233) Hledíková, *Farní síť*, s. 28.

logicky nerozlišovaly mezi klasickým farářem a „pouhým“ vikářem. V latinských textech se u všech far běžně vyskytuje titul „*plebanus*“. V konfirmačních knihách se relativně často objevuje též „*rector*“. Pouze ve spojení s Pernarcem bylo jednou použito nepříliš časté označení „*curatus*“ ve smyslu duchovního správce.¹²³⁴⁾ Nejzajímavější je termín „*viceplebanus*“ ve spojitosti s bratrem Pavlem, který v roce 1496 spravoval tepelskou faru.¹²³⁵⁾ Zde se ale spíše než o důkaz inkorporace jedná o zdůraznění skutečnosti, že dotyčný kněz nebyl v té době ještě konfirmován. V německých textech je doloženo užívání slova „*pfarrer*“ zejména u Teplé a např. i u Pernarce. Obdobně dominuje v českých textech titul „*farář*“.

Další možnost při dokazování inkorporací představuje sledování, zda byly fary osazovány světskými kleriky či tepelskými řeholníky. S ohledem na skutečnost, že ke všem tepelským patronátům jsou k dispozici záznamy o ustanovování duchovních správců v konfirmačních knihách, přichází v úvahu pouze inkorporace prvního typu. Jan Adámek v článku o patronátech milevského kláštera považuje kvůli nedostatku pramenů za inkorporovanou takovou faru, při které působili v rozmezí zhruba od druhé poloviny 50. let 14. století do poloviny 30. let 15. století výlučně milevští řeholníci.¹²³⁶⁾ Při aplikování této metody na patronáty tepelského kláštera vyplývá, že přibližně ve stejném období byli pravidelně ustanovováni tepelští profesové k farám v Teplé, Úterý, Pernarci, Ovesných Kladrubech a Hroznětíně. Ve druhé polovině 15. století se tak dělo stabilně u prvních tří s tím, že se po roce 1483 omezilo působení řeholníků pouze na tepelský kostel. U far ve Vidžíně, Křivcích a Číhaně se praxe správců-řeholníků zavedla až během 15. století. Dle tohoto jednoduchého postupu určování inkorporací, by byly inkorporované teoreticky všechny uvedené fary. To je ale značně nejisté tvrzení, a proto vycházet pouze z kritéria působení řeholníků při farách může být velmi zavádějící.

Z tohoto důvodu je žádoucí porovnat vyřčenou hypotézu ještě s dalšími indiciemi. Jednou z nich mohou být skromné informace o příjmech správců daných kostelů. První relevantní zpráva pochází z roku 1342, kdy tepelský opat Beneda spolu s konventem přeměnil desátek ze vsí Fojtov a Děpolice na roční plat šesti kop pražských grošů, z něhož jedna kopa měla příslušet hroznětínskému proboštovi a zbylých pět komoře opata.¹²³⁷⁾ Z tohoto aktu vyplývá, že hroznětínská fara byla přibližně do poloviny 30. let 15. století inkorporovaná k tepelskému klášteru, jelikož opat volně nakládal s desátkem a většina ze zmíněného platu určeného faráři šla do opatské komory. Naproti tomu při vysazení vsi Sítiny roku 1346 bylo stejným opatem a konventem stanoveno, že její obyvatelé budou odvádět do farního kostela v Mníchově desátek.¹²³⁸⁾ Lze tedy předpokládat, že fara nebyla inkorporovaná, jelikož měl být dáván desátek do kostela.

1234) SOKA Plzeň-sever, PkI Teplá I, L156. Listina z 11. 10. 1464 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L156/> charter, citováno dle stavu 14. 9. 2015.

1235) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annalesmonasterii Teplensis I, ff. 120r a 121r.

1236) Adámek, *Patronáty*, s. 75.

1237) RBM IV, s. 432, č. 1073.

1238) RBM V, s. 39, č. 77.

To podporuje rovněž skutečnost, že byli faráři po celý středověk, respektive od druhé poloviny 14. století do 15. století vybírání z okruhu světských kněží. Obdobná situace byla u kostela v Číhané, když jeho farář Vyšemír v roce 1359 definoval desátky, které mu měly být placeny ze dvou usedlostí.¹²³⁹⁾ S přihlédnutím k dokladům o ustanovování světských kleriků k faře se dá očekávat, že přinejmenším do poloviny 30. let 15. století nebyla tato fara inkorporovaná. Jinak je tomu u tepelské fary. Ta byla totiž dle dvou výpovědí z 90. let 15. století jistě inkorporovaná. Z nich totiž vyplývá, že jak Tepelští, tak Jankovičtí desátek „dávali a vozili do kláštera“.¹²⁴⁰⁾ Definitivní důkaz podává usnesení Albrechta z Kolovrat a na Libštejně jako ubrmana ve sporu tepelského kláštera s jeho městečkem Teplá z roku 1503. Podle něj měl opat společně s konventem vystavit listinu, která by mimo jiné obsahovala následující článek: „A kohož tamkoli za faráře dáme, ten aby skrze nás byl uveden, a cura animarum my jemu puojčiti máme a zpuosobiti bez jich starosti a nákladuov.“¹²⁴¹⁾ Zde je tedy přímo uvedeno, že tepelský klášter propůjčoval tepelskému „faráři“, přesněji řečeno vikáři, duchovní správu. Jinak tomu bylo ale u fary v Pístově. To, že nebyla inkorporovaná, se dá vyvozovat z dluhů, které měli farníci z pěti vsí vůči svému faráři Jakubovi na počátku 16. století.¹²⁴²⁾

Na základě dostupných náznaků je možné uzavřít otázku inkorporací s tím, že s největší pravděpodobností byly inkorporovány fary v Teplé a Hroznětíně. U farních kostelů v Úterý, Pernarci a snad i Ovesných Kladrubech se dá inkorporace předpokládat. Nelze také vyloučit pozdější inkorporování rovněž u far ve Vidžíně, Krivcích a Číhané, ke kterému mohlo dojít až během první poloviny 15. století.

Tepelská fara na sklonku středověku

Tepelská fara si bezpochyby zaslouží vlastní podkapitolu, a to nejen z důvodu relativně většího množství dochovaných pramenů, ale zejména kvůli svému významu. Jak již bylo řečeno, tak tepelská fara obhospodařovala v rámci patronátů tepelského kláštera nejvíce věřících a rovněž odváděla největší poplatky papežské stoli. Kromě toho hrál tepelský farní kostel velmi důležitou roli v kariérním postupu řeholníků, jak bude vysvětleno v následující podkapitole. Jinak k faře patřil i farní dvůr, jenž se nacházel přímo ve městě Teplá.¹²⁴³⁾

V letech 1457 až 1467 se na tepelské faře vystřídali přinejmenším dva řeholníci. Jednalo se o Jana Cinéře¹²⁴⁴⁾

1239) *RBM VII*, s. 232, č. 351.

1240) *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, ff. 284r a 285r.

1241) *CIM IV/3*, s. 64, č. 689.

1242) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L225. List ze 4. 10. 1501 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L225/> charter, citováno dle stavu 14. 9. 2015.

1243) *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 58r.

1244) Příjmení tohoto řeholníka se objevuje v několika podobách: v latinském textu jako „Cziner“ (*APH*, *AMK*, Cod. VI-3. Kopíř tepelských děkanů z let 1420–1462, f. 33r) či „Ziner“ (*SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L136. Listina z 6. 3. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L136/> charter, citováno dle stavu 14. 9. 2015) a v českém jako „Cinerz“ (*APH*, *AMK*, Cod. VI-7. Administrátorská akta Hilária Litoměřického a Hanuše z Kolovrat, p. 56).

(1457–1461)¹²⁴⁵⁾ a Habarta (1466–1467)¹²⁴⁶⁾, který se pravděpodobně spíše věnoval správě choťšovského kláštera. Kromě toho byl ještě v letech 1467 až 1469 exkomunikován.¹²⁴⁷⁾ Za zmínku stojí též postava mnicha Matěje, který roku 1467 sloužil v tepelském farním kostele obklopeném „heretiky“ mše, čímž porušoval interdikt. Přitom měl také kázat, že si katoličtí páni koupili proti „heretikům“ exkomunikaci, která proto nemusí být dodržována.¹²⁴⁸⁾ Zřejmě ještě předtím ve středu o suchých dnech 1467 schválil Hiláriu Litoměřický Tepelským jejich žádost ve věci konání bohoslužeb.¹²⁴⁹⁾ V každém případě, když administrátor pražského arcibiskupství Hanuš z Kolovrat dočasně povolil počátkem května 1470 klášterním poddaným boží službu, učinil tak s podmínkou, že se to nebude vztahovat právě na Tepelské a ty, kteří se před katolíky schovali za opevnění.¹²⁵⁰⁾ Navíc je velice pravděpodobné, že tepelská fara nebyla po celou dobu interdiktů, tedy po odchodu bratra Habarta, obsazená. Kvůli neposlušnosti Tepelských vůči papežskému legátu visel nad jejich městem interdikt ještě v první polovině roku 1471. V květnu téhož roku se měšťanům ale podařilo za pomoci Bohuslava ze Švamberka, se kterým jednali nejpозději od srpna 1470,¹²⁵¹⁾ dosáhnout toho, že z nich františkán Matěj sejmul interdikt. Od tohoto kroku se administrátoři pražského arcibiskupství distancovali a zároveň přikázali konventu tepelského kláštera, aby zvolil jednoho spolubratra, který by spravoval tepelský kostel, do něhož by zakázal vstupovat exkomunikovaným. Dále si podle nich měli Tepelští zajistit u papežského legáta potvrzení současného stavu.¹²⁵²⁾

Přímo farního kostela se týká zpráva z roku 1463, podle které v něm zřídily děti tepelského měšťana Jana Hausmana se souhlasem tepelského opata Zikmunda oltář Nanebevzetí Panny Marie nacházející se mezi oltáři svatých apoštolů a svaté Kateřiny.¹²⁵³⁾ Dále je tepelská fara zmiňována až koncem roku 1483 v souvislosti se zřízením růžencového bratrstva Panny Marie právě při farním kostele svatého Jiljí.¹²⁵⁴⁾ Tento akt proběhl za souhlasu tepelského kláštera a tepelské

1245) Poprvé vystupuje jako tepelský farář v únoru 1457, když měl být pohnán plebánem v Ovesných Kladrubech před soud administrátorů kvůli poskytování svátostí smilníkům z lestkovské farnosti (APH, AMK, Cod. VI-3. Kopiař tepelských děkanů z let 1420–1462, f. 33r). Konfirmován ke kostelu byl ale někdy v období mezi lety 1454 až 1457, přičemž spodní hranici určuje jmenování Martina ze Strašecího do úřadu pražského arcijáhna (Mařík, *Administrátoři*, s. 332). Ten totiž pověřil 8. ledna nespecifikovaného roku tepelského děkana Matěje napomenutím řeholníka a faráře v Teplé, aby zaplatil jeden zlatý uherský za svoji konfirmaci (APH, AMK, Cod. VI-3. Kopiař tepelských děkanů z let 1420–1462, f. 45v). Jeliž tak ale neučinil, byl opět vyzván úterským farářem k zaplacení a administrátoři dokonce na čas exkomunikován (*Tamtéž*, f. 33r). K roku 1458 je zmiňován pouze jménem Jan (Dolista /ed./, *Circaria*, s. 289, č. 57), o rok později je již uveden s přízviskem Ziner (SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L136. Listina z 6. 3. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L136/charter>, citováno dle stavu 14. 9. 2015) a v jedné výpovědi z roku 1496 je vzpomínán farář Jan, který působil před 35 lety (SOKA Cheb, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 16. List z 20. 11. 1496).

1246) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, ff. 81v a 83r. – K roku 1467 se vztahuje zpráva pouze o faráři v klášteře, ale ze souvislosti vyplývá, že se jednalo s velkou jistotou o bratra Habarta.

1247) *Tamtéž*, ff. 83r–v a 95r.

1248) Palacky (ed.), *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens*, s. 458, č. 395.

1249) APH, AMK, Cod. VI-7. Administrátorská akta Hilária Litoměřického a Hanuše z Kolovrat, p. 36.

1250) *Tamtéž*, p. 108.

1251) Bachmann, A. (ed.): *Urkunden und Actenstücke zur österreichischen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrichs III. und König Georgs von Böhmen (1440–1471)*, FRA II/42, Wien 1879, s. 498, č. 373.

1252) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, f. 97r–v.

1253) APH, AMK, Cod. VI-6. Administrátorská akta Václava z Krumlova, Jana z Krumlova, Hilária Litoměřického a Pavla Poučka, pp. 97–100.

1254) O růžencovém bratrstvu v Teplé podrobněji: Pátková, *Bratrstvo*, s. 25–27 a *Táž*, *Honoratiores*, s. 256–263.

městské rady.¹²⁵⁵⁾ Bratrstvo poté schválili jak administrátoři pražského arcibiskupství, tak český král Vladislav,¹²⁵⁶⁾ který mu dokonce udělil postupně dvě privilegia.¹²⁵⁷⁾ Oním tepelským farářem, který měl na jeho založení velký podíl, byl Jiljí Rumpold z Tachova (1483–1489).¹²⁵⁸⁾ Tentýž plebán se později také zasloužil o potvrzení několika listin bratrstva administrátory pražského arcibiskupství.¹²⁵⁹⁾ Zároveň s vlastním bratrstvem byl v tepelském farním kostele zřízen i oltář, jehož ofery pocházely z příjmu faráře, respektive vikáře. K tomuto oltáři byl ustanoven kaplan, kterého zaopatřilo bratrstvo.¹²⁶⁰⁾ Z písemné produkce faráře Jiljího se dochoval list z roku 1489, ve kterém prosí chebského purkmistra, aby přiměl svého spoluměšťana Grefa zaplatit dluh jedné kopy grošů jeho nájemci Kvíčalovi z Jankovic.¹²⁶¹⁾ Za plebána Jiljího byla také kostelní věž opatřena zvonom střední velikosti odlitým roku 1483, který byl zasvěcen sv. Jiljímu.¹²⁶²⁾

Po bratru Jiljím nastoupil patrně Jan Cziprer, který je doložen k roku 1493.¹²⁶³⁾ Právě on měl zřejmě podíl na tom, že se vztahy mezi tepelským farářem a měšťany pokazily. Zde je potřeba na to nahlížet v širších souvislostech. Již od druhé poloviny 60. let 15. století se táhl spor mezi opatem Zikmundem a sebevědomými tepelskými měšťany kvůli opevnění. Proto bylo jen otázkou času, kdy se hněv poddaných zaměřil i na řeholníka spravujícího tepelskou faru z pozice opatova vikáře. K tomu došlo již ve druhé polovině roku 1492, jak ukazují první náznaky toho, že se něco dělo. Jako hlavní záminka posloužila Tepelským otázka kaplanů při farním kostele, ke které se ještě připojila problematika placení desátků. Za dané situace si opat Zikmund začal opatřovat písemná svědectví jako důkazy pro blížící se spor. Proto se obrátil na tepelského děkana a tachovského faráře Pavla Porkmendlu, který spravoval kostel přinejmenším svým významem srovnatelný s tepelským svatostánkem. Ten mu 7. října 1492 vydal prohlášení, že disponuje dvěma kaplany a že se k jejich místu neváže žádná fundace ani důchod.¹²⁶⁴⁾ Jasnější doklad představuje výpověď dvou poddaných z Jankovic datovaná pouze rokem 1492 týkající se vedle desátků také kaplanů, podle které vozili desátek do kláštera jak Tepelští, tak Jankovičtí. Situace s kaplany byla popsána následovně. Když farář kázal sám česky, držel si německého kazatele a naopak. Pokud ale plebán vůbec nekázal, vydržoval si zároveň německého i českého kaplana. Na závěr zdůraznili, že více než dva kazatele nepamatují.¹²⁶⁵⁾

Napětí mezi měšťany a jejich duchovním správcem však postupně narůstalo, až přerostlo v regulérní spor, který měl být v první fázi řešen před opatem Zikmundem. To se už ale odehrávalo s největší pravděpodobností za faráře Pavla, který se patrně nedlouho předtím ujal správy fary. Za tímto účelem se dne 30. října 1495 dostavili do kláštera

1255) Pátková, *Bratrstvoie*, s. 160.

1256) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, f. 111r.

1257) Pátková, *Honoratiores*, s. 257.

1258) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, f. 111r a *SOKA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 515, A3107/1. List z 12. 2. 1489.

1259) Pátková, *Bratrstvoie*, s. 26. Konkrétně se jednalo o dvě královská privilegia z let 1486 a 1490. Všechna potvrdil administrátor pražského arcibiskupství Pavel, první roku 1487 a druhé dokonce dvakrát, poprvé roku 1490 a podruhé roku 1492. Ale ani v jednom z případů není bratr Jiljí označen jako tepelský farář, pouze naposled je charakterizován jako „*procurator fraternitatis*“. – APH, AMK, Cod. VI-8. Administrátorská akta Pavla Poučka, Ambrože z Plzně, Blažeje z Plané a Jana Žáka, ff. 10r, 15r–v a 25r–v. Teoreticky se dá předpokládat, že ve chvíli, kdy Jiljí vystupoval v zájmu bratrstva, působil stále jako tepelský farář. Tuto hypotézu není ale možné podložit prameny.

1260) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, f. 323r–v.

1261) *SOKA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 515, A3107/1. List z 12. 2. 1489.

1262) NA, APA I, inv. č. 1330, sign. B12/4. Farářské relace 1677 – Loketský, vik. Horní Slavkov, f. 281v.

1263) Bäumlová, *Tisky*, s. 150.

1264) *SOKA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 4. List ze 7. 10. 1492.

1265) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, f. 284r–v.

tepelští konšelé, jejichž mluvčím byl krejčí Jiří. Svědky jednání, které povolal tepelský opat, představovali žatecký arcijáhen Pavel, již zmíněný tepelský děkan Pavel a planský farář Václav, přičemž poslední dva písemně zaznamenali průběh jednání. Tyto duchovní nezvolil opat Zikmund náhodně, povolal totiž vyšší představitele místní církevní správy a zároveň také dva z nejvýznamnějších katolických farářů děkanátu. Při vlastním jednání požadovali radní na opatovi, aby měl tepelský farář při sobě čtyři kaplany. Kromě toho se domáhali nahrazení stávajícího faráře někým jiným. Nárok na první požadavek doložili záznamem ve své městské knize, což považovali za dostatečný důkaz. Na to opat reagoval tvrzením, že si do městské knihy zaznamenávali pouze to, co bylo v jejich prospěch. K tomu ještě dodal, že jim kdysi král Jiří přikázal vymazat z knihy záznam namířený proti klášteru.¹²⁶⁶⁾ S ohledem na to, že Tepelští obdrželi roku 1385 od své vrchnosti mimo jiné právo založit si městskou knihu,¹²⁶⁷⁾ a s přihlédnutím k dobovým svědectvím o početném stavu kaplanů lze vyvozovat, že onen záznam byl zanesen do městské knihy patrně někdy koncem 14. století. To se stalo zřejmě v souvislosti se sporem právě o počet kaplanů ve farním kostele mezi tehdejšími faráři Hněvkou a měšťany, který probíhal kolem roku 1399. Tepelští tedy oživil v 90. letech 15. století 100 let starou kauzu.¹²⁶⁸⁾ Dle analisty Václava Schillinga mělo být jednání zakončeno následovně. Po vyslechnutí obou stran vynesli povolání plebání rozsudek, podle kterého se měli tepelští měšťané spokojit se svým stávajícím farářem. Na druhé straně se měl správce fary přičinit o větší pečlivost a vhodného kaplana, kterého měl vyživovat. Tomuto výroku se tepelští konšelé prozatím podvolili,¹²⁶⁹⁾ i když pro ně představoval naprostou porážku. Urovnání sporu to ale bylo pouze zdánlivé.

Stejně jako se dochoval uzavřený list od tepelského faráře Jiljího, tak je k dispozici rovněž list bratra Pavla, který je tentokrát otevřený. Pochází ze dne 13. února 1496 a vydavatel v něm doporučuje k přízni jeho čtenářů své farníky a tepelské měšťany Wognera a Jošta Schlossera, kteří se vydali na pouť.¹²⁷⁰⁾

Impulzem pro další ofenzivu ze strany Tepelských bylo odvolání jejich práva vystavět hradby českým králem Vladislavem, k čemuž došlo po usilovných snahách opata Zikmunda za pomoci převora Matouše teprve 25. března 1496.¹²⁷¹⁾ Zřejmě nedlouho po tomto datu obžalovali purkmistr, rada a obec města Teplá „místofaráře“ Pavla před administrátorem Pavlem, pražským a zderazským proboštem. Tentokrát tepelskému řeholníkovi vytýkali již celkem 12 provinění. Kromě již známého vydržování pouze jednoho kaplana místo žádaných čtyř jim dále vadilo, že nebyl ustanoven a snad ani konfirmován. Také se prý neumísťovala každý čtvrtěk svátost na hlavní oltář, i když na to měli Tepelští privilegium. Mše za zemřelé měl sloužit jen výjimečně. Také nesloužil večerní pobožnosti ve sváteční dny a na jitřních modlitbách zanedbával chvalořečení. Podle dalšího bodu měl den před svátkem Početí Panny

1266) *Tamtéž*, f. 119r–v.

1267) *CIM IV/1*, s. 191, č. 129.

1268) Koncem 14. století odmltl tepelský farář Hněvka život čtyř kaplanů navzdory starému zvyku, podle kterého měl mít pod sebou plebán čtyři kaplany, kteří denně sloužili mše jak německy, tak česky. Rychtář a přísežní městečka Teplá se proto v roce 1399 obrátili na opata Bohuše a řeholníky tepelského kláštera, kteří jim dali za pravdu. Je možné, že právě výpověď rychtáře a přísežního svědectví jejich vrchnosti, která je opsána v tepelských análech, tvořila onen záznam v městské knize. – *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 46v.

1269) *Tamtéž*, f. 119v.

1270) *SOKA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 22. List z 13. 2. 1496.

1271) *CIM IV/2*, s. 124–125, č. 401.

Marie spojit snoubence a teprve následující den poučit snoubenku. Kromě toho si také dovolil veřejně kárat konšely. Dále je měl také exkomunikovat kvůli zasahování do církevních pravomocí. Měšťana Augustina měl veřejně vykázat z kostela a chóru mezi rolníky. Rovněž mu vyčítali, že jimi pohrdá. Na závěr ho obvinili z toho, že chtěl vymáhat peníze po vdově.¹²⁷²⁾ Podle analistova výkladu reagoval opat Zikmund na žalobu ve věci kaplanů jménem bratra Pavla tak, že by nebylo po právu, aby farář živil čtyři kaplany, když ani plebáni sousedních měst jich tolik nevydržují. Po vyslyšení obou stran se soudce rozhodl, že bratr Pavel má setrvat jako tepelský farář, a zároveň měšťanům mimo jiné přikázal, aby svého plebána chovali v účtě, nehádali se o hroby a drželi rebely v mezích.¹²⁷³⁾ Bohužel tepelské anály nezmiňují, jak zněl výrok v otázce počtu kaplanů.

Patrně v souvislosti s projednáváním této pře před soudem konzistoře byla provedena vizitace tepelské farnosti Blažejem z Plané¹²⁷⁴⁾ a mistrem Janem, o jejímž výsledku informoval opata Zikmunda první vizitátor. Jelikož se jedná z hlediska farní správy o velice zajímavé informace, tak je záhodno zde Blažejův list přetlumočit. Úvodem sdělil, že termín vyšetřování působení řeholníků při jiných farárech byl odložen. Poté se již zabýval záležitostmi tepelské farnosti: Až do blíže nespecifikovaného svátku sv. Jana vykonávali vizitátoři duchovní správu za tepelského faráře, bratra Pavla. Manželský spor v Nezdicích chtěl pisatel řešit osobně na místě či poslat někoho z prelátů. Ve věci závěti Rozvadovského měl zainteresované napomenout tepelský děkan, kterým byl v té době nepochybně tachovský farář Pavel, a pokud by odmítli, tak ho o tom měl dotýčný písemně informovat. Tepelský děkan měl společně s planským farářem Václavem napomenout Tepelské, aby poslouchali svého faráře a zejména se nepletli do pohrbů. Pokud by došlo k nějakému napadení, měli mu to oba plebáni sdělit. Zbytek obsahu se již v zásadě přímo netýká tepelské fary.¹²⁷⁵⁾

Ani usnesení soudu konzistoře nepřineslo do tepelské farnosti klid, jelikož spor získal záhy na intenzitě do té míry, že se údajně tepelští měšťané vzbouřili a odmítali odvádět desátek klášteru. Vývoj v tomto momentu není zcela jasný, protože výklad v análech se zdá být poněkud zavádějící. Analista Václav Schilling patrně vyvodil na základě nám již neznámých pramenů, že příčinou této rebelie byl postoj opata Zikmunda, který prý nechtěl dovolit žádného bratra kromě faráře za kaplana a také připustit více kaplanů než jednoho.¹²⁷⁶⁾ Tento jeho závěr je třeba dát do souvislosti s předchozí jeho interpretací, že v mírových letech měl pod sebou tepelský farář vždy čtyři kaplany, kteří denně sloužili mši. Přitom jak sám farář, tak i kaplani měli být tepelští řeholníci. V době opata Zikmunda měl za války kvůli nedostatku tepelských řeholníků klesat rovněž počet kaplanů. Navíc během reformy klášterní kázně nemohli řeholníci, kteří byli staženi z far, zastávat posty kaplanů. Proto byl tepelský farář, jenž jako jediný z bratrů zůstal při faře, nucen požádat o pomoc chebské františkány a plzeňské

1272) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, ff. 120r–121r.

1273) *Tamtéž*, f. 121r.

1274) Roku 1496 zastával funkci kanovníka a kantora pražské kapituly kustodavyšehradského kostela. – *Eršil – Pražák, Archiv*, s. 149, č. 426.

1275) Kromě toho pisatel slíbil, že pohrozí kupci Blažejovi, který měl dorazit, aby vrátil dlužné peníze nebo že ho bude žalovat před panem Jencem. Dále oznámil, že neví, kde je listina od Přemysla Otakara, a slíbil ji hledat. U sebe měl prý jen nový opis, který chtěl ještě nechat zpečetit, a ostatní odevzdal již převorovi. Poté poděkoval za čerstvý sýra na závěr informoval o tom, že král zamýšlel přijet 21. února 1497. Pokud by se při této příležitosti mělo něco koupit, tak by dal adresátovi včas vědět. – *SOkA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 20. List sepsaný před 21. 1496.

1276) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 122r.

dominikány, zda by se neujali míst kaplanů. K tomu ještě připojuje vlastní názor, proč opat Zikmund nenechal po úspěšné reformě žít řeholníky mimo konvent. Domníval se totiž, že to bylo kvůli příkazu krále nebo odporu administrátorů pražského arcibiskupství. Jako doklad pro tento předpoklad opsal list nejmenovaných administrátorů určený rovněž blíže nespecifikovanému papeži, ve kterém ho žádají, aby odvolal v pražské arcidiecézi řeholníky zpět do klášterů z pozic kaplanů, jelikož to v klášterech podkopávalo řádovou řeholi a morálku. Za zmínku stojí ještě fakt, že u tohoto opisu není uveden rok.¹²⁷⁷⁾ Nastíněný výklad je třeba kvůli nejasnostem zevrubně porovnat s dalšími dochovanými prameny a podrobit ho historické kritice. K dispozici je zpráva z roku 1453, kdy byl Mikuláš z Chebu, kazatel v tepelském farním kostele, pohnán tepelským farářem před soud administrátorů kvůli pomlouvání Jindřicha, kaplana v Teplé. Nic však nenásvědčuje tomu, že by některý z nich byl řeholníkem tepelského kláštera.¹²⁷⁸⁾ Klíčové je v tomto ohledu také dochované svědectví tachovského oltářníka Mikuláše Ottiligera z Chebu¹²⁷⁹⁾ z 20. listopadu 1496, které anály nereflektují. Vydavatel v něm vypověděl, že byl před 35 lety, tedy patrně kolem roku 1461, přijat tepelským farářem Janem na místo kaplana a kazatele. Zároveň s ním ale přijal plebán také svého kamaráda Jakuba, světského kněze. To přimělo Mikuláše k pátrání u okolních kněží, zda na faře někdy sestavovali kázání zároveň dva kazatelé, což se mu nepotvrdilo. K tomu ještě zmínil starého kněze ze Slezska, jménem Melchior, který působil řadu let před ním, aniž kdy potřeboval pomoc od někoho dalšího. Na základě těchto zjištění následně Mikuláš dobrovolně rezignoval.¹²⁸⁰⁾ Z tohoto pramene jasně vyplývají dvě důležité skutečnosti. V první řadě jde o to, že na pozicích kaplanů nebyli již před nástupem opata Zikmunda tepelští řeholníci. Stejně tak tento list dokazuje, že když se Zikmund ujímal opatské hodnosti, působil při tepelské faře pouze jeden kaplan. Světlo do této problematiky rovněž vnáší výpověď dvou bývalých tepelských měšťanů z 2. prosince 1496, která je svým obsahem nápadně blízká svědectví dvou poddaných z Jankovic z roku 1492. Pojednává totiž rovněž o desátku a kaplanech. Tam, kam jejich paměť sahala, tak tepelský plebán neměl více než dva kaplany, českého a německého. Časem se jejich počet snížil na jednoho a často byl farář dokonce sám. Proto mu jednou obyvatelé pěti vsí nechtěli platit desátek, když neměl českého kazatele. Jeden pamětník prý tvrdil, že by měl mít farář čtyři kaplany, což mělo být také zaznamenáno v městské knize. Ohledně desátku vypověděli, že byl vždy dovážen do kláštera a nikdy nebyl dáván farářům.¹²⁸¹⁾ Z uvedených výpovědí tedy vyplývá, že v době, kdy se Zikmund ujímal úřadu, byl pouze jeden kaplan. Kolem roku 1461 se dočasně zvýšil počet kazatelů na dva. Nebylo ale žádnou výjimkou, že mohl být farář bez kaplana, což mohlo vzbuzovat nevoli u některých farníků. Navíc na základě těchto skutečností se jeví problematika obsazování kaplanských míst tepelskými řeholníky ve druhé polovině 15. století jako naprosto

1277) *Tamtéž*, ff. 121v–122r.
1278) *APH*, *AMK*, *Cod. VI. 3*. Kopiař tepelských děkanů z let 1420–1462, ff. 42v–43r.

1279) Patrně se jedná o jinou osobu, než která zastávala post kazatele roku 1453. Pokud by tomu tak nebylo, byla by jeho výpověď neohledně na časové vymezení značně zavádějící.

1280) *SOkA Cheb*, *Pkl Teplá II*, kart. č. 72, č. 16. List z 20. 11. 1496.

1281) *NK ČR*, sign. *Teplá MS. A 47/1*. *Annales monasterii Teplensis I*, ff. 284v–285r.

neaktuální. Pokud sloužili někdy naráz čtyři premonstráti na postech kaplanů při farním kostele v Teplé, jako že se dá o tom vážně pochybovat, mohlo se tak dít maximálně do počátku 15. století. Diskutabilní je též zmiňovaný list adresovaný papeži, který analista volně začlenil do výkladu o roku 1496. Touto písemností chtěl posílit svoji teorii, proč nemohli řeholníci zastávat místa kaplanů. Dle různých indicií se zdá, že list pochází z jiné doby, než do které ho zasazuje Václav Schilling. Jedním z vodítek je skutečnost, že analista hovoří o administrátorech. V roce 1496 ale zastávala tento úřad pouze jedna osoba, kterou byl Pavel Pouček.¹²⁸²⁾ Kromě toho svým obsahem zapadá list spíše do počátku 80. let 15. století, kdy bylo aktuální odvolání tepelských řeholníků z far. Naproti tomu pro polovinu 90. let by list ve spojení s tepelským klášterem působil velice nelogicky, když sám analista zaznamenal, že po reformě působil mimo konvent pouze tepelský farář. Po tomto drobném rozboru výkladu v Tepelských análech je třeba se vrátit zpět k příčinám rebelie Tepelských. Je tedy možné shrnout, že hlavním motivem či spíše záminkou pro revoltu byl opět počet kaplanů. Měšťané se stále domáhali, aby byli čtyři, stejně jako to stálo v jejich městské knize. Tomu se přirozeně jak plebán, tak opat bránili. Kromě představy, že by tak vysoký počet kazatelů v městečku Teplá na konci 15. století byl takřka nesmyslný, odsuzovala požadavek Tepelských k nezdaru jistě i vidina případných výdajů spojených s jejich vydržováním. Svoji roli v tom patrně sehrála také Zikmundova snaha neustoupit vzpurným poddaným, pro které byl počet kaplanů spíše pouhou záminkou, jak se mstit své vrchnosti. Spory mezi farářem, respektive opatem se opět vyhrotily. Mimo to, že zřejmě někteří farníci odmítali platit desátek, tak docházelo rovněž k verbálnímu napadání. Proto 10. října 1496 vydal tepelský děkan a tachovský farář Pavel Porkmendl mandát, ve kterém přikazoval tepelskému faráři Pavlovi, aby vyloučil ze mši svého kazatele a pana Jiřího, a to až do doby, než se spolu usmíří.¹²⁸³⁾

Patrně někdy v této době došlo k propojení kauzy kolem kaplanů s opravdovým zdrojem napětí, které představovalo opevnění městečka Teplá. Celá záležitost se dostala až ke králi Vladislavovi, který pověřil nejvyššího sudího Českého království Půtu z Rýzemberka, nejvyššího sudího královského dvora Jiřího z Dubé a Jindřicha ze Švamberka vyřešením tohoto sporu mezi opatem Zikmundem a tepelskými měšťany. Ubrmanové rozhodli 26. listopadu 1496 v Plzni ve věci jak opevnění, tak kaplanů. Podle jejich výroku měl opat zajišťovat kromě faráře ještě tři kněze tak, aby byli schopni poskytovat česká a německá kázání. Tento stav měl setrvat do doby, než by panovník určil jinak.¹²⁸⁴⁾ V zásadě se jednalo o kompromis pro obě strany s tím, že opat musel vydržovat napříště o dva kaplany navíc. Pro Tepelské to na rozdíl od otázky opevnění znamenalo alespoň částečné vítězství. Po ukončení sporu byl konečně 14. prosince 1496 od administrátora pražského arcibiskupství oficiálně potvrzen řeholník Pavel do úřadu faráře při kostele

1282) **Macháčková**, *Církevní správa*, s. 238–239.

1283) *SOkA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 18. List z 10. 10. 1496.

1284) *CIM IV/2*, s. 125, č. 401.

sv. Jiljí v Teplé.¹²⁸⁵⁾ Tento akt dokládá, že druhý bod žaloby Tepelských na bratra Pavla před administrátorem Pavlem z téhož roku měl své opodstatnění. Obviňoval totiž zmíněného plebána, že nebyl ustanoven, a zároveň vznášel pochybnost, že nebyl ani konfirmován.¹²⁸⁶⁾ Definitivní konec nadějí po navýšení stavu kaplanů pro Tepelské znamenalo potvrzení plzeňské úmluvy králem Vladislavem 12. srpna 1497.¹²⁸⁷⁾

Další příležitost pro revoltu se tepelským měšťanům naskytla v souvislosti s vydrancováním některých klášterních vsí od cizozemců dne 19. září 1502. Těto situace patřičně využili a společně s některými vesničany vpadli do kláštera a obořili se na opata. Kromě řady výčitek, kterými ho zahrnuli, po něm a konventu požadovali, aby z městečka odvolal faráře a zajistil mu ochranu. Jistý Kašpar se totiž nechal slyšet, že pokud nebude plebán odklizen, tak mu zapálí dům. Přitom hrozili, že v případě požáru ve městě by vymáhali náhradu způsobených škod na faráři.¹²⁸⁸⁾ Z toho se dá usuzovat, že vztahy Tepelských jak k opatu, tak k faráři byly stále napjaté. Není zřejmé, zda se toto odehrálo již za faráře Jana, který je poprvé doložen až v roce 1503 a který je zřejmě totožný s Janem Fröstlem zmiňovaným roku 1507.¹²⁸⁹⁾ Za něho se pokusil narovnat pošramocené vztahy mezi opatem Zikmundem a konventem na jedné straně a tepelskými měšťany na straně druhé nejvyšší kancléř Českého království Albrecht z Kolovrat a na Libštejně, když vydal 7. listopadu 1503 listinu. V ní bylo rovněž pojednáno i o otázkách týkajících se tepelské fary. Opat s konventem měli zajišťovat při farní plebána z tepelských řeholníků a tři kaplany, přičemž všichni měli umět kázat česky i německy. Kromě toho měli dávat stravu školnímu mistrovi a prebendu sukcentorovi. Dále měli vydržovat faráře, kterého by uvedli a kterému by propůjčili duchovní správu. Naproti tomu kaplany měli platit tepelští měšťané, kteří z toho měli skládat účty opatovi a konventu.¹²⁹⁰⁾ Následně obsah narovnání nechal vyhotovit opat Zikmund spolu s konventem formou privilegia určeného Tepelským,¹²⁹¹⁾ které již 8. listopadu 1503 potvrdil král Vladislav.¹²⁹²⁾ Tato verze narovnání představuje z hlediska problematiky kaplanů vítězství kláštera, jelikož financování relativně vyššího počtu kaplanů přešlo na tepelské měšťany, pro které tak ztratil zápis v jejich městské knize ohledně čtyř kaplanů jistě na atraktivitě. K úplnému zklidnění napětí to opět nevedlo a za následujícího vikáře, kterým byl tepelský profesor Jan Colberger, se roku 1510 rozhořel spor nanovo. Jablkem sváru se pro změnu stala štola a jako arbitr se uplatnil žatecký arcijáhen Jošt.¹²⁹³⁾

Přehled vývoje tepelské fary v pozdním středověku ukázal, že i když byla v rámci klášterních patronátů stále nejdůležitější, tak její význam v rámci děkanátu postupně klesal na úkor Plané a Tachova. Během války se fara v pramenech téměř nevyskytovala. Zato v 80. letech zažila díky bratru Jiljímu a založení růžencového bratrstva dočasný vzestup. Ten ale již od první poloviny 90. let začal brzdit spor o kaplany mezi Tepelskými

1285) *SOka Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L218. List ze 14. 12. 1496 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L218/> charter, citováno dle stavu 15. 9. 2015.

1286) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 121r.

1287) *CIM IV/2*, s. 126, č. 401.

1288) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 124v.

1289) *Tamtéž*, ff. 132r a 274r.

1290) *CIM IV/3*, s. 64, č. 689.

1291) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 274r–v.

1292) *CIM IV/3*, s. 65–67, č. 690.

1293) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, ff. 136v–137v.

a jejich farářem, respektive opatem, který postupně získával na intenzitě, až dočasně zastínil všechno ostatní dění ve farnosti. K zamyšlení stojí skutečnost, že důvod sporu byl v zásadě uměle vytvořen. Proto ani nepřekvapí, že roku 1650 uvedl tehdejší tepelský opat v rámci akce sepisování poddaných podle víry u fary v Teplé, že byla obsazena jedním farářem a kaplanem.¹²⁹⁴ Jinak pro doplnění, tepelská fara nebyla v rámci klášterství jediná, při které působilo pomocné duchovenstvo (v případě tepelského kostela kaplani, kazatelé a oltářníci). V první řadě je třeba uvést farní kostel v Úterý, při kterém je doložena kromě místa oltářníka oltáře sv. Mikuláše i pozice kaplana.¹²⁹⁵ Kolem poloviny století je také zmíněn vikář vidčínského kostela.¹²⁹⁶ Naproti tomu v roce 1482 si Trpístští mimo jiné ztěžovali, že jim pernarecký farář Jan nevydržuje střídání a navíc, že od nich vyžaduje na něho peníze.¹²⁹⁷

Vztah mezi farní správou a správou kanonie

Úkolem této podkapitoly je pokus o zmapování vztahů mezi farní správou a správou kanonie, a to jak sériových, tak paralelních. Stranou zajisté nezůstanou ani vazby mezi jednotlivými farami z hlediska personálního. Na základě výsledků bude následovat zhodnocení role farní služby v rámci kariérního postupu řeholníků a stanovení případné hierarchie mezi jednotlivými farami, na kterých řeholníci působili. Akutní nedostatek dostupného srovnávacího materiálu pro druhou polovinu 15. století a počátek 16. století kontrastuje s relativně bohatými daty zejména z konfirmačních knih druhé poloviny 14. století a části první poloviny století následujícího.

Otázka paralelního propojení funkce faráře s nějakým klášterním úřadem je poněkud problematická, jelikož se dá v pramenech obtížně sledovat a dokladů je všude jen několik. Pro 14. století je znám jeden související s chotěšovským farářem Janem, který zastával při svém konfirmování počátkem listopadu 1371 již funkci chotěšovského převora.¹²⁹⁸ Stejně propojení se objevuje ještě kolem roku 1454 v osobě řeholníka Jana, který v roce 1460 svědčil jako již bývalý farář v Chotěšově a chotěšovský převor mimo jiné o volbě chotěšovského probošta Jiřího v roce 1454.¹²⁹⁹ V notářském instrumentu, ve kterém žádají převorka Dorothea spolu s konventem chotěšovského kláštera tepelského opata Václava o potvrzení volby Jiřího z Tachova proboštem, pak opravdu figuruje plebán farního kostela v Chotěšově Jan.¹³⁰⁰ Velmi problematická je údajná kombinace prakticky neslučitelných funkcí tepelského převora a faráře v Horních Sekyřanech u řeholníka Václava.¹³⁰¹ Zde se ale vkrádá stín pochybností s ohledem na relativně větší vzdálenost mezi chotěšovským klášterem a Horními Sekyřany, která činí přibližně 45 km. Za těchto okolností by byl

1294) *Soupis poddaných*, s. 573.

1295) Potom, co úterští měšťané zřídili roku 1445 oltář sv. Mikuláše, svěřili ho katolickému klerikovi známému pod iniciálou J. (APH, AMK, Cod. VI-3. Kopiář tepelských děkanů z let 1420–1462, lístek za f. 76v). O 10 let později měl úterský farář uvést na místo oltářníka sv. Mikuláše, uvolněného smrtí Ondřeje, Hermana, kněze mohučské diecéze, prezentovaného rychtářem, purkmistrem a radními města Úterý (*Tamtéž*, f. 44r). Roku 1458 získal kaplanství v Úterý světský kněz Jan z Lokte (*Tamtéž*, f. 61v). Snad někdy kolem roku 1456 měl tepelský děkan Matěj zrušit Janovi z Jamné konfirmaci ke kaplanství či oltáři v Úterý (*Tamtéž*, f. 46r).

1296) *Tamtéž*, f. 79v.

1297) APH, AMK, Cod. VI-6. Administrátorská akta Václava z Krumlova, Janaz Krumlova, Hilária Litoměřického a Pavla Poučka, p. 243.

1298) *LC II*, s. 62.

1299) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L144. List z 5. 1. 1460 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L144/charter>, citováno dle stavu 15. 9. 2015.

1300) NA, AZK, ŘP Chotěšov, inv. č. 2196. Listina z 29. 9. 1454 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK/Chotesov/2196/charter>, citováno dle stavu 15. 9. 2015.

1301) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 51v.

přímý výkon jedné či druhé funkce poněkud komplikovaný. V zásadě se nabízí dvě varianty vysvětlení. Václav mohl mít kaplana, který mu vypomáhal s duchovní správou v Sekyřanech. Druhé řešení by se mohlo skrývat ve stavu dochování pramene. Jedná se totiž o opis listiny zahrnutý do tepelských análů, přičemž hledaný údaj je součástí intitulace („... , Wenceslaus, plebanus de Sekyrzan, prior totusque conventus ...“).¹³⁰² Nelze tedy vyloučit, že při opisování mohlo vypadnout jméno převora, jehož úřad by se tak přičlenil k předcházejícímu hodnostáři v intitulaci, kterým byl právě sekyřanský plebán Václav. Tuto hypotézu lze snad brát jako méně pravděpodobnou. V případě správného zaznamenání intitulace se dá předpokládat, že propojení těchto funkcí v jedné osobě nebylo příliš časté. Zatím se jednalo pouze o kombinace far s patronátním právem chotěšovského probošta. V rámci tepelských patronátů se zřejmě jednalo o spíše výjimečný jev. Známy doklady je pouze jediný u tepelského faráře Čeňka, který měl být v roce 1439 zároveň infirmářem.¹³⁰³ Diskutabilní je případ Jana Klíčnicka, který zemřel roku 1415 při spravování vidžínské fary.¹³⁰⁴ Zde se ale patrně jedná spíše o přízvisko, snad získané při předchozím působení v klášteře, než o aktuální výkon úřadu v kanonii. Z druhé poloviny 15. století existují pouze mimořádné doklady. Jedním z nich je příklad řeholníka Eliáše Čecha, který byl v letech 1459–1464 farářem v Liticích.¹³⁰⁵ Zároveň je ale v roce 1461 zmiňován jako tepelský převor.¹³⁰⁶ V tomto případě se dá předpokládat, že bratr Eliáš duchovní správu v litické farnosti osobně příliš nevykonával.¹³⁰⁷ Zcela nestandardní situaci představuje správa chotěšovského kláštera tepelským plebánem Habartem v letech 1466 a 1467.¹³⁰⁸ Lze tedy shrnout, že funkční propojování s klášterní správou bylo zřejmě výjimečné a omezovalo se pouze na fary v blízkosti tepelského a chotěšovského kláštera – Teplá a Chotěšov. U chotěšovského faráře patrně existovala tendence k provázání s chotěšovským převorem. V případě tepelského plebána takové doklady chybí, jelikož spojení s infirmářem bylo zřejmě výjimkou. Případ bratra Eliáše byl pravděpodobně spíše atypický.

Před přistoupením k řešení dalších problémů, které byly výše nastíněny, bude dobré se zaměřit na jednotlivé důvody změn farářů zejména v konfirmačních knihách a jejich zastoupení. Motivy obměny správce fary mohly být v zásadě čtyři: zvolení prelátem, přechod na jinou faru, pouhá rezignace bez dalších informací a smrt. Celkově se podařilo doložit 58 případů ukončení správy fary tepelským či „chotěšovským“ řeholníkem, z toho 33 se týkalo tepelských patronátů, 18 chotěšovských a sedm okolních far cizích patronů. Procentuální zastoupení jednotlivých příčin je jak u tepelských patronátů, tak chotěšovských relativně podobné. V případě tepelských je na prvním místě co do množství smrt se 45,5 %, následovaná rezignací s 33,3 %, přechodem na jinou faru s pouhými 12,1 %. Nejméně pak má přirozeně zvolení prelátem, které činí 9,1 %. U chotěšovských patronátů vede rezignace s 38,9 %, přičemž smrt je hned na

1302) *Tamtéž*, f. 51v.

1303) Zdrojem je opět intitulace listiny. – *CIM IV/1*, s. 381, č. 270.

1304) *LC VII*, s. 170.

1305) **Pokorný**, *Knihovna*, s. 131 a NA, AZK, ŘP Chotěšov, inv. č. 2207. Listina z 22. 11. 1464 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK/Chotesov/2207/> charter, citováno dle stavu 15. 9. 2015.

1306) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L147. List z 28. 6. 1461 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L147/> charter, citováno dle stavu 15. 9. 2015.

1307) Na to poukazuje i situace v roce 1463, kdy přestoupil do premonstrátské kapituly v Litomyšli, která částečně sídlila ve Svitavách, a nadále si ponechal faru v Liticích. – **Pokorný**, *Knihovna*, s. 131.

1308) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, ff. 79v–80r a 83r–v.

druhém místě s 33,3 %. Zbývající dvě pořadí jsou již stejná: přechod jinam 16,7 % a zvolení prelátem 11,1 %. Odlišné je to ale u cizích far, kde se smrt vůbec neobjevuje. Na prvním místě jsou rezignace a přechod na jiné místo po 42,9 %. V jednom případě je doloženo zvolení prelátem, což představuje 14,3 %. Při celkovém shrnutí mají prvenství smrt s rezignací, které jsou zastoupeny po 36,2 %. Na druhém místě je přechod na jinou faru se 17,2 % a na posledním pak zvolení prelátem s 10,3 %. Z této statistiky vyplývá, že převažovala praxe povolávání řeholníků zpět do konventu, jakmile ukončili svoji službu na faře. Pouze v méně případech přecházeli k jinému kostelu. Zároveň ale velká část řeholníků na farách dožila. To se týká všech relevantních tepelských patronátů (Teplá, Úterý, Pernarec, Ovesné Kladruby, Hroznětín a Vidžín) a z chotěšovských pouze Chotěšova a Dobřan. Naproti tomu fary cizích patronů nesloužily pro dožití a premonstráti tam působili patrně kratší dobu. Řeholníci rovněž mnohdy přecházeli z far na prelatury. Celkově je sice zastoupení zvolení prelátem až na předposledním místě, ale třeba vzít v úvahu, že se úřad opata či probošta neobsazoval příliš často. Jedná se úhrnem o šest případů. Chotěšovskými probošty se stali patrně roku 1354 tepelský farář Jan,¹³⁰⁹ roku 1416 sekyřanský plebán Hynek¹³¹⁰ a roku 1429 pernařecký farář Václav.¹³¹¹ U tepelských opatů jsou zachyceny tři doklady: zřejmě roku 1356 hroznětínský farář Eiring,¹³¹² 1381 pravděpodobně chotěšovský plebán Liphard¹³¹³ a 1415 měčinský farář Racek.¹³¹⁴ Taková byla situace zhruba do poloviny 30. let 15. století. Pro druhou polovinu 15. století je vytvoření obdobné statistiky nemožné, jelikož kvůli několika málo zmínkám, které nejsou navíc reprezentativní, by byly výsledky značně zavádějící.

Přestupování mezi farami do poloviny 30. let 15. století působí relativně nesystematicky. S ohledem na výši odváděných papežských desátků se dá předpokládat, že nejpestižnější byla správa chotěšovské a tepelské fary.¹³¹⁵ Významem se k nim patrně řadila i fara v Dobřanech, pokud se dá soudit z osudů následujících tří vybraných řeholníků. Prvním je bratr Lev, který vystřídal postupně tyto pozice: farář v Dobřanech (1390–1394) a následně v Chotěšově (1394–1400), kde také zemřel.¹³¹⁶ Je možné, že předtím byl ještě plebánem v Chotěšově (1371–1376),¹³¹⁷ zde ale není jisté, že se jedná o totožného řeholníka. Druhým je bratr Hněvka, který spravoval tepelskou faru (1386–1405), z níž přešel do Dobřan (1405–1408), kde zůstal až do své smrti.¹³¹⁸ Posledním řeholníkem je Oldřich, o kterém víme s jistotou, že po sobě vystřídal tři farnosti. Byly to Chotěšov (1392–1394), Dobřany (1394–1405) a naposled Teplá (1405–1427), kde působil až do konce svých dnů.¹³¹⁹ Tyto tři příklady jsou mimo jiné výjimečné tím, že je na nich možné sledovat samotný závěr kariéry daných řeholníků. Lze předpokládat, že na farách působily dvě skupiny profesů. Jedni sloužili ve farní správě jen

1309) *MVB II*, s. 347, č. 874. – Zde zmíněno propojení bez datace. Poprvé je probošt Jan doložen v listině z roku 1354. – *RBM V*, s. 818, č. 1862.

1310) *LC VII*, s. 200.

1311) *LC VIII-X*, s. 152.

1312) *LC I/1*, s. 44.

1313) *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 42v. Existence tohoto opata je však nejistá. Bezpečně doložen je prelát stejného jména k roku 1293 (*RBM II*, s. 698, č. 1625). Chotěšovské i tepelské nekrologium však uvádí pouze jediného opata tohoto jména. – **Grassl (ed.)**, *Das älteste Totenbuch*, s. 8 (leden 12.) a *NK*, Teplá MS. D.33. Tepelské nekrologium II, f. 76v (listopad 29.).

1314) *LC VII*, s. 149.

1315) Ty totiž platily nejvíce: Chotěšov 40 grošů za půl roku a Teplá 39 grošů. – **Tomek (ed.)**, *Registra*, s. 72 a 89.

1316) *LC III-IV*, s. 220; *LC V*, s. 181 a *LC VI*, s. 22.

1317) *LC II*, s. 62 a *LC III-IV*, s. 53.

1318) *LC III-IV*, s. 177; *LC VI*, s. 157 a 234.

1319) *LC V*, s. 113, 181; *LC VI*, s. 157 a *LC VIII-X*, s. 130.

omezenou dobu, po kterou měli získávat zkušenosti. Ti pobývali především na méně významných farách. Po několika letech rezignovali a vrátili se zpět do konventu. Druhou skupinu pak představovali řeholníci, kteří byli vybráni pro dlouhodobé působení ve farní správě, ve které dělali svým způsobem kariéru. Začínali se správou těch méně důležitých a postupovali k těm prestižnějším. Z druhé poloviny 15. století je možné doložit dva řeholníky, které by bylo možné označit za profesionální plebány. Jednalo se o bratra Habarta, který vystřídal přinejmenším tři fary: litickou (1457–1458),¹³²⁰⁾ tepelskou (1466–1467)¹³²¹⁾ a chotěšovskou (1469–1473).¹³²²⁾ Druhým řeholníkem nebyl nikdo jiný než známý Jiljí Rumpold z Tachova, který prošel správou fary v Pernarci (1464–1467),¹³²³⁾ Chotěšově (1473–1480)¹³²⁴⁾ a Teplé (1483–1489).¹³²⁵⁾ Z jejich postupu se dá usuzovat, že fary v Chotěšově a Teplé si udržely své postavení. Dobřany byly patrně v tomto ohledu nahrazeny Liticemi.

Pro sledování sériového provázání správy kanonie s farní správou nejsou prameny příliš přívětivé. Výjimku představují do jisté míry pouze osudy některých prelátů předtím, než se ujali nevyššího úřadu v rámci kanonie. U běžných řeholních úřadů je možné prokázat propojení jen výjimečně. Podařilo se to v případě řeholníka Jana Slavíka, který je postupně doložen hned v několika různých funkcích: 1399 jako komorník tepelského kláštera,¹³²⁶⁾ mezi léty 1408 a 1413 jako farář v Erpužicích¹³²⁷⁾ a nakonec v letech 1420 až 1442 jako klíčník tepelského kláštera.¹³²⁸⁾ Dále jsou k dispozici informace o bratru Janu Čeňkovi, který roku 1420 vystupoval jako tepelský infirmář.¹³²⁹⁾ V roce 1433 se opět objevil u příležitosti výměny vidžinské fary za tepelskou.¹³³⁰⁾ Tu spravoval ještě v roce 1439, kdy zároveň vystupoval opět jako tepelský infirmář.¹³³¹⁾ Roku 1442 je zmiňován již pouze jako řeholník starající se o nemocné spolubratry.¹³³²⁾ Svoji kariéru završil jako tepelský opat, kterým byl zvolen roku 1444.¹³³³⁾ Třetím příkladem je Václav Smolík, který roku 1420 zastával úřad komorníka.¹³³⁴⁾ Roku 1425 byl ustanoven k faře v Ovesných Kladrubech řeholník Václav, zvaný Smolka.¹³³⁵⁾ Patrně se v tomto případě jedná o jednu a tutéž osobu. O dva roky později přešel nejmenovaný plebán z Ovesných Kladrub na tepelskou faru.¹³³⁶⁾ Také již několikrát zmiňovaný Jiljí Rumpold se zapojil

- 1320) *Tamtéž*, s. 264–265 a **Dolista (ed.)**, *Cicaria*, s. 289, č. 57.
 1321) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, ff. 81v a 83r.
 1322) *Tamtéž*, ff. 95r a 98v–99r.
 1323) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L156. Listina z 11. 10. 1464 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L156/charter>, citováno dle stavu 15. 9. 2015 a NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, f. 319r.
 1324) *Tamtéž*, ff. 98v–99r a *APH*, AMK, Cod. XCVIII. Administrátorská akta Prokopa z Plzně a Stanislava z Velvar, list za f. 37.
 1325) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, f. 111r a *SOKA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 515, A3107/1. List z 12. 2. 1489.
 1326) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, f. 46v.
 1327) *SA VI*, s. 324, č. 527 a *LC VII*, s. 85.
 1328) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L259. Opis listiny z 16. 9. 1420 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L259/charter>, citováno dle stavu 15. 9. 2015 a L122. Listina z 21. 10. 1442 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L122/charter>, citováno dle stavu 15. 9. 2015.
 1329) *Tamtéž*, L259. Opis listiny z 16. 9. 1420 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L259/charter>, citováno dle stavu 15. 9. 2015.
 1330) *LC VIII-X*, s. 186.
 1331) *CIM IV/1*, s. 381, č. 270.
 1332) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L122. Listina z 21. 10. 1442 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L122/charter>, citováno dle stavu 15. 9. 2015.
 1333) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, f. 57r.
 1334) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L259. Opis listiny z 16. 9. 1420 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L259/charter>, citováno dle stavu 15. 9. 2015.
 1335) *LC VIII-X*, s. 101.
 1336) *Tamtéž*, s. 130.

do správních struktur kanonie. Ve výběrovém seznamu členů růžencového bratrstva je uveden jako „*monasterii Teplensis professus et prior, loci huius parochus et almae confraternitatis praeses*“.¹³³⁷⁾ Jediný známý převor ve druhé polovině 15. století jménem Jiljí je doložen v letech 1458 a 1459,¹³³⁸⁾ přičemž roku 1457 byl ještě podpřevor.¹³³⁹⁾ Je pravděpodobné, že tato osoba je totožná s Jiljím Rumpoldem. Nelze ale vyloučit, že se Rumpold stal převorem i později. Typickým příkladem je rovněž sám opat Zikmund Hausmann, který je poprvé doložen jako převor, a to v letech 1453 až 1457.¹³⁴⁰⁾ Následně spravoval faru v Chotěšově (1458–1459).¹³⁴¹⁾ dokud nebyl zvolen tepelským opatem. Pro komplexní náhled je třeba ještě zmapovat také u ostatních prelátů, zda se nějakým způsobem před nástupem do svého úřadu zapojili do farní správy. Nejprve jak tomu bylo u tepelských opatů. První informace jsou k dispozici až k opatu Eiringovi (1356–1365), který byl do roku 1356 plebánem v Hroznětíně.¹³⁴²⁾ U Eiringova nástupce Heřmana (1365–1378)¹³⁴³⁾ se dá předpokládat, že byl farářem v Úterý (do roku 1363).¹³⁴⁴⁾ Jeho záhadný nástupce Liphard¹³⁴⁵⁾ přišel do úřadu přímo z chotěšovské fary.¹³⁴⁶⁾ Další, ke komu existují zprávy, je až opat Racek (1415–1444).¹³⁴⁷⁾ Ten předtím působil v Měčině (do roku 1415) a možná i v Bělé (do roku 1407).¹³⁴⁸⁾ Výše zmíněný opat Jan Čeněk (1444–1449) vystřídal fary ve Vidžíně (do roku 1433) a v Teplé (1433–přínejmenším 1439).¹³⁴⁹⁾ Po něm nastoupil Václav (1449–1454), který měl patrně zkušenosti se správou fary v Horních Sekyřanech (1416–1437).¹³⁵⁰⁾ Nelze vyloučit ani působení v Hroznětíně (od roku 1411).¹³⁵¹⁾ Poněkud jiná situace je u opata Albrechta (1455–1458).¹³⁵²⁾ K němu nejsou informace k předchozímu působení, ale naopak k době po jeho rezignaci. Stal se totiž farářem v Křivcích (1460–1467).¹³⁵³⁾ U opata Zikmunda Hausmanna bylo již řečeno, že působil při faře v Chotěšově. Jeho nástupce Jan Fröstl (1507–1509) předtím prošel tepelskou farou (1503–1507).¹³⁵⁴⁾ Zprávy o zkušenostech chotěšovských proboštů s farní správou byly v zásadě již výše nastíněny. Doksanský probošt Jan Cziprer (1508–1517), který pocházel z tepelského konventu, je doložen k roku 1493 jako plebán v Teplé.¹³⁵⁵⁾

Rozbor tedy ukázal, že provázanost mezi farní správou a správou kanonie byla běžná. Probíhala ale spíše v sériovém vztahu než v paralelním. V zásadě se dá říct, že představovala součást jistého systému „vzdělávání“ členů konventu. Řeholníci se nejdříve seznamovali s úřady v rámci kláštera. Teprve poté se ujímali správy far. To by znamenalo, že během vykonávání klášterních funkcí si řeholníci nejprve osvojovali život v kanonii, kdežto v rámci farní správy potom získávali

- 1337) **Pátková**, *Honoratiores*, s. 258.
 1338) **Dolista** (ed.), *Circaria*, s. 289, č. 57 a *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L140. Listina z 11. 9. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L140/charter>, citováno dle stavu 15. 9. 2015.
 1339) *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 57v.
 1340) *AC VII*, s. 655, č. 78 a *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 57v.
 1341) *AC VII*, s. 659, č. 85 a *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L136. Listina z 6. 3. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L136/charter>, citováno dle stavu 15. 9. 2015.
 1342) *LC I/1*, s. 44 a *LC I/2*, s. 59.
 1343) **Backmund**, *Monasticon I/2*, s. 385.
 1344) *LC I/2*, s. 12.
 1345) V rámci **Backmund**, *Monasticon I/2*, s. 385 není uveden.
 1346) *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 42v.
 1347) **Backmund**, *Monasticon I/2*, s. 385.
 1348) *LC VII*, s. 149 a *LC VI*, s. 211.
 1349) **Backmund**, *Monasticon I/2*, s. 385; *LC VIII-X*, s. 186 a *CIM IV/1*, s. 381, č. 270.
 1350) **Backmund**, *Monasticon I/2*, s. 385; *LC VII*, s. 200 a *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 51v. – To platí za předpokladu, že v roce 1437 byl Václav jak tepelským převorem, tak farářem v Sekyřanech.
 1351) *LC VII*, s. 30.
 1352) **Backmund**, *Monasticon I/2*, s. 385.
 1353) *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 66r a *AC VI*, s. 121, č. 12.
 1354) **Backmund**, *Monasticon I/2*, s. 385; *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, ff. 274r a 132r.
 1355) **Backmund**, *Monasticon I/2*, s. 348; **Bäumlová**, *Tisky*, s. 150.

i praktické zkušenosti jednání s vnějším světem. Ty byly konec konců nezbytné pro zastávání úřadu opata či probošta. Proto je nanejvýš pravděpodobné, že tepelským opatem se mohli stát pouze ti řeholníci, kteří prošli farní správou. Z počátku bylo zřejmě jedno, jaké to byly fary. Během 15. století se v tomto ohledu ale začaly preferovat převážně fary v Teplé a Chotěšově. Jinak řeholníci, kteří se vraceli z far zpět do konventu, se mohli jistě opět zapojovat do správy kanonie.

Spor o desátky v pernarecké farnosti

V administrátorských aktech je zachycen jeden pro farní správu důležitý soudní proces před konzistoří, který proběhl v první čtvrtině roku 1482. Týkal se totiž placení desátků v rámci pernarecké farnosti. Přitom přináší řadu zajímavých poznatků, a je proto vhodné zde věnovat tomuto případu větší pozornost. Před soudem proti sobě stáli Jan z Gutštejna a na Trpístech, který zastupoval své poddané ze vsi Trpísty, a pernarecký plebán Jan.¹³⁵⁶⁾

Farář vznesl následující desetibodovou žalobu. Za prvé poddaní Jana z Gutštejna mu jako jediní z farnosti dlužili peníze za desátek, které mu dal mistr Václav, planský děkan. Podle smlouvy to činilo čtyři groše na osobu. Za druhé podle smlouvy s ním uzavřené mu dlužili od doby, kdy se ujal kostela, po jedné slepici. Za třetí trpístský rychtář a jeho syn mu zcizili z desátku, který byl u nich složený, čtyři kbelce ovsa a tři ječmene. Za čtvrté mu dále zadrželi dvojí celý desátek, který čítal z každé země po kbelci žita, ječmene a ovsa. Na to s nimi měl rovněž uzavřenou smlouvu. Za páté mu nezaplatili troje dýmné, které musel nakonec zaplatit ze svého. Za šesté mu dlužili sýry a vejce za předchozí rok. Za sedmé mu sám Jan z Gutštejna nezaplatil jeden desátek. Za osmé držel rychtář Vrabec několik let kostelní krávu, aniž by za ni platil. Za deváté mu podle smlouvy měli pokrýt dům, ale nestalo se tak. A za desáté laik Nevhod, který držel dva lány, platil pouze z jednoho.¹³⁵⁷⁾

Na to reagoval Jan z Gutštejna též řadou obvinění vůči pernareckému faráři. Za prvé jej křivě obvinil ohledně neplacení desátků a dýmného. Za druhé nechtěl zpovídat těhotné ženy před porodem, přičemž jedna žena z Trpíst zemřela i s dítětem. Za třetí k nim chodil na koledu a nutil je dát mu za každého peníz, což předchozí faráři nedělali. Za čtvrté za každý křest chtěl napřed bílý groš a od kmotřů zvlášť ofěru. Za páté jim odmítal doma světit velikonoční věci. Za šesté, měl vydržovat střídníka, což nečinil, přesto ale na něho od nich vybíral peníze. A za sedmé je hanil při kázání a jejich děti nechal vyvést z kostela, aniž by se nějak provinily. Kromě toho měl

1356) APH, AMK, Cod. VI-6. Administrátorská akta Václava z Krumlova, Jana z Krumlova, Hilária Litoměřického a Pavla Poučka, p. 243. Mařík chybně chápe Jana z Trpíst jako patrona „bernartického“ farního kostela (Mařík, *Odraz činnosti*, s. 184).

1357) *Tamtéž*, p. 244.

zakázat okolním farářům, aby jim poskytovali duchovní služby.¹³⁵⁸⁾

Jan z Gutštejna předvedl jako svědky dva své poddané ze vsi Trpísty, z nichž se jeden jmenoval Nevhod. Podle jejich výpovědi měli platit desátek v menší míře. Kromě toho faráři u soudu vyhrožovali, nadávali mu a chtěli ho dokonce udeřit. Naproti tomu farář Jan měl o poznání více svědků, jejichž svědectví bylo písemné a kterými byli jednak nižší šlechtici Zdebor z Prachomet a na Krukanicích, Jindřich Vlček z Příčiny a v Tisvicích a Linhart z Hrádku, ale hlavně zástupci jednotlivých obcí nacházejících se v pernarecké farnosti vyjma Trpíst. Jmenovitě se jednalo o rychtáře, konšely a celou obec vsi Pernarce a Čerňovic, rychtáře se všemi sousedy ze vsi Rozněvic a celou obec vsi Málkovic. Podle nich nezanedbal farář jakoukoli svátost u ženy, dítěte či kohokoli jiného. Dále vypověděli, že Jan z Gutštejna a jeho poddaní z Trpíst činili bezpráví plebánovi a kostelu, když se nechťeli držet jejich zvyku a chtěli platit menší míru než všichni ostatní, přičemž šesti předchozím farářům platili stejně jako ostatní. K tomu ještě potvrdili, že Trpístští neplatili také dýmné.¹³⁵⁹⁾

Kromě toho obvinil farář Jan před soudem konzistoře jednoho svědka protistrany, že odmítal desátek. Dotyčný na to odpověděl, že nikdy neodmítal platit. Poté ale váhal a připustil, že tak mohl činit jeho syn. Kromě toho také popřel, že by farář přijal od jeho syna osm grošů za zpověď. Sám plebán pak popřel, že by zanedbal zpověď u těhotné ženy, což Jan z Gutštejna přijal.¹³⁶⁰⁾

Nakonec vynesli administrátoři pražského arcibiskupství Hanuš z Kolovrat a Václav z Plané rozsudek. Podle něho měli Jan Trpístský a obyvatelé Trpíst povinnost jednotně platit desátky stejně jako obyvatelé farnosti z jiných vsí. Naproti tomu měl farář Jan vybírat pouze tradiční poplatky a nezavádět žádné nové.¹³⁶¹⁾

Ze zaznamenaného průběhu soudního jednání vysvítá několik zajímavých informací vypovídajících o pernarecké farnosti. Kromě již zmíněného jejího vymezení se jedná zejména o výši desátku, na jehož vybrání se s největší pravděpodobností podíleli místní rychtáři, kteří soustřeďovali desátky ze svého obvodu a poté je předávali faráři. Z plebánovy žaloby rovněž vyplývá, že existovaly zádušní krávy, které byly pronajímány, což tehdy představovalo běžnou praxi. Lze rovněž odvodit, že si farář nevydržoval střídníka. To ale není s ohledem na význam pernareckého kostela a velikost farnosti nic překvapivého.

Pokud je možné usuzovat z dostupných informací, tak byl v tomto sporu v právu pernarecký farář Jan. Je možné, že obyvatelé Trpíst neplatili desátek z popudu své vrchnosti, Jana z Gutštejna. Ten byl poněkud kontroverzní osobou a pro klášter představoval poměrně problematického souseda, který vyvolával konflikty. Nejednou se totiž pokusil přivlastnit si území klášterství, jak ukazují dva zaznamenané hraniční spory

1358) *Tamtéž*, p. 243.

1359) *Tamtéž*, p. 245.

1360) *Tamtéž*, p. 245.

1361) *Tamtéž*, p. 246.

mezi klášteřem a Janem z Gutštejna. První se vedl roku 1486 o území u Trstěnic a druhý roku 1487 o hranici u Trpíst, přičemž v obou případech se ukázaly nároky šlechtice jako neoprávněné.¹³⁶²⁾ V obdobném duchu proběhla blíže nedatovaná rozepře mezi tepelským prelátem a konfliktním sousedem, který nechal vést vodu z potoka tekoucího přes území kláštera u Krukanic.¹³⁶³⁾ Je pravděpodobné, že nebude daleko od pravdy, když bude tento spor zasazen rovněž do 80. let 15. století.

Klášteř Teplá jako součást královské komory

Klášteř Teplá a úředníci království či zemští

Tepelská kanonie byla sice založena již koncem 12. století velmožem Hroznatou, ale patrně ještě během jeho života, roku 1213, přešly zakladatelské pravomoci na českého krále.¹³⁶⁴⁾ Teplá se tak od té doby řadila mezi zeměpanské kláštery.

Vztahy kláštera s jednotlivými královskými a zemskými úředníky lze obstojně sledovat až od druhé poloviny 15. století zejména díky dochované úřední korespondenci. Důležitá je také četnost výskytu jednotlivých úředníků v písemnostech vztahujících se ke klášteři. U takových, které vzešly z královské kanceláře, je třeba zohlednit i kancelářskou poznámku, jež často informuje o relátorovi. Zůstanou-li stranou bezprostřední sousedi kláštera, kteří nezastávali žádný úřad, vystoupí do popředí zejména královský prokurátor následovaný kanceléřem Českého království, Burianem z Gutštejna a na Nečtinách, který zastával několik funkcí, a nejvyšším komorníkem Českého království.

Královský prokurátor

V případě prokurátora se nejedná o žádné překvapení, jelikož je známo, že od 16. století zastupoval a ochraňoval královské kláštery.¹³⁶⁵⁾ Přesněji řečeno, je zastupoval na soudech, dále pečoval o to, aby se jejich kmenové jmění neztenčovalo. Kromě toho vydával dobrozdání o zcizování klášterního majetku.¹³⁶⁶⁾ Prameny z tepelského prostředí ale ukazují, že nejpozději od druhé poloviny 15. století představoval královský prokurátor prostředníka mezi klášteřem a panovníkem, před kterým se snažil hájit zájmy kanonie. V polovině března 1477 žádal opat Zikmund tehdejšího prokurátora Čenka z Klinštejna a na Škvorci, aby zjistil, zda se před králem hovořilo o berni.¹³⁶⁷⁾ S největší pravděpodobností měl na mysli obecnou berni, která byla zřejmě během roku 1477 povolena v blíže nespecifikované podobě.¹³⁶⁸⁾ O dva roky později informoval Čeněk z Klinštejna opata Zikmunda, že ve věci svolání toužimského trhu mluvil ihned s panovníkem. Ten v reakci na to vydal písemnou

- 1362) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, ff. 268v–271r a *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L205, pp. 14–15. Opis listiny ze 7. 11. 1486 a pp. 15–16. Opis listiny z 13. 3. 1487 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L205/charter>, citováno dle stavu 15. 9. 2015.
- 1363) *Ústav PVH a archivnictví FF MU v Brně*, Vědecký aparát edice CDB, sign. 15. Fotokopie tepelského kopiáře, ff. 83v–84r.
- 1364) **Kubín**, *Blahoslavený Hroznata*, s. 203. Květoslava Haubertová a Jaroslav Čechura předpokládají, že se tak stalo až po smrti zakladatele. – **Haubertová**, *O nejstarších tepelských listinách*, s. 17 a **Čechura**, *Vývoj pozemkové držby*, s. 211.
- 1365) **Hledíková – Janák – Dobeš**, *Dějiny správy*, s. 103.
- 1366) **Dřímál, J.**: *Královský prokurátor a jeho úřad do roku 1745*, SAP 19, 1969, s. 357.
- 1367) *SOkA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 38. List ze 14. 3. 1477.
- 1368) **Trnka, P.**: *Finanční situace českého krále Vladislava Jagellonského v letech 1471–1490*, diplomová práce na Ústavu českých dějin FF UK, Praha 2008, s. 88.

odpověď, která měla být údajně pro klášter příznivá.¹³⁶⁹ Také v roce 1482, když chtěl tepelský opat definitivně vyřešit v Praze nejmenovanou záležitost mezi ním a Bohuslavem ze Švamberka, tak si přál, aby Švamberk promluvil s prokurátorem Janem Tluksou z Vrábí. Úředník měl být přítomen ve stanovený den v rezidenčním městě a měl o té věci hovořit s králem Vladislavem.¹³⁷⁰ Roku 1485 se prokurátor Bohuslav ze Svinař a z Litovic spolu se strahovským opatem Janem obrátil na panovníka s žádostí, aby byli za finanční náhradu vyreklamováni tepelští poddaní z prací na Pražském hradě.¹³⁷¹ Čeněk z Klinštejna rovněž dohlížel, aby panovník potvrzoval právní pořízení týkající se kláštera. Vystupuje proto jako relátor několika královských konfirmací: listiny hradištského opata usmiřující spor mezi tepelským opatem a chotěšovským proboštem (1465),¹³⁷² smlouvy tepelského kláštera s pány z Kolovrat a na Bezduřicích o vyplacení zastavené speciální berně, o rybnících, jimiž byly zatopeny pozemky kláštera, a o mlýně pod vsí Křivce (1478)¹³⁷³ a úmluvy kláštera s Jindřichem a Kryštofem Lantvisty z Rebersreutu a na Chodové Plané o stavbě rybníka Regent (1479).¹³⁷⁴ V roce 1477 se též podílel na zlistinění slibu panovníka nezastavovat vybrané klášterní vsi a plat ze vsi Ostrovce.¹³⁷⁵ Za povšimnutí stojí i fakt, že roku 1469 figuroval jako relátor zástavního listu tohoto platu.¹³⁷⁶ Stejně tak se objevuje v kancelářské poznámce listiny z roku 1466, kterou byla zastavena výše zmíněná speciální berně.¹³⁷⁷ Prokurátoři vystupovali rovněž jako relátoři královských missivů s nejrůznějšími příkazy týkajícími se tepelského kláštera. V jednom takovém z roku 1480 král Vladislav nařizoval Bohuslavovi ze Švamberka, aby se zachoval podle smlouvy uzavřené Burianem z Gutštejna a na Nečtinách mezi ním a tepelským klášteřem.¹³⁷⁸ Jiný příkaz, který pochází z roku 1481, byl určený přímo tepelskému opatu Zikmundovi. Podle něho neměl propustit kněze, kterého nechal vsadit do vězení za neposlušnost, ale naopak ho měl potrestat dle rádo- vých pravidel jiným pro výstrahu. Kromě toho se měl zasadit o skoncování s údajným nevázaným životem řehol- níků.¹³⁷⁹

Jak se zdá, prokurátor hájil zájmy kláštera i obecně. Kromě jednání s králem v záležitostech tepelské kanonie oslovoval v případě potřeby rovněž šlechtice. Roku 1475 se spolu s nejvyšším komorníkem Vilémem z Rýzmběrka a na Rábí obrátil z pověření krále Vladislava na Zdeňka ze Šternberka s žádostí, aby dopisem přiměl pána z Plavna dodržet podmínky benešovské smlouvy a vrátit tepelskému klášteři zabraná zboží.¹³⁸⁰ O dva roky později psal Čeněk z Klinštejna pánům na Plané, aby ihned propustili zajatého člověka. Patrně se jednalo o klášterního poddaného, jelikož žádal tepelského opata, aby mu poslal jejich odpověď, pokud nějakou obdrží.¹³⁸¹ Další příklad prokuráto-

1369) *SOka Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 34. List z 22. 5. 1479.

1370) *AC XV*, s. 37, č. 82.

1371) *SOka Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 46. List z 23. 7. 1485.

1372) *SOka Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L159. Listina z 30. 3. 1465 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L159/charter>, citováno dle stavu 24. 11. 2015.

1373) *Tamtéž*, L182. Listina ze 14. 10. 1478 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L182/charter>, citováno dle stavu 24. 11. 2015. Ve stejné listině se král zavázal, že nebude zmíněný plat zastavovat.

1374) *Tamtéž*, L184. Listina z 14. 1. 1479 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L184/charter>, citováno dle stavu 24. 11. 2015.

1375) *Tamtéž*, L180. Listina z 22. 12. 1477 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L180/charter>, citováno dle stavu 23. 11. 2015.

1376) *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, f. 260v.

1377) *SOka Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L167. Listina z 15. 10. 1466 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L167/charter>, citováno dle stavu 24. 11. 2015.

1378) *AC XV*, s. 35–36, č. 79.

1379) *Dolista (ed.), Reformatio*, s. 220–221, č. 7.

1380) *AC V*, s. 361, č. 78.

1381) *SOka Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 38. List ze 14. 3. 1477.

rovy aktivity je doložen roku 1479. Tehdy ujišťoval opata Zikmunda, že je mu velmi líto škod, ke kterým došlo na klášterních lesích, a sliboval, že bude zjišťovat okolnosti.¹³⁸²⁾

Kancléř¹³⁸³⁾

Velmi frekventovaným úředníkem v rámci tepelských pramenů je kancléř. Téměř ve většině případů ale vystupuje jako relátor, což souvisí s jeho postavením v rámci královské kanceláře, která dané písemnosti vydávala. Nelze z toho vyvozovat na nějaké bližší vztahy tohoto úředníka k tepelskému klášteru. Výjimku představuje pouze Albrecht z Kolovrat a na Libštejně, který projevoval o klášter soukromý zájem. V roce 1503 učinil jako uhrman narovnání mezi tepelským klášterem a jeho poddanským městečkem Teplá.¹³⁸⁴⁾ Již v následujícím roce dosáhl toho, že mu král Vladislav udělil na osm let obranu kláštera.¹³⁸⁵⁾

Burian z Gutštejna a na Nečtinách

Mocný západočeský šlechtic Burian z Gutštejna a na Nečtinách byl zajímavou osobností druhé poloviny 15. století. Potom, co roku 1471 opustil panskou jednotu,¹³⁸⁶⁾ se stal vojenským hejtmánem nového českého krále Vladislava Jagellonského. Kromě toho zastával v letech 1472–1488 úřad mistra královské komory. Zároveň byl i hejtmánem kraje rakovnického a žateckého. Jagellonskému panovníkovi poskytoval služby jak finančního, tak diplomatického rázu.¹³⁸⁷⁾ Stanovit motivy jeho jednání ve prospěch tepelského kláštera není jednoduché. Tento velmož totiž představoval zároveň souseda kláštera a navíc také patřil k rodu, který odvozoval svůj původ od jeho zakladatele Hroznaty. Z tohoto důvodu se v roce 1469 spolu s dalšími příslušníky svého rodu přimlouval u papežského legáta Vavřince za zachování statků klášterů Teplá a Chotěšov.¹³⁸⁸⁾ Roku 1475 se dokonce stal spoluochráncem kláštera, o jehož činech v této roli bude pojednáno níže. Patrně z pozice krajského hejtmána zprostředkoval v roce 1483 tepelskému opatovi králův přísný zákaz vývozu obilí ze země.¹³⁸⁹⁾

Z několika málo předložených dokladů nesouvisejících s výkonem obrany nevyplývá, že by Burian z Gutštejna jednal ve prospěch tepelského kláštera z pozice mistra královské komory. Spíše se ale dá usuzovat, že se v tomto případě jednalo o funkci titulární. To by podporovala i skutečnost, že po Gutštejnově smrti král již tuto pozici nikým neobsadil. Zdá se tedy, že Burian z Gutštejna vystupoval v souvislosti s tepelskou kanonií, pokud nebyl zrovna jejím ochráncem, buď jako člen zakladatelského rodu, nebo jako krajský hejtmán.

Nejvyšší komorník Českého království

U nejvyššího komorníka představovaného Vilémem z Rýzmburka a na Rábí lze rovněž nalézt jisté kontakty s klášterem Teplá. Roku 1474 uzavřel spolu se Zdeňkem ze Šternberka smlouvu mezi Bohuslavem ze Švamberka a klášterem.¹³⁹⁰⁾ V témže roce

1382) *Tamtéž*, kart. č. 72, č. 34. List z 22. 5. 1479.

1383) Oficiální označení znělo kancléř Českého království a roku 1491 došlo k rozšíření titulatury na nejvyšší kancléř Českého království. – **Hledíková – Janák – Dobeš**, *Dějiny správy*, s. 100.

1384) *CIM IV/3*, s. 61–65, č. 689.

1385) *SOKA Plzeň-sever*, PKI Teplá I, L237. Listina z 6. 1. 1504 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L237/charter>, citováno dle stavu 23. 11. 2015.

1386) **Palacký, F.**: *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě V/1*, 2. vyd., Praha 1878, s. 8.

1387) **Trnka**, *Finanční situace*, s. 16.

1388) *SOKA Plzeň-sever*, PKI Teplá I, L169. List z 10. 2. 1469 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L169/charter>, citováno dle stavu 24. 11. 2015.

1389) *SOKA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/24. List z 26. 1. 1483.

1390) *AC IV*, s. 472, č. 18.

vystupoval ještě jako relátor dvou královských listin vydaných ve prospěch kanonie. V první z 19. března panovník potvrdil zmíněné narovnání mezi klášteřem a Švamberkem.¹³⁹¹⁾ Hned další den inicioval zlistinění druhé listiny, ve které král Vladislav konfirmoval klášteři Teplá všechny statky udělené jeho předchůdci.¹³⁹²⁾ Roku 1475, jak již bylo řečeno, se na něho a prokurátora obrátil panovník s příkazem, aby napsali Zdeňkovi ze Šternberka kvůli nedodržování benešovské smlouvy Jindřichem z Plavna.¹³⁹³⁾ Působení Viléma z Rýzmberka v souvislosti s tepelskou kanonií, které spadá do doby probíhající války v českých zemích, lze přičítat spíše jeho postavení předního straníka krále Vladislava než jeho funkci nejvyššího komorníka.

Ostatní úředníci

Jako ubrman klášterních sporů se přinejmenším dvakrát uplatnil purkrabí Pražského hradu Mareš ze Švamberka. Poprvé ho roku 1487 pověřil král Vladislav urovnat spor o hranici mezi klášterstvím a panstvím Jana z Gutštejna a na Trpístech.¹³⁹⁴⁾ Roku 1492, tentokrát již z popudu hejtmánů Českého království, se spolu s dalšími čtyřmi ubrmany pokusil vyřešit neshody okolo rybníku Regent mezi klášteřem a jeho sousedem Kryštofem Lantvistem z Rebersreutu.¹³⁹⁵⁾ Ani u tohoto úředníka se ale nedají očekávat kompetence vztahující se přímo na královské kláštery.

Zdá se, že pokud potřeboval opat Zikmund seznámit krále s nějakou záležitostí a královský prokurátor nebyl zrovna k dispozici, obracel se z dvorských úředníků zejména na hofmistra či na maršálka. V případě potřeby mohl pomoci i někdo jiný z členů královského dvora.¹³⁹⁶⁾

Ve prospěch kanonie psal v roce 1495 králi Vladislavovi i Albrecht z Leskovce, který v té době zastával úřad královského podkomořího a hejtmána Českého království. Ve svém listu žádal panovníka, aby přiměl Kryštofa Lantvistu z Rebersreutu k dodržení smlouvy, kterou uzavřel s opatem tepelského kláštera o stavbě rybníka.¹³⁹⁷⁾ V tomto případě se opat Zikmund v rámci řešení dlouho trvajícího sporu obrátil na Albrechta z Leskovce pravděpodobně jako na jednoho ze čtyř zemských hejtmánů.

Z předložených dokladů vyplývá, že jediným úředníkem, který měl na sklonku středověku na starosti královské kláštery, a tedy i Teplou, byl královský prokurátor. Ostatní úředníci se uplatňovali v záležitostech tepelské kanonie spíše nárazově, a to hlavně jako ubrmani či relátoři.

Speciální berně a její zastavování

Prameny a literatura

Z pramenů vztahujících se obecně k problematice speciální berně jsou pro Čechy velmi důležité její celkové seznamy.

1391) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, ff. 258v–259r.

1392) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L173. Listina z 20. 3. 1474 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L173/charter>, citováno dle stavu 24. 11. 2015.

1393) AČ V, s. 361, č. 78.

1394) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L205, pp. 15–16. Opis listiny ze 7. 11. 1486 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L205/charter>, citováno dle stavu 23. 11. 2015.

1395) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, ff. 278v–280v.

1396) AČ XV, s. 37, č. 82 a *SOKA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 46. List z 23. 7. [1485].

1397) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L214. Listina z 2. 2. 1495 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L214/charter>, citováno dle stavu 24. 11. 2015.

K dispozici je povšechný soupis královských důchodů „*Zřízení dvoru královského*“, který Kamil Krofta přiřadil k roku 1418.¹³⁹⁸⁾ Ten obsahuje nejen ročně odváděné částky zeměpanskými kláštery a královskými městy v Čechách, ale i seznam nezaplacených speciálních berní a všech peněz, jež se měly podle královských zápisů platit různým osobám. Součástí byl rovněž přehled dědičných úroků, které odváděla města do královské komory a sum na nich zapsaných.¹³⁹⁹⁾ Částky, které platili jednotliví plátcí, se příliš neměnily, proto je také tento starší soupis relevantní pro pozdější období. Další známý seznam speciální berně byl pořízen za krále Jiřího z Poděbrad v roce 1471 a obsahuje královskou sumu odváděnou kláštery, královskými městy a hrady zejména v Čechách.¹⁴⁰⁰⁾ O speciální berni odváděné tepelským klášterem vypovídá několik jednotlivých písemností. Jedná se zejména o kvitance vystavené příjemci zastavené berně či zástavní listy na část hromničné sumy.¹⁴⁰¹⁾

Z prací, které se věnují hromniční sumě v českých zemích, je třeba na prvním místě zmínit *Začátky české berně* od Kamila Krofty.¹⁴⁰²⁾ Problematiku klášterní berně v Čechách zejména v 70. a 80. letech 15. století zakomponoval do své diplomové práce v souvislosti s příjmy královské komory také autor tohoto pojednání.¹⁴⁰³⁾ Nověji se zabýval speciální berní u klášterů na středověké Moravě Tomáš Borovský.¹⁴⁰⁴⁾ Zvláštní berně kláštera Teplá nebyla doposud příliš častým předmětem zájmu historiků. Disponování s hromničnou sumou králem Václavem IV. se zabýval Jaroslav Čechura, který při této příležitosti uvedl jako příklad zrovna berní tepelské kanonie.¹⁴⁰⁵⁾

Speciální berně a kláštery v Čechách

Speciální neboli zvláštní berně, v pramenech označována latinsky jako „*census seu summa regia*“ nebo česky „*králova berně*“, „*suma královská*“ a „*suma hromničná*“, měla v 15. století již ustálenou podobu. Zeměpanské kláštery ji měly odvádět každý rok na Hromnice do královské komory. Měla pevnou výši a v Čechách byla v určitém vztahu s výnosem klášterního panství.¹⁴⁰⁶⁾ Díky tomu si lze podle soupisu zvláštní berně z roku 1418 utvořit přibližnou představu o příjmech zeměpanských

1398) Krofta, K.: *Začátky české berně*, Praha 1931, s. 77–80.

1399) Výtah v *CIM II*, s. 901–902, č. 701.

1400) Palacky (ed.), *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens*, s. 642–646, č. 331.

1401) Kvitancí je známo celkem pět. – AČ VI, s. 458–459, č. 9; s. 464, č. 15; s. 465, č. 16 a *SOkA Plzeň-sever*, PkI Teplá I, L152. List z 5. 2. 1463 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L152/charter>, citováno dle stavu 24. 11. 2015; L206. List z 27. 4. 1493 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L206/charter>, citováno dle stavu 26. 11. 2015. Dochována se také řada listin týkajících se zastavené speciální berně. – *Tamtéž*, L161. Listina z 26. 6. 1465 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L161/charter>, citováno dle stavu 24. 11. 2015; L167. Listina z 15. 10. 1466 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L167/charter>, citováno dle stavu 24. 11. 2015; L179. Listina z 24. 1. 1477 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L179/charter>, citováno dle stavu 24. 11. 2015; L181. Listina z 26. 9. 1478 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L181/charter>, citováno dle stavu 24. 11. 2015; L182. Listina ze 14. 10. 1478 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L182/charter>, citováno dle stavu 24. 11. 2015; L187. Opis listiny z 6. 3. 1482 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L187/charter>, citováno dle stavu 24. 11. 2015; L203. Listina z 3. 5. 1492 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L203/charter>, citováno dle stavu 24. 11. 2015 a NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 278r–v.

1402) Krofta, *Začátky české berně*, s. 66–91.

1403) Trnka, *Finanční situace*, s. 35–39.

1404) Borovský, *Kláštery*, s. 115–132.

1405) Čechura, *Rozsah a dynamika*, s. 47 a zopakováno Týž, *Das Stift Tepl*, s. 19.

1406) Týž: *Břevnov a Strahov na počátku 15. století*, in: *Historia docet. Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc. (Usp. M. Polívka – M. Svatoš)*, Praha 1992, s. 41 a Borovský, *Kláštery*, s. 120–121.

klášterů v Čechách. V případě premonstrátských kanonií byly částky následující: Chotěšov 330 kop, Milevsko 240 kop, Teplá 200 kop, Doksany 130 kop, Strahov 100 kop, Louňovice 80 kop a Želiv 60 kop.¹⁴⁰⁷⁾ Úhrnem přispívaly zeměpanské kláštery v rámci speciální berně do královské komory rovných 5 000 kop ročně, což činilo více než komorní platy měst dohromady.

Od 90. let 14. století docházelo k využívání hromničné sumy českým králem Václavem IV. k umořování dlužných částek.¹⁴⁰⁸⁾ K rozsáhlým změnám ale došlo za husitských válek, v jejichž důsledku některé konventy zcela zanikly a jiné živořily ve zredukované podobě. Ty měly často poškozeny klášterní budovy a z velké části také zabrán pozemkový majetek od okolních šlechticů. Za těchto okolností se dá očekávat, že královské komoře poklesly příjmy z klášterní berně. Kromě toho je pravděpodobné, že již Zikmund Lucemburský zapsal zvláštní berni z téměř všech klášterů jak na Moravě, tak i v Čechách. Stejným způsobem přistupovali k tomuto platu také jeho nástupci Jiří z Poděbrad a Vladislav Jagellonský. Postižené kláštery se pak snažily, pokud to bylo v jejich silách, vyplatit hromniční sumu od zástavních pánů.¹⁴⁰⁹⁾ Soupis speciální berně z roku 1471 nepopisuje aktuální stav, ale spíše se jedná o snahu pojistit nárok královské komory, na což ukazuje také skutečnost, že seznam klášterní berně se shoduje jak výčtem klášterů, tak jejich roční berní se soupisem z roku 1418.¹⁴¹⁰⁾

Speciální berně a klášter Teplá

Zvláštní berně je u kláštera Teplá poprvé zmíněna koncem 14. století. Tehdy, roku 1395, vystavil král Václav IV. měšťanu Starého Města pražského Henzlinovi ze Zárova listinu, podle které mu mělo pět zeměpanských klášterů vyplatit během dvou let z královské berně 1400 kop pražských grošů. Kromě Teplé, jež měla vyplatit celkem 220 kop grošů, se to týkalo ještě Chotěšova (528 kop), cisterciáckých Plas (220 kop), benediktinské Sázavy (110 kop) a cisterciácké Skalice (30 kop). Výše jednotlivých částek, jež měly řeholní domy ročně odvádět, se pohybovala od 55 do 80 % jejich celkové roční hromničné sumy. Uhrazení dluhu ale neproběhlo v plné výši a listina byla předložena revindikační komisi v první polovině 50. let 15. století.¹⁴¹¹⁾ To však nezabránilo panovníkovi, aby roku 1410 či krátce předtím opět využil svých příjmů z tepelského kláštera. Tentokrát dlužil totiž bratrům ze Švamberka, Bohuslavovi, Hynku Krušinovi a Jankovi 2000 kop pražských grošů, které jim měli postupně splácet tepelští řeholníci tentokrát ale prostřednictvím celé speciální berně. Ta čítala 200 kop českých grošů ročně, jak dokládají oba dochované soupisy speciální berně z let 1418 a 1471.¹⁴¹²⁾ Zdá se, že se klášteru dařilo částku umořovat, leč za cenu půjčky a prodeje platu.¹⁴¹³⁾

1407) *CIM II*, s. 901, č. 701.

1408) Srov. Čechura, *Rozsah a dynamika*, s. 47–48.

1409) Trnka, *Finanční situace*, s. 37.

1410) Krofta, *Začátky české berně*, s. 86.

1411) *AC II*, s. 175, č. 275. – V edici je chybně uvedena u svatoprokopského kláštera částka 210 kop (NA, ČDK, rkp. 2450, č. knihy 148. Registra královských zápisů z let 1453 a 1454, p. 100). Při zapsání regestu komisí došlo patrně k chybě, je-liž podlé jeho znění by kláštery vyplatily během dvou let celkem 1158 kop grošů a nikoliv 1400 kop, jak bylo avizováno.

1412) *CIM II*, s. 901, č. 701 a Palacky (ed.), *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens*, s. 644, č. 331.

1413) Snad z tohoto důvodu prodal klášter v říjnu 1409 plat sedmikop pražských grošů na Chodové Planě za 70 kop pražských grošů (SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L98. Opis listiny z 20. 10. 1409 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L98/charter>, citováno dle stavu 26. 11. 2015 – dostupná pouze zadní strana dvojlistu). Nelze též vyloučit souvislost s vypůjčením 100 kop pražských grošů kanonií od Kuníka z Křenova a na Puclicích někdy před říjnem 1410 (*AC VI*, s. 460, č. 11).

Roku 1410 předala kanonie Švamberským první splátku, která čítala 800 kop grošů.¹⁴¹⁴⁾ V roce 1411 se výše dluhu nesnížila, ale za to o rok později obdrželi Švamberskové hned dvakrát, koncem února a počátkem prosince, po 200 kopách grošů královské berně.¹⁴¹⁵⁾ Je možné, že roku 1416 mohla kanonie předat poslední splátku Švamberským a napříště již odvádět hromničnou sumu opět do královské komory. Celkově však nepředstavovaly tyto výplaty mocným sousedům o moc větší finanční zátěž oproti normálu, jelikož by Teplá musela stejně odvádět dané částky do královské komory. Bezpochyby ale bylo velice náročné shromáždit první splátku dosahující výše čtyř ročních platů komoře.

Jinou strategii využívání královské berně z tepelského kláštera zvolil Václavův bratr a nástupce na českém trůně Zikmund. Ten totiž již koncem roku 1420 rozdělil hromničnou sumu na tři různé velké části, které zastavil svým straníkům a věřitelům, přičemž všichni byli sousedé tepelského velkostatku a v zásadě měli v regionu mocenské a majetkové ambice.¹⁴¹⁶⁾ Největší část z královské sumy, která se rovnala její polovině (100 kop grošů), připadla Něpu Ducovi z Vařin a Ondřejovi ze Slatiny, purkrabímu a místopurkrabímu královského hradu Nečtin, a měla být používána na správu zmíněného hradu do doby, než by jim český panovník vyplatil 900 kop pražských grošů.¹⁴¹⁷⁾ Druhou část obnášející roční plat 60 kop grošů zastavil král Zikmund ve výši 600 kop Janovi staršímu Balilovi, který držel tvrz Caltov ležící východně od Plané.¹⁴¹⁸⁾ Zbytek hromničné sumy, tedy 40 kop grošů, měl dostávat Jindřich z Elsterberka a na Plané, Zikmundův hofmistr a jeden ze zakladatelů katolické ligy.¹⁴¹⁹⁾ Výše zástavní částky v tomto případě není známá. Na základě analogie s předchozími zástavami lze vyvozovat, že se mohla pohybovat kolem 360 až 400 kop grošů.

Zastavování částí hromničné sumy bylo pro klášter v konečném důsledku oproti jejímu využití k vyplácení konkrétní peněžní částky finančně náročnější, jelikož se očekávalo, že kromě pravidelného odvodu dílu speciální berně šlechtické osobě uhradí kanonie v budoucnu dotýčenému též zástavní sumu, která bývala poměrně vysoká. Tento nový způsob aplikovaný v případě Teplé králem Zikmundem také nebyl příliš výhodný pro královskou komoru, jelikož do doby, než byla zaplacená zástavní částka, ztrácela část svých pravidelných příjmů. Kanonie se bezpochyby snažila o to, aby byly výše zapsané částky co nejrychleji uhrazeny, a mohla se tak zbavit zástavních pánů. V prvním případě ale byla po celý zbytek 15. století a první čtvrtinu 16. století neúspěšná a po tuto dobu musela vyplácet polovinu královské berně rok co rok jednotlivým držitelům Nečtin, na které byla zástava platu vázána. Z řady kvitancí, jež klášter každý rok po zaplacení obdržel, se dochovala do dnešních dnů pouze jediná vystavená v dubnu 1493 Zikunou z Ortenburka, vdovou po Burianovi z Gutštejna. Ta v ní potvrzuje klášteru za svého syna Jana z Gutštejna přijetí

1414) *AC* VI, s. 458–459, č. 9. Z textu kvitance bohužel nevyplývají důvody, proč byla vyplacena jednorázově tak velká částka. Jedním z vysvětlení by mohla být skutečnost, že se jednalo o první splátku po čtyřech letech. Rovněž se nabízí možnost, že chtěli premonstráti celkovou sumu co nejrychleji vyplatit, aby se tak zbavili povinnosti vůči Švamberským.

1415) *Tamtéž*, s. 464, č. 15 a s. 465, č. 16.

1416) Čechura, *Sekularizace církevních statků v západních Čechách*, 1996, s. 4 a 5; Sedláček, *Hrady XIII*, s. 195.

1417) Bárta, S.: *Zástavní listiny Zikmunda Lucemburského pro Něpra Duce z Vařin. Příklad z ediční praxe Regesta Imperii XI Neubearbeitung*, in: Kraf, P. a kol.: *Editorství a edice středověkých pramenů diplomatické povahy na úsvitu 21. století*, Praha 2016, s. 92–96. O následných osudech hradu Nečtiny podává informace Sedláček, *Hrady XIII*, s. 203–204.

1418) Bárta, *Zástavní listiny Zikmunda Lucemburského pro Něpra*, s. 94–95; Sedláček, *Hrady XIII*, s. 195.

1419) Bárta, *Zástavní listiny Zikmunda Lucemburského pro Něpra*, s. 94–95; Sedláček, *Hrady XIII*, s. 187; Šmahel, F.: *Husitská revoluce III*, 2. vyd., Praha 1996, s. 333.

100 kop českých grošů „peněz berniových vánočních“ příslušejících k hradu Nečtinám.¹⁴²⁰⁾ Poté vystupuje v pramelech tato část komorního platu až v únoru 1517, kdy se tepelský opat Petr obrátil na nečtinského hejtmana Bohuslava Strachotu z Kralovic s prosbou, aby mu s berní, kterou měl tehdy odevzdat na Nečtiny, ještě dva týdny posečkal. Přitom se odvolával na to, že se klášterním podaným nedařilo, kvůli čemuž od nich nemohly být vybrány peníze.¹⁴²¹⁾ Dalším dokladem o trvající zástavě poloviny královské sumy jsou dva listy adresované tepelskému opatu Petrovi z poloviny 20. let 16. století. V prvním z ledna 1525 se adresátovi připomněl Jan Pluh z Rabštejna a na Bečově a jako držitel Nečtin ho žádal, aby dal vědět jeho bečovskému hejtmanovi, kdy si má přijet do Teplé pro 200 kop míšeňských grošů, zda na Hromnice či některý den po nich. Současně k této částce přímo uvedl, že ji měl klášter původně dávat králi na hrad Nečtiny.¹⁴²²⁾ Přibližně o rok později v lednu 1526 psal opatovi v této věci Hynčík Pluh z Rabštejna a na Kynžvartu, kterého tím pověřil jeho bratr Jan Pluh z Rabštejna po dobu své nepřítomnosti. Stejnou částku měl opět převzít bečovský hejtmán.¹⁴²³⁾ Není tedy pochyb o tom, že se v těchto třech případech vskutku jednalo o polovinu komorního platu zastavenou již králem Zikmundem roku 1420.

U zbylých dvou částí komorního platu byla kanonie úspěšnější. Větší z nich se jí podařilo vyplatit v roce 1454 Oldřichu Balilovi z Caltova, synovi Jana staršího Balila.¹⁴²⁴⁾ Naproti tomu k odstranění poslední zástavy se nedochovaly přímé informace. Lze ale vyvozovat, že se tak stalo před listopadem 1437. Tehdy totiž vystavil císař Zikmund listinu ve prospěch jiného souseda tepelského klášterství Zbyňka z Kočova,¹⁴²⁵⁾ který v té době držel shodou okolností rovněž hrad Nečtiny.¹⁴²⁶⁾ Panovník mu daroval za jeho služby 500 kop pražských grošů, které mu měli postupně vyplatit opat Racek a konvent tepelského kláštera prostřednictvím blíže nespecifikované královské sumy. Jakmile by se tak stalo, měla být tato částka dávana opět do královské komory. Je ale poněkud nezvyklé, že v této listině není uvedena konkrétní výše berně, kterou měl být vladařův dluh uhrazován. S ohledem na skutečnost, že v roce 1437 bylo prokazatelně 160 kop pražských grošů z celkových 200 zastaveno, se mohlo jednat maximálně o zbylých 40 kop. Vyplácení 500 kop proto muselo probíhat velmi pomalu, což patrně Zbyňkovi z Kočova, který byl zároveň i příjemcem zastavené poloviny hromničné sumy, nevyhovovalo. Možná to mohl být jeden z důvodů, proč mezi ním a klášterem vznikla na počátku 40. let 15. století zášť, kterou urovnal v říjnu 1442 ubrman Aleš ze Žeberka a na Plané. Podle jeho narovnání měl klášter zaplatit Zbyňkovi z Kočova 250 kop českých grošů (patrně zbývajících z původních 500 kop darovaných mu císařem Zikmundem) ve třech ročních

- 1420) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L206. List z 27. 4. 1493 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L206/charter>, citováno dle stavu 26. 11. 2015.
- 1421) NK ČR, sign. Teplá MS. fragm. 147. Zlomky tepelských register missivů z let 1516 a 1517, f. 8r.
- 1422) *SOKA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 107. List z 27. 1. 1525.
- 1423) *Tamtéž*, kart. č. 73, č. 95. List ze 17. 2. 1526.
- 1424) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L128. Listina z 6. 7. 1454 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L128/charter>, citováno dle stavu 26. 11. 2015.
- 1425) *Tamtéž*, L120. Listina z 11. 11. 1437 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L120/charter>, citováno dle stavu 26. 11. 2015.
- 1426) *Sedláček, Hradky XIII*, s. 203.

splátkách, za což ručili Tepelští spolu s Úterskými.¹⁴²⁷⁾ Tím zmínky o hromničné sumě z první poloviny 15. století končí.

K zastavování speciální berně, pokud to bylo ještě možné, se uchýloval i král Jiří z Poděbrad. Tak někdy před rokem 1463 zapsal čtvrtinu svého platu, tedy 50 kop českých grošů, Přibíkovi z Klenového zřejmě na dobu jeho života.¹⁴²⁸⁾ Jednalo se totiž o jistou kompenzaci za to, že panovník dovolil generálnímu převorovi johanitů Joštovi z Rožmberka vyplácet volyňské zboží, které měl Přibík v zástavě od roku 1436. Je pravděpodobné, že zástava v souvislosti se smrtí Přibíka kolem přelomu let 1464 a 1465 pominula,¹⁴²⁹⁾ jelikož již 26. července 1465 král Jiří daroval opět 50 kop českých grošů hromničné sumy Janovi z Kolovrat a na Bezručicích. Klášter měl odvádět čtvrtinu berně novému zástavnímu pánu po dobu jeho života a života jeho syna Albrechta. Pokud by Albrecht zemřel dříve než jeho otec, měla kanonie platit ještě po dobu života nejstaršího žijícího syna. V případě, že by klášter neplatil, mohli si držitelé listu zastavit klášterní poddané a jejich statky do doby, než by jim byla částka uhrazena.¹⁴³⁰⁾ Netrvalo ale dlouho a 15. října 1466 panovník zastavil Janovi z Kolovrat a jeho dědicům plat, který drželi, v sumě 500 kop pražských grošů. Plánované vyplacení zástavní částky mělo být zástavním pánům oznámeno rok dopředu.¹⁴³¹⁾

Po předchozích zkušenostech se opat Zikmund spolu s konventem snažil pojistit u nového krále Vladislava proti zastavování hromniční sumy. Zdánlivého úspěchu dosáhli až 24. ledna 1477, kdy jim král slíbil za sebe a své nástupce, že potom, co by byl zastavený komorní plat vyplacen, neměl být již více zastavován. V případě, že by se tak stalo tomuto privilegii navzdory, měla být taková zástava neplatná.¹⁴³²⁾ Po tomto ujištění se opat Zikmund zaměřil na vyplacení zástavy, k čemuž došlo 26. září 1478, kdy odevzdali bratři Purkart a Jetřich z Kolovrat a na Bezručicích obě zástavní listiny klášteru.¹⁴³³⁾ Po 13 letech se tak tepelští premonstráti zbavili povinnosti odvádět každoročně plat 50 kop českých grošů Kolovratům. Dne 14. října 1478 si tento úspěch nechal opat Zikmund potvrdit od krále Vladislava, který tak oficiálně povolil výplatu zástavy. Kromě toho poskytl klášteru milost, podle které nemuseli řeholníci odvádět vyplacenou část hromničné sumy do královské komory. To mělo trvat až do doby, než by jim český král uhradil 600 kop grošů, které sami vyplatili Kolovratům. Navíc mohla kanonie tento plat sama zastavit. K tomu všemu se panovník opět zavázal, že nebude speciální berni nikomu zapisovat ani dávat.¹⁴³⁴⁾ Tím by se mohlo zdát, že pro kanonii skončily problémy s hromničnou sumou. Opak byl ale pravdou. Již 6. března 1482 totiž král Vladislav Jagellonský navzdory svým dvěma privilegiím z let 1477 a 1478 znovu zastavil část zvláštní berně z kláštera Teplá. Stalo se tak potom, co nejvyšší sudí Českého království Půta z Rýzmburka a na Švihově

1427) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L122. Listina z 21. 10. 1442 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L122/> charter, citováno dle stavu 26. 11. 2015.

1428) Tamtéž, L152. List z 5. 2. 1463 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L152/> charter, citováno dle stavu 26. 11. 2015.

1429) Sedláček, A.: *Hrady, zámky a torze království České IX*, Praha 1893, s. 157–158.

1430) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L161. Listina z 26. 6. 1465 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L161/> charter, citováno dle stavu 26. 11. 2015.

1431) Tamtéž, L167. Listina z 15. 10. 1466 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L167/> charter, citováno dle stavu 26. 11. 2015.

1432) Tamtéž, L179. Listina z 24. 1. 1477 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L179/> charter, citováno dle stavu 26. 11. 2015.

1433) Tamtéž, L181. Listina z 26. 9. 1478 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L181/> charter, citováno dle stavu 26. 11. 2015.

vrátil králi zápis císaře Zikmunda na 1000 kop grošů, který měl po svých předcích. Mimo to Půta také odpustil panovníkovi na jeho žádost 1000 kop grošů zadržných jeho strýci Vilémovi z Rýzemberka, kterému mělo být z královské komory ročně vypláceno deset kop grošů až do jeho smrti a potom rok tomu, na koho by toto právo přešlo. Tím ale nebyl nikdo jiný než právě Půta z Rýzemberka, jemuž a jeho dědicům král zapsal 46 a půl kopy pražských grošů zvláštní berně v sumě 1000 kop grošů.¹⁴³⁵⁾ Nestandardní výše zastavené částky možná souvisela se snahou panovníka navodit zdání, že se nejedná o zaplacení tradičních 50 kop grošů.

Roku 1486 král Vladislav jednak ocenil úspěšnou reformu klášterní disciplíny a nárůst počtu řeholníků, ale zároveň zohlednil také zatížení rozpočtu kanonie poplatky odváděnými jistým šlechticům tím, že zprostil klášter Teplá na 15 let placení peněz do královské komory.¹⁴³⁶⁾ O tom, zda se panovníkovi předtím podařilo uhradit klášteru 600 kop grošů, a obnovit tak vyplácení 50 kop zpět do komory, je možné pouze spekulovat. Spíše se ale jeví pravděpodobnější varianta, že se tak s ohledem na Vladislavovu finanční situaci nestalo. V takovém případě za předpokladu, že kromě zmíněných 100 kop grošů a 46 a půl kopy grošů nebylo tehdy z hromničné sumy již více zastaveno, by bylo klášternímu rozpočtu dočasně ulehčeno o 53 a půl kopy grošů ročně, které by normálně měli tepelští řeholníci odvádět do Prahy.

Dne 24. března 1487 došlo k poněkud absurdní situaci, když Půta z Rýzemberka postoupil de facto neplatný zápis na 46 a půl kopy pražských grošů odporující královským privilegiím z let 1477 a 1478 Bohuslavovi ze Švamberka.¹⁴³⁷⁾ Ten jako oprávněný kláštera, „*jestli že by král český jeho milost od toho kláštera co komu oddati aneb zastaviti ráčil, tehdy*“ měl „*knězi opatovi a jeho konventu*“ raden a pomocen „*býti, aby král jeho milost kněze opata a jeho konventu ostaviti a zachovati ráčil podle obdarování a zápisuov slavné paměti králuov českých předkuov svých i také podle jeho milosti obdarování, které jest ráčil knězi opatovi a jeho konventu učiniti*“.¹⁴³⁸⁾ Přesto musel klášter napříště každý rok platit svému ochránci 46 a půl kopy grošů. A právě různé „*paměti a listové v příčině platu hromničného*“ z doby, kdy byli jeho příjemci Švamberské, se nacházely ještě počátkem 17. století ve švamberském archivu na hradě Zvíkově.¹⁴³⁹⁾

Teprve po smrti Bohuslava ze Švamberka se to pokusil uvést na pravou míru opat Zikmund. Proto se v roce 1492 obrátil na nového oprávněného, Bohuslavova syna Jindřicha, jemuž oznámil, že má královská privilegia, podle kterých měl platit hromničnou sumu pouze do královské komory. Za to měl od krále vždy obdržet

1434) *Tamtéž*, L182. Listina ze 14. 10. 1478 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L182/charter>, citováno dle stavu 26. 11. 2015.

1435) *Tamtéž*, L187. Opis listiny z 6. 3. 1482 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L187/charter>, citováno dle stavu 26. 11. 2015.

1436) Zmíněno pouze v tepelských análech. – NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 113v.

1437) *Tamtéž*, f. 278r–v.

1438) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L196. Listina z 23. 4. 1490 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L196/charter>, citováno dle stavu 26. 11. 2015.

1439) *Zíbrt (ed.)*, *Z dějin*, s. 228.

kvitanci. Na to Švamberk reagoval žádostí, aby mu opat Zikmund prokázal dobrou vůli a tu částku, na kterou měl zápis, mu dával a přijímal od něho rovněž kvitanci. Přitom argumentoval tím, že král Vladislav pobýval mimo zemi, a tudíž mu nemohl panovník tu sumu předávat. Zikmund na Švamberkovu žádost přistoupil pod podmínkou, že to nebude znamenat pohoršení jeho privilegií, a 3. května 1492 o tom uzavřeli dohodu.¹⁴⁴⁰⁾ Přítomnost obou originálů listin týkajících se hromničního platu, první svědčící o jeho zastavení roku 1482 a druhá o jeho postoupení roku 1487, ve švamberském archivu ještě počátkem 17. století vypovídá o tom, že se tepelskému klášteru již nepodařilo tuto část královské sumy vyplatit.¹⁴⁴¹⁾

Z dochovaných dokladů vyplývá, že král Václav IV. využíval hromničnou sumu z Teplé či její část k přímému splácení dlužných částek. K samotným zástavám speciální berně se patrně ještě neuchyloval. To už ale neplatí pro jeho bratra Zikmunda, který již v roce 1420 zapsal celou speciální berni, přičemž polovinu z ní se už kanonii nepodařilo až do konce středověku vyplatit. Kromě toho využil císař Zikmund ještě na samém sklonku své vlády zřejmě právě vyplacenou část hromničné sumy po vzoru svého bratra k postupnému umořování nemalé částky, což se ale ukázalo s ohledem na výši nezastaveného komorního platu (maximálně dvacet procent z celkové sumy) jako nepraktické, jelikož vyplácení trvalo příliš dlouho. Zřejmě proto jeho nástupci od tohoto způsobu využívání speciální berně zcela upustili a zaměřili se pouze na zastavování, pokud jim to daná situace dovolila. Lze tedy shrnout, že hromniční suma z kláštera Teplá nehrála od 20. let 15. století v příjmech královské komory téměř žádnou nebo velmi malou roli. Z celkových 200 kop českých grošů bylo v polovině 80. let 15. století 146 a půl kopy zastaveno (100 kop kontinuálně od roku 1420 a zbylá část od roku 1482) a pravděpodobně 50 kop grošů odpuštěno (od 1478). Proto zproštění odvodů do královské komory na 15 let Vladislavem Jagellonským roku 1486 nemělo jak na kanonii, tak na samotného krále velký vliv, protože výše speciální berně směřující ročně do královské komory tehdy patrně činila maximálně tři a půl kopy.

Obrana kláštera

Prameny a literatura

Pramenná základna pro studium obrany kláštera Teplá je v porovnání s jinými tématy poměrně široká. Dochovalo se totiž několik klíčových písemností, jako jsou jedna kvitance na opravní peníze (1459) a tři listiny o přijetí kláštera do ochrany (1490, 1504 a 1527).¹⁴⁴²⁾ K dispozici

1440) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L203. Listina z 3. 5. 1492 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L203/charter>, citováno dle stavu 26. 11. 2015.

1441) **Zíbrt (ed.)**, *Z dějin*, s. 226–227. Jedná se patrně o jediné dvě písemnosti dříve uložené na hradě Zvíkov a zařazené v rámci soupisu Václava Březana do skupiny označené jako „*Tepelský klášter*“, které se dochovaly do současnosti. Dnes se obě nachází ve fondu Velkostatek Bechyně v SOA v Plzni. – *Soupis český psaných listin a listů do roku 1526 I. 2/1*, Praha 1975, s. 697–698, č. 2977 a s. 813, č. 3480.

1442) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L141. List z 26. 10. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L141/charter>, citováno dle stavu 26. 11. 2015; L196. Listina z 23. 4. 1490 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L196/charter>, citováno dle stavu 26. 11. 2015; L239. Listina ze 17. 8. 1504 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L239/charter>, citováno dle stavu 26. 11. 2015 a L257. Listina ze 4. 2. 1527 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L257/charter>, citováno dle stavu 26. 11. 2015.

je rovněž jedno královské privilegium vztahující se přímo k obraně.¹⁴⁴³⁾ Zmínit je třeba také zprávy o dění kolem udělení obrany papežským legátem z let 1465 a 1466.¹⁴⁴⁴⁾ Velmi důležitý pro studium obrany tepelského kláštera ve druhé polovině 15. století a na počátku 16. století je soupis švamberkého archivu uloženého na hradě Zvíkově pořízený v letech 1616 a 1617 Václavem Březanem, díky němuž zůstalo povědomí o některých klíčových listinách již dnes zaniklých alespoň v registrové podobě. Tento výtečný pramen zpřístupnil roku 1908 Čeněk Zíbrt.¹⁴⁴⁵⁾ Svůj význam má též řada jednotlivých údajů upřesňujících pohled na obranu kláštera Teplá v 15. století a počátkem 16. století.

Naproti tomu téma šlechtických obran nebylo dosud příliš atraktivní jak z pohledu Teplé, tak obecně. Z právního hlediska se opravám v souvislosti s pozemkovou zakladatelskou vrchností věnoval Václav Vaněček.¹⁴⁴⁶⁾ Opravu a obranu se pokusil pro jagellonské období vymezit také Josef Macek.¹⁴⁴⁷⁾ Větší pozornost si získaly opravy klášterů na Moravě, kterými se zabývali především František Matějka a Tomáš Borovský.¹⁴⁴⁸⁾ Vztah Švamberků jako opravních pánů k tepelské kanonii poněkud svérázně charakterizoval Jaroslav Čechura.¹⁴⁴⁹⁾

Vymezení pojmu a terminologie s přihlédnutím k Teplé

V českých textech spojených s klášterem Teplá se zdá, že slova „obrana“ a „oprava“ byla chápána jako synonyma,¹⁴⁵⁰⁾ i když jasně převažovalo užívání prvního z nich. Výkonavatel obrany, respektive opravy byl označován jako „oprávce“ či „opravní pán“.¹⁴⁵¹⁾ Ekvivalenty v latinském jazyce zněly pro obranu „*protectio*“, „*defensio*“, „*tuitio*“ nebo „*custodia*“, přičemž oprávce vystupoval v latinských textech pod označením „*tutor*“.

Přesné definování obrany je poněkud problematické, jelikož její výkon se u jednotlivých klášterů podstatně lišil.¹⁴⁵²⁾ Podle různých hledisek je možné rozčlenit několik druhů obran. Dle předmětu obrany může existovat obrana celková či dílčí, přičemž oba typy jsou doloženy i v případě tepelské kanonie. Další dělení může být provedeno podle toho, kdo byl ochráncem. Tím mohl být panovník, světský feudál, šlechtický rod nebo výjimečně také město.¹⁴⁵³⁾ Kromě toho odlišoval Josef Macek ještě obranu od opravy.

1443) *Tamtéž*, L237. Listina z 6. 1. 1504 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L237/charter>, citováno dle stavu 26. 11. 2015.

1444) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, ff. 76r, 76v, 77v–78v.

1445) Zíbrt (ed.), *Z dějin*, s. 204–241.

1446) Vaněček, V.: *Základy právního postavení klášterů a klášterního velkostatku ve starém českém státě II*, Praha 1937, s. 49–62.

1447) Macek, J.: *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001, s. 201.

1448) Matějka, F.: *Feudální velkostatek a poddaný na Moravě*, Praha 1959, s. 43–46 a Borovský, Kláštery, s. 207–232.

1449) Čechura, *Sekularizace církevních statků v husitské revoluci*, s. 96–97; Týž, *Rozsah a dynamika*, s. 59, 60, 66, 67 a zopakováno Týž, *Das Stift Tepl*, s. 20.

1450) Tomu nasvědčuje zejména privilegium Vladislava Jagellonského pro klášter Teplá z roku 1504, ve kterém stojí oba termíny přímo vedle sebe: „*uoobrana a oprava*“. – SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L237. Listina z 6. 1. 1504 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L237/charter>, citováno dle stavu 26. 11. 2015. Rovněž v katalogu Václava Březana není rozlišováno mezi ochranou a opravou – např. „*proti té opravě a ochraně*“, „*za ochránce a oprávce*“ a „*platu ochrany a opravy*“. – Zíbrt (ed.), *Z dějin*, s. 227 a 228.

1451) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L123. Listina z 13. 3. 1443 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L123/charter>, citováno dle stavu 26. 11. 2015; L126. Listina z 15. 11. 1447 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L126/charter>, citováno dle stavu 26. 11. 2015 a L237. Listina z 6. 1. 1504 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L237/charter>, citováno dle stavu 26. 11. 2015.

1452) Borovský, *Kláštery*, s. 208.

1453) Příklad kláštera, jehož ochranou bylo pověřeno město, představuje premonstrátské Klášterní Hradisko na počátku 16. století. – *Tamtéž*, s. 212.

Podle něho měl obránce zajišťovat bezpečí členů konventu a spravovat jejich majetek. Naproti tomu oprávec měl být navíc ještě držitelem patronátního práva.¹⁴⁵⁴⁾ Toto vymezení ale prameny z prostředí tepelského kláštera nepotvrzují. Díky třem listinám z let 1490, 1504 a 1527, ve kterých oprávec přijali tepelský klášter do své obrany, lze poměrně jednoznačně charakterizovat podobu obrany této řeholní instituce.¹⁴⁵⁵⁾ Vzhledem k tomu, že jsou všechny tři obsahově téměř totožné, tak se dá usuzovat na jistou ustálenost její formy. Předmětem obrany byli opat, konvent, klášterní zboží a poddaní. Doba, po kterou měl oprávec klášter chránit, byla časově omezená, a to v prvních dvou případech na osm let a v posledním na pět let. V listinách z let 1490 a 1527 byl stanoven také postup pro případ, že by některá ze stran již neměla zájem na prodloužení obrany po uběhnutí stanovené doby. Tehdy to měla dát vědět druhé straně dva roky, respektive jeden rok před skončením této obrany. Po tomto oznámení měla být dále až dokonce určené doby zajišťována ochrana kláštera a placení opravních peněz, jejichž výše byla pravděpodobně rovněž konstantní. Klášter platil oprávcovi za svoji ochranu dvakrát ročně, na svatého Jiří a na svatého Havla, po 12 a půl kopách pražských grošů, za což obdržel od příjemce vždy kvitanci. Jedna taková se zachovala od Bohuslava ze Švamberka z roku 1459.¹⁴⁵⁶⁾ Za tento plat byl oprávec povinen poskytovat přesně stanovené služby. Jednalo se zejména o mocenskou a právní ochranu jak opata s konventem, tak jejich poddaných, což mělo platit i v době války. Oprávec se též opatovi a konventu zavazoval radit a pomáhat v případech, že by král něco klášterního neprávem zastavil navzdory uděleným privilegiím. Ochránce se také zároveň zaručoval, že sám nebude působit opatovi, konventu a jejich poddaným žádná příkoří. Naproti tomu klášter měl obránci v nesnázích poskytnout pomoc, pokud by to nebylo namířeno proti zájmům krále či země. Z tohoto vymezení vyplývá, že oprávcům z jejich funkce nevyplyvaly žádné majetkové nároky na statky či patronátní práva kanonie Teplá.¹⁴⁵⁷⁾ Tento závěr není možné zobecňovat, ale na druhou stranu by se neměla funkce oprav v rámci sekularizace v 15. století přeceňovat. Udělení opravy totiž samo o sobě nepředstavovalo zkázu zeměpanských klášterů.¹⁴⁵⁸⁾ Vlastní zánik řeholních domů způsobovali jiní činitelé, jako byly zejména různé zástavy.

Obrana a opráveci tepelského kláštera

Kořeny šlechtické obrany kláštera Teplá je třeba hledat již za husitských válek v první polovině 20. let 15. století, přestože se zmínka o oprávcovi objevuje v pramenech

1454) **Macek**, *Víra*, s. 201.

1455) **SOKA Plzeň-sever**, Pkl Teplá I, L196. Listina z 23. 4. 1490 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L196/charter>, citováno dle stavu 26. 11. 2015; L239. Listina ze 17. 8. 1504 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L239/charter>, citováno dle stavu 26. 11. 2015 a L257. Listina ze 4. 2. 1527 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L257/charter>, citováno dle stavu 26. 11. 2015.

1456) *Tamtéž*, L141. List z 26. 10. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L141/charter>, citováno dle stavu 26. 11. 2015.

1457) Tato teze se neshoduje s pojetím Jaroslava Čechury, podle něhož byly tepelské statky nejméně do konce 15. století specifickou položkou majetku Švamberků, kteří na sebe měli po roce 1420 strhnout výkon pozemkové vrchnosti. – **Čechura**, *Sekularizace církevních statků v husitské revoluci*, s. 96–97; **Týž**, *Rozsah a dynamika*, s. 59 a **Týž**, *Das Stift Tepl*, s. 20. Tento názor v zásadě převzali také František Kavka, Petr Čornej a Milan Hlinomaz. – **Kavka, F.**: *Poslední Lucemburk na českém trůně. Králem uprostřed revoluce*, Praha 1998, s. 77; **Čornej, P.**: *Velké dějiny zemí Koruny české V. 1402–1437*, Praha 2000, s. 272 a **Hlinomaz**, *Klášter*, s. 34.

1458) **Borovský**, *Kláštery*, s. 207.

teprve roku 1443 v souvislosti s Hynkem Krušinou ze Švamberka.¹⁴⁵⁹⁾ Teplá nebyla jistě schopna zajistit vlastními silami dostatečnou obranu svých statků ve válečných letech, které byly obzvláště pro kláštery značně nepříznivé. Proto český král Zikmund Lucemburský zřejmě dovolil tepelské kanonii nedlouho po propuknutí husitské revoluce, aby si zvolila svého ochránce. Lze tak usuzovat na základě analogie s Chotěšovem, který získal takové svolení v srpnu 1422.¹⁴⁶⁰⁾ Tepelští bratři se rozhodli pro mocný rod Švamberků, s jejichž panstvím sousedili. Z tehdejších oprávců hrál důležitou roli Hynek Krušina ze Švamberka, který byl nejenom hejtmánem plzeňského kraje, ale zároveň také stál v čele tamějšího spolku katolických pánů a měst Plzně a Tachova.¹⁴⁶¹⁾

I po pominutí bezprostředního ohrožení kláštera byla obrana prodlužována. Zdá se, že bez panovníkova zároku nebylo snadné břemeno obrany setřást.¹⁴⁶²⁾ Hynek Krušina ze Švamberka se ve 40. letech 15. století přinejmenším dvakrát uplatnil jako oprávec, když se zasloužil o urovnání sporů uvnitř tepelského klášterství. Spolu s dalšími dvěma ubrmany narovnal roku 1443 spor mezi klášterními poddanými, obcí a konšely města Teplá, a roku 1447 rozepří kláštera s Junišem, písařem z Teplé, a jeho synem Erasmem.¹⁴⁶³⁾ Po Hynku Krušinovi se stal hlavním oprávcem jeho syn Bohuslav rovněž sídlící na Švamberku neboli Krasíkovu, kterému se podařilo získat do zástavy od opata Albrechta klášterní ves Křivce.¹⁴⁶⁴⁾ Stejný Švamberk vystavil dne 26. října 1459 kvitanci tepelskému opatu Zikmundovi a konventu na 25 kop míšeňských grošů svatohavelských opravních peněz.¹⁴⁶⁵⁾

Kromě výše zmíněné celkové obrany kláštera existovala zároveň též dílčí ochrana. Tu je možné doložit nejpozději na počátku 60. let 15. století. Tehdy odváděli obyvatelé klášterní vsi Sítiny ročně za ochranu katolickému pánu Jindřichovi z Plavna, jehož kynžvartské a bečovské panství sousedilo ze západu a severu s klášterstvím, osm strychů hrachu. Jelikož představoval tento poplatek pro klášterní poddané ze Sítin příliš velké břemeno, rozhodl se ho „velkorysý“ ochránce roku 1461 snížit na sedm strychů. Jedná se o jedinou zmínku z této doby vztahující se k tomuto typu obrany. Je pravděpodobné, že Sítiny odváděly na zámek v Kynžvartu nemalý poplatek za svoje „bezpečí“ ještě v době, než se staly majetkem kláštera.¹⁴⁶⁶⁾

Příležitost zbavit se šlechtické obrany se klášteru naskytla v souvislosti s formováním opozice katolické šlechty namířené proti českému králi Jiřímu z Poděbrad, které vyvrcholilo koncem listopadu 1465 uzavřením tzv. Zelenohorské jednoty pod vedením Zdeňka Konopištského ze Šternberka, mezi jejímiž zakládajícími členy

1459) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L123. Listina z 13. 3. 1443 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L123/charter>, citováno dle stavu 27. 11. 2015. Tomáš Borovský předpokládá, že obrany vynucené válečnými událostmi nebyly zřejmě písemně pojišťovány. – **Borovský**, *Kláštery*, s. 232. Tomu by odpovídala i skutečnost, že nejstarší listina týkající se obrany nacházející se ve švamberském archivu na počátku 17. století pocházela až z roku 1475. – **Zíbrt (ed.)**, *Z dějin*, s. 227.

1460) **Bárta, S.**: *Zástavní listiny Zikmunda Lucemburského na statky chotěšovského kláštera (1420–1437)*, MHB 15, 2012, č. 2, s. 22.

1461) **Sedláček**, *Hrady XIII*, s. 44.

1462) Srov. **Borovský**, *Kláštery*, s. 232.

1463) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L123. Listina z 13. 3. 1443 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L123/charter>, citováno dle stavu 27. 11. 2015 a L126. Listina z 15. 11. 1447 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L126/charter>, citováno dle stavu 27. 11. 2015.

1464) *Tamtéž*, L172. Listina z 1. 9. 1473 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L172/charter>, citováno dle stavu 27. 11. 2015.

1465) *Tamtéž*, L141. List z 26. 10. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L141/charter>, citováno dle stavu 27. 11. 2015.

1466) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 70r–v.

se nacházeli vedle Bohuslava ze Švamberka i Jindřich starší a jeho syn Jindřich mladší z Plavna.¹⁴⁶⁷⁾ Za této situace přijal král Jiří klášter Teplou pod svou ochranu, čímž skončila obrana Švamberků a snad i pánů z Plavna. Panovník potřeboval s ohledem na blížící se konflikt mít tepelský klášter pevně ve svých rukou. Představoval totiž jeden z opěrných bodů v západních Čechách. Bohuslav ze Švamberka se ale nehodlal vzdát nemalého příjmu, který představovaly opravní peníze, a navíc pravděpodobně vycítil příležitost získat kanonii do své moci a zmocnit se případně alespoň části klášterního majetku. Zřejmě se tedy obrátil v této věci na papežského legáta Rudolfa sídlícího ve Vratislavi, kterému se to hodilo do jeho plánů. Proto již 23. prosince 1465 informoval zmíněný papežův zástupce opata Zikmunda o tom, že umístil klášter i s jeho poddanými zpět pod ochranu Bohuslava ze Švamberka, a zároveň mu přikázal, aby mocného souseda přijal za ochránce.¹⁴⁶⁸⁾ Motivem tohoto kroku nebylo již primární zajištění bezpečí kanonie, ale pokus o zamezení případné pomoci králi Jiřímu od kláštera a jeho poddaných.¹⁴⁶⁹⁾ Bohuslav ze Švamberka se začal záhy domáhat odvádění pravidelného poplatku. Kromě toho překročil svoji pravomoc, když vyžadoval od klášterních poddaných přísahu věrnosti a poslušnosti.¹⁴⁷⁰⁾ Na tento postup si stěžoval opat Zikmund legátovi, přičemž obvinil Švamberka, že tak činí kvůli svému prospěchu a zisku. V odpovědi z 1. března 1466 legát ujišťoval Zikmunda, že pověření Bohuslava ze Švamberka nemělo klášter zatížit, ale ochránit ho před heretiky. Zároveň také napsal Švamberkovi, aby nezneužíval svého postavení.¹⁴⁷¹⁾ Opat nakonec toto ubezpečení uspokojilo.¹⁴⁷²⁾ Paradoxně to byl právě oprávec Bohuslav ze Švamberka, jež se zúčastnil spolu s dalšími katolickými šlechtici z okolí kláštera, mezi kterými se nacházeli i páni z Plavna, dne 30. května 1467 vyrabování kláštera a vypálení kaple Všech svatých. Stalo se to den poté, co členové konventu spolu se služebníky a klášterními poddanými slíbili poslušnost jak papeži, tak katolickým pánům. Naproti tomu se šlechtici zaručili, že nezpůsobí škody klášteru ani jeho poddaným.¹⁴⁷³⁾ To jim ovšem nikterak nezabránilo jak v uvedeném jednání, tak v následném vypálení kláštera a násilném obsazení části klášterních statků, přičemž Bohuslav ze Švamberka byl při zabírání majetku kanonie opět jedním z hlavních aktérů. Z řady statků uzurpovaných Švamberkem prameny konkrétně jmenují pouze městečko Úterý a ves Olešovice.¹⁴⁷⁴⁾ Držitelé zabraných klášterních statků bezpochyby počítali s tím, že si je přivlastní. V době, kdy majetek obsadili, byl opat Zikmund totiž exkomunikován. Již v prosinci 1467 byl ale osvobozen a navíc vystupoval na straně papeže.¹⁴⁷⁵⁾ Kromě toho na obranu tepelské kanonie vystoupili páni z Gutštejna, kteří žádali 10. února 1469 papežského legáta Vavřince o intervenci u papeže, aby

1467) Podrobněji Čornej, P. – Bártlová, M.: *Velké dějiny zemí Koruny české* VI. 1437–1526, Praha 2007, s. 230–231.

1468) Palacky (ed.), *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens*, s. 374–375, č. 343.

1469) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, ff. 75v–76r.

1470) *Tamtéž*, f. 78r.

1471) *Tamtéž*, f. 76v.

1472) *Tamtéž*, f. 78r.

1473) *Tamtéž*, f. 319r–v.

1474) *Tamtéž*, ff. 258v–259r a *SOkAPlzeň-sever*, Pkl Teplá I, L175. Listina z 8. 8. 1475 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L175/charter>, citováno dle stavu 27. 11. 2015.

1475) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, ff. 88v–90r.

1476) *SOkAPlzeň-sever*, Pkl Teplá I, L169. List z 10. 2. 1469 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L169/charter>, citováno dle stavu 27. 11. 2015.

nedovolil odtržení klášterních statků.¹⁴⁷⁶⁾ Gutštejnové, jako potomci zakladatele kláštera Hroznaty, zde svým způsobem suplovali funkci oprávců.¹⁴⁷⁷⁾ Švamberkovy plány na začlenění klášterních statků se definitivně zhroutily počátkem roku 1474 na zemském sněmu v Benešově, na základě jehož usnesení se měl zachovat podle smlouvy uzavřené Zdeňkem ze Šternberka a Vilémem z Rýzemberka mezi ním a tepelskými řeholníky.¹⁴⁷⁸⁾ Zmíněnou úmluvu následně potvrdil i král Vladislav listinou z 19. března 1474. Dle dané dohody měl Švamberk okamžitě vydat klášteru zadržované statky kromě Úterý a jedné nejmenované vsi.¹⁴⁷⁹⁾ Městečko měl odevzdat až by se vracela i jiná dobytá území a ves mohl držet po dobu života svého a svého syna Hynka.¹⁴⁸⁰⁾ Bohuslav ze Švamberka se ale nehodlal klášterních majetků vzdát. Proto bylo již 8. srpna 1475 uzavřeno nové narovnání, tentokrát prostřednictvím Buriana z Gutštejna. Podle něho si mohl Švamberk nově ponechat do doby, než se budou vracet jiná dobytá území, spolu s městečkem Úterý také ves Olešovice. Kromě toho měl klášter postoupit Bohuslavovi a jeho synu Hynkovi ves Černoovice s mlýnem pod vsí na dobu jejich životů. Dále mělo být oběma jmenovaným vypláceno klášterem po tři roky vždy na sv. Havla a sv. Jiří 15 kop grošů. Klášterním poddaným, kteří byli na straně Bohuslava ze Švamberka, se neměl opat s konventem mstít. Ti, pokud by ale nechtěli zůstat na tepelském panství, se mohli do roka vystěhovat na švaberské dominium. Naproti tomu Bohuslav se svým synem neměli více přijímat klášterní poddané bez povolení opata. Švamberkové měli dále vykonávat obranu klášterního zboží podle listu, který mezi sebou měli.¹⁴⁸¹⁾ I tentokrát se Bohuslav zdráhal splnit všechny podmínky úmluvy na rozdíl od opata Zikmunda a konventu, kteří ještě v roce 1475 zapsali jemu a Hynkovi na dobu jejich životů ves Černoovice i s mlýnem.¹⁴⁸²⁾ Nejmenované zabrané vsi předal Švamberk klášteru někdy mezi léty 1475 a 1480. Snad se tak stalo hned roku 1475. V roce 1480 napsal opat Zikmund společně s řeholníky Bohuslavovi ze Švamberka list s žádostí, aby jim postoupil městečko Úterý s Olešovicemi, přičemž argumentovali tím, že jiné dobyté statky byly toho času rovněž navracovány. Na to jim odpověděl, že jeho zboží odňaté od manětínského panství stále drží žlutický pán – Jan z Vřesovic, a proto jim nemíní zmíněné statky postoupit.¹⁴⁸³⁾ Opat Zikmund se ale nenechal odbýt a v polovině roku 1480 si stěžoval u krále Vladislava, že Bohuslav dosud nevrátil klášteru Úterý a Olešovice. Na základě toho panovník přikázal

1477) Již v červnu 1467 psal Burian z Gutštejna administrátorovi pražského arcibiskupství Hilářiovi a přimlouval se za tepelského řeholníka Jiljího Rumpolda. – *APH*, AMK, Cod. VI-7. Administrátorská akta Hilária Litoměřického a Hanuše z Kolovrat, p. 41.

1478) *AC IV*, s. 472, č. 18.

1479) V katalogu Václava Březana se nalézá regest listiny, který obsahově odpovídá této písemnosti. Liší se ale datací, jelikož listina opsaná ve vidimátu uloženém na Zvíkově měla pocházet z roku 1475. Březan navíc uvádí jméno oné jedné vsi, kterou dle něho byly Černoovice. – *Zíbrt (ed.)*, *Z dějin*, s. 227. Zdá se tedy, že listina v soupisu švaberského archivu byla patrně špatně odatována, přičemž Březan na základě jiných souvislostí doplnil jméno vsi, které v původní listině uvedeno nebylo. Jednou z těch souvislostí mohla být skutečnost, že v tamějším archivu se nacházel ještě jeden vidimus od stejných vydavatelů (Jošta z Pruku a Oldřicha Smrčky z Mnichu) a ze stejného roku (1487), který obsahoval právě opis zápisu vsi Černoovice klášterem oběma Švamberkům z roku 1475.

1480) *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, ff. 258v–259r.

1481) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L175. Listina z 8. 8. 1475 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L175/charter>, citováno dle stavu 27. 11. 2015.

1482) *Zíbrt (ed.)*, *Z dějin*, s. 227.

1483) *Tamtéž*, s. 227. – V edici je u regestu prvního listu uveden rok 1486, přičemž u druhého datace zcela chybí. V původním rukopisu Václava Březana je ale v rámci roku šestka opravena na nulu. Rok 1480 přitom více odpovídá dobovým souvislostem. – *NK ČR*, sign. XVII.C.14. Soupis švaberského archivu na Zvíkově (rukopis není foliován ani paginován).

Švambergovi, aby se zachoval podle smlouvy z roku 1475.¹⁴⁸⁴⁾ Možná, že právě záležitost vrácení Úterý a Olešovic chtěl řešit opat Zikmund spolu s Bohuslavem před králem Vladislavem v květnu 1482.¹⁴⁸⁵⁾ O tom, kdy se městečko se sousední vsí opravdu vrátilo kanonii, chybí v pramenech informace, ale lze očekávat, že se tak mohlo stát někdy v 80. letech 15. století. Než získal klášter definitivě nazpět městečko Úterý, zaplatil ještě Bohuslavovi ze Švamberka navíc 100 kop míšeňských grošů.¹⁴⁸⁶⁾ Tehdy patrně došlo též ke zlepšení vztahů mezi opatem a oprávcem. Svědectvím o tom může být pobyt opata Zikmunda na Švamberku v únoru 1487, během něhož zpečetil vidimus listiny císaře Zikmunda z roku 1437, kterou zastavil Oldřichovi z Rožmberka hrad Zvíkov a milevský klášter.¹⁴⁸⁷⁾

Navzdory Bohuslavovu jednání zaměřenému takřka neustále proti zájmům tepelské kanonie, existuje i několik dokladů o jeho počinech ve prospěch kláštera. V říjnu 1467 neúspěšně žádal administrátora pražského arcibiskupství Hilária, aby povolil boží službu v tepelském klášteře. Zároveň ho také ubezpečil, že se řeholníci zřekli krále Jiřího a že se chtějí držet katolických pánů.¹⁴⁸⁸⁾ V květnu 1470 se pro změnu přimlouval u papežského legáta Vavřince, aby mohl tepelský opat Zikmund jednat s králem Jiřím a jeho stoupenci kvůli zastavování klášterních statků.¹⁴⁸⁹⁾ Poslední doklad pochází z května 1471, kdy byli na jeho žádost Tepelští zbaveni interdiktů, což se odehrálo za zády administrátorů pražského arcibiskupství.¹⁴⁹⁰⁾ Tyto tři intervence podnikl Bohuslav ze Švamberka bez pochyby z pozice oprávce kláštera.

Zdá se, že se Bohuslav ze Švamberka pokoušel zasahovat rovněž do patronátních práv tepelského opata, pokud se tak dá usuzovat z jednoho listu z prosince 1473. V něm Švamberg sděloval tepelskému opatovi, že prezentoval k faře v Ovesných Kladrubech syna svého bečovského fojta, a zároveň doufal, že se proti tomu nebude prelát stavět a že v případě potřeby bude novému faráři nápomocen.¹⁴⁹¹⁾ Již zvolený tón pisatele dává vytušit, že jeho počínání nebylo v souladu s právem. S ohledem na nedostatek dalších pramenů nelze stanovit, zda se jednalo v tomto ohledu o výjimku či pravidlo.

Někdy v první polovině roku 1475 došlo z hlediska obrany kláštera Teplá k zásadní změně. Objevili se totiž dva oprávcí kláštera z různých šlechtických rodů zároveň. Jednalo se o dosavadního oprávce Bohuslava ze Švamberka, hejtmana plzeňského kraje, a snad nově o Buriana z Gutštejna, hejtmana žateckého a rakovnického kraje. Pro kanonii bylo velice důležité, že dotyční kromě toho, že patřili mezi nejmocnější muže v kraji, tak byli zároveň významnými vůdci znesvářených stran. Ustanovení Buriana z Gutštejna tak představovalo dobrý politický tah k zajištění bezpečnosti klášterství v době války, za

1484) AČ XV, s. 35–36, č. 79.

1485) *Tamtéž*, s. 37, č. 82.

1486) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 130r.

1487) SOA v Třeboni, II T 57, inv. č. 60. Listina z 28. 2. 1487 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAT/VelkostatekOrlik/60/charter>, citováno dle stavu 27. 11. 2015.

1488) AČ VI, s. 124, č. 15.

1489) Palacky (ed.), *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens*, s. 627–628, č. 518.

1490) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 97v.

1491) AČ V, s. 350, č. 62.

kterým s velkou pravděpodobností stál král Vladislav a možná i opat Zikmund. Bezpochyby měl vojenský hejtman krále Vladislava rovněž krotit Švamberkovy ambice ohledně rozmnožování jeho statků na úkor sousedního kláštera. Oba západočestí velmožové přijali společně do své ochrany opata Zikmunda a konvent se vším jejich zbožím, za což se jim představený kláštera zavázal každoročně platit obvyklých 50 kop míšeňských grošů.¹⁴⁹² Doba, po kterou měla obrana kláštera trvat, sice není známa, ale lze předpokládat, že se jednalo opět o osm let.

Burian z Gutštejna začal záhy vystupovat jako opravdový oprávec. Hned v roce 1475 se na něj obrátili Tepelští kvůli sporu se svou vrchností o královské privilegium na stavbu opevnění, přičemž jim Burian doporučil, aby se s opatem a konventem domluvili po dobrém. Po nezdaru jednání ho ale prosili, aby jim nezazlíval, že se v té věci obrátili na krále, jehož rozhodnutí slíbili respektovat.¹⁴⁹³ Jako ubrman vystupoval Gutštejn ve stejném roce též ve zmíněném sporu tepelské kanonie a Bohuslava ze Švamberka o zabrané klášterní statky.¹⁴⁹⁴ Rovněž díky jeho přímlově udělil císař Fridrich III. v roce 1475 tepelským opatům právo pečetit červeným voskem.¹⁴⁹⁵ Zřejmě jako na oprávece kláštera se na Buriana z Gutštejna obrátil o rok později Jindřich mladší z Plavna ve věci náhrady za vraždu a oloupení jednoho jeho poddaného, přičemž čin byl spáchán klášterními lidmi ze Štítin na pozemcích tepelské kanonie.¹⁴⁹⁶ Jak dlouho vykonával Burian z Gutštejna obranu kanonie vedle Bohuslava ze Švamberka, není z pramenů zřejmé. Nelze ale vyloučit, že tak mohl působit až do své smrti (kolem roku 1489).¹⁴⁹⁷

Po tom, co se násilný zábor klášterního majetku ukázal z dlouhodobého hlediska neúspěšný, zvolil Bohuslav ze Švamberka na sklonku svého života novou taktiku k ovládnutí kláštera Teplá a jeho statků. Tu představovalo získávání zástav vztahujících se ke kanonii a právě tomu se Švamberk věnoval ve druhé polovině 80. let 15. století. Již předtím dostal do zástavy ves Křivce, kterou ale roku 1473 dále zastavil se souhlasem opata a konventu svému hejtmanu na Švamberku Mikulášovi z Příbrami.¹⁴⁹⁸ V březnu roku 1487 se mu podařilo získat od Půty z Rýzemberka a na Švihově zápisný list na komorní plat 46 a půl kopy pražských grošů v hodnotě 1000 kop.¹⁴⁹⁹ Dále si zajistil od Jana Ůlického z Plešnic dva zápisy na ves Černovice v hodnotě 600 zlatých uherských a v říjnu 1489 si nechal od krále Vladislava potvrdit doživotní držení zápisu na tuto ves pro svého syna Jindřicha a svého vnuka Kryštofa, syna zemřelého Hynka.¹⁵⁰⁰

Po smrti Bohuslava ze Švamberka se ujal švamberského panství jeho syn Jindřich, který přijal 23. dubna 1490 svým jménem a jménem svých nedílných strýců na osm let do obrany tepelského opata spolu s konventem, klášterními poddanými a statky,¹⁵⁰¹ což následně potvrdil i král Vladislav.¹⁵⁰² Ještě předtím dovolil Jindřich klášteru vyplatit zastavenou

1492) Zíbrt (ed.), *Z dějin*, s. 227.

1493) *SOKA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 333. List z 19. 5. 1475.

1494) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L175. Listina z 8. 8. 1475 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L175/charter>, citováno dle stavu 27. 11. 2015.

1495) *Tamtéž*, L176. Listina ze 14. 11. 1475 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L176/charter>, citováno dle stavu 27. 11. 2015.

1496) NK ČR, sign. Teplá MS. fragm. 120. List z 11. 9. 1476.

1497) *Sedláček*, *Hrady XIII*, s. 53.

1498) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L172. Listina z 1. 9. 1473 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L172/charter>, citováno dle stavu 27. 11. 2015.

1499) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, f. 278r-v.

1500) *Tamtéž*, f. 257r-v.

1501) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L196. Listina z 23. 4. 1490 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/Tep-laOPraem/L196/charter>, citováno dle stavu 27. 11. 2015. Jedná se o první dochovanou listinu o přijetí do obrany. Nelze ale očekávat, že se povinnosti a práva oprávece nějak výrazně změnily od předchozí doby.

1502) Zíbrt (ed.), *Z dějin*, s. 227.

ves Černovice, ačkoliv měl spolu se svým synovcem Kryštofem v tomto případě nárok na doživotní zástavní držbu,¹⁵⁰³⁾ a uzavřel o tom s klášteřem smlouvu, kterou potvrdil 20. dubna 1490 panovník.¹⁵⁰⁴⁾ Opat a konvent obratem zaplatily 500 kop míšeňských grošů,¹⁵⁰⁵⁾ načež jim Jindřich ve stejný den, jako je vzal do obrany, postoupil jménem Švamberků všechny zápisné listy vztahující se ke jmenované vsi.¹⁵⁰⁶⁾ Nový oprávec tedy nenavázal na otcovu politiku a začal více vystupovat jako ochránce kanonie.

Roku 1494 potřeboval opat Zikmund využít služeb oprávce. Tehdy nejmenovaný měšťan bavorského města Kitzingen se svými lidmi napadl tepelské klášterství. Přitom zapálil některé vsi, odehnal dobytek a odvedl zajaté poddané. K tomuto radikálnímu kroku se poddaný brandenburského markraběte odhodlal potom, co ho Tepelští rok předtím okradli o 180 prasat, které hnal z Prahy přes tepelské území. Když mu nepomohly jak žádosti o navrácení jeho majetku, tak stížnosti, prohlásil se za nepřítel tepelského opata a klášterních poddaných. Situaci už nezachránilo ani zapojení českého krále Vladislava a jeho královských radů do jednání.¹⁵⁰⁷⁾ Zda byl Jindřich ze Švamberka aktivní již v této fázi sporu v rámci jednání, nejsou žádné zprávy, i když se to dá předpokládat. Napadeným klášterním poddaným zřejmě nestihl přispěchat na pomoc s ohledem na rychlé stažení agresorů. Bezpochyby se ale uplatnil při následných jednáních. Opat Zikmund ho žádal o radu, jak se má zachovat. K tomu mu poslal listy, které obdržel od brandenburského markraběte Jana Cicera a bamberského biskupa Jindřicha III., a list markraběte s odpovědí na něj od hejtmánů Českého království, kterými byli Jan Jenec z Janovic, Petr z Rožmberka, Mikuláš ml. Trčka z Lípy a na Lichtenburce a Albrecht z Leskovce.¹⁵⁰⁸⁾ Na to Švamberk 1. srpna 1494 odepsal, aby opat ihned poslal listy markraběti a biskupu hejtmánům a že neví, jak mu poradit, dokud nebude znát odpověď od hejtmánů.¹⁵⁰⁹⁾ O průběhu dalších jednání se již nedochovaly zprávy, ale výsledek byl ten, že opat Zikmund měl okradenému zaplatit 200 kop míšeňských grošů. Tepelští jako původci těchto peripetií museli uhradit poškozeným klášterním poddaným škody a své vrchnosti zmíněných 200 kop.¹⁵¹⁰⁾

Koncem roku 1496 působil Jindřich ze Švamberka jako ubrman spolu s Půtou z Rýzemberka a Jiřím z Dubé ve sporu opata Zikmunda s Tepelskými o opevnění a o faráře. Dne 26. listopadu 1496 tak zlistinili v Plzni jedno z řady narovnání v této táhnoucí se při.¹⁵¹¹⁾

Další příležitost, kdy se mohl oprávec uplatnit, nastala 19. září 1502. Tehdy 300 jezdců a 150 pěšáků¹⁵¹²⁾ pod vedením Jindřicha Roteru z Míšně zaútočilo na západní část tepelského klášterství. Ves Vlkovice byla celá vypálena a vsi Závišín, Zádub a Rájov byly vyloupeny a veškerý dobytek byl odehnán. Přitom bylo šest poddaných zabito a 20 odvedeno. Škody byly odhadovány na 6000 kop míšeňských grošů.¹⁵¹³⁾ Ani tentokrát nepřišel na pomoc tepelským poddaným jejich ochránce, což bylo

1503) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Tepensis* I, f. 257r–v.

1504) SOKA *Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L195. Listina z 20. 4. 1490 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L195/charter>, citováno dle stavu 27. 11. 2015.

1505) Zíbrt (ed.), *Z dějin*, s. 228 a NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Tepensis* I, ff. 115r a 130r.

1506) SOKA *Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L196. Listina z 23. 4. 1490 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L196/charter>, citováno dle stavu 27. 11. 2015.

1507) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Tepensis* I, ff. 118v–119r.

1508) Palacký, *Dějiny V/1*, s. 313.

1509) SOKA *Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L213. List z 2. 8. 1494 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L213/charter>, citováno dle stavu 27. 11. 2015.

1510) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Tepensis* I, f. 119r.

1511) *Tamtéž*, ff. 285r–286r.

1512) Nelze vyloučit, že dobové odhady počtu útočníků byly nadhodnocené.

1513) *Tamtéž*, f. 123v.

Tepelskými během následné rebelie opatu Zikmundovi vytýkáno.¹⁵¹⁴ Zde je ale třeba na obhajobu Jindřicha ze Švamberka zmínit některé argumenty. První z nich je čas. Tím, že se znovu jednalo o rychlý přepad, neměl oprávněný příliš velkou šanci útočníky zastihnout. Druhým aspektem je velké množství útočníků. Nelze totiž očekávat, že by byl Švamberk schopen v krátkém čase soustředit tolik mužů, se kterými by se mohl úspěšně postavit 450 vetřelcům. Je ale pravděpodobné, že byl oprávněný opatovi nápomocen při následující komunikaci jak s představiteli Českého království, tak předními muži Říše, pod jejichž vládou agresori spadali. O dalším vývoji této kauzy prameny mlčí.¹⁵¹⁵

Možná, že právě tento incident přiměl opata Zikmunda svěřit roku 1502 ochraně Jana Pluha z Rabštejna některé vsi ležící na severozápadní části klášterství, jmenovitě Tisovou, Bohuslav a další okolo nich ležící.¹⁵¹⁶ Jednalo by se tedy opět o částečnou ochranu, stejně jako tomu bylo již v případě Sítin počátkem 60. let.¹⁵¹⁷ Kromě toho se nabízí souvislost s klášterními vesnicemi zabranými Jindřichem mladším z Plavna ve druhé polovině 60. let 15. století, kterých bylo přinejmenším osm (Janovice, Hoštěc, Babice, Rájov, Číhaná, Bohuslav, Popovice, Rankovice)¹⁵¹⁸ a jistě se alespoň některé z nich kryly s těmi, které měl od počátku 16. století chránit pán z Plavna. Patrně k roku 1467 se také vztahuje zpráva, že mnichovský farář se tehdy nacházel pod ochranou uzurpátora okolních klášterních statků.¹⁵¹⁹ Z předložených údajů se dá vyvozovat, že během druhé poloviny 15. století spadala do sféry zájmu majitelů bečovského panství celá severozápadní část tepelského velkostatku. Projevem aspirací pánů z Plavna pak byla právě ochrana jednotlivých vsí patřících tepelské kanonii. Tato ochrana byla ale klášteru spíše na škodu, jelikož Jan Pluh z Rabštejna na základě své libovůle sužoval a zatěžoval klášterní poddané. Proto se roku 1510 opat Petr obrátil na krále Vladislava s žádostí, aby byla taková pro kanonii nevýhodná ochrana dotyčnému odebrána, k čemuž následně došlo.¹⁵²⁰

Jindřich ze Švamberka nezůstal jako oprávněný stranou ani, když byla 10. února 1503 spáchána vražda klášterního úředníka Martina Čirlika za zdmí tepelského kláštera, a zapojil se do pronásledování pachatelů. Většina z nich byla záhy chycena a již 14. února byli na hradě Švamberk vyslýcháni tři členové kláštera, konvrš Mikuláš, jáhen Nurnberga a akolyta Jiří z Loktu, kteří po loupežné vraždě uprchli z kanonie. Všichni se k činu přiznali. Zanedlouho byl Jindřichem ze Švamberka chycen a na Krasíkově uvězněn i zbývající spolupachatel, nejmenovaný švec. Ten 31. března na mučidlech potvrdil za přítomnosti tepelského hejtmana a dvou přísedících města Teplá předchozí přiznání svých kompliců.¹⁵²¹ Ve stejném roce se Jindřich spolu s Kryštofem za Švamberka přidali ve sporu Kašpara Ratha s tepelským opatem na stranu preláta.¹⁵²² Tím v zásadě končí dlouhé období švamberské obrany kanonie.

1514) *Tamtéž*, f. 124r.

1515) *Tamtéž*, f. 125r.

1516) *Tamtéž*, f. 136v.

1517) *Tamtéž*, f. 70r–v.

1518) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L180. Listina z 22. 12. 1477 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TepláOPraem/L180/charter>, citováno dle stavu 27. 11. 2015. Václav Schilling navíc zmiňuje ještě ves Tisovou. – NK ČR, sign. Teplá MS.A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 92v.

1519) *APH, AMK, Cod. VI-7*. Administrátorská akta Hilária Litoměřického a Hanuše z Kolo-vrat, p. 56.

1520) *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 136v. – Jedná se pouze o analistův výklad, který není podložen opisem žádné dobové písemnosti.

1521) *Dolista (ed.), Circa-ria*, s. 317–319, č. 90.

1522) *SOKA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 39. Opis listu z roku 1503.

Na přelomu let 1503 a 1504 totiž udělil král Vladislav za nelihosti opata a konventu obranu jejich kláštera na osm let nejvyššímu kancléři Českého království Albrechtovi z Kolovrat a na Libštejně,¹⁵²³⁾ který již 7. listopadu 1503 vydal z pozice ubrmana narovnnání mezi tepelským kláštelem a městečkem Teplá.¹⁵²⁴⁾ Řeholníkům zřejmě vadilo mimo jiné i to, že přišli o dosavadního oprávněnce, se kterým byli v rámci možností spokojeni. Proto se obrátili na panovníka s prosbou, aby si mohli napříště sami volit za svého oprávněnce toho, „ktož by jse jim k tomu hodný a užitečný zdál“. Král Vladislav jim vyšel vstříc a 6. ledna 1504 bylo v tomto duchu vyhotoveno privilegium.¹⁵²⁵⁾ Teprve 17. srpna 1504 přijal Albrecht z Kolovrat a na Libštejně oficiálně opata a konvent spolu s jejich zbožími a poddanými do své ochrany.¹⁵²⁶⁾ Kancléř aktivně zasahoval do vnitřních záležitostí kláštera, což bezpochyby umožnil vysoký věk spolu se zdravotním stavem opata Zikmunda (1459–1506) a nevýraznost krátkého působení jeho nástupce Jana Fröstla (1507–1509). Přitom byl v úzkém kontaktu s klášterními hejtmany, z nichž jak Ondřej Hozlaur, tak Petr Levhart z Vidžína ho nazývali ve svých listech purkmistru a radě města Chebu „svým milostivým pánem“.¹⁵²⁷⁾ Tepelské anály podávají k roku 1505 na první pohled z hlediska správy kláštera velmi zajímavou zprávu, která v překladu zní: „*pan Zikmund stářím vysílený toužil po mnoha vyčerpávajících útrapách a snášených útlacích po klidu, ustanovil s radou pana Albrechta z Kolovrat, toho času ochránce kláštera, správce domácích záležitostí i čeledě a poddaných*“.¹⁵²⁸⁾ Kritika tohoto textu ale naznačuje, že se nejednalo o tak významnou událost, jak by se mohlo zdát. V zásadě šlo s největší pravděpodobností o uvedení Petra Levharta z Vidžína do úřadu tepelského hejtmana, čemuž nasvědčuje též definování náplně zmíněného správce. Za pozornost ale stojí skutečnost, že tak opat Zikmund učinil s radou oprávněnce. Možná se tak stalo přímo na kancléřův návrh. O rok později se Albrecht Libštejnský z Kolovrat angažoval při pokusu dopadnout tři škůdce kláštera, kteří se měli nacházet na území Chebu.¹⁵²⁹⁾ V roce 1508 kancléř opět výrazně figuroval při obsazování úřadu hejtmana. Dosavadní úředník Ondřej Hozlaur už tuto práci nechtěl vykonávat a ústně to oznámil nejprve oprávněnci kláštera, který ho poslal o tom informovat tepelského opata. Poté našel Hozlaur za sebe náhradu v podobě Heinze z Trautenbergu, kterého poslal na Krupku za kancléřem.¹⁵³⁰⁾ Ten po domluvě se zájemcem o místo hejtmana napsal 14. dubna 1508 list tepelskému opatovi Janu Fröstlovi, kterého informoval o situaci a zároveň mu sdělil, že „*nemohl jsem k tomu úřadu hodnějšího a vám platnějšího vybrati, jako Henrycha Trautnbergkara, ... Protož věriem vám, že vzhlednúc na jeho hodnost a také že já vám k tomu pro vaše dobré radím, jeho již na miesto Hozlaurarovo, když on od vás odjede, na ten úřad přijmete*“. Na závěr pak oznámil, že poručil Jetřichovi z Gutštejna, aby uzavřel mezi kláštelem a budoucím hejtmánem smlouvu ohledně platu za službu.¹⁵³¹⁾ S ohledem na jinak mizivé dochování pramenů vypovídajících o obsazování úřadu klášterního hejtmana ve středověku nelze

- 1523) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L237. Listina z 6. 1. 1504 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TepláOPraem/L237/charter>, citováno dle stavu 27. 11. 2015.
- 1524) CIM IV/3, s. 61–65, č. 689.
- 1525) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L237. Listina z 6. 1. 1504 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TepláOPraem/L237/charter>, citováno dle stavu 27. 11. 2015.
- 1526) Tamtéž, L239. Listina ze 17. 8. 1504 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TepláOPraem/L239/charter>, citováno dle stavu 27. 11. 2015.
- 1527) SOKA Cheb, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/62. List z 26. 12. 1506 a A3089/6. List z 19. 4. 1508.
- 1528) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 129v.
- 1529) SOKA Cheb, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/62. List z 26. 12. 1506.
- 1530) Tamtéž, A3089/6. List z 19. 4. 1508.
- 1531) SOKA Cheb, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 47. List ze 14. 4. 1508.

jednoznačně stanovit, zda výše nastíněný postup, ze kterého tepelský opat v zásadě vypadl, byl běžný či nikoli. Spíše se ale zdá, že se jednalo o výjimku způsobenou osobou nového opata. Ve stejném roce byl opat Jan postižen při vizitaci moravských kanonií mrtvicí a neměl být údajně schopen spravovat klášter. Na tuto situaci reagoval kancléř vysláním vyšehradského probošta Dětricha z Tandorfa, který měl klášteru pomoci. Svůj postup zdůvodňoval tím, že z příkazu krále Vladislava se měl starat o statky kláštera a královskou komoru. V listu určeném konventu jej žádal jednak, aby dotyčného preláta přijali a jednak aby v případě smrti současného opata nespěchali s volbou nového představeného a nejprve mu oznámili kandidáta, u kterého by posoudil, zda by byl prospěšný klášteru. Kromě toho rovněž informoval řeholníky, že před pány království předstoupil Elbogner a prohlásil, že uzavřel s klášterem úmluvu. Přitom se podívoval nad tím, že se tak stalo bez jeho vědomí. Na závěr je žádal, aby mu dali vědět, pokud to byla pravda.¹⁵³²⁾ Z dochovaných pramenů tedy vyplývá, že Albrecht z Kolovrat byl velice aktivní oprávc, který kromě toho, že zasahoval do obsazování úřadu klášterního hejtmána, se snažil ovlivnit i volbu nového opata a kontrolovat uzavírání dohod klášterem.

Po uplynutí kancléřova osmiletého působení ve funkci oprávc si opat Petr a konvent opravdu zvolili dne 24. února 1512 nového oprávc, kterým nebyl nikdo jiný než osvědčený Jindřich ze Švamberka. Po předchozích zkušenostech se ale řeholníci rozhodli napříště zkrátit funkční období svého oprávc z osmi na pět let.¹⁵³³⁾ Z následné doby, kdy se oprava kláštera vrátila opět ke Švamberkům, se dochovalo něco málo z úřední korespondence mezi tepelským opatem Petrem a švamborským hejtmanem Janem Dolským z Týnce. V prvním missivu ze 4. listopadu 1516, k němuž byl původně přiložen také list pana Žlutického adresovaný pánu z Plavna, tepelský prelát žádal hejtmána, aby přednesl záležitost ohledně otročinského rychtáře oprávc kláštera, který se měl postarat, aby už poddaným kláštera nevznikala škoda.¹⁵³⁴⁾ Poté následoval další opatův list z 21. prosince 1516, ze kterého se dochovaly pouze čtyři poslední řádky vlastního textu. Vyplývá z nich, že premonstráti zaplatili 10 kop grošů na pomoc, která se týkala pana Žlutického. Přitom ale nevěděli, na co byly peníze použity, jelikož klášterní poddaní svého nedosáhli.¹⁵³⁵⁾ Z posledního známého opatova listu švamborskému hejtmanovi z počátku roku 1517 se zachoval jenom poslední řádek s částí datace.¹⁵³⁶⁾ Není proto možné ani usuzovat, zda obsah missivu nějak souvisel s opravou kláštera. Zatímco výše zmíněné tři listy se dochovaly pouze v opisu, tak missiv švamborského hejtmána opatovi z 9. listopadu 1517 je k dispozici v originále. Úředník v něm mimo jiné sděluje, že informoval Kryštofa ze Švamberka ohledně jednání v Manětíně, kterého se nezúčastnili jak ubrmané, tak pan Žlutický, a zároveň zprostředkoval svému pánu opatovu žádost o radu. K tomu dodává, že s panem Kryštofem to bude ještě řešit v Plzni, kde možná bude i jistý pán Wikhart, který bude o té záležitosti

1532) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, ff. 334v–335r.

1533) Zibrť (ed.), *Z dějin*, s. 228.

1534) NK ČR, sign. Teplá MS. fragm. 147. Zlomky tepelských register missivů z let 1516 a 1517, f. 4r.

1535) Tamtéž, f. 3r.

1536) Tamtéž, f. 5r.

informován Kryštofem ze Švamberka.¹⁵³⁷⁾ Z tohoto dopisování vyplývá, že s největší pravděpodobností reálnou ochranu kláštera převzal nejpozději roku 1516 synovec Jindřicha ze Švamberka Kryštof, který poskytoval opatu Petrovi rady, jak postupovat ve sporu s panem Žlutickým. Z 29. června 1517, tedy z doby, ze které pochází také korespondence opata s hejtmánem, pochází rovněž list předpokládaného opravního pána, ve kterém zve tepelského opata Petra na následující den na Švamberk na oběd, jelikož s ním potřeboval mluvit.¹⁵³⁸⁾ Do kdy vykonával Kryštof ze Švamberka opravu kláštera Teplá, není zřejmé.

Další zmínka o oprávcí celé kanonie pochází z roku 1527, kdy přijal klášter do ochrany na pět let zmíněný Jan Pluh z Rabštejna a na Bečově, hejtmán německých lén a královský maršálek.¹⁵³⁹⁾ Je ale pravděpodobné, že byl oprávcem kláštera již předtím, jelikož v roce 1526 mu premonstráti odváděli již ochranné peníze (*schutzgeld*).¹⁵⁴⁰⁾ Ustanovení Jana Pluha z Rabštejna se stalo jistě na přání panovníka navzdory privilegii z roku 1504, jelikož se jednalo o nejnepríjemnějšího souseda kláštera, se kterým byl již opat Petr ve stálém sporu.¹⁵⁴¹⁾ Patrně na základě těchto nemilých zkušeností se opat Antonín spolu s konventem obrátil na českého krále Ferdinanda I. s prosbou, aby vzal tepelský klášter pod svoji ochranu. Jejich snaha slavila úspěch a 17. srpna 1534 přijal Ferdinand I. kanonii pod svoji přímou ochranu. Kromě toho také slíbil, že nebude dávat klášteru jiného oprávce a že nebude zastavovat jeho statky.¹⁵⁴²⁾

Zhodnocení oprav tepelského kláštera

Z nastíněného vývoje vyplývá, že záleželo především na konkrétním oprávcí a také opatovi kláštera, jak obrana ve skutečnosti vypadala. Klášteru tak byla za nemalý poplatek 25 kop pražských grošů ročně poskytována ochrana různé kvality. Zatímco Jindřich ze Švamberka i jeho synovec Kryštof ze Švamberka se snažili relativně dodržovat podmínky obrany, tak Bohuslav ze Švamberka či Jan Pluh z Rabštejna a na Bečově představovali de facto spíše nepřátele kláštera, kteří se všemožně snažili obohatit na jeho úkor, a funkce oprávce jim sloužila v tomto ohledu pouze jako odrazový můstek. V některých případech se obránci vměšovali do vnitřních záležitostí kláštera, čímž tak překračovali rámec smlouvy. Bohuslav ze Švamberka patrně zasahoval do obsazování některých far, ke kterým měl opat patronátní právo (1473 Ovesné Kladruby), a Albrecht Libštejnský z Kolovrat zase výrazně ovlivňoval jmenování tepelských hejtmánů (1505 a 1508) a navíc se snažil zasahovat i do volby opata.

Z obranného hlediska nebyla ochrana pro klášter příliš efektivní. Za husitských válek to nebyla švamberská obrana, co zachránilo klášterství před pohromou, ale skutečnost, že se mu husitská tažení vyhnula. Lze vážně pochybovat o tom, že by Švamberkové byli schopni účinně bránit rozsáhlý tepelský velkostatek či pouze klášter, kdyby se staly předmětem zájmu

1537) *SOkA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 80. List z 9. 11. 1517.

1538) *Tamtéž*, kart. č. 73, č. 74. List z 29. 6. 1517.

1539) *SOkA Plzeň-sever*, L257. Listina ze 4. 2. 1527 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L257/charter>, citováno dle stavu 27. 11. 2015.

1540) *SOkA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 95. List ze 17. 2. 1526.

1541) *Zerlik, Das Stift*, s. 270.

1542) *Tamtéž*, s. 279–281.

husitů. Sami Švamberkové totiž roku 1421 na čas ztratili svůj hrad Krasíkov, přičemž zajatý Bohuslav, starší bratr Hynka Krušiny, přešel posléze na táborskou stranu.¹⁵⁴³⁾ Za války mezi českým králem Jiřím a Zelenohorskou jednotou se oprávně Bohuslav ze Švamberka dokonce účastnil přepadení kláštera a sám vojensky obsadil některé klášterní statky. Rovněž rychlým loupeživým útokům z německých území v letech 1494 a 1502 nemohla šlechtická obrana zabránit či alespoň zmírnit jejich důsledky.

Někteří oprávně se uplatňovali alespoň jako ubrmani sporů mezi klášterními poddanými nebo mezi kláštelem a jeho poddanými: Hynek Krušina ze Švamberka v letech 1443 a 1447, Jindřich ze Švamberka roku 1496 a Albrecht z Kolovrat a na Libštejně roku 1503. Bohuslav ze Švamberka potom, co se podílel na vyrabování kláštera, a potom, co zabral některé klášterní statky, se několikrát přimlouval za tepelské řeholníky (1470), opata Zikmunda (1470) či Tepelské (1471). Jeho syn Jindřich vystupoval jako opatův rádce při řešení situace po napadení klášterství roku 1494 a v roce 1503 zajistil dopadení a výslech pachatelů brutální vraždy klášterního úředníka. Rovněž jeho synovec Kryštof působil jako opatův poradce při řešení sporu s pánem Žlutickým v letech 1516 až 1517. Jistě více informací o konkrétním působení švamberských oprávně by poskytl soubor písemností uložených ještě počátkem 17. století na hradě Zvíkově, který Václav Březan charakterizoval jako „*svazeček listů v příčině platu ochrany a obrany dotýkajících se pánů z Švamberka, k nimž se utíkali opat s konventem kláštera Tepelského*“ a který již dnes s největší pravděpodobností neexistuje.¹⁵⁴⁴⁾ Koneckonců rovněž Albrecht z Kolovrat očekával, že s ním premonstráti budou konzultovat, než uzavřou nějakou smlouvu.

Celkově ale byla obrana draze placená služba, která nebyla pro kanonii příliš výhodná. V zásadě představovala těžké břemeno, kterého se nebylo snadné zbavit.¹⁵⁴⁵⁾ První pokus o setřesení této zátěže spadající do roku 1465 mohl být úspěšný, kdyby ho nezhatil papežský legát Rudolf. Další snahy lze sledovat až počátkem 16. století. Tehdy se podařilo opatu Zikmundovi spolu s konventem vymoci si na králi Vladislavovi privilegium na svobodnou volbu opravního pána, které ale zřejmě nebylo striktně dodržováno. Zbavit se šlechtické obrany se podařilo až opatu Antonínovi a konventu v roce 1534, kdy král Ferdinand I. přijal klášter do své ochrany.

Závěr

Tato studie předkládá první ucelené zpracování správní problematiky související s tepelským kláštelem ve středověku. Z hlediska správy je možné nahlížet na tepelskou kanonii ze čtyř rovin: řádové, vrchnostenské, farní a královské. Teplá podléhala řádovému centru tvořenému generálním opatem a generální kapitulou. Ústřední správa byla financovaná prostřed-

1543) Sedláček, *Hrady XIII*, s. 44.

1544) Zíbrt (ed.), *Z dějin*, s. 228.

1545) Srov. Borovský, *Kláštery*, s. 232.

nictvím řádového příspěvku placeného všemi kanoniemi. Tepelský konvent udržoval s řádovým centrem pravidelné kontakty. Není však doložená přímá účast tepelských opatů na generální kapitule. Řádové provincie se nazývaly cirkárie. Od 13. století ustanovovala generální kapitula do čela cirkárie vizitátora, který vizitoval příslušné kanonie a vybíral řádový poplatek. Na počátku 13. století se v českých zemích dotvořila síť premonstrátských klášterů, které byly rozděleny do dvou cirkárií: české a moravské. Ty byly dočasně spojené přinejmenším ve 14. století. V rámci české cirkárie představovala Teplá v pohusitské době díky množství řeholníků, statků a hospodářské situaci nejvýznamnější kanonii. Od roku 1504 zastával tepelský prelát pravidelně funkci vizitátora. V premonstrátském řádu hrály důležitou roli filiační vztahy mezi kanoniemi. Teplá byla osazena ze Strahova, a byla tudíž podřízena tamějšímu opatovi. Vztahy mezi oběma konventy byly úzké. Řada strahovských řeholníků v pohusitské době pocházela původně z Teplé. Tepelský prelát byl zároveň otcem-opatem chotěšovské kanonie. Vedle toho zajišťovali řeholníci z tepelského konventu chod chotěšovského probošství. Spolu s proboštem, který spravoval klášterní statky, bydleli na probošství ve druhé polovině 15. století a na počátku století následujícího dva profesové. Jeden působil jako převor a druhý jako zpovědník řeholnic. Chotěšovský probošt hrál důležitou roli při volbě tepelského opata, kterému poté jako první skládal slib poslušnosti. Vztahy mezi Teplou a Chotěšovem narušoval v 60. letech 15. století otevřený vzdor probošta Jiřího Plotnera proti otci-opatovi.

Z hodnostářů správy kanonie se lze v pramenech běžně setkat s opatem, převorem a podpřevorem. Do 40. let 15. století se také objevují celerář, později označovaný jako klíčník, komorník, infirmář, kustod a výjimečně pitanciář, kterého řádová statuta neznají. Je pravděpodobné, že označení komorník bylo v českém prostředí synonymem pro vestiáře. Funkce tepelského probošta je doložena pouze ve spojení se zakladatelem kláštera bl. Hroznatou. Ve druhé polovině 15. století nahradili předchozí hodnostáře v intitulacích cirkátor a kantor. Tepelskými opaty byli většinou voleni bratři, kteří měli zkušenosti s farní správou a funkcí převora či alespoň podpřevora.

Tepelský klášter vykonával v rámci svých držav, které byly poměrně rozsáhlé, rovněž vrchnostenskou správu. Jejich základ byl položen již fundátorem kláštera. Ve 40. letech 14. století se ustálila podoba tepelského klášterství, které se skládalo ze tří panství: tepelského, krukanického a hroznětínského. O poslední z nich přišla kanonie v roce 1434, když ho předala králi Zikmundovi, aniž by za něj dostala zaplacení. V roce 1459 tvořila tepelskou doménu dvě městečka, 57 vsí a část jedné. Menší Krukanicko zahrnovalo pouze 10 vesnic. Za opata Zikmunda byly některé klášterní statky zastaveny králem Jiřím v roce 1469 a také samotnou kanonií během 60. let a na počátku 70. let. Kromě toho byla od konce 60. let zabrána jihovýchodní část tepelského panství Bohuslavem ze Švamberka a severozápadní pány z Plavna. Další negativní důsledek války představovalo zpusnutí několika vsí převážně ve východní okrajové části centrální domény. Tepelský prelát se následně soustředil především na vyplacení zástav a znovuzískání zabraných statků.

S pozemkovým majetkem tepelského kláštera úzce souviselo jeho hospodářství, které mělo složku rentovou a režijní. Dávky od poddaných tvořily patrně hlavní část příjmů kanonie. V pozdním středověku existovaly všechny druhy renty (peněžní, naturální i robota), z nichž zřejmě dominoval první typ. Klášterní městečka, mezi která patřily na počátku 15. století Teplá, Úterý a Hroznětín, platila oproti vším vyšší poddanský úrok. Navíc odváděla do klášterní komory další peníze v podobě různých poplatků, např. z krčem či trhů. Spádové oblasti jejich trhů pokrývaly nejdůležitější části klášterství. Patrně někdy na počátku 16. století se zařadil mezi městečka ještě Mnichov. Hlavní pilíře režijního hospodářství představovaly klášterní dvory, rybníky a těžba rud. V předhusitské době disponovala kanonie přinejmenším čtyřmi dvory (dvůr

v areálu kláštera, Dolní Kramolín, Krukanice a Vidžín). V první polovině 14. století byly některé dvory pronajaty, kdežto v 15. století bývaly spíše zastavovány. V pohusitské době tvořily síť klášterních dvorů Dolní Kramolín, klášter Teplá, Kladruby a Krukanice. Dvory byly rovnoměrně rozmístěny po klášterství. Tato režijní zařízení mohla plnit funkci ubytovací, obrannou, správní a hospodářskou. Klášterní poddaní při dvorech robotovali a mohla být na nich soustředěna část poddanských dávek. V čele dvora stál správce. Pokud jím byl zejména ve 14. století člen konventu, mohl být označován jako probošt. Práci při dvorech vykonávala především vlastní čeled, zapojili se také robotníci, konvrši a námezdní síly. Důležitou součástí režijního hospodářství kláštera bylo od pozdního středověku rybníkářství. Jeho primárním úkolem bylo zajištění dostatečného množství ryb pro klášterní kuchyni. Do roku 1459 byla rybníční soustava tepelského panství budována přímo v okolí kláštera (Starý rybník, Betlém a Podhora) a v jeho severovýchodní části v okolí Branišova. Od druhé poloviny 70. let 15. století se opat Zikmund soustředil na zahušťování zmíněných center. Zároveň začal budovat novou soustavu rybníků v Mnišském lese v jihozápadní části klášterství. Celkově měl opat Zikmund během svého funkčního období nechat vystavět 11 různých velkých rybníků a opravit rybník Podhora. Nejdůležitější z nich byl rybník Regent budovaný v letech 1479 až 1492 ve spolupráci se sousední vrchností, o který byly vedeny spory až do roku 1501. Tehdy totiž klášter koupil i jeho druhou polovinu. Za opata Petra byly v letech 1517 a 1518 vybudovány další tři rybníky v blízkosti kláštera. Nejpozději od první poloviny 14. století se na území tepelského klášterství těžilo přinejmenším zlato (severně od městečka Teplá), železo (u Hroznětína) a cín (u Jindřichovic a Sítin). Lze předpokládat, že ve starší době nepodnikal klášter v těžbě ve vlastní režii. Příslušel mu však jako vrchnosti 10. díl vytěžené rudy. Aktivně se do dolování zapojil opat Zikmund Hausmann, přední člen těžářstva, které zajišťovalo od roku 1486 chod stříbrného dolu u Pramenů. Lze předpokládat, že se tento tepelský prelát snažil oživit také těžbu zlata.

Vrchnostenská správa tepelského klášterství byla třístupňová. Její středisko představovala kanonie v čele s opatem, kterého ve vrchnostenských záležitostech zastupoval klášterní hejtman neboli úředník. Tato funkce je v Teplé poprvé doložena roku 1329. Od 50. let 15. století se v pramenech ojediněle objevují i jména hejtmanů. Jednalo se o profesionální úředníky z řad nižší šlechty, kteří měli funkci hospodářskou, správní a soudní. K dispozici měl hejtman jistě několik pomocníků. V klášteře sídlili další úředníci, jejichž funkce není známa. Informace o nižším stupni patrimoniální správy jsou velmi omezené. V nejstarší době lze předpokládat existenci správních mezičlánků přinejmenším u oddělených držav. Pro vsi na Litoměřicku to byl patrně dvůr v Litoměřicích. Vsi na krukanickém panství spadaly pod dvůr Krukanice. Správním centrem Hroznětínska bylo bezpochyby až do roku 1434 proboštsství v Hroznětíně. Je pravděpodobné, že nezastavené či nepronajaté klášterní dvory soustřeďovaly poddanské platy ze svého okolí. Nejnižší stupeň vrchnostenské správy tvořili vesničtí a městští rychtáři, kteří se vyskytují už v pramenech 14. století. Obvody venkovských rychet byly spíše menší a zahrnovaly často jen jednu ves, ve které rychtář sídlil. Pod pravomoc některých rychtářů mohlo příslušet i více okolních vesnic. Je pravděpodobné, že rychtáři měli funkci soudní a policejní. Dalšími úředníky na nejnižším stupni byli hajní. Několik jich je doložených v Mnišském lese a jeden v Pernarci.

Tepelský klášter zajišťoval pro většinu svých poddaných i duchovní správu, či ji alespoň do jisté míry ovlivňoval. Síť 12 farních kostelů na území tepelského klášterství byla dotvořena nejpozději v první polovině 13. století. Z nichž nejbohatší byly v polovině 14. století Teplá, Pernarec a Číhaná. Naproti tomu mezi nechudší patřily Křivce a Mnichov. Zámožnost far částečně odpovídala velikosti jejich obvodů. Výrazně nejrozsáhlejší byla tepelská farnost, zatímco zřejmě nejméně lokalit spravovaly kostely

v Úterý a v Březí. Farní obvody se až na výjimky přizpůsobily během 13. století hranicím panství. Katolická farní správa přechkala husitství na tepelském klášterství relativně beze změn. Snad někdy ve druhé polovině 15. století přestal být kostel v Březí farním. Nejpozději od druhé poloviny 14. století měl tepelský opat patronátní právo ke všem kostelům na svém území, pouze u svatostánku v Březí se dělil o podací s místní nižší šlechtou. Tepelští řeholníci se také uplatnili ve farní správě. Působili při některých farách, ke kterým prezentoval správce buď tepelský opat, nebo chotěšovský prelát. V roce 1458 působilo ve funkci plebánů sedm tepelských řeholníků. Týkalo se to Teplé, Litic, Číhané, Chotěšova, Křivců, Pernarce a Úterý. V rámci reformy řeholního života byli všichni odvoláni zpět do kláštera, přičemž se následně premonstráti vrátili pouze do Teplé. Za opata Zikmunda se dva faráři dostali do sporu s některými svými farníky. V první polovině 80. let se pernarecký plebán soudil s poddanými Jana Trpístského z Gutštejna o desátky. Tepelští se zejména v 90. letech přeli se svým farářem o počet kaplanů. Existovala provázanost mezi farní správou a správou kanonie.

Pravděpodobně ještě za života fundátora bl. Hroznaty přešly zakladatelské pravomoci k Teplé na českého krále. Z tohoto důvodu příslušela tepelská kanonie později ke královské komoře. V rámci královské správy měl Teplou od 15. století na starosti královský prokurátor, který měl hájit její zájmy jak před králem, tak před okolními šlechtici.

Teplá měla jako zeměpanský klášter odvádět každý rok do královské pokladny speciální berní neboli hromničnou sumu, která čítala 200 kop pražských grošů. Král Václav IV. ji využíval od konce 14. století k přímému splácení svých dlužných částek. Jeho bratr Zikmund začal komorní plat po částech zastavovat. Na něho potom navázali i Jiří z Poděbrad a Vladislav Jagellonský. Přestože se klášter snažil jednotlivé zástavy vyplácet, tak musel od druhé poloviny 15. století zhruba tři čtvrtiny speciální berně permanentně odevzdávat osobám z řad vyšší šlechty.

V 15. století a v první polovině 16. století měla Teplá svého šlechtického oprávce, který jí měl za pravidelný poplatek zajišťovat mocenskou a právní ochranu. Z jeho funkce mu však nevyplývaly žádné majetkové nároky na statky či patronátní práva kanonie. Přesto se někteří obránci vměšovali do vnitřních záležitostí kanonie a zneužívali svého postavení. Od 20. let 15. století vykonávali opravu tepelského kláštera převážně Švamberkové. Po roce 1475 se Bohuslav ze Švamberka dočasně dělil o opravu s Burianem z Gutštejna a na Nečtinách. Výjimku představovala léta 1504–1512 a 1523–1534, kdy měl klášter chránit Albrecht Libštejnský z Kolovrat, respektive Jan Pluh z Rabštejna.

Přílohy:

Hodnostáři z řad tepelských řeholníků ve středověku

Tepelské opatství

*opati:*¹⁵⁴⁶⁾

Jan	1193–1213
Vilém	1218–1219
Jan	1225–1233
Bernard ¹⁵⁴⁷⁾	1237
Gerard	od 1242
Benedikt	1247
Gerard	1253
Oldřich	1259?
Jindřich	1276
Hugo	1282–1289
Liphard	1290–1293
Ivan	1298–1300
Pernold	1303–1306
Vyšemír	1316
Petr	1324–1335
Beneda	1340–1356
Eiring	1356–1365 ¹⁵⁴⁸⁾
Heřman	1365–1378
Liphard	od 1381 ¹⁵⁴⁹⁾
Bohuš	1384 ¹⁵⁵⁰⁾ –1414
Racek	1415–1444†
Jan Čeněk	1444–1449†
Václav	1449–1454†
Jan Buně	1454–1455
Albrecht	1455–1458
Zikmund Hausmann	1459–1506†
Jan Fröstl	1507–1509
Petr	1509–1526†

1546) Data jsou čerpána z **Backmund**, *Monasticon I/2*, s. 385–386, pokud není uvedeno jinak.

1547) Podoba jména je v tomto případě nejistá. Z dobové listiny je známo pouze počáteční písmeno (*CDB III*, s. 188, č. 153). Rozvedena je zmíněná sigla až v raně novověkých pramenech: v Tepelských análech či v tepelském nekrologiu: *NK ČR*, sign. Teplá MS. D.40. Tepelské nekrologium I, f. 22v.

1548) *LC I-2*, s. 59.

1549) Tento prelát, který měl být zvolen koncem roku 1381 po zdecimování konventu morem, je zachycen pouze v Tepelských análech. – *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 46v.

1550) *LC III-IV*, s. 166.

převorové:

Oto	1342 ¹⁵⁵¹⁾ –1346 ¹⁵⁵²⁾
Petr	1346 ¹⁵⁵³⁾
Mikuláš	1358 ¹⁵⁵⁴⁾
Parkoš	1385 ¹⁵⁵⁵⁾ –1386 ¹⁵⁵⁶⁾
Jan	1391 ¹⁵⁵⁷⁾
Zdislav	1399 ¹⁵⁵⁸⁾
Vilém	1409 ¹⁵⁵⁹⁾
Albrecht	1420 ¹⁵⁶⁰⁾
Václav	1437 ¹⁵⁶¹⁾ –1449 ¹⁵⁶²⁾ – zároveň farář v Horních Sekyřanech (1437), poté tepelský opat
Jan	1449 ¹⁵⁶³⁾
Zikmund Hausmann	1453 ¹⁵⁶⁴⁾ –1457 ¹⁵⁶⁵⁾ – poté farář v Chotěšově
Jiljí	1458 ¹⁵⁶⁶⁾ –1459 ¹⁵⁶⁷⁾
Eliáš Čech	1461 ¹⁵⁶⁸⁾
Jan	1463 ¹⁵⁶⁹⁾ –1465 ¹⁵⁷⁰⁾ – snad identický s Janem Prasatěrem
Jan Prasatěř	1466 ¹⁵⁷¹⁾ –1473 ¹⁵⁷²⁾

1551) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 30r.

1552) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L61. Listina z 15. 6. 1346 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L61/charter>, citováno dle stavu 27. 9. 2015.

1553) RBM V, s. 38, č. 77 a s. 39, č. 78.

1554) RBM VII, s. 3, č. 2.

1555) CIM IV/1, s. 190, č. 129.

1556) Tamtéž, s. 192, č. 130.

1557) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L89. Listina z 23. 4. 1391 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L89/charter>, citováno dle stavu 28. 12. 2015.

1558) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 46v.

1559) Tamtéž, f. 47r.

1560) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L259. Opis listiny z 16. 9. 1420 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L259/charter>, citováno dle stavu 7. 1. 2016.

1561) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 51v.

1562) Tamtéž, f. 57r.

1563) APH, AMK, Cod. XCII. Formulář pražského arcijáhna Martina, f. 24r.

1564) AČ VII, s. 655, č. 78.

1565) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 57v.

1566) Dolista (ed.), *Circaria*, s. 289, č. 57.

1567) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L137. Listina ze 17. 3. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L137/charter>, citováno dle stavu 7. 1. 2016.

1568) Tamtéž, L147. Listina z 28. 6. 1461 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L147/charter>, citováno dle stavu 7. 1. 2016.

1569) Tamtéž, L155. Listina z 11. 11. 1463 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L155/charter>, citováno dle stavu 7. 1. 2016.

1570) Dolista, K. (ed.): *Nochmals über die Beziehungen zwischen Speinshart und Tepl im späten Mittelalter*, APraem 66, 1990, č. 1-2, s. 68, č. 2.

1571) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L165. Listina z 12. 3. 1466 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L165/charter>, citováno dle stavu 7. 1. 2016.

1572) Tamtéž, L172. Listina z 1. 9. 1473 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L172/charter>, citováno dle stavu 7. 1. 2016.

Tristram Černín	1479 ¹⁵⁷³⁾ –1481 ¹⁵⁷⁴⁾ – poté chotěšovský probošt
Jiljí Rumpold	někdy po roce 1483 ¹⁵⁷⁵⁾
Erhard Mugler	do 1492 ¹⁵⁷⁶⁾ – poté chotěšovský probošt
Matouš	1496 ¹⁵⁷⁷⁾
Antonín	1502 ¹⁵⁷⁸⁾ –1516 ¹⁵⁷⁹⁾ – poté strahovský opat
Zikmund Gürl	1519 ¹⁵⁸⁰⁾ – poté chotěšovský probošt
Jan	1521 ¹⁵⁸¹⁾
Jiří	1526 ¹⁵⁸²⁾ –1531 ¹⁵⁸³⁾

podpřevorové:

Oldřich	1342 ¹⁵⁸⁴⁾
Heřman	1346 ¹⁵⁸⁵⁾
Budko	1358 ¹⁵⁸⁶⁾
Oldřich	1385 ¹⁵⁸⁷⁾ –1386 ¹⁵⁸⁸⁾
Jan	1391 ¹⁵⁸⁹⁾
Martin Patko	1399 ¹⁵⁹⁰⁾
Nikl Medric	1409 ¹⁵⁹¹⁾
Petr	1420 ¹⁵⁹²⁾

1573) *Tamtéž*, L183. Listina z 9. 1. 1479 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L183/charter>, citováno dle stavu 7. 1. 2016.

1574) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 101r. Ve spojitosti s touto funkcí ho uvádí pouze Václav Schilling.

1575) **Pátková**, *Honoratiores*, s. 258.

1576) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 117v. Opět zmíněn jako převor jen ve výkladu analisty.

1577) Např. *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L215. Listina z 18. 3. 1496 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L215/charter>, citováno dle stavu 7. 1. 2016.

1578) *Tamtéž*, L227. Listina z 2. 3. 1502 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L227/charter>, citováno dle stavu 7. 1. 2016.

1579) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 345r–v.

1580) *Tamtéž*, f. 139r.

1581) *SOKA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 100. List z 22. 7. 1521.

1582) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 290, č. 139.

1583) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L261. Listina z 27. 10. 1531 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L261/charter>, citováno dle stavu 7. 1. 2016.

1584) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 30r.

1585) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L61. Listina z 15. 6. 1346 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L61/charter>, citováno dle stavu 27. 9. 2015 a RBM V, s. 38, č. 77 a s. 39, č. 78.

1586) RBM VII, s. 3, č. 2.

1587) CIM IV/1, s. 190, č. 129.

1588) *Tamtéž*, s. 192, č. 130.

1589) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L89. Listina z 23. 4. 1391 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L89/charter>, citováno dle stavu 28. 12. 2015.

1590) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 46v.

1591) *Tamtéž*, f. 47r.

1592) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L259. Opis listiny z 16. 9. 1420 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L259/charter>, citováno dle stavu 7. 1. 2016.

Petr	1439 ¹⁵⁹³⁾ –1443 ¹⁵⁹⁴⁾
Petr	1453 ¹⁵⁹⁵⁾
Jiljí	1457 ¹⁵⁹⁶⁾
Mikuláš	1458 ¹⁵⁹⁷⁾ –1459 ¹⁵⁹⁸⁾
Racek	1463 ¹⁵⁹⁹⁾
Mikuláš	1465 ¹⁶⁰⁰⁾
Pavel	1475 ¹⁶⁰¹⁾ –1479 ¹⁶⁰²⁾
Matyáš	1502 ¹⁶⁰³⁾
Klement	1502 ¹⁶⁰⁴⁾ –1504 ¹⁶⁰⁵⁾ – poté chotěšovský probošt
Jan Cziprer	1507 ¹⁶⁰⁶⁾ –1508 ¹⁶⁰⁷⁾ – poté doksanský probošt
Ondřej	1509 ¹⁶⁰⁸⁾
Jiljí	1526 ¹⁶⁰⁹⁾

cirkátoři:

Jan	1458 ¹⁶¹⁰⁾
Jiří	1502 ¹⁶¹¹⁾ –1503 ¹⁶¹²⁾
Bartoloměj	1526 ¹⁶¹³⁾

1593) *CIM IV/1*, č. 270, s. 381.

1594) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L123. Listina z 13. 3. 1443 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L123/charter>, citováno dle stavu 7. 1. 2016.

1595) *AČ VII*, s. 655, č. 78.

1596) *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 57v.

1597) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 289, č. 57.

1598) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L137. Listina z 11. 3. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L137/charter>, citováno dle stavu 7. 1. 2016.

1599) *Tamtéž*, L155. Listina z 11. 11. 1463 viz <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L155/charter>, citováno dle stavu 7. 1. 2016.

1600) **Dolista (ed.)**, *Nochmals über die Beziehungen*, s. 68, č. 2.

1601) **Zíbrt (ed.)**, *Z dějin*, s. 227.

1602) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L183. Listina z 9. 1. 1479 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L183/charter>, citováno dle stavu 7. 1. 2016.

1603) *Tamtéž*, L227. Listina z 2. 3. 1502 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L227/charter>, citováno dle stavu 7. 1. 2016.

1604) *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 123v.

1605) *Tamtéž*, f. 128r.

1606) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L243. Listina z 28. 1. 1507 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L243/charter>, citováno dle stavu 7. 1. 2016.

1607) *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 133v.

1608) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L246. Listina z 6. 3. 1509 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L246/charter>, citováno dle stavu 7. 1. 2016.

1609) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 290, č. 139.

1610) *Tamtéž*, s. 289, č. 57.

1611) *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 123v.

1612) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 321, č. 92.

1613) *Tamtéž*, s. 290, č. 139.

kantoři:

Jan	1463 ¹⁶¹⁴⁾
Jan	1503 ¹⁶¹⁵⁾
Tomáš	1503 ¹⁶¹⁶⁾
Jan	1526 ¹⁶¹⁷⁾

kustodi:

Benedikt	50. léta 13. století? ¹⁶¹⁸⁾
Liphard	1282 ¹⁶¹⁹⁾
Jaroslav	1346 ¹⁶²⁰⁾
Jan	1346 ¹⁶²¹⁾
Blaislav	1386 ¹⁶²²⁾
Jan	1391 ¹⁶²³⁾
Václav	1409 ¹⁶²⁴⁾
Jan Buně	1420 ¹⁶²⁵⁾

probošti:

bl. Hroznata	1207 ¹⁶²⁶⁾ –1216 ¹⁶²⁷⁾
Matouš	1497 ¹⁶²⁸⁾ – poté strahovský opat

1614) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L155. Listina z 11. 11. 1463 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L155/charter>, citováno dle stavu 7. 1. 2016.

1615) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 321, č. 92.

1616) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 274r.

1617) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 290, č. 139.

1618) *FRB I*, s. XXVIII.

1619) *CDB VI*, č. 224, s. 78.

1620) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L61. Listina z 15. 6. 1346 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L61/charter>, citováno dle stavu 27. 9. 2015.

1621) *RBM V*, s. 38, č. 77.

1622) *CIM IV/1*, s. 192, č. 130.

1623) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L89. Listina z 23. 4. 1391 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L89/charter>, citováno dle stavu 28. 12. 2015.

1624) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 47r.

1625) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L259. Opis listiny z 16. 9. 1420 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L259/charter>, citováno dle stavu 7. 1. 2016.

1626) *CDB I*, s. 58, č. 63.

1627) *Tamtéž*, s. 116, č. 126.

1628) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 122v.

celeráři / klíčníci:

Jindřich	1282 ¹⁶²⁹⁾
Stizl	1346 ¹⁶³⁰⁾
Lev	1346 ¹⁶³¹⁾ –1358 ¹⁶³²⁾
Jan	1385 ¹⁶³³⁾ –1386 ¹⁶³⁴⁾
Martin	1391 ¹⁶³⁵⁾
Jan „Wrpoce“	1399 ¹⁶³⁶⁾
Jan z „Wüirtby“	1409 ¹⁶³⁷⁾
Jan Klíčník ¹⁶³⁸⁾	1415† ¹⁶³⁹⁾
Jan Slavík	1420 ¹⁶⁴⁰⁾ , 1439 ¹⁶⁴¹⁾ –1442 ¹⁶⁴²⁾

komorníci:

Oldřich	1342 ¹⁶⁴³⁾ –1358 ¹⁶⁴⁴⁾
Zdislav	1385 ¹⁶⁴⁵⁾ –1391 ¹⁶⁴⁶⁾
Slavík	1399 ¹⁶⁴⁷⁾
Václav Smolík	1420 ¹⁶⁴⁸⁾
Boček	1439 ¹⁶⁴⁹⁾

1629) CDB VI, č. 224, s. 78.

1630) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L61. Listina z 15. 6. 1346 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L61/charter>, citováno dle stavu 27. 9. 2015.

1631) RBM V, s. 38, č. 77.

1632) RBM VII, s. 3, č. 2.

1633) CIM IV/1, s. 190, č. 129.

1634) Tamtéž, s. 192, č. 130.

1635) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L89. Listina z 23. 4. 1391 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L89/charter>, citováno dle stavu 28. 12. 2015.

1636) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 46v.

1637) Tamtéž, f. 47r.

1638) Do roku 1415 působil jako farář ve Vidžíně. Není jisté, zda byl v dané době opravdu zastával funkci klíčníka. Mohlo se totiž jednat pouze o přízvisko Klíčník.

1639) LC VII, s. 170.

1640) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L259. Opis listiny z 16. 9. 1420 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L259/charter>, citováno dle stavu 7. 1. 2016.

1641) CIM IV/1, s. 381, č. 270.

1642) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L122. Listina z 21. 10. 1442 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L122/charter>, citováno dle stavu 7. 1. 2016.

1643) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 30r.

1644) RBM VII, s. 3, č. 2.

1645) CIM IV/1, s. 190, č. 129.

1646) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L89. Listina z 23. 4. 1391 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L89/charter>, citováno dle stavu 28. 12. 2015.

1647) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 46v.

1648) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L259. Opis listiny z 16. 9. 1420 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L259/charter>, citováno dle stavu 7. 1. 2016.

1649) CIM IV/1, č. 270, s. 281.

infirmáři:

Jindřich	1358 ¹⁶⁵⁰⁾
Něbka	1385 ¹⁶⁵¹⁾
Blatisbor	1386 ¹⁶⁵²⁾
Blaislav	1391 ¹⁶⁵³⁾
Jan Čeněk	1420 ¹⁶⁵⁴⁾ , 1439 ¹⁶⁵⁵⁾ –1442 ¹⁶⁵⁶⁾ – zároveň farář v Teplé (1439)

pitanciáři:

Mikuláš	1346 ¹⁶⁵⁷⁾
---------	-----------------------

prokurátoři:

Jan	1502 ¹⁶⁵⁸⁾
-----	-----------------------

Proboštsství v Hroznětíně

proboštové:

Oldřich	1282 ¹⁶⁵⁹⁾
Gebhard	1298 ¹⁶⁶⁰⁾
Hanka	1385 ¹⁶⁶¹⁾ –1386 ¹⁶⁶²⁾

Hospodářský dvůr v Dolním Kramolíně

proboštové:

Martin	1385 ¹⁶⁶³⁾ –1386 ¹⁶⁶⁴⁾
--------	--

1650) *RBM VII*, s. 3, č. 2.

1651) *CIM IV/1*, s. 190, č. 129.

1652) *Tamtéž*, s. 192, č. 130.

1653) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L89. Listina z 23. 4. 1391 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L89/charter>, citováno dle stavu 28. 12. 2015.

1654) *Tamtéž*, L259. Opis listiny z 16. 9. 1420 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L259/charter>, citováno dle stavu 7. 1. 2016.

1655) *CIM IV/1*, s. 381, č. 270.

1656) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L122. Listina z 21. 10. 1442 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L122/charter>, citováno dle stavu 7. 1. 2016.

1657) *RBM V*, s. 38, č. 77.

1658) *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 123v.

1659) *CDB VI*, s. 278, č. 224.

1660) *RBM II*, s. 766, č. 1782.

1661) *CIM IV/1*, s. 190, č. 129.

1662) *Tamtéž*, s. 192, č. 130.

1663) *Tamtéž*, s. 190, č. 129.

1664) *Tamtéž*, s. 192, č. 130.

Probošťství v Chotěšově

*probošťové:*¹⁶⁶⁵⁾

Zdislav	1237–1248
Gothard	1250–1266
Miroslav	1271–1293
Pertold	1299
Konrád	1303
Vyšemír	1308
Žibřid	1311–1320
Pernold	1320–1328
Petr	1333–1353
Jan z Lestkova	1354–1366
Oldřich z Krukanic	1367–1380
Hartman	1380 ¹⁶⁶⁶⁾ –1390
Sulek z Hrádku	1391–1416
Hynek z Úlic	1416–1427
Petr	1429–1436
Václav	1436–1454†
Jiří Plotner	1454–1481†
Tristram Černín	1481–1492
Erhard Mugler	1492–1504
Klement	1504–1519†
Zikmund Gürl	1519–1521†
Matyáš	1521–1549†

dočasní správci kláštera:

Habart	1466 ¹⁶⁶⁷⁾ –1467 ¹⁶⁶⁸⁾ – zároveň farář v Teplé
Jan Ciněř	1467 ¹⁶⁶⁹⁾

1665) Data jsou čerpána z **Backmund**, *Monasticon I/2*, s. 345, pokud není uvedeno jinak.

1666) **Koutná**, *Das Register I*, s. 23.

1667) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, ff. 79v–80r.

1668) *Tamtéž*, f. 83r–v.

1669) AČ VI, s. 122, č. 13.

převorové:

Lev	1371 ¹⁶⁷⁰⁾ – zároveň v letech 1371–1376 farář v Chotěšově
Hartman	1378 ¹⁶⁷¹⁾
Lev	1385 ¹⁶⁷²⁾ –1386 ¹⁶⁷³⁾
Jan	cca 1454 ¹⁶⁷⁴⁾ – zároveň farář v Chotěšově
Lukáš	1466 ¹⁶⁷⁵⁾ – zároveň zpovědník řeholnic

kustodi:

Hroznata	1274 ¹⁶⁷⁶⁾
----------	-----------------------

prokurátoři:

Petr	1492 ¹⁶⁷⁷⁾
------	-----------------------

zpovědníci:

Lukáš	1466 ¹⁶⁷⁸⁾ – zároveň chotěšovský převor
Ondřej	před 1535 ¹⁶⁷⁹⁾

kaplani:

Protiva	1376 ¹⁶⁸⁰⁾
Lev	1390 ¹⁶⁸¹⁾
Konrád	1400 ¹⁶⁸²⁾
Lipold	1406 ¹⁶⁸³⁾
Hynek z Úlic	1409 ¹⁶⁸⁴⁾
Václav Mnich	20. léta 15. století ¹⁶⁸⁵⁾
Ondřej Zajíček	1427 ¹⁶⁸⁶⁾

1670) *LC II*, s. 62.

1671) *CIM IV/1*, s. 166, č. 115.

1672) *Tamtéž*, s. 190, č. 129.

1673) *Tamtéž*, s. 192, č. 130.

1674) *SOka Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L144. List z 5. 1. 1460 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L144/charter>, citováno dle stavu 10. 11. 2015.

1675) *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 81v.

1676) *CDB V/2*, s. 377–378, č. 721.

1677) *SOka Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L204. List ze 17. 7. [1492] viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L204/charter>, citováno dle stavu 5. 1. 2016.

1678) *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 81v.

1679) **Grossl (ed.)**, *Das älteste Totenbuch*, s. 10.

1680) *LC III-IV*, s. 53.

1681) *Tamtéž*, s. 220.

1682) *LC VI*, s. 22.

1683) *SA V*, s. 59, č. 224.

1684) *LC VI*, s. 275.

1685) *MVB VII*, s. 501, č. 1229; s. 703, č. 1831.

1686) *LC VIII-X*, s. 126.

Jan	1436 ¹⁶⁸⁷⁾
Jan Prasatěř	1454 ¹⁶⁸⁸⁾ –1460 ¹⁶⁸⁹⁾
Eliáš Čech	1459 ¹⁶⁹⁰⁾
Habart/Lukáš	1464 ¹⁶⁹¹⁾
Ondřej/Jan	1485 ¹⁶⁹²⁾
Pavel/Matouš	1492 ¹⁶⁹³⁾
Jan Puchauer/Ondřej	1516 ¹⁶⁹⁴⁾
Matyáš	1521 ¹⁶⁹⁵⁾ – poté chotěšovský probošt

Tepelští řeholníci působící ve farní správě ve středověku

Farní kostely s patronátním právem tepelského opata

Teplá:

Jan z Lesťkova	před 1354 ¹⁶⁹⁶⁾ – poté chotěšovský probošt
Lev Dresnicer	cca 1354 ¹⁶⁹⁷⁾ –1379 ¹⁶⁹⁸⁾
Jindřich Prehoř	1379 ¹⁶⁹⁹⁾ –1386 ¹⁷⁰⁰⁾
Hněvka	1386 ¹⁷⁰¹⁾ –1405 ¹⁷⁰²⁾ – poté farář v Dobřanech
Oldřich	1405 ¹⁷⁰³⁾ –1427 ¹⁷⁰⁴⁾
Bedřich	do 1433 ¹⁷⁰⁵⁾

1687) *Tamtéž*, s. 262.

1688) NA, AZK, ŘP Chotěšov, inv. č. 2196. Listina z 29. 9. 1454 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK%7CChotesov/2196/charter>, citováno dle stavu 5. 1. 2016 a SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L144. List z 5. 1. 1460 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L144/charter>, citováno dle stavu 5. 1. 2016.

1689) Dolista (ed.), *Circaria*, s. 293–294, č. 60.

1690) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L136. Listina z 6. 3. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L136/charter>, citováno dle stavu 5. 1. 2016.

1691) NA, AZK, ŘP Chotěšov, inv. č. 2207. Listina z 22. 11. 1464 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK%7CChotesov/2207/charter>, citováno dle stavu 5. 1. 2016.

1692) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 103v.

1693) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L204. List ze 17. 7. [1492] viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L204/charter>, citováno dle stavu 5. 1. 2016.

1694) NA, AZK, ŘP Chotěšov, inv. č. 2295. Listina z 10. 3. 1516 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK%7CChotesov/2295/charter>, citováno dle stavu 5. 1. 2016.

1695) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 140v.

1696) MVB II, s. 347, č. 874.

1697) *Tamtéž*, s. 347, č. 874.

1698) LC III-IV, s. 118.

1699) *Tamtéž*, s. 118.

1700) *Tamtéž*, s. 177.

1701) *Tamtéž*, s. 177.

1702) LC VI, s. 157.

1703) *Tamtéž*, s. 157.

1704) LC VIII-X, s. 130. Na jeho místo nastoupil dosavadní farář v Ovesných Kladrubech. Poslední známý tamější plebán je Václav Smolka, který se ujal funkce v roce 1425 (*Tamtéž*, s. 101).

1705) *Tamtéž*, s. 186.

Jan Čeněk	1433 ¹⁷⁰⁶⁾ –1439 ¹⁷⁰⁷⁾ – zároveň tepelský infirmář (1439)
Jan Ciněř	1457 ¹⁷⁰⁸⁾ –1461 ¹⁷⁰⁹⁾
Habart	1466 ¹⁷¹⁰⁾ –1467 ¹⁷¹¹⁾ – zároveň správce chotěšovského kláštera
Jiljí Rumpold	1483 ¹⁷¹²⁾ –1489 ¹⁷¹³⁾
Jan Cziprer	1493 ¹⁷¹⁴⁾
Pavel	1496 ¹⁷¹⁵⁾
Jan	1503 ¹⁷¹⁶⁾ – patrně totožný s Janem Fröstlem
Jan Fröstl	do 1507 ¹⁷¹⁷⁾ – poté tepelský opat
Jan Colberger	1510 ¹⁷¹⁸⁾
Václav ¹⁷¹⁹⁾	1523 ¹⁷²⁰⁾

Úterý:

Heřman	do 1363 ¹⁷²¹⁾
Jan	1363 ¹⁷²²⁾ –1365 ¹⁷²³⁾
Jan	1365 ¹⁷²⁴⁾ –1367 ¹⁷²⁵⁾
Bohuslav	od 1367 ¹⁷²⁶⁾
Lev	do 1417 ¹⁷²⁷⁾
Jan	od 1417 ¹⁷²⁸⁾
Jan Wabka	do 1435 ¹⁷²⁹⁾
Markvart	od 1435 ¹⁷³⁰⁾

1706) *Tamtěž*, s. 186.

1707) *CIM IV/1*, s. 381, č. 270.

1708) *APH*, AMK, Cod. VI-3. Kopiař tepelských děkanů z let 1420–1462, f. 33r.

1709) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 290, č. 57.

1710) *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, ff. 79v, 81v.

1711) *Tamtěž*, f. 83r–v.

1712) *Tamtěž*, f. 111r.

1713) *SOkA Cheb*, Archiv města Cheb, kart. č. 515, A3107/1. List z 12. 2. 1489.

1714) **Bäumlová**, *Tisky*, s. 150.

1715) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L218. List ze 14. 12. 1496 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L218/charter>, citováno dle stavu 6. 1. 2016.

1716) *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 274r.

1717) *Tamtěž*, f. 132r.

1718) *Tamtěž*, f. 136v.

1719) Není úplně jisté, že se jedná o tepelského řeholníka.

1720) *SOkA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 52. List z 13. 8. 1523.

1721) *LC I/2*, s. 12.

1722) *Tamtěž*, s. 12.

1723) *Tamtěž*, s. 66.

1724) *Tamtěž*, s. 66.

1725) *Tamtěž*, s. 88.

1726) *Tamtěž*, s. 88.

1727) *LC VII*, s. 221.

1728) *Tamtěž*, s. 221.

1729) *LC VIII-X*, s. 251.

1730) *Tamtěž*, s. 251.

Jakub	1458 ¹⁷³¹ –1462 ¹⁷³²
Matěj ¹⁷³³	1467 ¹⁷³⁴
Jakub	1477 ¹⁷³⁵

Hroznětín:

Eiring	do 1356 ¹⁷³⁶ – poté tepelský opat
Mikuláš	1356 ¹⁷³⁷ –1363 ¹⁷³⁸
Hynek	1363 ¹⁷³⁹ –1365 ¹⁷⁴⁰
Budko	1365 ¹⁷⁴¹ –1374 ¹⁷⁴²
Ctibor	od 1374 ¹⁷⁴³
Mikuláš Greczer	do 1396 ¹⁷⁴⁴ – poté farář v Nejdku
Jan	do 1398 ¹⁷⁴⁵ – poté farář v Nejdku
Mikuláš Greczer	1398 ¹⁷⁴⁶ –1401 ¹⁷⁴⁷
Jindřich	od 1401 ¹⁷⁴⁸
Bohuslav	do 1411 ¹⁷⁴⁹
Václav	od 1411 ¹⁷⁵⁰
Jošt	od 1430 ¹⁷⁵¹

1731) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 289, č. 57.

1732) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L149. List z 10. 2. 1462 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L149/charter>, citováno dle stavu 6. 1. 2016.

1733) Jméno odvozeno z latinského Mathias. Mohlo by tedy jít i o Matyáše či Matouše.

1734) *AČ VI*, s. 121, č. 12.

1735) *APH*, AMK, Cod. XCVIII. Administrátorská akta Prokopa z Plzně a Stanislava z Velvar, list za f. 22.

1736) *LC I/1*, s. 44.

1737) *Tamtéž*, s. 44.

1738) *LC I/2*, s. 24.

1739) *Tamtéž*, s. 24.

1740) *Tamtéž*, s. 59.

1741) *Tamtéž*, s. 59.

1742) *LC III-IV*, s. 9.

1743) *Tamtéž*, s. 9.

1744) *LC V*, s. 248.

1745) *Tamtéž*, s. 298.

1746) *Tamtéž*, s. 298.

1747) *LC VI*, s. 56.

1748) *Tamtéž*, s. 56.

1749) *LC VII*, s. 30.

1750) *Tamtéž*, s. 30.

1751) *LC VIII-X*, s. 157.

Pernarec:

Mikuláš	do 1360 ¹⁷⁵²⁾
Štěpán	1360 ¹⁷⁵³⁾ –1362† ¹⁷⁵⁴⁾
Jindřich	1362 ¹⁷⁵⁵⁾ –1368 ¹⁷⁵⁶⁾
Jan	1368 ¹⁷⁵⁷⁾ –1375 ¹⁷⁵⁸⁾
Bohuslav	1375 ¹⁷⁵⁹⁾ –1378 ¹⁷⁶⁰⁾
Oldřich	1378 ¹⁷⁶¹⁾ –1400† ¹⁷⁶²⁾
Mikuláš	od 1400 ¹⁷⁶³⁾
Petr	do 1429 ¹⁷⁶⁴⁾ – poté chotěšovský probošt
Martin	od 1429 ¹⁷⁶⁵⁾
Jan	1458 ¹⁷⁶⁶⁾
Jiljí Rumpold	1464 ¹⁷⁶⁷⁾ –1467 ¹⁷⁶⁸⁾

Ovesné Kladruby:

Vavřinec	do 1363† ¹⁷⁶⁹⁾
Jindřich	1363† ¹⁷⁷⁰⁾
Jan	1363 ¹⁷⁷¹⁾ –1385 ¹⁷⁷²⁾
Petr	od 1385 ¹⁷⁷³⁾
Václav Smolka	od 1425 ¹⁷⁷⁴⁾
Václav	do 1433 ¹⁷⁷⁵⁾
Jan Trčka	od 1433 ¹⁷⁷⁶⁾

1752) LC I/1, s. 113.

1753) *Tamtéž*, s. 113.

1754) *Tamtéž*, s. 192.

1755) *Tamtéž*, s. 192.

1756) LC I/2, s. 105.

1757) *Tamtéž*, s. 105.

1758) LC III-IV, s. 42.

1759) *Tamtéž*, s. 42.

1760) *Tamtéž*, s. 101.

1761) *Tamtéž*, s. 101.

1762) LC VI, s. 20.

1763) *Tamtéž*, s. 20.

1764) LC VIII-X, s. 152.

1765) *Tamtéž*, s. 152.

1766) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 289, č. 57.

1767) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L156. Listina z 11. 10. 1464 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L156/charter>, citováno dle stavu 6. 1. 2016.

V písemnosti je uvedeno pouze jméno Jiljí.

1768) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis* I, f. 319r.

1769) LC I/2, s. 16.

1770) *Tamtéž*, s. 16, 26.

1771) *Tamtéž*, s. 26.

1772) LC III-IV, s. 166–167.

1773) *Tamtéž*, s. 166–167.

1774) LC VIII-X, s. 101–102.

1775) *Tamtéž*, s. 187.

1776) *Tamtéž*, s. 187.

Křivce:

Jakub	od 1435 ¹⁷⁷⁷⁾
Jan	1458 ¹⁷⁷⁸⁾
Albrecht	1460 ¹⁷⁷⁹⁾ –1467 ¹⁷⁸⁰⁾

Vidžín:

Jan Klíčník	1415 ¹⁷⁸¹⁾
Protiva	od 1415 ¹⁷⁸²⁾
Jan Čeněk	do 1433 ¹⁷⁸³⁾ – poté farář v Teplé
Václav	od 1433 ¹⁷⁸⁴⁾

Číhaná:

Matěj ¹⁷⁸⁵⁾	1458 ¹⁷⁸⁶⁾
------------------------	-----------------------

Farní kostely s patronátním právem chotěšovského probošta

Chotěšov (prvotní označení kostela Panny Marie v Chotěšově Kostelec):

Heřman	do 1366 ¹⁷⁸⁷⁾
Bohuslav	1366 ¹⁷⁸⁸⁾ –1367 ¹⁷⁸⁹⁾
Jan	1367 ¹⁷⁹⁰⁾ –1371 ¹⁷⁹¹⁾
Lev	1371 ¹⁷⁹²⁾ –1376 ¹⁷⁹³⁾ – zároveň chotěšovský převor (1371)
Protiva	od 1376 ¹⁷⁹⁴⁾
Liphard	do 1381 – poté tepelský opat ¹⁷⁹⁵⁾
Hašek	od 1385 ¹⁷⁹⁶⁾
Bohuš	do 1392

1777) *Tamtéž*, s. 241.

1778) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 289, č. 57.

1779) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 66r.

1780) *AC VI*, s. 121, č. 12.

1781) *LC VII*, s. 151, 170.

1782) *Tamtéž*, s. 170.

1783) *LC VIII-X*, s. 186–187.

1784) *Tamtéž*, s. 186–187.

1785) Mohlo by se jednat i o Matyáše či Matouše.

1786) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 289, č. 57.

1787) *LC I/2*, s. 75.

1788) *Tamtéž*, s. 75.

1789) *Tamtéž*, s. 88.

1790) *Tamtéž*, s. 88.

1791) *LC II*, s. 62.

1792) *Tamtéž*, s. 62.

1793) *LC III-IV*, s. 53.

1794) *Tamtéž*, s. 53.

1795) Doložen je pouze v NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 42v.

1796) *SA II*, s. 330, č. 103.

Oldřich	1392 ¹⁷⁹⁷⁾ –1394 ¹⁷⁹⁸⁾ – poté farář v Dobřanech
Lev	1394 ¹⁷⁹⁹⁾ –1400† ¹⁸⁰⁰⁾
Konrád	od 1400 ¹⁸⁰¹⁾
Bezděch	do 1415† ¹⁸⁰²⁾
Sulek	1415 ¹⁸⁰³⁾ –1427† ¹⁸⁰⁴⁾
Ondřej Zajíček	od 1427 ¹⁸⁰⁵⁾
Lev	od 1435 ¹⁸⁰⁶⁾
Jan	cca 1454 ¹⁸⁰⁷⁾ – zároveň chotěšovský převor
Zikmund Hausmann	1458 ¹⁸⁰⁸⁾ –1459 ¹⁸⁰⁹⁾ – poté tepelský opat
Habart	1469 ¹⁸¹⁰⁾ –1473 ¹⁸¹¹⁾
Jiljí	1473 ¹⁸¹²⁾ –1480 ¹⁸¹³⁾

Dobřany:

Trojan	do 1357 ¹⁸¹⁴⁾
Vítek	1357 ¹⁸¹⁵⁾ –1376 ¹⁸¹⁶⁾
Jan Ryss	od 1376 ¹⁸¹⁷⁾
Oldřich ¹⁸¹⁸⁾	do 1390† ¹⁸¹⁹⁾

1797) LC V, s. 113. Platí i pro konec působení Bohuše.

1798) *Tamtéž*, s. 181.

1799) *Tamtéž*, s. 181.

1800) LC VI, s. 22.

1801) *Tamtéž*, s. 22.

1802) LC VII, s. 162.

1803) *Tamtéž*, s. 162.

1804) LC VIII-X, s. 126.

1805) *Tamtéž*, s. 126.

1806) *Tamtéž*, s. 239.

1807) NA, AZK, ŘP Chotěšov, inv. č. 2196. Listina z 29. 9. 1454 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK|Chotesov/2196/charter>, citováno dle stavu 6. 1. 2016 a *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L144. List z 5. 1. 1460 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L144/charter>, citováno dle stavu 6. 1. 2016.

1808) AČ VII, s. 659, č. 85.

1809) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L136. Listina z 6. 3. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L136/charter>, citováno dle stavu 6. 1. 2016.

1810) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 95r.

1811) *Tamtéž*, f. 98v.

1812) *Tamtéž*, f. 98v.

1813) APH, AMK, Cod. XCVIII. Administrátorská akta Prokopa z Plzně a Stanislava z Velvar, list za f. 37.

1814) LC I/1, s. 52.

1815) *Tamtéž*, s. 52.

1816) LC III–IV, s. 59.

1817) *Tamtéž*, s. 59; SA I, s. 169, č. 119.

1818) Není jisté, zda se jednalo o tepelského řeholníka.

1819) LC III–IV, s. 220.

Lev	1390 ¹⁸²⁰⁾ –1394 ¹⁸²¹⁾ – poté farář v Chotěšově
Oldřich	1394 ¹⁸²²⁾ –1405 ¹⁸²³⁾ – poté farářem v Teplé
Hněvka	1405–1408† ¹⁸²⁴⁾
Lipold	od 1408 ¹⁸²⁵⁾
Pertold	do 1436 ¹⁸²⁶⁾
Jan	od 1436 ¹⁸²⁷⁾

Horní Sekyřany:

Hynek z Úlic	1409 ¹⁸²⁸⁾ –1416 ¹⁸²⁹⁾ – poté chotěšovský probošt
Václav Mnich ¹⁸³⁰⁾	od 1416 ¹⁸³¹⁾
Václav	1437 ¹⁸³²⁾ – zároveň tepelský převor

Litice:

Habart	1457 ¹⁸³³⁾ –1458 ¹⁸³⁴⁾
Eliáš Čech	1459 ¹⁸³⁵⁾ –1464 ¹⁸³⁶⁾ – od 1463 litomyšlský kanovník ¹⁸³⁷⁾
Jan	1467 ¹⁸³⁸⁾

Hrušovany:

Jakub	od 1312 ¹⁸³⁹⁾
Lubold	od 1322 ¹⁸⁴⁰⁾

Staňkov:

Lipold	1406 ¹⁸⁴¹⁾
--------	-----------------------

1820) *Tamtéž*, s. 220.

1821) *LC V*, s. 181.

1822) *Tamtéž*, s. 181.

1823) *LC VI*, s. 157.

1824) *Tamtéž*, s. 157, 234.

1825) *Tamtéž*, s. 234.

1826) *LC VIII–X*, s. 262.

1827) *Tamtéž*, s. 262.

1828) *LC VI*, s. 275.

1829) *LC VII*, s. 200.

1830) *MVB VII*, s. 501, č. 1229; s. 702–703, č. 1831.

1831) *LC VII*, s. 200. Zde uvedeno pouze jméno Václav.

1832) *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 51v.

1833) *LC VIII–X*, s. 264.

1834) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 289, č. 57.

1835) **Pokorný**, *Knihovna*, s. 131.

1836) *NA*, AZK, ŘP Chotěšov, inv. č. 2207. Listina z 22. 11. 1464 viz virtuální archiv Monasterium [http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK | Chotesov/2207/charter](http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK%20Chotesov/2207/charter), citováno dle stavu 6. 1. 2016.

1837) *SoKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L150. Opis listiny z 30. 7. 1463 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L150/charter>, citováno dle stavu 6. 1. 2016.

1838) *APH*, AMK, Cod. VI-7. Administrátorská akta Hilária Litoměřického a Hanuše z Kolovrat, p. 38.

1839) *RBM IV*, s. 777, č. 1977.

1840) *Tamtéž*, s. 787, č. 2010.

1841) *SA V*, s. 59, č. 224.

Farní kostely s jinými patrony

Měčín:

Racek do 1415¹⁸⁴²⁾ – poté tepelský opat
 Jan Klíčník 1415¹⁸⁴³⁾ – poté farář ve Vidžíně

Dolní Bělá:

Jan 1395¹⁸⁴⁴⁾–1407¹⁸⁴⁵⁾
 Racek od 1407¹⁸⁴⁶⁾

Nejdek:

Mikuláš Greczer 1396¹⁸⁴⁷⁾–1398¹⁸⁴⁸⁾ – poté farář v Hroznětíně
 Jan 1398¹⁸⁴⁹⁾–1411¹⁸⁵⁰⁾

Erpužice:

Jan Slavík 1408,¹⁸⁵¹⁾ do 1413¹⁸⁵²⁾

neznámý farní kostel v blízkosti Dobřan:

Bušek od 1433¹⁸⁵³⁾

1842) LC VII, s. 149.

1843) *Tamtéž*, s. 149, 151.

1844) LC V, s. 228.

1845) LC VI, s. 211.

1846) *Tamtéž*, s. 211.

1847) LC V, s. 248.

1848) *Tamtéž*, s. 298.

1849) *Tamtéž*, s. 298.

1850) LC VII, s. 28.

1851) SA VI, s. 324, č. 527.

1852) LC VII, s. 85.

1853) LC VIII-X, s. 193.

Rejstřík členů tepelského konventu do roku 1526¹⁸⁵⁴⁾

Adalbertus viz Albrecht

Albertus viz Albrecht

Albrecht, převor 1420; opat 1455–1458; farář v Křivcích 1460–1467; 1473†¹⁸⁵⁵⁾

Andreas viz Ondřej

Antonín, tepelský převor 1502–1516; strahovský opat 1516¹⁸⁵⁶⁾–1526¹⁸⁵⁷⁾; tepelský opat 1526–1535¹⁸⁵⁸⁾

Antonius viz Antonín

Bartholomaeus viz Bartoloměj

Bartoloměj, senior 1525¹⁸⁵⁹⁾; tepelský cirkátor 1526

Bedricus viz Bedřich

Bedřich, farář v Teplé do 1433†

Bedřich, 1517¹⁸⁶⁰⁾

Beneda, tepelský opat 1340–1356

Benedictus viz Benedikt

Benedikt, tepelský opat 1247, tepelský kustod 50. léta 13. století?

Bernard, tepelský opat 1237

Bezděch, farář v Chotěšově do 1415†

Blaislav, tepelský kustod 1386, tepelský infirmář 1391

Blaisslaus viz Blaislav

Blatisbor, tepelský infirmář 1386

Bleysslaus viz Blaislav

z Blovic, Jan viz Jan z Blovic

Boček, tepelský komorník 1439

Bohuslaus viz Bohuslav

Bohuslav (Bohuš), farář v Chotěšově 1366–1367; farář v Úterý od 1367

Bohuslav, farář v Pernarci 1375–1378

Bohuslav, farář v Hroznětíně do 1411

Bohussius viz Bohuslav i Bohuš

Bohuš, farář v Chotěšově do 1392

Bohuš, tepelský opat 1384–1414

Budko, tepelský podpřevor 1358

Budko, farář v Hroznětíně 1365–1374†

Bun, Jan viz Jan Buně

Buně, Jan viz Jan Buně

Busco viz Bušek

Bušek, farář v okolí Dobřan od 1433

1854) Zdroje k době působení řeholníků v jednotlivých funkcích tepelského konventu, chotěšovského proboštví a farní správy jsou uvedeny v předchozích přílohách.

1855) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 289, č. 57.

1856) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 345r–v a **Joester (ed.)**, *Urkundenbuch*, s. 547–549, č. 753.

1857) **Backmund**, *Monasticon I/2*, s. 382.

1858) *Tamtéž*, s. 386.

1859) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 144v.

1860) *SOKA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 75. List z 6. 5. 1517.

Cinéř, Jan viz Jan Ciněř
 Cipra, Jan viz Jan Cziprer
 Clemens viz Klement
 Colberger, Jan viz Jan Colberger
 Conradus viz Konrád
Ctibor, farář v Hroznětíně od 1374
 Culmo, Jan viz Jan Kulmbach
 Culmpach, Jan viz Jan Kulmbach
 Cziner, Jan viz Jan Ciněř
 Cziprer, Jan viz Jan Cziprer

Čech, Eliáš viz Eliáš Čech
 Čeněk viz Jan Čeněk
 Černín z Chudenic, Tristram viz Tristram Černín
 z Chudenic

Děpold z Rýzumberka, min. 1449–1456¹⁸⁶¹); doksanský probošt 1456–1461¹⁸⁶²)
 Dresnicer, Lev viz Lev Dresnicer

Egidius viz Jiljí
Eiring, farář v Hroznětíně do 1356; tepelský opat 1356–1365
 Elias viz Eliáš
Eliáš Čech, 1458¹⁸⁶³); chotěšovský kaplan 1459; tepelský převor 1461; farář v Liticích 1459–1464; litomyšlský kanovník od 1463; farář v Jindřichově Hradci 1464–1492¹⁸⁶⁴); převor litomyšlské kapituly 1474–1492¹⁸⁶⁵); administrátor litomyšlského biskupství 1478–1492¹⁸⁶⁶)
 Endres viz Ondřej
Erhard Mugler, 1484?¹⁸⁶⁷), 1488¹⁸⁶⁸); tepelský převor do 1492; chotěšovský probošt 1492–1504¹⁸⁶⁹); 1506¹⁸⁷⁰)
 Erhardus viz Erhard
 Eringnus viz Eiring
 Eringus viz Eiring
 Erugus viz Eiring
 Eruigi viz Eiring

Fridericus viz Bedřich
 Fröstl, Jan viz Jan Fröstl

1861) *SOkA Plzeň-sever*, PkI Teplá I, L143. List z 2. 1. 1460 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L143/charter>, citováno dle stavu 13. 1. 2016.

1862) **Backmund**, *Monasticon I*/2, s. 348.

1863) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 289, č. 57.

1864) **Pokorný**, *Knihovna*, s. 132.

1865) **Backmund**, *Monasticon I*/2, s. 361.

1866) **Pokorný**, *Knihovna*, s. 132.

1867) **Hlinomaz, M.**: *Přehled tepelských prvotisků*, MZK 35, 2000, s. 217, č. 387.

1868) **Dolista (ed.)**, *Reformatio*, s. 241, č. 21. Zde není uveden s přízviskem, ale je pravděpodobné, že se jedná o Erharda Muglera.

1869) **Backmund**, *Monasticon I*/2, s. 345.

1870) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 333, č. 108.

Gallus viz Havel
Gebhard, 1242¹⁸⁷¹⁾
Gebhard, hroznětínský probošt 1298
 Georgius viz Jiří
Gerard, tepelský opat od 1242
Gerard, tepelský opat 1253
 Gerungus viz Eiring
 Glaser, Kryštof viz Kryštof Glaser
Gothard, chotěšovský probošt 1250–1266
 Greczer, Mikuláš viz Mikuláš Greczer
 Groznata viz Hroznata
 Gürl, Zikmund viz Zikmund Gürl
 z Gutštejna, Václav viz Václav z Gutštejna

Habart, farář v Liticích 1457–1458; chotěšovský kaplan 1464; farář v Teplé 1466–1467; správce Chotěšova 1466–1467; farář v Chotěšově 1469–1473
 Habartus viz Habart
 Hanco viz Hanka i Hynek
Hanka, hroznětínský probošt 1385–1386
 Hanka, Jan viz Jan Hanka
 Hans Hausner viz Jan Hausner
Hartman, chotěšovský převor 1378; chotěšovský probošt 1380–1390
 Hasco viz Hašek
Hašek, farář v Chotěšově od 1385
 Hausmann, Zikmund viz Zikmund Hausmann
 Hausner, Jan viz Jan Hausner
Havel, 1525¹⁸⁷²⁾; tepelský podpřevor 1529¹⁸⁷³⁾
 Heinrich viz Jindřich
 Helias viz Eliáš
 Henricus viz Jindřich
 Hermanus viz Heřman
Heřman, tepelský podpřevor 1346
Heřman, farář v Úterý do 1363
Heřman, farář v Chotěšově do 1366
Heřman, tepelský opat 1365–1378
 Hinc viz Hynek
Hněvka, farář v Teplé 1386–1405; farář v Dobřanech 1405–1408†
 Hnyewco viz Hněvko
 Honricus viz Jindřich
Hroznata, zakladatel tepelského kláštera; tepelský probošt 1207–1216; 1216/1217†¹⁸⁷⁴⁾
Hroznata, chotěšovský kustod 1274
Hugo, tepelský opat 1282–1289

1871) CDB IV, s. 79, č. 16.

1872) SOKA Cheb, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 106. List z 13. 2. 1525.

1873) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L259. Listina z 9. 7. 1529 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L259/charter>, citováno dle stavu 11. 1. 2016.

1874) Kubín, Blahoslavený Hroznata, s. 216.

Hynek, farář v Hroznětíně 1363–1365

Hynek z Ůlic, syn Lvíka z Ůlic,¹⁸⁷⁵⁾ chotěšovský kaplan 1409; farář v Horních Sekyřanech 1409–1416; chotěšovský probošt 1416–1427

Christophorus viz Kryštof

z Chudenic, Tristram Černín viz Tristram Černín
z Chudenic

Ivan, tepelský opat 1298–1300

Jacobus viz Jakub

Jakub, farář v Hrušovanech od 1312

Jakub, farář v Křivcích od 1435

Jakub, farář v Ůterý 1458–1462

Jakub, farář v Ůterý 1477

Jakub z Teplé, 1366¹⁸⁷⁶⁾

Jan, steinfeldský profes?, strahovský profes před 1193¹⁸⁷⁷⁾, 1. tepelský opat 1193–1213

Jan, tepelský opat 1225–1233

Jan, tepelský kustod 1346

Jan, farář v Ovesných Kladrubech 1363–1385

Jan, farář v Ůterý 1363–1365†

Jan, farář v Ůterý 1365–1367

Jan, farář v Chotěšově 1367–1371†

Jan, farář v Pernarci 1368–1375

Jan, tepelský celerář/klíčník 1385–1386

Jan, tepelský převor 1391

Jan, tepelský podpřevor 1391

Jan, tepelský kustod 1391

Jan, farář v Dolní Bělé 1395–1407

Jan, farář v Hroznětíně do 1398; farář v Nejdku
1398–1411

Jan, farář v Ůterý od 1417

Jan, chotěšovský kaplan 1436; farář v Dobřanech
od 1436

Jan, tepelský převor 1449

Jan, farář v Chotěšově a chotěšovský převor cca 1454; 1460¹⁸⁷⁸⁾

Jan, tepelský cirkátor 1458

Jan, farář v Křivcích 1458

Jan, farář v Pernarci 1458

Jan¹⁸⁷⁹⁾, tepelský převor 1463–1465

Jan, tepelský kantor 1463

Jan, farář v Liticích 1467

Jan, 1478 (snad tepelský převor)¹⁸⁸⁰⁾

1875) *MVB VI*, s. 57, č. 118.

1876) *MVB III*, s. 409, č. 659; s. 500, č. 799.

1877) **Kubín**, *Blahoslavený Hroznata*, s. 138.

1878) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L144. List z 5. 1. 1460 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L144/charter>, citováno dle stavu 12. 1. 2016.

1879) Patrně identický s Janem Prasatěrem.

1880) *SOKA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 36. List z 19. 9. 1478.

Jan, chotěšovský kaplan 1485
 Jan, 1517¹⁸⁸¹⁾–1519¹⁸⁸²⁾; strahovský převor 1519¹⁸⁸³⁾;
 strahovský řeholník 1524¹⁸⁸⁴⁾–1525¹⁸⁸⁵⁾
 Jan, tepelský prokurátor 1502
 Jan, tepelský kantor 1503, 1526
 Jan, tepelský převor 1521
 Jan z Blovic, 1458¹⁸⁸⁶⁾
 Jan Buně (Bun), 1415¹⁸⁸⁷⁾; tepelský kustod 1420; tepelský opat 1454–1455; 1455†¹⁸⁸⁸⁾
 Jan Ciněř (Cziner, Ziner), farář v Teplé 1457–1461; správce Chotěšova 1467
 Jan Cipra viz Jan Cziprer
 Jan Colberger, farář v Teplé 1510
 Jan Cziprer (Cipra), farář v Teplé 1493; tepelský podpřevor 1507–1508; doksanský
 probošt 1508–1517†¹⁸⁸⁹⁾
 Jan Čeněk, tepelský infirmář 1420; farář ve Vidžíně
 do 1433; farář v Teplé od 1433–1439; tepelský infirmář 1439–1442; tepelský opat
 1444–1449†
 Jan Fröstl, farář v Teplé 1503–1507; tepelský opat 1507–1509
 Jan Hanka, 1391¹⁸⁹⁰⁾
 Jan Hausner (Hans), 1471¹⁸⁹¹⁾
 Jan Klíčnický, farář v Měčíně 1415; farář ve Vidžíně 1415†
 Jan Kulmbach (Culmpach, Culmo), 1526; strahovský opat 1526–1535†¹⁸⁹²⁾
 Jan z Lestkova, farář v Teplé před 1354; chotěšovský probošt 1354–1366
 Jan z Nepomyšle, 1458¹⁸⁹³⁾–1460¹⁸⁹⁴⁾
 Jan Nurnberga (Nurmberga), jáhen 1503†¹⁸⁹⁵⁾
 Jan Orlička, 1458¹⁸⁹⁶⁾
 Jan z Plané, 1402?–1462¹⁸⁹⁷⁾
 Jan Pral, 1503¹⁸⁹⁸⁾

1881) *Tamtéž*, kart. č. 73, č. 75. List z 6. 5. 1517.

1882) *Tamtéž*, kart. č. 73, č. 88. List z 13. 4. 1519.

1883) *Pařez*, *Diplomatika*, s. 519.

1884) *FRB VI*, s. 375b, č. 2.

1885) *Tamtéž*, s. 379b, č. 5.

1886) *Dolista (ed.)*, *Circaria*, s. 289, č. 57.

1887) *NK ČR*, sign. Teplá MS. C.1. Rukopis premonstrátských statut, f. 92r.

1888) *Tamtéž*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 37r.

1889) *Backmund*, *Monasticon I/2*, s. 348.

1890) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L89. Listina z 23. 4. 1391 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L89/charter>, citováno dle stavu 3. 6. 2017.

1891) *SOkA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 514, A3086/6. List z 21. 5. 1471.

1892) *Pařez*, *Diplomatika*, s. 444.

1893) *Dolista (ed.)*, *Circaria*, s. 289, č. 57.

1894) *Koutná*, *Register II*, s. 388, č. 51.

1895) *Dolista (ed.)*, *Circaria*, s. 317, č. 90 a *NK ČR*, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 126v.

1896) *Dolista (ed.)*, *Circaria*, s. 289, č. 57. Zmíněn také v nedatovaném zápise na zadním přidešti rukopisu s premonstrátskými statuty. – *NK ČR*, sign. Teplá MS. C.1. Fragment tepelského výběrčího rejstříku, zadní přidešti.

1897) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L149. Listina z 10. 2. 1462 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L149/charter>, citováno dle stavu 12. 1. 2016.

1898) *Dolista (ed.)*, *Circaria*, s. 325, č. 99.

- Jan Prasatěř** (Presteter), vikář v chotěšovském kostele 1454¹⁸⁹⁹⁾; chotěšovský kaplan 1454 a 1460; tepelský převor 1466–1473; strahovský převor 1486¹⁹⁰⁰⁾
- Jan Presteter** viz Jan Prasatěř
- Jan Puchauer**, chotěšovský kaplan 1516; 1517¹⁹⁰¹⁾; doksanský probošt 1517–1531¹⁹⁰²⁾; 1541¹⁹⁰³⁾
- Jan Ryss**, farář v Dobřanech od 1376
- Jan Slavík**, tepelský komorník 1399; farář v Erpužicích 1408–do 1413; tepelský klíč-ník 1420 a 1439–1442
- Jan z Teplé**, 1453¹⁹⁰⁴⁾
- Jan Trčka**, farář v Ovesných Kladrubech od 1433
- Jan Wabka**, farář v Úterý do 1435
- Jan „Wrpoce“**, tepelský celerář 1399
- Jan z „Würtby“**, tepelský celerář 1409
- Jan Ziner** viz Jan Ciněř
- Jan Želézko**, 1458¹⁹⁰⁵⁾–1461¹⁹⁰⁶⁾
- Jaroslav viz Jaroslav
- Jaroslav**, tepelský kustod 1346
- Jiljí**, tepelský podpřevor 1457; tepelský převor 1458–1459
- Jiljí**¹⁹⁰⁷⁾, 1463¹⁹⁰⁸⁾, 1467¹⁹⁰⁹⁾, 1486¹⁹¹⁰⁾, 1487¹⁹¹¹⁾, 1490¹⁹¹²⁾ a 1492¹⁹¹³⁾
- Jiljí**¹⁹¹⁴⁾, farář v Chotěšově 1473–1480
- Jiljí**, 1488¹⁹¹⁵⁾
- Jiljí**, 1502¹⁹¹⁶⁾
- Jiljí**, 1524¹⁹¹⁷⁾–1525¹⁹¹⁸⁾, tepelský podpřevor 1526
- Jiljí Rumpold z Tachova**, farář v Pernarci 1464–1467; farář v Teplé 1483–1489; tepelský převor po 1483; 1494¹⁹¹⁹⁾

1899) NA, AZK, ŘP Chotěšov, inv. č. 2196. Listina z 29. 9. 1454 viz virtuální archiv Monasterium [http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK Chotesov/2196/charter](http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK%20Chotesov/2196/charter), citováno dle stavu 12. 1. 2016.

1900) Joester (ed.), *Urkundenbuch*, s. 453, č. 585.

1901) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 138v.

1902) Backmund, *Monasticon I/2*, s. 349.

1903) Dolista (ed.), *Circaria*, s. 297, č. 143.

1904) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L127. Listina z 12. 12. 1453 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L127/charter>, citováno dle stavu 13. 1. 2016.

1905) Dolista (ed.), *Circaria*, s. 289, č. 57.

1906) Tamtéž, s. 290, č. 57.

1907) Je velmi pravděpodobné, že je to Jiljí Rumpold.

1908) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L154. Listina ze 4. 7. 1463 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L154/charter>, citováno dle stavu 14. 1. 2016.

1909) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 89v.

1910) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L191. Listina z 1. 1. 1486 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L191/charter>, citováno dle stavu 14. 1. 2016.

1911) APH, AMK, Cod. VI-8. Administrátorská akta Pavla Poučka, Ambrože z Plzně, Blažeje z Plané a Jana Žáka, f. 10r.

1912) Tamtéž, f. 15r.

1913) Tamtéž, f. 25r.

1914) Nejspíše se jedná o Jiljího Rumpolda.

1915) Dolista (ed.), *Reformatio*, s. 242, č. 21.

1916) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 123v.

1917) FRB VI, s. 375b, č. 2.

1918) Tamtéž, s. 378b, č. 4.

1919) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L204. Listina z 25. 2. 1494 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L204/charter>, citováno dle stavu 13. 1. 2016.

Jindřich, tepelský opat 1276
Jindřich, tepelský celerář 1282
Jindřich, tepelský infirmář 1358
Jindřich, farář v Pernarci 1362–1368
Jindřich, farář v Ovesných Kladrubech 1363†
Jindřich, farář v Hroznětíně od 1401
Jindřich, 1502¹⁹²⁰⁾
Jindřich, 1523¹⁹²¹⁾
Jindřich Pražský, 1347¹⁹²²⁾
Jindřich Prehoř, farář v Teplé 1379–1386†
Jiří, tepelský cirkátor 1502–1503
Jiří, tepelský převor 1526–1531
Jiří z Lokte, akolyta 1503¹⁹²³⁾
Jiří Plotner z Tachova, 1454¹⁹²⁴⁾; chotěšovský probošt 1454–1481†
Jodocus viz Jošt
Johannes viz Jan
Jošt, farář v Hroznětíně od 1430

z „Kacova“, Racek viz Racek z „Kacova“
Kavka, Matěj (Matyáš?) viz Matěj (Matyáš?) Kavka
Klement, tepelský podpřevor 1502–1504; chotěšovský probošt 1504–1519†¹⁹²⁵⁾
Klíčník, Jan viz Jan Klíčník
z Kočova, Racek viz Racek z „Kacova“
Konrád, chotěšovský probošt 1303
Konrád, chotěšovský kaplan 1400; farář v Chotěšově od 1400
z Krukanic, Oldřich viz Oldřich z Krukanic
Kryštof¹⁹²⁶⁾, 1519¹⁹²⁷⁾
Kryštof Glaser, jáhen 1506¹⁹²⁸⁾
Kulmbach, Jan viz Jan Kulmbach

Laurentius viz Vavřinec
z Lestkova, Jan viz Jan z Lestkova
Leo viz Lev
Leon viz Lev
Lev, tepelský celerář 1346–1358
Lev, chotěšovský převor 1371, farář v Chotěšově 1371–1376
Lev, chotěšovský převor 1385–1386
Lev, chotěšovský kaplan 1390; farář v Dobřanech 1390–1394; farář v Chotěšově 1394–1400†

1920) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 123v.

1921) *Tamtéž*, f. 142v.

1922) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 148, č. 31.

1923) *Tamtéž*, s. 318, č. 90.

1924) NA, AZK, ŘP Chotěšov, inv. č. 2196. Listina z 29. 9. 1454 viz virtuální archiv Monasterium [http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK | Chotesov/2196/charter](http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK%20Chotesov/2196/charter), citováno dle stavu 13. 1. 2016.

1925) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 321, č. 92.

1926) Lze předpokládat, že je totožný s Kryštofem Glaserem.

1927) *SOkA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 98. List ze 4. 3. 1519.

1928) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 335, č. 111.

Lev, farář v Úterý do 1417†
Lev, farář v Chotěšově od 1435
Lev Dresnicer, farář v Teplé ca 1354–1379†
 Libhardus viz Liphard
Liphard, tepelský kustod 1282; tepelský opat 1290–1293
Liphard, farář v Chotěšově do 1381, tepelský opat od 1381
Lipold, chotěšovský kaplan 1406; farář ve Staňkově 1406
Lipold, farář v Dobřanech od 1408
 z Lokte, Jiří viz Jiří z Lokte
Lubold, farář v Hrušovanech od 1322
 Lucas viz Lukáš
Lukáš, chotěšovský kaplan 1464; chotěšovský převor a zpovědník řeholnic v Chotěšově 1466

Markvart, farář v Úterý od 1435
Martin, probošt v Dolním Kramolíně 1385–1386
Martin, tepelský celerář 1391
Martin, farář v Pernarci od 1429
Martin Patko, tepelský podpřevor 1399
 Mathes viz Matouš
 Matheus viz Matouš
 Mathias viz Matěj nebo Matyáš
Matouš, 1478¹⁹²⁹⁾
Matouš, chotěšovský kaplan 1492
Matouš, tepelský převor 1496
Matouš z Útviný, tepelský provisor exteriorum¹⁹³⁰⁾ 1497¹⁹³¹⁾; strahovský opat 1497–1509, 1509–1510¹⁹³²⁾
Matěj (Matyáš?), farář v Číhaně 1458
Matěj (Matyáš?), farář v Úterý 1467
Matěj (Matyáš?), 1469¹⁹³³⁾
Matěj (Matyáš?) **Kavka**, 1483¹⁹³⁴⁾
Matyáš, tepelský podpřevor 1502
Matyáš, chotěšovský kaplan 1521; chotěšovský probošt 1521–1549†¹⁹³⁵⁾
 Medric, Nikl viz Nikl Medric
Mikuláš, tepelský pitanciář 1346
Mikuláš, farář v Hroznětíně 1356–1363†
Mikuláš, tepelský převor 1358
Mikuláš, farář v Pernarci do 1360
Mikuláš, farář v Pernarci od 1400
Mikuláš¹⁹³⁶⁾, min. 1444–min. 1459; 1489 strahovský řeholník¹⁹³⁷⁾

1929) Týž, *Reformatio*, s. 217, č. 5.

1930) Tuto funkci uvádí pouze analista Václav Schilling, jinak se ve středověkých pramenech pro tepelskou kanonii neobjevuje.

1931) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 122v.

1932) **Backmund**, *Monasticon I*/2, s. 381.

1933) **Dolista (ed.)**, *Reformatio*, s. 214, č. 3.

1934) *Tamtéž*, s. 237, č. 17.

1935) **Backmund**, *Monasticon I*/2, s. 345.

1936) Je totožný buď s podpřevorem z let 1458–1459, nebo s Mikulášem z Tachova.

1937) *Ústav PVH a archivnictví FF MU v Brně*, Vědecký aparát edice CDB, sign. 15. Fotokopie tepelského kopiáře, ff. 82v–83r.

Mikuláš, tepelský podpřevor 1458–1459 a 1465

Mikuláš, 1467¹⁹³⁸⁾

Mikuláš, konvrš 1503†¹⁹³⁹⁾

Mikuláš, 1509¹⁹⁴⁰⁾

Mikuláš, 1521¹⁹⁴¹⁾

Mikuláš Greczer, tepelský řeholník 1396¹⁹⁴²⁾; drkolenský řeholník 1400¹⁹⁴³⁾; hroznětínský farář do 1396; farář v Nejdku 1396–1398; farář v Hroznětíně 1398–1401

Mikuláš z Tachova, 1458¹⁹⁴⁴⁾

Miroslaus viz Miroslav

Miroslav, chotěšovský probošt 1271–1293

Mnich, Václav viz Václav Mnich

Mugler, Erhard viz Erhard Mugler

Naks, 1467¹⁹⁴⁵⁾

Něbka, tepelský infirmář 1385

z Nepomyšle, Jan viz Jan z Nepomyšle

Nicolaus viz Mikuláš

Nikl Medric, tepelský podpřevor 1409

Nurnberga, Jan viz Jan Nurnberga

Nurnberga, Jan viz Jan Nurnberga

Oldřich, tepelský opat 1259?

Oldřich, hroznětínský probošt 1282

Oldřich, tepelský podpřevor 1342

Oldřich, tepelský komorník 1342–1358

Oldřich, 1365¹⁹⁴⁶⁾

Oldřich, farář v Pernarci 1378–1400†

Oldřich, tepelský podpřevor 1385–1386

Oldřich, tepelský řeholník?, farář v Dobřanech do 1390†

Oldřich, farář v Chotěšově 1392–1394; farář v Dobřanech 1394–1405; farář v Teplé 1405–1427†

Oldřich z Krukanic, chotěšovský probošt 1367–1380

Ondřej, chotěšovský kaplan 1485

Ondřej, tepelský podpřevor 1509

Ondřej, chotěšovský kaplan 1516

Ondřej, zpovědník řeholnic v Chotěšově před 1535

Ondřej Zajíček, chotěšovský kaplan 1427; farář v Chotěšově od 1427

Orlička, Jan viz Jan Orlička

Oto, tepelský převor 1342–1346

Otto viz Oto

1938) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 89v.

1939) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 317, č. 90 a NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 126v.

1940) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L247. Listina z 12. 4. 1509 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L247/charter>, citováno dle stavu 14. 1. 2016.

1941) *SOKA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 100. List z 22. 7. 1521.

1942) LC V, s. 248.

1943) *MVB V*, s. 925, č. 1650.

1944) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 289, č. 57.

1945) *SOKA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/3. List z 21. 1. 1467.

1946) *MVB III*, s. 265, č. 444.

Parkoš, tepelský převor 1385–1386
 Patko, Martin viz Martin Patko
 Paulus viz Pavel
Pavel, tepelský podpřevor 1475–1479
Pavel, 1488¹⁹⁴⁷⁾
Pavel, chotěšovský kaplan 1492
Pavel, farář v Teplé 1496
Pernold, tepelský opat 1303–1306
Pernold, chotěšovský probošt 1320–1328
Pertold, chotěšovský probošt 1299
Pertold, farář v Dobřanech do 1436
 Pertoldus viz Pertold
Petr, tepelský opat 1324–1335
Petr, chotěšovský probošt 1333–1353
Petr, tepelský převor 1346
Petr, farář v Ovesných Kladrubech od 1385
Petr, tepelský podpřevor 1420
Petr, farář v Pernarci do 1429; chotěšovský probošt 1429–1436
Petr, tepelský podpřevor 1439–1443
Petr, tepelský podpřevor 1453
Petr, 1488¹⁹⁴⁸⁾
Petr, chotěšovský prokurátor 1492
Petr, 1501¹⁹⁴⁹⁾
Petr, 1503¹⁹⁵⁰⁾
Petr, strahovský opat 1509¹⁹⁵¹⁾; tepelský opat 1509–1526†
Petr z Rochlova, 1416–1460¹⁹⁵²⁾
 Petrus viz Petr
 z Plané, Jan viz Jan z Plané
 Plotner z Tachova, Jiří viz Jiří Plotner z Tachova
 Pragensis, Henricus viz Jindřich Pražský
 Pral, Jan viz Jan Pral
 Prasatěř, Jan viz Jan Prasatěř
 Pražský, Jindřich viz Jindřich Pražský
 Prehoř, Jindřich viz Jindřich Prehoř
 Presteter, Jan viz Jan Prasatěř
Protiva, chotěšovský kaplan 1376; farář v Chotěšově od 1376
Protiva, farář ve Vidžíně od 1415
 Puchauer, Jan viz Jan Puchauer
 Puchelperger, Vavřinec viz Vavřinec Puchelperger

1947) **Dolista (ed.)**, *Reformatio*, s. 242, č. 21.

1948) *Tamtéž*, s. 242–243, č. 21.

1949) *SOkA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 36. List z 15. 5. 1501.

1950) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 317, č. 90.

1951) **Backmund**, *Monasticon I/2*, s. 381.

1952) *SOkA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L154. Listina ze 4. 7. 1463 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L154/charter>, citováno dle stavu 14. 1. 2016.

Racek, farář v Dolní Bělé od 1407

Racek¹⁹⁵³⁾, podpřevor 1463

Racek z „Kacova“¹⁹⁵⁴⁾, farář v Měčíně do 1415; opat tepelský 1415–1444†

Racek ze Zádub, 1458¹⁹⁵⁵⁾

Raczko viz Racek

Rafael, 1466¹⁹⁵⁶⁾

Raphael viz Rafael

z Rochlova, Petr viz Petr z Rochlova

Rumpold z Tachova, Jiljí viz Jiljí Rumpold z Tachova

Ryss, Jan viz Jan Ryss

z Rýzmberka, Děpold viz Děpold z Rýzmberka

Sdislaus viz Zdislav

Siegfried viz Žibřid

Sigismundus viz Zikmund

Slavík, Jan viz Jan Slavík

Smolík, Václav viz Václav Smolík

Smolka, Václav viz Václav Smolík

Stanislav, 1504; doksanský probošt 1504–1508†¹⁹⁵⁷⁾

Stephanus viz Štěpán

Stiborius viz Ctibor

Stizl, tepelský celerář 1346

Sulco viz Sulek

Sulek, farář v Chotěšově 1415–1427†

Sulek z Hrádku, chotěšovský probošt 1391–1416

Šech, Eliáš viz Eliáš Čech

Šich, Eliáš viz Eliáš Čech

Štěpán, farář v Pernarci 1360–1362†

z Tachova, Jiljí Rumpold viz Jiljí Rumpold z Tachova

z Tachova, Jiří Plotner viz Jiří Plotner z Tachova

z Tachova, Mikuláš viz Mikuláš z Tachova

z Teplé, Jakub viz Jakub z Teplé

z Teplé, Jan viz Jan z Teplé

Tomáš, tepelský kantor 1503

Trčka, Jan viz Jan Trčka

Tristram Černín z Chudenic, tepelský převor 1479–1481; chotěšovský probošt 1481¹⁹⁵⁸⁾–1492¹⁹⁵⁹⁾, 1510†¹⁹⁶⁰⁾

Tristramus viz Tristram

Trojan, farář v Dobřanech do 1357

1953) Je velmi pravděpodobné, že je to Racek ze Zádub.

1954) Pravděpodobně se jedná o Kočov. – *MVB VI*, s. 62, č. 132.

1955) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 289, č. 57.

1956) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. *Annales monasterii Teplensis I*, f. 76v.

1957) *Tamtéž*, f. 133r.

1958) *Tamtéž*, ff. 102v–103v.

1959) *Tamtéž*, f. 117r.

1960) **Grassl (ed.)**, *Das älteste Totenbuch*, s. 33.

z Úlic, Hynek viz Hynek z Úlic
Ulricus viz Oldřich
Ulrich viz Oldřich
z Útviny, Matouš viz Matouš z Útviny

Václav, tepelský kustod 1409
Václav, farář v Hroznětíně od 1411
Václav, farář v Ovesných Kladrubech do 1433
Václav, farář ve Vidžíně od 1433
Václav, farář v Horních Sekyřanech 1437; tepelský převor 1437–1449; tepelský opat 1449–1454†
Václav, farář v Teplé 1523
Václav z Gutštejna, chotěšovský probošt 1436–1454†
Václav Mnich, farář v Sekyřanech od 1416; chotěšovský kaplan 20. léta 15. století
Václav Smolka viz Václav Smolík
Václav Smolík (Smolka), tepelský komorník 1420; farář v Ovesných Kladrubech od 1425
Vavřinec, farář v Ovesných Kladrubech do 1363†
Vavřinec Puchelperger, 1347¹⁹⁶¹⁾
Vícemil, 1242¹⁹⁶²⁾
Vilém, tepelský opat 1218–1219
Vilém, tepelský převor 1409
Vítek, farář v Dobřanech 1357–1376
Vyšemír, chotěšovský probošt 1308
Vyšemír, tepelský opat 1316

Wabka, Jan viz Jan Wabka
Wecemilus viz Vícemil
Wenceslaus viz Václav
Wilhelmus viz Vilém
Wisemirus viz Vyšemír
Witko viz Vítek
„Wrpoce“, Jan viz Jan „Wrpoce“
z „Würtby“, Jan viz Jan z „Würtby“

1961) **Dolista (ed.)**, *Circaria*, s. 148, č. 31.

1962) *CDB IV*, s. 79, č. 16.

Zajíček, Ondřej viz Ondřej Zajíček

Zdislav, chotěšovský probošt 1237–1248

Zdislav, tepelský komorník 1385–1391

Zdislav, tepelský převor 1399

Zikmund, 1506¹⁹⁶³⁾

Zikmund Gürl, tepelský převor 1519; chotěšovský probošt 1519–1521⁺¹⁹⁶⁴⁾

Zikmund Hausmann, tepelský převor 1453–1457; farář v Chotěšově 1458–1459;
tepelský opat 1459–1506†

Ziner viz Jan Ciněř

Žibřid, chotěšovský probošt 1311–1320

Želézko, Jan viz Jan Želézko

1963) **Dolista (ed.)**, *Reformatio*, s. 250, č. 27.

1964) **Backmund**, *Monasticon I/2*, s. 345.

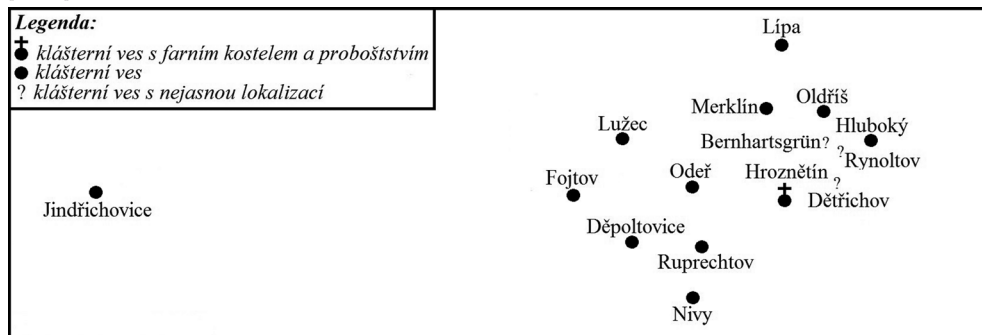
Seznam tepelských hejtmanů ve středověku

Jindřich z Horušan	1454 ¹⁹⁶⁵⁾
Zdislav ze Stropčic	1455 ¹⁹⁶⁶⁾
Zikmund Kelnar z Žandova	1466 ¹⁹⁶⁷⁾
Jindřich Hemerlein ¹⁹⁶⁸⁾	1482 ¹⁹⁶⁹⁾ –1484 ¹⁹⁷⁰⁾
Ondřej Hozlaur ¹⁹⁷¹⁾	1488 ¹⁹⁷²⁾ /1491 ¹⁹⁷³⁾ –1492 ¹⁹⁷⁴⁾
Hynce Grys z Mences ¹⁹⁷⁵⁾	1496 ¹⁹⁷⁶⁾ –1498 ¹⁹⁷⁷⁾
Bohuslav Bohuš z Otěšic a z Částkova ¹⁹⁷⁸⁾	1499 ¹⁹⁷⁹⁾
Petr Levhart z Vidžína ¹⁹⁸⁰⁾	1505 ¹⁹⁸¹⁾ –1506 ¹⁹⁸²⁾
Ondřej Hozlaur	1507 ¹⁹⁸³⁾ –1508 ¹⁹⁸⁴⁾
Bohuslav Bohuš z Otěšic a z Částkova	1509 ¹⁹⁸⁵⁾ –1510 ¹⁹⁸⁶⁾
Vavřinec ze Širntinku ¹⁹⁸⁷⁾	1511 ¹⁹⁸⁸⁾ –1515 ¹⁹⁸⁹⁾
Jiljí Grys z Mences ¹⁹⁹⁰⁾	1516 ¹⁹⁹¹⁾
Vavřinec ze Širntinku	1516 ¹⁹⁹²⁾ –1518 ¹⁹⁹³⁾
Jindřich z Kleissentalu	1521 ¹⁹⁹⁴⁾
Vavřinec ze Širntinku	1525 ¹⁹⁹⁵⁾

- 1965) Není přímo uvedeno, že byl hejtman kláštera, ale lze tak usuzovat, jelikož předložil revindikační komisi jménem opata dluhopis Zikmunda Lucemburského. – *AČ II*, s. 189, č. 340.
- 1966) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L129. Listina z 8. 12. 1455 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L129/charter>, citováno dle stavu 5. 1. 2016 a L130. Listina z 8. 12. 1455 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L130/charter>, citováno dle stavu 5. 1. 2016.
- 1967) *Tamtéž*, L165. Listina z 12. 3. 1466 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L165/charter>, citováno dle stavu 5. 1. 2016 a L166. Listina z 9. 7. 1466 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L166/charter>, citováno dle stavu 5. 1. 2016.
- 1968) Německá podoba: Heinrich Hemerlein. Zemřel 1497 (*SOKA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 72, č. 14. List ze 16. 2. 1497).
- 1969) *SOKA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/21. List ze 14. 2. 1482.
- 1970) *Tamtéž*, A3086/26. List z 26. 7. 1484.
- 1971) Německá podoba: Andres von Haslau.
- 1972) Je pravděpodobné, že zastával úřad hejtmana, jelikož zastupoval opata u zemského soudu. – **Emler (ed.)**, *Pozůstatky I*, s. 182, č. 126.
- 1973) *SOKA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/34. List z 19. 1. 1491.
- 1974) *Tamtéž*, A3086/42. List z 21. 9. 1492.
- 1975) Německá podoba: Heinz Gries von Menczes.
- 1976) *SOKA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/44. List z 20. 8. 1496.
- 1977) *AČ X*, s. 516, č. 934.
- 1978) Německá podoba: Bohuslaw Bohusch von Otiesitz zu Schossenreuth.
- 1979) *SOKA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 514, A3086/49. List ze 17. 6. 1499.
- 1980) Německá podoba: Peter Lebhart von Vitzin.
- 1981) *SOKA Cheb*, AM Cheb, A3086/54. List ze 14. 2. 1505.
- 1982) *Tamtéž*, A3086/62. List z 26. 12. 1506.
- 1983) *Tamtéž*, A3089/1. List z 2. 1. 1507.
- 1984) *SOKA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 47. List ze 14. 4. 1508.
- 1985) *SOKA Plzeň-sever*, Pkl Teplá I, L246. Listina z 6. 3. 1509 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L246/charter>, citováno dle stavu 5. 1. 2016.
- 1986) *SOKA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 514, A3087/6. Koncept listu z 20. 7. 1510.
- 1987) Německá podoba: Lorenz Schirnting von Gehag.
- 1988) *SOKA Cheb*, AM Cheb, A3087/7. List ze 7. 1. 1511.
- 1989) *Tamtéž*, A3087/12. List z 12. 3. 1515.
- 1990) Německá podoba: Gilg Gries von Menczes.
- 1991) *SOKA Cheb*, AM Cheb, A3087/17. List z 11. 8. 1516.
- 1992) NK ČR, sign. fragm. 147. Zlomky tepelských register missivů z let 1516 a 1517, f. 9r.
- 1993) *SOKA Cheb*, AM Cheb, kart. č. 514, A3087/23. List z 2. 5. 1518.
- 1994) *SOKA Cheb*, Pkl Teplá II, kart. č. 73, č. 101. List ze 7. 10. 1521.
- 1995) NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I, f. 145r.

Statky hroznětínského panství roku 1273

[Obr. 2]

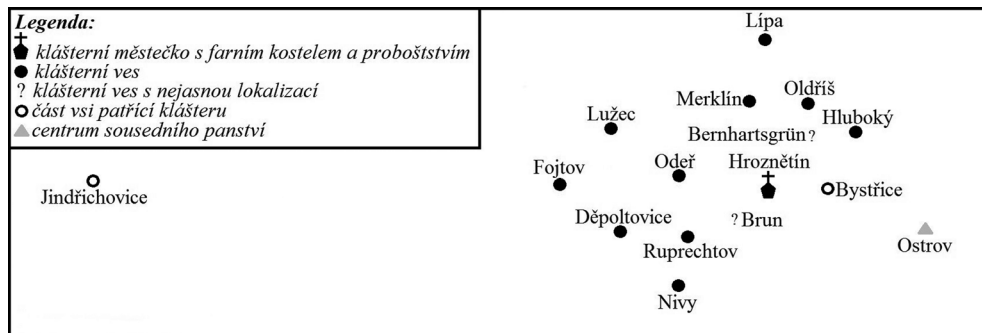

Poznámka:

Jako podklad posloužila mapa z 33. svazku edice *Berní ruly*. Mapa zachycuje statky uvedené v konfirmaci papeže Řehoře X. z roku 1273. Bylo rezignováno na zanesení zaniklé vsi „Witkesgrun“, jejíž polohu nelze ani odhadovat.

Statky hroznětínského panství roku 1386

[Obr. 3]

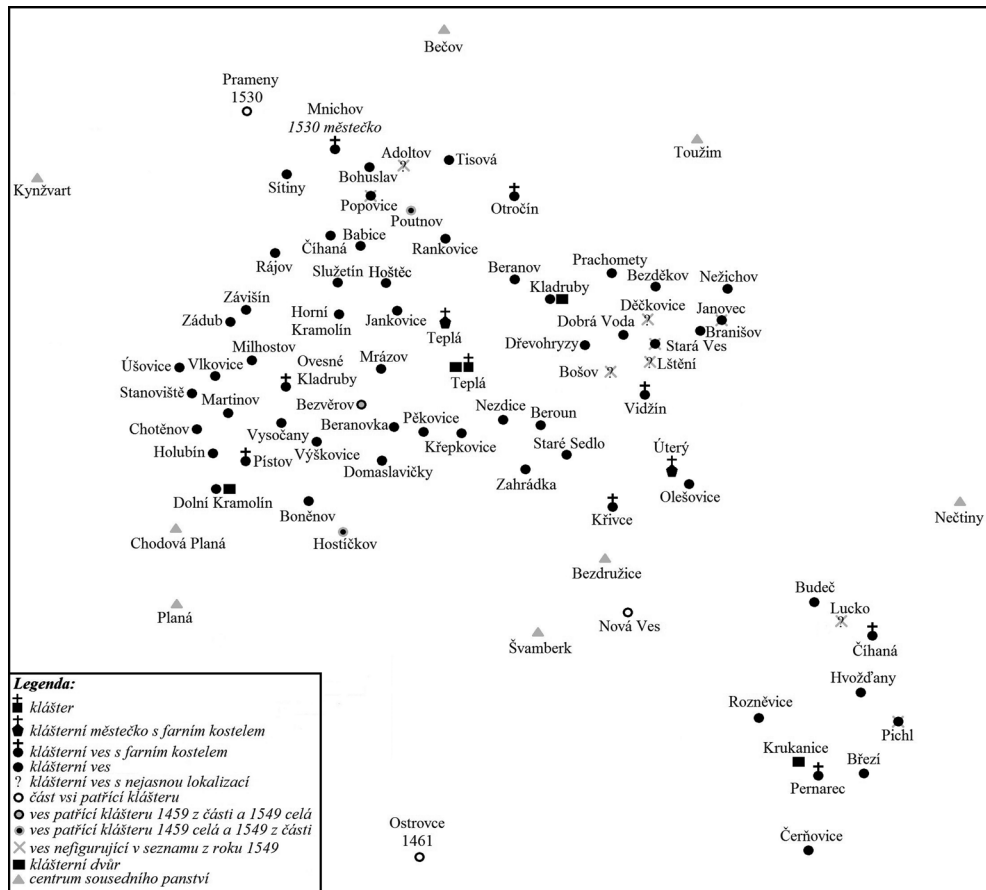
Poznámka:

Jako podklad posloužila mapa z 33. svazku edice *Berní ruly*. Mapa zachycuje statky uvedené v klášterním privilegii z roku 1386.¹⁹⁹⁸⁾

1998) CIM IV/1, s. 192, č. 130.

Tepelské klášterství mezi léty 1459 a 1549

[Obr. 4]

Poznámka:

Jako podklad posloužila mapa z 23. svazku edice *Berní ruly*. Mapa uvádí převážně statky zachycené v konfirmaci krále Jiřího z Poděbrad z roku 1459 a v seznamu klášterního zboží z roku 1549.¹⁹⁹⁹⁾ U klášterních majetků poprvé doložených mezi lety 1459 a 1549 je uveden příslušný rok. Zástavy a zábory jednotlivých statků nejsou zohledněny.

1999) SOKA Plzeň-sever, Pkl Teplá I, L142. Listina z 2. 11. 1459 viz virtuální archiv Monasterium <http://monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L142/charter>, citováno dle stavu 11. 11. 2015; NA, SM, inv. č. 2646, sign. P 73/3/2, kart. č. 1672. Seznam statků tepelského kláštera z roku 1549.

Seznam pramenů a literatury

Rukopisné prameny nevydané:

- APH, AMK, Cod. VI-3. Kopiář tepelských děkanů z let 1420–1462.
- APH, AMK, Cod. VI-5. Administrátorská akta Václava z Krumlova a Hilária Litoměřického.
- APH, AMK, Cod. VI-6. Administrátorská akta Václava z Krumlova, Jana z Krumlova, Hilária Litoměřického a Pavla Poučka.
- APH, AMK, Cod. VI-7. Administrátorská akta Hilária Litoměřického a Hanuše z Kolovrat.
- APH, AMK, Cod. VI-8. Administrátorská akta Pavla Poučka, Ambrože z Plzně, Blažeje z Plané a Jana Žáka.
- APH, AMK, Cod. VI-10. Administrátorská akta Valentina Hahna ze Stříbra a Jana Podbradského z Pouchova.
- APH, AMK, Cod. VI-11. Administrátorská akta Hanuše z Kolovrat, Pavla Poučka, Ambrože z Plzně, Blažeje z Plané a Jana Žáka.
- APH, AMK, Cod. XCII. Formulář pražského arcijáhna Martina.
- APH, AMK, Cod. XCVIII. Administrátorská akta Prokopa z Plzně a Stanislava z Velvar.
- NA, APA I, inv. č. 1327, sign. B12/1. Farářské relace 1677 – Plzeňsko, vik. Stříbro.
- NA, APA I, inv. č. 1330, sign. B12/4. Farářské relace 1677 – Loketsko, vik. Horní Slavkov.
- NA, APA I, inv. č. 1353, sign. B13/13. Farářské relace 1700 – Plzeňsko, vik. Tachov.
- NA, APA I, inv. č. 1373, sign. B14/13b. Farářské relace 1700 – Loketsko, vik. Dolní Jamné.
- NA, ČDK, rkp. 2450, č. knihy 148. Registra královských zápisů z let 1453 a 1454.
- NA, SM, inv. č. 2646, sign. P 73/3/2, kart. č. 1672. Seznam statků tepelského kláštera z roku 1549.
- NA, SM, inv. č. 2646, sign. P 73/3/17, kart. č. 1674. Inventář tepelského kláštera z roku 1585.
- NK ČR, sign. XIII.G.20. Chotěšovské nekrologium.
- NK ČR, sign. XVII.C.14. Soupis švamberského archivu na Zvíkově.
- NK ČR, sign. Teplá MS. A 47/1. Annales monasterii Teplensis I.
- NK ČR, sign. Teplá MS. C.1. Rukopis premonstrátských statut s fragmenty tepelského výběrčího rejstříku.
- NK ČR, sign. Teplá MS. D.33. Tepelské nekrologium II.
- NK ČR, sign. Teplá MS. D.40. Tepelské nekrologium I.
- NK ČR, sign. Teplá MS. fragm. 120. List z 11. 9. 1476.
- NK ČR, sign. Teplá MS. fragm. 124. Nezpečetěná odpustková listina z roku 1490.
- NK ČR, sign. Teplá MS. fragm. 147. Zlomky tepelských register missivů z let 1516 a 1517.
- NK ČR, sign. Teplá B.45. List z 5. 9. 1481 na zadním přidešti.
- NK ČR, sign. Teplá B.92. List z 10. 3. 1506 na předním přidešti a přední předsádce.
- NK ČR, sign. Teplá C.62. List z 13. 7. 1480 na zadním přidešti.
- NK ČR, sign. Teplá C.71. Zlomek seznamu klášterních poddaných na zadním přidešti.
- SOkA Cheb, AM Cheb, kart. č. 514, A3086, A3087, A3089. Korespondence Chebu s klášteřem Teplá.
- SOkA Cheb, AM Cheb, kart. č. 515, A3107, A3108. Korespondence Chebu s městečkem Teplá.

SOkA Cheb, Pkl Teplá II, inv. č. 602, kart. č. 72 a 73. Opatská korespondence.
 SOkA Cheb, Pkl Teplá II, inv. č. 695, kart. č. 124, ff. 12. Záznam o založení těžarstva
 z 27. 7. 1486.
 Ústav PVH a archivnictví FF MU v Brně, Vědecký aparát edice CDB, sign. 15. Foto-
 kopie tepelského kopiáře.

Vydané prameny:

AČ I, II, IV-X, XV.

Bachmann, A. (ed.): *Urkunden und Actenstücke zur österreichischen Geschichte im Zeitalter Kaiser Friedrichs III. und König Georgs von Böhmen (1440–1471)*, FRA II/42, Wien 1879.

Berní rula 23. *Kraj Plzeňský I*, ed. M. Doskočilová, Praha 1952.

Berní rula 33. *Kraj Žatecký II*, ed. M. Lišková, Praha 1954.

Bistřícký, J. – Spurný, F. – Václavek, L. – Zemek, M. (edd.): *Moravské a slezské listiny liechtenštejnského archivu ve Vaduzu. 1173–1380 I*, Brno 1991.

CDB I-VI/1.

CDM IX-XI, XIII, XV.

CIM II, IV/1-3.

Čechura, J. (ed.): *Zapomenuté listiny kláštera Želiv z předhusitského období*, JSH 67, 1988, s. 25–39.

Dolista, K. (ed.): *Circaria Bohemiae, abbas Praemonstratensis et capitulum generale 1142–1541*, APraem 63, 1987, č. 3-4, s. 221–253; 64, 1988, č. 1-2, s. 143–165; č. 3-4, s. 288–341; 65, 1989, č. 3-4, s. 273–319.

Dolista, K. (ed.): *Nochmals über die Beziehungen zwischen Speinshart und Tepl im späten Mittelalter*, APraem 66, 1990, č. 1-2, s. 65–69.

Dolista, K. (ed.): *Reformatio monasterii Teplensis saeculo decimo quinto exeunte*, APraem 61, 1985, č. 3-4, s. 203–256.

Dolista, K. (ed.): *Speinshart und Tepl 1368–1540*, APraem 65, 1989, č. 1-2, s. 74–86.

Emler, J. (ed.): *Decem registra censuum bohemia compilata aetate bellum husiticum praecedente*, Praha 1884.

Emler, J. (ed.): *Pozůstatky desk zemských Království českého 1541 pohořalých I-II*, Praha 1870–1872.

FRB I, VI.

Grassl, B. F. (ed.): *Das älteste Totenbuch des Praemonstratenser Chorfrauenstiftes Chotieschau (1200–1640)*, VKČSN, tř. I, 1930.

Joester, I. (ed.): *Urkundenbuch der Abtei Steinfeld, Köln – Bonn* 1976.

LC I-X.

Le Paige, J. (ed.): *Bibliotheca Praemonstratensis ordinis, Parisiis* 1633.

MVB II, III, VI, VII.

Palacky, F. (ed.): *Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbarländer im Zeitalter Georg's von Podiebrad (1450–1471)*, FRA II/20, Wien 1860.

Pichler, I. H. (ed.): *Urkundenbuch des Stiftes Schlägl, Aigen i. M.* 2003.

RBM II-VIII.

RBMV V/II/1-2.

SA I-VII.

Sedláček, A. (ed.): *Zbytky register králův římských a českých z let 1361–1480*, Praha 1914.

Soupis český psaných listin a listů do roku 1526 I. 2/1, Praha 1975.

Soupis český psaných listin a listů do roku 1526 I. 3/1, Praha 1980.

- Soupis poddaných podle víry z roku 1651. Plzeňsko-Klatovsko II*, ed. M. Zahradníková, Praha 2003.
- Strnad, J. (ed.):** *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad II*, Plzeň 1905.
- Tereziánský katastr český II*, Praha 1966.
- Tomek, V. V. (ed.):** *Registra decimarum papalium*, Praha 1873.
- Valvekens, J. B. (ed.):** *Acta et Decreta Capitulum Generalium Ordinis Praemonstratensis I-II*, APraem 42, 1966 a 45, 1969.
- Zemek, M. – Turek, A. (edd.):** *Regesta listin z lichtenštejnského archivu ve Vaduzu z let 1173–1526*, SAP 32, 1983, s. 149–296, 483–527.
- Zíbrt, Č. (ed.):** *Z dějin zámku a panství Zvíkova II*, ČMKČ 82, 1908, s. 204–241.

Literatura:

- Adámek, J.:** *K osudům komunity milevského kláštera za husitských válek*, TA 9, 1999, s. 91–101.
- Adámek, J.:** *Patronáty milevského kláštera ve středověku*, BS 4-5, 2001, s. 63–82.
- Adámek, J.:** *Rád premonstrátů Želiv (1167), 1253–1950. Inventář*, Třeboň 1965.
- Ardura, B.:** *The order of Prémontré. History and spirituality*, De Pere 1995.
- Ardura, B. – Dolista, K.:** *Prémontrés en Bohême, Moravie et Slovaquie*, Praha 1993.
- Backmund, N.:** *Geschichte des Prämonstratenserordens*, Grafenau 1986.
- Backmund, N.:** *Monasticon Praemonstratense I/2*, 2. ed., Berolini – Novi Eboraci 1983.
- Backmund, N.:** *Monasticon Praemonstratense III*, Straubing 1956.
- Bárta, S.:** *Zástavní listiny Zikmunda Lucemburského na statky chotěšovského kláštera (1420–1437)*, MHB 15, 2012, č. 2, s. 7–45.
- Bárta, S.:** *Zástavní listiny Zikmunda Lucemburského pro Něpra Duce z Vařin. Příklad z ediční praxe Regesta Imperii XI Neubearbeitung*, in: Krafl, P. a kol.: *Editorství a edice středověkých pramenů diplomatické povahy na úsvitu 21. století*, Praha 2016, s. 75–97.
- Bäumlová, M.:** *Tisky v knihovně tepelského opata Zikmunda Hausmanna*, BS 6-7, 2004, s. 138–143.
- Boháč, Z.:** *Časové vrstvy patrocinií českých měst a jejich význam pro dějiny osídlení*, HG 4, 1970, s. 7–41.
- Boháč, Z.:** *K otázce využití zasvěcení kostelů v oboru historické geografie*, ČsČH 16, 1968, s. 571–584.
- Boháč, Z.:** *K raně středověkému osídlení Čech*, HG 11, 1973, s. 209–228.
- Boháč, Z.:** *Patrocinia jako jeden z pramenů k dějinám osídlení*, ČsČH 21, 1973, s. 369–388.
- Boháč, Z.:** *Patrocinia kostelů při nejstarších kláštorech a kapitulách v českých zemích*, HG 5, 1970, s. 51–77.
- Boháč, Z.:** *Patrocinia románských kostelů v Čechách*, HG 8, 1972, s. 31–52.
- Boháč, Z.:** *Patrocinia v Čechách v době předhusitské a barokní*, in: *Pražské arcibiskupství 1344–1994*. (Usp. Z. Hledíková – J. V. Polc), Praha 1994, s. 164–178.
- Borovský, T.:** *Kláštery, panovník a zakladatel na středověké Moravě*, Brno 2005.
- Čechura, J.:** *Břevnov a Strahov na počátku 15. století*, in: *Historia docet. Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc.* (Usp. M. Polívka – M. Svatoš), Praha 1992, s. 35–45.
- Čechura, J.:** *Dvě studie k sociálně ekonomickému vývoji klášterního velkostatku v předhusitských Čechách*, SNM-A, 42, 1988, č. 1, s. 22–28.
- Čechura, J.:** *Dynamika aktivit pánů ze Švamberka na Plzeňsku v první třetině 15. století*, Jižní Plzeňsko 11, 2013, s. 77–96.

- Čechura, J.:** *Grangia sive curia. Termíny, významy a mýty cisterciáků v Čechách ve vrcholném a pozdním středověku*, ČNM, řada historická, 169, 2000, č. 3-4, s. 12–41.
- Čechura, J.:** *Hospodářský vývoj plaského kláštera v době přemyslovské*, HG 18, 1979, s. 258–261.
- Čechura, J.:** *Chotěšov v 15. století*, MZK 27, 1991, s. 52–78.
- Čechura, J.:** *K některým otázkám hospodářského a správního systému cisterciáckých klášterů*, ČsČH 29, 1981, s. 228–257.
- Čechura, J.:** *Kláštevní velkostatek v předhusitských Čechách – základní tendence hospodářského vývoje a metodologická východiska dalšího studia*, AH 10, 1985, s. 395–407.
- Čechura, J.:** *Poznámky k místopisu někdejšího tepelského klášterství*, Zpravodaj Místopisné komise ČSAV 23, 1982, č. 1-2, s. 13–20.
- Čechura, J.:** *Rozsah a dynamika sekularizace církevních statků v západních Čechách na počátku husitské revoluce (v letech 1419–1420)*, PHS 29, 1989, s. 43–69.
- Čechura, J.:** *Sekularizace církevních statků v husitské revoluci a některé aspekty ekonomického a sociálního vývoje v Čechách v době pozdního středověku*, HT 9, 1986–1987, s. 91–100.
- Čechura, J.:** *Sekularizace církevních statků v západních Čechách v letech 1421–1454*, ČNM, řada historická, 165, 1996, č. 1-2, s. 1–16.
- Čechura, J.:** *Das Stift Tepl in den Jahren 1193 bis 1650. Ein Abriß seiner Wirtschaftsgeschichte*, Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen-Mähren-Schlesien 13, Königstein 1994, s. 9–24.
- Čechura, J.:** *Urbář kláštera Strahov z roku 1410*, BS 1, 1995, s. 25–44.
- Čechura, J.:** *Velkostatek kláštera Osek v letech 1310–1419*, ČNM, řada historická, 160, 1991, č. 1-4, s. 20–46.
- Čechura, J.:** *Vladaři chotěšovského kláštera*, in: Husitství – reformace – renesance. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela I. (Usp. J. Pánek – M. Polívka – N. Rejchrtová), Praha 1994, s. 239–250.
- Čechura, J.:** *Vývoj pozemkové držby kláštera v Teplé v době předhusitské*, MZK 24, 1988, s. 205–225.
- Čechura, J. – Ryantová, M.:** *Hospodářství kláštera Břevnov na počátku 15. století*, in: Milénium břevnovského kláštera (993–1993). (Usp. I. Hlaváček – M. Bláhová), Praha 1993, s. 201–202.
- Čechura, J. – Ryantová, M.:** *Urbář kláštera Břevnov z roku 1406*, ČNM, řada historická, 161, 1992, č. 3-4, s. 79–107.
- Česká diplomatika do r. 1848.** (Usp. J. Šebánek – Z. Fiala – Z. Hledíková), 2. dopl. vyd., Praha 1971.
- Československá diplomatika I.** (Usp. A. Hůščava – J. Šebánek – Z. Fiala), Praha 1965.
- Čornej, P.:** *Velké dějiny zemí Koruny české V. 1402–1437*, Praha 2000.
- Čornej, P. – Bártlová, M.:** *Velké dějiny zemí Koruny české VI. 1437–1526*, Praha 2007.
- Doležel, M.:** *Vnitřní poměry v mužských premonstrátských kláštorech na středověké Moravě*, diplomová práce na Historickém ústavu FF MU, Brno 2009.
- Dolista, K.:** *Der Prämonstratenser-Orden in Tschechien. Niedergang und Wiederaufstieg im ständigen Wechsel vom 15. bis ins 20. Jahrhundert*, in: Studien zum Prämonstratensorden. (Usp. I. Crusius – H. Flachenecker), Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte 185, 2003, s. 619–620.
- Dolista, K.:** *Premonstrátský řád a velké západní schisma (1378–1417)*, AUC–HUCP 31, 1991, č. 1, s. 63–71.
- Dolista, K.:** *Tepelský klášter v pozdní gotice a renesanci*, MZK 5, 1967, s. 173–197.
- Dřímál, J.:** *Královský prokurátor a jeho úřad do roku 1745*, SAP 19, 1969, s. 348–385.

- Dušková, S.:** *Dva zvláštní případy konfirmačních listin Václava II. (Listina tepelská a herburská)*, in: Studie k české diplomacie doby přemyslovské, Rozpravy ČSAV 69, 1959, sešit 9, s. 83–109.
- Eršil, J. – Pražák, J.:** *Archiv pražské metropolitní kapituly II. Katalog listin a listů z let 1420–1561*, Praha 1986.
- Fiala, J.:** *Klášter premonstrátů Teplá 1197–1950. Inventář I*, 1967.
- Foltýn, D.:** *Celly a proboštství kláštera sv. Jana Křtitele na Ostrově. Zamyšlení nad problematikou benediktinských pobočných domů v raně středověkých Čechách*, in: Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa. (Usp. P. Sommer), Praha 2006, s. 277–289.
- Foltýn, D.:** *K typům a funkcím cisterciáckých proboštství v předhusitských Čechách*, in: 900 let cisterciáckého řádu. Sborník z konference konané 28.–29. 9. 1998 v Břevnovském klášteře v Praze. (Usp. K. Charvátová), Praha 2000, s. 79–95.
- Foltýn, D. a kol.:** *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, Praha 2005.
- Foltýn, D. – Sommer, P. – Vlček, P.:** *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1998.
- Gebauer, J.:** *Slovník staročeský (a – netbanlivost)*, Praha 1903–1916.
- Gnirs, A.:** *Topographie der historischen und kunstgeschichtlichen Denkmale in den Bezirken Tepl und Marienbad*, Augsburg 1932.
- Grassl, B. F.:** *Der Praemonstratenserorden, seine Geschichte und seine Ausbreitung bis zur Gegenwart*, APraem 10, 1934.
- Hanzal, J.:** *Církevní poměry v západních Čechách ve druhé polovině 16. století*, MZK 23, 1987, s. 89–102.
- Hanzal, J.:** *Patrimoniální úředníci a úřady v době předbělohorské*, SAP 19, 1969, s. 441–456.
- Haubertová, K.:** *O nejstarších tepelských listinách*, Plzeň 1981.
- Haubertová, K. – Hofmann, G. – Lešický, L.:** *Soupis západočeských urbářů 2. pol. 13. století–1773*, Plzeň 1993.
- Hlaváček, I.:** *Die Anfänge der Prämonstratenser im hochmittelalterlichen böhmischen Staat im Kontext der damaligen Ordensgeistlichkeit*, in: Studien zum Prämonstratsorden. (Usp. I. Crusius – H. Flachenecker), Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte 185, 2003, s. 281–310.
- Hledíková, Z.:** *Administrace pražské diecéze na sklonku první poloviny 15. století*, in: Svět české středověké církve, Praha 2010, s. 354–369.
- Hledíková, Z.:** *Farní síť ve středověkých Čechách a možnosti jejího studia*, in: Církevní topografie a farní síť pražské církevní provincie v pozdním středověku. (Usp. J. Hrdina – B. Zilyská), CMP 8, Praha 2007, s. 23–32.
- Hledíková, Z.:** *Ke studiu a možnostem využití patronátních práv v předhusitských Čechách*, FHB 7, 1984, s. 43–99.
- Hledíková, Z.:** *Litomyšlské biskupství*, in: Litomyšl. Duchovní tvář českého města. (Usp. M. Skřivánek), Praha 1994, s. 29–52.
- Hledíková, Z.:** *Zápisy z manželských sporů – nepovšimnutý pramen 15. století*, in: Pocta Josefu Petráňovi. Sborník prací z českých dějin k 60. narozeninám prof. dr. Josefa Petráně. (Usp. Z. Beneš – Ě. Maur – J. Pánek), Praha 1991, s. 79–93.
- Hledíková, Z. – Janák, J. – Dobeš, J.:** *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*, Praha 2005.
- Hlinomaz, M.:** *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, České Budějovice 2009.
- Hlinomaz, M.:** *Kdy se stala Teplá městem? Pokus o určení vzniku městské lokality do konce 13. století*, Historický sborník Karlovarska 9, 2003, s. 7–21.
- Hlinomaz, M.:** *Klášter premonstrátů Teplá*, Karlovy Vary 2003.
- Hlinomaz, M.:** *Krajiny tří klášterů (Teplá, Chotěšov, Vyšší Brod). Nástin problematiky*, in: Krajina jako antropologická čítanka. (Usp. T. Blažková – P. Červinková), Praha 2015, s. 211–227.

- Hlinomaz, M.:** *Přehled tepelských proutisků*, MZK 35, 2000, s. 167–243.
- Hoffmann, F.:** *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha 2009.
- Hofmann, G.:** *Metrologická příručka pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy*, Plzeň 1984.
- Hrdina, J.:** *Písemná komunikace nižších duchovních v katolických Čechách husitského věku*, in: *Od symbolu k slovu. Podoby středověké komunikace*. (Usp. M. Hlavačková), Bratislava 2016, s. 93–100.
- Charvát, P.:** *Laičtí bratři v českých, především cisterciáckých klášterech do roku 1300*, in: *Od knížat ke králům. Sborník k příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*. (Usp. E. Doležalová – R. Šimůnek), Praha 2007, s. 219–229.
- Charvátová, K.:** *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420 I–III*, Praha 1998–2009.
- Charvátová, K.:** *Hospodářské dvory ve světle písemných pramenů (Ke stavební podobě dvorů řádů benediktinského, premonstrátského a cisterckého)*, AH 12, 1987, s. 287–299.
- Charvátová, K.:** *Hospodářství oseckého kláštera v 1. polovině 14. století*, ČsČH 28, 1980, s. 239–258.
- Charvátová, K.:** *Inventáře klášterních dvorů*, AH 15, 1990, s. 125–134.
- Charvátová, K.:** *Středověké dvory sedleckého kláštera*, PSČ 7, 1993, č. 2, s. 32–39.
- Charvátová, K.:** *Vývoj osídlení na panství kláštera v Teplé ve 13. století*, HG 28, 1995, s. 71–91.
- Charvátová, K.:** *Vztah dvorů k vesnickému osídlení na panstvích cisterciáckých klášterů v Čechách*, AH 11, 1986, s. 461–467.
- Chotěbor, P. – Smetánka, Z.:** *Panské dvory na české středověké vesnici*, AH 10, 1985, s. 47–56.
- Joachimová, J.:** *Fundace královny Konstancie a pražské statky německých rytířů*, Umění 16, 1968, s. 495–502.
- Kadlec, J.:** *Hospodářské poměry na panství třeboňského kláštera v 15. a 16. stol.*, JSH 47, 1978, s. 13–22.
- Kalný, A.:** *Soupis urbářů jihočeských archivů 1378–1773 II*, České Budějovice 1977.
- Kamper, J. – Wirth, Z.:** *Topographie des historischen und Kunst-Denkmale der politische Bezirk Mies*, Prag 1911.
- Kavka, F.:** *Poslední Lucemburk na českém trůně. Králem uprostřed revoluce*, Praha 1998.
- Kořán, J.:** *Přehledné dějiny československého hornictví I*, Praha 1955.
- Koutná, D.:** *Das Register des Klosters Chotieschau I–II*, disertační práce na Univerzitě Řezno, Regensburg 1987.
- Krafl, P. – Mutlová, P. – Stehlíková, D.:** *Řeholní kanovníci sv. Augustina v Lanškrouně. Dějiny a diplomatář kláštera*, Praha 2010, s. 55–74.
- Krofta, K.:** *Začátky české berně*, Praha 1931.
- Kubín, P.:** *Blahoslavený Hroznata. Kritický životopis*, Praha 2000.
- Kuča, K.:** *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II*, Praha 2000.
- Kuča, K.:** *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV*, Praha 2001.
- Lexikon des Mittelalters V*, München 1991.
- Lohrmann, D.:** *Die Wirtschaftshöfe der Prämonstratenser im hohem und späten Mittelalter*, in: *Die Grundherrschaft im späten Mittelalter I*. (Usp. H. Patze), Sigmaringen 1983, s. 205–240.
- Lomičková, R.:** *Vizitační protokoly vyšebrodského kláštera ve 14. století (aneb co tamní cisterciáci dělali jinak než měli)*, in: *Historia monastica I*. (Usp. D. Foltýn – K. Charvátová – P. Sommer), CMP 3, Praha 2005, s. 83–96.
- Macek, J.:** *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001.
- Macháčková, V.:** *Církevní správa v době jagellonské (Na základě administrátorských akt)*, FHB 8, 1985, s. 235–290.

- Mařík, A.:** *Administrátoři a svatovítská kapitula v době poděbradské. Úřad administrátorů pod jednou a jeho představitelé*, SAP 51, 2001, s. 313–358.
- Mařík, A.:** *K postavení katolické církve v Čechách v době poděbradské (Činnost katolických administrátorů za Jiřího z Poděbrad)*, FHB 7, 1984, s. 101–196.
- Mařík, A.:** *Odras činnosti administrátorů podjednou doby Jiřího z Poděbrad v západních Čechách*, MZK 24, 1988, s. 169–204.
- Mařík, A.:** *Teritoriální rozsah katolické církevní správy v době Jiřího z Poděbrad na základě administrátorských akt*, in: *Církevní správa a její písemnosti na přelomu středověku a novověku*. (Usp. I. Hlaváček – J. Hrdina), AUC, Phil. et hist. 2, 1999 (Z PVH 15), s. 213–240.
- Matějek, F.:** *Feudální velkostatek a poddaný na Moravě*, Praha 1959.
- Nejedlý, Z.:** *Dějiny města Litomyšle a okolí. Díl I. Dějiny kláštera a biskupství (do r. 1421)*, Litomyšl 1903.
- Nový, R.:** *Finanční písemnosti předhusitského velkostatku v Čechách*, AUC, Phil. et hist. 5 (Z PVH 3), 1975, s. 47–88.
- Nový, R.:** *Poddaní v husitské revoluci*, HT 4, 1981, s. 93–100.
- Nový, R.:** *Struktura feudální renty v předhusitských Čechách*, ČsČH 9, 1961, s. 60–74.
- Nový, R.:** *Urbář encovenského statku chotěšovského kláštera (Poznámky k chotěšovskému urbáři z r. 1367)*, Litoměřicko 17–20, 1981–1984, s. 71–77.
- Palacký, F.:** *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě V/1*, 2. vyd., Praha 1878.
- Pařez, J.:** *Diplomatika a správa premonstrátské kanonie na Strahově v 16. století*, SAP 53, 2003, s. 307–523.
- Pátková, H.:** *Aktuální informace nebo obraz dávných dob? Možnosti využití farářských relací pro studium středověku na příkladu Podbrdsko roku 1700*, PH 22, 2014, č. 2, s. 379–386.
- Pátková, H.:** *Bratrstvie ke cti Božie. Poznámky ke kultovní činnosti bratrstev a cechů ve středověkých Čechách*, Praha 2000.
- Pátková, H.:** *Honoratiores ex statu ecclesiastico vel saeculari. Růžencové bratrstvo v Teplé na sklonku středověku*, in: *Ve znamení Koruny české*. (Usp. L. Březina – J. Konvičná – J. Zdichynec), Praha 2006, s. 256–264.
- Pátková, H.:** *Ženské kláštery v pohusitských Čechách – premonstrátky*, in: *Sanctimoniales. Zakony żeńskie w Polsce i Europie Środkowej (do przełomu XVIII i XIX wieku)*. (Usp. A. Radzimiński – D. Karczewski – Z. Zyglewski), Bydgoszcz – Toruń 2010, s. 151–161.
- Pelant, J.:** *Města a městečka Západočeského kraje*, Plzeň 1984.
- Pelikán, J.:** *Odprodej některých vsí kláštera Tepelského v r. 1576*, ČSPS 56, 1948, s. 141–143.
- Pelikán, J.:** *Rozsah panství tepelského*, ČSPS 59, 1951, s. 190.
- Podlaha, A.:** *Catalogus codicum manu scriptorum, qui in Archivio capituli metropolitani Pragensis asservantur*, Pragae 1923.
- Podlaha, A.:** *Posvátná místa království českého. Dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů a i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království Českém. Řada 1., Arcidiecése pražská. Díl II., Vikariáty Berounský, Bystřický a Plzeňský*, Praha 1908.
- Pokorný, P. R.:** *Knihovna Eliáše Čecha*, BS 2, 1996, s. 131–135.
- Pražák, J.:** *Kladské dědiny*, ZKČDAS 7, 1963, s. 21–37.
- Profous, A. – Svoboda, J.:** *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny I–IV*, Praha 1947–1957.
- Roubík, F.:** *Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách*, Praha 1959.
- Sedláček, A.:** *Hraďy, zámky a tvrze království Českého VII*, Praha 1890.
- Sedláček, A.:** *Hraďy, zámky a tvrze království Českého IX*, Praha 1893.
- Sedláček, A.:** *Hraďy, zámky a tvrze království Českého XIII*, Praha 1905.
- Sedláček, A.:** *Místopisný slovník historický království Českého*, 2. vyd., Praha 1998.

- Schmidt, G.:** *Die Patronatspfarren und die Proepste des ehemaligen Klosters Chotieschau, Ord. Praem., im Mittelalter*, APraem 12, 1936, s. 46–66, 131–142.
- Schmidt, O.:** *Farní síť plzeňského děkanátu do doby husitské*, MHB 18, 2015, č. 1, s. 7–99.
- Siegl, K.:** *Die Kataloge des Egerer Stadtarchivs*, Eger 1900.
- Slovník středověké latiny v českých zemích I (A-C)*, Praha 1977–1985.
- Slovník středověké latiny v českých zemích II (D-H)*, Praha 1986–1992.
- Sommer, J. G.:** *Das Königreich Böhmen, statistisch-topographisch dargestellt. Sechster Band. Pilsner Kreis*, Prag 1838.
- Svátek, J.:** *Organizace řeholních institucí v českých zemích a péče o jejich archivy*, SAP 20, 1970, zvláštní příloha, s. 503–624.
- Šimák, J. V.:** *Pronikání Němců do Čech kolonizací ve 13. a 14. století*, Praha 1938.
- Šimák, J. V.:** *Újezd jerusalémský*, ČSPSČ 41, 1933, s. 141–144.
- Šimůnek, R.:** *Správní systém šlechtického dominia v pozdně středověkých Čechách. Rožmberská doména 1418–1472*, Praha 2005.
- Šmahel, F.:** *Husitská revoluce III*, 2. vyd., Praha 1996.
- Šmahel, F.:** *Táborské vesnice na Podblanicku v letech 1420–1547*, SVPP 22, 1981, s. 171–201.
- Teplý, F.:** *Dějiny města Jindřichova Hradce II/2*, Jindřichův Hradec 1932.
- Trnka, P.:** *Dějiny a diplomatika kláštera Teplá ve středověku*, BS 12, 2017, s. 7–185.
- Trnka, P.:** *Diplomatika a správa kláštera Teplá ve druhé polovině 15. století*, disertační práce na Ústavu PVH a archivního studia FF UK, Praha 2016.
- Trnka, P.:** *Finanční situace českého krále Vladislava Jagellonského v letech 1471–1490*, diplomová práce na Ústavu českých dějin FF UK, Praha 2008.
- Trnka, P.:** *Hroznata a úřad probošta v Teplé*, MZK – v tisku.
- Trnka, P.:** *Vztah Chotěšova a Teplé na konci středověku*, MZK – v tisku.
- Vaněček, V.:** *Základy právního postavení klášterů a klášterního velkostatku ve starém českém státě II*, Praha 1937.
- Waska, K.:** *Dějiny poddanského městečka Úterý do konce 17. století*, diplomová práce na Katedře PVH a archivního studia FF UK, Praha 1975.
- Waska, K.:** *Národnostní vývoj městečka Úterý do poloviny 17. století*, MZK 17, 1981, s. 125–138.
- Winter, Z.:** *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století*, Praha 1906.
- Zahradník, I.:** *Doplňky k urbáři strahovskému z r. 1410*, PAM 21, 1904–1905 (1906), sl. 243–250.
- Zahradník, P.:** *Stavební dějiny premonstrátského kláštera Teplá (I. část)*, Sborník Muzea Karlovarského kraje 19, 2011, s. 7–72.
- Zedníček, M.:** *Vztah mezi farností a řeholní společností*, Dialog Evropa XXI, 14, 2004, č. 1–4, s. 72–75.
- Zerlik, L. A.:** *Das Stift Tepl in der Zeit der Glaubensspaltung, von 1521–1559 (I)*, APraem 37, 1961, č. 3–4, s. 262–281.
- Žemlička, J.:** *Hereditates, que vulgariter claske vocantur (Ještě k otázce „kladských“ dědin)*, in: *Septuaginta Paulo Spunar oblata (70 + 2)*. (Usp. J. K. Kroupa), Praha 2000, s. 144–154.

Elektronické zdroje:

Bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů Porta fontium <http://www.portafontium.eu>.

Virtuální archiv Monasterium www.monasterium.net.

Zusammenfassung:

Pavel Trnka

Verwaltung des Klosters Tepl im Mittelalter

Bei der Bearbeitung des Themas ist Ordens-, herrschaftliche, Pfarr- und königliche Verwaltung zu berücksichtigen. Tepl unterstand dem Ordenszentrum, d.h. dem Generalabt und dem Generalkapitel. Die Zentralverwaltung wurde durch den Ordensbeitrag aller Kanonien finanziert. Der Tepler Konvent unterhielt regelmäßige Kontakte mit dem Ordenszentrum. Die direkte Beteiligung der Tepler Äbte am Generalkapitel ist jedoch nicht bewiesen. Die Ordensprovinzen wurden als Zirkarien bezeichnet. Seit dem 13. Jahrhundert wurde vom Generalkapitel als das Haupt einer Zirkarie ein Visitator ernannt, der die Visitationen in den zuständigen Kanonien durchführte und den Ordensbeitrag erhob. Zu Beginn des 13. Jahrhunderts wurde in den böhmischen Ländern das Netz der Prämonstratenserklöster vollendet, die in zwei Zirkarien aufgeteilt wurden, die böhmische und die mährische. Diese wurden zumindest im 14. Jahrhundert vorübergehend miteinander verbunden. Tepl war dank ihrer wirtschaftlichen Situation sowie der Zahl der Klosterbrüder und der Güter die wichtigste Kanonie der böhmischen Zirkarie in der nachhussitischen Zeit. Seit 1504 bekleidete der Tepler Prälat regelmäßig die Funktion eines Visitators. Im Prämonstratenserorden spielten die verwandtschaftlichen Beziehungen unter den Kanonien eine wichtige Rolle. Tepl wurde von Strahov aus gegründet und unterstand deswegen dem dortigen Abt. Die Beziehungen zwischen den beiden Konventen waren eng. Manche Strahover Klosterbrüder kamen in der nachhussitischen Zeit ursprünglich aus Tepl her. Der Tepler Prälat war gleichzeitig der Vater-Abt der Chotieschauer Kanonie. Darüber hinaus

besorgten die Klosterbrüder des Tepler Konvents den Betrieb der Propstei von Chotieschau. In der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts und zu Beginn des folgenden Jahrhunderts wohnten zusammen mit dem Propst, der die Güter der Klöster verwaltete, zwei Klosterbrüder. Der eine war als Prior, der andere als Beichtvater der Ordensschwester tätig. Der Propst von Chotieschau spielte eine wichtige Rolle bei der Wahl des Tepler Abtes, dem er als erster das Versprechen des Gehorsams leistete. Die Beziehungen zwischen Tepl und Chotieschau störte in den sechziger Jahren des 15. Jahrhunderts der Widerstand des Propstes Georg Plotner gegen den Vater-Abt.

Aus den Würdenträgern der Verwaltung der Kanonie werden gewöhnlich der Abt, der Prior und der Unterprior erwähnt. Bis zu den vierziger Jahren des 15. Jahrhunderts findet man auch den Cellerar (später als Schlüsselträger bezeichnet), den Kämmerer, den Siechenmeister, den Kustos und ausnahmsweise auch einen den Ordensstatuten nicht bekannten Pitanzenmeister. Es ist wahrscheinlich, dass die Bezeichnung des Kämmerers in der böhmischen Umgebung ein Synonym für den *Vestiarius* war. Die Funktion des Tepler Propstes ist nur im Zusammenhang mit dem Gründer des Klosters, dem seligen Hroznata, belegt. In der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts ersetzten der Zirkator und der Kantor in den Intitulationen die früheren Würdenträger. Zum Tepler Abt wurden meistens die Brüder gewählt, die Erfahrungen mit der Pfarrverwaltung und der Funktion eines Priors oder zumindest eines Unterpriors hatten.

Das Tepler Kloster übte auch die herrschaftliche Verwaltung seines ziemlich

umfangreichen Besitzes aus, dessen Anfänge noch auf den Gründer des Klosters zurückgehen. In den vierziger Jahren des 14. Jahrhunderts konsolidierte sich eine Form vom Klosterbesitz, die aus drei Herrschaften bestand: Tepl, Krukanitz und Lichtenstadt. Die Letztgenannte verlor die Kanonie im Jahre 1434, als sie Prämonstratenser dem König Sigismund übergeben mussten. Sie bekamen aber dafür kein Geld. Im Jahre 1459 bildeten die Tepler Domäne zwei kleine Städte, siebenundfünfzig Dörfer und ein Teil eines weiteren Dorfes. Die Herrschaft Krukanitz umfasste nur zehn Dörfer. Unter dem Abt Sigismund Hausmann wurden 1469 einige Klostergüter vom König Georg und in den sechziger und frühen siebziger Jahren von der Kanonie selbst verpfändet. Darüber hinaus wurde seit den späten sechziger Jahren der Südostteil der Tepler Herrschaft von Bohuslaw von Schwamberg und ihr Nordwestteil von Herren von Plauen besetzt. Eine weitere negative Folge des Krieges in der zweiten Hälfte der sechziger Jahre und in den siebziger Jahren war der Untergang mehrerer Dörfer vorwiegend am östlichen Rand der Zentraldomäne. Der Tepler Prälat konzentrierte sich im Folgenden insbesondere auf die Einlösung von Pfändern und die Wiedergewinnung der besetzten Grundstücke. Mit dem Grundeigentum des Klosters Tepl hängte eng seine Wirtschaft zusammen, die sowohl die Form der Rentenwirtschaft als auch der Eigenwirtschaft hatte. Die Zinsen der Untertanen bildeten wahrscheinlich den Hauptteil des Kanonieeinkommens. Im Spätmittelalter gab es die Rente aller Arten (Robot, Geld- und Naturalzinse), von denen der zweite Typ wahrscheinlich dominierte. Die Klosterstädtchen, zu den anfangs des 15. Jahrhunderts Tepl, Neumarkt und Lichtenstadt gehörten, zahlten im Vergleich zu den Dörfern höhere Untertanenzinsen. Darüber hinaus entrichteten sie an die Klosterkammer verschiedene Gebühren, z.B. von den Schenken oder Marktgebühr. Die Einzugsbereiche ihrer

Märkte deckten die wichtigsten Teile der Klosterherrschaft ab. Wahrscheinlich am Anfang des 16. Jahrhunderts wurde auch Einsiedel zum Städtchen.

Die Hauptsäulen der Eigenwirtschaft bildeten Klosterhöfe, Teiche und Erzbergbau. In der vorhussitischen Zeit besaß die Kanonie mindestens vier Höfe (ein Hof im Klosterareal, Unter Gramling, Krukanitz und Witschin). In der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts wurden einige Höfe vermietet. Im 15. Jahrhundert wurden sie dagegen eher verpfändet. In der nachhussitischen Zeit bildeten Unter Gramling, Kloster Tepl, Kladrau und Krukanitz das Netz der Klosterhöfe. Die Höfe waren in der Klosterherrschaft gleichmäßig platziert. Sie konnten eine Unterkunft-, Verteidigungs-, Verwaltungs- und Wirtschaftsfunktion haben. Die Klosteruntertanen arbeiteten bei den Höfen, in denen ein Teil der Naturalzinse versammelt werden konnte. An der Spitze des Hofes stand ein Verwalter (*procurator*). Als er, insbesondere im 14. Jahrhundert, Mitglied des Konvents zu sein pflegte, konnte er als Propst bezeichnet werden. An den Höfen arbeitete in erster Linie Klostergesinde, doch nahmen auch die Roboter, Konversen und Lohnempfänger an der Arbeit teil.

Ein wichtiger Teil der Klostereigenwirtschaft war seit dem Spätmittelalter die Teichwirtschaft. Ihre Hauptaufgabe war genug Fisch für die Klosterküche zu besorgen. Bis zum Jahre 1459 wurde der System von Teichen der Tepler Herrschaft unmittelbar in der Nähe des Klosters (Altteich, Betlehem-Teich a Podhorn-Teich) und im Nordosten der Herrschaft in der Umgebung von Branischau gebaut. Seit den späten siebziger Jahren orientierte sich der Abt Sigismund Hausmann auf den Aufbau weiterer Teiche in diesen Zentren. Zur gleichen Zeit begann er im Münchwald im südwestlichen Teil der Klosterherrschaft ein neues Teichsystem zu bauen. Insgesamt ließ der Abt Sigismund Hausmann während seiner Amtszeit elf unterschiedlich große Teiche bauen und den Teich Podhorn reparieren. Der

wichtigste von jenen war der Teich Regens, der in den Jahren 1479–1492 in Zusammenarbeit mit der benachbarten Obrigkeit gebaut wurde. Über den Teich Regens war bis zum Jahre 1501 ein Streit geführt worden, als das Kloster seine andere Hälfte kaufte. Fünf weitere Teiche in der Nähe des Klosters wurden 1517 und 1518 gebaut.

Spätestens seit dem 14. Jahrhundert wurden auf dem Territorium der Klosterherrschaft mindestens Gold (nördlich von der Stadt Tepl), Eisen (bei Lichtenstadt) und Zinn (bei Heinrichsgrün und Rauschenbach) gewonnen. Es ist wahrscheinlich, dass das Kloster ursprünglich nicht im Erzbergbau auf eigene Kosten Unternehmen betrieb. Jedoch gehörte ihm der zehnte Teil von den abgebauten Erzen. Aktiv betätigte sich im Bergbau der Abt Sigismund Hausmann, ein führendes Mitglied der Gewerkschaft, die seit 1486 eine Silbermine bei Sangerberg betrieb. Dieser Tepler Prälat versuchte auch den Goldabbau wiederzubeleben.

Die patrimoniale Verwaltung der Klosterherrschaft war dreistufig. Ihr Zentrum war die vom Abt geführte Kanonie. Der Abt wurde in den patrimonialen Angelegenheiten von einem Hauptmann vertreten. Diese Funktion ist erstmals 1329 in Tepl bewiesen. Seit den fünfziger Jahren des 15. Jahrhunderts findet man in den Quellen gelegentlich auch die Namen der Hauptmänner. Sie waren professionelle Beamten und stammten aus dem niederen Adel. Sie hatten eine Wirtschafts-, Verwaltungs- und Gerichtsfunktion. Der Hauptmann hatte sicherlich zur Verfügung auch einige Mitarbeiter. Im Kloster residierten noch andere Beamten, deren Funktion unbekannt ist. Informationen über die niedere Ebene der patrimonialen Verwaltung sind sehr begrenzt. Für die älteste Zeit kann man die Existenz der Verwaltungszwischenglieder in einzelnen abgetrennten Besitzungen voraussetzen. Im Falle von den Dörfern in der Gegend um Leitmeritz war es wahrscheinlich ein Hof in Leitmeritz. Die Dörfer auf der Herrschaft Krukanitz unterstanden

dem Hof Krukanitz. Das Verwaltungszentrum der Herrschaft Lichtenstadt war bis 1434 zweifellos eine Propstei in Lichtenstadt. Es ist wahrscheinlich, dass die unverpfändeten oder unvermieteten Klosterhöfe die Gebühre von den Untertanen aus ihrer Umgebung sammelten. Die niedrigste Ebene der patrimonialen Verwaltung bildeten die Dorf- und Stadtrichter, die bereits in den Quellen des 14. Jahrhunderts erwähnt werden. Der Kompetenzbereich eines Dorfrichters war eher klein, umfasste oft nur das Dorf, in dem der Richter wohnte. Einem Richter konnten auch mehrere Nachbardörfer unterstehen. Die Richter hatten die Gerichts- und Polizeifunktion. Andere Beamte der niedrigsten Stufe waren die Heger. Einige sind im Münchwald und einer in Pernharz bezeugt.

Das Kloster Tepl besorgte die geistliche Verwaltung für die meisten seiner Untertanen oder aber beeinflusste sie zumindest in gewissem Maße. Das Netz der zwölf Pfarrkirchen auf der Herrschaft der Tepler Kanonie wurde spätestens in der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts vollendet. Die reichsten von ihnen waren Tepl, Pernharz und Čihana in der Mitte des 14. Jahrhunderts. Die ärmsten waren dagegen Krips und Einsiedel. Das Einkommen der Pfarren entsprach teilweise der Größe ihrer Bereiche. Der umfangreichste war der Pfarrbezirk von Tepl, während die vielleicht überhaupt kleinste Anzahl der Lokaltäten von den Kirchen in Neumarkt und Seslas verwaltet wurde. Im 13. Jahrhundert wurden die Pfarrbereiche an die Grenzen der Herrschaft angepasst. Das Hussitentum überlebte die katholische Pfarrverwaltung auf der Herrschaft Tepl verhältnismäßig unverändert. Vielleicht in der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts verlor die Kirche in Seslas den Pfarrstatus. Spätestens seit der zweiten Hälfte des 14. Jahrhunderts hatte der Abt von Tepl den Patronatsrecht über alle Kirchen auf seinem Territorium. Nur das Patronat über die Kirche in Seslas teilte er sich mit dem lokalen niederen Adel. Die Tepler Ordensbrüder betätigten sich auch

in der Pfarrverwaltung. Sie waren in einigen Pfarreien tätig, auf die die Priester entweder von dem Tepler Abt oder dem Chotieschauer Propst präsentiert wurden. Im Jahre 1458 bekleideten sieben Ordensbrüder von Tepl die Funktion eines Pfarrers, nämlich in den Kirchen in Tepl, Lititz, Čihana, Chotieschau, Krips, Pernharz und Neumarkt. Im Rahmen der Reform des Ordenslebens wurden alle ins Kloster zurückberufen. Die Prämonstratenser kehrten dann nur noch nach Tepl zurück. In der nachhussitischen Zeit gerieten zwei Pfarrer in Streit mit einigen ihrer Pfarrangehörigen. In der ersten Hälfte der achtziger Jahre prozessierte der Pfarrer von Pernharz gegen die Untertanen von Johann von Gutenstein auf Trpist um Zehnt. Vor allem in den neunziger Jahren des 15. Jahrhunderts stritten die Bürger von Tepl mit ihrem Priester um die Zahl der Kapläne. Es gab eine Verbindung zwischen Pfarrverwaltung und Kanonieverwaltung.

Wahrscheinlich noch bei Lebzeiten des Stifters, des seligen Hroznata, übergingen die Gründungsrechte auf Tepl auf den König von Böhmen. Aus diesem Grund gehörte die Kanonie Tepl später der königlichen Kammer an. Im Rahmen der königlichen Verwaltung war seit dem 15. Jahrhundert der königliche Prokurator für das Kloster Tepl verantwortlich. Er sollte dessen Interessen sowohl vor dem König als auch vor den benachbarten Adligen verteidigen.

Als landesherrliches Kloster musste Tepl jedes Jahr eine Klostersteuer von 200

Schocken Prager Groschen an die königliche Kammer zahlen. König Wenzel IV. benutzte es seit dem Ende des 14. Jahrhunderts zum direkten Zurückzahlen seiner Schulden. Sein Bruder Sigismund begann dieses Kammergehalt teilweise zu verpfänden. An ihn knüpften Georg von Podiebrad und Vladislav II. an. Obwohl das Kloster einzelne Pfänder einzulösen versuchte, musste es seit der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts etwa drei Viertel der Klostersteuer permanent den Personen aus dem Hochadel zahlen.

Im 15. Jahrhundert und in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts hatte das Kloster Tepl seinen Adelsbeschützer, der ihm gegen eine regelmäßige Gebühr den Gewalt- und Rechtsschutz gewähren sollte. Aus seiner Funktion hatte er jedoch keine Eigentumsansprüche an die Güter oder Patronatsrechte der Kanonie. Dennoch mischten sich einige Beschützer in interne Angelegenheiten der Kanonie ein und missbrauchten ihre Position. Seit den zwanziger Jahren des 15. Jahrhunderts übten den Schutz über das Kloster Tepl meistens die Herren von Schwamberg aus. Nach 1475 teilte Bohuslaw von Schwamberg den Schutz vorübergehend mit Burian von Gutenstein und Preitenstein. Eine Ausnahme bilden die Jahre 1504–1512 und 1523–1534, als das Kloster Albrecht von Kolowrat auf Liebstein bzw. Johann Pflug von Rabenstein beschützen sollten.

*Übersetzung von Pavel Trnka und
Ján Bakytá*

Vincenc Macarius Frank a jeho vstup do Collegia Norbertina

Bořek Neškudla

List Frankova otce Martina Franka opatu Qu-
estenbergovi¹⁾ osvětluje dosud neznámé
okolnosti jeho příchodu do Prahy a vstupu
do premonstrátského řádu.²⁾ Martin Frank
v listu z 15. října 1637 děkuje Kasparu Qus-
tenbergovi za pomoc a radu v těžkých chvílích své
konverze ke katolictví a zároveň za přijetí premon-
strátského řádového studia, tedy do řad Collegia
Norbertina. Připomíná, že předtím již vešli v kore-
spondenční kontakt v době předchozího podzimního
lípského veletrhu, tedy na přelomu září a října roku
1636. Vincenc Macarius Frank vstoupil do arcibiskup-
ského semináře v roce 1639 a studium ukončil roku
1641 veřejnou obhajobou³⁾. Řádové sliby složil 1. 11.
1640 na Strahově.⁴⁾

Mladý Frank vstoupil do Norbertina v době, kdy
byl v plném proudu spor mezi jezuitu a ostatními
řeholními řády o kontrolu vzdělání v českých zemích.
Jezuité využili pobělohorskou změnu poměrů velice
rychle ve svůj prospěch a okamžitě po vytvoření české
řádové provincie založili jen v Čechách 7 profesních
domů mezi lety 1625-1630, nehledě na již existující
klementinskou kolej. Vedle toho hořel stále spor
o kompetence na pražské univerzitě, inkorporované
do jezuitské akademie 1623, což narazilo zejména na
odpor arcibiskupa, který se hlásil o svá privilegia,
a na jehož straně se soustředily i další církevní řády,
včetně premonstrátů.⁵⁾ Spor se řešil i na nejvyšší úrovni
a byl na jednání i *Sacra Congregatio de Propaganda Fide*,
která prosazovala šíření víry v potridentském duchu
práve zřizováním seminářů a nebyla zcela srozuměna
s jezuitským monopolem na výuku v českých zemích.⁶⁾
Právě v roce 1637 napětí přerostlo v otevřenou roz-
tržku, když otevření gramatických tříd v předchozím
roce přilákalo ke vstupu do seminárních učeben nejen
regulerní seminaristy, ale také mládež z pražských
měšťanských rodin. Jezuité na to hleděli žárlivě, pro-
tože to vnímali jako ohrožení svého monopolu na
výuku filosofie a teologie, zaručeného univerzitní

- 1) NAČR, ŘP Strahov 315, 92/11.
- 2) Několik poznámek k prvnímu
kontaktnímu a konverzi jsou ve zprávě
Neškudla, B.: *Knihovna pastora
Martina Franka, otce strahovského
opata Vincence Macaria Franka*,
BS 10, 2011.
- 3) SK, sign. DJ IV 1, *Annales Semi-
narii S. Norberti Pragae*, f. 49v.
- 4) SK, sign. DJ III 2, *Annales Straho-
vienses*, f. 214v.
- 5) **Raková, I.**: *Cesta ke vzniku Karlo-
Ferdinandovy Univerzity (Spory
o pražské vysoké učení v l. 1622–
1654)*, *Acta Universitatis Caroli-
nae, Historia Universitatis Caro-
linae Pragensis* 24, 1984, s. 7–40.
- 6) Kapucín Basilius z Aire psal
sekretáři Kongregace Francescu
Ingolimu v únoru 1637: „*Otcové
jezuité až doposud sklízeli všechnu
dobrou mládež, a jelikož tato je na
nich závislá pro nedostatek jiných
škol, nemnozí utečou jejich kose. Ale
když budou jiné, na nich nezávislé
školy, budou moci také jiní sklízet,
quae seminaverint.*“ **Catalano, A.**:
*Zápas o svědomí. Kardinál Arnošt
Vojtěch z Harrachu (1598–1667)
a protireformace v Čechách, Praha
2008*, s. 228.

výukou.⁷⁾ Na jaře 1637 přerostly v ozbrojené potyčky kompetenční spory o vydání studenta jezuitské akademie arcibiskupské spravedlnosti v důsledku šarvátky s jiným studentem arcibiskupského semináře.⁸⁾ Vstup mladého Franka do řádu přišel také v době, kdy vrcholí Questenbergovo úsilí o ustavení norbertinské koleje a díky jeho úsilí začala konečně stavba přímo kolejní budovy. Questenberg také připravoval kolejní statuta.

K událostem kolem přijetí Vincence Franka máme pouze tento jediný dopis, ovšem korespondence kolem přijetí nových alumnů bývala bohatší. Dokladem je série listů z druhé poloviny roku 1636, která se týkala přijetí do semináře a vstupu do řádu Johanna Baptisty Constanze.⁹⁾ Jeho otec Vigilius Constanz, pravděpodobně z Weidy v Durynsku, poprvé psal Kasparu Questenbergovi 20. července 1636 a žádal o přijetí syna do semináře a výhledově do premonstrátského řádu. Přitom slíbil, že zaplatí zbývajících 50 zl. na náklady, ovšem musí si na to půjčit. Další list z 15. listopadu 1636 opakuje tutéž žádost. 14. ledna 1637 už posílá poděkování za přijetí a ujištění, že veškeré náklady, které s tím jsou spojené, uhradí. Po více než roce 24. března 1638 ještě žádá, zda by mohl být syn připuštěn k řádovým slibům.

7) **Catalano**, *Zápas o svědomí*, s. 226.

8) Spor popisuje **Catalano**, *Zápas o svědomí*, s. 223 i s odkazem na starší literaturu a prameny.

9) *NACR*, ŘP Strahov 322, XXIII, listy 48-51.

Salutem & officia.

Cetera Reverendissime Celsitudines episcopales iure ac merito intantem necesse à literis U.R.C.
 mittendis detineant. Ceterum animus & gentis me U.R.C. veneratè honorantes, quæ U.R.C. de
 pie suscipere & servare solent: & plurimum paternæ benevolentie, quæ U.R.C. filium meum Marti
 nem transeunt amplius est, atq. in ipsius suscipiendi collegium, pignus transeunt id, & mihi & filio
 meo à U.R.C. exhibita esse agnoscit, prædicto, ac immortali gratitudine actorem dignum
 celebris. Cuius æ animo, videlicet benignissimo, U.R.C. erga filium meum fuit, eodem
 erga me U.R.C. fore confido. Hinc U.R.C. Afflictum meum transformare, ac veluti faciem
 anteorum esse plurimum habeo. Superioris aui mundities diffusi autem auctoritas
 U.R.C. literis pluribus meam expostionem aciem, ac U.R.C. rogare consilium &
 auxilium contentiores & salubris meæ (fratris præq. ab illudisimo, Reverendissimo &
 Eminentiſſimo Dno Cardinali ac Archiepiscopo ab Harnack, per libellum supplexum levi
 & doctoſo Viri Dni Georgio Leschels, D. & Archiepiscopiſſimi Seminariorum Rectoris trans
 missum, forte à U.R.C. præq. videri) sed literas illas vel transpres vel obiectis esse
 intelligo. Jam v. ego multis viris, magnis calamitatibus filio meo Lecomit expostis,
 prefatis, non pauci non paucis prius petitiones meas non repetere, sed animi salubritate
 rogare, ut U.R.C. non tantum filii meo sit nunciat, constanter laboro, sed in
 ipsius præq. patrocinium nec primum diutem suscipiat & precat, quo ex hactenotem, præ
 ba & salutis ipſo liberari atq. ad salutisfram actum Calloſitatem U.R.C. Clementia
 & promotione converti queant. U.R.C. his preclari in me collati beneficii apud deum
 quæ potestatem habet præmum uberrimam, & sed facit. Cui converti fuerit peccatorum
 ab errore vita præ, salutis æiam quæ à morte. Reparet multitudine peccatorum. Me
 præq. U.R.C. habet itaq. ad cybrenum vite habitum gratissimum & fovendi præq.
 transformare. Hinc U.R.C. in dei prebitionem fideliter comitio ac ut U.R.C. pro
 me miseratione devoti orat, benivolenter attestor. Datis Lutetianis Mævelin tristi
 ac laquei animo, prepidante manu ac calamo clementis, q. idus Augusti 1893

U R C.

Ne R. U. C. in malis respicit partem, regis, inferiorum
literarum filio neco miterandus, cum alia & conversationi
sua ipsi illas transmittere ne potest.

Guillaume's Chers

M. Marling Francis
p. i.

Strahovský klášter a město Hořice

Ignác Antonín Hrdina

V

článku je prezentován značně heterogenní materiál, jehož jediným společným jmenovatelem je přítomnost strahovských premonstrátů v Hořicích, resp. na Hořicku.

Vztahy Královské kanonie premonstrátů na Strahově (dále jen „Strahovský klášter“) k městu Hořice sahají hluboko do středověku – až do 12. století. Krátce poté však náraz ustávají a následně jsou připomenuty až v 19. stol. osobou slavného hořického rodáka a strahovského premonstráta Josefa Ladislava Jandery, O.Praem. Tyto vztahy celkem náhodně obživily v druhé dekádě 21. století, když strahovský klášter navázal užší styky se Střední průmyslovou školou kamenickou a sochařskou v Hořicích (odedávna důvěrně zvanou „šutrárna“).

1) Převzato z **Heřman-
ský, F. (ed.):** *Letopis Vin-
cenciův a Jarlochův*, Pra-
ha 1957, s. 189n.

2) Tato listina se v origi-
nálu nedochovala; nej-
starší (a navíc neúplný)
opis pochází až z roku
1410; jeho latinské znění
viz **Friedrich, G. (ed.):**
*Codex diplomaticus et
epistolaris Regni Bohe-
miae. Tomus I. 805–1197*,
Pragae 1894–1897, č. 156,
s. 157–161, tam na s. 160.

I. Premonstráti v Hořicích

„Obdarování pak tohoto [strahovského] kostela je toto: Jan, pražský biskup, dal (...) v Hořicích [Goricih] polovici vsi Hradiště a les“.¹⁾ To je nejstarší zmínka o premonstrátech v Hořicích, pocházející ze zakládací listiny Strahovského kláštera od olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka,²⁾ a podkrkonošské „město kamenné krásy“ se k ní dodnes hrdě hlásí, jak dosvědčuje např. nádherná reprezen-
tační publikace vydaná městem Hořice *Putování dějinami města slovem i obrazem: Hořice odedávna dodneška* (a tak či podobně i ostatní publikace či bedekry o Hořicích):

„První písemná zmínka o Hořicích pochází z poloviny 12. století. Najdeme ji v zakládací listině řádu premonstrátů, jejichž sídlo bylo v Praze na Strahově. Listina, jež se bohužel nedochovala v originále, byla vydána pravděpodobně v letech 1143–1144 a dosvědčuje, že pražský biskup Jan věnoval tomuto novému řádu k hmotnému zabezpečení své rozsáhlé statky ve východních Čechách. Z našeho kraje se zde jmenovitě uvádí ves Rašín s lesem, popluží v Třebnouševsi, půl vsi Hořice a dále vše, co mu patřilo v Chodovicích a v Libonicích. Premonstráti tedy v polovině 12. století přicházeli do krajiny poměrně hustě osídlené a za centrum své církevní a snad i hospodářské správy zvolili Hořice. Dnes samozřejmě nejde zjistit, zda Hořice již tehdy měly mezi zmíněnými vesnicemi nějaké významnější postavení anebo jejich budoucí vývoj byl odstartován až s příchodem premonstrátů. Ti zde založili kostelík zasvěcený svému oblíbenému světci sv. Gothardovi

a nejspíše zahájili christianizaci zdejší krajiny. O podobě kostelíku se pochopitelně nedochovaly žádné zprávy a můžeme jen usuzovat na nevelkou pravděpodobně dřevěnou stavbu, v jejíž blízkosti, snad na místě pravěkého sídliště, byla postavena i jedna z hořických tvrzí, k níž náležela osada na temeni návrší, snad původní ves Hořice. Je pravděpodobné, že v případě Gothardu využili premonstráti tradici původního pohanského osídlení, pohřebiště a snad i obětiště k založení své svatyně tak, jak to známe i z jiných míst. Později se osídlení přesouvá z Gothardu na území dnešního města...⁽³⁾

Jedenáctý pražský biskup Jan I. (v úřadě 1134–1139) totiž podporil záměr olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka na založení strahovského kláštera tím, že pro tento účel již předem daroval rozsáhlý nemovitý majetek, aniž se sám dočkal vlastní kanonické fundace kláštera. Jindřich Zdík o tom podle jednoho z Kosmových pokračovatelů vypráví následovně: „Zatím spravoval Pražský kostel biskup Jan, svatostí života vynikající a ve veškeré počestnosti mravů znamenitý. Ten, dozvěděl se o touze mé vůle, jakož byl muž bohabojný, zbožně skrze nás obětoval Bohu statky a ostatní potřebné věci na stavbu příbytku pro bratří tohoto řádu. A ačkoli předčasná smrt předčasně urvala hojnější ovoce jeho dobré vůle, přece neu-menšila, jak věříme, jeho zásluhu před očima velebnosti Boží, které každé srdce je otevřeno a k níž každé přání hovoří...“⁽⁴⁾ Tento pražský biskup ale daroval strahovskému klášteru jako ekonomickou základnu nejen Hořice s oněmi výše uvedenými pěti vesnicemi, nýbrž daleko více nemovitého majetku ve východních Čechách; šlo o vesnice Lochenice, Neděliště a Skalici⁽⁵⁾ (na Královéhradecku nedaleko Smiřic), o Kumburský Újezd, Lužany a Veliš na Bělohradsku/Jičínsku a o Jenišovice a Konice (?) na Turnovsku.⁽⁶⁾ Inu, byla jiná doba... Jak uvádí historik Milan Buben, biskup Jan „byl velkým ctitelem nového světe sv. Gotharda (Godeharda, který byl kanonizován roku 1131)... Tomuto světcí pak vystavěli kapli u sv. Víta,⁽⁷⁾ v Hořicích, v Českém Brodě a snad i v Bubenči.“⁽⁸⁾ Vidíme tedy, že hořické patrocinium sv. Gotharda nebylo dílem náhody.

Zdíková zakládací listina strahovského kláštera, která „dokládá především existenci poměrně hustě osídlené sídelní komory v okolí Hořic na úpatí Hořických Chlumů,⁽⁹⁾ je také jediným a posledním středověkým dokumentem, který vztah strahovských premonstrátů k Hořicím a oněm dalším jmenovaným vesnicím na Hořicku dosvědčuje – v následujících soupisech majetku strahovského kláštera tyto nemovitosti už nefigurují – tak už v bule papeže Řehoře IX. z roku 1273, která potvrzuje vlastnické právo strahovského kláštera k jeho nemovitým statkům, Hořice uvedeny nejsou. „Zcela zmizely majetky strahovských premonstrátů ve starém sídelním území pod hořickými Chlumy. Jakým způsobem tento majetek zanikl, není známo. Většina míst, která zde strahovská kanonie vlastnila ve 12. století, je doložena znovu až ve 14. století již jako majetek nižší šlechty“⁽¹⁰⁾ – ten je doložen ve vlastních Hořicích k roku 1267 (vladyka Marek z neznámého rodu), v Třebnouševsi k roku 1318, ve Vojicích k roku 1357, v Lužanech k roku 1360 a v Ostroměři k roku 1382.⁽¹¹⁾ Ale vzpomínka na strahovské řehol-

3) Putování dějinami..., Hořice 2009 (2. doplněné vydání), s. 99 – 103.

4) Letopis Vincenciůva Jarlochův, s. 189.

5) Nejde o Českou Skalici na Náchodsku, jak se dřív někdy mělo za to, k tomu viz Felcman, O. (ed.): Dějiny východních Čech v pravěku a středověku (do roku 1526), Praha 2009, s. 333.

6) K podrobnostem a lokalizaci jednotlivých vesnic viz Felcman, Dějiny východních Čech, s. 194.

7) A právě v této kapli byl biskup Jan původně pohřben, když zemřel dne 8. 8. 1139 ve věku devadesáti let. Dnes jsou jeho tělesné pozůstatky uloženy v hrobce pod podlahou ochozu za hlavním oltářem – tedy před oltářem sv. Víta.

8) Buben, M.: Encyklopedie českých a moravských biskupů, Praha 2000, s. 129.

9) Felcman, Dějiny východních Čech, s. 184.

10) Tamtéž, s. 293.

11) Tamtéž, s. 315.

níky v Hořicích nezmizela: když jsem se v září roku 2012 setkal s tehdejšími hořickým starostou, ptal se mne žertem: „Jedete to sem restituovat?“ Zřejmě premonstráti v Hořicích zanechali dobrý dojem. Ostatně kostel sv. Gotharda, který ve 12. stol. dal název celému návrší, existuje doposud (přirozeně už nikoli v dřevěné, ale kamenné podobě) jako němý svědek péče, kterou na duše hořických obyvatel strahovští premonstráti vynakládali.

II. Hořický rodák P. Josef Ladislav Jandera, O.Praem.¹²⁾

Jak vyplývá z toho, co bylo výše řečeno, nejpозději v době vlády Lucemburků strahovští premonstráti v Hořicích a okolí žádný nemovitý majetek nevlastnili a není ani doloženo, že by tam vykonávali duchovní správu. Prostě o nich nebylo slyšet. Strahovští premonstráti se znovu objevují na hořické scéně teprve daleko později, v 18. století.

Dne 14. 2. 1776 se nepříteli majetnému hořickému perníkáři Josefu Janderovi narodil syn Josef. A jak to tehdy bývalo obvyklé, jeho farář a obrozenecký kněz Alois Tadeáš Hanl si povšiml jeho nadání a díky jeho přimluvě mohl mladík vystudovat nejprve (tehdy prestižní) jezuitské královéhradecké gymnázium a následně teologii (obdobné štěstí měl i Janderův rodák z Miletína Karel Jaromír Erben).¹³⁾ Roku 1800 byl Jandera (teď už s řádovým jménem Ladislav) strahovským opatem Adolfem Josefem Šrámkem, O.Praem. (prelátem 1800–1803) přijat do noviciátu na Strahově, kde roku 1802 složil své první řeholní sliby. V národním ohledu na něj měl velký vliv významný strahovský knihovník Bohumír Jan Dlabač, O.Praem. (1758–1820), od něž získal lásku k minulosti a jejím památkám. Následně byl vysvěcen na kněze, avšak více než aktivity v duchovní správě jej přitahovala věda – jmenovitě matematika, kterou „Hořičák“ (jak mu říkali bratři na Strahově) začal studovat na filosofické fakultě pražské Karlo–Ferdinandovy univerzity. Tam získal doktorát filosofie roku 1804. Byl žákem (zřejmě oblíbeným! – nazýval jej prý *dimidium animae*) královéhradeckého rodáka profesora Stanislava Vydry,¹⁴⁾ a po něm později i „zdědil“ katedru matematiky – aritmetiky.¹⁵⁾ V roce 1828 dokonce zastával na jedno období úřad rektora univerzity. Byl také členem České královské společnosti nauk. K studentům prý byl náročný, ale spravedlivý, což mu u nich vyneslo oblibu. Také se ujímal chudých posluchačů a na studiích je podporoval. Na univerzitě přednášel plných padesát let (za tu dobu měl prý podle Ondráčka¹⁶⁾ 16 000 posluchačů) a nebýt toho, že jej nedaleko od její budovy porazil povoz a způsobil mu vážné zranění, na jehož následky brzy poté, 27. 7. 1857 zemřel v náručí svého opata Jeronýma Zeidler (prelátem 1834–1870), mohl tam učit ještě nějaký čas – díky svému (ostatně značně problematickému) heslu „s katedry do hrobu“. Je pochován v hrobce na malostranském („starém“) hřbitově v Košířích.

„Jeho druhou velkou láskou, vedle univerzitní matematiky, bylo rodné město, na něž i v Praze stále vzpomínal a jemuž se snažil jak prostředky

12) Ke zpracování této kapitoly jsem použil zejména publikace **Ondráček, V.: Strahov. K třístému jubileu sv. Norberta, ochránce země české, Hradec Králové 1927**, s. 104–107, a citované již *Putování dějinami...*, s. 118–120.

13) Srv. např. Hrdina, I. A.: *Karel Jaromír Erben–právníka právní historik*, in: *Všehrd, časopis českých právníků*, 2014, <http://casopis.vsehrd.cz/2014/04/karel-jaromir-erben-%E2%80%93-93-pravnik-a-pravni-historik/>. Totéž in: *Dvůr Králové nad Labem – Vlastivědné čtení o našem městě i jeho okolí*, V. řada č. 4 (2015), s. 12–14.

14) Když mu byl roku 1816 postaven pomník, Jandera při této příležitosti pronesl oslavnou řeč (*laudatio*).

15) Z ní napsal několik odborných pojednání (např. *Prima calculi exponentialis elementa nova partim methodo in usum auditorum suorum proposita*, Pragae 1812, nebo *Beiträge zu einer leichten und gründlichen Behandlung einiger Lehren der Arithmetik*, Prag 1830).

16) *Op. supra cit.*, s. 104.

hmotnými, tak i svým vlivným postavením co nejvíce prospět.⁽¹⁷⁾ Čas-
těji zde zmiňovaná publikace o Hořicích *Putování dějinami...*⁽¹⁸⁾
z této jeho nepedagogické činnosti uvádí následující aktivity:

- Díky jeho intervenci byla trasa tehdy stavěné císařské silnice z Hradce Králové do Jičína (Drážďany – Olomouc) upravena tak, aby procházela i Hořicemi. Přitom pomohl zachránit památný hořický vrch Gothard, z něž se tehdy těžil šterk a písek právě na stavbu oné silnice.
- Na vlastní náklady nechal přelít staré zvony v hořickém kostele a spolu se svým strýcem Kučerou nechal vystavět empírovou kapličku Panny Marie Hlohové (dnes za cestou kolem Masarykovy věže samostatnosti) jako poděkování za odvrácení cholery.
- Svým přítelem, rovněž strahovským premonstrátem P. Hugonem Seykorou, O.Praem. nechal kolem roku 1820 namalovat dnes již velmi cenné obrazy Hořic.
- Způsobem dnes prý již kuriózním (za využití svých znalostí a styků) spolu se svými kolegy a na své náklady provedl zaměření zeměpisné polohy Hořic. Dodnes to připomíná pamětní deska umístěna na zdi napravo od vchodu na starý hřbitov na vrchu Gothard s nápisem: „Josef Ladislav Jandera, hořický rodák, premonstrát, rektor Karlovy univerzity, se zasloužil o astronomické stanovení zeměpisné polohy kostela sv. Gotharda. Souřadnice určili 19. října 1818 A. M. David, J. Černý, L. J. Jandera a J. Morstadt.“ Nad nápisem je znak Královské kanonie premonstrátů na Strahově.
- Sebral na své náklady v archivech pražských i mimopražských opisy pramenů k dějinám panství a města Hořice. Podle informace hořického muzea „*tvoří toto úctyhodné dílo, jemuž se poklonil i Dobrovský, devět foliantů o celkovém počtu téměř tisíc stran. Prameny jsou opsány v jazyce originálu, tedy z větší části německy, méně pak česky a latinsky. Dílo, jež mělo být dle záměru Jandery vyhotoveno z bezpečnostních důvodů ve třech exemplářích a uloženo na hořické radnici a faře a ve strahovské knihovně, je dnes známo pouze v jediném exempláři, který je uložen v městském muzeu v Hořicích.*“⁽¹⁹⁾ Syntézu shromážděných pramenů, která by vedla k vydání rozsáhlých dějin Hořic, už profesor Jandera provést nestihl.
- K samému konci svého života založil nadaci, z níž mělo být (a také bylo) financováno místo „městského hagiografa“ čili kronikáře, který by pokračoval v jeho díle. Nadace zahájila činnost roku 1856, prvním městským kronikářem byl ustanoven místní učitel Josef Horák. Díky tomu má město Hořice svou vlastní kroniku, vedenou od tohoto data nepřetržitě až do současnosti.

Jakkoli si za své velkorysé aktivity ve prospěch města ne vždy vysloužil ocenění současníků, přesto byl profesor Jandera ještě za života (roku 1855) za své zásluhy o město Hořice jmenován jeho prvním čestným občanem. Na svatém Gothardu, v parku pod bývalou tvrzí, mu byla roku 1892 sochařem Pavlem Jiříčkem

17) *Putování dějinami...*, s. 119. Na tomto místě nelze pominout do očí bijící podobnost, kterou představuje další slavný podzvíčinský rodák, narozený roku 1933 ve Dvoře Králové nad Labem v Klazarkách, akademik a univerzitní profesor RNDr. Karel Martinek, DrSc. Jakkoli je světově uznávaným odborníkem na chemii (je mimo jiné ocenění řádným členem Královské chemické společnosti v Londýně a členem Akademie Evropy ve Štrasburku), přesto se intenzivně věnuje dějinám Královédvorská a výsledky svého bádání publikuje převážně v regionálním časopisu *Vlastivědné čtení o Královédvorskou*.

18) *Ibid.*

19) *Ibid.*

zhotovena busta²⁰⁾ věrně zachycující jeho ušlechtilou tvář (sokl pod ni věnovala hořická „šutrárna“), dále na místě, kde stával jeho rodný dům (Husova čp. 115) byla umístěna pamětní deska a konečně bývalá Gothardská ulice (spojnice Jungmannovy, resp. Komenského ulice s křižovatkou u sokolovny) byla přejmenována na Janderovu.

Ondráček²¹⁾ o něm zachoval, že „stereotypní téměř jeho obyčeje byly i za hranicemi známy a nezměnitelný mlynářské barvy kabát nemálo přispíval, že Janderovi říkáno i v cizině »Napoleon pražského učení«“.

Zpracování biografického medailonu profesora Jandery, např. v podobě nějaké závěrečné práce (magisterské, disertační) na vysoké škole představuje výzvu našim mladým studentům a doktorandům ze strahovského kláštera.

III. Strahovský klášter a hořická „šutrárna“

Deskripce vztahů mezi strahovským kláštelem a Hořicemi by však nebyla úplná, kdybych se nesnažil alespoň ve vši možné stručnosti zachytit některé společné aktivity strahovského kláštera a hořické kamenosochařské průmyslovky během posledních pěti let.

Vše začalo na podzim roku 2012, kdy gremiální porada Ústřední kanceláře strahovského kláštera měla své výjezdní zasedání na zámku v nedalekých Bílých Poličanech. Již dříve mě fascinovala hořická škola (založená císařem Františkem Josefem I. roku 1884 jako první a dlouho jediná toho druhu v podunajské monarchii),²²⁾ protože nejde jen o běžný vzdělávací ústav se svým studijním programem, nýbrž o vysoce odborné učiliště, jímž od doby jeho vzniku prošli – ať už jako učitelé nebo jako žáci nebo obojí²³⁾ – všichni (snad s výjimkou J. V. Myslbeka), kteří v české sochařině něco znamenají. A tak jsem se osmělil a do školy napsal, zda by pan ředitel Ing. Josef Moravec byl tak laskav, po škole nás provedl a něco nám o ní řekl.

K nezapomenutelné návštěvě došlo dne 12. 9. 2012. Ředitelem školy a dalšími pedagogy jsme byli s podrobným výkladem provedení nejen celým areálem školy, nýbrž i po vrchu Gothard s plastikami ve volné přírodě. A snad díky charismatické osobnosti ředitele Ing. Moravce, snad také díky mému obdivu nad tím, co škola pod jeho vedením dokáže, došlo pozvolna k navázání užších než jen zdvořilostních osobních styků. Pár momentů bych závěrem rád zmínil.

Ještě téhož roku strahovský klášter pořídil od hořické školy pro svůj „dceřinný“ klášter premonstrátských kanovnic v Doksanech, který se mu po josefinském zrušení podařilo po revoluci obnovit, sochu svatě Anežky Přemyslovny. Sochu v novém atriu doksanského kláštera posvětil dne 13. 11. 2012 litoměřický sídelní biskup Mons. Jan Baxant za účasti ředitele školy Ing. Moravce, který měl spolu s prof. Petrem Piřhou²⁴⁾ úvodní slovo, dále tehdejšího strahovského opata Michaela Josefa

20) Za druhé světové války byl pomník poškozen Hitlerovou mládeží, v letech 1946–1948 byla hořickou školou v dílnách Teobalda Kaderky (1914–1966) provedenav ostro-měřském pískovci zdrařilá kopie (<http://www.horice.org/vrch-got-hard/d-1350>).

21) *Ibid.*, s. 106n.

22) Spolu s ní byla založena také keramická škola v Bechyni a šperkařská škola v Turnově.

23) Jejich výčet lze nalézt v Tichý, E.: *120 let hořické školy pro sochaře a kameníky 1884–2004*, Jičín 2004, s. 89nn („Osobnosti výtvarného života – absolventi sochařského oddělení školy“) a s. 94–100 („Učitelé hořické školy“).

24) Jeho text je publikován in Piřha, P.: *Pocta svatě Anežky Přemyslovny 2011–2013*, Praha 2013, s. 110n.

Pojezdného O.Praem. (prelátem 1987–2018) a řady dalších duchovních i věřících.

Klášter se také podílel na výběru témat žakovských prací, jak jej k tomu ředitel školy vybídl: „Podobně jako v případě poněkud bezesporné Anežky Přemyslovny chci žáky zaměstnat něčím těžkým, výchovným, pozitivním a také dobrým. (...) Proto Vám ve vší vážnosti nabízím – hledejte téma pro sochařskou tvorbu. Já bych neměl mít ambice hledat témata, protože jsem technokrat každým coulem a co nejde změřit a spočítat, nesvedu zpracovat...“²⁵⁾ To bylo po výborných zkušenostech s vypsáním postavy svaté Anežky jakožto námětu pro studentské klauzurní práce u příležitosti osmistého výročí jejího narození (1211); výběr tématu inspiroval historik prof. Petr Piřha a realizoval ředitel školy Ing. Moravec. Od královéhradeckého krajského úřadu se za to příliš vděku nedostal; naštěstí zde není jen hradecké hejtmanství – a zatím sedmnáct soch sv. Anežky od hořických „šutráků“ stojí na mnoha místech Čech, pražský arcibiskupský palác nevyjímaje.²⁶⁾

Dalším významným počinem školy v této „duchovní“ oblasti byl rovněž projekt „Cesta ke smíření nad osobností Mistra Jana Husa“ (roku 2015 k 600. výročí Husovy smrti).²⁷⁾ Jeho socha pocházející z hořické školy dnes stojí v Kostnici. Následujícího roku byl školou připomenut mistr Jeroným Pražský sochou umístěnou v Mirovicích.

Z hořické školy za Moravcova vedení vzešly vedle svaté Anežky sochy i dalších světců: patrona hasičů sv. Floriána, patronky horníků sv. Barbory, patronky Slezska sv. Hedviky, hlavního zemského patrona sv. Václava, sv. Jana Nepomuckého – to jen co si vzpomínám. Tito vesměs zemští patroni – to byli pro Ing. Moravce skutečné V. I. P. Až mu to prý na kraji vyčítali: „Děláte samé svaté..., už je »přeanežkováno«“ a podobné nesmysly.

Strahovští premonstráti pak byli ředitelem školy pravidelně zváni na významná jubilea a kulturní či obdobné akce školy (typicky na tradiční letní výstavy „Kámen Hořice“). Někdy jejich účast byla i aktivní (tak např. v červnu roku 2014 jsem spolu s ředitelem školy otevíral vernisáž 3. ročníku sochařského symposia v lomu sv. Klimenta ve Stanovicích u Kuksu). Obdobně byl na tyto a podobné akce kláštera zván ředitel hořické průmyslové školy, který navzdory svému enormnímu vytížení klášter občas navštívil. Totéž se týkalo významných životních jubilejí.

Některé uvažované společné akce se již nepodařilo realizovat – tak např. prohlídku plastik strahovského kláštera pedagogy hořické školy s následnou exkurzí do strahovského pivovaru.

Především morální a poradenskou podporu se strahovský klášter snažil poskytnout řediteli školy při realizaci jeho téměř fantastického záměru, a sice dostat jednu svatou Anežku do Vatikánu. Mělo jít o dar českých věřících²⁸⁾ papeži Františkovi jako projev vděčnosti za návštěvu jeho předchůdce

25) E-mailová zpráva autorovi ze dne 30. 11. 2012.

26) Průběh „akce Anežka“ je popsán v **Piřha, P. – Moravec, J.:** *Střední průmyslová škola kamenická a sochařská v Hořicích v jubilejním roce sv. Anežky Přemyslovny*, Hořice 2012.

27) K tomu viz **Moravec, J. – Tonzarová, H.:** *Jan Hus 600 let v kameni a v nás* (v německé verzi *600 Jahre Jan Hus in Stein und in uns*), Hořice 2016.

28) Nakonec byla socha sv. Anežky prezentována jako dar českého státu, jakkoli ji zaplatil soukromý sponzor a její přepravu do Vatikánu financoval královéhradecký kraj.

sv. Jana Pavla II. ve východních Čechách – v Hradci Králové v dubnu roku 1997. Nikdo nezasvěcený si neumí představit, jaké byrokratické obtíže přitom musel ředitel školy překonávat – ty by vydaly na samostatnou publikaci. Ale nemožné se stalo skutečností a socha sv. Anežky České z bílého pískovce²⁹⁾ od absolventky hořické školy Aleny Kubcové-Šubertové byla dne 10. 9. 2016 v rámci mimořádné generální audience předána papeži Františkovi, a od té doby stojí (a to na základě jeho osobního rozhodnutí) v samotné svatopetrské bazilice v kapli svatých evropských patronů Cyrila a Metoděje nedaleko hrobu svatého apoštola Petra, poblíž plastik takových celebrit, jako byli Michelangelo, Raffael Santini nebo Gian Lorenzo Bernini (původně se uvažovalo o jejím umístění do vatikánských zahrad).

Závěrem by snad mohly být v rámci vzájemné spolupráce zmíněny i drobné sponzorské příspěvky kláštera na vybrané aktivity školy (v řádech desítek tisíc Kč). Poslední z nich v částce 30 tis. Kč byl věnován na přepravu a instalaci dvou soch českých patronů z hořické školy – sv. Václava a sv. Anežky – do severní Itálie. Letos obě sochy šťastně dorazily na místo svých destinací v Solbiate Olona (sv. Anežka) a v Arco (sv. Václav).

V letošním roce (2018) však také došlo ke změnám ve vedení obou institucí. Hořickou školu opouští po čtrnácti letech vysoce profesionálního a obětavého³⁰⁾ působení její dvanáctý ředitel Ing. Josef Moravec. Svůj ředitelský program vyjádřil následovně: „*Mám ambici zviditelnit školu jako instituci, která vychovává slušné sochaře a je schopna bránit evropskou kulturu; k tomuto účelu byla ostatně založena.*“³¹⁾ Nemám pochyb, že tuto svou ambici po dobu svého ředitelování úspěšně naplňoval. Ve funkci jej nahradil dosavadní vedoucí odboru geotechniky na hořické škole Ing. Petr Malý.³²⁾

Ale také vedení strahovského kláštera se kompletně obměnilo, když v červenci tohoto roku po resignaci opata Pojezdného byl zvolen sedmdesátým prvním strahovským opatem Dr. Daniel Peter Janáček, Ph.D., O.Praem.

Zejména na nich bude záležet, zda vztahy strahovského kláštera a hořické kamenosochařské školy zůstanou pouhou (náhodnou) epizodou, anebo zda budou alespoň na neformální rovině k vzájemnému obohacení pokračovat.

29) Výška 1,620 m, šířka 0,340 m, váha cca 200 kg.

30) Podle sdělení pana ředitele autorovi se jeho manželka prý jednou měla vyjádřit, že si není jista, zda se oženil s ní nebo s hořickou školou...

31) E-mailová zpráva autorovi ze dne 19. 2. 2016.

32) S ním bylo zatím jen stručně předjednáno vytesání několika kusů Božích muk určených pro pole, která strahovský klášter restituoval.

Kostel sv. Gottharda v Hořicích.

Busta Josefa Ladislava Jandery
v Hořicích.

Papež František se sochou
sv. Anežky České.

EX BIBLIOTHECA

J. Stepling a Strahovská knihovna – rukopis významný pro jeho pojetí heliocentrismu

Josef Smolka

Když jsme pro klementinskou Národní knihovnu připravovali vydání bibliografie našeho největšího přírodovědce 18. století, Josefa Steplinga (1716–1778),¹⁾ prošli jsme katalogy mnoha desítek našich i zahraničních knihoven. Nemohla mezi nimi chybět ani jedna z našich nejlepších – Strahovská knihovna. Zjistili jsme, že má ve svém fondu řadu jeho spisů, ještě větší řada jich zde však chybí. Musím přiznat, že to pro nás bylo určité zklamání.

Tento pocit rychle pominul, zejména poté, když se ukázalo, že jeden ze zdejších astronomických foliantů obsahuje Steplingův rukopisný text. Je to spis nazvaný *Specula Parthenopaea uranophilis iuvenibus excitata, duplici constructione ordineque disposita, seu astronomicae pro motibus primae ac secundorum mobilium computandis, observandisque* ... Autorem je italský jezuita Nicolas Gian-Priamo.²⁾ Svazek byl vydán v Neapoli r. 1748 a je velkoformátový (40,5 x 27,5 cm). Je tištěn dvousloupcově velmi drobným typem. Dohromady má více než 600 stran: vlastní text zaujímá 470 stran, výpočty a tabulky 121 stran, sedm tabulí nákresů a dva rozsáhlé rejstříky.

Na Strahově má signaturu AG I 112. Zdá se, že je to jediný exemplář, který u nás existuje, v žádné jiné naší knihovně se nám jej už nepodařilo identifikovat.

Steplingův text je stěsnán na předsádce tohoto spisu. Jeho objev považujeme za velmi významný, hlavně proto, že jeho rukopisných textů se dodnes zachovalo žalostně málo. Zajímavý je nejen jeho obsah, ale i další okolnosti, o nichž tento text vypovídá. Rozhodli jsme se jej proto *in extenso* otisknout, poté jej přeložit a hlavně důkladně okomentovat.

Originální text:

Judicium et criterium libri huius, ita notavit inter sua adversaria clarissimus vir P[ater] Jos[eph] Stepling, professor et director meus: Liber astronomicus, cui titulus: *Specula Parthenopaea* conscriptus a R[everendo] P[at]re Nicolao Gian-Priamo, collecta continet omnia, quae ab antiquioribus astronomis proposita sunt; multa enim, quae in recentiorum astronomorum scriptis hinc inde dispersa reperiuntur, et recens inventa et excogitata; ornatur praeterea propriis auctoris observatio-

1) Srv. Smolka, J. – Vackářová, J.: *Josef Stepling v jeho biografii a bibliografiích*, Praha 2018.

2) Nicolas Gian-Priamo (1686–1759), neapolský matematik a astronom, jezuita, který strávil část svého života na misiích v Číně. Blíže o něm *Dizionario biografico degli Italiani* – Volume 54, 2000.

nibus iisque praeclaris; multa item eruditione chronologica, historica, et sinicarum rerum. Videtur tamen mihi, ob nimiam eruditionem, et authorum citationes et recensiones, tyronibus astronomiae (quibus tamen se scribere fatetur author) taedium creaturus, et memoriam illorum, ac attentionem defatigaturus. Reicit tabulas praeclaras recentiorum, eo quod hypothesi Copernicanae superstructae, cum R[everendus] P[ater] de Chales expresse dicat: P[atrem] Ricciolum debuisse in tabulis condendis ad systema Copernicanum confugere, huius tamen tabulas author retinendas censuit. Item Priamo non hypothesi, sed his utuntur observationibus, ut ipse de la Hire fatetur in praefatione³⁾ ad tabulas. Neutoni systema universalis gravitatis explodit, cum tamen clarissimi geometrae et astronomi eo utantur, utenturque; illudque tenent potius quam abstinere, cum eo melius non habentur de facto ad explicanda physicae phaenomena coelestia; at sane fatetur P[ater] Nicasius Grammatici (Ingolstadii et Madriti quondam professor percelebris) in annotatione ad tabulas lunares, quas ex mensuris Neutonianis calculavit, mirum ait, hisce numeris Neutonianis inesse cum coelo consensum. Quam praeclara dederint in hypothesi Neutoni de aestu maris cl[arissimi] Dan. Bernoulli, Euler, et Mac-Laurinus quorum opuscula Acad[emia] Reg[ia] Paris[iensis] proemio coronavit, notum est. Pro Tychone contra Copernicum toties repetita assert argumenta P[ater] Riccioli cum tamen P[ater] Tacquet vel fortissimum Riccioli argumentum parallogismo laborare ostendat. Responsiones Copernicanas integras non exponit ad Tychonicorum obiectiones. Decretum congregationis cardinalium de systemate Copernicano ex eo adhuc valere, probare intendit quod Varonii Geographiae 1715 Napoli impressae praefixum sit, et tamen ibidem Keilii⁴⁾ Introductionem in veram astronomiam et physicam impressam fuisse scire debuerit, et quidem cum adprobatione censorum fecit Keil, manifeste systema Copernicanum ut thesim amplectatur.

A nyní jeho český překlad:

Posouzení a ocenění této knihy takto zaznamenal ve svém zápisníku⁵⁾ slavný Josef Stepling, můj profesor a direktor: Astronomická kniha, jejíž název je *Specula Parthenopaea* (Neapolská hvězdárna), kterou sepsal důstojný otec Nicola Gian-Priamo, shromažďuje všechno, co předložili starověcí astronomové, zároveň mnoho z toho, co se vyskytuje porůznu ve spisech nedávných astronomů, i to, co bylo objeveno a vymyšleno v současnosti. To ozdobil pozorováním svým i těch nejslavnějších. Mnohé /autor/ doplnil díky svému vzdělání v oboru chronologie, historie i čínských reálií. Přesto se mi zdá, že pro přesvědčivou odbornost a množství citací a posudků autorů vytvořil dílo, které studenty astronomie (pro něž autor říká, že píše) odpuzuje a zatěžuje jejich paměť a pozornost. Odmítá proslavené tabulky současných autorů, protože jsou postavené na Koperníkově hypotéze, ačkoliv důstojný otec de Chales⁶⁾ výslovně říká, že otec Riccioli⁷⁾ se měl

3) Slůvko *praefatione* nahradilo škrtnuté *observatione*.

4) Zde je jedno slovo škrtnuto, slovo „Keilii“ je nad škrtnuté napsáno.

5) V latinském originálu je výraz *adversaria*, který zažil zvláštní významový posun. *Adversarius* znamenal původně stojící na druhé straně, opačný, nepřátelský. Později si pojem *adversaria* přisvojili obchodníci – byly to zápisy či zápisníky, do něž si zaznamenávali své pohledávky, zejména sporné, těžko vymahatelné. Ještě později se stal označením pro deník vůbec.

6) Claude Francois Milet Deschales (1621–1678) byl francouzským jezuitským matematikem. Jedno ze dvou jeho hlavních děl nese název *Cursus seu mundus mathematicus*. Na něj se zřejmě Steplingův text odvolává.

7) Giovanni Batista Riccioli (1598–1671) byl italským jezuitským astronomem. Jeho hlavní dílo, antikoperníkovské *Almagestum novum*, Bologna 1651, se stalo pro jezuitský řád jedním ze závazných kanonů pro výklad astronomických jevů.

přidržel tabulek založených na Koperníkově systému, autor přesto usoudil, že je třeba se přidržel svých tabulek. Priamo rovněž nepoužívá hypotézy, ale těchto pozorování, jak sám de la Hire⁸⁾ říká v předmluvě k tabulkám. [Priamo] odmítá Newtonův systém všeobecné gravitace, přestože jej užívají a budou užívat nejslavnější geometři a astronomové; přidržují se jej, spíše než aby se ho vzdávali, protože v podstatě nemají k vysvětlení nebeských jevů fyziky nic lepšího. Však moudře mluví Otec Grammatici⁹⁾ (kdysi slavný profesor v Ingolstadtu a Madridu) v poznámce k měsíčním tabulkám, které vypočetl z newtonských měření. Říká, že se tato Newtonova čísla podivuhodně shodují s nebesy. Je známo, jak skvělé výsledky přinesli v newtonské hypotéze o mořském přílivu proslavení Daniel Bernoulli, Euler a MacLaurin, jejichž díla ocenila pařížská královská akademie. Otec Riccioli zdůrazňuje tolikrát opakované argumenty ve prospěch Tychona proti Koperníkovi, třebaže otec Tacquet¹⁰⁾ dokazuje, že i nejpádňější Riccioliho argument trpí paralogismem. Nevyládá veškeré koperníkovské odpovědi na námitky příznivců Tychona. Snaží se dokázat, že tak dosud platí rozhodnutí kongregace kardinálů o Koperníkově systému, které bylo umístěno do úvodu ve Varronově¹¹⁾ *Geographii* vytištěné v Neapoli r. 1715. A přece by měl vědět, že tamtéž byla vytištěna Keillova *Introductio in veram astronomiam et physicam* (Úvod k pravé astronomii a fysice), a zajisté když to se souhlasem censorů udělal Keill¹²⁾, zřetelně zahrnul Koperníkův systém jako hypotézu.

Potud výše zmíněný text přepsaný na předsádce Gian-Priamova spisu. Steplingův posudek se dělí jasně na dvě různé části. Viděli jsme, že v první sice oceňuje, že autor shromáždil obrovské kvantum všech možných astronomických znalostí, aby vzápětí tuto metodu – zejména ve spise určeném začínajícím astronomům – nazval odpudivou a příkře ji odsoudil. Druhá část posudku je věnována koncepčně-filosofickým otázkám astronomie. Stepling autorovi vytýká především odmítání newtonské všeobecné gravitace, kterou i do budoucna považuje za nejperspektivnější. Ve sporu mezi přívrženci Tychona a Koperníka se Stepling kloní k názoru, že při výpočtech je mnohdy výhodné vycházet z heliocentrických předpokladů – jak to i řada tehdejších astronomů činila – v zásadě však stále platí rozhodnutí kongregace kardinálů přijaté už v době Galileova procesu, že heliocentrismus je

- 8) Philippe de la Hire (1640–1718) byl členem francouzské akademie věd. Zabýval se hlavně matematikou, kterou obohatil svými pracemi v oblasti analytické geometrie, do astronomie se zapsal především svými slunečními a měsíčními tabulkami (1687), které se dočkaly řady vydání.
- 9) Nicasius Grammaticus (1684/1694–1736), italský jezuita, vyučoval matematiku a astronomii na různých evropských kolejích. Za svého působení v Ingolstadtu se projevils jako přívrženec Koperníkova systému. V r. 1726 zkonstruoval a vydal spisek o planetolabiu založeném na heliocentrických principech. Tato skutečnost se v literatuře příliš často neuvádí.
- 10) Andrea Tacquet (1612–1660) byl brabantským jezuitským matematikem. Zabýval se téměř výhradně eukleidovskou geometrií, odmítal infinitesimální metody, které za něj začínaly do matematiky pomalu nastupovat. Ve své době byl přesto vysoce ceněn.
- 11) Marcus Terentius Varro (116–32 př. Kr.) byl římským polyhistorem – přispívá se mu autorství 74 spisů, z nichž se velká většina ztratila. Proslavily jej zejména *Disciplinarum libri*, Knihy nauk, devět encyklopedických knih, na něž později navázalo sedm svobodných umění. Jeho *Geografie* citovaná v textu není u nás k dispozici – ostatně není příliš jasná, čím by mohla Steplingovu argumentaci podpořit.
- 12) Skotský rodák John Keill (1671–1721) byl žákem a velkým přívržencem I. Newtona, silně se za něj zasazoval ve sporu o infinitesimální počet s Leibnizem. V r. 1725 vyšel v Leydenu posmrtný obsáhlý výběr jeho děl pod názvem *Introductiones ad veram astronomiam et ad veram physicam*. V r. 1742 byl tento svazek přetištěn znovu v Miláně. Toto vydání se překvapivě dostalo i do Klementina – knihovní poznámka svědčí o tom, že zde bylo zapsáno v r. 1746. Pod signaturou 15 A 37 je tu dodnes. Tak se s ním zřejmě seznámil i Stepling. A je možné, že to byl právě tento spis, který jej ovlivnil natolik, že se stal rovněž zastáncem Newtona.

možné připustit jen jako myšlenkovou hypotézu, nikoli jako vysvětlení reálného světa.

Steplingovo stanovisko je konsistentní, pevné a jednoznačné. Přesto se nám však zdá, že některými částmi jeho argumentace by bylo vhodné se dále zabývat a blíže je přezkoumat. Pořadí našich dalších bodů sleduje pořadí otázek ve Steplingově textu.

Na prvním místě stojí Gian-Priamovo odmítnutí Newtonova systému všeobecné gravitace. Ten už celá fyzika poloviny 18. století v podstatě přijala, její odmítání je proto zcela výjimečným, až kuriozním jevem. Je také podivné, že Gian-Priamo nevěnoval výkladu Newtonova systému zvláštní kapitolku, jako to udělal v části *De systemate mundi* v případě všech předcházejících astronomů. Jeho námitky jsou roztroušeny po různých věcně odlišných kapitolkách. V rozsáhlém spise vytištěném drobným písmem by bylo obtížné je všechny vyhledat. Jeho spis je však vybaven dvěma podrobnými rejstříky. V druhém z nich nazvaném *Elenchus II. rerum in hac Specula potiorum* jsou pod písmenem "N" tyto námitky seřazeny. Z nich i citujeme: „odmítá se Newtonova gravitace těles“,¹³⁾ dále „vykládá a odmítá se Newtonův názor na příčinu, která leží mezi nebeskými tělesy a jimi pohybuje“¹⁴⁾ nebo „odmítá se Newtonova rotace Měsíce.“¹⁵⁾ Gian-Priamův negativní postoj k Newtonovi je systematický. Stepling, který mu naopak věští další budoucnost, má v této věci pravdu.

Dalším bodem, který jsme chtěli přezkoumat, je Steplingem zmiňovaná předmluva k de la Hirovým tabulkám. Tento autor patřil zřejmě ke Steplingovým oblíbenecům: měl už jako mladík jeho tabulky a pracoval s nimi. Jako sedmnáctiletý propočítal s jejich pomocí měsíční zatmění připadající na den 28. května 1733. Tento počín byl vysoce oceněn jezuitskými hodnostáři a vedl nakonec k tomu, že změnili své původně odmítavé stanovisko a umožnili mu vstup do řádu. Na de la Hira nezapomněl Stepling ani později. Ve svém rukopisném traktátu o astronomii z r. 1746, který později předal jako učební pomůcku A. Strnadovi, věnoval jeho tabulkám zvláštní kapitolku.¹⁶⁾

De la Hirův spis vyšel poprvé v r. 1687 v Paříži.¹⁷⁾ Jeho výtisk není v našich knihovnách dostupný, měli jsme však možnost pracovat s jeho digitální kopií uloženou ve Bayerische Staatsbibliothek v Mnichově. Spis je skutečně uveden předmluvou, předmluvou poměrně dlouhou, která zaujímá celých 14 stránek. Podrobně jsme ji prošli, ale po Koperníkově jménu či jiném náznačce heliocentrismu zde není ani stopy. Není tu zmíněn samozřejmě ani Newton, jehož dílo bylo novinkou – jeho *Principia* vyšla o rok dříve než de la Hiry tabulky. Zdá se nám, že tyto otázky de la Hira ani nezajímaly: jeho myšlení je geometrické, jeho hlavní pozornost je upřena ke stanovení poloh nebeských objektů. Steplingova odvolávka na de la Hirovu autoritu v textu jeho posudku je proto lichá.

Nevíme, zda Stepling nepracoval s nějakou pozdější verzí. Pokoušeli jsme se proto sledovat i několik dalších vydání de la Hirova spisu. Některá z nich jsou i u nás. Strahovská knihovna má dva exempláře francouzského vydání z r. 1722 (sign. AG IX

13) „*Newtoniana corporum gravitatio rejicitur*“, *Specula Partheopea*, s. 61, sl. 1.

14) „*Newtoni opinio de causa inmediate movente sidera corpora indicetur, et rejicitur*“, tamtéž, s. 52, sl. 2.

15) „*Newtoniana Lunae vertigo rejicitur*“, tamtéž, s. 191, sl. 1.

16) *Tractatus de trigonometria sphaerica. Tractatus de astronomia clarissimi viri Josephi Stepling...*, NK, sign. Teplá, MS.e. 51. O rukopisu srv. Hoffmann, F.: *Soupis rukopisů knihovny kláštera premonstrátů Teplá*. Díl I., Praha 1999, s. 529–530.

17) Jeho název zněl *Tabularum astronomicarum pars prior de motibus Solis et Lunae necnon de positione fixarum exipsis observationibus deductis ...*

109 a FC VII 42), jeden se objevil i v Moravské zemské knihovně (sign. ST2-0102.879). V dalších francouzských vydáních je však de la Hirova původní *Praefatio* vypuštěna a nahrazena jeho dopisem J. P. Bignonovi z r. 1702. V Ingolstadtu vyšel spis latinsky r. 1722 (Národní knihovna Praha, sign. 14 C 30) a v německém překladu v Norimberku v r. 1725 (sign. 14 C 31). I zde je však původní předmluva vynechána a nahrazena textem vydavatele J. A. Klimma. Měl-li tedy Stepling původní de la Hirovu předmluvu číst, muselo by to být jen v prvním vydání – to však s největší pravděpodobností neměl k dispozici. To jen znovu ukazuje na to, že podporu, kterou hledal v de la Hirovi, Stepling zde nemohl najít.

Nakonec jsme chtěli ověřit Steplingovo tvrzení týkající se J. Keilla – chválí jej za to, že traktuje Koperníka jako hypotezu. Jedno z vydání jeho spisu *Introductionem ad veram physicam et veram astronomiam...*, Mediolani 1742, se nachází ve fondu klementinské knihovny (sign. 15 A 37). Z rukopisné poznámky na titulním listě vyplývá, že tisk sem byl zařazen v r. 1746. S tím zřejmě Stepling i pracoval.

Jeho tvrzení, že se Keillův výklad opírá o rozhodnutí kardinálů uznat Koperníkovy názory jen jako hypothesu nám připadalo od počátku podivné – vždyť to byl Newtonův žák a oddaný stoupenec. Potvrdila to i naše rešerše v jeho výše jmenovaném spise: o rozhodnutí kardinálů jsme v něm nenašli ani slovo, zato na s. 240 jsme si přečetli, že Koperník vzkřísil starověké předchůdce a vytvořil systém, který potvrdil solidními důkazy.¹⁸⁾ Vyplývá to např. i ze strany 263, kde je kapitola VII. nadepsána *O pohybu Země kolem Slunce*. Více důkazů není třeba. Zdá se, že Stepling nebyl při psaní posudku dosti objektivní a fakta o de la Hirovi i Keillovi přizpůsobil potřebám svého posudku. Na křišťálovém obrazu korektního vědce, jak jej vylíčil v jeho biografii jeho žák a nástupce Stanislav Vydra,¹⁹⁾ je to bohužel nepřijemná skvrna.

Až dosud jsme se zabývali vnitřním obsahem Steplingova posudku, nabízejí se však i některé otázky na vnější okolnosti, kdy Steplingův text vznikl, kdo jej přepsal do Gian-Priamova díla a především proč jej Stepling vůbec vytvořil.

Otázka na dobu, kdy posudek vznikl, je složitá. Na titulní straně Gian-Priamova spisu byla původně zřejmě knihovní poznámka, která nesla obvyklou informaci o tom, do které knihovny příslušný svazek patřil. Dnes je tento zápis hustě, do nečitelná přeškrtnutý. Čitelné je jen datum 1751, které věcně dobře odpovídá. Nezaškrtnuta zůstala ale i signatura, jejíž forma není strahovská, ale klementinská. Musíme se proto domnívat, že pro tuto knihovnu byl svazek opatřen a to že bylo zaznamenáno i na zaškrtnuté knihovní poznámce. Zde činíme předpoklad, že Stepling měl Gian-Priamův spis formou jakési trvalé výpůjčky u sebe – jeho posudek spisu byl negativní a tak jesuité ani nemohli mít zájem na tom, aby se ideově závadný tisk dostal k dalším čtenářům. Po r. 1773, kdy byl jezuitský řád zrušen a byl prováděn soupis jeho majetku, došlo k zajímavé epizodě: knihy, které měl Stepling

18) „...verum veterum systema ab oblivione vindicavit, et resuscitavit, solidisque argumentis confirmavit. Unde ab astronomis systema hoc Copernicanum dicitur.“

19) *Vita reverendi ac celeberrimi viri Josephi Stepling ...*, Pragae 1779.

ve svém bytě, byly považovány za jeho majetek a do tohoto soupisu se nedostaly – tyto svazky si Stepling podržel i nadále. Tuto epizodu zachytila Marie Pavlíková,²⁰⁾ která uvádí, že po Steplingově smrti přešly podle jeho vlastního ustanovení „řádové“ knihy do universitní knihovny, svou osobní knihovnu však odkázal Stepling exjesuitům Františku Zenonovi a Josefu Bergmannovi. Zeno spravoval po Steplingovi matematické museum, brzy ale zemřel a tak se spis zřejmě dostal k Bergmannovi – ten byl Steplingovým žákem a profesorem matematiky na filosofické fakultě, po zrušení řádu byl ale ve výslužbě, vědeckého života se nezúčastňoval (publikoval naposledy v r. 1765²¹⁾). A tak zřejmě předal neapolský astronomický spis mladšímu Antonínu Strnadovi, který naopak odbornou aktivitou doslova překypoval. Jeho jméno figuruje na titulní stránce spisu za výše uvedenými škrty a za jménem Bergmannovým – výslovně je tu uvedeno, že Strnad dostává spis jako dar. To vše v r. 1789 – tak je původní datum 1751 přepsáno, naštěstí jiným inkoustem a je proto zřetelně čitelné. Od Strnada pak později už putoval spis – možná i přes Davida – na Strahov.

Z našeho výkladu je patrné, že Steplingovo *Iudicium* zapsané do Gian-Priamova spisu vzniklo někdy po r. 1751. Mohlo sem být však přepsáno – a zřejmě se tak i stalo – daleko později. Úvodní slova *Iudicia* říkají, že o toto přepsání se postaral Steplingův žák. Tím byl Bergmann i Strnad. K rozhodnutí otázky, kdo z nich to byl, nemáme ale přímý materiál. Zato všechny okolnosti naznačují, že to byl nejspíše Strnad a jde jen o to, zda sem text zapsal on či jiný pisar.

Nejvýznamnější otázkou je však, *proč* tento posudek vznikl. Z jeho znění to nevyplyvá a k vysvětlení jsme se proto museli obrátit jinak. Rok 1748 byl pro Steplinga rokem velkého obratu. Koncem dubna tohoto roku zemřel Ioannes Kisling, dosavadní jezuitský profesor experimentální fyziky pražské filosofické fakulty, který se zároveň staral o skrovné přístrojové sbírky uložené v klementinské věži a zvané „matematické museum“.²²⁾ Na toto uvolněné místo dostal nabídku Stepling, který si je však dovolil odmítnout: jako čestný muž nebude nikomu vnucovat aristotelskou fyziku, s kterou sám nesouhlasí. V téže době požádala berlínská akademie pražskou universitu o přesné proměření geografické délky Prahy – potřebovala ji pro nově chystanou mapu Německa. Řádoví představení chtěli této žádosti za každou cenu vyhovět a svěřili tento úkol Steplingovi – znamenalo to provést pozorování slunečního a měsíčního zatmění. Ten se předtím ničím podobným nikdy nezabýval. I přes nevalné vybavení pozorování alespoň měsíčního zatmění vykonal a v srpnu 1748 zaslal jeho výsledky Eulerovi do Berlína²³⁾. Přitom pojal myšlenku využít klementinské věže a přebudovat ji na skutečnou astronomickou observatoř. To se mu za tři roky podařilo.

Dostalo se mu přitom zásadní pomoci od tehdejšího osvěceného jezuitského provinciála, Františka Xavera Heisslera (1697-1749) – zdá se, že ten držel svou ochrannou ruku nade vším, co

20) Srv. *Dějiny Univerzity Karlovy 1622–1802, II.*, (red. I. Čornejová), Praha 1996, s. 211.

21) Jako autor nebyl Bergmann ostatně příliš aktivní. **Sommevo-gel, C.:** *Bibliothèque de la Compagnie Jesus. I.*, Bruxelles-Paris 1890, sl. 1311, a shodněs ním i **Čornejová, I. – Fecht-nerová, A.:** *Životopis-ný slovník pražské uni-verzity. Filosofická a teo-logická fakulta 1654–1773*, Praha 1986, s. 24, uvádějí jen tři publi-kace: spisek o ohonu komety (1760), o polár-ní záři (1762) a před-nášky z matematiky (1765). Zdá se, že inspi-rací k prostřednímu spisku mu byl **Step-ling** a jeho *Beantwortung verschiedener Fra-gen über die Beschaffen-heit der Licht-Erschei-nungen ...*, Prag 1761, který je věnován té-muž tématu.

22) Blíže o něm **Smolka, J.:** *Botanický dokument z poloviny 18. století – Joannes Kisling (1713–1748)*, *Dějiny věd a techniky* 49, 2016, č. 2, s. 110-125.

23) Zároveň je otiskla *Novae acta eruditorum*, Lipsiae, mensis Septem-ber, 1748, s. 518. Byla to Steplingova první publikace, i když jako její autor nebyl v tisku uveden. Blíže o celém to záležitosti srv. **Smolka J. – Šíma, Z.:** *Step-linga určování geogra-fické délky Prahy*, AUC-HUCP, sv. 58/II, Pra-ha 2018, v tisku.

Stepling v této době konal. Jejich korespondence nám zároveň napovídá něco o vzniku Steplingova *Iudicia*. Z Heisslerova dopisu z 13. dubna 1748 – otiskl jej Vydra ve Steplingově biografii – vyrozumíváme, že se na něj Stepling obrátil s dvojí žádostí: zaprvé, aby ještě nebyl vyznamenáván doktorským titulem. To mu Heissler přislíbil. „Druhou prosbu, aby Vaše důstojnost mohla jako svobodný ochránce odejít z censorského úřadu, nestvůří. Žádám o vysvětlení k důvodu, který mi Vaše Důstojnost uvádí pro své osvození. Když totiž horlivě dbá o dobrou pověst Tovaryšstva, přirozeně se sluší, aby tuto horlivost prokazovala a konala vše, o čem se bude domnívat, že je třeba zlepšit.“ Těmito slovy Heissler odmítl Steplingovu druhou žádost. Znamená to tedy, že Stepling vykonával v Klementinu funkci jakéhosi censora. To je funkce, o které se nikde jinde v Klementinu ani v jiných kolejích nemluví, zřejmě ale existovala. Není úplně zřejmé, nač měla být tato censura zaměřena, nejspíše na řádovou ideovou čistotu. Stejně tak nevíme, od kdy ji Stepling vykonával: asi ne dlouho, rok 1747 strávil v koleji v Jičíně, kde se připravoval na třetí řádový slib. Takže ne dlouho a přesto se jí už chtěl zbavit. Ukazuje to však, že Stepling se v Klementinu těšil určitému privilegovanému postavení – a zde je jasné vidět, že za ním stál řádový provinciál. Stepling sám byl v této věci asi v nemalém vnitřním rozporu. V rámci této své censorské činnosti zřejmě posuzoval Gian-Priamův astronomický spis. Je svého druhu jediný, který známe, jiný se nedochoval. Kdyby jej sem Vydra ze Steplingova zápisníku po jeho smrti nepřepsal, neměli bychom ani ten.

Vraťme se teď zpět a zkoumejme, jaký měl Stepling opravdu vztah ke kardinální otázce novodobé vědy, k heliocentrismu. Byl to v každém případě vztah velmi složitý. V r. 1751 vydal svůj první matematický spis *Exercitationes geometrico-analyticae de ungulis...*, a k němu připojil málo organicky přílohu s popisem planetárního automatu, dílo klementinského mechanika Ioannese Kleina vycházející z Tychonových geocentrických představ o vesmíru. Přístroj byl vystaven a veřejně přístupný ve velké aule Karolina – samozřejmě by nás mimořádně zajímalo, kdo o tomto vystavení rozhodl, není to však známo. Stepling se ve svém výše uvedeném popisu zmínil o tom, že Brahův systém se shoduje jak s Písmem svatým, tak s rozumem více než všechny ostatní.²⁴⁾ To je nejranější Steplingův výrok o vesmíru, který známe, shoduje se jednoznačně se stanoviskem církve, která povýšila Tychonův systém na svůj oficiální názor. Že byl Stepling v této době Tychonikem, o tom svědčí i skutečnost, že zařadil popis tychonského přístroje do svého spisu. Význam těchto slov se po více než čtvrt století pokusil zrelativizovat Vydra, když ve Steplingově biografii napsal, že nejde o slova Steplingova, ale o výrok konstruktéra J. Kleina.²⁵⁾ I kdyby tomu tak bylo, Stepling se mohl od tohoto názoru distancovat, to se ale ani v nejmenším nestalo.

Steplingovo *Iudicium*, jemuž věnujeme tuto studii, vzniklo pravděpodobně nedlouho po výše citovaném výroku. Jeho názor na uspořádání vesmíru je tu však velmi odlišný – Stepling se hlásí zakrátko jednoznačně k přívržencům Newtonovým. Pro to, co

24) „... prout id Tychonicum postulat systema, quod SS. Literis et rationi prae ceteris omnibus conformius est“, s. 2 nepaginovaného popisu automatu.

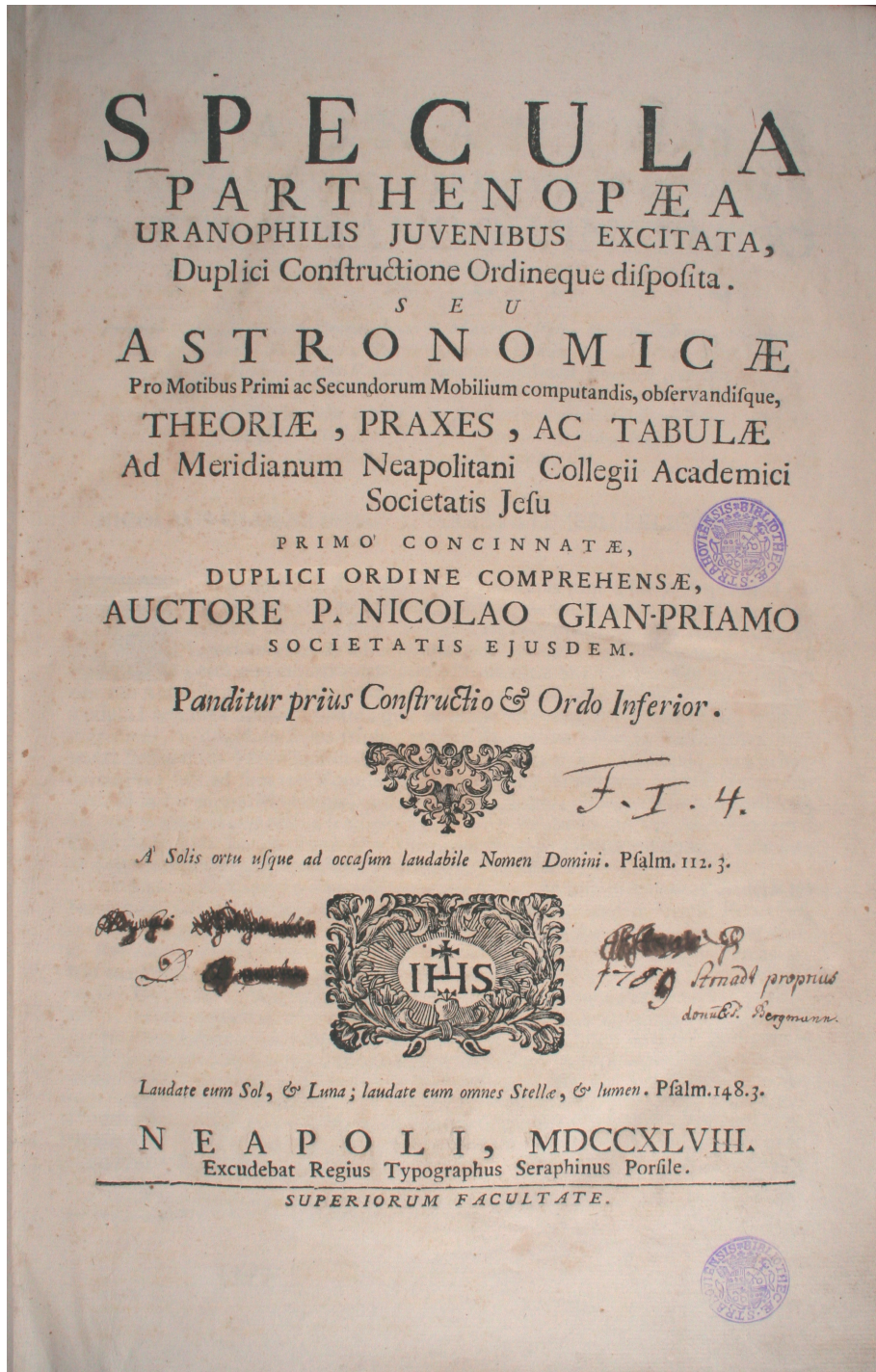
25) „In hac descriptione Steplingus non ex sensu suo, sed optimi senis Kleinii illud protulit: Tychonicum systema et SS. Literis ... conformius esse.“ Vydra, *Vita ...*, s. 58.

jej vedlo k tak radikální změně, nemáme bohužel přímých důkazů – výše jsme řekli, že to mohl být spis Keillův. Svou roli sehrála jistě i skutečnost, že nyní – jako ředitel nově vznikající observatoře – byl nucen zabývat se astronomií daleko hlouběji, sledovat novou literaturu apod. Koperníkově heliocentrismu vyhradil podle kardinálů i nadále nejvýše hypotetickou hodnotu, zato souhlasil s jeho pragmatickým použitím k výpočtům.

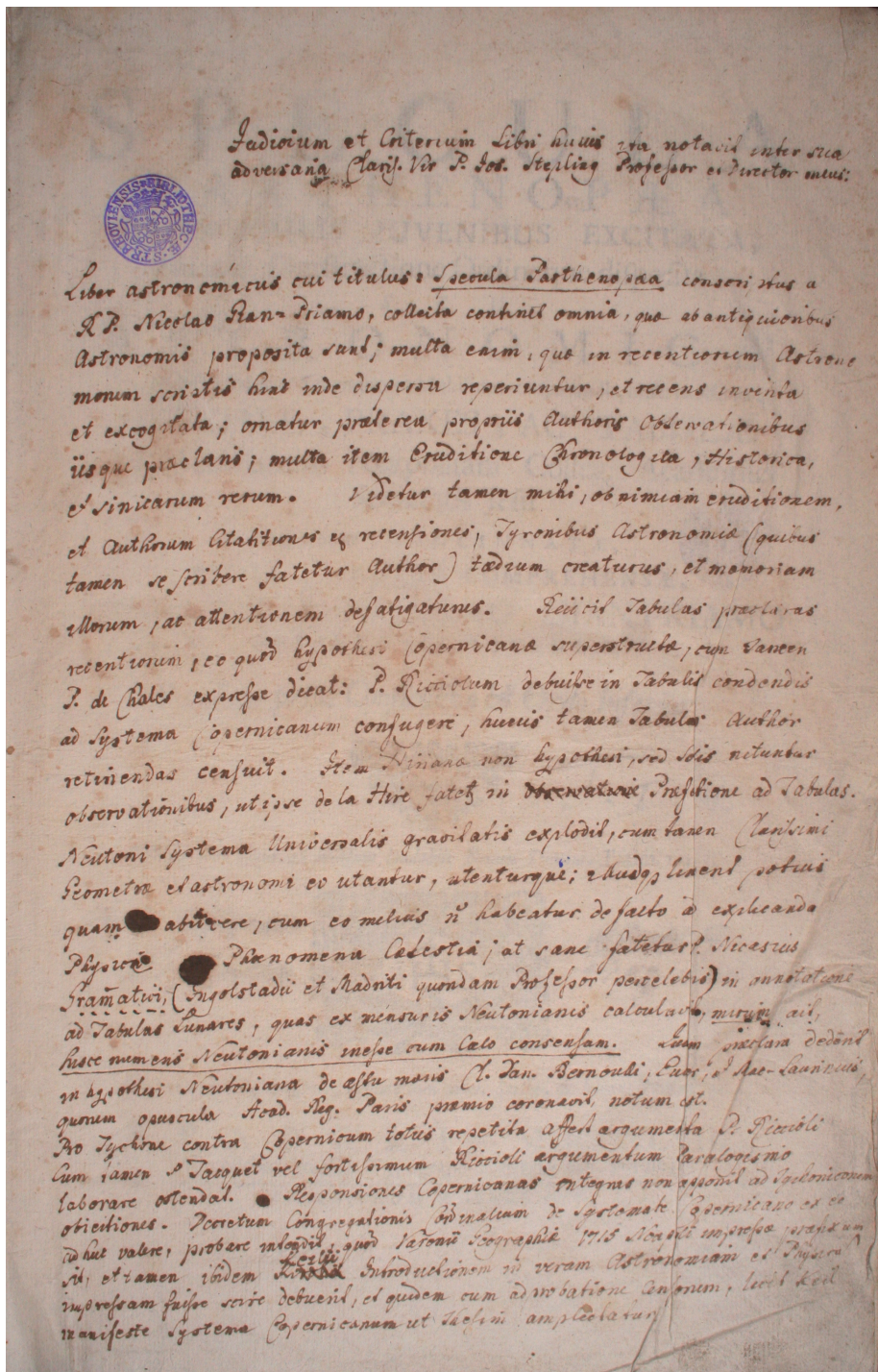
Toto stanovisko muselo pro Steplinga znamenat obrovský vnitřní rozpor. Věděl samozřejmě, že Newtonův systém v sobě heliocentrismus zahrnuje, že je jedním z jeho výchozích předpokladů, a že přijme-li Newtona, uznává tím i Koperníka. Byl však natolik oddaným a poslušným synem řádu, že na tuto „hru“ přistoupil, a svou rezervovanost vůči jménu „Koperník“, které stále figurovalo na indexu, držel až do své smrti.

* * * * *

Na závěr musíme poděkovat přátelům, kteří nám byli při psaní této studie nápomocni: Bohdaně Divišové z revizi našeho latinského překladu, Janě Vackářové za technickou pomoc a Janu Pařezovi za možnost řadu otázek s ním konzultovat.

Titulní list Gian-Priamova spisu.

Vyobrazení rukopisu Steplingova posudku ve strahovském exempláři
Gian-Priamově díla *Specula Parthenopaea uranophilis*.

Plánek Strahovské knihovny ve sbírce zlomků

Jan Pařez

Ve sbírce zlomků pod inventární číslem 573 se nalézá lístek abecedního katalogu strahovské knihovny, který sestavoval strahovský bibliotékář Adolf Fischer (1782–1857).¹⁾

Zmíněný lístek odkazuje na titul „Gieswein Joannis Philippi Hodegus Medicus...“, vydaný ve Frankfurtu na Mohanem v roce 1676 v osmerkovém formátu.

Fischer přidělil knize značku Mdd. Iv. 374, v současnosti je uložena ve Strahovské knihovně pod signaturou CZ II 60, jak se o tom v popisu zlomku zmiňuje Bohumil Ryba.

Mnohem zajímavější je ale druhá strana lístku. Na ni si Dominik K. Čermák (1835–1890),²⁾ pozdější strahovský bibliotékář a také autor první souhrnné práce o zdejších premonstrátských klášterech,³⁾ načrtnul schematický plán knihovny a poznamenal, jak byly knihovní fondy rozloženy tématicky.

Z prostého, tužkou pořízeného půdorysu vyplývá, že již v té době byly provedeno základní rozmístění teologické a filosofické literatury ve stejně pojmenovaných sálech. Tradovaný názor, že tuto poslední manipulaci s knihami provedl až Cyril Straka (1868–1927),⁴⁾ který proto sály nazval Teologický a Filosofický, je tudíž mylný. Jižní spojovací chodba mezi oběma sály na straně konventu obsahovala mineralogické sbírky, která byly ve 30. letech 20. století prodány československému státu, respektive Vysoké škole chemicko-technologického inženýrství (dnes Vysoká škola chemicko-technologická v Praze). Na jižní straně Filosofického sálu v bývalém depozitáři F byla fyzika (*Physik*). Severní spojovací chodba za teologickým sálem sloužila k uložení zákoníků (*Legislatura*). Dnešní depositář E se vstupem ze spojovací chodby obsahoval tématicky různorodé knižní tituly (*Misceli*). Prostřední část chodby mezi sály obsahovala právo a lékařskou literaturu (*Jus et Medicina*) a část se vstupem do Filosofického sálu na jihu byla určena pro zoologii (*Zoologia*), tedy nepochybně pro zoologickou sbírku kabinetu kuriozit. Na severu vedly dveře do dnešní vstupní expozice, kde byl tehdy kabinet (*Cabinet*) oddělený příčkou s dveřmi od další části nazvané (*Misceli*), kde se dnes nalézá prodejna.

Schematicky je načrtnuta i podoba zahrady (*Hortus bibliothecae*) na knihovním dvorku.

1) **Břeňová, V.:** *Bibliotékáři Strahovské knihovny*, Strahovská knihovna 8, 1973, s. 87–117, tam na s. 104–105.

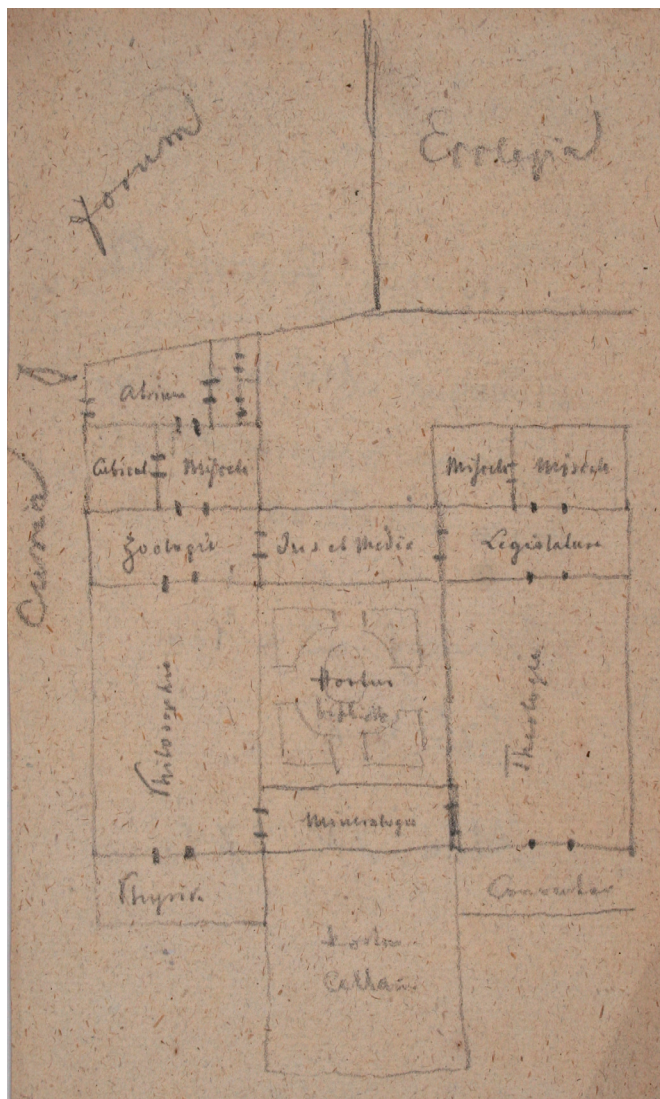
2) *Tamže*, s. 106–107.

3) **Čermák, D. K.:** *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, Praha 1877.

4) **O něm Pařez, J.:** *Cyril Antonín Straka (1868–1927). Strahovský bibliotékář*, BS 3, 1997, s. 213–243.

Cyril Straka se stal strahovským bibliotékářem v roce 1906 a zbytek svého působení v knihovně, tj. do své smrti v roce 1927, věnoval mimo další činnost intenzivnímu sestavování prvního úplného knihovního katalogu. Při katalogizaci zjevně vycházel ze staršího dělení knihovny, jehož počátky lze vidět snad již v době Dlabáčově. Pořadí knih v policích však podřídil jiným hlediskům, především estetickým a rozměrovým.⁵⁾

5) Tamže, s. 222.

Seznam zkratk

Odborná periodika a edice:

AČ	Archiv český
AH	Archaeologia historica
APraem	Analecta Praemonstratensia
AUC	Acta Universitatis Carolinae
AUC–HUCP	Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis
BS	Bibliotheca Strahoviensis
CDB	Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae
CDM	Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae
CIM	Codex iuris municipalis regni Bohemiae
ČMKČ	Časopis Musea Království českého
CMP	Colloquia mediaevalia Pragensia
ČNM	Časopis Národního muzea
ČsČH	Československý časopis historický
ČSPS	Časopis společnosti přátel starožitností
ČSPSČ	Časopis společnosti přátel starožitností československých
FHB	Folia historica Bohemica
FRA	Fontes rerum Austriacarum
FRB	Fontes rerum Bohemicarum
HG	Historická geografie
HT	Husitský Tábor
JSH	Jihočeský sborník historický
LC	Libri confirmationis
MHB	Mediaevalia Historica Bohemica
MVB II, III, VII	Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia
MVB VI	Acta summorum pontificum res gestas Bohemicas aevi praehussitici et hussitici illustrantia
MZK	Minulostí západočeského kraje
PAM	Památky archaeologické a místopisné
PH	Paginae historiae
Phil. et hist.	Philosophica et historica
PHS	Právněhistorické studie
PSČ	Památky středních Čech
RBM	Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae
RBMV	Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV.
SA	Soudní akta konzistoře pražské
SAP	Sborník archivních prací
SNM-A	Sborník Národního muzea, řada A
SVPP	Sborník vlastivědných prací z Podblanicka
TA	Táborský archiv
VKČSN	Věstník Královské české společnosti nauk
Z PVH	Z pomocných věd historických
ZKČDAS	Zápisky katedry československých dějin a archivního studia

Institute:

APH	Archiv Pražského hradu
BayHStA	Bayerisches Hauptstaatsarchiv
FF MU	Filozofická fakulta Masarykovy univerzity
FF UK	Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
MZA v Brně	Moravský zemský archiv v Brně
NA	Národní archiv
NK ČR	Národní knihovna České republiky
SOA	Státní oblastní archiv
SOkA	Státní okresní archiv
StA	Staatsarchiv

Archivní fondy:

AM Cheb	Archiv města Cheb
AMK	Archiv pražské metropolitní kapituly
APA I	Archiv pražského arcibiskupství I
AZK	Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II.
ČDK	Česká dvorská kancelář
E 57	Premonstráti Louka
I/210	Premonstráti Želiv
II T 57	Velkostatek Orlík nad Vltavou
Pkl Teplá	Premonstráti Teplá
ŘP	Premonstráti – klášter Strahov
SbM	Sbírka matrik západních Čech
SM	Stará manipulace

Spojení na autory:

Ignác A. Hrdina:	i.a.hrdina@strahovskyclaster.cz
Bořek Neškudla:	borekn@volny.cz
Josef Smolka:	josef.smolka@gmail.com
Pavel Trnka:	pavel.trnka@nacr.cz

Spojení na redakci:

Jan Pařez:	honza@strahovskyclaster.cz
------------	--

Citační zásady v Bibliotheca Strahoviensis pro autory

Dodržujte prosím i typ písma, tedy členění na kurzívu, bold, apod. Při citaci běžných odborných periodik (např. Český časopis historický, Jihočeský sborník historický, apod.) a institucí (např. Národní archiv, Národní knihovna, apod.) používejte prosím zavedené zkratky. Jejich seznam bude uveden v závěru čísla. Při opakované citaci lze používat zkrácenou verzi, např. Straka, Nejstarší kniha, s. 66, či u stěžejních edic zavedené zkratky, např. CDB I.

Článek:

Straka, C.: *Nejstarší kniha výsledků na právě kláštera Strahovského na Pohořelci*, ČL 17, 1908, s. 65-67, 116-118.

Článek ve sborníku:

Royt, J.: *Zobrazení 14 ctihodných mučedníků*, in: *Historia franciscana II. Sborník textů*. (Usp. P. R. Beneš – P. Hlaváček), Kostelní Vydří 2005, s. 136-143.

Monografie:

Křivský, P.: *Popis Strahova a jeho vodovodu z roku 1782 a jeho autor J. A. Kolbe*, Praha 1983, s. 72.

Edice:

Emler, J. (ed.): *Decem registra censuum bohemia compilata aetate bellum husiticum praecedente*, Praha 1884, s. 297.

Citace pramenů uložených v archivech a jiných institucích:

NA, ŘP Strahov, kniha č. 138. Gruntovní kniha registra pro pohořelecké postranní právo, ff. 1r-3v.

Citace textu z pramenů či literatury:

„Anno 1647, die 4. mensis januarii“

Výrazy v textu článku, které jsou odlišné od jazyka článku, je nutno uvádět v kurzívě:

např.

post quem

praefectus culinae

Při citaci internetových zdrojů je nutno vyjma plné internetové adresy citovat i název textu, autora a případně vlastníka stránek. Dále je třeba uvést datum, kdy došlo k citaci, neboť stránky se mohou v průběhu času upravovat:

Břicháček, P.: *Archeologický průzkum milevského klášterního kostela*, www.milevskoklaster.cz (webové stránky Řeholního domu premonstrátů v Milevsku), citováno dle stavu 10. 10. 2007.

Citace internetových časopisů:

Citovat i ročník a číslo, není však nutno citovat datum, neboť tyto časopisy mají chronologickou řadu a jsou přístupny v archivu na webu.

Novotná, E.: *Výstava k 100. výročí narození geografa a kartografa prof. Karla Kuchaře*, Ikaros [online] 10, 2006, č. 6, <http://www.ikaros.cz/node/3384>.